I
261140
Incunabel

F-S

C 7 1 V 5 1

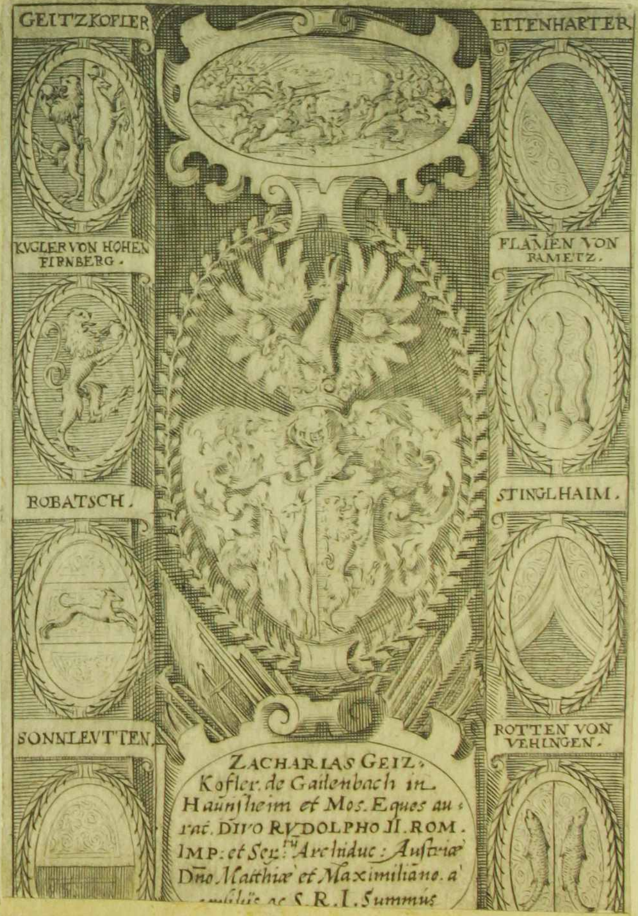

EX Bibliotheca Augustiniana Conventûs Generalis Viennensis ad SS. Sebastianum & Rochum in viâ Regiâ.

* V 5 1 *
DD. 5. 31.

T.6_5

V III 3

605 O. 12.
V. III. 3.

Expositiones siue declaratões admoduz necessarie ac perutiles oim̃ titulorũ legaliũ exacta repetitaqꝫ opera ac diligẽtia interpretatorum.

K. K. Universitäts-Bibliothek Wien

Aus

der Bibliothek der k. k. Theresianischen Akademie in Wien

angekauft am 17. Februar 1899.

(Erlass des Curatoriums ddo. 31. Jänner 1899.)

I
261140
Incunabel

Ad Prestantissimū virum doctorem Andream
Helmut: Juris et eloquētie monarcham: prece-
ptorem suum in primis obseruanduz: Sebastia
nuus Brant inter vtriusꝙ iuris doctores mini-
mus. S. D. multifariam.

Foret admiratione di-
gnum ornatissime vir / totius eloquentie et facundie colu-
men ac longe princeps: cur ego adolescēs / nullius peritie /
aut artis bone gnarus: hanc mihi vsurpem prouintiam: vt
ausim / non modo de iuris principijs: sed et maxime ad te vi
rum omnium acutissimum scribere: cuius domi iura nascū-
tur. Noctuas profecto Athenas fero. Et vt apertius loq̄r:
balbuciēs ego / iudicari poti⁹ abs te: ꝙ videri volui. Quā
obrem / cum te nouissem virum humanum / ac perdoctum /
mihiꝙ fauentissimum: sumpsi animuz / liberiusꝙ meas ad
te lusi pueriles ineptias. Cum enim nuper inter auditoruz
gregem: velut alter Tityrus (vt soleo) hoc est mercenari⁹:
legum titulos / seu mauis rubricas (totius iuris et legitti-
me scientie primordia et elementa) interpretarer: factū est:
vt me inconsulto: ex mea lectione (ceu Tages ex glebula)
opus insperatum non tamen suo indignū auctore / ꝓrupit.
Quod cum ego planius elimare: seu forte superflua / aut ꝑ-
peram posita interlinire properarem: impressorum impor-
tunitas (quibus nihil satis festinatur) meam interuertit di
ligentiam. Quid multa: continere non potui equum lydū
ad currendum accinctum. acta res est vti vides. Tibi tamē
viro celeberrimo (quem haud ab re Aulum cassellium: vel
Messalam: vel si pateris. Q. Sceuolam appellauero) tibi
inquam hoc opus / quantulūcunꝙ sit dedicare statui: vt et
tibi pars cure / et lime labor incumberet: teꝙ participem la
tratus (ꝗ nobis minime defuturum scio) efficerem. Latret
igitur criticus quisquis volet (modo nūꝙ latrare desinat)
nostra enim ad euentum festinat et in mediuz res. Tibi no
minatim hoc opusculuz dicatum / emittere placuit. In qua

interpretatione: multa quidem communia / et multis cogni-
ta: grata tamen et vtilia iuuenibus / reperies: nõnulla tamẽ
que vl' altius repetẽda / vel copiosius disserẽda fuerunt / stri-
ctim enarrauimus: ne magnitudo principij / plusq̃ par est ex
cresceret. Et ne epistole modum excedam: Jam finem loquẽ
di facturus: paululum quippiam de legalium titulorũ laudi-
bus annectam. que quidem sunt cunabula et ciuilis pruden
tie pexercitamenta. a sacratissimis legum latorib⁹ deriuata:
ac impiali splendore illuminata. Ea est nobilis illa rerũ dña /
per q̃ reguntur omnia / et sine qua factuz est nihil. in aut. vt
om. obe. iudi. puin. in pn. coll. v. Ipsa est q̃ neminẽ in paup-
tate viuere sinit neq̃ in anxietate mori in aut. de here. & fal.
in fi. coll. j. et ex qua caute agens nihil poterit damnificari vt
ibi. Ipsa est sanctissima ciuilis sapientia q̃ precio nummario
non est estimanda. l. j. ff. de var. et extraor. cog. Et est firmissi
ma quoad mõm inst. de re. diui. § sancte. & sine ea orbis diu
persistere nõ posset in aut. habita C. ne fi. p pa. per q̃ nõ mi
nus prouidetur humano generi: q̃ si patria armis dfenderet
l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. Ipsa est q̃ nobilitat addi
scentes l. puidenduz C. de postu. exhibz magistrat⁹ in phe.
inst. in fi. et honores duplicat. c. uenerabilis de pb. & c. de
mlta. et vt vera p omnia fatear: suos pfessores per orbem ter
rarũ facit gloriose principari: atq̃ immortali gloria post exu
tum hominem in celestibus afficit. At vt vno omnia cõcluda
mus verbo: Satius / ah satius pecastor foret / omnino reticere:
q̃ parum de eius laudibus loq̃: vt Seruius nr̃ honoratus de
carthagine inq̃t. Tu tamen vir Jurecõsultissime: qui totius
vrbis nr̃e oraculum existis: si quid min⁹ q̃ oporteat: ampli⁹
ue q̃ deceat dixerimus: tua presentia / et repetita lectõe illu
strabis. Viue Vale: et superes longeui nestoris annos Elo
quij princeps Sceuola docte vale. Basilee ex edib⁹ nr̃is Ka-
lendis maijs Anno nonagesimo supra millesimum quaterq̃
centesimum.

Cum difficile Jmmo īpossibile sit: vt bono pagāt exitu: que malo sunt
inchoata p̄ncipio .j.q.j.principat⁹. Et vniuscuiusq₃ rei potentissima ps
est principium.l.j.ff.de ori.iu. Magnum igitur deum et saluatorem no=
strum Jesum christum et eius auxilium inuocantes.in aut.de ar.in prin:
oportet iuri opa₃ daturos pri⁹ erudire animā q̄ corpus.in ꝓh.ff.§.illud.
Et istud sibi ponere principiū sine quo totū corruet edifitium.j.q.j. cum
paul⁹. Ac dicere cū Marone Uirgi. Ab Joue p̄ncipiū.glo.in.c.sedes de
rescrip. Alias em̄ p̄posterus diceret ordo: defitiente humano subsidio: cō
uolare ad auxiliū diuinū de con .dis.j.omnis xp̄anus in fi. Quia igit ar=
dua prima via est vt dicit glo.in.l.ij.ff. de ver. sig. Jdeo a facilioribus et
leuioribus studium quodq₃ p̄cipue tn̄ iuris inchoādum est. Ne in despe=
ratione: que plerumq₃ iuuenes auertit: iuris studiosos inducat.insti.de
ius.et iur.§. his ergo.

Legum itaq₃ impalium facturus interp̄tationē: ab explanatōe titulo=
rum exordiri statui: et id quidem q̄ breuissime: postubi paululū quippiam
de libris legum ac eorū cognitōe et differētia in mediū afferemus.

Libri legū principaliter tres reperiunt. Digestorum siue pandectaru₃
primus appellatus.eo quia digerit omnes disputatōes legum: ⁊ in se q̄si
in suo aluo cōtinet.C. de ve.iur.enu.l.ij.§ cū omnia. Pandecte dicunt
a pan quod est totum .et decten doctrina: quia totius iuris doctrinā con=
tinēt.vt dicit glo.in.ꝓh.insti.§.igitur.vel potius a pan quod omne signi
ficat et dechome idest capio: dicunt em̄ libri aliquid vniuersaliter cōprehē
dentes.hinc pandecte legum: theologie vel medicine denominant. Et cō
tinet hic liber digestorum tres partes principales: que deinceps in quin
quaginta p̄ticulares distribute sunt libros: qui ꝯp̄hēdunt in ff. veteri: in
fortiato: et nouo. Uet⁹ ff.tractat principaliter de his que vetustiori iure:
puta a iure naturali originē sumpserūt.quēadmodā sunt q̄si omnes cōtra
ctus et placitandi vsus. qui sunt a iure naturali: saltem secundario: hoc ē
iure gentium introducti.insti. de iur .na.§. Jus aūt gentiū. propter ista₃
puritatem et simplicitatē veteris iuris quale in ff.ve.ꝯtinet: liber iste ve
teris ff.solet alba pelle.puroq₃ coop̄to tegi.

Secunda pars ff. est digestum infortiati appellata eo vocabulo ꝓpter
fortes leges circa hereditates disponētes vt dicit glo.in rubro infortiati.
vel est vocabulum magistrale de quo disputare curiosu₃ ē vt ibi dicitglo.
Et propterea solet nigra pelle vestiri: quia de causis hereditarijs et bo=
nis defunctorum tractat: quo euētu lugubris vestis hoc est nigra eligi de
bet.ff.de his q̄.no.infa.l.genero.iūc.glo.fi.⁊ in .l.decreto.C.e.

Tertia p̄s ff.appellat digestū nouū.eo q̄a p⁹ vet⁹ ius duodeci₃ tab.no
ua ꝯtineat p̄dorū edicta. Tractans de criminibus et delictis et eorū pe=
nis.et ideo rubea et sanguinolenta veste induit.

Secundus liber legum est Codex.qui quodamō eosdem ꝯtinet titulos
qui et in libris.ff.ꝯtinent Nisi q̄ modicos habet superadditos et de no=
uo inuentos. Et est iste liber nouior et recentior q̄ leges ff. vt dicit tex.in
l.ij.C.de.ve.iur.e.et ideo florida et viridi veste induit.

Tertius liber legum est volumen cōtinēs in se primo instōs impiales.
Secūdo tres libros vltimos codicis: hoc est decimū.vndecimū ⁊ duodeci

ideo non fuerunt repositi ad alios nouem libros codicis tractantes de iure priuato: quia hi tres ptinent ius publicum: et tractāt de iure fisci nec vnq̄ legunt in scolis vt dicit glo. insti. de iust. et iur. §. fi. Tertio continet volumē nouē collationes autenticorum. Quarto ꝯsuetudines feudorum. q̄ collatō decima appellatur. Adduntur et hodie quedā extrauagantes q̄ collatō. xj. solꝫ appellari. et ab ista ꝯgerie et cōuolutōe variorum librorum: hic lib volumen appellatus est. Et quia ptem codicis et nouarū ꝯstitutionū: partim etiā quasdā penales et fiscales sanctiones continet et in nonnullis locis penam trāsgressoribus irrogat. Iccirco bipartita veste viridi puta et rubea coloratus incedit.

Rubrice ff. de. Liber primus

De Iusticia et Iure.

IMperator Iustinianus expositurus iura populi romani. pmittit de iusticia: a qua veluti matre: et q̄si fonte quodam: omnia iura emanāt. Quod em̄ iusticia vult: id ius ꝓsequitur. Videndū ergo: quid sit iusticia. quid ius Vnde dicat. et quot sint eius positiones. Iusticia est ꝯstans et ppetua voluntas ius suū vnicuiq̄ tribuēs. A iusticia ius appellat. sicut filia a matre. Est autē ius ars boni et equi cuius merito quis nos sacerdotes appellat: idest sacra iura ministrātes. Est duplex ius: publicū et priuatum. Publicum spectat ad statū reip. principaliter. Priuatū ad singulorum vtilitatē. Priuatū ius triplex est. Naturale qd natura omnia aialia docuit. Gentium quod apud omēs gentes eq̄liter obseruat. Ciuile quod vna q̄q̄ ciuitas sibi cōstituit. Ius ciuile duplex est. Scriptū quod cōsistit in sex partibus. Lege. Plebiscito. Senatuscōsulto. Principum placito. Pretorum edicto. et in prudentū responso. Non scriptum ius est quod vsus approbauit.

De origine Iuris ciuilis: omnium magistratuum: et successione prudentum.

Origo omnis iuris ex. l. xij. tab. sumpsit exordium. Initio em̄ ciuitatis romane: populus sine certa lege: manu solius regis gubernabatur. Aucta postmodum ciuitate romana: Romulus populū in xxx. partes diuisit: q̄s partes curias appellauit: quia tunc reip. curam gerebāt. per quas ipse leges quasdam curiatas ad populū tulit. Tulerūt et sequētes reges: q̄s omnes sextus papirius vno libro ꝯscripsit. et ab eo appellatū Ius papirianū Deinde expulsis regibus propter violatā lucretiā: omnes leges exoleuert in desuetudinēq̄ abierunt: et populus romanus cepit quasi viginti annis magis ꝯsuetudine q̄ lege vti. Postea ne id diutius fieret: ꝯstituti

sunt publica auctoritate decem viri: per quos peterent leges a grecis ciuitatibus athenien̄ et lacedemonio℞ vt dicit tex. insti. de iur na. §. et nō in elegāter. quo℞ nomia ponūt. vij . dis. c. ij. has leges in tabulis eneis perscriptas pro rostris posuerūt. Datūq; est eisde₃ x. viris. vno anno ius: predictas leges corrigere: et si opus esset interp̄tari. q̄ aīaduertentes aliq̄d deesse primis legibus: alias duas eisdem tabulas adiecerūt. et ita ex accidenti appellate sunt. l. xij. tab. His legibus latis: cepit interp̄tatio prudentum desiderari: que disputatio prudētū cōmuni nomine appellat̄ ius ciuile. Ex his legibus eodē tp̄e actōes ꝯposite sunt: qb⁹ inter se homies disceptarent: que ꝑs iuris: legis actiones: idest: legittime actōes: appellatur. Et ita eodē tp̄e hec tria iura nata sunt: leges xij. tab: Ex his fluere cepit ius ciuile. Ex ijsdem legibus: actiones ꝯposite sunt. Augescente ciuitate: euenit vt plebs in discordiā cū patrib⁹ veniret: et secederet in montem auētinū: sibiq; iura cōstitueret: que plebiscita vocant̄: et postea ꝓ lege assumpta: vt inter plebiscita et legē: species cōstituendi interesset: potestas aūt esset eadē. Deinde ob difficilem cōgregatōe₃ populi et plebis: cura reip. ad senatū deducta est: qui se cepit interponere. Idq; ius appellabatur senatusconsultū. Eodem tp̄e magistratus vel p̄tores iura reddebant: ꝓponētes edicta: vt quisq; sciat de qua re dicturi essent: seq; p̄muniret: que edicta p̄toris: vel ius honorariū appellant̄: q̄ ab honore p̄toris venerat. Nouissime euenit: vt necesse esset reip. ꝑ vnū cōsuli. Igit̄ constituto p̄ncipe: data est ei potestas: vt qd̄ cōstituisset: ratum esset. que principalis cōstitutō vł p̄ncipis placitum appellatur.

De legibus et senatus consultis: et longa consuetudine.

Lex est qd̄ popul⁹ roman⁹ senatorio magistratu: veluti cōsule cōstituebat. vel Lex est cui omnes homines decet obedire. Legis virtus hec est: Imparare: vetare: ꝑmittere: punire. Senatuscōsultum est qd̄ senat⁹ iubet atq; cōstituit. Non em̄ ambigit̄ senatū ius facere posse. hinc velleianum. Macedo. et alia multa. Consuetudo est ius non scriptū qd̄ ꝓ lege seruat̄ cum deficit lex. j. dis. cōsuetudo Nam diuturni mores ꝯsensu vtentiū approbati lege₃ imitant̄ insti. de iur. na. §. ex nō scripto. Et est ꝯsuetudo optima legum interpres. l. si de interp̄tatōe. ff. c.

De constitutionibus principum.

Quod principi placet legis habet vigorem. quicq̄d em̄ imp̄ator ꝑ epistolam statuit. vel cognoscēs decreuit: vel de plano interloquutus est: vel edicto p̄cepit: legem esse constat. Iste leges appellant̄ constitutōes. Et q̄dam sunt generales: que sine dubio omnes ligant. Quedā ꝑsonales que nec ad exemplum trahunt̄. quia qd̄ p̄nceps alicui obmerita indulsit: vel penam irrogauit. vel alicui sine exemplo subuenit: ꝑsonam nō egredit̄. et illud appellat̄ p̄uilegium quasi priuata lex.

Digestum Uetus

De statu hominum

Status hominū dicit̄ cōdicio vel q̄litas ꝑsonarum qua q̊s plurimū po
test. Et appellat̄ hic titulꝰ in insti. de iure ꝑsonaꝝ. Omnes ergo homīes
vel persone: aut sunt liberi vel serui. Liber dicit̄ q̄ ex naturali facultate fa
cere potest q̊cquid libet: nisi qđ vi aut iure ꝓhibet̄. ī. l. iiij. Seruꝰ aūt di
citur: qui ex cōstitutione iurisgentiū: alieno dominio cōtra naturam: id⸗
est contra ius naturale: subijcit̄. Appellatꝰ seruꝰ: eo ꝙ impatores capti⸗
uos seruari iubent ne occiderent̄. Qui etiam mācipia dicti sunt quia ma
nu capiunt̄. Oīs seruꝰ: aut nascit̄ vt ex ancillis nr̄is. Aut fit. et hoc dupli
citer: vel iuregētium ꝑ captiuitatē vt. s̄. vel iure ciuili. qn̄ liber homo ma
ior viginti annis: ad p̄cium ꝑticipandū se venūdari passus est: ignoranti
ꝯditionē suā. Liberi homines in duplici specie repiunt̄. Aut em̄ sunt in⸗
genui: qui ex matre libera nati sunt. Aut libertini: qui ex seruitute manu
missi sunt.

De his qui sunt sui vel alieni iuris.

Cognitis personis que alieno iuri subiecte sunt: simul etiā intelligemꝰ
q̄ sui iuris sunt. Est aūt duplex potestas: seu ius ꝑsonaꝝ. Domica videlic;
que sub se habet seruos. quicq̊d em̄ seruꝰ acq̊rit: id dn̄o acq̊rit̄. Est et po⸗
testas patria. Liberi em̄ nr̄i quos ex iustis nuptijs ꝓcreauimꝰ: in pote⸗
state nostra sunt. Sed ex ciuibus romanis idest liberis hominibꝰ: quidā
sunt p̄resfami. q̄dam filijfa. quedā matresfa. quedā filiefa. patresfa. sunt q̄
sue potestatis sunt. siue sint puberes: siue īpuberes Silīmodo matresfa.
filij aūt et filiefa. dicunt̄ q̄ sub aliena idest patria potestate sunt.

De adoptionibus et Emācipationibus.

Adoptio est actus legittimus ꝑ q̄; quis fit filius q̄ alias non est: inde
appellata adoptio q2 optionis filius quis efficit̄. Est aūt adoptio duplex:
habet em̄ se vt genꝰ et sp̄es: cum diuidat̄ in arrogatōe: et adoptionē sim⸗
plicem. Arrogatio fit auctoritate p̄ncipis: qn̄ ille qui sui iuris est arroga
tur. quo casu qui adoptat interrogat̄ an velit eū q̄; adoptaturꝰ sit: iustū
sibi filium esse. Et is qui adoptat̄ interrogat̄ an id fieri paciat̄: inde ⁊ ar
rogatio dicta: quo casu transit adoptatus cum omnibus bonis et liberis
in potestatē adoptatoris. Adoptio simplex fit imperio magistratus idest
cuiuslibet iudicis: de eo qui in potestate p̄entis est: et manet in eiusdē po
testate adoptione etiam facta. Unde solet dici. Arrogo qui suus est et
habet meꝰ esse necesse. Patris adopto suum nec patris desinit esse.
Emancipatio dicitur cum filius a patre suo quasi manumittit̄ vt exeat
de patria potestate. fit autem multis modis vt ius patrie potestatis solua
tur. Aut enim per mortem patris naturalem vel ciuilem Aut per adepti⸗
onem alicuius magne dignitatis: quales enumerāt̄ in aut̄. ꝯsti. q̄ de di;.
coll. vj. et alijs modis no. insti. qui mo. ius. pa. po sol.

Liber Primus

De rerum diuisione et qualitate.

Omnium rerum duo sunt genera. quedā sunt diuini iuris. veluti res sacre: religiose: et sancte. Alie humani iuris. veluti res pphane. Quod diuini iuris est: id nulli⁹ in bonis est. Dicunt aūt res sacre: q̄ publice ꝯsecrate sunt vel rite p pōtifices dedicate: siue in agro vel in ciuitate sint. Et differunt sacer et sacrariū: quia sacer locus est qui cōsecrat⁹ est. Sacrarium aūt locus in quo sacra reponunt. Religiosum locū vnusquisq; sua voluntate facit: dum mortuū infert in locum suum: idest: in fundū ppriū. Sanctum est quod ab iniuria hominū defensum atq; munitū est. Sanctū dictum a sagminibus. Sunt eñ sagmina quedā herbe q̄s legati populi romani ferre solent: ne quis eos violaret. Sicut legati grecorum ferunt ea q̄ vocant cerynthea. Et ppt̄e dicimus sancta que nec sacra nec pphana sunt: sed sanctione q̄dā ꝯfirmata vt leges sancte sunt: et muri et porte ciuitatum. quia penales sanctiones cōstituti sunt in eos: qui aliquid moliūtur in portis vel muris. et ideo si q̄s violauerit muros capite puniat. Sicut qui transcēdūt scalis admotis: vel alia q̄libet ratione. Hinc lucanus in pmo. Fraterno pmi maduerūt sāguine muri. De res que humani iuris sunt: aut sunt publice: aut priuate. Que publice sunt: nullius in bonis esse credunt. ipsi⁹ eñ vniuersitatis sunt. priuate autē sunt q̄ singlorum sunt. Preterea quedā res sunt corporales: que sc; sui natura tangi possunt veluti fundus: homo ⁊c. Incorporales sunt q̄ tangi non possunt. qualia sunt ea q̄ in iure ꝯsistunt. sicut hereditas. obligatio: ꝯtractus: vsufructus: seruitutes: et his silia. Quedā iure naturali ꝯmunia sunt: ⁊ ista cōcedunt occupanti. sicut est aer: aqua pfluens: et mare: et littora maris et oīa que in his reperiunt. Alia aūt flumina pene omnia et port⁹ ⁊ ripe publica sunt: idest ad vsum totius populi ꝯcessa. Nam pprietas nulli acq̄ritur. Quedam res sunt vniuersitatis nō singulorū. Veluti q̄ in ciuitatibus sunt vt theatra stadia et si qua alia sunt ꝯmunia ciuitatum.

De Senatoribus.

Senator est vir cōsularis dict⁹ a senio vel senectute: solis eñ senibus cura reip. demādabat. l. semp. ff. de iure inmu. ⁊. l. ad rem publicā de mune. ⁊ hono. hi etiā patres ꝯscripti dicebant quia eorū nomina scripta erāt in diadematib⁹ capitū eoꝝ vt dicit glo. inst. q̄ mo. ius. pa. po sol. §. filiussa. Et erant centū numero senatores rome vt collit ex. l. fi. in prin. C. de peti. here. et inde eoꝝ iuditium centū virale appellatum fuit vt ibi. Marcialis hunc mirat adhuc centū grauis hasta viroꝝ. Et in alio loco de filio reguli Jam clamor centūq; vri. hi et senatus ꝯsulta faciebāt vt. ff. diximus.

De offitio ꝯsulis.

Offitiū consulis est: vt ex senatusconsulto ꝯsilij causam examinet. Ortū habuit creatio ꝯsulum ex eo cum eñ expulsi essent reges rome: constituti

sunt duo penes quos summũ ius esset: qui ab eo ꝙ plurimũ reip. ꝯsulerẽt: ꝯsules appellati sunt. Ne tamẽ per omnia regiam sibi potestatẽ vendicarent: lata lege factum est: vt ab eis ꝓuocatio esset: neue possent in caput ciuis romani animaduertere: nisi iussu populi. Solũ relictuȝ est eis vt cohercere possent et in vincula publica duci iubere. Inde erat ꝙ duodecim lictores cum fascibus idest virgis et laq̃is ꝯsulem p̃cederent: a quib⁹ iuxta mandatũ ꝯsulis malefactores seu rebelles ligarent: vñ etiam lictores dicti: et saguineis virgis si opus foret cederentur.

De offitio prefecti pretorio.

Prefecti pretorio offitium ex eo sumpsit origineȝ: vt essent equales magistris equituȝ. Nam cũ apud veteres dictatorib⁹ summa potestas ꝯmitteretur: elegerunt sibi dictatores militie gr̃a magistros equitum: qui secũdam post eos potestatem gererẽt. Cum autẽ regimentũ reip. ad impatores translatum esset: electi sunt a principibus p̃fecti p̃torio: ad similitudinem magistrorũ equitũ. et quia p̃ficiebant pretorio imperiali vbi causas examinabant ideo prefecti p̃torio appellati sunt. Et data est eis plenior licentia ad discipline publice emẽdatoȝ: et in tm̃ aucta est eoꝝ auctoritas: vt appellari a prefectis p̃torio non possit: habent et aliud p̄uilegiuȝ quia minores etate: ab alijs magistratib⁹ nisi ab ipis p̃fectis p̃torio restitui nõ possunt: et iste est illustris.

De offitio prefecti vrbis.

Prefectus vrbis est cui a domino impatore ꝯmissa est vrbis administratio. ff. l. j. §. cum vrbem. Et est ei⁹ potestas maxima in ciuilibus et criminalibus causis. Nam in ciuilibus ꝯtingentib⁹ in ipa vrbe vel extra: intra cẽtesimum miliare ꝯtentiosam iurisdictionem sibi vendicauit. In criminalibus punit capit etiã incõsulto principe vt. ff. de l. iij. l. j. §. hi. Et est p̃fect⁹ maior omnib⁹ magistratib⁹ in vrbe vt. ff. l. iij. Et habet duplex p̄uilegiũ: quia liberat a patria potestate: et a curiali ꝯditõe vt in auť. ꝯsti. q̃ d̃ dig. et C. de decu. l. vl.

De offitio questoris.

Apud veteres crebrior fuit opinio Tullũ hostiliũ tertiũ romanoꝝ regem: p̄mũ in remp. questores introduxisse. Et a genere q̃rendi q̃stores dictos. Nam cũ erariũ siue fiscus populi auctus esse cepisset: vt essent qui illi preessent ꝯstituti sunt questores: qui pecunie p̃essent. dicti ab eo ꝙ inquirende et ꝯseruande pecunie causa creati essent. Constituti etiam erãt a populo q̃stores qui capitalibus rebus p̃essent et sententijs legẽdis: q̃ꝝ meminit lex xij. tab. talis erat Minos apud virgiliũ cũ ait. Quesitor minos vrnam mouet. Solebant etiam ex questoribus quidã ꝓuicias sortiri et surrogari a ꝓcõsulibus. Erant et questores qui candidati p̃ncipis ap-

pellabantur hi solis libris principalib⁹ legēdis vacabant: et in senatu epistolas principis legerunt.

De offitio pretoris.

Postꝙ electi erant duo cōsules: et hi vrgente necessitate aliqñ bellis finitimis auocarent̄: neqꝫ essent qui in ciuitate ius reddere posset: factuꝫ est vt pretor quoqꝫ crearet̄: qui vrbanus appellatus est: eo ꝙ in vrbe ius redderet. post aliquot deinde annos non sufficiente eo ptore: cum multa turba etiam peregrinoꝝ in ciuitatē veniret: creatus est et alius pretor: qui peregrinus appellatus est: ab eo ꝙ plerūqꝫ inter peregrinos ius dicebat. l. ij. ff. de ori. iur. dictus ptor a p̄eundo quasi preitor: hinc pretura dignitas ptoris: hinc pretoriū tabernaculū pretorū vtinqt. fes. pom. Et est offitium eius rome tantū: In ꝓuintijs em̄ eligunt presides. Et habent potestatem ꝯdendi edicta sub breuiloquio. et in albo: idest in loco quodam publico et eminēti dealbato scribebant: et si qs hoc albū corrupit tenebatur pena. l. solido. vt. ſ. de iur. om. iud. l. si quis id. horum edictoꝝ operosa breuitas amplam materiā p̄buit iurisconsultis interp̄tandi et respōdendi de iure. Hec possunt ꝯstitui nisi tres: licet oliꝫ fuerint xviij. vt. ſ. e. l. vl. et. ff. de orig. iur. l. ij. § dni⁹ deinde augustus.

De offitio ꝓconsulis et legati.

Proconsul est qui cū potestate cōsulis in ꝓuintias mittebat̄: dictus q̄si consul ꝓcul missus. Et talis vbiqꝫ ꝓcōsularia insignia habet statiꝫ postꝙ vrbem egressus est: hoc est sex fasces ⁊ lictores: amplius habere nō potest. Non tñ exercet ea q̄ sunt iurisdictōis nisi in ꝓuincia ad ꝙ missus est. Postꝙ vero ꝓuinciā suam ingressus est: potest mādare iurisdictōꝫ legato suo: qui quasi delegat⁹ ipsi⁹ ꝓcōsulis dicit̄. Istos legatos non oportꝫ principem cōsulere: sed suum ꝓcōsulem: qui in ea prouītia maius imperium habet omnib⁹ post principem. Legati aūt ꝓconsulis nihil ꝓpriuꝫ habent: nisi a ꝓconsule eis mandet̄. Procōsul vero portam rome ingressus deponit imperium vt. ſ. l. vl. Et in hoc differt a p̄side: quia ꝓcōsul eligebatur ex consulibus vrbis rome ad aliꝙ ꝓuintiam regendā: quasi consul procul missus. vt. ſ. de off. p̄si. l. j. Ille auteꝫ est p̄ses qui cū non esset ꝯsul prius: eligebat̄ ad ꝓuintiam regendā. in legato autē ꝓconsulis duo sunt specialia: primum q̄a cognitō de quolibꝫ crimine ei demādari potest: non ita in alio: nisi in casu. ſ. e. l. solent. j. R. ⁊. § sed hoc. ⁊ de off. ei⁹ cui man. l. vna. Itē ꝓnūciat de crimine suspecti tutoris: licꝫ ali⁹ delegat⁹ nō possit: insti. de suspec. tu. § datū. penā vero grauiorem irrogare nō potest. ſ. e. l. si quid.

De offitio prefecti augustalis.

Prefectus augustalis dicebat̄: qui omnia tributa ꝑ egiptiacam diocesim in cura et ꝓuidentia sua habebat. Dict⁹ augustalis quia august⁹ eā dignitatē p̄m⁹: ei p̄fecto qui alexandriā inhabitauit concessit. Et appellatur p̄fect⁹ egipti vel augustalis vt in aut̄. de ap. § illud etiā et. C. de rap. vir. l. j. et in aut̄. de nox. § vl. Et iste inter medios magistrat⁹: spectabil' ē

Digestum Vetus

De offitio presidis.

Nomē psidis generale est: eo q pcōsules et legati cesaris et omnes p nintias regentes licet senatores sint psides appellant. pconsulis aūt ap= pellatio specialis est. vt diximꝰ. s. de off. pcō. Et est pses clarissimꝰ vt. i. de pua. car. l. j. Et habet preses puintie maius imperiū omnibꝰ in ista p uintia post pncipē. Et in solos homines sue puintie impiū habet dum in puintia ē. Qui si excesserit puintiā puatus ē. Curet tn̄ is q puintie pest malis hominibꝰ puintiā purgare: nec distinguit vn̄ sint. Et si milies ve lit renūtiare impio vel dignitati nō poterit se separe ab impio. i. e. l. le= gatus. nisi faciat in manu pncipis a quo habet. vt. s. de ori. iur. l. ij. § de inde cum placuisset.

De offitio pcuratoris cesaris.

Procurator cesaris ē q ex mandato cesaris causas et negotia agit: Et qcūqz acta aut gesta sunt a pcuratore cesaris: sic a cesare pbant: atqz si ita a cesare gesta essent. Et sicut ad pcuratorē cesari rex tm̄ ptinet admi= nistratō: ita ad iurisditū alexādrie iuris tm̄ et non rex spectat solitudo: Contentiosa aūt iurisditio totius egipti ptinet ad pfectū augustalē.

De offitio iurisdici alexandrie.

Iurisdicꝰ alexandrie est q demādatā iurisdictōē a pncipe in ciuitate ale xandrina egipti habet. de q. s. ti. px.

De offitio eius cui mandata est iurisditio.

De iurisditōe ordinaria tractat in titulis pcedētibꝰ. hic aūt titulꝰ pti net eam iurisditionē q est in delegādo: scz qs delegat: et cui: et que cau= sa: et qliter offitium suum delegatus explicet.

De offitio assessorum.

Assessor est qz sibi iudex ad decisionē cause assotiat Omne offitium asses sorum in his causis pstat: In cognitōibꝰ causax ciuilium et criminaliū qd iuris esse debeat. Et ei cui assidet psuadeat in postulatōibꝰ: vt videat an sit infamis q postulat: scz aduocatus. Itē vt eum interroget et ei opponat ad veritatem inqrendam: et eum tacere faciat qn̄ sibi videbit Item in li= bellis questionalibꝰ: recipiendis si bene pcipiant: si male vt respuat: vel dentibꝰ laceret. Itē in eplis iudicibꝰ alterius puincie mittendis: et vt te= stes recipiant: et sibi caute remittantur.

Liber Secundus

De iurisditione omniū iudicum.

Iurisditō put ēst genꝰ diuidit in mex impiū: mixtū imperiū et sim plicē iurisdictionē. Est aūt iurisditō: potestas de publico intro ducta: cū necessitate iuris dicēdi: et eqtatis statuēde. Mex im piū ē habere gladij potestatē: et aiaduertere in facinorosos ho mines: qd etiā potestas appellat. Mixtū impiū est cui nō solū inest mex imperium. Sed etiā iurisdictio. qd in danda bonox possessione consistit. Iurisditio simplex est etiam iudicis dandi licentia.

Liber Secundus

Quod quisq; Juris in alium sta-
tuit ipse eodem iure vtatur.

Hoc edictum summã habet equitatem: quia nitit ex lege diuina: vt qđ
tibi non vis fieri: alteri non feceris. vt in prin. decre. Et sapiẽtis dicat au
ctoritas. patere legez q̃ ipse tuleris. c. cũ omnes de ɔsti. Quis igit asper
nabit idem ius sibi dici cum sit litigator: quod ipe alijs dixit cũ esset ma-
gistratus. Qui ergo magistratũ vel potestatez gerit: si aliquid in aliquẽ
noui iuris statuerit: ipse quãdoq; aduersario eius postulante eo iure vti
debet.

Si quis ius dicenti non obtẽperauerit.

Concessum est omnibus iudicibus suam iurisdictõez penali iudicio de-
fendere: idest mulctam vel penã pecuniariã ei qui iurisdictõi ei⁹ illudere
conatur imponere Jlle dicit non obtempasse ius dicenti: qui quod extre-
mum est in iurisdictõe non fecit. veluti si quis rem mobilẽ vendicare a se
passus non est: sed duci eam vel auferre passus est. Ceterum et si sequẽtia
recusauit extunc non obtempasse videtur: sed habet locum aliud edictuz.
scz ne vis fiat ei qui in poss. missus est.

De in ius vocando.

Jn ius vocare est iuris experiendi causa vocare. Et enumerant in hoc
titulo persone q̃ in ius vocari non debent. et apponit pena cõtrariũ faci-
entibus.

Si quis in ius vocatus non ierit siue eum
quis vocauerit: q̃z ex edicto nõ debuerit.

Si quis in ius vocatus non ierit. idest legittime citatus non ꝯparuerit: a
cõpetenti iudice qui eum vocauit vel vocari fecit: ꝓ iurisdictõe iudicis cõ
demnabitur. Rusticitati tamẽ hois ꝑcendũ erit. datur aũt actio incerti
quãdo pena certa non est adiecta: in id quod interest quãdo q̃s vocatus
non venerit: vel vocatus cõparuerit cũ vocari non debuerit. Multis au-
tez modis potest euenire q̃ scz citatus non tenet cõparere. Ut si in citato
rio exprimat causa ex qua quis nõ tenetur cõparere coram illo iudice: pu
ta si esset causa spiritualis q̃ non debet agitari coraz seculari iudice. Uel
causa liberalis q̃ non debet agitari corã minori iudice vt in. l. placet in fi
C de peda. iudi. Uel si esset causa ex qua ꝑsona cõueniri nõ posset muni
ta speciali seu singulari priuilegio. vt patron⁹ actione famosa vl' siles. Ut
si esset de his q̃ in ius vocari non possunt vt. l. ij. ꝟ. de in ius vo. Jtẽ si ex
primeret in citatorijs locus aliquis inhonest⁹. vt. l. si cũ dies. §. si arbiter
ꝟ. de arb. Jdem si exprimeretur temp⁹ feriatũ. ꝟ. de fer. l. j.

Jn ius vocati ut eant vel soluant.

Liber Secundus

Olim vocatus in ius euitabat mulctam: siue ipe iret: siue alium mitteret qui satisdaret ipm sistere. hodie necessariū habet vocat⁹ psonaliter ire Aut ex sua psona satisdare fideiussorib⁹ interueniētib⁹ aut cauere sine fideiussorib⁹. Et fideiussor de veniēdo ad iudiciū debet dari ydoneus. Cōiuncte tñ psone reputant̄ ydonee. et recusans eos recipere puniet̄ vt. ī. l. j. 7. ij.

Ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat.

Iurisconsultus tractaturus de iuditijs pmisit de iurisͣ. om. iudi. in spetie et in genere. Quo viso quia iuditiū incipit a citatoñ inst. de pe. te. li. §. oim̄. posuit de in ius vocādo. Sed qa in ius vocati: qñqꝫ non vadūt: et ideo puniuntur. posuit rubricā. Si quis in ius vo. non. j. Quādoqꝫ non vadunt legittime: quia dant fideiussores nūcio: de eundo et stando in iuditio: Ideo posuit rubricam p̄cedentem. Qñqꝫ nullum fideiussorem dāt: et ideo ad iuditium ducunt̄ p familiam: et eo tempore quo ducunt̄ aliq̄s eos vi eximit de manu familie. Idō ponit̄ hec rubrica ne q̄s eū. Quādoqꝫ nullus eum eximit: Sed ad iuditium ducitur vel sponte venit. et ab eo petitur satisdatō de stando iuri vsqꝫ ad sentētiā: et de hoc loquit̄ titulus sequens: qui satis. cog. et alij. se. ti. vsqꝫ ad ti. de. fer. Et ponit hec rubrica partem edicti non totū edictum. Edictū autem tale est. Pretor ait ne q̄s eum qui in ius vo. est. vi. exi. ne ve faciat dolo malo quo mag⁹ eximeretur vt. l. sed eximēdi. §. ptor. ī. e. In eum qui aduersus p̄dicta fecerit: quātuꝫ per actoreꝫ in litem iurabit̄ iuditium dabo. vt colligit̄ ex. l. si per aliū. §. in eam. ī. e. Et pposuit p̄tor hoc edictū: vt metu pene ppescerет eos: qui in ius vocatos vi eripiunt. Et est verbum eximendi generale. Eripe em̄ est de manibus auferre p raptum. Eximere aūt est q̄quo modo auferre puta si quis nō rapuerit q̄ꝫ: sed moram fecerit quo min⁹ in ius veniret vt actiōis dies exiret: vel res tpe amitteret̄. Et dat̄ in eum q̄ vi exemerit actō in factum: que non id continet qō in veritate est: sed quanti ea res ab actore estimata est de qua controuersia est.

Qui satisdare cogantur: vel iureiurando pmittant vel sue promissioni permittant̄.

Satisdatio eo modo appellata est quo satisfactio. Nam sicut satisfacere dicimur ei: cuius desideriū implem⁹: ita satisdare dicimur aduersario nostro: qui pro eo quod a nobis petijt: ita sibi cauim⁹: vt eum hoc nomine securum faciamus datis fideiussoribus. Sed etiam pignoribus potest si velit quis cauere. Si autem qui fideiussorem dare debet: dare nō potest: remittitur iuratorie cautioni: vt iuret se fideiussorem dare non posse: et se facere quod caueat. Immo etiam nuda promissio sufficit si hoc partibus placeat insti. de re diui. §. vendite. 7. l. sancimus. C. de ver. sig.

Digestum Vetus

Si ex noxiali causa agatur queadmodū caueat.

Precedens titulus ponit satisdationes que fiunt ꝓ liberis hominibꝰ: iste aūt titulꝰ ꝯtinet quomō ꝓ seruis caueat. Dicit aūt noxialis actio: q uotiens seruus noxiam idest damnum dat: qui etiam propterea quod noxiam ꝯmittit: noxa appellat. sicut alias dici solet: noxia delictū delinquēs noxa vocatur. glo. insti. de nox acc. §. j. Si quis ergo promiserit iuditio sisti eum: de quo noxialis actio est: debet eū in eadē causa exhibere: idest in simili statu et qualitate: in qua tunc cū ꝓmittit fuerat: quousq; sententia feratur.

De eo per quem factum erit quo minus quis in iuditio sistat.

Hic titulus cohercet dolū eius: qui impedit aliquem iuditio sisti: Nec est superfluus ille titulꝰ: licet s̄ habeatur alius titulus. ne quis eum qui in ius vo. Quia in quatuor differt hic titulus ab alio: quia aliꝰ titulꝰ non habet locum nisi vbi vis facta est q̊ minꝰ sistat: hic autem habet locū etiā sine vi. Secūdo quia alius titulꝰ nō ꝯsulit nisi vocāti in ius: idest actori: hic aūt etiā vocato. Tertio quia alibi agit q̄ntū in litem iuratū est: hic solū ad īteresse. dicēdo ſm glo. hic. Quarto q̊a hic titulꝰ locū habz post citationes et satisdatōes receptas. Alius aū̄ ꝯparitōz. licz bar. hāc q̄rtaz differentiā non approbet.

Si quis cautionibus in iuditio sistend i causa factis non obtemperauerit.

In titulis p̄cedentiꝰ ponit qn̄ q̊s dolo vel vi alterius in iuditio non sistit: In hoc titulo ponit qn̄ quis ꝑ casum fortuitum excusatur. Et in primis excusandus est ille qui longius abest: illi em̄ ꝓ singulis dietis vicena milia passuum numerari debent. Sunt et alie cause q̊bꝰ cauēs excusatur vt ꝯparere necessario non teneat: que om̄s exp̄mūt hoc titulo.

De ferijs et dilationibus et diuers temporibꝰ earū Et ex quibus causis ferie non impediuntur.

Ferie sunt q̄ ad hoc deputant vt hōies q̊escāt et diuinis vel alijs rebꝰ necessarijs intenti sint. Dicte sunt ferie a feriendis idest mactandis victimis q̄ diebꝰ festiuis offerebant. Et sunt triplices ferie. Quedam indicte in honorem dei. et his partes non possunt renūciare. Iste appellant festiue vel solennes ferie de q̊bꝰ de con. dis. iij. ꝑ to. Alie sūt ferie repētine vel indicte: q̄ ꝑ principem vel superiorē ꝓpter aliq̊d repentinū negotium indicunt. vt si nascat p̄ncipi filius. vel ob rem bene gestā aliq̊d festū imponatur. Tertie sunt ferie ob necessitatem hominū inducte vt sunt vindemiarum et messium: quibꝰ tñ ferijs ꝑtes renūciare p̄nt: quia in eorū fauorez introducte. c. fi. de ferijs. Dilatōes sunt inducie q̄ dant qn̄q; ad ꝓ=

bationes faciendas. Et est dilatio q̄ datur a iure vel ab hōie ad aliq̄d explicandū. Dicta dilatio quia differt negotium.

De edendo.

Edere est actionē vel causaʒ in iuditio publice demōstrare. Est em̄ eq̄ssimū: eum qui actur⁹ est edere actōeʒ. vt exinde sciat reus vtrū cedere: an ꝯtendere vltra debeat. Et si ꝯtendēdum putat: veniat instructus ad agendum. Edere est etiā copiam discribendi facere. Et ponit̄ hic titulus in gerūdio videlicet de edendo: et nō de editione. Ad ostendendū necessitatem esse impositam edere debenti. Et tractat̄ in hoc titulo triplex editio scʒ actionis: et instrumentorū: et rationū: Sed ratio edit̄ in principio: cetera in ꝓcessu cause: vt dicit glo. hic sup rubro.

De pactis.

Postq̄ editus est libellus de quo s̄ ti. ꝓx. qñq̄ facit actor pactum gratuitum reo. ideo ponit̄ rubrica de pac. Qñq̄ inuicem trāsigūt. ideo seq̄t̄ de trāsac. qñq̄ inuicē non potest esse ꝯcordia. ideo est necessarium q̄ litigetur. et partes querūt sibi aduocatos et ꝓcuratores ideo in sequenti libro ponit̄ de postulando et subsequenter de ꝓcura. Pactū aūt a pactione dicitur: Inde etiaʒ pacis nomē appellatū est. Et est pactio duoꝝ pluriūue in idem placitū et ꝯsensus: idest spontaneus consensus. Conuentōis autē verbum generale est ad omnia ꝑtinēs de q̄bus negotij cōtrahendi transigendiq̄ causa consentiunt: q̄ inter se agunt. Nam sicuti ꝯueniri dicunt̄ q̄ ex diuersis locis in vnum locum colligunt̄ et veniūt: ita q̄ ex diuersis animi motib⁹ in vnum ꝯsentiūt idest in vnam sentētiā ꝯcurrūt: ꝯuenire ⁊ pacisci dicunt̄.

De transactionibus.

Qui transigit de re dubia et lite incerta neq̄ finita ꝯponit. Et dicitur transactio pactum remissionis a trās et ago. Et differt in eo a pactis quia qui paciscitur rem certam et indubitatam sua liberalitate remittit: cū is qui trāsactionē facit rem dubiam: et incertam litem sopire facit. Et dicit̄ transactio quasi actionis trāsicio: ab actiōe em̄ transit qui transigit: et ita is qui agit ꝓprie dicit̄ trāsigere: reus aūt imꝓprie dicit̄ trāsigere. C. e. l. ij. Et est effectus transactionis quia ex ea dat̄ exceptio in omni causa ex q̄ agebatur. C. e. l. sub p̄textu. et. ꝭ. e. l. nō est. nisi reus dolo occultauit speciem in qua deceptus est actor. vt. ꝭ. de pac. l. tres.

Liber Tertius

De postulando.

Quia in editione actionū et in cause ꝓcessu necessarij sunt aduocati vel postulatores: ideo de his ponit. Est aūt postulare desiderium suum vel amici sui in iure apud eum qui iurisditio

ni pest exponere: vel alterius desiderio 9tradicere. vt. ff. e. l. j. §. postulare. et q dicit suum: intellige qn postulat pro se. amici: qn pro alio. Et ponitur verbu iurisdictoi p qualibet notoe. vt. ff. de re. iu. l. ait pretor. et sic etiã apud arbitr ppmissariu potest postulari. Et dicunt hi. postulatores: patroni cause. Item aduocati vt. ff. de var. cog. l. j. §. aduocatos. Et togati dicunt. C. e. l. vel. forte a genere vestis q dicit toga qua olim vtebant.

De his qui notantur infamia.

Infamia est status et honoris diminutio et amissio: hinc infamis dicit quasi valde famosus: idest ignominiosus: vel infamis quasi sine fama: vl priuatus sua fama: fama aut siue opinio vel estimatio idẽ significãt. Et est fama illese dignitatis status: legibus ac morib9 pprobatus et in nullo diminutus. et hec fama qn minuit: qnqz psumit vt ex toto p extincta habeatur: sc3 cum maxima vel media capitis diminutio interuenit et de hac neqz in hoc titulo neqz. C. e. tractatur quasi superfluu sit de ea fama psumpta dicere vel querere Quilibet em scit vel scire potest vno verbo: q ad nullum ciuile vel publicum offitium is cui9 fama psumpta est adhiberi potest. Minuit vero cum ciuitas et libertas retinetur sed circa statum pena plectimur vt. ff. de var. cog. l. pe. §. estimatio. et §. minuitur et §. psumitur: Et talis est duplex facti et iuris. Infamia facti irrogat cu opinio alicuius apud graues et honestas psonas opprimit vel diminuit: et de hac infamia facti modicum in iure tradit. Sed sunt duo ei9 effectus. prim9 qa ea repellit a dignitate: nisi pp ter inopiam no legittime ppetitoris. Secudus quia repellit a qrela in offitiosi. C. de dig. l. ij. et. ff. de decu. l. generaliter. §. spurios et. C. de inoffi. testa. l. fratres. Juris infamia qnqz irrogatur ipso facto: idest ipso iure pp ter hoc qd aliquid factu est. qnqz demu lata sententia: quãdoqz ex genere pene. hoc est pp ter iposito3 pene. Ipso facto. vt si mulier deprehendat in adulterio. ff. de ri. nup. l. palam. §. q in adulterio. Idẽ in muliere q nubit vel stupro cognoscitur. ff. temp9 luct9. vl nubit cõtra iuramẽtu suscepta liberoru tutela. C. de se. nup. l. j. et. ij. et in aut. de resti. et ea q pa. §. vnu. et de nup. §. si aut. et. ff. e. l. vxores. vel qui bina spõsalia vel binas nuptias cõtraxit. ff. e. l. j. in fi. et. l. quid ergo. §. si quid. Ex genere pene irrogat infamia: si tale delictu pmisit quis: q damnatus: vel confessus in iuditio: vel pact9 pecunia fieret infamis. Et est effectus infamie vt quis repellat a postulãdo. et vt ab honorib9 repellat: non dico a munerib9 curialibus vel ciuilib9: Et hui9 effect9 gra: posuit imperator specialem titulu et vnicam legẽ. de infamib9. C. l. x. Est et alius quia repellit ab accusando vt. ff. de accu. l. q accusare.

De procuratoribus et defensoribus

Procurator est qui aliena negotia mãdato domini administrat: Et potest esse pcurator omniu reru vel vnius dumtaxat: Et constituit vel presens vel per nunciu vel p epistolã: Et est vsus pcuratorum p quam necessarius: vt qui rebus suis ipi superesse non volut vel non possunt salte3 p

alios possent vel agere vel couenire Et dicit pcurator p pte actoris: Defensor vero ex pte rei: Et loquit hic titul9 de pcuratore ad iuditia. de pcuratore em ad negocia loqt. ſ. ti. man.

Quod cuiusq vniuersitatis nomie vl contra ea aget

Titulus pcedens loqtur generaliter de pcuratorib9: qui vt plurimu cõstituunt a singularibus psonis. hic aut titulus de eo q nomine vniuersitatis vel collegij vel cõmunitatis agit siue couenit. q pprie actor vel sindicus dicit. Omnes em qb9 pmissum est habere corpus collegij vel societatis vel cuiuscuq alteri9 negotiationis: veluti pistor aut aliorum artificum: possunt habere res cõmunes: archa cõmune: et actore siue sindicum p quem quod cõmuniter agi fieriq oporteat in iudicijs vel extra fiat.

De negotijs gestis.

Iste titulus necessarius est et ei9 materia: qr magna vtilitas absentiu versatur: ne indefensi rex possessione aut vẽditione patiant: vel pignorus distractos: vel pene pmittende actionem: vel iniuria rem suam amittant. Et ideo si qs absentis negocia gesserit: lic3 ignoratis: tn quicqd vtiliter in rem ei9 expenderit. Uel etia ipe se in rem absentis alicui obligauerit: habeat eo nomie actione. Itaq eo casu vltro citroq nascit acto q appellatur negociorũ gestor. In qua sicut equu est: ifm gerente act9 sui rationem reddere: et eo nomie pdemnari si qd vel no vt oportuit gessit: vel ex his negotijs retinet. Ita ex diuerso iustum est si vtiliter gessit: prestari ei quicqd eo nomie vel abest ei: vel absutur est.

De calumniatorib9.

Accusatoru temeritas tribus modis punit: vt p turplianu desistat: et si non desistat sed diuersam ptem adiuuat pdita iam sentẽtia puniunt extra ordinem: quia sunt puaricatores vt. ſ. de pua. l. ij. et. l. accusator. r. l. ab impatore. Ite si no desistat sed calunient puniunt lege remia. Calumniator e q falsa crimia: vel causa3 iiusta sciẽter intẽtat. Et cõtra tale q calumnie causa aliqd fecit: vel vt no faceret pecunia accepit: Intra annu in quadruplu ei9 pecunie q accepisse dicit actio pcetit: post annu aut simpli in factu actio dat. Et dat hoc iuditiu no solu in pecuiarijs causis: sed etia ad publica crimia: si quis accipiat pecunia ob ea instituenda vel no instituenda. Calumnie aute3 pena est eade vel similis q imponeret accusato si puictus fuisset de crimie vt C. e. l. vl. r. ſ. ad turpi. l. in priuatis.

Liber Quartus

De inintegrum restitutionibus.

r Estituto in integru est prioris status reintegratio. Et huic solet dici res redit vt pride3 cum status reddit idem glo. in. c.

Quia de elec. per hanc materiam plurifarie hominib⁹ vel lapsis sue facilitate: vl' circūscriptis aduersarij dolo subueniť. Siue metu vt. ꝯ. ti. se. siue calliditate vt. ꝯ. ti. ij.. Siue etate vt. ꝯ. ti. iij. Siue absētia vt. ꝯ. ti. iiij. inciderint in captionē.

De eo quod metus causa gestum erit.

Quod metus causa gestum est pretoꝛ ratum nō habet. Et est met⁹ istātis piculi vel futuri causa mētis trepidatio. ꝯ. e. l. j. Nec est necessariū periculū esse psens dūmō met⁹ sit psens ꝺ futuro piculo. ꝯ. e. metū. j. R. Et dicitur metus quia mentem tenet. Uis aūt est maioꝛis rei impetus cui resisti nō potest. ꝯ. l. ij. aduersus. quā nō pficit custodia. ꝯ. loca. l. sed de dāmo. Metus ali⁹ est pbabilis q̄ cadit in hoiem ɔstantē ⁊ disertū. Nō pbabilis q̄ cadit in hoiem miserū timidū ⁊ inɔstātē. vt. ꝯ. e. l. v. vj. ⁊ vij. Uis aūt multiplex est. q̄dam cōpulsiua q̄ imponit necessitatē ɔtrariā voluntati cōtrarie. qꝛ id facit qꝺ nō faceret si esset liberi arbitrij. Et hec inducit actionem qꝺ metus cā. Quedā expulsiua q̄ inducit interdictū. vnde vi. Quedam ablatiua q̄ inducit actioꝫ vi bono. raptoꝛū circa mobilia. vt. ꝯ. de vi. ⁊ vi. ar. l. j. § iiij. Quedam turbatiua hec inducit interdictū vti possidetis in rebus soli. ⁊ in rebus mobilibus vtrobi. cū duo se possidere contendūt. Quedam inquietatiua: hec inducit interdictū qꝺ vi aut clam. vt si quis a me pbibitus vel putans se phibendū q̄d faciat in meo

De dolo malo.

Per materiā illius tituli subueniť aduersus varios ⁊ dolosos: q̄ calliditate q̄dam alijs obfuerūt. Uerba aūt edicti talia sunt: q̄ dolo malo fctā sunt. si de his rebus alia actio nō erit: ⁊ iusta sit cā. dať actio de dolo: ne vel illis malicia sua sit lucrosa vel istis simplicitas damnosa. Dolus autē malus est machinatio q̄dam alteri⁹ decipiendi cā: cū aliud agiť ⁊ aliud simulať. Uel est oīs calliditas fallacia: machinatio ad circūueniendū fallēdum decipiendū alterū adhibita ɔtra ius ⁊ bonos mores. Et habeť i hoc titulo mentio doli mali. qꝛ veteres etiā bonū dolū dicebāt. ⁊ p solertia id est astutia hoc nomen accipiebāt. maxīe si aduersus hostē latronēue quis machineť. hinc virgi. ij. en. dol⁹ an virt⁹ quis in hoste requirat.

De minoꝛibus. xxv. annis.

Minoꝛes dicunť qui nōdū cōpleuerūt. xxv. an. facta cōputatiōe de momento ad momentū. vnde non sufficit tetigisse vltimū diem sed opoꝛtet puenire ad ideꝫ momentū. Succurriť aūt minoꝛibus si liberi sint. serui eni nunquam restituunť. Quicq̄d igiť cū minoꝛe. xxv. an. natu gestū erit: vti q̄ que res erit animaduertā dicit ptoꝛ. Justissima ꝺit huius edicti eq̄tas. qꝛ cum inter omnes constet fragile esse ⁊ infirmū hmōi etatis consilium: ⁊ multis captionibus suppositū: multoꝛūq̄ insidijs expositū: auxiliū eis pretoꝛ hoc edicto pollicitus est: ⁊ aduersus captioꝫ opitulatioꝫ. qꝛ cū vsq̄ in hāc etatē adolescētes curatoꝛū auxilio regunť. ꝯ per se rei sue admīstratioeis cōmitti nō dꝫ. q̄uis bn̄ rē suā gerētib⁹. Cessat aūt hec restitutio: vl' rōe

doli sui: vel mendacij sui: vel sacramēti sui corpalis: vel puilegio libtatis vel puilegio parentis vel patroni ꝯtra quē vult restitui. vel semel denegata est restitutio: de qbus spēales tituli in. C. ponunt.

De capitis diminutione.

Capitis diminutio est p̄oris status cōmutatio. ꝛ ponit hic caput p statu. Consistit aūt stat⁹ in tribus. in libertate: ciuitate ꝛ familia. q libertatem amittit dicit pati maximā capitis diminutioē. qd ꝯtingit de his q effi ciunt serui pene: vel passi sunt se venūdari: vel reuocati sunt in seruitutē ppter ingratitudinem. Et talit capite minutus pdit etiā p ꝯsequentiā ciuitatem ꝛ familiā. Qui aūt pdit ciuitatē dicit pati mediā capitis diminutionē: qd ꝯtingit de his qbus interdictū est aqua ꝛ igne. Itē in deportatis id est ppetuo pscriptis. Cū aūt libertas ꝛ ciuitas retinet ꝛ familia tm̄ mutat dicit esse minima capitis diminutio: qd contingit de his qui dati sunt in adoptionem vel qui emancipati sunt.

Ex quibus causis maiores. xxv. an. in integrum restituuntur.

Maiores restituunt qnq cā militie. qnq si cā reipu. absentes fuerunt. de qbus spēales tituli in codice sunt. Generalit aūt restituunt q absentes fuerūt p metū iustū. ſ. e. l. ij. et. iij. Item qz fuerūt absentes detēti in vinculis vel a puata psona puta a latrone. vel a publica hoc est iudicis auctoritate. Itē q ita alligati sunt vt sine dedecore in publico apparere nō pn̄t vt. ſ. e. succurrit. ꝛ. l. in eadē cā. ꝛ ex varijs alijs causis. Verba aūt hui⁹ edicti talia sunt si cui⁹ qd de bonis diminutū est: cū is metu aut sine dolo reipu. cā abesset: siue in vincul' seruitute ve hostiūq ptāte esset. Itē si qua alia iusta cā esse videbit in integrū restitutio ꝯcedat. Nō huius edicti est qz lesum id est amissum ius p id tempus quo qs reipu. opam dabat. vl' aduerso casu laborabat. corrigit id est restituit vel emēdat. necnō aduersus eum succurrit ne vel obsit vel psit quod euenit.

De alienatione iudicij mutandi et suscipiendi causa facta.

Dicit in titulo mutādi iudicij id est euitādi quo ad se: ꝛ suscipiēdi quo ad aliū cui alienauit. Cum p̄tor intelligeret iudiciorū exitū interdū duriorem nobis cōstitui: opposito nobis alio aduersario: in eam qz rem pspexit vt si qs alienando rem aliū nobis aduersariū suo loco substituit: puta si alterius puincie hoiem: aut potentiorē nobis opposuerit aduersarium: aut eum q vexaturus est: idq opa in fraudē nr̄am fecerit: tanti nob tenet: q̄nti nr̄a interest aliū aduersariū nos non habuisse.

De receptis qui arbitriū recipiūt vt sententiā dicant.

De pparatorijs iudiciorū explicito p̄usq̄ de iudicijs ip̄is aliqd tractet arbitros q se ad instar iudiciorū hn̄t inferam⁹. Tractat aūt hic titul⁹ de receptis neutralit. id est de arbitris. vel de receptis masculine. id ē de arbitris receptis a litigatoribus

vel de litigatorib⁹ receptis ab arbitris. vicissim em̄ sese in fide sua recipi-
unt: partes vt sententie stent: arbitri vt fideliter examinēt et ꝓnuntiāt
Assumūt em̄ partes iudicis: nō consiliatoris. ff. e. l. si de meis. §. recepisse.
Est aūt arbitriū trinus actus triū ꝑsonaꝝ: sub arbitrio litigantiū. vel sic.
Est trinus ꝑsonarū actus sub pecuniaria q̄stione: in quasi iuditio cōfligen
tium. vel cōtendentiū. Nam arbiter ↄtēdit ad in ꝗsitionē veritatis. Actor
vt ei reus ↄdemnetur. Reus vt absoluat̄ ab actore. Et dicit̄ arbiter q̄nq̄
q̄libet vir bonus sup̱ aliquo estimando elect⁹. ff. ꝓ so. l. si societatē. Q̄nq̄
ponit̄ ꝓ iudice delegato vel q̄si delegato vt s. q̄ satis cog. l. arbiter. Q̄n
ꝓ iudice ordinario. ff. de iud. l. antepe. Quādoq̄ ꝓ dispēsatore rei sue C.
man. l. in re. In omni re potest assumi arbiter nisi ꝓhibeat̄ a lege. ꝓhibe
tur aūt a lege in causa criminali publica vel p̄uata. Sed ī causa ciuili licꝫ
sit de crimīe famoso valet ↄꝓmissum. Non tn̄ infamat arbitri sententia.
Itē in causa liberali non potest esse arbiter. quia fauor libertatis ē vt ma
iores iudices debeat habere. Itē in populari actione. nō potest esse arbi-
ter. ne occasione pene p̄termittat̄ faciendū qđ publice fieri expediret. ff.
e. l. nō distiguentī⁹. §. iulia⁹ ꝛ. §. d libali. et. s. d his q̄ no. ifa. l. q̄d g. §. ex ↄ
ꝓmisso. Cōstituit̄ autē arbitriū: ptibus adinuiceꝫ stipulantib⁹ penā: si ar
bitri non pareant sentētie. vel vbi vterq̄ ꝓmisit pure penā: id est non sub
alia conditione nisi hac: nisi arbitri pareat̄ sentētie. Et licet vsitatuꝫ sit in
duos ↄꝓmitti: tn̄ difficile est si dissentiant quia nō inuenit̄ maior ps: vn̄
cō ꝓmissuꝫ sine exitu videt futurū ꝓpter naturalē facilitatē hōm ad dissen
tiendum. Tn̄ lex adhibet tale remediū vt vbi dissentiūt duo arbitri: cogat
eos pretor tertiam eligere personaꝫ certam: cuius autoritati pareat̄. ff. e.
l. item. §. ī in duos et. §. principalit̄. Et est duplex arbiter. Juris quē ius
eligit et sibi causam certam examinandā exprimit et ↄmittit vt in c. suspi-
tionis de off. dele: cū si. et talis ꝑ omnia eq̄perat̄ iudici et ab ei⁹ sententia
potest appellari. c. ab arbitris de off. del'. li. vj. Alius est arbiter ↄmūi con
sensu ꝑcium elect⁹ et a sentētia illi⁹ non appellat̄ C. e. l. j. de q̄ in. c. cum
dilectus. e. ti. de dr̄na inter arbitꝝ et arbitratorē. vj. ꝑ. do. an. et Siculū
in c. quītauallis de iureiur.

Nautae caupones: stabularij: vt recepta restituant:

Nautam in hoc titulo accipere debemus eum qui nauim exercet: q̄uis
naute appellent̄ om̄s qui nauigande nauis causa: in naui sunt: Sꝫ de ex-
ercitore dūtaxat qui patronus nauis aut magister appellatur intelligit̄.
Caupones aūt et stabularios eos intelligem⁹ q̄ cauponam vel stabulū ex
ercent: vel eoꝝ institores et ministri. Stabularij aūt sunt hospitatores ho
minū equitantiū. Sicut et caupo viatorū. Quicq̄d ergo tales hōies saluū
fore: id est ad custodiendū recepꝑint: nisi restituāt: cōtra eos actio dat̄. Et
est maxima vtilitas hmōi actionis: q̄a necesse est plerūq̄ eoꝝ fidem sequi
resq̄ custodie eoꝝ ↄmittere.

Liber Quintus

Digestum Vetus

De iudicijs et vbi quis agere vel conuenire debeat.

Iudiciũ multis modis sumit̃ vt ponit glo. ĩ regula ĩ iudicijs de re.iu.li.vj.et insti.q̃ non est.p.fa.tes.§.pterea.hic autẽ sumit̃ p actiõe q̃ ptra aliquẽ ĩ iure experit̃. Et ẽ iudiciũ legittim⁹ actus triũ psonaꝝ.scȝ iudicis.actoris.et rei.c.for⁹.de v.sig. Et ponit̃ ĩ titulo d̃ iudicijs.nõ de iudicio:est eni iudiciũ aliud ciuile.aliud crimiale.aliud singulare.aliud vniuersale.de q̃b⁹ p ordinẽ tituloꝝ tractabit̃ Ciuile iudiciũ ẽ.cũ cã instituit̃ ad cõmodũ puatũ et pcludit̃ pti aliq̃d eẽ dandũ vel exhibẽdũ. Crimiale ẽ cũ agit̃ de aliq̃ pena p crimie imponẽda. vl̃ pcludit̃ penã esse applicãdã fisco. Singulare iudiciũ ẽ:q̃d dat̃ p reb⁹ pticularibus puta.domo.fundo.equo ꝛc. Uniuersale est cũ petit̃ vniuersum ius.vt bonoꝝ possessio aut hereditas.

De inofficioso testamento.

Inofficiosuȝ d̃r testamẽtũ.q̃d factũ ẽ ꝯ officiũ pietatis patrie:q̃si non officiosũ id ẽ inhumanũ. Et dat̃ q̃rela inofficiosi oib⁹ tam parẽtib⁹ q̃ liberis Cognati aũt a latere.et p̃sertim q̃ sunt vltra fratres non agũt q̃rela inofficiosi.frater aũt admittit̃ turpib⁹ psonis institutis.nisi et ipe turpẽ vitam agat. Est ergo inofficiosum testamẽtũ dicere:hoc ẽ allegare quare exheredari vel p̃teriri nõ debuerint.q̃d aliq̃n accidit cũ parẽtes falso stimulati.vel nouercalib⁹ delinimentis instigationibusq̃ corrupti:liberos suos vel exheredãt vel p̃tereũt.

De petitione hereditatis.

Dictũ ẽ d̃ inofficioso.t.cui⁹ q̃rela p̃paratoria ẽ vniuersalis iudicij.id ẽ petitiõis hereditatis q̃ q̃dẽ q̃nq̃ ẽ directa.q̃nq̃ vtil' p̃mo ponit̃ d̃ directa postea de vtili.id ẽ de fideicõ.hereditatis peti. Et sic directa d̃r mihi dari hereditatis petitio.q̃ de iure ciuili admitto. Et dat̃ ab intestato vel ex testamẽto succedẽti p legẽ vel senatuscõsultũ. Itẽ p se vel p aliũ vt.ĩ.l.j.ij et.iij. Directa aũt dat̃ ꝯ eũ q̃ possidet p herede vel p possessore:q̃ nullaȝ causaȝ possidẽdi hȝ.nec ptẽdit se heredẽ.vel si ptẽdit tñ p mẽdaciũ.ĩ.e.l.regulariter.et.l.licet.et.l.p herede.ppositio aũt petitiõis hereditatis libello faciẽde sunt ĩterrogatiões possessori q̃lit̃ possideat vt.ĩ.d̃ iter. ac.l.j.in pn.hoc ẽ an credat se heredẽ:si respõdeat credo.g̃ pcedit̃ in petitione hereditatis:q̃ possidet p herede. Si respõdeat.nõ:q̃rat̃ titul⁹.quẽ si pbauerit non pcedet̃ in petitiõe hereditatis. Si nõ pbauerit p̃sumit̃ q̃ p possessore possideat.et sic ĩtelligit̃ q̃ d̃r.C.e.cogi. Pro herede aũt possidet q̃ putat se heredẽ esse.p possessore vero possidet pdo.

Si pars hereditatis petat̃.

Precedẽs titul⁹ ponit q̃d iuris si tota petat̃ hereditas. Nũc quid si ps. Ubi attendendũ est an is qui ptem petit omnino cert⁹ sit de ea:et tũc attende an possessor ius habeat puta q̃ coheres.an non.vel vtrũ nõ sit certus de quo tractat̃ in.§.fi.illi⁹.l.j. Et plures heredes.debẽt agere cõtra plures possessores.nec põt vnus eligere vnuȝ alius aliũ. Et si sint plures ad q̃s hereditas ptinet p diuiso:põt alter ab altero ꝯueniri hac actione. vel fami.her.si fatent̃ se heredes.ĩ.l.j.§.q̃nimo.et.§.pinde. Et nõ differt

hec actio a p̄cedenti specie sed numero.

De possessoria hereditatis petitione.

Post ciuiles actiões heredibus ꝓpositas: p̄tor etiā eos posuit quos ipse quasi heredes fecit. hoc est illos quib⁹ bonoꝝ possessio data ē: ꝑ quam petitionē hereditatis: tantūdē ꝯsequet̄ bonoꝝ possessor: q̄ntum ex ciuilib⁹ actionib⁹ heres ꝯsequi pōt.

De fideicōmissaria hereditatis petitione.

Ex hoc titulo ꝓponit̄ actio his quib⁹ restituta ē hereditas. Nā quicunq̧ suscepit restitutā hereditatē ex senatuscōsulto trebelliano: fideicōmissaria hereditatis petitiōe vti poterit cōtra possessores. ⁊ dant̄ ei eedē actiones q̄ heredi ⁊ in heredem cōpetunt.

Liber Sextus

De rei vendicatione.

E vniuersali iudicio supra dictū est nūc de singulari. Est aūt rei vēdicatio actio q̄ dat̄ sola rōne dominij vel quasi. ⁊ possessiōis vel quasi. ⁊ optet vtrūq̧ interuenire: scȝ ex ꝑte actoris dn̄ium vel quasi. Et ex ꝑte rei possessio vł quasi vt quia dolo desierat possidere. vt ē glo. no. insti. d̄ acc. §. j. in v̄. possideat. Et appellat̄ hec actio alias ī rem: ⁊ tūc competit qn̄ rem tradi vel dari est in obligatione. id ē qn̄ rem nō ꝑsonam dico mihi eē debitā. ⁊ habet ista in rem actio locū in oībus rebus mobilib⁹ tam aīalib⁹ q̄ ī his q̄ aīa carent: ⁊ ī his q̄ solo cōtinent̄. id est īmobilia sunt. Et ꝑ hāc actionē non solū singule res vendicant̄: sed etiā grex. ⁊ armentū. ⁊ equitiū. Et cōpetit ei qui aut iure gentiū. aut iure ciuili dominiū acquisiuit Et est duplex rei vēdicatio. vna directa de qua hoc titulo. Alia vtilis de qua. ī. in ti. si ager vec. ⁊ dat̄ ista vtilis rōne quasi dominij: vt emphiteote superficiario. ꝯductori vectigaliū. dūmodo ad modicū tp̄s cōduxerit.

De publiciana in rem actione.

Ista actio publiciana dicta est a publicio p̄tore qui eā inuenit: vt ē tex. insti. de acc. §. alie. Et dat̄ qn̄ quis petit id qđ traditum est ex iusta causa a nō dn̄o: ⁊ dū vsucaptū est. Nā si esset vsucaptū vel p̄scriptū: non cōpeteret hec actio: q2 publiciana non dn̄o non dat̄. Completa aūt vsucapione: esset verus dn̄s de iure ci. ⁊ ideo sibi daret̄ rei ven. Et vt det̄ publiciana quinq̧ sunt necessaria. scȝ traditio vel quasi. qđ d̄r ꝓpter incorporales que tradi nō pn̄t vt. ī. de ac. re. do. l. fu⁹. §. incorporales. Scđo q̄ ex titulo apto. id est iusta causa ad mutationē dominij. puta venditiōe. vel similibus. ī. e. q̄cunq̧. in p̄n. Tertio q̄ a nō dn̄o accepit. nam alias dominiū esset trāslatum vt. ī. e. l. j. §. j. Quarto q̄ bona fide accepit: vnde credidit se dn̄m factum eē tūc. vt. ī. de ac. re. do. l. eū qui a furioso. §. p̄tor. Quinto q̄ credidit se hodie cū eam ꝓponit dominū non esse: alias sibi esset ꝯtrarius. Sȝ

ex his q̄nq3 duo sunt difficilia agenti: scil3 ꝓbatio traditiōis: ⁊ tituli. relli qua cōsistunt in intellectu agētis cum sit de sua ꝯscīa q̄ ꝑ testes ꝓbari nō pn̄t sed ꝑ iuramētū vt ē glo. ī. l. fulcini⁹. §. quid sit latitare. ff. ex qui. cau. in poss. ea. de hoc glo. insti. de acc. §. alie. in ✠. dicit. Jo. an. in addi. Spe ti. de ꝓprie. §. nūc dicēdū. ✠. ꝑmo. ⁊ ti. de acci. §. ij. ✠. q̄d si velis.

Si ager vectigalis vel emphiteoticarius petat.

Cōiunctio. vel in hoc titulo ponit̃ expositiue ꝑ. id est. nam idem sunt. Et dicit̃ ager vectigalis. nam redditus siue pensio ꝑ eo ꝑstat̃: id em̄ solemus vectigal appellare. Om̄es aūt agri aut sunt vectigales. aut non vectigales. Vectigales vocant̃ q̄ in ꝑpetuū locant̃. id est hac lege vt q̄diu ꝑ his vectigal pendat̃. id est ꝑsoluat̃: tādiu neq3 ipis qui cōduxerint. neq3 his qui in locum eorum successerint auferri eos liceat. Non vectigales sunt: qui aut a nobis excolunt̃. aut ab alijs ꝑuatis. quēadmodū agros nostros colendos dare solemus: puta in annū. Qui ergo in ꝑpetuū agrū cōduxerit: lic3 nō efficiat̃ dn̄s: cōpetit ei tamē in rem actio vtilis: aduersus quēuis possessorē etiā aduersus verū dn̄3: ita tn̄ si vectigal soluat Emphiteosis autē latine dicit̃ melioratio vt dicit glo. insti. de loca. §. adeo. ꝺ quo dicemus. C. de iur. emphi.

Liber Septimus

De vsufructu ⁊ quēadmodū quis vtat̃.

Vsusfructus est ius. id est seruitus alienis rebus vtendi fruendi salua rerū substātia. Est em̄ vsusfructus ius in corpe quo sublato ⁊ ipm̄ tolli necesse est. Et est duplex vsusfruct⁹ formalis ⁊ causalis. Formalis est de quo hic loquimur: qui est ꝑuitus: qn̄ sepatus ē a ꝓprietate. Causalis autē est qui cum sua causa. id est ꝓprietate cōiunctus est. Constituitur vsusfructus multis modis: vl' in testamento: vel inter viuas: per pactiones ⁊ stipulatiōes. Et constituit̃ nō tm̄ in fundo vel edib⁹ verum ⁊ in ꝑuis ⁊ iumentis. ceterisq3 rebus. Et est emolumētū vsusfruct⁹ maximam. ⁊ attenditur ꝑm qualitatē rei. Si em̄ constituitur vsusfructus in predio rustico: quicquid in fundo nascit̃: quicquid inde ꝑcipi potest. vl' ipa natura vl' industria hominis: ipius fructuarij est: sic tamē vt fruat̃ arbitratu boni viri. Recte em̄ colere cogi potest. Aucupari ⁊ venari poterit in ꝑdio. si tamen fructus ꝑdij sit in venatione puta erat vinariū vel simile vt. ff. eo. l. vsufructuariū. §. j. ⁊ de vsur. l. venationē. Et si erat silua cedua ex ea poterit cedere ⁊ vendere Si non erat cedua: grandes arbores cedere nō potest. Cedet tamē pedamenta ⁊ ramos ad vineam suā vel ad quālibet necessitatem suam: dum tamen fundum non faciat deteriorem. ff. e. l. item. si fundi. in ꝑn. ⁊. §. aucupationū. ⁊. §. vlt. ⁊. l. ex silua.

De vsufructu accrescendo.

Quãqꝫ vsufruct⁹ legat⁹ ē duob⁹ ꝯiũcti: ⁊ tũc ē int̄ vsufructuarios ius accrescẽdi. vno em̄ nolẽte aut repudiãte pt̄e suã: totã accrescit suo ꝯfructuario. Si aũt sepatim vnicuiqꝫ ptis vsufruct⁹ sit relictus: sine dubio ius accrescẽdi cessat. Itẽ q̄ vocant̄ ad vsũfructũ nõ ex ꝟbis testatoris: ius accrescendi nõ habẽt. ī. l. j. §. fi. Sil'iter inter legatariũ pure ꝓprietatis ⁊ legatariũ vsufructus nõ est loc⁹ iuri accrescẽdi. l. ij. ī. e.

Quib⁹ modis vsusfruct⁹ amittatur.

Usufruct⁹ amittit̄ qnqꝫ modis. ꝓ̇rio morte naturali ipi⁹ vsufructuarij. Scðo capit̄ diminutõe maxĩa vl' medi a. Tertio si vsusfructuari⁹ n̄ vtat̄ p modũ ⁊ tp̄s. id ē ꝑ arbitrio boni viri vl' id ē p moderatũ tp̄s puta p decẽ annos int̄ p̄sentes. ⁊ viginti int̄ absentes. Quarto p ꝯsolidationẽ vel cõfusionẽ rei. id ē si vsusfruct⁹ formalis redeat ad suã cãm. id ē ꝓprietatem. qḋ tũc fit qñ fructuari⁹ nãciscit̄ ꝓprietatẽ vt. ī. e. l. si fuus. vel qñ vsufructuari⁹ cedit vsũfructum ꝓprietario. Naꝫ extraneo cedendo nihil ageret. Quinto rei mutatiõe vel interitu. Si em̄ vsufructus ediũ mihi ꝯstitut⁹ ē ⁊ edes corruãt vel exuste sint in totũ: sine dubio extinguitur vsusfruct⁹: intm̄ vt nec aree. nec cemẽtoꝝ vsusfruct⁹ ampli⁹ debeat̄. insti. e. §. fi.

De vsufructu earũ rerum que vsu cõsumunt̄ vel minuunt̄.

Omniũ rerũ ꝯstitui põt vsusfruct⁹. que ī patrimonio cuiuscũqꝫ constare põt: ideo etiã eaꝝ rerũ q̄ vsu tollunt̄ vel minuũt̄ vsusfruct⁹ ꝯstitui p̄t: sicut est vinũ. oleũ. frumẽtũ. vestes. aurũ. argentũ. q̇b⁹ ꝓxima ē pecunia numerata. q̄ assidua ꝑmutatione quasi extingui videt̄. Est tñ improprie ī his rebus vsusfruct⁹: q: nõ p̄t esse vsus vini vl' frumẽti. salua rerũ substãtia. Utilitatis tñ cã ꝑmissum ē: vt ⁊ in his rebus vsusfruct⁹ ꝯstituat̄. Et ab vsufructuario cautio desiderãda ē: vt qñcũqꝫ ille morit̄ aut capite diminutus sit eiusdẽ qualitatis. id ē bonitatis sil'es res restituant̄: aut estimatis rebus illis. certe pecunie nõie iuxta valorẽ earũdem caueat̄. ꝓ̇erit ḡ talis vsusfruct⁹ solũ duob⁹ modis: morte scꝫ ⁊ capitis diminutiõe.

Si vsusfruct⁹ petat̄ vel ad aliũ ꝑtinere neget̄.

Si fructuario fundo. seruit⁹ aliqua debeat̄: vsusfructuari⁹ q̇dẽ ꝟuitutẽ nõ vẽdicabit: sed vsũfructũ. Ac p hoc vicinũ si nõ patiat̄ eũ ire agere. cõpellere p̄t: quasi nõ patiat̄ eũ vsufrui. Et ꝯsequent̄ oĩa adminicula ad vsufructuariũ spectãt. sine q̄bus vtifrui q̄s nõ põt. Utifrui ius sibi esse ille solus põt intẽdere q̄ hꝫ vsũfructũ: dñs aũt fundi nõ põt: q: qui hꝫ ꝓprietatem vtẽdi fruẽdi ius sepatũ nõ hꝫ. Sunt aũt ꝑ vsufructu ꝓdite actiones ꝯfessoria ⁊ publiciana: q̄ dant̄ ei q̄ vsufructuari⁹ est. Et datur ꝯfessoria ei cui ꝯstituit̄ vsusfruct⁹ a dño: publiciana aũt dat̄ ei. cui ꝯstituit̄ a non dño ⁊ ꝓdite sũt ad sil'itudinẽ rei vẽdicatiõis. Dant̄ em̄ rõne dominij vel quasi ⁊ possessiõis vel q̄si. Rõne dominij cõpetũt directo ei q̄ dñs ē fũdi cui acq̇rit̄ ꝟuit⁹. Rõne quasi dominij cõpetũt vtilit̄ ei q̄ nõ est dñs: sꝫ hꝫ ius ī

re:puta creditor ⁊ fructuarius vel suꝑficiariꝰ vel siľis vt.ī. si ſui.vē.l.ij. .§.hec autē.⁊ de remiſ.l.j.§.itē iuľ.⁊ de suꝑfi.l.j.§.vlť. Jtē danť rōne ve re possessionis aduersus eū q̇ possidet agrū debentē ſuitutē vt.ī.e.l. vbi .§.vtrū.vel quasi possidet:vt si dolo desierit possidere.vel si liti se obtulit vel si sit suꝑficiariꝰ agri debentis seruitutē.ī.e.l.vlť.

De operis seruorum.

Opere seruoꝝ eiusdē modis quibꝰ vsufructū diximꝰ ꝯstituūť. Libertꝭ aūt aliter fit impositio operaꝝ.vt dicemꝰ.ī.de op.lib. Si igiť in ſuo con stituiť opa:habet ius in persona ille cui debeť opa.Sicut ⁊ ille cui debeť vsusfructꝰ vel vsus.Et ideo ope seruoꝝ inť ꝑsonales ſuitutes cōputanť. Et cōsistit opa ſui in actu.id est misterio vel diurno officio.Et oīs fructꝰ hoīs in opis ꝯsistit:sic ecōtra ī fructu hoīs ope sunt.Et vt in ceteris rebꝰ fructꝰ deductis necessarijs impēsis intelligiť:ita ⁊ in opis ſuoꝝ. Cui ꝙ legate sunt ope ſui:ille vsum eiusdem habere intelligiť.

De vsu ⁊ habitatione.

Nō solū vsusfructꝰ vt supra dictū ē:sed etiā nudus vsus.id ē sine fructu ꝯstitui pōt.qui ⁊ ipe ijsdem modis cōstitui solet q̇bus ⁊ vsusfructꝰ. Cui ꝙ vsus relictus ē:vti pōt:frui vero nō.Et si cui domꝰ vsus relictꝰ ē:pōt cuꝫ cōiuge sua.⁊ familia.⁊ libertis ibi habitare:pōt etiā hospitē recipe ⁊ inq̇ linū.dūmodo ipe inhabitet.Nam sine eo.nec hi q̇dem habitare pn̄t.neqꝫ locabit neqꝫ cōcedet habitationē sine se:nec vendet vsum. Si aūt habita tio legeť:tūc effectu q̇dē pene idem sunt.legatū vsus.⁊ habitatiōis.Sed in hoc differūt:q2 habitatio p̄t locari.vsus vero nō.Jtē qui hꝫ vsum.ꝑle nius ius habet:ꝙ qui simplicē habitationē:q2 cui vsus ē datus:ille p̄ter habitationē ius hꝫ deambulādi ⁊ gestandi ⁊ lignis ad vsum quottidianū ⁊ orto ⁊ pomis ⁊ oleribꝰ ⁊ floribꝰ ⁊ aq̄ vteť.ad vsum suū nō ad abusuꝫ Et ē habitatio ꝑsonalis ſuitus sicut vsusfructꝰ.⁊ eodē mō ꝯstituiť sed in domo tm̄.Et relicta habitatiōe videť esse relicta in vitā hoīs. Nisi breuiꝰ statu atur tp̄s.Nō aūt extinguiť nō vtēdo vel capi.di.vt insti.e.§.sed si cui.et C.eo.l.cum antiquitas.

Vsufructuarius queādmodū caueat.

Si alicui vsusfructꝰ legatus est:equissimū ē vt de vtroqꝫ caueat,scꝫ se vsurū boni viri arbitratu.Et cū vsusfructꝰ ad euꝫ ꝑtinere desinet.se resti tuturū qd̄ inde extabit.Et interponiť hec cautio siue res sit mobilis siue ī mobilis.Et cōtinet ista stipulatio qua cauet se ꝑceptū iri vsūfructuꝫ boni viri arbitratu:hoc est:nō deteriorē causam se vsusfructꝰ facturū:ceteraqꝫ q̄ in re sua faceret diligens paterfamilias.Et ista cautio hꝫ duas causas. vna si aliter quis vtať ꝙ vir bonus arbitrabiť ⁊c. Alia de vsufructu resti tuēdo.quaꝝ prior statim cōmitteť postꝙ aliter fuerit vsus:⁊ sepiꝰ cōmittiť Sequēs cōmittiť finito vsufructu.Et interponiť hec cautio etiam si vsus

sine fructu legatus est: vel si habitatio vel opere hominis vel cuiuscũq; alte-
rius animalis relicte fuerint.

Liber Octauus

De seruitutibus.

Omnes ſuitutes aut sunt ꝑsonales: aut sunt rerũ q̃ reales dicũt. Personales dicũt vsusfruct⁹: vsus: habitatio: ope siue misteriũ ſuoꝝ. Et dicũt ꝑsonales. qꝛ ꝑsonis debent: ꝛ semꝑ cũ ꝑsonis finiũt. Reales aũt ſuitutes siue rerũ: q̃ meli⁹ dicũt p̃diales eo ꝙ rei appel tio nimis ẽ larga cõplectẽs etiã imobilia ꝛ incorporalia. ꝟ. si certũ petat. l. j. p̃dij vero nomẽ imobilia tm̃ cõplectit. Et tales sunt due: vrbanoꝝ p̃dioꝝ: ꝛ rusticoꝝ. Et iteꝝ ſuitutes p̃dioꝝ alie in solo ↄsistunt. id ẽ in ꝓprietate fundi: alie in suꝑficie. id ẽ in materia suꝑedificata.

De seruitutib⁹ p̃dioꝝ vrbanoꝝ.

Urbanoꝝ p̃dioꝝ iura sunt alci⁹ tollẽdi ꝛ officiẽdi luminibus vicini aut nõ extollendi. Itẽ stillicidiũ auertẽdi in tectum vel in aream vicini. aut non auertẽdi. Itẽ imittendi tignũ in parietẽ vicini aut ꝓijciendi aliquid. aut ꝓtegẽdi: ceteraq; istis silia. Et dicunt p̃dia vrbana oĩa edificia vbicunq; posita etiã si in villa sint. Et dicunt vrbane ſuitutes. qꝛ p̃dijs vrbanis debent. Nã ad hoc ꝙ sit ſuitus vrbana necessariũ ẽ ꝙ sit p̃dium vrbanũ cui debet ſuitus: ꝛ ꝙ ei debeat vt vrbano. Si eñ iter vl' via q̃ rustice sunt ser uitutes debeant domui: tñ qꝛ deberi pñt non intuitu edificij: sed soli. nihilominus dicent rustice ſuitutes ar. ꝟ. ti. pr. l. certo generi.

De seruitutib⁹ rusticoꝝ p̃diorum.

Rusticoꝝ p̃dioꝝ ſuitutes sunt q̃ p̃dijs rusticis debent Et sunt he. iter. actus. via. aq̃duct⁹. Iter ẽ ius eũdi ambulãdi hoĩs: nõ etiã agẽdi iumentũ vel vehiculũ. siue ẽ homo eat sol⁹. siue vehat sella. vel lectica. vl' equo vel quouis aĩali iter ẽ. Seorsum vo a se nõ pt agere iumentũ vel vehiculũ ducere qui iter tñ hꝫ in insti. e. in pn. Actus ẽ ius agẽdi vel iumentuꝫ vel vehiculũ. Ita q̃ iter hꝫ. actũ nõ hꝫ: q̃ actũ hꝫ ꝛ iter hꝫ. id ẽ cõmoditatẽ itineris. eoq; potest vti etiã sine iumẽtis: nõ tñ hꝫ duas ſuitutes vt. ꝟ. de annu. le. l. j. Uia ẽ ius eundi agẽdi ꝛ ambulãdi. Nã ꝛ iter ꝛ actũ in se via ↄtinet vt insti. e. § iij. Sed hoc ampli⁹ hꝫ ꝙ actus: qꝛ vie latitudo in porrectũ octo pedẽs hꝫ: in amphractũ. id ẽ vbi flexũ est sedecim. Latitudo autẽ act⁹ ꝛ itinerj: ea ẽ q̃ demõstrata ẽ. ꝙ si nihil dictũ ẽ: hoc ab arbitro statuẽdũ ẽ. Itẽ ille qui viã hꝫ ius trahẽdi vel lapidẽ vel trabẽ vel ferendi rectã hastam hꝫ. q̃ non ꝑmittunt ei q̃ hꝫ actũ: spectat eñ ꝙ fruct⁹ eo modo pñt ledi. Aqueduct⁹ ẽ ius aque ducende ꝑ fundũ alienũ. siue fistula vtat aq̃ siue q̃libet alio fictili instr̃o: nõ tñ lapide strato Inter ſuitutes rusticoꝝ p̃dioꝝ cõputat etiã aq̃haustus. id ẽ ius haurĩedi aquã de puteo vl' fonte vicini. Itẽ pecoris ad aquã appulsus. id ẽ ius appellendi pecora agri mei ꝑ

ꝑdiū vicinū ad fontē vel puteū. Jus pascēdi pecora cibi causa. Calcis coquēde. ⁊ arene fodiēde: vt ex his fiant vasa vel instrā vel granaria vł edificia i meo ꝑdio vicino: q̄b⁹ fruct⁹ ꝑdii mei reponāt vel exportēt vel quid sile fiat: qd̄ ad culturā vel fructū agri mei ꝑcipiēdū necessariū ē. Et ē hoc generale i omi ꝑdiali ſuitute ꝙ hacten⁹ teneat eaꝝ cōstitutio: q̄tenus expediat ꝑdijs. id ē ad fructus eoꝝ ꝑcipiēdos. ⁊ ideo etiā dicūt ꝑdiales.

Cōia ꝑdioꝝ tam vrbanoꝝ ꝙ rusticoꝝ.

Que sint spēalia vrbanis ⁊ rusticis ꝑdiis ⁊ q̄d ꝓprij iuris singula habeāt i ꝑcedentib⁹ titulis tractat. Sȝ q: in q̄busdā vrbana ⁊ rustica ꝑdia ꝯueniūt. ⁊ quādā cōmunionē inter se hn̄t. idō tractat in hoc ti. q̄ sint cōia vtrisq̄ ſuitutib⁹. Illud tn̄ sciendū ꝙ ſuitutes ꝑdioꝝ oīm: ab eo denoīate sunt q̄ sine ꝑdijs ꝯstitui nō pn̄t. Nemo em̄ pt ſuitutē acq̄rere vel vrbani vel rustici ꝑdij: nisi q̄ ꝑdiū hȝ. Nec q̄sq̄ debere nisi q̄ ⁊ ipe hȝ ꝑdium.

Si seruit⁹ vēdicet. vel ad aliū ꝑtinere neget.

Omes actiōes cōpetētes ꝓ ſuitutib⁹ rusticis vel vrbanis: eoꝝ sunt q̄ꝝ sunt ꝑdia. ⁊ ideo q: par esset ſuitutes hebere nisi eius noīe posset institui actio: ideo de actionib⁹ noīe ſuitutū vel occasione earūdē cōpetentib⁹ tractat hic titul⁹. Dant aūt ꝓ ſuitutib⁹ due actiōes tā ꝯfessoria ei q̄ ſuitutē sibi cōpetere cōtēdit: ꝙ negatoria que domino q̄ negat datur. de quibus diximus supra si vsuf. pe.

Queadmodū seruitus amittat.

Quib⁹ modis ⁊ qualit ſuitus nob acquirat in ꝑcedentib⁹ expositū est. Sȝ q: nihil adeo stabile aut firmū in hūanis reb⁹ ē qd̄ nō patiat aliquā īmutationē. ideo etiā queadmodū ſuitutes amittāt aut ꝑdant videndū erit. Et pmo ꝑ ꝯfusionē: vt ecce si ꝑdiū tuū ſuiat mihi. ⁊ ei⁹ dominiū sim nact⁹ i solidū. vel tu in solidū nact⁹ es dominiū mei: extinguit ſuitus. Secus si cōmunicarē tibi meū ꝓ pte. iura aūt ꝑdioꝝ morte. ⁊ capitis dimi. nō pereūt. Oēs aūt ſuitutes ꝑ nō vsum scȝ decē ānoꝝ inter pn̄tes. ⁊ viginti int absentes amittūt. excepto itinere sepulcro debito. ⁊ via publica. que silit nō perit nō vtēdo. Amittūt ſuitutes remissiōe. vt si debes ſuitutē alti⁹ tollendi. ⁊ pmiserat tibi alti⁹ edificare. vł si debeas ſuitutē stillicidij īmittēdi in areā tuā: ⁊ pmisersit tibi i ea edificare. Vel si debes mihi ſuitutē ꝑ fundū tuū: ⁊ pmisero tibi i loco ſuienti edificare vel aliquid facere Et intellige hoc de remissiōe nō de ꝑcaria ꝯcessione. Nā illa non amitti sȝ retineri facit seruitutem. supra cōia ꝑdio. l. si ꝑcaria. ⁊ ī. e. l. si stillicidij. Et pt ſuitus retineri non solū ꝑ nosmetipos sed ⁊ ꝑ sociū ⁊ fructuariū. ꝯ bo. si. poss. satis em̄ est fundi noīe itum esse.

Liber Nonus

Si quadrupes pauperiē fecisse dicat.

R Ex. xij. tab. voluit vt si q̄drupes diceret fecisse pauperiē. id est dānū: ⁊ veꝝ eēt: ꝙ aut id qd̄ nocuit. id ē ipm aīal qd̄ noxiā ꝯmisit: aut estimatio noxie. i. dāni offerret. Pauperies aūt ē dānū sine iniuria faciēti datū: nec em̄ dici pt aīal iniuriā fecisse qd̄ sensu caret.

Et tunc habet locũ hec actio qñ quadrupes cõmota feritate.id ẽ pter naturam sui generis nocuit.puta si equ⁹ calcitrosus calce pcusserit:aut bos cornupetere solit⁹ petierit aut mula ppter nimiã ferocitatẽ Si aũt ppter loci iniquitatẽ.id est asperitatẽ:aut ppter culpã mulionis:aut si plus iusto onerata quadrupes in aliquẽ onus eiecerit.cessabit hec actio. Item si canis cũ duceret ab aliquo asperitate sua euaserit:cessabit hec actio:ꝛ tenebit q̄ canẽ ducebat damni iniurie. Et sicut ista actio directe datur qñ quadrupes nocuit:ita vtilis cõpetit qñ aliud aĩal pauperiẽ fecit.

Ad legem acquiliam.

Lex acquilia plebiscitũ est:nã acquilius tribun⁹ plebis eã a plebe iter rogauit.pponitur aũt ppt dãnũ actio legis acqlie vel damni dati. Et dr damnũ a demo vel a diminutiõe patrimonij vt.ĩ.de dam.infec.l.iij. naꝫ qõcũqꝫ dixeris nõ errabis Et locũ hꝫ cũ dãnũ culpa est datũ Si ĝ damnũ nullo mõ sit datũ vt qꝛ res inde nõ est facta deterior:vel etiã facta ẽ inde melior cessat. acqlia vt ecce oliuã meã maturã ꝛ decerpsisti. vel segetẽ desecuisti maturã vl' vuas maturas.nõ pijciẽdo eas ĩ terrã:cessat acqlia.Et erãt olim tria capitula siue capita hui⁹ leg⁹:hodie sunt duo tñ scꝫ pmum ꝛ tertiũ.scdm aũt in disuetudinẽ abijt tertio in eius locũ posito. Lege acquilia capite pmo cauet vt qui seruũ seruãve alienã:quadrupedẽ vel pecudẽ alienã iniuria occiderit:q̃ti id eo anno plurimi fuerit:tantũ ei⁹ dari domino debet. Et cõtra inficiantẽ id est negantẽ datur hec actio in duplum. Et pecudis appellatiõe veniũt hic oĩa pecora q̄ gregatim pascũtur. veluti oues.capre.boues.equi.muli.asini.ꝛ sues. Canes aũt vrsi ꝛ leones ꝛ pãthere magis in numero bestiarũ sunt q̃ pecudũ. Tertio capite legis acqlie tenet:qui pter hominẽ ꝛ pecudẽ occisum:damnũ dederit puta si quis vsserit.fregerit.ruperit iniuria.id est culpa q̃ti ea res erat ĩ diebus triginta pximis:tanti dño ɔdemnabit.

De his q̄ deiecerũt vel effuderunt.

Titulus iste exponit.id est de his ex quorũ domo est aliquid deiectum vel effusum:vel qui deiecerunt vel effuderint quo vulgo iter fit:vel ĩ quo cõsistit:quantũ ex ea re damnũ datum factũ ve erit:in eum qui ibi habitauerit actio datur. Et ẽ publice vtile.imo summa vtilitas hui⁹ edicti:vt sine metu ꝛ piculo p itinera cõmeari liceat. Si q̃d etiã suspensuꝫ decidat siliter deiectũ dr:q̃uis nemo effuderit vel eiecerit.

De noxalibus actionibus.

Noxales actiones appellant que non ex cõtractu sed ex noxia id est culpa atqꝫ maleficio p suos nostros dato:cõtra nos dominos instituũt quarum actionũ vis atqꝫ potestas hec est: vt aut p estimationẽ dãni p seruũ dati dñs soluat:aut si eo grauatus fuerit:liceat sibi deditione.id est traditione istius corporis quod deliquerat euitare litis estimationẽ. d' materia hui⁹ ti.diximus ŝ si ex.nox.cau.

Digestum Vetus
Liber Decimus

Finium regundorum.

Actio finium regundoꝝ nascit̃ qn̄ fines ceperūt turbari: et ꝓpo-
a nit̃ ad distinctionē finiū ꝓprioꝝ cuiusq; faciendā: Et habet lo-
cum in rusticis p̄dijs tm̄: In vrbanis aūt predijs locum habere
nō potest: quia vrbana p̄dia sibi non sunt ꝯfinia Sȝ magis dicunt̃ vicina
ſ.e.l.iij.§.hoc iudicium. Confinia em̄ ea dicunt̃ q̄ adeo sibi ꝓxima sunt:
vt nullus medius paries interponat̃ Sed vrbana parietibus distingui con
sueuerunt. Et ideo vbi nō possunt dirimi fines occasione cōtrouersie fini-
timorum: ꝯmittit̃ iudiciū finium regundoꝝ: id est dirimendoꝝ vel sepan-
dorum: quo casu opus est vt ex alterutri⁹ p̄dio alij adiudicandū sit: et is
cui adiudicat̃: ꝓ eo qđ ei adiudicat̃ certa pecunia ꝯdemnādus est. In iu
dicio finium regun. ꝯmūi. di. fami. hercis. singl'e ꝑsone duplex ius habēt:
actoris et rei.

Familie herciscunde.

Quia sepe nihil ꝓ est petere: nisi et liceret diuidere. Nam segnius ex-
pediunt cōmissa negotia plures vt dicit glo. in. l. si p'res. ſ. de admi. tu.
Item naturale vitium est negligi qđ cōmune est: vt sibi nihil habere q̄ nō
totum habeat arbitret̃: deniq; suaȝ quoq; partem corrūpi patit̃: dum inui
det aliene. C. qn̄ et q̄bus q̄r. ps. l. ij. Ideo ponunt̃ hic diuisoria iudicia.
Et exponit̃ familia hoc titulo. id est hereditas: sicut etiā in. l. fi. C. de ver.
sig. Herciscunde aūt id est: cohercende vel diuidēde: Erctum em̄ antiqui
dicebant. teste festo. Inde coherceo. et herciscere verbū id est frequēter co
hercere. Et vtimur antiquo modo comicoꝝ loquēdi dicentes herciscun-
de ꝓ herciscende: et regundoꝝ ꝓ regēdoꝝ: diuidundo ꝓ diuidendo: pro
pter affinitatem istarum vocaliū inter se vt dicit priscian⁹. li. j. artis gra
matice. Sic et plautus in amph. vt vos in vostris voltis mercimonijs e-
mundis vendūdisq; ⁊c. Et ꝓficiscit̃ hec actio ex. l. xij. tab. Nam cohere-
dibus volentibus a ꝯmunione discedere necessariū videbat̃ aliq̄ actionē
constitui qua inter eos res hereditarie distribuerent̃. quo casu iudex cog-
noscat ante omnia an actor sit coheres. Nisi em̄ coheres sit: neq; adiudica
ri ei quicq̄ oportet: neq; aduersarius ei ꝯdemnandus est. ꝑ familie her-
cis. actōȝ diuidit̃ hereditas siue ex testamento siue ab intestato: siue ex. l.
xij. tab. siue q̄cūq; lege deferat̃ hereditas: vel ex senatuscōsul. vel ex ꝯsti-
tutōe. Et generaliter coꝝ dūtaxat diuidi hereditas potest: q̄ꝝ potest esse
hereditas.

Cōmuni diuidundo.

Cōmuni diuidundo iuditio: ꝯmuniū rerū diuisionē petimus. vbi ergo
res ꝯmunis non est: cessat ꝯmuni diuidūdo actio. Et non refert an res in
ter aliq̄s ꝯmunis sit cū societate vel sine societate: semꝑ em̄ dat̃ hoc iudi-
cium. Cum societate dicit̃ res ꝯmunis: veluti inter eos qui pariter eandē
rem emerūt animo ineunde societatis: Sine societate dicit̃ res ꝯmunis in
ter eos quibus eadem res testamento legata est. Per hoc iudiciuȝ corpo

poꝛaliũ rerũ fit diuiſio quarũ rerũ dominiũ habem⁹: nõ etiã hereditatis. Nec in iſta actiõe venit vniuerſitas: ſed res ſingulares tm̃ veniũt. vt. ĩ. e. l. ꝑ hoc iudiciũ. Itẽ in hac actiõe nihil venit vltra diuiſionẽ rerũ ipaꝝ q̃ cõmunes ſunt: ⁊ ſi q̇d in his damni datũ aut factũ ſit. Itẽ veniũt ſumptus facti in re cõi noĩe meo vl̃ noĩe ſocij. Itẽ veniũt ꝑcepta ex re cõi v ꝓpter rem cõem. Itẽ venit in hanc actiõẽ ne inuito ſocio aliq̇d fiat in re cõi. Eſt aũt hec actio ex q̃ſi ꝯtractu. vt inſti. de ob. q̃ ex q̃ſi ꝯtra. §. ſi int. Mixta eſt in rem ⁊ in ꝑſonam: ciuilis eſt heredibus datur ⁊ in heredes.

Ad exhibendum.

Hec actio neceſſaria eſt ⁊ effect⁹ eius in vſu q̇tidiano: ⁊ maxie ꝓpt̃ rei vendicatiõẽ introducta: eſt enĩ p̃paratoꝛia rei vẽdica. Exhibere aũt ẽ face re in publico. id eſt apd̃ iudicẽ ꝑtãtẽ vidẽdi ⁊ appͥhẽdẽdi ipaꝝ rem. vt eĩ q̇ agit experiũdi ſit copia. ĩ. e. l. ij. In hac actiõe actoꝛ oĩa noſcere debꝫ: ⁊ dicere argumẽta rei de q̃ agit̃ q̃ neceſſario faciũt ad inſtructiõẽ: vt ſi ꝓ ſer uo agat̃ debet dici rufus ſit an albus vel niger: paruus vl̃ magn⁹ ⁊ q̃lita tem mẽbꝛoꝝ. Sic ⁊ in alijs reb⁹ ſunt ſigna dicẽda. Itẽ ſi erat inſtrm̃ de bet fieri facultas legendi. Itẽ ⁊ deſcribendi. Et ꝓprie dꝛ exhibere id ẽ ex tra ſecretũ hr̃e. vt. ĩ. de tab. ex. l. iij. §. q̇d ſit. ⁊ dc ho. li. ex. l. iij. §. ait p̃toꝛ. ⁊ de ver. ſi. l. vl. Et cõpetit hec actio ꝯtra quẽuis poſſeſſoꝛẽ. Fit autẽ con demnatio in hac actiõe inq̃tũ fieret ſi rei vendicatiõe ageret̃. Eſt aũt hec actio arbitraria. inſti. de ac. §. p̃terea. ⁊ ideo ferri pñt in ea due ſñie. Stri cti iuris eſt vt cetere arbitrarie. ꝑſonalis eſt vt dicit. l. ĩ. e. l. ij. §. eſt autẽ.

Liber Undecimus

De interrogatoꝛijs actionibus.

q Uedam interrogatiões olim fiebant ꝓpoſitis actiõibus. Inter rogabat̃ enĩ heres in iure. id eſt apud iudicẽ: q̃ ex ꝑte heres ſit q̇tiẽs aduerſus eũ actio inſtituit̃ ⁊ actoꝛ dubitat. Et erat inter rogatio tũc neceſſaria cũ in ꝑſonã id eſt ꝑſonalis actio agebat̃. Et cõpellebat̃ aduerſari⁹ reſpõdere ad interrogatões etiã añ litẽ ꝯteſtatã. Hodie aũt talib⁹ interrogatoꝛijs non vtimur: q꞉ nemo cogit̃ añ iudciũ de ſuo iure aliq̇d reſpõdere. Ideoqꝫ min⁹ frequẽtant̃ ⁊ in diſuetudinẽ abie runt. Itaqꝫ tm̃modo ad ꝓbatiões litigatoꝛibus ſufficiũt: ea q̃ ab aduerſa ꝑte ſponte confeſſa fuerint apud iudicem.

De quibus rebus ad eundem iudicem eatur.

Si inter pl̃es familie her. id eſt hereditatis diuidende actio agat̃: ⁊ in ter eoſdem cõi diuidundo iudicio altero intẽtato aut finiũ regũdoꝝ eũdẽ iudicẽ adire debẽt: q̇ facili⁹ coire coheredes vl̃ ſocij poſſint: ⁊ in eũdẽ locũ oĩm pñtia fieri dꝫ. Et hoc ꝯtingit trib⁹ rõib⁹. Pꝛio rõe ꝯiũctõis cauſe: q꞉ ſunt ꝯſoꝛtes ⁊ ꝯiuncti. Scdo rõe recõuentõis: nam cũ q̇lꝫ eſt actoꝛ ⁊ re⁹ ꝙ q̇libet agit ⁊ recõuenit̃: apud eundẽ ergo iudicẽ hoc fiat. Tertio rõe ab ſurditatis euitãde. poſſet enĩ eſſe ꝙ vnus aliter adiudicaret ꝙ ali⁹: vl̃ ali ter fines deſignaret.

De ſeruo coꝛrupto.

Qui seruū aut seruā alienū vel alienā corrupisse vel ei qđ psuasisse quo deteriorē eū faceret puincit̃ q̄ti ea res erit in duplū actio dat̃. Et dat̃ directa actio dn̄o cui⁹ seruus corrupt⁹ est. Utilis aūt dat̃ eis q̄ h̄nt ius i seruo: vt vsurarijs: vsufructuarijs. creditori⁹ ꝛ bonefidei emptori⁹. Corrumpit̃ aūt seru⁹ siue de bono fiat mal⁹: siue de malo deterior: ꝛ fit hoc ꝑ suasionē. Est aūt ꝑsuadere plusq̄ cōpelli: ꝛ cogi sibi parere. vt. ī. e. l. j. §. persuadere. Estimat̃ aūt in hac actiōe q̄ti deteriorat⁹ est seru⁹ in corpe vel in aīo ex ꝑsuasione mala. Itē estimant̃ res q̄s subtraxit in ptinēti post corruptionē: ꝛ postea q̄ fugit a dn̄o. Si aūt ex interuallo post fugā det damnuȝ vel surripiat nō estimat̃ in hac actiōe ꝯ corruptorē. Restituit̃ aūt i duplū damnū datū: nec distinguit̃ viuat vel mortu⁹ sit seru⁹ vel manumissus. vt ī. e. l. si q̄s. §. vl. ꝛ. l. in hoc. ꝛ. l. neraci⁹. Ad similitudinē hui⁹ actiōis dat̃ patri vtil' actio: filio vel filia corrupta in eā sūmaȝ quā ip̄e estimauerit suo iureiurādo: vt tn̄ iudex refrenare possit talē estimatiōē: sicut facit in actōe iniuriarū. īsti. de iureiur. §. pena. de hoc insti. ð ac. §. oēs aūt actōes. i glo.

De seruis fugitiuis.

Quia ex corruptione seruoꝝ sepe ptingit eos fugere ꝛ derelinq̄re dn̄m suū. iō tractat̃ h̄ materia fugitiui serui. Est aūt fugitiu⁹ q̄ ea mēte recedit a dn̄o ne postea reuertat̃ ad eū: licȝ mutato ꝯsilio redeat. q2 nēo tali pctō penitēs desinit esse nocēs. Erro aūt đ q̄ aīo redeūdi q̄nq̧ discedit. vt. ī. de edi. edic. l. q̄s sit fugitiu⁹. §. errone. Ille ꝯ q̄ seruū fugitiuū celat. i. occultat: fur est. Est aūt celare q̄n q̄s vult ignorare eū ad quē ea res ptinet. alic⁹ emolimēti cā: quo casu etiā lege fauia de plagia: criminaliter tenet̃. vt dicem⁹. ī. ad. l. fa. de pla. Prouidet̃ aūt dn̄o volēti req̄rere seruū. q2 pōt adire ꝑsidē vt vel ꝑ se vel ꝑ mḡratus vel ꝑ milites stationarios vel apparitores dn̄m adiuuēt in req̄rendis fugitiuis: ꝛ si nō fecerit mulctāt̃ in centum soli. Et eadē mulcta imponit̃ in eū q̄ q̄ri apud se ꝓhibuit. Debȝ eniȝ q̄libet etiā senator pati in domo sua scrutari cubicula ꝛ vestigia occultātis. Itē dat̃ ptās cuilibet cōꝑhendenti fugitiuū seruū: vt ip̄m diligēter custodiat anq̄ in publicū exhibeat: id est mḡratibus tradat. Imō vincire ꝑmittitur. vt. ī. l. j. et. ij. ꝛ. l. diuus.

De alee lusu et aleatoribus.

Lusus alee est oīs q̄ virib⁹ fortune nitit̃. ꝛ est omis ꝓhibit⁹ ne fiat i pecunia: pterq̄ si q̄s certet hasta vl' pilo iacīēdo vl' currēdo saliēdo: luctādo pugnādo. fit eīn cā v̄tutis id ē fortitudis corpis. vt in aut. vt om. obe. iu. in pn̄. Itē ꝑ eo qđ ponit̃ in ꝯuiuio vescēdi cā ꝑmittit̃ ludere familiam: vt sic possint aliq̄ ludere int̃ se cā comestiōis faciēde. Al's si ludat̃ i ludo ꝓhibito nō tenet sp̄osio: īmo q̄nq̧ dat̃ repetitio. Aleator aūt est q̄ lusū alee cōsueuit apđ se cā sui emolimēti exercere: sicut ꝛ in cauponibus đ. ī. naute cau. stab. l. j. §. caupones. H̄ aūt odiosus ē iuri: vt neq̧ iniuriaꝝ: neq̧ lege acq̄lia agere possit: si ludi occasiōe vbicūq̧ vel q̄ncūq̧ fiat ei dānū vel iniuria: vt q2 dicat̃ falsos talos dedisse: vl' corruptū vinū vendidisse. Sed et si fiat ei furtum domi eo tempore quo alea apud eum ludebatur: non datur ei actio furti a quocunq̧ fiat furtum. Domus autē pro habitatiōe ꝛ domicilio hic ponitur. Et lusor qui compulit collusorem ludere mulctatur.

aut in latumias ducit: id est in carcerem quia ibi latet incarcerati vt. ī. e. l. j. §. vl. solent enim quidam cogere ad ludū vel ab initio vel dū victi retinent amissa. ī. e. ti. l. ij.

Si mensor falsum modum dixerit.

Quia in actione fini. reg. necessarium est mensorē adhiberi q̄ fines cō tendentiū metiat. ideo ponit hic q̄d iuris sit. si mensor dixerit falsum modum. Datur aūt aduersus mēsorū agrorum actio in factū. ab eo enim nos falli non oportet: nā interest nr̄i ne in modi id est mēsure renuntiatione fallamur: si forte de finibus ꝯtentio sit: vel emptor scire velit vel venditor cᵒ modi id est q̄nte mensure ager venditus sit: et q̄a talis mensor opam suam bn̄ficij loco ꝑbet: dat ei nō merces: sicut in locato: sed quoddā ad remunerandum: quod honorariū appellat. Et punit dolᵒ malus dumtaxat in mē sore: Nam si impite versatᵒ est: sibi imputare deb3 q̄ eum adhibuit. Similiter si negligenter egerit. eque mensor securᵒ erit: dūmō non sit lata culpa: ista enim dolo comparat.

De religiosis et sumptibus funerum Et vt funus ducere liceat.

Religiosus locus est in quo aliquis est sepultus etiā si seruᵒ sit. l. ij. j. R. ī. e. de quo. s. de rerū diui. funeris vero sumptus dicit qui ido fit vt funus ducat: vel sepeliat: puta si quid est impensu3 in elatōe mortui: vel ad corpus custodiendum vel ꝯmendandū: vel in locū: vel marmor emendu3 vbi sepeliat defunctus: qui locᵒ etiā dicit sacrophagus a sarcos qd̄ ē caro. ⁊ phagin quod est comedere: vel in veste3 collocandā cū defūcto quā cū eo voluit sepeliri. et quicq̄d corpis causa anteq̄ sepeliat ꝯsumptu3 est: funeris est impēsa. et pōtest repeti. Cōtinet etiā hoc edicto q̄ nec homo mortuus nec ossa homīs mortui in locū purū alteriᵒ: aut ī illud sepulchꝝ in quo ius non est inferant: q̄ enim hoc fecerit tenet ad p̄ciū loci: aut vt corpᵒ tollat. Si vo in sepulchꝝ alienū īferat: tenet ō sepulchro violato pena centū aureoꝝ. Et dicit purus locus qui neq̄ sacer neq̄ sacratus est: neq̄ religiosus Sed omnibus his rationibᵒ caret. Sepulchꝝ est: vbi corpus mortui: ossa ve hominis ꝯdita sunt. Et non totus locus qui sepulture destinatus est fit religiosus: Sed solū quatenᵒ corpus humatū est. Monumentum aūt generaliter res est memorie causa in posteꝝ ꝓdita: in qua si corpus vel reliquie inferant: fiet sepulchꝝ. Si vero nihil eoꝝ inferat erit monumentū quod greci cenotaphium appellant. qd̄ s̄m variam orthog̃phiam vel nouū vel cōmune: vel vacuū significat sepulchꝝ. Munimentū aūt est id quod causa muniendi eiᵒ loci factū sit in quo corpus impositum est: sicut sunt clatri: vel inserta ferramenta. et illud nō spectat ad sumptᵒ funeris.

De mortuo inferendo et sepulchro edificando.

Qui inferendi mortuū ius habet: non ꝓhibeat inferre id est sepelire. videtur aūt ꝓhiberi siue in locū suum ꝓhibeat inferre: siue in itinere impediatur: Et ꝓpositum est hoc interdictū ꝓpterea q̄ religionis inter est

monumēta extrui ꝛ exornari. Prohibet aūt edificare sepulcrū is qui ꝓhibet talē materiā couehi q̄ edificio necessaria sit. vl' si machinā q̄s alligare ꝓhibeat ꝓhibet etiā hoc interdicto ne mulier p̄gnans mortua sepeliatur. anteq̄ partus ei excidatur.

Liber Duodecimus

De reb⁹ creditis. ꝛ si certū petat. ꝛ de cōditione.

Es credite dicunt q̄ ex quocūq̄ ꝯtractu quo fidē alienaꝫ sequit nobis debēt Est em̄ credendi vocabulū generale: ꝛ dicimur credere cuicūq̄ rei assentiam⁹. si ex eo ꝯtractu aliquid recepturi sumus. Appellātiōe aūt rei venit pecunia. ꝛ oīs spēs etiam facta id est ea q̄ in facto cōsistunt. Certū aūt hoc titulo mutuū est. qd̄ peti dꝫ. id est repeti. cum a debitore mutuū repetim⁹. ꝓ quo dat nobis cōditio. id ē repetitio. cōdicere em̄ apud antiq̄s repetere dicebat. Mutui aūt datio cōsistit in his rebus. q̄ pōdere numero vel mensura cōsistunt vt est vinū. frumentū. aurū. argentū. ꝛ pecunia. He em̄ res in genere suo functiōem recipiunt. id est cōpensationē vel cōpationem. In alijs aūt rebus nō pt consistere mutuū. qꝛ aliud ꝓ alio inuito creditore solui non pt. Appellata aūt est mutui datio ab eo q̄ de meo fit tuum. ꝛ ideo si nō sit tuū: nō nascit obligatio. Creditū ergo a mutuo tantū differt quātum genus a specie. Nam creditū cōsistit etiā extra eas res q̄ pon. nu. mensu. ꝯtinent. sicuti si eādeꝫ rem recepturi simus creditū est. In mutuo aūt nō eandeꝫ speciē quaꝫ dedimus. Sed idem genus repetim⁹. qd̄ ideo certū appellat. ꝛ ꝓ eo datur ꝯditio certi generalissima q̄ cōpetit ex om̄i causa. id est ex om̄i obligatiōe. siue sit nata ex ꝯtractu certo siue ex incerto. dū t̄n pura sit obligatio. Nam an̄ diē vl' cōditionē agere nō pt creditor. l. certi. ī. e. Est ꝛ certi ꝯditio specialis q̄ cōpetit ī solo mutuo. ꝛ hec a q̄busdā dꝫ si certū petat: vt sit ꝓpriuꝫ nomē ei⁹ actionis. Alij aūt appellāt eā. certi cōditionē specialē ꝓ mutuo de q̄ ꝑ glo. insti. qui mo. re. contra. ob. §. j. in v. conditio.

De iureiurādo siue volūtario. siue necessario siue iudiciali

Iusiurādū f̄m pla. est affirmatio vel negatio adhibita religione. Et cōpetenter potuisset appellari factū iuratū. vel ius iuratū. Et ꝯtinet iusiurā di erligio maximū remediū expediendaꝝ litiū: q̄ vel ex pactiōe litigatorū vel ex auctoritate iudicis decidunt ꝯtrouersie. Et hꝫ speciē quādaꝫ transactionis ac maiorē auctoritatē quaꝫ res iudicata. Repit autē multiplex iuramentū in corpore iuris. quoddā em̄ voluntariū qd̄ ꝑs pti extra iudiciū pbet. ideo sic dictū qꝛ ex voluntate defert. ꝛ volūtate suscipit. ꝛ velatū vel delatū voluntarie suscipit vel recusat. ī. e. l. iusiurādū qd̄. Quoddaꝫ necessariū qd̄ ip̄e iudex defert ꝛ etiā ꝯstringit ad iurandū. Nec em̄ pt hoc sacramentū referri. nec recusari nisi ꝑtendat iusta causa recusatiōis. C. e. l. generaliter. §. sui aūt. Quoddā iudiciale: qd̄ defert a pte pti in iudicio iudice approbāte ꝛ cōfortante. dictū a iudicio. Istud nō est necessariū sub iteꝛimo pt recusari. C. e. l. delato. Et ista iuramēta dicunt de veritate. de

c

quibus loqtur hic ti. Est etiã iuramentũ in litem qđ ꝓcedit in infinitũ. ꝛ est de affectione de quo .ff. ti. ꝓxi. Est ꝛ iuramẽtũ calũnie. ꝛ hoc de credu litate. de q̃ đr. C. de iuriur. cal. cau. fa. Jtẽ iuramentũ tutoris vtꝝ sit cre= ditor vel debitor pupilli: ꝛ hoc siẽr đr de credulitate. de quo in aut. vt hi qui. ob. se. per. ha. res mi. §. j. coll. vj. Jtem testis ꝛ hoc de veritate. vt C. de testi. l. iusiurãdi. Jtem purgationis. C. de his qui ad eccle. confu. l. quãti. Jtẽ rõne etatis. vt in ꝯstitutione de pace tene. l. hac edictali. §. sa= cramẽto. Jtẽ iudicis ꝛ aduocati. vt. C. de iudi. l. rem non nouã. Est ergo effectus iuramenti vt dato iureiurãdo nihil aliud q̃rat̃ ꝙ an iuratũ sit: re missa questione an debeat̃ quasi satis ꝓbatũ sit iureiurando. Est ꝛ manife ste turpitudĩs ꝛ ꝯfessionis nolle iurare. nec iusiurãdũ referre.

De in litem iurando.

Precredẽs iuramentũ est de iure: hic sequit̃ vnũ iuramẽtũ qđ ẽ ex vo= lũtate siue affectione. ꝛ appellat̃ hoc iuramentũ in litem: q: estimatio lit; iuxta affectionẽ iurãtis taxat̃. Et dat̃ illud iuramentũ in actionib⁹ in rem id est realib⁹. quaꝝ sunt decẽ. vt insti. de actio. §. p̃terea. Et in actione ad exhibendũ. ꝛ in bonefidei iudicijs iurat̃ in litem. Sȝ iudex p̃t p̃finire cer tam summã vsq; ad quã iuret̃. Jtẽ ꝛ si iuratũ fuerit: licebit iudicẽ absolue re vel mĩoris ꝯdemnare. Nec p̃t alt⁹ iurare in litẽ ꝙ dñs litis.

De ꝯditiõe causa data. causa non sequuta.

Conditio hic ꝛ in omnib⁹ ti. se. exponit̃. id est repetitio. Si quis ergo ob rem non inhonesta dederit pecuniã (puta vt si fili⁹ emãcipetur vt suus manumittat̃: vel a lite discedat̃: causa sequuta ꝓpt̃ ꝙ dedit: repetitio ces sat. Sin autẽ causa sequuta nõ fuerit potest cõdicere: id est repetere q̃cq̃d taliter datuȝ est.

De conditiõe ob turpẽ causam.

Prior ti. de cõditione ob cãm: futurã causam tm̃ respicit honestam tñ. hic vero ti. etiã p̃teritã ꝛ futurã. ꝛ nõ honestã respicit sed turpẽ. Omẽ igi tur qđ dat̃: aut ob rem dat̃ futuraȝ. aut ob causam dat̃ p̃teritã. Si ob rem aut turpẽ. aut honestã. Ob turpẽ. aut hȝ dãtis sit turpitudo nõ accipiẽtis. Aut accipiẽtis dñtaxat. non etiã dantis. aut vtriusq;. Ob rem igit̃ hone stam datũ: ita repeti p̃t. si res ꝓpter ꝙ datum ẽ sequuta non ẽ. Qđ si tur pis causa accipiẽtis fuerit tm̃: etiam si res sequuta sit repeti p̃t: vt puta si dedi tibi decẽ ne sacrilegiũ faceres: ne furtuȝ: ne hoĩem occidas. q̃ specie cõdici p̃t. id ẽ repeti. Jtẽ etiã si iudici dedi vt scđm me in bona cã ꝓnũcia ret. ẽ loc⁹ cõdicioni. Judicẽ eñ corrũpere videor. Ubi aũt ꝛ dantis ꝛ acci piẽtis turpitudo versat̃. nõ p̃t repeti. veluti si pecunia det̃ vt male iudice tur. vel si q̃s ĩ adulterio dep̃hensus redemerit se. q: in pari causa turpitu dinis: potior est conditio possidẽtis. l. in pari. ff. de reg. iur.

De conditione indebiti.

Si quis indebitũ ignorãs soluit: ꝑ hãc actiõeȝ cõdicere p̃t. id est repe=

tere. Sed sciēs se non debere si soluit: cessat repetitio. Et est triplex inde bitū. pmo mō naturaliter ꝛ ciuiliter: vt qñ nullo modo debet. Scdo qñ ē naturaliter indebitū. sed debitū ciuiliter: vt ptz in chirographo añ bienniū. Itē quotiēs mihi ꝗs ciuiliter ꝛ naturaliter tenet: si pacto vel iureiurādo liberat: remanet ciuiliter debitū. sed naturaliter indebitū. Et hec duo indebita indistincte repetunt: siue p ignorantiā facti pbabilē: vt in alieno facto: siue nō pbabilē: vt qꝛ ī suo facto: siue p ignorātiā iuris. Naz nō nocet iuris ignorātia in dāno vitādo. Tertio modo ē indebitū ciuilit sed naturalit debitū: vt inter prēm ꝛ filiū: ꝛ int fratres in eiusdem ptāte pris existentes. Itē int dñm ꝛ seruū. Itē in legato min⁹ solēni. vel etiam solēni si saltē p falcidiā minuat. Itē in eo ꝙ est absolut⁹ per sniam. In talib⁹ aūt indebitis solutis distinguit. an p errorē iuris soluant. ꝛ tunc non repetunt. An facti ꝛ min⁹ pbabilē: ꝛ tūc idē. An p pbabilem ꝛ tūc repetunt. Itē ꝙ cause hāc actiōez inducant. habēt in. l. sufficit. ī. e. Itē ꝙ faciant eā cessare. habēt in. l. si pcurator. in fi. Itē inquantū det. ponit in. l. indebitū. ꝛ. l. indebiti. ī. e.

De cōditione sine causa.

Est ꝛ alia spēs cōditionis. Si quis eñ sine cā pmiserit vel soluerit aliꝗd indebitū qđ pmisit sine causa: vt qꝛ credebat se teneri ex testamēto ad legatū pstandū cū nō valeret testamentū vel erat ademptū in codicillis: ꝯdicere ꝗtitatē non pt ꝗ nō dedit. Sz ipam obligationē. Sic ꝯ cōdictio sine cā locū hz aliqñ cū ꝯditione indebiti: si indebitū solutū est. Itē ꝛ sine eadē: si nō ē solutū sz pmissuz. Itē cōcurrit cū cōditiōe ob causaz: vt si fuit ab inicio cā aliꝗ pmissiōis: sz ea sequuta nō ē vt. ī. e. l. j. § sz si ob causaz. Itē cōcurrit cū ꝯditione ob turpē cām: vt si ex pte dantis non iteruenia turpitudo. Itē ꝯcurrit cū cōditiōe furtiua vt. C. e. l. pe. fur eñ ꝯ fructib⁹ ꝯditiōe sine cā ꝯuenit: ꝛ cōditiōe furtiua. vt. C. e. l. pe. ꝛ. ī. de condi. fur. l. in re. § vlt.

Liber Decimustertius

De cōditione furtiua.

Conditio id est repetio rei furtiue soli dño rei dat. cuius res est surrepta. Itē heredi eius vt. ī. e. l. j. § sed nec. Nec ali⁹ ea conditione tenet ꝗ ille ꝙ furtum fecit aut heres eius. Et p decisionem furti nō tollit cōditio. Differūt aūt actio furti. ꝛ conditio furtiua: qꝛ furti actio penā petit legittimā. Cōditio vero rem ipaz. pꝑter hoc fit: vt neqꝫ furti actio p conditionē: neqꝫ cōditio p furti actionē ꝯsumat. Est itaqꝫ in optione eius cui furtū factū est: agere actione urti: vel ꝯdicere. id ē hanc actionē instituere: vel rei vendicationē. vl ad exhibendū actionē: ꝛ hoc in odiū furum vt plurib⁹ actionibus teneant insti. de acc. § Sic itaqꝫ ℞. plane.

De cōditione ex lege.

Qñcunqꝫ obligatio aliqua. vel actio ex noua legeītroducit: nec cautū

est q̃ genere actionis explanatur: agendũ est cõditiõe hoc est beneficio illi⁹ legis q̃ hoc introduxit. exemplũ pt poni in nudo pacto donatiõis: ex quo datur conditio ex. l. vt. C. de dona. l. si q̃s argentũ. § vlt. ⁊ in nudo pacto de salario pstando. vt. C. de suffra. l. j. Itẽ in. l. si q̃s in tantã. C. vnde vi. in. c. sepe. de resti. spo. in canone reintegrãda. iij. q. j. cum si.

De cõditione triticaria.

Triticaria cõditio locũ habet in omi specie ⁊ qtitate: nisi debita sit ex causa mutui. Itẽ ⁊ in re corporali puta suitute psonali vel pdiali. Item ⁊ p possessore. q̃uis obligatus est mihi dare. In rebus aũt meis cõditio nõ cõpetit tibi ptra furem. ff. e. l. j. ⁊. ij. Sic ergo ⁊ incertis nõ tñ omnib⁹: qꝛ non in mutuo. Et in incertis puta suitutib⁹: locũ habet pditio triticaria. Unde videt̃ q̃ iste due cõditiones habeant se vt excedẽtia ⁊ excessa. Cur aũt dicat̃ triticaria in nullo quidem loco reperitur. pt tñ pbabiliter dici q̃ assumpserit nomẽ a triticeo auctore: nõ dico ptore: ciuilis est em̃ actio. sicut omes pditiones. Sicut de publiciana dr̃ insti. de acc. § qꝛ sane. Item qualiter in ea fiat cõdemnatio habet̃ in. l. peti. e. ti.

De eo quod certo loco dari opoꝛtebit.

Quia nõnunq̃ varia fit estimatio rei pp̃ter locoꝝ diuersitatẽ. Idõ positus est h̃ titul⁹: q̃ ptinet̃ q̃ si q̃s alio loco: q̃ in quẽ dare pmiserit soluerit: sit stipulatori facultas agẽdi actione hui⁹ ti. q̃ arbitraria est. id ẽ iudicis officiũ plurimũ ĩ ea exuberat. Iniquũ em̃ erat. si pmissor ad eũ locũ in quẽ datuꝝ se pmisisset nunq̃ accederet: q̃d vel data opa faceret: vel quia alijs locis distringeret̃: nõ posse stipulatiõeꝫ ad sibi debitũ puenire: ideo visum ẽ vtilẽ actiõem. id est efficacẽ in eã rem cõpare.

De cõstituta pecunia.

Cõstituere large dici pt q̃squis p alio se obligat. Sꝫ hic ponit̃ p eo tm̃ qui q̃d ali⁹ debet. se solutuꝝ cõstituit. Nec distinguit̃ ex qua cã q̃s debeat certa vel incerta. ciuili vel honoraria dũ tñ debitũ efficaciter potuerit peti ⁊ exigi. vel saltẽ solutũ retineri. vt qꝛ naturale tm̃ erat debitũ: nam q̃d q̃d debet suus me⁹ vel fili⁹. ego noĩe ei⁹ pstituere possum me solutuꝝ etiã vltra vires peculij. Noĩe aũt meo vltra vires peculij si pstituã non teneoꝛ ff. e. l. j. § vlt. ⁊. l. ij. Per hoc edictũ ptoꝛ fauet naturali eq̃tati q̃ cõstituta ex psensu facta custodit. qm̃ graue est fidẽ fallere. Fit aũt constitutio nudo pacto. Item fit pure ⁊ ĩ diẽ ⁊ sub cõditione. Item fit int̃ pñtes ⁊ absentes Itẽ fit q̃buscũq̃ verbis idoneis saltẽ. ad exprimendũ hũc sensum q̃ debitum paciscat̃ se solutuꝝ. ff. e. l. qui antẽ. § vl. Est autẽ effect⁹ cõstitutionis qꝛ ex ea nascit̃ actio de cõstituta pecunia siue aliquid in põdere. numero. vel mẽsura. siue in specie vel in facto cõstituat̃. Nomen em̃ pecunie generale ẽ. qꝛ possibile est omes res in pecuniã conuerti. C. e. l. ij. Sublata ergo actione recepticia: sufficiat hec actio in oĩbus. Si autẽ plures sint constitutores: tenet̃ quilibet in solidũ: sed hꝫ bñficium eple: vt diuidat̃ actio

inter oēs q̄ tp̄e lit̄ contes. fint soluēdo. Et est hec actio p̄toria. p̄sonalis. ⁊ p̄petua insti. de acc. § de pecunia. ⁊ C. e. l. ij.

Cōmodati vel contraria.

Cōmodatū ē alicui⁹ rei ad aliquē speciałē vsum gratuito facta ꝯcessio Dicit̄ ꝯcessio ⁊ nō translatio. q̄r is q̄ cōmodat retinet dominiū ⁊ possessionē. ff. e. l. rei cōmodate. Et dr̄ gr̄tuita ⁊c. nam īterueniēte mercede vel specie transibit res in locationē. vel in ꝯtractū innoīatū. do vt facias. vt insti. man. § vlt. Ad aliquē vsum ideo dixi. vt notet̄ differētia int̄ cōmodatū ⁊ p̄cariū: p̄cariū em̄ ꝯcedit̄ sine certi vsus p̄sumptiōe. vnde qn̄cunqꝫ reuocari p̄t. ff. de p̄ca. l. cū p̄cario. Cōmodatū aūt ad certū vsum cōceditur. vt comādaui equū vt ad villā duceres: scalas vt fenestris supponeres ⁊c. vn̄ cōmodatū nō reuocat̄ nisi finito vsu. ad quē est cōcessuꝫ. Alioq̄n tenet̄ cōmodator ꝯtraria cōmodati. adiuuari em̄ nos. nō decipi. bn̄ficio oportet ff. e. l. in cōmodato. § sicut. Et dr̄ cōmodatū quasi cōmodo vtētis datū Cōsistit cōmodatū in rebus mobilib⁹. ⁊ se mouentib⁹. ⁊ in īmobilib⁹. Iteꝫ et in incorporalib⁹ puta s̄uitute habitādi vt. ff. e. l. j. Ex cōmodato autē due oriunt̄ actiōes. directa q̄ dat̄ cōmodāti ⁊ ei⁹ heredi. ꝯtra cōmodatariū et heredē ei⁹. q̄ ꝯtinet restitutionē rei. nō deteriorate. nec em̄ videt̄ reddita res si reddat̄ deterior. vt. ff. e. l. seruū. § j. ⁊ ideo dꝫ p̄stari iteresse vt ibi dr̄ Contraria aūt dat̄ cōmodatario ⁊ eius heredi. ꝯtra cōmodantē ⁊ eius heredē ⁊ ꝓponit̄ ad impensas maiores in egritudines s̄ui cōmodati factas Itē qui cōmodauit sciens vasa viciosa. tenet̄ ꝯtraria. si infusum vinū vel oleum corruptū effusum ve est. Itē venit in contrariā ne intēpestiue reuocet̄ cōmodatū. Itē si cōmodator rem cōmodatam mihi surripiat: ⁊ ego ignorans eū surripuisse: p̄stiti ei estimationē rei. vel interesse.

De pignoraticia actione.

Pignoris obligatio ꝯtrahit̄ re. ⁊ gr̄a vtriusqꝫ. id est creditoris ⁊ debtoris vt insti. q. mo. re. con. ob. § creditor. Nam ita demū locū hꝫ pignoraticia. si res interueniat. id est creditor eā a debitore accipiat: vel accipiat auctoritate iudicis. ff. vt in poss. le. l. is cui. § q̄ri Licꝫ hippothecaria sola ꝯuentione nascat̄: ⁊ rei traditio nihil ad eam operetur: nisi in casu. l. non ē. § j. ff. e. De hippothecaria tractat̄. ff. de pig. Sꝫ hic de pignoraticia actione directa ⁊ ꝯtraria agam⁹. Habet aūt directa locuꝫ soluto debito creditori: vel aliter satisfacto. nec aliter nascit̄ pignoraticia. Satisfactū autem accipimus quēadmodū voluit creditor. licet nō sit solutū: siue pignorib⁹ alijs sibi voluit caueri. vt ab hoc recedat: siue fideiussorib⁹: siue reo dato siue p̄cio aliquo: vel nuda cōuentione. Item extinguit̄ pignus nouatiōe volūtaria. Ideoqꝫ si accepti latio sit facta: vel pactum de non petendo: vel iusiurandū sit p̄stitum a debitore deficiēte creditore: q̄ ei nō debet. Et datur pignoraticia ei q̄ obligauit pignus suum: vel alienuꝫ dn̄o volente: vel ratum habēte. Cōtraria vero dat̄ creditori ad multa. si em̄ decipiat̄ a debitore vel re ipa: vel ex eius ꝓposito q̄r obligauit ei rem alienam vel alij obligatā: nisi ea res sit ampla. Item si in accipiendo pignore decepit euꝫ debitor: vt si ostenderit ei corpus eneū vel stāneū: quod dicebat esse aureū

vel argenteum. ⁊ similibus casibus

Liber Decimusquartus

De exercitoria actione.

e Xercitoria datur ꝯtrahentibus cum magistro nauis: contra ex
ercitorem qui magistrū ꝑposuit. scȝ in eam causam. in quā ꝑpo-
situꝰ est expresse vel tacite. Et est summa vtilitas huiꝰ edicti. Cuȝ
interdū ignari cuiꝰ cōdicionis. vel quales sint magistri nauiū: cū eis ꝓpter
nauigādi necessitatē ꝯtrahamus: equū fuit eum q̄ magistrū naui ꝑposuit
id est exercitorē teneri. Sicut tenet̄ q̄ institorē taberne vel negocio ꝑpo-
suit. Jmo maior necessitas ꝯtrahēdi. cū magistro nauis q̄ꝫ cum institore ē
Res eñi patit̄ vt de cōditiōe institorū quis despiciat. ⁊ sic ꝯtrahat. Jn na
uis magistro nō ita. Nam locus ⁊ tp̄s nō patit̄ plenius deliberādi ꝯsiliū.
Et debemꝰ intelligere magistrū nauis. eū cui totius nauis anchora. id est
gubernatio a dño mādata est. Si eñi cū alieno nauta q̄s ī naui cōtraxerit
non dat̄ actio exercitoria. Quāq̄ꝫ ex delicto cuiusuis eorū qui nauis naui
gando causa ī naui sint. det̄ actio in exercitorē. Et in hoc differt iste titulꝰ
a supiori. Nau. cau. sta. vt recep. resti. quia titulꝰ noster ꝯtra exercitorē ex
cōtractu solius magistri nauis obligat. Alius autē obligat exercitoreȝ ꝓ
oīni delicto in naui a nautis cōmisso. Et ratio huiꝰ differētie est. alia eñi ē
cōtrahendi causa. alia delinquēdi: qui eñi magistrū ꝑponit: cōtrahi cum
eo ꝑmittit. Et ideo oīa facta magistri debet ꝑstare q̄ eum ꝑposuit. alioq̄n
cōtrahentes deciperent̄. Qui aūt nautos habet in naui: nō ꝯtrahi cū eis
ꝑmittit: sȝ dolo ⁊ culpa carere eos curare debet. Exercitorē autē appella
mus eum ad quē obuētiones ⁊ lucra ac redditus omnes ex naui ꝓueniūt
siue is dñs sit: siue a dño nauem. recepturus in se periculū cōduxit vel ad
tempus vel in ꝑpetuū.

Ad legem rhodiam de iactu.

Lege rhodia cauet̄: vti si iactꝰ merciū grā leuāde. id ē alleuiāde nauis
factꝰ sit tale damnū sarciat̄ oīm ꝯtributiōe: q꞉ ꝓ oībꝰ datuȝ ē. Tenet̄ ita
q̄ꝫ ꝯtribuere ⁊ ille cuiꝰ ē nauis: q꞉ nauē hȝ saluā Jtē ⁊ ille q̄ fecit iactū rei
sue causa leuāde nauis ꝯtribuere debet. etiaȝ ꝓ rebꝰ iactatis. Et alij simul
nauigātes vnusq̄sq̄ꝫ ꝓ estimatiōe rei sue q̄ salua ꝑmansit. Et dictꝰ ē hic ti.
ꝓpterea ad legē rhodiā de iactu. q꞉ in rhodo insula lycie. eiꝰ frequentia
ꝑus fuit. ꝓpter frequētē vsum mercatoꝝ: q̄ ibi fuit: vt habet̄ ī decre. dis.
ij. c. rhodie. Qui ꝗ leuāde nauis grā res aliq̄s ꝓijciūt: nō hanc mentem
hñt vt eas ꝓ derelicto habeāt: q̄ppe si inuenirēt eas ipi reciperēt: ⁊ si su-
spicati fuissent in quē locū iacte essent. inq̄rerent eas. ꝑinde ac si q̄s onere
ꝑssus in viā rem abiecerit: mox cū alijs reuersurꝰ. vt eādeȝ auferret. Qui
ꝗ tales res recepit: suis dñis restituere debet. q̄ꝫ si aīo lucrandi tales res
retinere ꝯtenderit: furtū cōmittet. aut̄. nauigia. C. de fur.

De institoria actione.

Sicut ti. pcedēs de exercitoria loqt̄ de eo q̄ naui ppositꝰ ē. Jta h̄ ti. de his q̄ ppositi sunt negocijs. q̄s institores appellamus Dictꝰ institor ex eo q2 negocio gerēdo instet. Nec est cura vtrū sit ī positꝰ taberne: an cuilibet alii negociationi. Est ḡ equū. ꝙ sicut cōmoda sentimꝰ ex actu institorꝫ Jta etiā obligari nos ex ꝯtractibꝰ ipsoꝝ ⁊ pueniri. Si q̄s ḡ institor in negocio sibi cōmisso ꝯtraxerit: poterit pueniri hac actiōe dn̄s q̄ cuz pposuit vel instituit stationi vel negociatiōi gerēde in eā cām ī quā ppositꝰ ē exp̄ssim vl' tacite. Et sic d2 institoria ab institore scꝫ pposito: ꝗuis exercitoria noīet a ppōnente. Et nō institoria pprium nomen actiōis: sed d2 actio ex empto vel vēdito institoria vt. ī. e. l. cuicūqꝫ. §. nō tn̄.

De tributaria actione.

Dn̄s q̄ alias in s̄ui ꝯtractibꝰ magnū h3 puilegiū: q2 d̄ peculio dūtaxat tenet̄: cuiꝰ peculij estimatio fit: deducto eo qd̄ dn̄o debet̄ vel his q̄ sunt in dn̄i ꝑtāte. Tn̄ si sciret seruū ī peculiari merce negociari: vocat̄ ex hoc edicto ī tributū a creditoribꝰ. velut extraneꝰ creditor: vt sit eiusd ē ꝯdicionis cū alijs. Et porrigit̄ hoc edictū ad oēs negociatiōes. Et aliud est peculiarem mercē: ⁊ aliud peculiū. q2 peculium accipit̄ deducto qd̄ dn̄o debetur. Merx aūt peculiaris. etiā si nihil sit ī peculio. dn̄m tributoria obligat. Jta demū si sciēte eo negociabit̄. Et sciētiā ītelligemꝰ: si sciuerit dn̄s ⁊ non ꝑtestabit̄. id ē nō ꝯtradicit exp̄sse: tenebit̄ actiōe tributoria. Et nō solum ad s̄uos ꝑtinebit actio tributoria: verꝫ etiā ad eos q̄ nobis bona fide seruiunt. siue liberi. siue s̄ui alieni sint. vl' in q̄bus vsumfructū habemꝰ: dūmodo merx ī qua peculiariter negociet̄ ad nos ꝑtineat. Per hāc actiōez tribui iubet̄ dn̄s. qd̄ ex ea merce. ⁊ qd̄ eo noīe receptum est. Et inde tributoria appellata: q2 dn̄s simul cū alijs creditoribꝰ in tributū vocat̄. id est in ꝯtributionē. Non aūt totū peculiū venit in tributū. Sed id duntaxat qd̄ ex ea merce est.

Qd̄ cū eo q̄ ī aliena ꝑtāte ē. negociū esse gestū dicat̄.

Filiusfa. factꝰ sui iuris emācipatiōe. vel dignitate. vel morte p̄ris. vel ꝯsilibꝰ modis. tenet̄ ex p̄mis ꝯtractibꝰ inq̄tū facere ꝑt. q2 actio ꝯtra filiū ex eo q̄ sui iuris sit de iure ciuili admittit̄. S3 ꝑ p̄torē restituit̄ ꝑ titulū illū supra de mino. ꝑ hūc aūt titulū postea modificat̄. Et sic h3 duplex bn̄ficiū filiusfa. vnū in restituēdo. aliud ī modificādo. Et īroducta est materia huiꝰ ti. a p̄tore ꝑpterea: ꝙ q̄ ꝯtraxerit cū eo q̄ ī aliena ꝑtāte sit: etiā si deficient supiores actiōes. i. exercitoria. institoria. tributoria. Nihilominꝰ tamen inq̄tum ex bono ⁊ equo res patit̄ ꝯsequet̄ sibi debitū. Siue enim iussu eius. cuius in ꝑtāte est. negociū gestum fuerit: in solidū eo nomine actio dat̄. de quo. ī. ti. quod iussu. Siue non iussu si tamen in rem eiꝰ versum fuerit: eatenꝰ introducit actiōem. quatenꝰ in rem eiꝰ versum ē. d̄ quo ī. de in rem ver. Siue neutrum eorū sit: de peculio actio constituitur. vt ī. de pecu: Jdeo autem datur hoc puilegium emācipato filio: ꝙ teneatur inq̄tū facere possit: q2 sic alterato statu videt̄ esse alius hō ꝙ fuerat pus

unde et de subtilitate iuris nō tenet̄ p̄mis creditorib⁹. Sz tñ de eq̄tate tenet̄ eis ex illo edicto de capite minutis. Illud em̄ edictū creditorib⁹ p̄mis resuscitat veteres actiões vtiles. vel indulget actiōem in factum vt supra de capi. mi. l. j. hoc aūt edictū. qđ cū eo ₹c. hic modificat actiones in q̄tū facere p̄t emancipatus vt dixi.

Ad senatuscōsultū macedonianū.

Licet ex q̄libet ɔtractu facto cū eo q̄ in nr̄a ptāte ē: teneamur quoquomodo. vt s̄ ti. px. hoc tñ fallit in filiofa. in duob⁹ casib⁹. vnus est in voto vt. ī. de polli. l. si q̄s rem. §. voto. Alius ī mutuo de q̄ tractat hic ti. vt nō teneat̄ ipe fili⁹. nec pater. cū effectu. ꝓhibente hoc senatusconsulto. verba aūt senatuscōsulti hec sunt. Cuz inter ceteras sceleris causas macedo vsurarius es etiā alienū adhibuisset: et sepe materiā peccandi et occidendi parētes malis hoib⁹ p̄stitit: placet ne cui filiofa. pecunia ab eo mutuo data etiā post mortem ꝑentis p̄iudicaret. vt scirent q̄ pessimo exemplo fenorarent. id est vsurā cōmitterēt: nulla posse actione expectata patris morte. qđ ita expedissent repetere. Et est ratio. q2 sepe filij onerati ere alieno creditaꝝ pecuniaꝝ. q̄s in luxuriā ɔsumebāt: vite parentū insidiabant̄. vnde appellatū est macedoniaū senatuscōsultū: q2 in odium macedonis vsurarij factum est Sed fal. hoc senatuscōsul. multis casibus no. ꝑ glo. insti. qđ cū eo. §. illud. aliq̄d ꝑ do. Sic. in. c. q2 plerīq₃ de immu. ecc. et ī. c. fi. đ sol.

Liber Decimusquintus

De peculio.

P Eculiū q̄nq₃ ponit̄ ꝓ cuiusq₃ patrimonio vt. ī. ad trebell. l. cogi tñ improprie. Q̄nq₃ ponit̄ ꝓ pecunia parata p̄sidij cā vt. ī. đ legā. iij. l. si chorus. §. j. Q̄nq₃ ponitur pro rebus parapher nalibus vt. ī. de iure do. l. si ego. §. dotis. Q̄nq₃ ponit̄ ꝓ his tm̄ q̄ iuste obueniūt sibi vt. ī. de ac. poss. l. seru⁹. Q̄nq₃ autē ponit̄ et ꝓprie. ꝓ eo q̄ suus dn̄i ꝑmissu sepatū habet a rationibus dn̄icis: deducto tamē si quid domino debet̄ vel his q̄ sunt in ptāte sua. vel tutela. vel cura. Diciṫq₃ peculiū quasi pusilla pecunia. siue patrimoniū pusillū vt. ī. e. l. deposit. §. vlt̄. et. l. s3 et si dānū. §. peculiū. Cōpetit aūt peculij actio ɔtrahentib⁹ cuz seruo vel filiofa. patre vel dn̄o nolēte vel inuito. l3 secus sit in institoria. ī. e. l. si q̄s. §. vlt̄. et. l. quotiens. j. rn̄.

Q̄n actio de peculio est annalis.

Post mortem ei⁹ qui in alteri⁹ ptāte fuerit et postea q̄ is emancipatus manumissus alienat⁹ve fuerit. dūtaxat de peculio. Et si q̄d dolo malo ei⁹ in cuius ptāte est factū erit: quo min⁹ peculij esset. In anno quo p̄mū3 de ea re experiūdi ptās erit iudiciū datur: q̄diu autē seruus vel fili⁹ in ptāte est. de peculio actio ꝑpetua est. id esse pōt. post mortem aūt eius. vel postq̄ emācipatus manumissus alienatusve fuerit tpalis esse incipit. id ē annalis. Annus aūt vtilis cōputabit̄. Et merito in hoc casu p̄tor fecit tēporariam actionē. Nam cum morte vel alienatiōe extinguit̄ peculiū: sufficie

bat vsq ad annū pduci obligationem.

De in rem verso.

Si illi qui in ptāte sunt aliena: nihil in peculio habēt: hi tamē qui eos habēt in ptāte. in solidū tenent: si in rem. id est vtilitatē eorū. quod receptum est cōuersum sit. quasi cū ipis potius ptractum videat. Nec videtur frustra de in rem actio pmissa. pt em fieri vt in rem versum sit: et cesset de peculio actio. quid em si dn̄s peculiū ademit sibi sine dolo malo? Quid si morte serui extinctū est peculiū. et annus vtilis pterijt? De in rem verso nā actio ppetua est. et locū habet siue peculiū ademptū sit: siue actio de peculio anno finita est. Dat autē hec actio quotiēscunq seruus volūtate dn̄i gerendo negotiū eius vtiliter vel nō vtiliter aliqd ei emerit. vel p eo aliqd pactū iniuit. Nā etiā si ad luxurie materiā. vel ad delitias. vel ad turpes sumptus aliqd dn̄o volenti emit vel gesserit. tenet dn̄s de in rem verso. ff. l. iij. § necnō. et. l. si res. § quod seruus. Si autē nō volūtate dn̄i seruus gerēdo negocium ei' aliquid ei emerit vel obligationē p eo iniuit. et id postea in rem dn̄i vertit. et si qdem voluptuarie non ad vtilitatē non tenet dominus de in rem verso. sed debet pati creditorē imposita auferre sine domus sue iniuria. Si autē gessit vtiliter vel necessario: tenet domin' de in rem verso. etiā si ratū non habeat vt si triticū accepit vt aleret familiā. aut pecuniam mutuo receptā dominico creditori psoluit. Competit autē hec actio in qntum versum est in rem dn̄i. Si ergo in totū sit versum: agit in totum: si ps agitur ppparte. ff. e. l. si p pte.

Quod iussu.

Merito ex iussu dn̄i vel patris in solidū aduersus eū iudiciū dat. Nā quodāmodo cū eo ptrahit q iubet. Dat igit hec actio cū iussu vel mādato dn̄i ptrahit seruus. siue dirigat iussus ad ptrahentem: siue dirigat ad seruū. Nec est in eo opus verbis vel scriptura. Nec distinguit. dirigat specialit in vno ptractu: an generaliter. Nā qliter cū dn̄s vel ratihabitiōe vel subscriptiōe. siue p eplām vba: aut nunciū voluntatē suā circa ptractū serui accomodēt et tenet qd iussu in solidū. Est qdam differētia int iubere et mādare. qz iussus importat necessitatē. Sicut et pceptū vel imperiū. Mādatū aūt nō importat necessitatē. Sz volūtatis sniam. Sed qntū ad hanc actiōē nō ē differētia int ea. vt liquet ex pdictis. Dat aūt hec actio heredib'. et i heredes. et in ppetuo. et in qntum iussus interuenerit. Nec ē pprie nō actiōis sed adiectio. vt d institoria dixim'. et de qbusdā alijs.

Liber Decimussextus

Ad senatuscōsultū velleianū.

S Enatuscōsultū velleianū. bn̄ psulens fragillitati mulierū: statuit ne femīe p aliq intercederēt. id ē fideiuberēt: vel p alio pmitterēt. Nā sicut ciuilia officia vt sunt iudicia. arbitria. et his silia.

feminis sunt adempta: ita multomagis adimēdū eis fuit officiū. in q̄ non sola opa ⁊ nudū ministeriū eaꝝ versat: sed etiā piculū rei familiaris. id ē substātie. Sūt aūt vba senatuscōsulti hec: que marcus Sillanꝰ. ⁊ velleiꝰ tutoꝝ. ꝯsules rhomani. de obligatiōibꝰ feiaꝝ fecerūt. Q̄d ad fideiussiōes ⁊ mutui datiōes ꝑ alijs q̄bus intercesserūt femine ptinet. Jus dictum est ne eo noīe ab his mulieribꝰ petitio: ne ve in eas actio det: cum eas virili bus officijs. ⁊ eiꝰ generis obligatiōibꝰ obstringi nō sit equū. Tulit autem hoc senatuscōsultū opem mulieribꝰ ꝑpter sexus imbecillitatē: q̄ multi ca sibus hmōi supposite atq; subiecte sunt. S; ita demū eis subuenit. si dece pte sint nō si decipiāt. Nā deceptis nō decipiētibꝰ opitulat vel subuenit. Cessat aūt hoc senatuscōsultū his casibꝰ Casibꝰ i senis mulier spōdēdo te net. Pro libertate. ꝑ dote. renūciet. ⁊ si decipiet: pcium capiat: caueatq; secūdo. Res sua: succedat illi ꝑ q̄ fideiussit. glo. in. l. j. ſ. e.

De cōpensationibꝰ.

Compensatio est debiti ⁊ crediti int se. id ē ex vtraq; pte ꝯtributio. pt eñ vnusq̄sq; creditorē suū. eūdēq; debitorē petentē repellere: si paratꝰ ē com pēsare. Et ē cōpensatio idō inuenta. q2 interest nr̄a potius non soluere: q̄ solutū repetere: ꝑpter laborē ⁊ expēsas q̄ fiunt in iudicijs: ⁊ ꝑpter morā iudicioꝝ. Cessat aūt compensatio his casibꝰ. Primo qn̄ ille q̄ pest exerci tui: mandat alij vt omnē copiā rerū exercitui admistret: quod nō fecit: et ꝑpterea ꝯuenitur mādati. tunc eñ nō cōpensat: in eius odiū. l. ob nego ciū. ſ. e. Itē eadē rōne cum q̄s perperā alienā possessionē occupauit. l. fi. in fi. C. e. Itē depositariꝰ ꝑpter suā pfidiam nō cōpensat. insti. de acc. §. i bonefidei. Itē rōne incertitudinis vt si alter debitū; neget. vt. C. e. l. fi. §. pe. Itē ꝑpter fauorem: vt in rep. si q̄d ei debet ex kalendario. id est libro rationū. vt ex vectigalibꝰ. vel rōne frumētivel tributi. vel alimentoꝝ. vel rōne statuꝝ. vel sumptuum. vt. C. e. l. in ea. Et dr̄ compēsatio quasi cō munis pensatio. ac si apte diceret lex. non nisi in ponderibꝰ ⁊ quātitatibꝰ locū h; vt. C. e. l. si ꝯstat. Si vo ab vtraq; pte debet spēs: vel ab vna spēs ab altera quātitas: vel ab vtraq; pte pecunia. s; vt spēs: non admittit cō pēsatio. C. de rei ven. si ex pecunia. ⁊ supra de pig. act. l. si ꝯuenerit.

Depositi.

Depositū est quod custodiendū alicui datū est. id est traditū. dictu; ex eo q̄ ponit. ꝑpositio eñ de. auget depositū: vt ostendat totū fidei eius cō missum. q̄d ad custodiā rei ptinet. ⁊ in totū videat sepata custodia a depo nente. Consistit autem depositum in rebus mobilibꝰ. ⁊ se mouentibꝰ tm̄: nisi forte vbi sequestrū deponitur. Et est ꝑprie in sequestro depositū: cum res aliqua inter plures in cōtrouersiam deducit: ⁊ ipi in solidū certa con ditione custodiendū tradunt: vt reddat ei qui vincit. Ergo istud depositū fit a pluribus tm̄: ⁊ in solidū ab vnoquoq;. Cū vero rem cōmunē plures deponūt: ꝑ parte vnusquisq; deponit. Item in deposito quod fit apud se questrū: possessio nō remanet apud deponētes: nisi aliter sit actum. s; vt causa custodie tm̄ detineat sequester. ſ. e. l. ꝑprie. ⁊ l. licz. ⁊ de ver. sig. l.

sequester. Est aliud speciale in hoc deposito: qꝛ sequester non potest renū-
clare hoc officio recepti depositi: nisi iustissima causa īteruenīete: ⁊ eadē
interuenīete raro ē ei restituēda res q̄ vicerit: sꝫ oportet arbitrio iudicis
apud edem aliquā deponi. ff. e. l. ei. §. vl. si in hoc casu cōpetit actio deposi
ti seq̄straria. ff. e. l. si in asia. §. cū seq̄stro. Et hꝫ naturā depositū ꝙ si in tu-
multu. ruina. incēdio. naufragio. aliq̄d depositū fit: si cuꝫ deponens illud
repetet: depositariꝰ depositū recepisse inficiatꝛ. id ē negat: tenebitꝛ ī duplū
eiꝰ q̄d recepit. aliꝰ tenetꝛ solū in simplū. ⁊ ista dr̄ depositi directa. Est ⁊ con
traria. q̄ datꝛ depositario ⁊ eiꝰ heredi in deponētē ⁊ eiꝰ heredē. ī q̄ venit
q̄d vtiliter ē impēsuꝫ a depositario ī rem depositā. Hec actio ē ciuilis ⁊ ꝑ
sonalis. nec ī ea iuratꝛ ī litē. ff. e. l. ci famosa nō ē. qꝛ regularitꝛ nulla ꝯria
infamat š̄ d̄ his qui no. infa. l. furti. §. vltꝛ. Item bonefidei ē. insti. de ac. §.
actionum.

Liber Decimusseptimus

Mandati.

O Bligatio mādati ī ꝯsensu ꝯtrahētiū ꝯsistit: id̄o ꝑ nūciū q̄ꝫ. vlꝛ ꝑ
epl̄am mādatū suscipi p̄t. Itē siue rogo. siue volo. siue mādo. si-
ue alio q̄cūq; v̄bo scripserim. ideo saltē. mādati actio est. Et est
mādatū ab eo q̄ ḡtuito suscepit exhibendū. Mādatū eñi nisi ḡtuitū nullū
est. Nā originē ꝯtrahit mādatū ex officio ⁊ amicitia: officio aūt ꝯtraria est
merces. Interuenīete aūt pecunia res ad locatiōem ⁊ ꝯductiōem potiꝰ re
spicit. ff. e. l. j. §. vl. Sꝫ nō om̄e mandatū est obligatoriū. nā ꝙ tua tm̄ gr̄a
tibi mādem: supuacuū est mādatū: ⁊ ob id nulla ex eo obligatio nascitꝛ. ve
luti si mandem tibi vt pecunias tuas potiꝰ in emptiōes ꝑdioꝝ colloces ꝙ
ī vsuras. vel ecōuerso. cuiꝰ generis mādatū. magis ē ꝯsiliū ꝙ mandatū: ⁊
ob id nō ē obligatoriū qꝛ nemo ex cōsilio obligatꝛ: etiā si nō expediat ei cui
datꝛ. qꝛ liberū ē cuiq; apd̄ se explorare. an expediat sibi ꝯsiliū. Qñ aūt mā
datum fit meri gr̄a tm̄: veluti si mādem tibi vt negocia mea geras. vel vt
fundū mihi emas. Itē qñ fit mea ⁊ aliena gr̄a: vt si tibi mādem vt mihi et
ticio fundū emas. Item qñ fit tua ⁊ mea: veluti si tibi mandem vt sub vsu
ris crederes ei qui ī rem meā mutuaretꝛ. Item tua ⁊ aliena: veluti si man
dem tibi vt ticio sub vsuris crederes pecu iam. his casibus nascitur obli-
gatio: ⁊ datur actio mandati cōtra mādantem: dūmodo siliter mandatari
us fines mandati custodierit. neq; in aliquo excesserit: sed susceptuꝫ man
datum adimpleuerit. Et dicitꝛ mandatū. quasi ex manu mea datū. Ex mā
dato oriūtꝛ due actōes: directa. q̄ cōpetit ⁊ cepit inēesse eiꝰ q̄ mādauit Cō
traria aūt actio mādati cōpetit cū ꝓcurator impleuit mādatū iniunctuꝫ.

Pro socio.

Societas est duoꝝ vel pluriū ꝯuentio honeste celebrata. ob cōmodiorē
vsū ⁊ vberiorē q̄stū ꝯtracta. s̄m tull. insti. e. sup rubri. Et p̄t societas coiri
vel in perpetuum. id est donec viuunt contrahentes: vel ad tempus pu-

bienniū ꝛc. vel ex tpe puta. a natali xp̄i ꝓximo in futuꝝ vel sub ꝯditione Et cōtrahit societas siue vniuersoꝝ bonoꝝ: siue alicuius negociatōis: siīr etiā vnius rei tm̄. Et pt coiri re ꝛ verbis. id est ꝯiunctim interueniēte re. ꝛ interueniēte stipulatiōe. vel etiā p nunciū. Dissoluit aūt societas renūciatione. morte naturali. ꝛ ciuili. id ē capitis diminutione maxima vel media. vel etiā aduersa fortuna supueniente vt si qs ex socijs bonis cesserit: vel bona sua publicata fuerint insti. e. §. Soluit.

Liber Decimusoctauus

De cōtrahendo emptione et de pactis inter emptores ꝛ venditores cōpositis.

O Rigo emēdi ꝛ vēdendi a pmutationib⁹ cepit: olim em̄ non erat ita num⁹ sicut hodie: neqꝫ aliud merx. id ē res vēdita. ꝛ aliud p̄ciū vocabat. Sꝫ vnusquisqꝫ ꝑm necessitatē tēpoꝝ. ac reꝝ: cū vtilib⁹. sibi inutilia pmutabat. qm̄ plerūqꝫ euenit: vt qđ alteri supest. alteri desit. Sꝫ qꝛ nō semꝑ nec facile ꝯcurrebat: vt cuꝫ tu haberes qđ ego desiderarē. inuicē haberē qđ tu accipe velles: ideo electa est materia auri vel argenti: cui⁹ publica ac generalis estimatio: difficultatib⁹ pmutationum subueniret: eaqꝫ materia. form a. publica ꝑcussa. i. numismate: vsū dominiūqꝫ nō tā ex substātia q̄ ex q̄titate sua p̄bet. Ubicūqꝫ ḡ pecunia datur vt aliqđ aliud accipiat: emptio ē ꝛ vēditio Ubi aūt alia res p̄ter pecuniā. ꝓ pcī̄i vel alia re dat: est pmutatio nō emptio Et ī eo differūt emptio ꝛ pmutatio: qꝛ in pmutatiōe vtrūqꝫ dr̄ merx ꝛ p̄ciū: ꝛ vterqꝫ emptor ꝛ vendior appellari pt. In venditiōe aūt sicut aliud est vendere: aliud emere ꝛ ali⁹ emptor: ali⁹ vēditor. Ita aliud ē p̄ciū. id ē pecunia: alteꝝ merx. id ē res vēdita. Itaqꝫ sine p̄cio vēdicio nulla ē. Est aūt emptio iurisgētiū: ꝛ iō ꝯsensu pagit: ꝛ int̄ absentes ꝯtrahi pt p nūciū ad hoc destinatū. ꝛ p lr̄as.

De in diem addictione.

Addico ex ad ꝛ dico cōponitur. ꝛ est vendere p licitationē. hoc est ī vēditione publica. vbi alius alio maius p̄ciuꝫ pollicetur. vt sibi potius q̄ alteri venalia addicant. vnde additio ꝛ titul⁹ de in diem additione. quem q̄dam nostri temporis iurisperditi non intelligētes. emendāt dicentes . de in diē addiectione. vbi non verba modo: sed sententiā ac ius ipm corruperūt: quo verbo Cicero ꝓ Cecinna sepe vtitur. Inde addicti apud veteres dicebant: qui p̄toris ꝓnūciatione ac iussu: cuꝫ soluendo non essent: creditoribus vendebant: de q̄bus crebra apud liuiū mencio habetur. Et addictus morti destinatus dicit. Cicero li. off. iij. Et is qui morti addict⁹ esset ꝛc. Dicitur ergo in diem addictio generaliter. quādo vendo tibi rem hoc pacto. ꝙ si aliquis in diem talem meliorē cōditiodem attulerit. sit tibi inempta. Et dicit melior cōdicio afferri. si aliquid p̄cio sit additum. vel maturior solutio. aut facilior afferat: vel locus oportunior soluendo p̄cio adijciatur. vel ꝑsona idoneor accedat ad emptionem. Si autem quis extiterit q̄ meliborē ꝯditiōeꝫ afferat: deinde p̄or emptor paratus sit plus addicere cessabit obligatio scđo ꝯstituta.

Digestum Vetus

De lege cõmissoria.

Lex cõmissoria ẽ spẽale pactũ qd̃ in vẽditiõe apponit̃. ⁊ hꝫ locũ qñ vendo tibi rem ⁊ trado: ⁊ si nõ solueris hinc ad mẽsem vel aliud tp̃s exp̃ssum in cõuẽtione ꝙ res sit inempta. ⁊ cadat in cõmissuꝫ. Itaqꝫ cũ vẽditor fundi in ꝯuentiõe cauit. vt si ad diem pecunia soluta non sit: vt fundus sit inemptꝰ Ita debemꝰ ĩtelligere. fundũ inemptũ. si emptor eũ inemptũ eẽ velit. qꝛ id emptoris causa cauet̃. ⁊ ideo lex cõmissoria ĩ venditiõibꝰ adiecta exercebit̃ si emptor volet nõ eo inuito: qꝛ qd̃ fauore alicuiꝰ ⁊c̃. C. de le. l. quod fauore.

De hereditate vel actiõe vendita.

De vẽditiõe incorporaliũ loq̃t̃ h̃ titulꝰ. Tenet aũt hereditatꝭ venditio cũ aliq̃ ẽ hereditas q̃ venierit nisi dolꝰ emptoris ꝯtractui dederit cãm. C. e. l. q̃ nõdũ. Si v̾o nulla sit hereditas puta viuẽtꝭ: aut eiꝰ q̃ nullꝰ ẽ d̾ iure ciuili: vt qꝛ suus ẽ. Vel qꝛ nec ẽ ille neqꝫ fuit ĩ rerꝝ natura cuiꝰ hereditas vendit̃: vẽditio ẽ nulla. ĩ. e. l. j. Nec em̃ p̃t esse emptio sine re: qꝛ nõ emit̃ alea vel spes. ĩ. e. l. cũ hereditatẽ. q̃ casu tenebit̃ vẽditor emptori reddere p̃ciũ: ⁊ p̃stet ei suũ iteresse ⁊ expẽsas q̃s in eã rem impẽdit. scꝫ ꝑ actiõeꝫ ex empto. licꝫ nõ teneat emptio. Firma aũt ⁊ valida existẽte vẽditiõe: ⁊ venditore suã hereditatẽ vendẽte: ad multa tenet̃ vẽditor emptori. In p̃mis res hereditarias tradere dꝫ emptori si sint apud eũ: licꝫ nõ vẽdiderit eas Est em̃ aliud vendere hereditatẽ: aliud res hereditarias. Qd̃ si non sint apud eũ: vel dubitat̃ q̃ sint: vel vbi sint res hereditarie: cedere debet actiones oẽs hereditarias q̃cũqꝫ sibi cõpetũt ex hereditate. vel etiã quas ip̃e occasiõe hereditatꝭ ꝯstituit: vt si accepit fideiussorẽ ab hereditario debitore. vel si nouauit vel litẽ ꝯtestatꝰ est. vt ĩ. e. l. ij. § ꝑuenisse. ⁊ § non solum Amplius etiã p̃stat venditor emptori: qd̃ ad se ꝑuenit vel ꝑueniet de hereditate. p̃stabit ꝙ̃ p̃cia venditarꝫ rerꝫ licꝫ alij donauit ea. Itẽ ⁊ ea q̃ alienauit p̃stabit ⁊c̃. De actiõibꝰ aũt vẽditꝭ. sciẽdũ ꝙ oẽs actiões vẽdi p̃nt siue sint pure. siue ꝯditionales. siue reales. siue ꝑsonales: ⁊ tenet̃ vẽditor si nihil debeat debitor. vel si habeat exceptiõeꝫ. Nõ aũt tenet̃ p̃stare locupletẽ debitorẽ: vel in sũmam certã: nisi in ꝯtrariũ sit dictũ. ĩ. e. l. si nomẽ: ⁊. l. quidã. ⁊. l. noĩa. ⁊. C. e. l. vl. Et siue venditor noĩs cedat actiõeꝫ emptori: vtet̃ directis emptor: siue nõ cedat: emptor habebit vtiles actiões ⁊ in ꝑsonam ⁊ in pignora. ĩ. e. l. emptori. ⁊ contra p̃ncipales debitores. ⁊ contra fideiussores ⁊c̃.

De rescindẽda vẽditiõe. ⁊ qñ liceat ab emptiõe discedere.

Duas ꝑtes hꝫ hoc rubrũ. Rescindit̃ em̃ aliqñ vẽditio: ⁊ hoc altera ꝑte inuita: puta qñ facta est ꝯ̃ ꝓhibitiõem iuris: vel lege impediẽte. vt si cum filiofa. aut suo facta sit aut ꝓpter metũ adhibitum. Itẽ ꝓpt̃ dolũ emptoris. ⁊ nõ alteriꝰ. Itẽ ꝑ actiões edilicias redibitorie ⁊ quãto minoris. Itẽ rõne erroris. Item rõne solẽnitatis obmisse. Qñqꝫ aũt licet discẽdere ab emptiõe etiã ꝑfecta: ⁊ hoc volẽte vtraqꝫ ꝑte. de q̃ loq̃t̃ scd̃a ꝑs tituli. Emptio em̃ ⁊ vẽditio sic̃ ꝯsensu ꝯtrahit̃: sic a ꝯtrario resoluit̃ ꝯsensu añq̃ res fuerit secuta. Põt em̃ dũ res itegra ẽ: ꝯuentiõe nr̃a. infecta fieri emptio.

Liber Decimusseptimus

Et dr res integra. si res in totu. vel p pte vere vel interptatiue non fuerit tradita: nec pciu in totu. vel p pte fuerit solutu. Interptatiue dr res tradita: cu perierat penes venditione: est eni liberat9 ac si tradidisset emptori. ff. e. l. cu emptor.

De periculo et comodo rei vendite.

In re vedita et no tradita sepe otingit piculu. Ido de hoc tradit lex regula: vt pfecta veditioe oe comodu et incomodu qd rei vedite otingit ptineat ad emptore. ff. e. l. j. Sz pt tradi melior regla rotunda et quadrata Cu veditio fit pure sine scptis certe speciei q degustatioez no exigit: ome piculu ptinet ad emptore: excepto casu publicatiois nisi pactu. culpa. mora. calliditas tradetis iteruenerint. Dicit pmo in regla pure. qr si sub coditione fiat. et an coditiois euetu peat res perit veditori: licz sec9 sit si facta sit deterior. ff. e. l. q si pedete. Sine scptis io dr: qr sicut ppf oditione no existete e emptio impfecta: ita et si scptura non sit c pleta q iteruenire voluerut. vn idez i piculo statuerut. C. d fide instru. l. otract9. et. C. e. l. cu iter. et insti. e. §. cu aut. Speciei dr. qr si i genere sit facta. puta vedis mihi hoiez. nuq spectat piculu ad emptore. etia si oes hui qcuqz sunt i mundo perirent: qr gen9 iterire no pt. ff. e. l. lectos. et. l. cu. et. l. q si necqz. Certe io dixi. qr si sub incertitudie sit vedita. lz sit spes. non tn sp spectabit piculu ad emptore. puta vendo stichu vel pamphilu. Si eni moriat vterqz vel sit vel diuersis tpib9: piculu est emptoris sec9 si alter eor tm peat. Na eius piculu spectat ad veditore ff. de otra. emp. l. si i emptioe. §. penul. Itez de gustatione non exigit et c. qr si exigat degustatioem. fuat distinctio glo. et doc. insti. §. cu aut. in v. statim. circa fi. Ite excepto casu publi. io dixi. qr illud piculu respicit veditore. ff. lo. si fundu. Ite de pacto io dixi: qr ex natura otract9 veditor de dolo et lata culpa et leui tenet: no de casu. ff. e. l. cu custodia. et. l. si vedita. pactu vero etia in fortuito casu derogat. ff. e. l. si in venditioe. Item de culpa. ideo dixi. qr si culpa insit casui. vel pcedat: spectat piculum ad venditore qui culpa adhibuit. Sicut in comodato. Itez de mora ideo dixi qr ex ea spectat piculum ad veditorem. vel si emptor vel venditor fuerint in mora. posterior mora pponderabit pme. et trasfert hec mora piculum in morosum. Qd aut dictum est in piculo rei vendite idez intelligendu et in comodo.

De seruis exportandis.

Seruus dr exportari: qui ea coditioe vendit: vel ea pacto a dno distrabit ne ampli9 in eo loco moret, sed de vno loco in aliuz. vel de vna ciuitate in alia. vel d vna puincia in alia transferat. Si ergo huius fuerit distractus. id est vendit9 ne aliquo loco moret puta rome vel bononie: pot ille qui vendidit tale lege remittere: ipuqz rome retinere. pper dni eni securitate custodit lex. id est pactio apposita i venditione. vt forte vxori sue se imisceat: vl' ille qd faciat. Ido etia renuciare pt dns fauori p se introducto De significatioe hui9 vocabuli exportari diceret. C. q res expor. no. de.

Liber Decimusnonus

Digestum Vetus

De actionibus empti et venditi.

Quia parum prodest emere et vendere: nisi actiones essent constitute que venditionem exequerentur: et emptiões ad effectũ deducerent. Ideo prodite sunt due actiones. vna empti. que datur si res vendita non tradatur. et agitur in id quod interest emptori. et aliquando tale interesse precium egreditur. si forte pluris interest quam res valeat. vel empta est. Utitur ergo actione ex empto. is qui emit. Cum enim actio ista bonefidei sit: nihil magis sibi cõgruit quam id prestari quod inter cõtrahentes actũ sit. Quod si nihil sit cõuentum. ea prestabuntur que naturaliter insunt. Per cõtrarium autem datur actio ex vendito venditori cui precium solutũ non fuerit. que potest ex vendito agere contra emptorem. vt precium cõuentum sibi persoluatur. et preterea etiã interesse petere eius quãti interest ipsum pecuniã tempore promisso non habuisse. Et generaliter quibuscunque daretur actio ex empto si emissent per se vel per alios: eisdẽ datur ex vendito si vendiderunt per se vel per alias. sepe tamen reperitur actionem ex vendito. vel venditi. cõpetere emptori. Et ecõtra actionem ex empto cõpetere venditori. Ueteres enim vicissim vel promiscue his vocabulis vtebantur. idem in locatione et cõductione. ff. e. veteres.

Locati et conducti.

Locatio et cõductio cũ naturalis sit. et omnium gentiũ: non verborum solẽnitate dũtaxat sed et nudo consensu contrahitur. Est autem locatio persone rei vel ad vsum facta cõcessio mercede in pecunia numerãda cõuenta. Alioquin si de re alia danda faciẽda vel conuenerit: nõ erit locatio: sed innominata forma negocij: ex quo agere actiõe incerta. id est. prescriptis verbis. supra cõi. diui. l. si cõuenerit. et depos. l. j. § si quis seruũ. Locator ergo dicitur. qui eo quod suum est alium vti permittit. cõuenta mercede. Conductor vero ecõtra. qui eo quod alienum est vtitur pacta mercede. Si ergo domum meã te cõuenta mercede habitare permitto: tu conductor. ego locator dicor ff. e. si tibi. et l. cũ fundũ. et l. si quis fundũ. Tu quoque si operas tuas mercede in re mea ponas. diceris locator operarum tuarum: ego earũdem conductor. Si vero tibi opus faciẽdum mercede cõuenta dedero: respectu operis ego locator: tu vero cõductor diceris. ff. e. item queritur. § j. et § si gẽma. et § si fullo. Et quandoque diceris redẽptor. ff. e. qui insulã. § qui edem. et l. ea lege. § vlt. Et hec est emptio mirabilis in pecunia et opera cum sumptu. Sed respectu opere ecõuerso est. Sepe tamen vnum pro alio ponimus. vt de actione empti supra diximus. Et dantur ex locatione due actiones. Una actio ex locato que datur locatori pro re locata deteriorata. aut pro mercede persoluẽda. aut pro possessiõe euacuãda finito tempore cõductionis. Alia actio ex cõducto que datur cõductori si re quam cõduxit ei frui non liceat.

De estimatoria actione.

Actio estimatoria dicitur. id est actio prescriptis verbis que de estimato proponitur et dicitur estimatoria. quia iudex suã interponit estimatiõem. Nam cũ res estimata vẽdẽda datur. Ubi gratia. Dicit aliquis tene hũc librũ et vẽdas mihi pro decem et reddas mihi aut eũ. aut eius estimatiõem. Olim dubitabatur vtrum ex vẽdito eẽt actio propter estimatiõem. An ex locato. quasi rẽ vẽdẽdã locasse videar. an ex conducto

quasi opus coduxisset. An mādati q: mādato meo hoc fecit. Meli⁹ itaq visum ē: hāc actionē pponi: q̄ appellat̄ estimatoria actio. ⁊ agit̄ p̄scriptis v̄bis. Quotiēs eñ de noīe ptractus alicuius ambigit̄. ⁊ cōuenit aliquā actionē dari. danda ē estimatoria p̄scriptis verbis: q̄ datur quaten⁹ ipsa res incorrupta reddat̄. Aut estimatio de qua pvenit p̄stet̄: cū distinctiōe tñ quis alter rogauerit vt rogātis sit piculum. ff. p̄ scrip. v̄. l. si rogauerit Si aūt ita dicat vendas rem p decem. si v̄o pluris vēdas tuū sit. tunc periculū indistincte est accipientis. ff. e. l. j. de alio p glo. insti. de acc. § actionū. in ver. de estimato.

De rerum pmutatione.

Inter ptractus innomīatos p̄cipuus ē cōtractus pmutatiōis q̄ prima ē emptioni ⁊ vēditiōi. Est aūt pmutatio vni⁹ rei p alterā p̄statio. Stat q; in generali noīe: quippe oīs cōtractus noīat⁹ vel innoīat⁹ in larga appellatione p̄t dici pmutatio: ex q̄ inuicē dat̄ ⁊ accipit̄. Ergo ⁊ vendicio ⁊ locatio. Sed ex inopia noīm: q: plura sunt negocia q̄ vocabula. ff. de p̄scrip. ver. l. iiij. obtinuit vt p̄fata pmutatio q̄ erat olim ante monetā pcussam. s̄ qua s̄ de ptra. emp. in specieb⁹ tñ ptrahat̄. Sicut ⁊ olim ptrahebat̄ añq esset pecunia percussa: vel vēditio inuēta. Sicq; licet hoc nomen pmutationis ita cōpetenter declinet̄ Sicut ⁊ venditio ⁊ locatio: tñ q: late patet ⁊ nimis est incert⁹ s̄m significationē verbor cōtractus iste. qui dr̄ pmutatio: censet̄ innoīat⁹: q: caret noīe certo id est sp̄ali. Nam vt dixi omnē significat ptractum ex quo quid dat̄ vel accipitur. sicut ⁊ dicimus in do. vt des. ff. de p̄scrip. ver. l. naturalis me⁹. in fi. § j. ⁊ ista p̄t esse ratio q̄re. l. j. ff. e. appellat pmutationem ptractum innoīatū. Potest eñ assignari alia ratio. nam cōtractus illi dūtaxat noīati sunt ex q̄bus statim nascit̄ obligatio: vt vides in deposito. cōmodato. venditiōe. locatiōe. in his eñ statim īteruentu rei nascit̄ obligatio vt pariat actiones in re deposita. cōmodata ⁊c. insti. q̄. mo. re. ptra. ob. § itē is cui. ⁊ § pe. et supra de pac. iurisgentiū j. rñ. Permutatiōis aūt ptractus lic; factus sit volūtate ptium. ⁊ ideo naturalē hincinde induxerit obligationē: nō tñ dat actionē. Imo exigit̄ rei interuent⁹. ⁊ tunc nō ex rei interuentu: sed ex p̄cedenti pacto agit̄. C. e. l. ex placito. Sed in deposito cōmodato ⁊c. ex re tradita initium parat̄ obligationi vt dictū est. Ergo s̄m ista donatio hodie dicet̄ ptract⁹ noīat⁹. q: ex solo pacto dat actionē. Sed olim erat ptrarium. C. de dona. l. si q̄s argentū. § vlt̄. Cōtrahit̄ pmutatio tunc demū. qñ conuenit vt certa species det̄ p certa. puta stichus p pamphilo. hic codex p isto bartolo. Ex pmutatione nascunt̄ due actiōes sc; p̄scriptis verbis. ⁊ pditio ob causa;. qd̄ p sequere vt insti. de acc. § actionū.

De p̄scriptis verbis. ⁊ in factū actionibus.

Actio p̄scriptis verbis ideo dr̄: q: certa ⁊ p̄scripta v̄ba erāt huic actiōi Et habet locū in trib⁹ generib⁹ negocior. Primo ī pactis incōtinenti appositis. C. de pac. inter emp. ⁊ ven. l. ij. Secūdo vbicūq; dubitat̄ de actione circa cōtractum. nā cum deficiūt vulgaria atq; vsitata actionu; noīa: p̄scriptis verbis agendū est. Ad quā actionē necesse ē cōfugere quotiens

contract⁹ existant quorũ appellatiões neq̧ iure ciuili ꝓdite sunt. Natura eñ rer inductũ ẽ vt plura ⁊c. Tertio daꝛ in trib⁹ ꝯtractib⁹ innoĩatis sc3 do vt des. Do vt facias. facio vt facias In q̃rto aũt sc3 facio vt des daꝛ ð dolo. l. naturalis. ſ. e. §. ꝙ si facio. Et venit ĩ actiõe ꝓ̄scriptis v̄bis. omne qð veniret in actiõe q̃ dareꝛ ex sil'i ꝯtractu puta do rem vt rem accipiã. id venit hic qð veniret in venditiõe. Do vt facias id veniet qð venit in locatione supra depo. l. j. §. in ꝓducto. ⁊. ſ. l. j. §. sed si facio. veniet ergo interesse in actionẽ istã. ⁊ dolus. ⁊ culpa lata ⁊ leuis. vt veniret in sil'i cõtractu Ciuilis est hec actio ꝓ̄scrip. ver. ⁊ eadẽ ipã ðꝛ in factũ. ſ. e. si tibi pollienda. Non tñ omis in factũ est ꝓ̄scrip. ver. sicut ea q̃ de damno dato ꝓponitur. ⁊ ex quolibet edicto vel interdicto. Et locũ habet nedũ in cõtractib⁹ ⁊ quasi sed ⁊ in maleficijs ⁊ quasi vbicũq̧ eq̃tas suadet dari actiões. ſ. e. l. q̃tiẽs. ⁊ iõ ðꝛ ei⁹ tenoꝛ ĩ multis et varijs articulis admissus. C. ð sacro. ecc. l. sanctim⁹. Stricti iuris est hec actio: ꝑpetua est: ꝑsonalis ẽ: heredibus cõpetit ⁊ in heredes. de hac insti. de acc. §. actionũ.

Liber Vicesimus

De pignoꝛibus et hipothecis: ⁊ qualiter ea contrahantur ⁊ de pactis eoꝛum.

Inter pignus ⁊ hippothecã q̄tum ad actiõem hippothecariam nihil interest. Nã de quacũq̧ re inter creditoꝛẽ ⁊ debitoꝛẽ ꝯuenerit vt sit ꝓ debito obligata. hac appellatiõe vtraq̧ ꝯtinetur. Sed in alijs est differentia. Nã pignoꝛis appellatiõe duo opoꝛtet interuenire. vnum ꝙ res sit mobilis ðꝛ eñ pignus a pugno. qꝛ pugno vel manu tradiꝛ. vel tradi p̄t. ſ. de v̄. sig. l. plures. §. pignus. Scðꝫ ꝙ tradaꝛ creditoꝛi. Sed ea q̃ sine traditiõe nuda ꝯuentiõe tenenꝛ. ꝓprie hippothece appellatiõe ꝯtineri dicimus. Patet igiꝛ ꝙ si res est mobilis ⁊ non tradaꝛ: siue est ĩmobilis ⁊ tradaꝛ vel nõ. ðꝛ hippotheca. Cõtrahiꝛ obligatio pignoꝛis ꝯuẽtionalis. sola cõuentione: vñ sibi tale nomen imponiꝛ. supra de pig. acc. l. j. in p̄n. nec in ea ꝯuentione ẽ necessaria scriptura. vel ꝑ̄sentia ꝑsonaꝝ. qꝛ ⁊ inter p̄ntes ⁊ inter absentes ꝑ nunciũ vel ep̄lam ꝯtrahitur obligatio pignoꝛis. Et fiũt scripture de his. vt qð actũ est: per eas possit facilius ꝓbari. Pignus aũt p̄toriũ ⁊ iudiciale nõ ꝯtrahunꝛ sola cõuentione: sed necessariũ est vt q̃s veniat in possessionez vt s̄ de pig. acc. l. non est mirũ. Nasciꝛ hippotheca actio ex obligatiõe pignoꝛis. q̃ est ĩ rem ⁊ eadẽ ðꝛ q̃ seruiana s̄ de pac. si tibi. §. de pignoꝛe. ⁊ insti. de acc. §. itẽ seruiana. Item daꝛ creditoꝛi ⁊ eius heredi: ⁊ ꝯtra quemlibet possessoꝛẽ pignoris. Item est arbitraria insti. de acc. §. p̄terea. Item q̃nq̧ tolliꝛ decennio. quãdoq̧ vicẽnio. quãdoq̧. xl. an. s3 nõ tolliꝛ triennio. vt no. C. si aduer. credi. ⁊ de ꝓ̄scrip. xxx. vel. xl. an.

In q̃bus causis pign⁹ vel hippotheca tacite cõtrahitur.

Qualiter ꝑ ꝯuentionẽ exp̄ssam ꝯtrahaꝛ obligatio pignoꝛis dictũ ẽ. sequiꝛ qualiter cõtrahaꝛ tacite ex vi ⁊ ꝑtãte legis. ⁊ hoc q̃dem in multis et varijs casibus cõtingit. Nec ẽ opus om̄es singulariter enumerare. Sed

pigniora exempla pferamus in mediū. Ecce em̄ marito obligata sunt oīa bona: eius q̄ pmittit sibi dotem p muliere. Sic ⁊ mulieri om̄ia bona obligata sunt mariti p restituēda dote. C. de rei vx. acc. l. j. §. ⁊ vt pleni⁹. Itē locatori fundi. fruct⁹ ex eo pcepti obligati sunt tacite. Itē oīa infecta et illata dn̄o sciēte vt ibi sint ppetuo dn̄o obligata sūt sec⁹ i his q̄ inferunt ad tps. Itē mr̄is q̄ puolat ad scd̄as nuptias bona tacite obligata sunt filijs poris matrimonij. vt restituat mater q̄ lucrata ē a priori marito. C. de se. nup. hac edictali. §. pe. Itē bona defuncti mariti tacite obligata sunt pro paraphernalib⁹ rebus restituēdis. C. de pac. cōuē. tam sup. do. l. vl. Item bona defuncti plegatis ⁊ fideiuss. C. cōia dele. l. j. Itē p tributis: vniuersa bona eoꝝ q̄ censent. C. e. l. j. Itē ɔtrahētis cū fisco. C. e. l. ij. ⁊ sic de fi.

Que res pignori vel hippothece obligari nō psīt.

Licet dixerimus supra corpalia posse obligari: tn̄ secus ē in q̄busdā fs nore religionis. ecce em̄ monumētū nō pt pignori obligari. C. e. l. iij. Sic ⁊ eccl'ie. in aut. de alie. emph. §. ⁊ qm̄. Idemq̧ in sacris vasis vel ornamētis eccl'ie. C. d̄ sacrosanc. ecc. l. sanctim⁹ nemi. Nisi illa supflua sint i ecclesia. ⁊ debitū imineat eccl'ie vt in aut. sup eandē legē sīgta. ⁊ in. c. lator. extra de pig. Itē liberi hoīs nulla est obligatio. q2 ɔtraria est libertati ⁊ nat'e. adeo vt si filiū tuū obliges: nl'a obligatio sit. Imo a debito creditor cadit ⁊c. in aut. vt nulli iudi. §. q2 autē ⁊ hmōi. ⁊ C. e. qui filios. In casibus tamē tenet obligatio: vt in redempto ab hostib⁹. ⁊ cum pr̄ ob necessitatem famis filiū obligat. Nam cū ei liceat vendere: multoforti⁹ poterit obligare. ff. de le. j. l. senat⁹. §. vl. ⁊. C. de pa. qui. fi. dis. l. j. ⁊. C. de cap. l. vlt. Item impedit obligatio ppter publicā vtilitatē vt in s̄uis aratorijs ⁊ bobus aratorijs. ⁊ instr̄is aratorijs. ex hac em̄ causa tributoꝝ illatio retardaret. C. e. l. vl. ⁊ antepe. ⁊ si.

Qui potiores in pignore vel hippotheca habeant. ⁊ de his q̄ in prioꝝ creditoꝝ loco succedunt.

Plurib⁹ modis aliqs in pignore pōt esse potior. puta rōne cause. si em̄ scd̄s creditor credit pecuniā ad ɔseruationē pignoris. ⁊ in ea causa pecunia ē ɔsumpta. pferetur scd̄s pmo. veluti si nauis fuerit obligata. ⁊ ad armādā eā. vl' reficiendā credidi: mea em̄ pecunia saluā facit toti⁹ pignoris causam. Idez ⁊ si credidi in cibaria nautaꝝ sine q̄bus nauis nō potuit salua puenire Item ⁊ rōne cause pfert scd̄s pmo. vt si expedit in funerādo testatore: funeraria em̄ supat omne es alienū. supra de reli. l. pe. ⁊. l. at si qs. §. j. Item rōne tēporis prefertur creditor primus. secundo. vbi secundus non pt ptendere aliquā pdictarum causarū. vel puilegiū. vel quid simile Est em̄ hec regula in pignorib⁹. Qui prior est tēpore potior est iure. C. e. l. si fundū. hoc tamē est intelligendū de primo creditore cui erat pign⁹ obligatum. ita q̧ debitor obligationē nō poterat resoluere inuito creditore: vel si poterat. nō tamē cōmode. ff. e. l. j. ⁊. l. pocior. j. rñ. ⁊ supra ti. pri. l. penul. Item supficiario vel emphiteota pignorātes potior est causa dn̄i p pensione eius. q̧ cui obligauit emphiteota vel supficiarius. ff. e. l. etiam. Fallit autem dicta regula nedū rōne cause. vt dixi. Sed etiam ratiōe pacti. vt ecce pignori obligasti om̄ia bona tua: deinde tibi mutuo vt ex ea pe.

cunia aliquã rem emas. ꝛ vt ea res mihi sit obligata. ꝓferar enim primo C.e.l.licet. Item fallit rõne mendacij. vt si prior ꝛ possessor eras ĩ pignore. ꝛ ego secũdus ꝓcedo cõtra te hippothecariã. sed tu negas rem esse ei⁹ qui mihi ꝛ tibi eam obligauit. Nam si te de mẽdacio arguero. possessionẽ trãsferes. licȝ prius tibi fuisse obligatã velis ꝓbare. C.e.aut.item possessor. sed restituta possessione audieris in iure tuo. Item fallit ratione semi plene ꝓbationis. quid enĩ si cõfitearis te mihi debere ex tali causa.x.vel in ꝑuata scriptura. vel coram testibus ꝛ pignus mihi obligas: si quidẽ ꝑsonalis actio mouetur cõtra debitorem ea robur suum habet Ideoq; ꝛ si cõtra eundem agat̃ hippotheca. qꝛ cõfessio vel scriptura cõfitẽti vel scribenti debet ꝑiudicare ꝛc. Item fallit regula rõne ꝑuilegij dotis. Mulier enĩ ꝛ eius filij vel descẽdentes ex ea habẽt hippothecariã ꝓ dote matris sue contra omẽs mariti creditores licȝ anterioris tẽporis ꝑuilegio sint vallati. C.e.l.vlt̃. Item fallit ꝓpter ꝑuilegium milicie. qđ potẽtius est ꝑuilegio dotis quãdo pecunia est credita vt inde ematur milicia: talis enĩ creditor ꝑfertur omib⁹ anteriorib⁹ creditorib⁹. imo etiaȝ ꝑfertur mulieri. C. de pig.l.vlt̃. ꝛ in aut̃. de exhi.re.§.optimũ. ꝛ de equa.do.§.quia vero. Et est magna potestas eius creditoris qui alijs ĩ pignore ꝑfertur: habet enĩ exceptionem si ꝯueniatur ab alijs: ꝛ si alij possederint. potest ab eis aduocare rem. Creditor autẽ secũdus potest ab omni possessore aduocare rem ꝑterq; a priore. vel qui ab eo habet causam. ĩ.e.l.creditor.j.rñ.ꝛ.l.si prior.§.si simpliciter.

De distractione pignorũ vel hippothecarum.

Distrahi pignus dicit̃ cuȝ a creditore vendit̃. potest enĩ creditor pign⁹ ex pactione. q̃uis eius ea res non sit. alienare. Eo ipso enĩ q; debitor non reluit. id est liberat pignus suum: videtur dare licentiaȝ creditori de vendendo. Et tunc relinquitur arbitrio creditoris ex pignoribus sibi obligatis. quibus velit distractis ad suum cõmoduȝ ꝑuenire. Sed hoc distinctionem recipit. quia aut actum est inter ꝑtes de vendendo ꝛ nunciabit creditor semel debitori de luendo pignore. ꝛ tunc vendat iusta tamẽ conditione. Si autem cõuentum fuit vt non vendat̃: nihilominus creditor vẽdere potest. si tamẽ ter denũciauerit debitori vt soluat: ꝛ cessauit. Alioquin furti tenetur. supra de pigno.act.l.si cõuenerit. Est autẽ illa tertia denũciatio facienda ꝛ postea est necessariuȝ labi bienniũ. Sicut ꝛ multo magis vbi creditor nõ cõuenit de cõtrahendo vel nõ distrahendo. Sed vbi nihil conuenit sufficit vna denũciatio. ꝛ postea elapso biennio poterit fieri vendicio. C. de iur.do.nupe.l.vlt̃. ꝛ est speciale q; istud pactum de non vendendo non preiudicet creditori quin possit alienare pignus. ꝛ hoc ꝓpter publicam vtilitatem: ne creditores retrahantur a mutuando. sed potius inuitentur.

Quibus modis pignus vel hippotheca soluitur.

Soluit hippotheca si ab ea discedat voluntate creditoris. aut creditor paciscat. id ē pactū faciat de remittēdo debitū. vel si puenerit vt p hippotheca fideiussor daret. et ille datus sit. tunc em̄ satisfactū videbit vt hippotheca liberet. Intelligit etiā satisfactū creditori si iusiurandū delatū debitori datū est. id ē si deferente creditore iurauit debitor rem non esse hippothece obligatā. Itē liberat pign⁹ siue solutū est debitū. siue eo nomie satisfactū ē. Sed et si tpe finitū est pignus idē dicere debem⁹. vel si q̄ alia ratione obligatio ei⁹ finita ē. qr forte ad cōditionē fuit obligatū quusq3 imperator venerit romā rc. Qui ḡ paratus ē soluere: merito pign⁹ videt liberasse: q̄ vo nō soluere sed satisfacere paratus ē: in diuersa cā est. nisi creditori placuerit satisfactio. Dicit aūt satisfacere. q̄ nō debitum ipm soluit. sed pignus vel fideiussorē dat: quā satisfactionē creditor inuit⁹ admittere nō tenet. Si aūt cā admiserit. vice solutiōis sibi imputare debet. Item si creditor cōsenserit vēditioni pignoris liberat hippotheca. Idē si quoquo modo tollat p̄sonalis et p̄ncipalis obligatio. Si tñ tollat ipo iure et cū effectu vt p p̄fusionē vel successionē. Nā vbi tollit ipo iure. s3 nō cū effectu. nō p̄iudicat ī hippotheca. vt. ſ. ad trebel. l. debitor. et de ex. rei iudi. l. pe. §. latin⁹. vbi vo actio p̄ncipalis tollit p exceptiōe3. xxx. an. nihilomin⁹ durat hippothecaria vsq3 in. xl. annos. vt. C. e. l. ij. De dissolutiōe aūt obligationis pignoris dr. C. de remis. pig. et de luitiōe pig. p to.

Liber Vicesimusprimus

De edilitio edicto: et redibitoria et q̄nto minoris actione.

Ex hoc edicto dant tres actiōes. Redibitoria q̄ venditor rem vēditam recipe tenet/. Est em̄ redhibere. facere vt rursus habeat venditor quod habuerat. et qr reddendo id fiebat idcirco redibitio ē appellata. quasi redditio. Et ē tps redhibitionis sex menses vtiles ex die venditiōis. qñ emptor viciū rei. supine ignorauit. Alias si sciuit nō agit. Si aūt ignorauit nō supine. sed absoluto. tunc ex die quo sciuit. Scḋa actio ē quāti minoris. q̄ dat cōtra vendentē rem viciosa3 vel morbosam: in tantā estimatiōem quāti minoris ex vicio vel morbo latenti res ista est. q̄ fuerit estimata tpe venditiōis. Et datur ista actio ad annu3 vtilē. Tertia actio est in factū: q̄ dat cōtra vēditorē quāti interest emptori eam rem emptā non fuisse et durat. lx. dies. Et apponit hoc edictū edilicium. qr ediles currules has actiones pposuerūt. Et dicti erāt ediles. qr edendo℞. et ediū curā habebāt. Edendo℞ in hoc vt morbosa caro nō vēderet: vel nimis grandi p̄cio. vel viciosum aīal. Ediū aūt curā in hoc. ne q̄d in via positū esset. Ite3 ne incēderet edes vt dixim⁹. supra de off. pf. vig. l. j. Currules aūt ideo. qr pp̄ter eo℞ dignitatē in curribus deferebāt. Et dat redhibicia ex q̄nq3 caussis. Primo pp̄ter morbū sc3 corporis. quādo ex tali morbo vsus rei multū impedit. alias em̄ nō agit. Scḋo pp̄t viciu3 q̄d dictū est abesse cum assit. Et dicit viciū animi corruptio etiā in iumentis. In seruo aūt nō dicit vicium. nisi sit fur. et erro. vel qui cōmisit crimē capitale. vel mortē sibi consciuit. Item si dictum sit adesse. cum absit. vt si

multum est cõmendatus seruus venditus. de industria et ingenio suo. cum tamen sit iners sclauus. Et est causa huius edicti: vt occurrat fallacijs vẽdentium: et emptoribus succurrat. quicũq3 a venditoribus decepti fuerint etiam si venditor ignorauit. qr non curamus hoc casu. neq3 interest emptoris. an ignorãtia vẽditoris fallat. an calliditate. Est et aliud edictum edilitũ ne q̃s canẽ verrẽ. aprum. vrsam antherã. leonem. aliudve aĩal q̃d nocet q̃ vulgo iter fit teneat. q̃ si ꝯtra factum fuerit et homo liber ex ea reperit. cc. solidi p̃stabunt. Si nocitũ homini libero dicetur: q̃nti iudici vi debit ꝯdemnat. ceterarũ rerũ quãtũ damnũ factũ sit in duplũ. ff. e. l. hi enĩ §. j. et. l. generaliter. et. l. qua vulgo. Item ꝑ damno põt agi vtili actiõe de paup̃ie. insti. si qua. pau. fe. di. §. vl.

De euictionibus et stipulationibus dupli.

Venditor cũ rem vẽdiderit tenet ꝓmittere emptori. q̃ si q̃s eã rem euicerit. id ẽ ꝓbauerit esse suã. de restituẽdo q̃d eo nõie recepit et vocat ista cautio. euictiõis stipulatio. Est ergo euictio. empte rei vel ex alia iusta cã accepte per iudicis sentẽtiã abductio: vl' alio euincente cause amissio Nec enĩ necessariũ est semꝑ rem abduci vt videat euicta. ff. e. l. euicta. §. j. Ad hoc aũt vt quis possit agere de euictiõe. tria debent interuenire. Primo q̃ p̃cesserit ꝯtract⁹ ad hoc abilis. Scd̃o q̃ stipulatio d̃ euictiõe sit interposita. Tertio q̃ res sit euicta. Si igit emptori libri. equi. vel predij. vl' alicui⁹ rei lis mouet: debet hoc venditori denũciare. l. emptor fundi. C. e. ti. et req̃rat eũ vt ip̃m defendat. l. si rem. §. fi. ff. e. Et vt assit cause. et causã instruat. puta dando instrumẽta vel testes. vel alia ad causã facientia vel vtilia si q̃ habet. Nisi enĩ hoc fecerit emptor: nõ p̃t agere de euictiõe etiã re euicta. Fallit hoc vbi p venditorẽ steterit quo min⁹ ei denũciet. vel vbi ignoret venditor. l. si ideo. §. p̃senti. ff. e. Sunt autem q̃dam cause in q̃bus venditor emptori duplã ꝓmittere debet. si nõ aliud ꝯuenerit. Sed nõ intelligamus hoc ex omĩ re necessariũ fore. sed de his rebus que p̃ciosiores essent: puta si margaritas. vel ornamẽta p̃ciosa: vel vestes sericas. vl' q̃d aliud nõ cõtemptibile. id est magni valoris q̃s vendiderit. In alijs autẽ rebus fit stipulatio simple.

De exceptione rei vendite.

Cõtigit aliq̃n q̃ postq̃ venditor rem vendidit ip̃e vel alius qui ei similis sit. conatur eandem ab emptore euincere. id est repetere. Cõtra quos emptor opponere potest exceptionem rei vendite et repellere ip̃m venditorem quãdo eius mãdato alius vẽdidit. vel etiam si ip̃e venditor per se. postea vellet vendicare. id est ꝓbare esse suã. Et habet q̃s hanc exceptionem. etiam si res nõdũ fuerit tradita dũmõ possessionẽ sine vicio nactus fuerit. Et ꝓdest exceptio rei vendite et tradite. non tñ ei cui res est tradita. Sed etiam successoribus eius et scd̃o emptori.

Liber vicesimussecũdus

Liber XXII

De usuris et fructibus et causis et omnibus accessionibus et mora.

a Ccedit quandoque quod ad principales petitiones siue personales sint siue reales aliquid aliud preter sortem. id est debitum principale peti potest. de quo tractat hoc ti. Et primo de usuris. que scz ex pecunia proueniunt. et dr accessio ciuilis. quia extra corpus uenit Item et de fructibus scz prediorum que est naturalis accessio vt. ff. de V. sig. l. usura pecunie. Item et de causa vt de partu et primo et sequentibus vt. ff. e. l. equis. Item de omnibus accessionibus scz predictis et alijs. quia non est nouum post specialia generale subijci verbum. ff. ad. l. acquil. l. si seruus. § inquit. Item quia occasione more. id est negligentia debitoris predicta eueniunt. dicit etiam de mora Et intelligitur mora fieri non ex re sed ex persona: si interpellatus oportuno loco quis non soluerit dicitur esse in mora. Et est sciendum quod olim de iure ciuili vsure omnes erant permisse. hodie autem ex quo leges in materia non senti non dedignantur imitari sacros canones vt in aut. de eccle. ti. § i. coll. ix. Ideo dicimus quod etiam hodie de iure ciuili vsure sunt prohibite. Est autem vsura quicquid vltra sortem accipitur. vbicunque enim amplius requiritur quam quod datur. etiam si sit esca vel vestis vel alia res vilis etiam que non consistat in pecunia que accedit sorti principali: quodcunque nomen ei imponas: vsura est Contra quod clamat diuina auctoritas Mutuum dantes nihil inde sperantes. c. consuluit. de vsuris. Et committitur vsura in his rebus in quibus est mutuum. id est que consistunt in pondere. numero et mensura. In alijs autem rebus puta equo vel domo aut libro. licitum est recipere sortem et lucrum. quia in his non transfertur dominium. sicut in mutuo: in quo res statim est periculo eius qui accepit. Ergo inconueniens esset. si alias pro tali re aliquid dando grauetur. In sex autem casibus non committitur vsura Primo fauore ecclesie. de vsur. c. i. et c. conquestus. Secundo cum fideiussor soluit sortem et vsuras. potest petere vsuras a principali. de fideius. c. constitutis. Tertio cum pena petitur preter sortem. xiij. q. ij. legibus. Quarto cum petitur vsura tanquam interesse. vt dicit glo. in dic. c. conquestus. et in. l. eos. C. e. Quinto cum recipitur aliquid pro re que non consistit in numero pondere vel mensura. vt supra diximus Sexto ratione incertitudinis. de vsur. c. in ciuitate. Et dicitur vsura. quia vsus rei venditur. et pro nudo vsu aliquid recipitur.

De nautico fenore.

Nauticum fenus est quod propter nauticam vel quasi nauticam pecuniam exigitur. Est autem nautica pecunia que periculo creditoris in nauigio suscepto datur traicienda Quasi nautica est. vt cum periculum mutuate pecunie in me recipio. si aliqua condicio non existat. Et existente condicione: idipsum quod credidi recipiam cum centesima vsura. ff. e. l. periculi. In his autem multa specialia sunt. Nam vsuram centesimam licet stipulari id est tantum quantum est sors reuoluto anni spacio Et incipit currere hec vsura. ex quo nauem nauigare conueniat. et quamdiu pertinet periculum ad creditorem. ff. e. l. in nautica. et. l. j. et. ij. Item et hec vsura debetur ex nudo pacto. ff. e. l. periculi. § vlt.

Digestum Vetus

De pbationibus ⁊ psumptionibus.

Probatio est rei dubie p argumenta ostensio fm Azo. vel est rei dubie in iudicio p legittimos modos facta declaratio. Et fm Pla. dicit a pbo aduerbio. facit em pbe qui probat. Manifestat em dubium: vincit aduersarium. ⁊ euittat penam non pbantium. vel dicitur pbatio: quasi ppalatio vel manifestatio eius quod dubium est. ⁊ est regulare q semper ei incumbit probatio qui dicit. et ista regula est affirmatiua. Fallit autem in multis casibus nota. p glo. insti. de le. § quod autem diximus. et. C. e. l. actor. ⁊. C. d eden. l. qui accusare. ⁊ i. c. vno. vt eccle. bene. Presumptio autem est triplex. Nam qdam est talis cui statur etiā si cōtrarium quis pbaret. Et ista appellatur iuris ⁊ de iure. vt est in dote mulieris stipulata. Alia est cui statur donec contrarium pbetur. vt si res sit patris. presumetur heredis esse Tertia cui non statur aliquo modo nisi habeat adminiculum. vt pbatio per puatum instrumentū. C. e. l. instrumēta. Et differt presumptio a fictione. quia fingitur super eo quod est certuꝫ. psumitur super incerto. vt dicit glo. in l. vna. C. de rei vxo. acc. Et sunt in materia psumptionis varia vocabula. Aliqn appellat iudiciū. C. de rei vend. l. iudicia. Aliquādo suspicio. l. absentem. ff. de pe. Aliquādo opinio. l. iij. § eiusdem ff. de testi. Aliquādo psumptio temeraria. de sentē. excō. inquisitiōi. Aliquando psumptio non modica. c. super eo. de testi. Aliquando psumptio pbabilis. dic. c. inqsitioni. Aliquādo vehemens. c. litteras. d resti. spol. Aliquādo violēta q idem est q vehemens. c. cum cōtinentia. de here. li. vj. Et de variis generibus psumptionū est. glo. in. c. is qui. d spon. ⁊ i. c. quāto. et. c. scribā. de psump. pōt bar. in. l. admonēdi. ff. de iureiur.

De fide instrumentorū.

Instrumenti appellatione largo sumpto vocabulo: omia ea accipienda sunt qbus causa instrui pt. ⁊ ideo tam testimonia q psonarum instrumentorum loco habent. Stricte autē accipit p scriptura q fit ad pbationem alicuius rei in futurū faciendam. vel scriptura ad memoriam alicuius rei confecta Et sunt inuenta instrumēta ad faciliorē pbationeꝫ. fiunt em scripture. vt quod actum est per eas facilius pbari poterit. l. cōtrahit. supra d pigno. Et sunt tria vocabula pncipalis instrumēti. scꝫ originale. autēticum ⁊ exemplar. Itē alia tria nomina inde extracta. scꝫ index. exemplū ⁊ sumptuꝫ vel etiam memoria vt. C. de eden. aut. si quis in aliquo Et cui fides habeatur tractat glo. in. l. ij. ff. e. Nam soli publico instrumento habetur fides p se. id est sine alicuius adminiculo: eo q sine vituperatione aliq appareat vt in aut. e. ti. § si vero moriantur. nisi is contra quē pfertur pbet esse falsum. C. e. l. sincerus. calūniosaꝫ enim scripturam vim obtinere nō oportet ff. e. l. ij. Si vero non sit publicum instrumentū sed puatum: fides non habet ei nisi p testes id pbetur. vel p cōparationem litterarum. C. de pba. l. instrumēta. Alioquin si ē scripta manu illius ptra quē agit: facit fidē cōtra scribentē. Qd si neget esse manū suā recurrit ad cōparationē litterarum. l. cōparatiōes. C. e. ipe negans cōdemnat in duplū si pbatur de manu sua cōfecta in aut. cōtra q ppriam. C. de non nu. pecu.

Liber XXII

De testibus.

Usus testimonioꝝ ab his ꝑcipue exigendus ē. quoꝝ fides non vacillat
Et pñt adhiberi testes nō solū ī crimialib⁹ causis. sed etiā in pecuniarijs
litib⁹. Et recipiāt hi in testimoniū q̄bus nō interdicit testimoniuꝫ. de q̄b⁹
l. iij. §. j. ꝛ. l. idonei. et. l. testis. ꝛ. l. null⁹. ꝛ. l. ob carmē ꝛc. ī. e. vel q̄ nul-
la lege a dicēdo testimonio excusant. de q̄b⁹. ī. l. iij. §. lex iulia. ꝛ. l. īuiti.
q̄ excusat senes q̄ sunt maiores annis septuaginta. ꝛ valitudinarios. id ē
qui morbo detinent. ꝛ milites. vel eos qui reip. causa absunt. vel q̄b⁹ ve-
nire non licet. Dicebant autē testes antiquitus supstites. eo ꝙ sup statu
cause ꝓferebant. Nunc autē pte nomis ablata p apheresim: testes soluꝫ
dicuntur. c. forus. de ver. sig. Et in testibus considerant hec. Etas. condi
cio. sexus. discretio. fama. Et fortuna fides in testibus ista requires. glo. ī
l. iij. ī. e. et in. c. ij. extra. e.

De iuris et facti ignorantia.

In hac materia quattuor sunt q̄ vident idē. sunt tñ diuersa. scꝫ ignorā
tia. nesciētia. error. ꝛ titubatio. Primū sumit in mala pte. qui scilicet de-
bet scire et ignorat. vñ dr Qui ignorat ignorabit. c. nisi cum pridē. de re
nun. Nescire autē in bona. et mala pte. Nam omis ignorans nescit. sꝫ nō
conuertit. Error autem est. cum aliud est ꝙ credā. Qd autē aliud sit erra
re ꝙ ignorare patet ꝙ dicit lex. si potest possessio acquiri ignorāti: ergo et
erranti. ī. d ac. pos. l. si me inuacuū. §. i. Titubatio vero. cū hincinde duo
diuersa vel cōtraria scire videor nec alicui eoruꝫ magis animū applico. C
de condi. inde. l. fi. Et licꝫ in alijs sit differētia iter ista q̄ttuor. tamē quā-
tum ad hunc titulū non est differentia. nam omnia ad factum ꝛ ad ius re-
feruntur. Et est regula in hac materia. iuris q̄dem ignorantiam cuiq̄ no-
cere. facti vero ignorantiam minime. quod ita intelligendum est. ꝙ iuris
ignorātia non ꝓdest acquirere volentib⁹: suum vero petentibus nō nocet
Et ꝙ dicitur ignorantiam facti non nocere ita intelligēdum est. si non sit
supina ignorantia. id est negligentia crassa vel affectata Circa quod scien
dum ꝙ ignorātia alia est iuris. alia facti Iuris. alia iuris naturalis. alia
quasi naturalis. alia ciuilis. Facti alia ē probabilis. alia non probabilis
Naturalis iuris ignorantia. ē in filium qui credebat sibi licere pulsare pa
rentem. vel non procurare eum furiosum. vel captiuū non redimere. cum
ipe filius sit maior. xviij. an. ꝛ ideo non parcitur ei quo minus exherede-
tur. vt in aut. vt cuꝫ de app. cog. §. causas. coll. viij. De secunda scꝫ qua-
si naturalis iuris. pone exemplum in liberto ꝛ patrono. C. de in ius vo. l.
ij. De tertio scꝫ iuris ciuilis pone exemplum in. l. j. ī. e. Sed ī hoc tertio
membro subdistinguit. Nam aut ignorans certat de damno vitādo. ꝛ tūc
nō nocet vt s̄ dictū est. fall. in debito. l. error. C. ad. l. fal. Si autem igno
rans certat de lucro captādo. Subdistingue an potuerit ꝯsulere peritiores
ꝛ tūc ei noceat. id ē nō ꝓsit. An nō potuit ꝯsulere. ꝛ tūc nō noceat. l. regu
la. §. sꝫ iuris. ī. e. Facti aūt ignorātia si est ꝓbabilis vt in facto alieno. tūc
ꝓdest in cōpēdijs. ꝛ nō nocet ī dānis. l. error. ī. e. Aut ē nō ꝓbabilis, vt

est i facto pprio . vel in alieno facto si ē supina ignorātia . et tūc nō excusat Fallit aūt pdicta de ignorātia iuris vel errore . in minorib⁹ . feminis . militibus . vt in . l . regula . ff . alle .

Liber vicesimustertius

De sponsalibus.

Sponsalia sunt mētio et repromissio futurarum nuptiarum Et dicunt sponsalia a spōdendo . Nam moris fuit veterib⁹ stipulari et spōderi sibi vxores futuras . vnde et sponsi sponseqꝫ appellatio nata est . Et sufficit nudus ꝯsensus ad cōstituēda sponsalia . Deniqꝫ cōstat et absente absenti despondere posse . Et hoc quottidie fit . dūmodo hi q̄ absunt sciant corum noīe sponsalia fieri . Aut si postea ratū habuerint . Et in sponsalibus etas cōtrahentiū diffinita nō est . sicut in matrimonijs . quapropter pmordio etatis sponsalia effici possunt . si saltem id fieri ab vtraqꝫ psona itelligatur . id est si psone non sint mīores septem annorū . et hoc tenet glo . insti . de nup . § . j .

De ritu nuptiarum.

Ritus nuptiarum exponit . id ē de festiuitate siue solēnitate nuptiarum Et hec quattuor matrimoniū . nuptie . ꝯiugū . cōsorciū . idē significant . Cōtubernū vero est tm̄ inter seruos . l . serui . C . de adul . Et sunt nuptie siue matrimoniū cōiunctio maris et femie . indiuiduā vite cōsuetudinē continens . et ꝯsorciū oīs vite . et diuini et humani iuris cōmunicatio . insti . de pa . po . circa pn . iūc . glo . Et dicunt nuptie a nubendo . id ē velando . qr mulieres velate et quasi sub nube incedere debēt . xxxiij . q . v . hec imago . Matrimoniū autē appellatū est . qr mulier nubit vt mater fiat . et qr onera . dolores . et pericula part⁹ mulier subit . ideo potius a matre q̄ a patre matrimoniū appellat . c . fi . de cōuer . infide . et . l . fi . C . qui . po . no . pig . Coniugiū autem dictum qr cōmuni iugo et equali ꝯiuges vitā trahere debent . licet aliquādo dispari tractu . Cōsorciū autē dictū est . qr oīs vite societas inter eos cōmunicari debet . Sūt autē q̄dam q̄ nuptias fieri phibent et factas dissolnunt . que no . p glo . insti . de nup . § . sunt et alie . Et continent his versibus Etas . cōdicio . numer⁹ . monachat⁹ . et ordo . Adop . nobilitas . sanguis . tutela . potestas . Fons . sacer . affinis . rapt⁹ . repugnat honestas . Irrita q̄ faciūt cōnubia legib⁹ hec sunt . Scdm canones aūt Jo . an . in summula super q̄rto decre . ponit alios vsus istos videlicet . Error . ꝯdicio . votū . cognatio crimē . Cultus disparitas . vis . ordo . ligamen . honestas . Si sis affinis . si forte coire neq̄bis . Hec copulanda vetant cōnubia . facta retractant .

De iure dotium.

Rei pu . interest mulieres dotes suas saluas habere pter q̄s nubere possint . Et appellat dos . datio q̄dam q̄ noīe vxoris marito ad pferendum onera matrimonij cōstituit . Et qr dos intuitu matrimonij fit . ideo dotis appellatio ad ea matrimonia nō refert q̄ ꝯsistere non pnt . Neqꝫ enim dos

sine matrimonio consistere pōt: sed bene ecōtra. vbicunqꝫ igitur matrimo nij nomē non est: nec dos est. Et est duplex dos. pfecticia. q̄ a patre vel a parente. id est auo paterno vel pauo pfecta est de eius bonis. vel eius facto. Siue igr̄ parens dedit dotē. siue pcurator eius. siue iussit aliū dare siue cum q̄s eius negociū gerens dedisset parens ratum habuerit. vel ei⁹ intuitu collata. pfecticia dos ē. Si autem aliūde puta ex bona fortuna p muliere dos ꝯstuit: aduēticia dos appellatr̄ Et licꝫ dominiū dotis maneat apud vxorē. tn̄ fruct⁹ dotis ad maritū ptinere debere eq̄tas suggerit. id ē psuadet. cū em̄ ipe onera matrimonij subeat: equū est etiā eū fructus pcipere. Dotis aūt causa data. accipe debem⁹ ea q̄ i dotē danr̄. ceterū si res denr̄ ea q̄ greci parapherni dicūt: queqꝫ galli peculiū appellāt. id ē q̄ mulier hꝫ p̄ter dotē: nō statim mariti efficiūr̄: nisi sic denr̄ vt eius fiant.

De pactis dotalibus.

Nec dū ante nuptias licet sup dote paciscí: sed etiaꝫ post. Non tn̄ super dote licet in omni casu vel oib⁹ pacisci ante nuptias. ꝛ post. vir em̄ cum vxore ꝯstante matrimonio paciscēdo sup dote. si q̄dem donatōis cā faciat aut cōferr̄ pactū donatiōis sup dote appositū in tp̄s matrimonij. ꝛ non tenet. Si vero collatū sit pactū post matrimoniū solutū. ꝛ tenet. nisi inuitetr̄ quis ad furandū. Sunt ꝛ alia pacta quedaꝫ que circa dotē apposita qn̄qꝫ valēt qn̄qꝫ improbata sunt ꝛ moribus ꝛ legibus. ꝛ pptera inualida. de quibus tra ctat hic ti. ꝛ. C. de pac. cōitis ꝛc.

De fundo dotali.

Lex iulia q̄ dotali predio pspexit: statuit ne marito liceat obligare aut alienare fundū dotalem. ꝛ idem de sponso. Dicit aūt fundus dotalis q̄ ab vxore marito i dotē tradit̄. fallit hoc i q̄ttuor casib⁹. Primo qn̄ marit⁹ p uocat̄ ad diuisionē fundi dotalis. qui cū altero cōis est. l. fi. C. de fun. do. Scdo nisi ex necessitate puta q: aliter viuere nō p̄t. vel vt exeat carceres. l. j. C. de lib. cau. Tertio nisi cū vniuersitate bonoꝝ ipius mariti transeat l. ij. ff. e. ti. Quarto nisi vertat̄ ad vtilitatē mulieris. l. fi. ff. e. ti.

Liber vicesimusquartus

De donationibus inter virum ꝛ vxorem.

Cōprobatū ē morib⁹. i. iure ciuili. ne int̄ virū ꝛ vxorē ꝯstante matrimonio donatiōes valerēt. ꝛ hoc iō ne mutuo amore inicē spoliarēt̄ si donatiōib⁹ nō obtēperarēt. nec eēt eis studiū liberos poti⁹ educādi Et sepe futuꝝ esset vt destituerent̄ matrimonia. id ē separent̄ vel exhaurirent̄. si nō donaret is q̄ posset: atqꝫ ea rōne euentuꝝ eēt. vt venalia eēnt matrimonia. qd̄ eē nō debet. l. ij. C. de inuti. stipu. Uoluit igit̄ lex int̄ virum ꝛ vxorē donatiōes phibere. existimās honestū amorē ex aīo pendere debere. nō ex lucro. ꝛ ne cōcordia pcio conciliari videret̄: ne ve melior in paupertatē icideret: ꝛ deterior ditior fieret. ff. e. l. j. ij. ꝛ. iij. Prohibet̄ igit̄ iste donatiōes ꝯstante matrimonio fieri. q̄bus factis. donās fit paupior ꝛ

recipiens locupletior. Iste appellāt lucratiue donatiōes. Remuneratiue aūt puta si plebeius nobilē vxorē ducat. aut plebeia militē: vel rusticana virum litteratū. aut dignitate p̄ditum recipiat: potest in cōpensatione p̄eminentie aut p̄rogatiue nobilitatis aut dignitatis aliquid donare. istud em̄ cōstitutionib⁹ p̄ncipum p̄missum est. C. e. ti. p̄ to.

De diuortijs.

De diuortijs. id ē disiūgēdis matrimonijs olim p̄tractis loq̄t hic titulus. Est aūt diuortiū p̄prie int̄ ꝯiuges q̄ semel ꝯiūcti legittime diuortiant̄ id ē separant̄. Repudiū aūt ē int̄ sponsos q̄ p̄us legittime ꝯiūcti nō fuerant ꝛ nūc a ꝯiūctione abstinēt. Sꝫ p̄miscue iura vtunt̄ his vocabulis. l. diuortio. §. j. ff. de v. sig. Et erāt olim multe cause ex q̄bus diuortia fierent: que enumerant̄. C. e. l. cōsensu. Additis tribus p̄ iustinianū in aut̄. de nup. coll̄. iiij. §. has itaq3 Hodie aūt pauce sunt. vt in aut̄. vt liceat. ma. ꝛ auie. §. q2 vero plurimās. coll̄. viij. Scōm canones aūt nulle sunt cause diuortij veri: q2 nō fit diuortiū nisi ex causa cōsanguinitatis. ꝛ tūc non dirimit̄ sed magis nullū declarat̄. Itē p̄pter adulteriū. sꝫ tūc nō fit diuortium. q2 aliā accipe non p̄t: licet debitū reddere nō teneat̄ vt dꝫ glo. in. l. diuortio ff de neg. ges. Diuortiū aut dictū a diuersitate mentiū. vel q2 in diuersas p̄tes eunt q̄ distrahūt matrimoniū. Et in diuorcio. nō est nisi vnū verbum qd̄ aīo ꝯstituēdi p̄p̄etuā dissensionē fit: hoc mō: res tuas tibi habeto. res tuas tibi agito. In repudijs aūt. id ē in renūciatiōe q̄ in spōsalib⁹ discutiendis fit. interuenit renūciatio in hec verba. conditione tua nō vtar. Et i illa necessarij sunt testes septē ciues romani. puberes. ꝛ rogati. Item necessaria ē scriptura vel libell⁹. licet em̄ solo ꝯsensu ꝯtrahat̄ matrimoniū: nō tn̄ solo dissensu dissoluit̄ sꝫ necessaria ē scriptura. fauor em̄ liberoꝝ impat solutiōem matrimonij difficiliorē esse. Itē necessariū ē q̄ duret voluntas eius q̄ misit libellū repudij. Nam si penituerit eū. ꝛ p̄ ignorantiā mutate volūtatꝭ obligat⁹ ē alteri. durat m̄rimoniū nisi penitētia cognita. is q̄ accepit voluit matrimoniū soluere. tunc em̄ p̄ eū q̄ accepit soluit̄ m̄rimoniū. C. e. l. cōsensu. in p̄n. ꝛ ff. e. si penituerit. Item necessarium est q̄ fiat missio libelli aīo ꝯstituēdi p̄p̄etuā dissensionē. quicq̄d em̄ calore iracūdie fit vel dr̄ non p̄us ratū est q̄ p̄seuerātia declaret iudiciū animi fuisse Ideo q3 p̄ calorem misso repudio: si in breui reuersa est vxor nec diuertisse videtur. ff. e. l. diuor.

Finis digesti veteris.

Liber XXIIII.

Tituli digesti Inforciati.

In hoc pncipio iforciati. nō ē caput noui libri. sȝ diuisio pcedētis vicesimiqrti. Facti sunt em̄ ꝑ dotibꝰ tres singulares libri. vt est tex. in ꝓhe. ff. §. alterutri Et cōstat vnū esse de spon. s̄. li. xxiij. Aliuȝ de dona. inter vi. ⁊ vxo. vt. s̄. li. xxiiij. sub quo ⁊ cōprehendit pn̄s titulus. Tertiꝰ de impēsis in rebꝰ dotalibꝰ factis. vt. ī li. xx. ergo hic nō potest esse caput libri. vt. C. de ve. iur. enu. l. ij. §. post hos. Et dr inforciatū addendo eiꝰ substantiuū scȝ ius vel digestum. Appellatū ex eo vt qdam volunt: qr forte ius. id est efficax ⁊ validū circa hereditates cōtinet. vel ita denominatū ab eius inuentore vel auctore. sicut publiciana ⁊ triticaria. vł quod meliꝰ est. nomē est magistrale de quo disputare curꝰ impositū sit relinquit ptinacibꝰ fm tull. ad herēniū. ⁊ qr plura sunt negocia q̄ vocabula s̄ de pscrip. v. l. natura. Alij dicunt q ab inforciasin chaldeo vocabulo denomiat: qd dem est q dispositio. qr vltime dispositiones ⁊ volūtates hoc libro ꝯtinētur. vnde solet dici. Sum liber fortis disponens prelia mortis. Et clausis portis me discat lector in hortis.

Soluto matrimonio quēadmodū dos petat.

Quibus modis matrimoniū dissoluat: diximus supra de ritu nup. ⁊ de diuor. quocūq ergo modo dissoluat matrimoniū habet locum hic ti. ī. de v. sig. l. cū qrebatur. Et no. q dicit matrimonio: alias em̄ nulla actio cōpetit: si sciens non valere matrimoniū dotē dederit. Si autē ignorās. conditio ob causam locū habet. l. j. C. de ꝯdi. ob. cau. Quēadmoduȝ id est p quos vt. ī. e. l. ij. Et a quibꝰ. ⁊ inqtum. ī. e. l. maritū. Et quādo. qd constat ex ipo rubro. scȝ soluto matrimonio. petat id est repetit. ⁊ ita simplex p cōposito ponit. sic s̄ de pig. acc. l. petenti. Debet itaq soluto matrimonio dos solui mulieri. ⁊ olim soluebat sibi annua. bima. trima die. id ē qlibet anno tertia ps. Hodie aūt imobilia statim: mobilia intra annū. vt. C. de rei vx. acc. l. vna. §. exactio. fallit in casibus qbus dos soluit sed nō mulieri Primo quando culpa mulieris solutū est mr̄imoniū. puta ꝑpt eiꝰ adulterium. ī. e. l. luciꝰ. in fi. nisi etiā vir deliquerit. ī. e. cum mulier. ⁊. l. viros. Scdo fallit si pactū est lucrāde dotis interpositū: vt in aut. de sanct. epi. §. si vo cōstante. coll. ix. Item fall. si aliud pōt obijci mulieri vt. ī. e. si mulier. ⁊. l. sol. Item fall. si extraneꝰ dedit. ⁊ pactꝰ est sibi reddi. C. de rei vx. acc. l. vna. §. accedit. Item fall. si est in ptāte patris. ī. e. l. ij. §. j. Et licet in titulo dicat soluto matri. tamen aliquādo etiā ꝯstante matrimonio dos repeti pōt. primus est. ī. e. si cōstante. in pn. ꝑpter inopiam videlicet mariti. qn̄ euidētissime apparuerit mariti facultates ad dotis exactioneȝ non sufficere. Scds est supra de iur. dotis. l. quēadmodū. vt quādo bona gratia matrimoniū fuerit solutū. vt si factꝰ fuerit monachus. qd esse pōt. l fi. C. de epi. ⁊ cle. ⁊. c. fi. de ꝯuer. ꝯiu. Tertius ē. C. de repu. l. j. Quartꝰ si maritꝰ damnat in metallū. nam hodie non soluit p hoc matrimoniū. vt in aut. de nup. §. quod aūt. coll. iiij. ⁊ tamen dos repetitur. ī. e. si marito.

Sunt et alij casus quibus constante matrimonio maritus non cogitur restituere dotem. potest tamen si vult. et valet restitutio. ff. e. l. quamuis. et l. se. Alias si reddat vir dotem constante matrimonio: non liberatur nisi quatenus mulier esset locupletior. l. j. C. si dos constante ma. sol. fu.

Liber vicesimusquintus et primus huius.

De impensis in rebus dotalibus factis.

Supra titulo proximo tractatum est quomodo soluto matrimonio dos debeat solui mulieri. Sed quia maritus in rebus dotalibus aliquando expen. facit. et aliquid ei impedit quo dos diminuitur: fuit quesitum an in restitutione dotis. posset illud retinere. et distinguit iurisconsultus. faciens triplices impensas. Necessarias. vtiles. et voluntarias. Necessarie sunt quibus non factis res erat peritura vel deterior futura. veluti aggeres facere. flumina auertere. vetera fulcire. iter reficere. arbores in locum mortuarum imponere. Utiles sunt quibus non factis. res non erat peritura: sed eis factis res est melior futura. veluti pecora predijs imponere. id est stercorare. Uoluntarie sunt quas maritus ad voluntatem fecerit. et que rem ipsam exornant vt balnea extruere. parietes depingere. In primis expensis scilicet necessarijs dic quod minuant dotem ipso iure. si consistat in pecunia et specie dos. vt si fundus et pecunia in dote datur: quantum in fundo impenditur: tantum in pecunia ipsa deberi desinit. Si vero solus fundus in dote sit: tunc si tantum expenditur simul vel etiam diuersis vicibus: quanti est fundus. tunc ipso iure desinit esse dotalis: sed tamdiu totus vel pro parte retinetur: quamdiu impense restituantur. supra de iur. do. l. si is qui. §. pe. et fi. Si autem vtiles sunt. tunc per actionem negociorum gestorum vel mandati: si mandato mulieris fecit repetuntur. voluntarie autem non repetuntur etiam si mandato mulieris facte sunt: sed abraduntur si possunt abradi sine lesione prioris status. C. de rei vx. acc. l. vna. §. sed nec ob impensam.

De actione rerum amotarum.

Quia in dissoluendis matrimonijs per diuorcium. vel aliter. aliquando fiunt amotiones rerum. que repetitioni etiam dotis. per compensationem opponitur ob res amotas. vt in. l. j. C. e. Ideo rerum amotarum titulus hoc est de amotione rerum et earum actione que dicitur rerum amotarum supponit. Et dicuntur res amoueri quantum ad hunc titulum large: puta si celate sint. id est abscondite. vel delate. id est asportate. vel consumpte. vel contrectate sint dolose non errando. Et est singularis actio rerum amotarum introducta aduersus eam que vxor fuit: quia non placuit cum ea furti agere posse. quod societas vite quodammodo dominam faceret rerum ipsius mariti. Nam in fauorem matrimonij turpis actio aduersus vxorem amouentem negatur. Et qui rerum amotarum instituit actionem quattuor necessario habet probare. vt locum habeat hec actio. scilicet quod res mariti dolo malo ab vxore amoueatur. vel res vxoris a marito. ff. e. l. contra. §. item cum. et l. mulier. Item vt fiat amotio constante matrimonio. nam si post diuorcium vel solutum matrimonium

quōdā vxor viri res amouet. ꝯueniret actiōc furti. ff. c. l. ꝛ ideo. j. rū. Itē ꝛ ꝙ causa diuorcij ꝛ secutū sit diuorcium. vel ꝙ fiat causa sperate mortis ꝛ sequat mors. ff. e. si mulier. ꝛ. l. rerū q̇dem. Actio ista ꝑsonalis ē ꝑpetua ꝛ ꝑtoria. ff. e. l. rerꝫ amotarꝫ ꝛ. l. si mulier. §. hec actio. ꝛ habet naturā ꝯdi tionis vt scꝫ nō infamat. ff. de acc. ꝛ ob. l. cesset.

De agnoscendis liberis vel parentibus vel patronis vel libertis.

Senatuscōsultū plaucianū. qđ factū ē de liberis agnoscendis: duas spēs cōplectit. vnam eorꝫ q̄ agnoscunt. id ē tenet agnoscere. alterā eorum q̄ fal sum partū subijciūt: pma vt veri liberi agnoscāt: scđa vt falsi ꝛ suppositi repellant. et examinent an veri sint vel falsi Qui ergo falsum ꝑtū subijci unt tenet crimīe falsi: ꝛ ꝑpetuo: ꝛ soli ꝑentes vel quorꝫ interest accusant. ff. de fal. l. qui falsi. §. j. Nec differt hec accusatio in tp̄s pubertatis. Per mittit igit mulieri ꝑ hoc senatuscōsultū si putet se pregnantē: denūciare intra. xxx. dies cōtinuas post diuorciū cōnumerādos. ipi marito vel parē ti eius. aut ad domū denūciare si nulli⁹ eorꝫ copiam habeat Mulierem ex eo esse pregnantē. Et ex tūc marit⁹ p̄t mittere custodes: aut eidē nūciare ꝙ nō sit ex eo p̄gnans. Et ē pena mariti: ꝙ nisi aut custodes p̄miserit: aut ꝯtra denūciauerit non ex se esse p̄gnantem: cogat marit⁹ ꝑtum agnoscere id ē alere. Et si nō agnouerit: extra ordinē. id ē arbitrio iudicis pena ple ctetur. Et ꝑtinet hoc senatuscōsultū ad eos ꝑtus q̄ post diuorciū eduntur Aliud ē senatuscōsultū. factū tēporib⁹ diui adriani vt etiam si ꝯstante ma trimonio partus sit editus: de agnoscēdo eo agat. p̄iudiciali in rem actōe qua se in filiū vendicabit vel in nepotē. dicēs se ab eo genitū: vt ab eo ꝑci piat alimenta ꝛ successionē: q̄ filij a parētib⁹ ꝑcipere debent. Tenet igit ꝑ hunc titulū pat alere filios ꝛ nepotes qui suo artificio se nutrire nō pos sunt. Et ecōtra filius p̄rem. auū. ꝓauū. ceterosq̧ ascendentes ex vtraq̧ li nea: Tenet etiā patron⁹ alere libertū. ꝛ ecōtra. Alimēta aūt ꝓ modo fa cultatū erūt p̄benda indigentib⁹. alias eni q̄ tenet p̄stare alimenta. et nō facit: sed eū abijcit quē alere deberet: vel ei alimoniā denegat: videt euꝫ necare ac si partū suffocasset. id ē anteq̄ nasceret extinxisset: vel natuꝫ ad fauces strinxisset. l. necare. ff. e. Generale tn̄ ē in oībus parentib⁹. vt non cōpellant alere. si habeāt quid obijciant liberis. et econtra. ff. e. l. si quis. §. sed ꝛ filius. et. §. idem iudex.

De vētre inspiciēdo. custodiēdoq̧ partu.

Quia vbi soluto matrimonio mulier fatet se p̄gnantē ex viro. locuꝫ ha bet senatuscō. plauci. vt scꝫ de inspiciēdo ventre. custodiēdoq̧ partu. ser uent ea q̄ dicta sunt s̄ ti. p̄xi. vt videlꝫ mulier his ad quos ea res pertine bit. ꝓcuratorib⁹ ve eorꝫ. bis in mense denūciadū curet: vt mittāt si velint q̄ ventrē inspiciāt. Mittant aūt mulieres libere dūtaxat q̄nq̧: heq̧ simul omnes inspiciāt Et ne q̄ earꝫ dum inspicit inuita muliere ventrē tāgat Et pariat mulier ī domo honestissime femīe. a iudice deputāde Et ī q̄ mulier paritura erit: ibi non plures adit⁹ sint q̄ vn⁹ Nec plures mulieres libere sint q̄ decē. vel ancille q̄ sex Et he que intus future erūt excucīant oīes.

id ē inquirantur: in eo conclaui ne qua pregnans sit. tria lumīa nec minus ibi sint. scʒ qꝛ tenebre ad subijciendū partū aptiores' sunt. Et quod natuꝝ erit. his ad quos ea res ptinet. si inspicere volent ostendatur: et apud eum educatur apud quē parens iusserit. Ecōtra cū maritus pgnantem mulierē dicit: vxor aūt negat: eligetur domus honestissime femine. in qua vxor veniat: ꝛ ibi tres obstetrices pbatissime ꝛ artis et fidei: que a iudice assumpte fuerint. eam inspiciāt. Et si q̄dem omnes vel due retulerint pgnantem videri: tunc mulier custodē a viro adhibitum admittat: ac si ipa hoc desiderasset. Si autē omnes vel plures: non esse grauidā renūciauerint: nulla causa custodiēdi erit. poterit igitur iudex mulierē ad se euocare. ꝛ apud eūꝫ interrogare: an se putet pgnantem. cogēdaqꝫ erit respondere. ꝛ in ius venire. captis pignoribꝰ ꝛ distractis. si ptemnet. vel imposita mulcta coherceatur: ꝛ tunc locū habeat titulus noster.

Si vētris noīe muliere ī possessionē missa: eadeꝫ possessio dolo malo ad aliū trāslata esse dicatur.

Contingit aliquando vt mulier que se pgnantem esse dicit: ppterea in possessionē bonoꝝ mariti. ventris nomīe mittitur: ipa eandē possessionē dolo malo. id est fraudulenter in alium transfert: quapropter hoc edicto pspectum ē. vt in mulierē q̄ in alium hāc possessionem dolo malo transtulit actio constituatur in factū: quāti interfuit eius. ad quem eadē possessio ptinebit. Et dabitur hec actio etiā post annū. quia habet rei psecutionem. id ē datur ad interesse. ꝛ recte a ptore puisum ē: ne dum in fauorem partꝰ possessionem polliceatur causa ventris: alijs prede occasionem pbeat. id ē. iniuste acquisitionis materiam.

Si mulier ventris nomine in possessione calumnie causa esse dicatur.

Si de possessiōe vētris noīe q̄ratur: ꝛ deferēte herede mulier iurauerit se pgnantē esse: fuādum ē iusiurandū: nec tenebitur mulier quasi calūnie causa fuerit ī possessionē missa: nec vis ei facienda ē post iusiurādū. Si tn̄ peperit: q̄ratur veritas an ex eo pgnans fuerit. Et dr p calūniā in possessione fuisse: q̄ sciēs prudensqꝫ se pgnantē nō esse: voluerit in possessionē venire. Competit autē hec actio ei: cuius interfuit in possessionē missam non esse puta heredi: vel ei qui substitutus fuit: vel qui ab intestato si partus non fuisset. succedere potuisset. Et bn̄ puidit pretor. Sicut em̄ facilis ē. circa bonoꝝ possessionē dandā mulieri vētris noīe: ita calūniā eius. id ē eā nō eē pgnantē vel ex alio grauidā, impunitā noluit relinq̄re.

De concubinis.

Concubina olim dicebatur pellex: postea aūt amica dicta ē: nūc autem honestiori vocabulo concubina appellatur. que lege cōiugali soluta: ei coheret qui posset esse maritus. ꝛ secum concūbit: quapropter etiam pcubina appellata ē. que ꝛ focaria. id ē focum vel culinā pparās. vel clauigera appellatur. maxīe si clerico coheret. Et pn̄t in pcubinatu solū ille mulieres

retineri. in quas stuprū nō cōmittit. id ē q̄ nō sunt ꝟgines vel vidue. vel
in quas incestum non cōmittit. vt sunt cognate ⁊ moniales. Et regularit
ista p̄t esse cōcubina: que pōt esse ⁊ vxor: vt in aut. vt lice. ma. ⁊ auie. §. ad
hec. coll. viij. Et cuiuscūq; etatis ꝯcubinā habere posse palā ē: nisi minor
annis duodecim sit. Et qꝛ ꝯcubinat⁹ ꝑ leges nomē assumpsit. id ē effectū
vt sit legitima ꝯiūctio Ideo extra legis ē penā. sc; adulterij vel stupri. in
telligam⁹ lege ciuili. vel fori. ꝑmissum esse ꝯcubinatū: non iure poli. nam
sm diuinas ⁊ canonicas institutōes. oīs fornicatio ꝓhibita ē. xxxij. q. iiij
nemo sibi blandiat de legib⁹. ⁊. c. meretrices.

Liber vicesimussextus et secūdus huius

De tutelis.

t Utela est vt Seruius diffiniuit. vis atq; ptās ī capite libero cō
stituta. id est violenta ptās: ad tuendū eum q̄ ꝓpter etatem suā
se defendere nequit iure ciuili data: ⁊ ꝑmissa a testatore. Tuto
res sunt qui eā vim atq; potestatem habēt. ex qua re ipi nomē acceperūt
Itaq; appellant tutores. quasi tuitores atq; defensores: sicut editui dicū
tur qui edes tuent. l. j. §. j. ff. de off. p̄f. vr. Et est tutela virile officiū: femie
em̄ tutores dari non possunt: nisi a p̄ncipe filioꝝ tutelā specialiter postu
lent ⁊c. C. qn̄ mulier. tu. off. l. ij. S; hodie mater et auia absq; hac impe-
tratiōe oībus p̄ferunt: si renūciant scd̄is nuptijs. ⁊ senatuscōsul. velleia-
no. exceptis testamētarijs in aut. de here. ab intes. §. ex his. ⁊ in aut. ma-
tri. C. qn̄ mul. tu. off. ⁊. l. oēs. C. ad tercul.

De testamentaria tutela.

Triplex repit tutela. Testamentaria. legittima. ⁊ datiua. Inter quas
qꝛ testamētaria p̄ncipalior ē. ⁊ magis p̄uilegiata: q̄diu em̄ superest testa
mētari⁹ tutor. nō admittit legittim⁹ vel datiu⁹: quapropter de testamēta
ria tutela p̄mittit Est aūt testamētaria tutela: quā testator ī testamēto suo
facit. Est em̄ lege. xij. tab. ꝑmissū parētib⁹ liberꝭ suis. siue masculini. siue
feminini sexus. si saltē in sua ptāte sint: tutores testamento dare: ⁊ etiam
posthumis vel nepotib⁹. Et dicunt testamēti dati tutores etiā hi qui co
dicillis testamēto ꝯfirmatꝭ scripti sunt. Et testamēto dati tutores nō sunt
cogendi satisdare rem pupilli saluam fore. qꝛ fides eorum a testatore vide
tur esse approbata.

De cōfirmādo tutore vel curatore.

Tutores sm testamēta recte dari intelligunt: si dati sunt a q̄b⁹ oportet
id ē a patre. Et q̄b⁹ oportet. puta liberis. Et quō oportet. id ē q̄bus ꝟbis
puta liberis meis tutorē do. Et vbi oportet. puta in testamētis. vel codi-
cillis ꝯfirmatis. Si aūt fuerit ꝑsona talis. q̄ nō p̄t dare tutorē. veluti ma
ter. aut extrane⁹. Aut talis ꝑsona cui non pōt dari. veluti pater filio non

existenti in ptāte: aut codicillis nō ꝯfirmatis: tūc qd deficit replet a ꝯsula ti ptāte. Et pt talis tutor p iudicē cōfirmari. Et si qdem pater fuit qui de derit: amplius nihil inqrit qui pest: sȝ simpliciter eū ꝯfirmat sine satisdatione siue inqsitiōe. Si aūt alius qs dederat: tūc inqrit psonā si ē apta In ꝯfirmādo aūt tutore. ptor inqrere debet an patris volūtas durauerit: vel an improbitas morū ipius tutoris. pus ignorata vel celata. emerseit: vel inimicicie cum patre exarserint.

De legittimis tutoribus.

Legittime tutele sunt q delate sunt agnatis ꝛ ꝯsanguineis. Itē patronis. id ē his q ad legittimā hereditatē admitti pñt. Et hi dicūt legittimi tutores. qꝛ lex. xij. tab. eos dat. ꝛ habuit in hoc lex summā prudētiam: vt hi q sperarent successionē pupilli si moreret. ijdem etiaȝ tuerent bona ne dilapidarent. Sunt aūt agnati. q p virilis sexus psonas cognatiōe diuncti sunt. quasi a patre cognati. veluti frater eodē pr̄e nat⁹. fratris fili⁹. nepos ve ex eo. Itē patru⁹ ꝛ patrui fili⁹ ꝛ nepos. Hodie aūt inter agnatos ꝛ cognatos q ad tutelā. nulla ē differētia. Sȝ q ꝓximior ē: sicut in successione vlteriorē repellit: ita ꝛ ī tutela onus subeat. dūmodo nullo defectu etatis. vel morbi sint impediti. in auē. de here. ab intes. §. ex his. coll. ix.

De tutorib⁹ ꝛ curatorib⁹ datis ab his q ius dandi habent q ꝛ in qbus causis specialiter dari possunt.

Deficiēte tutore testamentario vel legittimo: olim dabat tutor ex lege attilia. p ꝑ torē cū tribunis in ciuitate romana. In ꝓuincijs aūt ex lege iulia ꝛ ticia p ꝑsides. q ꝓpterea datiuus appellat⁹ erat. qꝛ specialiter a iudice datus. quotiēs etiā spes erat testamētarij tutoris forte sub ꝯdicione aut die certo dati: īterim tutor datiu⁹ ī locū ei⁹ substituebat: donec cessaret impedimentū testamētarij. hodie aūt iure nouo. desierūt tutores dari ex ꝑdictis legib⁹. Et rome qdē pfectus ꝛ ptor: in ꝓuincijs vo ꝑses ꝛ magistrat⁹ eius iussu si facultates pupilli non sunt magne dant tutores Et si qdem facultates pupilli se extendūt vsq ad qngentos solidos: pñt dari tutores a quocūq magistratu. etiā sine iussione ꝑsidum: recepta tñ cautione rem pupilli saluā fore. de hoc insti. de attill. tu. p to.

Quid petāt tutores ꝛ curatores: ꝛ vbi petant.

Quidā sunt q minorib⁹: nō habētib⁹ tutores vel curatores q ex legib⁹ eoꝝ sint defensores: ex necessitate tutores petunt: vt sunt oēs q impuberi pñt succedere: etiā mr impuberis Et ꝯfestim ē petitio tutoris faciēda. id ē vbi pmū potuit qs: hoc ē ptoris habuit copiā huic rei sedētis. nisi forte īfirmitate qs detineat vel alia magna causa Et idē in curatorib⁹ impubeꝝ vel furiosoꝝ vel vētris ē intelligendū. Itē liberti impuberis ex necessitate petūt ei tutores: ipi eni de hoc accusati puniūt ꝛ emendat. si appareat ꝓpter negligentiā. vel maliciā nō petijsse tutores. ſ. e. l. greca si minores Itē ex necessitate petūt sibi curatores. adolescētes in lite. C. e. l. j. ꝛ insti. de cura. §. itē inuiti. Sunt ꝛ alij q petunt ex volūtate vt cognati ꝛ affines

& familiares parentū. & amici eorum. & educatores ipsorum puerorum dic. l. si mi-nores. Sunt autē petendi tu. vel cu. minorib⁹ in eo loco vnde ipsi ducunt originē vel ex psona sua vel ex psona patris. vel si vulgo concepti essent ex psona matris. & i eo loco vbi sunt eorum facultates. Si etiam alibi morā tur vel habent domicilium etiā ibi recipiūt supra ti. pxi. l. j. §. qd. de hoc C. vbi tu. pe. pe. p to.

De administratione & periculo tutorū vel curatorū qui gesserunt vel non. et de agentibus vel couueniendis ab vno vel a pluribus.

Solent tutores cogi extra ordinē id est officio iudicis ad gerendū atq administrandū tutelā: & si nō voluerint pt iudex eos captis pignorib⁹ vel indicta mulcta. aut bāno cohercere. supra si qs ius di. nō ob. l. vna. & in-sti. de satis. tu. §. vl. Debet autē quiuis tutor vel curator administrare. fa-cto pus mox postq ordinatus fuerit tutor a se publico inuētario. & fm so-litum morē facta pus sibi traditiōe rerū. Nisi testatores q substantiā trās mittūt specialiter inuentariū ꝯscribi vetauerūt. C. ar. tu. l. vl. §. vl. Itē de bet administrare tutor vel curator. pstito iuramēto de rebus minoris vti liter agendis. & fit hoc iuramentū tūc cū celebrat decretū qd tradit ei cu-rā. in aut. vt hi q ob. p. ha. res mi. §. vl. nō g debet ptermittere q putaue-rit vtila minori: neq admittere q nō vtilia estimauerit. C. de epi. an. l. de creationib⁹. Itē debet tūc satisdare pupillo vel alteri eius noīe rem pup. sal. fo. nisi sit testamētarius. vel cū inqsitiōe datus. alioqn non pt admini strare. neq aliquid ex bonis pupilli alienare. C. de tu. vel cu. qui sa. non de. l. j. iij. & vl. Si autem fuerint plures quis tunc geret habetur insti. de satis. tu. per to.

De auctoritate & cōsensu tutorum.

Pupill⁹ ex omi ꝯtractu sine tutoris auctoritate celebrato obligari non potest: neq vllū actum gerere p quem cōdicio eius deterior fiat. Est ergo in quibusdam casibus tutoris auctoritas necessaria pupillis. quibusdam non est necessaria. Nam si qd dari sibi stipulet pupill⁹: non est necessaria auctoritas tutoris. qz ꝯditionē suam meliorē facere pt sine auctoritate cu iuscūq. Si aūt pupilli alijs pmittāt vel patrimoniū eorum diminuit: neces-saria ē auctoritas tutoris. qz rem suā nō alit deteriorē facere pnt. q si tu-toris accesserit auctoritas. Et ideo nullā obligationē pupill⁹ ꝯtrahere. ne q hereditatē adire: neq fideicōmissum agnoscere: sine tutoris auctorita-te pt. Et tutor interponens suū ꝯsensum. debet statim in ipo negocio pns esse. & approbare qd agit. post tps vero. aut p eplam interposita eius au-ctoritas nihil agit. Est aūt pstare auctoritatē. cuz qs dicit se pbare id qd agit: hoc est em auctorem fieri. ī. e. l. etiam.

Qn ex facto tutoris vel curatores minoris agere vel couueniri possunt.

Si tutor vel curator ex pecunia pupilli cui⁹ negocia admīstrāt. mutuo dederint: vel pdia suo noīe emerint: datur minori. id est pupillo cuius ea pecunia fuit actio ad rem vēdicādā: vel mutuā pecuniā exigendā. Dolus

aũt tutoꝝ. pupillo neq̃ nocere neq̃ ꝓdesse debet: q̃d verum est qñ ex fraude illi⁹. pupill⁹ nõ ẽ fact⁹ locupletior. Regulare tñ ẽ. q̃ ex pacto alteri⁹ alteri nõ dat̃ actio. ff. de re. iu. l. q̃ tutela. Idẽ ĩtellecturi in adulto ⁊ curatore

De suspectis tutoribus ⁊ curatoribus.

Suspectũ tutorẽ dicim⁹. q̃ morib⁹ talis ẽ vt suspect⁹ sit. Enimuero tutor vel curator. q̃uis paup ẽ. fideles tñ ⁊ diligẽs. remouẽdus nõ ẽ quasi suspect⁹. insti. e. § vl. ⁊. ff. e. l. suspectũ. ⁊. C. e. l. j. Sic ḡ tutorẽ suspectum nõ facultates. sꝫ fraudulẽta vl' callida ꝯuersatio in reb⁹ pupillarib⁹ cõmẽdat. Et ex om̃i genere tutoꝝ siue testamẽtarij sint. siue legittimi. siue etiã datiui. pñt tanq̃ suspecti remoueri. Et ẽ hec actio q̃si publica. id ẽ oĩb⁹ patens. q̄nimo etiã mulieres admittũt̃: sꝫ he sole q̃ pietat s necessitudie mouent̃: vt mr̃ nutrix. auia. ⁊ soror. ⁊ si q̃ sit siliis q̃ sex⁹ verecũdiã nõ trãsgredit̃ vt fecit calphurnia: sꝫ pietate q̃dam iniuriã pupilli ꝯtinere nõ p̃t. imo etiã tutor suũ ꝯtutorẽ suspectũ faccre p̃t. Et q̃ remouet̃ tã q̃ suspect⁹: si ob dolũ remouet̃. ẽ infamis. Si ob culpã. i. negligẽtiã nõ erit infamis.

Liber Vicesimusseptimus et tertius huius

De excusationib⁹ ⁊ tẽporibus eaꝝ.

Excusant̃ a tutela q̃dã in ꝑpetuũ vt mut⁹ ⁊ surdus. q̃daꝫ ad tp̃s. miores ⁊ furiosi q̃ hñt dilucida ĩterualla Sũt ⁊ alie multe cause ꝓpt̃ quas tutores vel curatores excusant̃: q² tres liberi rome: ⁊ quattuor ĩ italia: ⁊ q̄nq̃ ĩ ꝓuincijs p̃stãt excusatiõeꝫ a tutela Itẽ ꝓcurator fisci excusat̃. Itẽ absens reip. cã a tutela vel cura noua totuꝫ excusat̃. ab antiq̃ v̄o nõ. nisi durante absentia. Itẽ hñs publicã ptãteꝫ a tutela excusat̃. Itẽ hñs litẽ cũ pupillo vel oĩb⁹ bonis vel maiori p̃te excusat̃. Item tres tutele onerose nõ affectate. diuersoꝝ patrimonioꝝ tãdiu p̃stãt excusationẽ q̃diu durãt. Qui ꝓbat se ita pauperẽ q̃ tutele vel cure supesse non p̃t hꝫ excusatiõeꝫ. Itẽ infirmitas p̃stat excusatiõeꝫ. Itẽ hõ simplex ⁊ ignarus lr̃aꝝ hꝫ excusatiõeꝫ. Itẽ inimicicie capitales de q̃b⁹ nõ ẽ facta recõciliatio. p̃stat vacatiõeꝫ. Maior. lxx. annis a tutela se excusat. Maior auteꝫ xxv. an. etiã volẽs nõ admittit̃. Idẽ obſuat̃ ⁊ ĩ milite ⁊ ĩ militãte. Itẽ docẽs grãmaticã. rhetoricã. vel medicinã rome. vel ĩ patria. int̃ ꝯstitutũ numeꝝ excusat̃. Qui aũt hꝫ multas excusatiões ⁊ vnã ꝓponit quã non ꝓbat p̃t ĩtra statuta tp̃a aliã ꝓponere ⁊ ꝓbare. Sunt aũt tp̃a statuta ĩ iure: q² ꝯstitut⁹ ĩtra cẽtesimũ lapidẽ id ẽ miliare: hꝫ q̄nquaginta dies ad ꝓbãdũ excusatiõeꝫ a die sciẽtie. Cõstitut⁹ v̄o vltra hꝫ vnã dietã: ꝓ q̃libet. xx. miliari. ⁊ insup. xxx. dies: ita tñ q̃ sp̃ nõ sint pauciores q̃ q̄nq̃ginta dies.

Ubi pupill⁹ educari vl' morari debeat. ⁊ de alimẽtis eis p̃standis.

Disceptat̃ q̃nq̃ int̃ cog̃tos vel familiares impuberis. vl' int̃ ꝯscũq̃ vbi pupill⁹ morari vel educari debeat. an ĩ domo tutoris. vel quondã paterna ideo necessariũ ẽ p̃torẽ causa cognita id statuere. id ẽ vt nõ apud eum qui

insidiaret pudicicie ipi⁹ impuberis.ff.e.l.pe. Ité ꝛ si testatoꝛ in testamẽ to cauisset vt fili⁹ educet apud substitutũ: tñ ṗtoꝛ estimabit ṗsentib⁹ ꝓpinqs liberoꝝ. an id pupillo expediat. hoc em̃ curabit ṗtoꝛ vt sine vlla maligna suspitiõe alat partus ꝛ educet: ꝛ ei ꝯcedat educationẽ. q̃ maioꝛi affectione erga pupillũ moueat. ꝛ ita vel ex ṗsona. vel ex ꝯdictiõe. vel ex tpe statuet vbi poti⁹ sit alẽdus: ꝯsiderando qualitatẽ ꝛ conditionẽ ṗsonaꝝ. ꝛ an eo tpe q̃ pupillus educat apud te possis ei succedere. In ṗmis tñ matri pupilloꝝ educatio nẽ debet ꝯcedere si nõ vitricũ supinduxerit eis. ff.e. l.j.j.rñ.ꝛ.C.e.l.ꝛ.ij. Et ne tutoꝛes vel curatoꝛes ꝯtrouersiã habeant q̃si amplius dederint noĩe alimentoꝝ q̃ꝫ patiat pupilli substãtia: postulẽt vt arbitrio ṗtoꝛis alimẽta ꝓ mõ facultatũ pupillis vel iuuenib⁹ ꝯstituantur C.e.l.vl. In q̃ attendendũ ẽ. vtrũ sint pupilli egeni. an diuites. an mediocriter se habentes Et semp ita singulis annis expendi iubere vt aliquid ex redditu supsit. l.ius alimentoꝝ.ff.e.

De tutelis ꝛ rationibus distrahendis. ꝛ vtili curationis causa actione.

De tribus actionib⁹ tractat hic ti. ṗmo de actione tutele directa: q̃ nascit finita tutela. finit aũt nõ solũ pubertate sꝫ etiã moꝛte tutoꝛis vl' pupilli. Et alijs modis de q̃bus insti. qui.mo.tu.finit ṗ to. ꝛ quid in ea veniat dꝛ hic. ꝛ C.arbi.tu.ṗ to. Scdo tractat hic ti. de quadaꝫ actiõe: q̃ dꝛ actio de ratiocinijs distrahendis. de qua.ff.l.j.§.de rationib⁹.ꝛ dat ꝯtra tutorem ꝓ his q̃ sibi reliquit in duplũ. Et actiõe de rõnibus distrahendis nemo tenet. nisi q̃ in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abstulerit dolo. vl' nõ dolo vt qꝛ credebat sibi licere. vel pupillũ ꝯcessuꝝ. q̃ꝫ si furãdi aĩo fecit etiã furti tenet. l.ij.ff.e. Tertio tractat de actiõe cure. id ẽ de actiõe vtili negocioꝝ gestoꝝ q̃ dat ĩ curatoꝛẽ.ff.e.l.si tutele. Et sunt iste actiões sepate ꝛ vna aliã tollit. nã si vna ẽ actũ nõ aget alia. ꝛ econtra.

De cõtraria ꝛ vtili actione tutele.

Sicut finita tutela pupill⁹ habet directã actiõem tutele ꝓ mala vel inutili aut negligẽti administratiõe tutoꝛis. Ita ꝛ ꝯtrariã tutele actiõem ṗtoꝛ ꝓposuit. Induxitq̃ꝫ ĩ vsum. vt facili⁹ tutoꝛes ad administratiõeꝫ accederent. postq̃ꝫ scirẽt pupillũ quẽq̃ꝫ sibi obligatũ foꝛe ex admĩstratiõe Et iuste introduxit hanc actionẽ ṗtoꝛ. vt ꝓuocaret tutoꝛes q̃ ꝓmptius de suo aliquid ꝓ pupillis impendant. dũ sciunt se recepturos id quod impenderint. Et cõpetit hec actio non solũ tutoꝛi. verũetiam ei q̃ ꝓ tutoꝛe negocia gessit etiaꝫ si curatoꝛ sit vel pupilli. vel adolescẽtis vel furiosi. vel ꝓdigi. vel curatoꝛ ventris: ꝛ ceteris oĩb⁹ curationib⁹ ex ijsdem causis dandũ ẽ ꝯtrariũ iudiciũ Et durãte tutela nõ cõpetit: sꝫ tũc demũ finita tutela. sicut ꝛ actio tutele. Et veniũt in hoc iudicio ea tm̃ que in pupillũ vel in rem ei⁹ impensa sunt: verũ ea que debebant alias tutoꝛi puta a pr̃e pupilli. cuꝫ ꝓ eis integra sit actio. nõ deducunt in ꝯtrarium iudiciũ. nisi tutoꝛ idõ cessauit exigere. qꝛ tutoꝛ erat: nam sicuti quodcũq̃ꝫ aliud gessit ꝓ vtilitate pupilli. id ꝯtrario iudicio ꝯsequit: ita etiaꝫ id quod sibi debet ꝯsequi debet

Digestum Inforciatum

vel eius securitatē. ī. e. l. j. §. an in hoc.

De eo q̄ ꝓ tutore vel curatore negocia gessit.

Due sunt ptes huius tituli. vna ē ꝓ tutore. alia ꝓ curatore sic ⁊. C. de neg. ges. l. q̄ pupilli. Et necessario ꝓposuit ptor actionē ꝓ tutore: qꝛ plerū incertū est pupillo vtrū q̄s tutor vere existat: an quasi tutor. cū tutor non sit. ꝓ tutore administrauerit tutelā. Jdcirco in vtrāq̧ causa actionē scripsit: vt siue tutor ē. siue nō sit qui gessit: tamē tenetur actiōe ꝓ tutele. Pro tutore autē negocia gerit: qui officio tutoris fungit in re impuberis siue se putet tutorem: siue scit non esse. fingit tamē se esse. Et qui ꝓ tutore negocia gerit: eādem fidem ⁊ diligentiaȝ p̄stat. quā tutor p̄staret. q̄ autē p̄stet tutor. dr supra de tu. ⁊ ra. dis. l. j. in pn. ⁊. C. ar. tu. l. quicquid. ⁊. ff. de admi. tu. diximus. Et ei qui pro tutore negocia gessit. datur contraria actio tutele. de qua s̄ ti. xxi.

Quod falso tutore auctore gestū esse dicetur.

Sepe ꝯtrahentes decipiunt. dū falsus tutor adhibet. Jdeo ītroductuȝ est hoc edictuȝ: cuius v̄ba hec sunt. inqnit p̄tor. qd̄ falso tutore auctore. q̄ tutor non fuerit gestum erit. dabo in integrū restitutionē. Et sunt tria remedia ex hoc edicto ꝓdita. Unū contra ipm dolosuȝ tutorē. ī. e. l. nouissime. in pn. Aliud cōtra eum qui dolo fecit vt non tutor. auctoritatē interponat. ī. e. l. huius actiōis. Tertiū ē de restitutione in integrū danda cōtrabenti cū pupillo falso tutore auctore. vt non noceat ei quod egit cū pupillo falso tutore auctore: vel cum ipo tutore falso. ⁊ de hac restitutiōe. dr ī. l. j. §. fi. ⁊. l. se. Et differt hic titulꝰ a supiori ꝓximo. quia hic cōsulit contrabenti cum pupillo falso tutore auctore. alius ipi pupillo ꝓspicit. Item alius locū hȝ siue sciat se non esse tutorē. siue credat se esse cū nō sit. vt dictū ē s̄ rubro ꝓx. h aūt tm̄ qn̄ scit se nō esse. ī. e. l. nouissime. in pn.

De fideiussoribus: ⁊ nominatoribus. ⁊ heredibus tutorum vel curatorum.

Quāuis heres tutoris tutor non sit: tamē ea que p defunctū tutorē inchoata sunt: p heredem explicari debent. ⁊ de eo quod penes tutorē fuit. heres quoq̧ eius reddere debet rōnem. Est autem aliud postulare tutorē aliud noīare. Nam postulare tutorem videt q̄ p alium postulat corā iudice qui dare debet. Sȝ nominare int absentes fit: vt quādo magistratꝰ mittit noīa quorudā p̄sidi quasi fuit idonei vt s̄ de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. diuꝰ Nam ⁊ hi tenent in solidū. vt. C. de magi. con. l. j. ⁊. iiij. Et q̄ postulat tenet etiā nisi sit femina. C. de admi. tu. l. fi. §. ꝓsonis. Siliter ⁊ fideiussor ⁊ heredes fideiussoris ad eandē rōnem tenent ad quā ⁊ ipe tutor. Et hoc si ipi fideiussores a tutoribꝰ noīati p̄ntes fuerint ⁊ nō ꝯtradixerūt: ⁊ nomia sua ī acta publica scribi passi sunt. Et in eadē cā sunt affirmatores tutorū q̄ scȝ tutores idoneos esse affirmauerūt. hi em̄ fideiussoꝝ vicē sustinent.

De magistratibꝰ cōueniēdis: ⁊ eoꝝ heredibus.

Sciendū ē nō solū tutores vel curatores pupillis vel adultis ceterisqꝫ ꝑsonis ex admīstratiōe reꝝ teneri: sꝫ etiā in eos q̇ satisdationeꝫ accipiunt subsidiaria actio daṫ. Nā si tāte negligentie sint magistratꝰ. id ē iudex: vt cautiōeꝫ oēm obmitteret: equū ē haberi eum loco fideiussoris. vt ꝛ heres eiꝰ teneaṫ. Et dr ista actio subsidiaria aptitudine nō actu: qꝛ nō semꝑ daṫ in subsidiū: sꝫ aliqñ ṗncipaliter: aliqñ nihil oīno. Cū hac scꝫ distinctione. qꝛ aut fuit vnꝰ tutor vel curator. aut plures. primo casu ꝯueniṫ ṗus tutor vel curator. ꝛ postea magistratꝰ. Si vo plures. tunc aut oēs gesserunt tutelā aut curā. ꝛ oēs ꝯueniunṫ añ magistratū. Aut nullꝰ gessit. ꝛ tūc idem Aut alter tm̄ gessit. ꝛ alter nō. ꝛ tunc subdistinguiṫ. Aut fuit diuisa tutele administratio ꝑ iudicē vel testatoreꝫ. Aut nō. Primo casu ꝓ sua gestione q̄libet teneṫ. ꝛ non ꝓ alteriꝰ: ꝛ postea magistratꝰ in subsidiū. Fall. hoc in quattuor casibꝰ. q̄bus vnꝰ ꝓ alteriꝰ ꝑte teneṫ tm̄ post magistratū. scꝫ si tutorem vt suspectū remouēdū nō remouit: vel tarde remouit: vel remouendo iura pupilli ꝓdidit: vel non exigit cautiōeꝫ rem pup. sal. fo. cū videret eū nō soluēdo. Scdo casu. qñ tutele admīstratio non fuit diuisa. ꝯuenitur ṗmo gerēs. scdo magistratꝰ. tertio nō gerēs: nisi i dictis quattuor casibꝰ: vbi ꝯueniṫ etiā q̇ nō gessit añ magistratū. Ista habenṫ in. l. ij. C. de diui. tu. ꝛ in. l. etiā. ꝛ in. l. emiliꝰ. in fi. ff de admi. tu.

De rebꝰ eorū q̇ sub tutela vel cura sunt: sine decreto non alienandis vel supponendis

Prohibiti sunt tutores ꝛ curatores ꝑ senatusconsul. clemencianum. ꝛ ꝑ orationeꝫ diui seueri ṗdia rustica vel vrbana eoꝝ q̇s sub tutela vel cura hñt distrahere. id est alienare. vel supponere. id est pignori obligare Nisi parentes ipoꝝ pupillorum. in testamēto vel codicillis cauerint vt id fieri possit. Tūc em̄ licitū ē ista alienare. etiā sine decreto iudicis dū tm̄ seruet forma in testamēto tradita. Si aūt alias. es alienū. id ē debituꝫ ipius pupilli tantū sit: vt ex rebꝰ ceteris inde possit exolui: tūc ṗtor vrbanꝰ adeatur qui ꝓ sua religiōe estimet q̇ possint alienari. vel debeāt obligari. In quo tria sunt necessaria. primo decretū. id ē iudicis ṗceptuꝫ scdo causa alienādi. puta es alienū. id ē grande debitum. tertio ṗsentia tutoris vel curatoris. C. si ꝓpter pub. pen. l. fi.

De curatoribꝰ furioso vel alijs extra minores dandis.

Lege. xij tab. interdiciṫ ꝓdigo bonoꝝ suoꝝ admīstratio. Siliter ꝛ furiosi statim aduenīente furore ipo iure interdicti sunt ne bona sua administrent. Et ido licꝫ tales ꝑsone maiores sint. xxv. ānis. in tātū ꝙ rōne etatis neqꝫ tutorē neqꝫ curatorē hr̄e deberēt. qꝛ tm̄ i ea ꝯdicione sūt. vt in rebus suis cōmode superesse nequeāt: danṫ eis curatores. Siliter ꝛ mēte captis ꝛ surdis ꝛ mutis. ꝛ q̇ ꝑpetuo morbo laborāt: quoꝝ curatoꝝ officiū cessat adueniēte sana mēte vel cessante furore. aut morbo vel impedimēto obstāte

Digestum Inforciatum

De testamentis. ꝛ qui testamentū facere possunt ꝛ queadmodū testamenta fiant.

1 Tria dicit hic ti. ꝑrimo de testamentis. Est aūt testamentū voluntatis nr̄e iusta sententia. d eo qd q̄s post morte suā fieri velit. cū institutiōe heredis. Et dr̄ testamētū quasi testatio mentis. Scd̄o q̄ testamentū facere pn̄t. ꝛ q̄dē oēs pn̄t qui specialiter non ꝓhibent. ꝓhibent autē certe ꝑsone. q̄ ꝯtinent his versib⁹. Prodigus. ꝛ cecus. mutus. surdus. furiosus: Morte damnat⁹. ꝛ carmine. menteq́ʒ captus. Impubes ꝛ dubius. obses. ꝛ religiosus. Cui non est seruus. existens sub patre nat⁹ Cuiq́ʒ sit interdictum. dico ꝙ octo bis isti. Qui modo tangunt testari iure vetant. Tertio queadmodū testamenta fiant. Et debent fieri ſm regulas iuris ciuilis. que sunt vt septem testes intersint. ꝛ rogati. ꝛ vnico contextu. id est cōtinuatione. Et debet nomen heredis palam dici in testamēto nuncupatiuo. Testamentū autem in scriptis debet fieri coram septem testibus rogatis. ꝛ subscribentib⁹ ꝛ sigillantibus. Et ꝙ testator vel alius ꝓ eo scribat nomen heredis vt. C. e. l. hac cōsultissima. ꝛ. l. iubemus. ꝛ in aut. ibi posita.

De liberis ꝛ posthumis heredibus instituendis vel exheredandis vel ꝓteritis.

Pater faciēs testamētū dʒ filiū ꝛ filiā. posthumū ꝛ posthumā. emācipatos ꝛ in ꝑtāte. vel instituere vel noīatim exheredare. Alioqn suus heres. id ē existens in ꝑtāte testatoris dicit testamētū nullū. Emācipat⁹ vo agit ꝯtra tab. Et dr̄ ille su⁹ q̄ est in ꝑtāte ꝛ in ꝑmo gradu. siue sit filius siue nepos. Et cautū ē nepotē etiā nō suū instituere. ne rūpat testamētū si efficiatur su⁹. Et dicūt liberi oēs descēdētes in infinitū. l. liberoꝝ. ff. de vˀ. sig. Posthum⁹ aūt dr̄ ꝓprie q̄ post humationē. id est mortē p̄ris nascit. id est postq̄ pater dat⁹ ē humo Improprie aūt dr̄ etiā ille q̄ facto testamēto nascit. l. iij. ff. de iniust. rup. tes. Et est duplex posthum⁹. Suus q̄ statim si nasceret viuo testatore in ꝑtāte sua futur⁹ eēt. Posthum⁹ aūt alien⁹ est q̄ in ꝯtinenti cū erit nat⁹. nō erit su⁹ testatoris. Et hodie posthum⁹ nō ꝑt exheredari. q2 nō ꝑt cōmittere cām ingratitudis is q̄ nōdū nat⁹ ē. l. si q̄s. §. legis. C. de inoffi. test. Sic etiā filij ꝛ filie nō pn̄t exheredari. nisi iusta cā exprimat ī testamēto. ꝛ heres institut⁹ eādē ꝓbet. C. de lib. pre. aut. nō licʒ Et sunt iuste exheredationis cause. xv. quas enumerat tex. in aut. vt cum de app. cog. §. causas. coll. viij. ꝛ glo. in. c. quintauallis de iureiur. Preteriri autem ille dr̄ qui non ē institutus in testamēto vt oportet: nec exheredatus ex legittima causa. sed silencio testatoris ꝓtermissus. ꝛ talis habet q̄relam inofficiosi. de qua dictū ē supra de inoffi. testa.

De iniusto rupto. ꝛ irrito facto testamento.

Proximo ti. positū est quō liberi ꝛ posthumi debeāt institui vel exheredari. Si aūt hoc nō fiat. q̄d iuris tunc sit tractat hic ti. Nā eiusmodi testa

mentū dr aut iniustū: aut rumpit: aut fit irritū. Circa qd sciendū: q testamentū aut nō iure factū dr. vbi solēnia iuris defuerūt. sc3 circa testes τ sigilla. τ filia. τ tale testamētū dr nō iure factū. Aliqñ testamentū ē nullius momēti. id ē vtilitatis: qñ sc3 filius q fuit in pris ptāte pteritus ē. Aliqñ aūt testamentū rumpit: qñ sc3 testator pagan⁹. id ē nō miles post pmū testamentū factum. scd3 legittime faciat. vel qñ post testamētu3 incipit hre filiū vel nepotē de q in dicto testamento nō ē facta mencio. vel qñ testator postea patiat capi. di. Aliqñ aūt testamētu3 fit irritum. qñ sc3 ex eo nemo adit hereditatē vt s de test. tu. l. si nemo. Postq aūt testamētū legittime factū ē: nō rūpit lic3 testator postea dicat. q nō velit istud testamētū valere. vel postea incipiat facere aliud testamētū τ nō pficiat. qr testamētū impfectū nullū ē. nisi fiat a milite. vel nisi i scdo repiant instituti q alias succesluri erāt ab intestato. vel nisi testator istā volūtatē in effectū extrinsecū deducat: puta incidēdo mēbranā vel deponendo sigilla. vel similia.

De his q in testamēto delent. inducūt vel inscribunt.

Quia p deletionē vel cancellatiōem eoꝝ q in testamēto ptinent: testamentū ipm cassat. ido post materiā tituli pcedētis locat hic ti. q igit in testamēto delent vel inducūt si incōsulto deleta vel inducta sint. nihilominus valēt si legi possint post deletionē. Sed si nō pnt legi: tūc distinguit an añ testamētū ɔsummatū facta sint: vt tūc nō valeat. Si post. valet. Si aūt ɔsulto sūt deleta: nō valēt siue legi possint. siue nō. τ hoc volūtate domini vel iussu factū sit. Id vero qd sine iussu dñi scriptū. inductū. id ē interpositū aut deletū ē: p nullo est Legi aūt sic accipiendū ē: non q tm intelligi pt. sed oculis pspici q scripta sunt. Nam si extrinsecus intelligunt forte ingenio vel subtilitate alicui⁹: nō ex vi ipius lre: sed ex his forte q pcedunt in testamēto vel q sequūt: non vident legi posse.

De heredibus instituendis.

Qui testatur ab heredis institutiōe plerūq solet iniciū facere testamenti. ideo post materiā eoru3 qui testamentū possent facere: τ qui institui debent. tractat iuriscōsultus de heredibus instituendis. id ē qui possunt institui. Est autem instituere heredes. id ē dominos intus in bonis suis statuere τ facere. Nam heres. id est domin⁹. insti. de here. qua. τ diff. §. j. Et ido dicitur intus. quia ita subintrat heres in dominiū rerum defuncti: ac si eadem esset psona. vt in aut. de iureiurā. a mor. pre. §. j. coll. viij. potest autem vnusquisq heres institui. siue liber sit siue suus. Et seruus siue alienus siue pprius. Et dicitur pprius seruus in quo quis habet pprietatē etiam si vsusfructus sit apud aliū. Alienus autem seruus dicit ille in quo qs h3 vsumfructu3 sine pprietate Et potest quis quotcūq velit heredes istituere: τ diuidere hereditatē in quā plurimas ptes vult Regularit aūt hereditas in. xij. vncias diuiditur. quas partes τ earum vocabula ponit textus insti. e. ti. §. hereditas. Et est triplex institutio. Propria cum aliquis instituitur in totum vel in quota. de qua loquitur hic titul⁹ τ presertim. l. quotiens. §. heredi. ff. e. Impropria institutio ē cum filius instituit in legittima. vel in eo quod ad legittimā reducitur. Nā lic3 ista sit quota

Digestum Inforciatum

et ps: non tñ q̃ta hereditatis abstracta ab omi ere alieno. C. de rei ven. l. cū a matre. § fi. Improprijssima institutio ē. qñ istituto heredi vniuersali ali⁹ extrane⁹ instituit in re certa. q: talis institutio non ē quota heredita- tis. nec bonoꝝ. adeunte herede vniuersali. l. ex facto. ff. e.

De vulgari ꝛ pupillari substitutione.

Heredes aut dicunt esse instituti. aut substituti. Instituti dicunt primo gradu. id ē pmo loco. Substituti aūt scdo vel tertio. Dicit itaqꝫ substitu- tio scda institutio. etiā si sit vlterior. Sicut et oēs scde dicunt nuptie que post pmas ꝯtrahunt. C. de secū. nup. in rubro. Et fit institutio ꝛ substitu- tio hoc mō. Luci⁹ ticius mihi heres esto. ista dr institutio q̃si prima here dis factio. Substitutio aūt scda institutio. hoc mō fit. Si luci⁹ ticius mihi heres nō erit: tūc seius heres esto. Si seius non erit. semproni⁹ esto. ꝛ sic ꝯsequēter pt q̃s in testamēto quot gradus heredū vult facere. ꝛ plures i locū vni⁹: vel vnū in locū pluriū substituere. Sunt aūt q̃nqꝫ genera substi tutionū. vulgaris. pupillar. exemplaris. breuiloqua. ꝛ cōpēdiosa. quas ꝓsequere vt ponit glo. insti. de pup. sub. § qua rōne. ꝛ glo. in. c. raynūci⁹ de testa. ꝛ aliq̃d p glo. in. c. si pt. de testa. li. vj.

De cōditionibus institutionū.

In institutione heredū sepe apponit ꝯdictio. de qua hic ti. tractat. Est aūt multiplex ꝯdictio. Quedā em possibilis ē: q̃dā impossibilis. Possibi lis subdiuidit in causalē. potestatiuā. ꝛ mixtā. Potestatiua dr q̃ depēdet a ptāte aut volūtate implere debētis: vt hec si decē dederis. Causalis au tem ē q̃ dependet extrinsec⁹. nō a volūtate hoīs: s; ab ipa fortuna: vt hec si nauis venerit ex asia. si pluet tali die. Mixta ē q̃ ptim a ptāte hoīs: par tim a fortune euentu dependet. vt hec si ꝯsul factus fueris. si iueris ꝓ me romā. Impossibilis ꝯdicio tribus modis pt dici. vel natura. vt si celu; di gito tetigeris heres esto. vel de iure vt si patrē ab hostib⁹ nō redemeris. nā hoc facere nos nō posse p̄sumit ius. ff. e. l. ꝯditiones. ꝛ. l. fili⁹ Et d his duabus dr ꝙ impossibilis ꝯdicio in institutionib⁹ ꝛ legatis. vel fideicō. ꝛ libertatib⁹. ꝓ non scripta habet. ff. e. l. j. Est tertia impossibilis de facto. vt si mōtem aureū dederis heres esto. ꝛ talis institutio vel libertas nō va let iuris p̄sumptione: q: p̄sumit anim⁹ dandi defuisse. l. cū heres. § j. ff. d sta. lib. Est ꝛ q̃dam quarta impossibilis. ꝓpter ꝯplexitatē. id ē intricatio nem verboꝝ. ꝛ hec siliter viciat. vt si faciā institutionē hoc modo. Si tici- us heres erit. seius heres erit: ꝛ si seius heres erit: titius heres erit. quia pmo video: velle. ꝙ solus ticius sit heres si velit: ꝛ postea ꝙ ticius ꝛ sei⁹ simul sint heredes. ꝛ sic ista cōdicio viciat ꝛ non viciat. quia vere nullate nus apparet de volūtate testatoris. l. si titius. ff. e. In ꝯtractibus aūt oīs impossibilitas viciat ꝯtractū q̃ ē in faciēdo. sec⁹ si in nō faciēdo vt si celu; nō ascēderis. l. impossibilis. ff. de v. ob. ꝛ. l. nō solū. ff. de acc. ꝛ ob.

De iure deliberandi.

Heredes instituti deliberāt de adeūda hereditate an expediat eis here ditatē admittere vel repudiare. Deliberare autem nihil aliud ē ꝙ secum

diligẽter cogitare vel in mẽte sua reuoluere: vel cũ amicis explorare. an expediat sibi admittere id de q̃ q̃rit. Subuenit etiã heredib' p ptore. vt habeant copiã instrumentoꝝ cõspiciẽdoꝝ: vt ꝑinde instruere se possit. expediat nec ne. agnoscere hereditatẽ. ff. e. l. aristo. ⁊ ff. d acqui. here. l. aristo. Dat hoc tps ab imꝑatore vsq; ad annũ: ab alijs autẽ iudicibus dat vsq; ad nouẽ menses: vltra em̃ dari non põt. Sz nec minus dari debet ce̅tum diebus. Mediũ ergo tps ẽ in potestate iudicantis. Sic ergo dabitur quandoq; semel tantũ: vt cum a pncipio dant nouẽ menses: quãdoq; dari poterit sepius: vt cum a pncipio dedit minus nouẽ mẽsibus .C. e. l. vl. .§. sed quia qdam. ⁊ ff. e. l. j. §. vl. Est autem effect' deliberationis. q2 iterim bona non debent diminui. nisi causa cognita. ⁊ his verbis non tm̃ alienatio ꝓhibita est. verũetiam etiã exercitium actionũ. Huiusmodi autem deliberatio hodie nõ ẽ necessaria. si quis inuentariũ fm̃. l. facere voluerit Nam si velit aliquis spe certissima hereditatẽ adire vel se imiscere vt non postea repudiet eam: nullo indiget inuentario: cum omnib' creditoribus suppositus est: vtpote hereditate ei ex sua voluntate infixa .C. e. l. vl. §. j. Item ⁊ legatarijs tenet in solidũ p aut. de here. ⁊ fal. §. si vero nõ fecerit Si vero quis non titubanti animo respuendã vel abstinendaz crediderit esse hereditatẽ. dicebat em̃ se repudiatuꝝ: vl' abstentuꝝ non tamẽ respuebat vel abstinebat: expectat eius renũciatio vsq; ad tres mẽses. C. e. l. vl. .§. similiq; modo. Si autẽ dubius ẽ vtrum ne admittenda sit defuncti hereditas: nõ putet sibi necessariã deliberationẽ. sed adeat vel se immisceat omni tamẽ modo cõfecto inuentario ab ipo vt exordiũ capiat inuentariuz ĩ. xxx. dies postq; cognouerit hereditatẽ sibi delatam. ⁊ ĩ. alios sexaginta dies hoc inuentariũ compleat. Dicit autẽ inuentariũ. conscriptio rerũ in hereditate defuncti inuentaꝝ. cuius vtilitas ẽ maxima: q2 q̃ inuentarij bñficio hereditatẽ adierit: ille nõ grauabit ꝑpter improuisum debitũ. vel etiã ꝑuisum si hereditas nõ ẽ sufficiẽs. l. scimus. §. ex oibus. C. e.

Liber Uicesimusnonus et quintus huius

De militari testamento.

h Jc titul' ius speciale ptinet qd concessum est militibus existentibus in expeditiõe: vt iuris cõmunis solẽnitates circa testamẽta cõdenda obseruare non teneant. Habẽt em̃ milites liberã testamẽti factionẽ. faciãt igit testamẽta quoquõ velint. faciant quoquo modo poterint: sufficiatq; ad bonoꝝ suoꝝ diuisionẽ faciendã nuda voluntas ipoꝝ. id est a solẽnitate remota. Et hoc quãdo ẽ in ꝑlio miles. tũc em̃ nullo vocato teste cõdere põt testamentũ. l. milites. C. e. dum tamen duobus saltem testibus ꝓbet testamentũ factũ. ff. e. l. lucius. Si autẽ nõ in conflictu sz in tentorio fecerit: vocãdi sunt duo testes. l. diuus. ff. e. Qd si nõ fit in expeditione sed domi: tũc iure cõmuni vtetur. l. pe. C. e. Miles aũt appellat vel a milicia. id ẽ duricia quã ꝑ nob sustinet. aut a malo qd a nobis

arcere solent. aut a multitudie. aut a numero mille hominũ. dictum a gre
co verbo chilia. nam greci mille hominũ multitudinẽ ch kian appellant:
quasi millesimũ queq̄ dictũ. vnde ipm ducem chiliarchon appellant. id ẽ
ꝑncipem milicie. Exercitus aũt nomẽ ab exercitatiõe traxit. Et competit
hoc ꝑuilegium veris militibus vt dicit Bal. in. l. j. C. de iur. ⁊ fac. igno.
non militibus tẽpore nostro. hi enĩ non faciunt ea: nec habẽt in se istas ꝓ
prietates quas enumerat glo. in. l. pen. § ex qui. cau. ma. Et continentur
his versibus. Stigma. genus. scriptura. fides. examen. ⁊ ensis. Hec faci⸗
unt militem lex dicit bononiensis.

De acquirenda hereditate.

Adire hereditatem nihil aliud est ꝙ velle eam habere. Nam adire nõ
tam facti est ꝙ animi. imo in nuda ⁊ sola voluntate cõsistit. Nam hoc ani
mo debet esse vt velit esse heres. Ceterũ si q̊d pietatis causa fecit: si q̊d cu⸗
stodie causa: vel aliud nõ quasi heres fecit: sed quasi alio iure: apparet eũ
non ꝓ herede gessisse. ⁊ ideo solent ꝓtestari liberi qui necessarij existunt:
non animo heredis se gerere que gerũt. Sꝫ aut pietatis. aut custodie cau
sa. aut ꝓ suo. vtputa patrem sepeliuit vł busta fecit ei. si animo heredis ꝓ
herede gessit. Enimuero si pietatis causa: cõtrariũ est. Est aũt multa here
dum differentia. q̊dam necessarij tm̃ dicunt: vt sunt serui a dominis insti⸗
tuti: qui dicunt necessarij: quia siue velint: siue nolint cogunt eẽ heredes
sed in ꝑmium recipiunt libertatem. Alij sunt sui ⁊ necessarij. ⁊ sunt hi qui
in potestate ⁊ primo gradu testatiõis sunt. Et dicunt sui quia etiam viuo
testatore quodãmodo bonorum domini sunt Necessarij vero dicunt. quia
de iure ciuili velint nolint cogunt esse heredes. Sed de iure ꝑtorio habẽt
abstinendi licentiam: ⁊ sufficit si se non ĩmisceant. ĩ. e. l. ei qui se. ⁊. C. vt
ab here. absti. l. j. Tertij dicuntur extranei. ⁊ sunt qui non sunt in potesta
te testatoris. Inter istos heredes traditur talis differentia. quia si ẽ suus
heres: agnoscendo hereditatẽ. dicit se ĩmiscere. eo quia etiaꝫ viuentibus
parentib⁹ ipi quodãmodo sunt domini rerum paternaꝝ. Si autem here⸗
ditatẽ noluerit. dicũt se abstinere. Si xo ẽ extrane⁹ heres: dr adire here
ditatem. Et si nõ vult dicit repudiare. vterq̄ autẽ dicit acquirere heredi
tatem. Et ideo titulus noster vtitur verbo vtriusq̄ cõmuni. vnde solet dici.
Respuit extraneus. adit ⁊ Suus abstinet: atq̄ immiscet: semꝑ acquirere
constat vtrũq̄.

Quemadmodũ testamenta aperiantur. inspici⸗ antur vel describantur.

Gratia deliberationis ⁊ aditionis hereditatis: opus est tabulas testa⸗
menti aperiri ideo de hoc sequit. Pollicet autem ꝑtor cuicunq̄ desiderã
ti tabulas testamenti inspicere vel etiã describere. aut legere se factuꝝ po
testatẽ inspiciendi vel describendi. siue hoc suo vel alieno nomine deside⸗
rent. Debet ergo ad hoc impetrandum iudex adiri: quia neq̄ sine iudice
transigi neq̄ apud iudicẽ exquiri veritas aliter ꝑt de his ꝯtrouersijs q̄ ex
testamento ꝓficiscũtur: ꝙ inspectis cognitisq̄ verbis testamenti. Et ideo
equũ fuit vt desideriũ volentis apiri testametũ recipet. Et dr ꝓprie illud
testamentũ quod iure ꝑfectũ est. Sꝫ abusiue etiã ea appellan⁹ testamenta

que falsa sunt vl' iniusta vel irrita vel rupta. Et cum ab inicio apiēde sunt tabule testamēti: iudicis officiū ē vt cogāt figuratos si p̄sentes sint ꝯueni re ⁊ sigillo sua recognoscere. ⁊ iurare dicere verū an sua sint vel non. ⁊ an testamentū sit illi⁹. vel negare se signasse. publice em̄ expedit suprema ho minū iudicia. id ē volūtates exitum habere.

Si quis omissa causa testamenti.

Sepe ꝯtingit ꝙ instituti ī testamēto obmittūt adire hereditatem ex in stitutione ꝓpter euitanda onera legatoꝝ: ⁊ accipiūt hereditatē ab intesta to: vsurpātes sibi ius minime cōcessum. tales incidūt in penā hui⁹ ti. Da tur em̄ cōtra eos vtilis ex testamento actio. qd̄ p̄tor ideo statuit: vt volun tas defunctorū tuereť. ⁊ calliditati. id ē fraudi eoꝝ occurreret: q̄ obmissa causa testamēti. ab intestato hereditatē totam ꝑtem ve eius possideant: ad hoc ꝙ eos circūueniant. id ē decipiāt q̇bus aliquid ex volūtate defun cti deberi potuit. Et ꝓpter tria introduciť hoc edictū. Primo ꝓpter cuꝫ q̇ obmittit ex testamēto. ⁊ ip̄e idem tenet ab intestato. de quo. ī. l. j. ī p̄n. Scd̄o si q̄s ꝑ fraudē obmiserit hereditatē vt ad legittimū ꝑueniat. acce pta inde pecunia. talis em̄ obmittēs tenebiť petitōe legatoꝝ. ī. l. j. § fi. Tertio cū institut⁹ obmittat vt ad substituū veniat. ī. e. l. si non solus.

De senatuscōsulto Sillaniano ⁊ Claudiano ⁊ quoꝝ testamenta non aperianť.

Hoc titulo puniť heres si hereditatē adeat ante q̄stionem habitā de fa milia. qn̄ em̄ testator necat⁹ vel interfect⁹ repitur: non debet heres apire tabulas testamēti. necꝫ adire hereditatē nisi p̄us q̄stio. id ē tortura habi ta sit circa familiā q̄s testatorē interfecerit. ad eruendā veritatē nomie ne cati. Cū em̄ aliter nulla domus: que tn̄ cuiqꝫ debet esse tutissimū refugiū: tuta posset esse: nisi a domesticis dn̄i etiā ꝓprio periculo capitis custodien tiū tuereť. Ideo senatuscōsultum Sillanianū ⁊ Claudianum introducta sūt ad publicā q̄stionē d̄ familia necatoris habendā. Appellatiōe aūt occi soꝝ ꝯtineť q̄ ꝑ vim aut ꝑ cedem sunt interfecti. vtputa iugulati. strāgu lati. p̄cipitati. vel saxo. vel fuste. vel lapide percussi. vel aliquo telo necati Et totiens puniēdi sunt q̄ auxiliū dn̄o non tulerunt: quotiēs potuerūt ei aduersus vim opem ferre. ⁊ non tulerūt. Et punit hoc senatuscōsultū eos q̄ sub eodem tecto fuerūt. Qui vero non sub eodē tecto: sed in eadē regio ne fuerūt: nō aliter puniunť nisi ꝯscij fuissent. Qui ergo testamētum apit hac inq̄sitione nōdū facta. vel aliquid aliud fecerit: in hāc popularē actio nem incidit: cui⁹ pena in centū aureos ex bonis damnati. id ē heredis ex tendiť. ⁊ ps dimidia ei cuius opa cōuictus erit: p̄mij nomine dabiť. reli qua ps in vsum publicū redigetur.

Si quis aliquē testari ꝓhibuerit.

Aliā causam ponit ꝑdende hereditatis. qn̄ q̄s ꝓhibet aliq̄ ne testeť ⁊ habet locū qn̄ cogo te vt me instituas. Item ⁊ quādo cogo te vt aliuꝫ in stituas. vt. C. e. l. j. Qn̄ impedito te testari vel de nouo. vel q: testamētū

primū mutare. vel testamentariū. id ē notariū scribentem testamentuȝ in troire ad testatorē veto. tunc eī mihi denegant̄ omnes actiones ꝑ eadē hereditate cōpetētes. Denegatisq̄ actionibꝰ: hereditas ad veniētes ab ī testato deuoluit̄. alias si delinquēs ꝓximior reperit̄. vel habet pares ī gradu: ꝑs delinquētis ad fiscū spectabit. l. ij. ꝟ. e.

De iure codicillorum.

Nunc de iure codicilloꝝ. id ē de ꝗua vel minima scripta volūtate dissseramus. qui ideo codicilli dicunt̄. qr in breuiori cartula vel codice. id ē libello fiebant q̄ testamentū. Et solū in eis fideiuſ. relinquebant̄ Et hn̄t se codicilli ad testamentū: sicut scafa ad nauē. Et possunt codicilli fieri etiaȝ si nullū fiat testamentū. Si autē post codicillos quis testamētū fecerit: videt̄ codicillos ꝯfirmasse nisi expꝰsse eosdeȝ reuocauerit. Et pn̄t fieri plures codicilli. ꝛ nō requirūt solēnitates nisi q̄ solum adsint q̄nq̄ testes. sicut ꝛ in qualibet vltima volūtate. C. e. l. fi. §. ꝛ de fideiuſ. l. fi. Codicillis aūt nō pōt dari hereditas neq̄ auferri scȝ directe Neq̄ ꝯdicio heredi ī testamento instituta apponi. Neq̄ directa substitutio fieri sȝ ꝑ fideicōmissum bn̄.

Liber Tricesimus et sextus huius.

De legatis ꝛ fideicōmissis ꝓmo.

e

Xpedita materia testamētoꝝ. Nunc de accessoria testamēti. id ē de legatis iuriscōsultꝰ ponit. cū regulariter ƀm ꝓncipale. etiā accessoriū reguleт̄. Et diuidit̄ iste titulꝰ in tres libros vel tractatus in q̄bus nihil aliud nisi de legatis disponit̄. ꝛ ē hoc factū vt q̄dam volunt ꝓpter ꝓlixitatem vitandam. q̄ esset si longa ista materia legatoꝝ sub vno titulo posita fuisset. vel qḋ melius ē. titulus de legatis. j. agit principaliter de rebus legatis. q̄ scȝ res possint legari vel nō. pōt aūt legari oīs res vel ꝓpria. vl' heredis. vel etiā aliena. dūmodo hoc vltimo casu heres rem legatam redimat. Et legatario ꝓstet si possit. alias soluet ipiꝰ rei estimationē. qn̄ testator sciuit rem fuisse alienā. ꝛ illius rei cōmerciū cōmuniter haberi pt̄. alias si res legata non ē in cōmercio hominū: vel ē sed cum difficultate. tūc nec estimationē heres ꝓstabit. nisi aliter appareat de mēte testatoris. ꝟ. e. l. si q̄s inquilinꝰ. ꝛ nisi qn̄ liber homo sibi legat̄ q̄ fuerat redemptus ab hostibus. ꝟ. e. l. senatus. §. fi. Et ē legatū donatio q̄dā a defuncto relicta ꝛ ab herede ꝓstāda. vnde solet dici. O puer hoc dictū tu credas esse legatū. Qḋ sit donatū vel a testatore relictū. Et ī q̄ differat a donatione cā mortis habet̄ insti. e. in ꝓn. Vel legatū ē deliberatio hereditatis qua testator: ex eo qḋ vniuersum foret heredis: alicui quid collatuȝ velit. ꝟ. e. l. legatum est.

Liber tricesimus primus et

Liber XXXII

septimus huius

De legatis ꝛ fideicõmissis secũdo.

[I]n hoc libro pͥncipaliter tractat̃ de psonis legãtiũ ꝛ legatarioꝝ pt ꝗ q̃libet legare. q̃ ꝛ testamentũ facere pt. Et siliter legari pt oib⁹ psonis q̃ capaces sunt receptiõis: ꝛ q̃ ex testamento aliqd recipe pñt. Sũt aũt q̃ttuordecim psone q̃ nõ pñt facere legata. d̃ quibus glo. in. l. si q̃rã. ff. de testa. ꝛ no. glo. insti. q̃ non ẽ p. fa. tes. §. fi. Et nouem psone quibus nihil põt relinqui. quas enumerat glo. in. l. j. ĉ. de iur. fis. ꝛ insti. de lega. §. legari.

Liber XXXII et octau⁹ hui⁹

De legatis ꝛ fideicõmissis tertio.

[I]uriscõsultus hoc libro tractat de significatiõe verboꝝ tam circa res legatas. ꝙ circa psonas legãtiũ. ꝛ legatarioꝝ. Supradicti tñ tituli nõ obseruant in oĩbus istam specificã distinctionẽ. int̃ hos tres libros de legatis traditã. Sepe eñ quod vni esset attribuendũ in alio ponit̃ vt dicit glo. ff. de leg. j. in rubro. Istud tñ sũmarie sciendũ ꝙ olim inter legata ꝛ fideicõmissa longa esset differẽtia. hodie tamẽ exequata sunt legata fideicõmissis p oĩa. vt nulla sit inter ea differẽtia nisi quãtũ ad vocabulũ. ꝛ quod deest legatis. repleatur ex natura fideicõmissoꝝ. ꝛ si quid ampli⁹ ẽ in legatis per hoc crescat fideicõmissi natura insti. e. §. j. et quicq̃d statuit̃ in vno. statuit̃ in reliq̃. imo esse legatũ ẽ fideicõmissũ. ꝛ ecõtra. scdo in fideiuss. singularib⁹. nã vniuersalia fideiuss. adhuc aliquid singularitatis habent.

Liber XXXIII et nonus hui⁹

De annuis legatis ꝛ fideicõmissis.

[C]um in annos singulos aliquid legatum sit: illud annuũ legatũ appellat̃. Et si nõ sit ascriptũ quo loco solui debet. quocũqꝫ tũc loco petet̃ dari debet. Et cũ aliq̃d in singulos annos legatũ fuerit: tũc plura sunt legata. ꝛ pͥmi anni purũ ẽ: sequentiũ aũt annoꝝ ꝯdicionale. videt̃ eñ inesse hec cõdicio. si viuat. ꝛ ideo mortuo legatario ad heredem suũ legatũ nõ trãsit. Cum eñ in singulos annos legatũ relictũ est: sile ẽ vsufructui: cũ morte finiat̃. In hoc aũt ab vsufructu differt: q: capitꝭ diminutiõe nõ finit̃ legatũ in singulos annos relictũ. q: legatuꝫ sequẽtis anni. ẽ aliud legatũ. ꝛ sic istud habebit legatarius. cũ plura sint legata. ꝛ in capite cuiusqꝫ anni inspicit̃ an sit capax legati vel non. ꝛ ido in pͥncipio anni etiã solui debet. Si aũt legatũ sit p hec ṽba. hoc anno. vel q̃libet anno: ꝛ tunc in fine anni fit solutio. l. q̃ hoc anno. ĉ. de ṽ. ob. vnde solet dici. Annua si debes. tunc inspicias caput anni. Anno si debes. in fine tenebe ris anni. glo. insti. de ṽ. ob. §. oĩs. ꝛ de inuti. stip. qui hoc anno.

Digestum Inforciatum

De vsu ꝛ vsufructu ꝛ redditu ꝛ habitatione et operis per legatum vel fideicõmissum relictis.

Iste titul⁹ differt a ti. ð vsufruc. vsu ꝛ habitatiõe ꝛc. in quibus etiã tractat̃ de tali materia. Sꝫ hic ĩ vltima volũtate tm̃ ꝓseqˀt̃ Alibi etiam int̃ viuos. Et ẽ regulare ꝙ nec vsus nec vsufruct⁹ itineris actui. aut vie aq̃ductꝰ legari p̃t. ab eo cui debeãt̃ hmõi ſuitutes. qꝛ ſuit⁹ ſuitutis esse nõ p̃t. Nec obstat qð dꝛ. ꝙ oĩm q̃ in bonis sint legari possit vsufruct⁹. qꝛ ſuitus neqꝫ ex bonis neqꝫ extra bona sit. imo in alienis bonis ẽ semꝑ. qꝛ sua res nemini ſuit. ſ ſi vsufruc. pe. l. vtifrui. Possunt etiã liberi hoĩs opꝑe legari. sicut ꝛ locari ꝛ in stipulationẽ deduci. habitationis quoqꝫ legatũ in singulos annos factũ ab inicio deberi ꝯstat.

De seruitute legata.

Quid iuris circa ſuirutes ꝯstituendas vel acq̃rẽdas sit: traditũ ẽ ſ in materia ſuitutũ. Sed qꝛ h̃ testamẽta ꝛ legata q̃. in his fiũt examinantur. ideo etiã inter cetera ponit̃ hic titul⁹ tractans quomodo ſuit⁹ legari possit ꝛ quid in eo legato veniat. aut quẽ effectũ habeat.

De dote ꝓlegata.

Istud p̃c. nihil opat̃ in toto titulo: sicut ꝛ cuiꝫ dꝛ ꝑelecto. vt. C. ð emẽ. luſ. codi. l. j. ꝛ est figura epilenisis vl̃ tantologia ſm Azo. vel ideo dicitur dos ꝓlegata ſm Roygleriũ. qꝛ ante tp̃s dotis tale legatum dotis vel relictum capit̃. Ideo ĩmerito ꝓlegata dos. id ẽ p̃mature capibilis dici potest Et cum dos ꝓlegatur illud dotis ꝓlegationi inest. ꝛ nihil plus. qð inerat actioni de dote. nisi in solo tp̃e.

De optione vel electione legata.

Optiõis legatũ ẽ. vbi testatoꝛ ex ſuis suis vel alijs rebus optare. id ẽ eligere iusserat. Et olim habebat tale legatũ in se cõditionẽ. scꝫ si legatarius elegerit. Et idõ nisi ip̃e legatari⁹ viu⁹ optaret: ad heredẽ tale legatũ nõ trãsmittebat. hodie aũt ex noua ꝯstitutiõe. l. fi. C. cõia. de le. data est licẽtia etiã heredi legatarij optare: licet viu⁹ legatarius hoc nõ fecit. Et si plures sint legatarij q̃bus optio relicta ẽ. ꝛ dissentiãt in coꝛpe eligendo. talis discoꝛdia dirimẽda ẽ soꝛte. ꝛ foꝛtuna erit iudex huius optiõis. vt ad quẽ soꝛs deueniat illius sn̄ia in optiõe ꝑcellat. ꝛ mittet̃ ista soꝛs talis vel alio modo. sic supꝛa de iudi. l. in his tribus.

De vino. tritico. ꝛ oleo legato.

Vino legato etiã acetũ ꝯtinet̃ quod paterfa. vini numero habuit. Et si q̃s vinum legauerit: omne qð ex vinea natum vinũ p̃mãsit ꝯtinetur: sed si mulsum sit factũ vel idromellũ. id ẽ potio ð aqua ꝛ melle: vini appellatõe non cõtinebit̃: sicut nec defrutũ. id est vinum bulitum: neqꝫ accinaticium neqꝫ cydronium quod fit ex pomis cõtinebitur. Sed cenomellũ. id est dulcissimũ vinũ. ꝛ passum continebit̃. ꝛ hoc verꝫ si vini numero a testato e sũt habita. alias oĩa vini appellatiõe ꝯtinẽtur: q̃ vini numero p̃rfa. habuit sicut zytũ ꝛ chamũ. ꝛ cet̃a q̃ ꝑ hoĩm affectiõe potatõis loco lõgo tp̃e ha ẽt̃

f 2

Et legato vino etiã vasa debent in quibus ad ꝑpetuũ vina reseruari solẽt De oleo legato quid ꝑtinet ponit.l.iiij. De tritico ⁊ frumẽto.lex:quidã heredem.ſ.e.

De fundo instructo ⁊ instrumẽto legato.

Fundus instruct⁹ dr̃ q̃ ea instrumẽta hꝫ.sine qb⁹ fundi exercitiũ inutile eẽt. Qui ḡ fundũ instructũ legat:videt fundũ cum suis instrumẽtis legasse. Est aũt instrumentũ.apparat⁹ rerũ diuti⁹mansurarũ.sine quib⁹ exerceri nequiret possessio. Et sunt instrumẽta fundi ea.q̃ fruct⁹ q̃rendi.colligendi.ꝯseruãdi gr̃a pata sunt. Et tractat hic ti.de instrumẽto fundi. et dom⁹.⁊ patrissa.⁊ horti.⁊ taberne.⁊ caupone.⁊ balnei.⁊ ville.⁊ vrne. et pictoris.⁊ piscatoris.⁊ delanionis.⁊ pistoris.⁊ medici.

De peculio legato.

Peculio legato q̃cq̃d viuo testatore accedit.ad legatariũ pertinet: qđ aũt post mortẽ:nõ:nisi ipi suo legatũ fuerit peculiũ Et suo testamẽto manumisso nõ ĩtelligit relictũ eẽ peculiũ nisi exp̃sse appareat. Sec⁹ si int̃ viuos fuerit manumissus. Et su⁹ cui legatuꝫ ẽ peculiũ. non p̃t repetere eas expẽsas q̃s ꝑ dño suo expẽdit. Quid aũt sit peculiũ dictũ ẽ s̃ de pe.

De penu legata.

Si quis penũ legat.ꝯtinent in legato oĩa q̃ sunt pata esui ⁊ potui. Cõtinent etiaꝫ ea in quib⁹ solem⁹ esse.id ẽ comedere.vt oleũ ⁊ garũ id ẽ salsamentũ.amurca.mel.⁊ cetera silĩa. Est autem penus cella ꝑ ꝯseruandis esculentis ⁊ poculentis ꝯstituta.⁊ in hoc differt a cellario.qꝛ cellarium ẽ paucoꝝ dieꝝ.vñ ⁊ in cella dr̃ imperatum frumentũ:pen⁹vero longi tp̃is. ⁊ dr̃ penus peni.⁊ penus penoris.⁊ penu.Ser.j.en.

De supellectili legata.

Supellex ẽ domesticũ patrissa instrumentũ.qđ neq꞉ argẽto auro ve facto vł vesti ãnumeret a p̃re fa.id ẽ cetere res mobiles.nõ aĩalia. Et legata supellectili.hec ꝯtinent mense.trabe ꝫephore.delphica subsellia.scamna lecti etiã inargẽtati.culcitra.impalia vasa.oralia ĩpanãliosa.vasa aq̃ria.peluis aquimĩaria.cãdelabra.lucerna.dulla ⁊ capse.⁊ armaria.⁊ vitria escaria.⁊ potoria.⁊ preterea omnes res q̃ ad vsum cõem p̃tissa. patesunt.q̃ nomẽ sui generis sepatim nõ hñt supellectilis appellatiõe ꝯtinet

Liber tricesimusquartus et decimus huius

De alimentis ⁊ cibarijs ligatis.

f

Si alicui legant̄ alimenta debent̄ sibi cibaria ⁊ vestitus ⁊ habitatio. q̄ꝛ sine his corp⁹ ali nō pt. Alia aūt q̄ ad disciplinā ptinēt ī legato nō ptinent̄. nisi pbet̄ aliud testatorē sensisse Sꝫ si q̄s diaria vl' cibaria reliq̄t: neq̄ habitatio neq̄ vestiariū. neq̄ calciriū debet̄. q̄ꝛ de cibo testator tm̄ sensit Est aūt diariū. qđ alicui singulis dieb⁹ p cibo relinquit̄. Et si q̄s puero vel puelle alimenta relinquat. adueniente pubertate legatū nō expirat. Sꝫ tādiu ei debent̄. donec testator voluerit. q̄ si non appareat quid senserit. p totum tp̄s vite sue debebūt̄. Si aūt expssit q̄ vsq̄ ad pubertatēꝫ alimēta relinq̄t: hoc casu pueri vsq̄ ad. xviij. ānū: puelle vsq̄ ad. xiiij. an. alāt̄ ⁊ hoc pietatis ītuitu ⁊ fauore alimētoꝝ.

De auro. argento. mūdo. ornamentis. vngentis. vestibus vel vestimentis. ⁊ statuis legatis.

Cum aurū argentūq̄ legat̄: quicq̄d auri argentiq̄ relictū est in hereditate hoc legato ptinetur: ⁊ hoc pꝑter generalitatē verboꝝ. Spēs autem ex auro vel argento facta nō cōtinetur. nisi testator omne argentū legauerit. Mūdus est ornamentū mulieris in quo mulier mūdior fit. cōtinentur ⁊ specula. matule. id ē vrinalia. vngenta. vasa vngentaria. ⁊ si qua similia dici pñt. Ornamenta autem muliebria sunt: q̄bus mulier ornatur: veluti inaures. armille. viriole. annuli. ⁊ oīa que ad aliam nullaꝫ rem parantur nisi corporis ornandi causa. Ex quo numero etiā sunt gēme. lapilli. vitte. mitre. semimitre. lautica. acus. cū margarita quā mulieres habere solent reticula. crocifusia. Est ergo aliud eē mulierē mūdā. aliud ornatam. vt solet cōtingere in his que se mūdauerint lote in balneo. neq̄ tamen se ornauerint. ⁊ ecōtra ē aliqua mulier summe ornata neq̄ tamē emūdata. si non lota sit. Vngēta dicunt̄ non solū q̄bus vngunt̄ voluptatis causa sed etiaꝫ valitudinis. id est necessitatis. qualia sunt comagina. glaucina rosamirra colū. nardū purū. quo q̄dem etiā mulieres vngunt̄ vt elegātiores ⁊ mundiores sint. Nihil refert an vestis vel vestimēta leget̄. ⁊ oīa lanea. linea serica vel bombicina. q̄ induendi. pcingendi. amiciēdi. insternēdi. iniciēdi. accubādive causa pata sunt. Et que his accessionis vice accedūt vt sūt picture insite. vel q̄ claui veste insuunt̄. vestimentoꝝ vocabulo ptinentur. Vestimenta autē oīa. aut virilia sunt aut puerilia. aut muliebria. aut cōmunia. aut familiaria. Virilia sunt q̄ parata sunt causa ipius patrisfa. veluti toge. ⁊ tunice. palliola. vestimēta. stragula. ansitaria. ⁊ saga. id ē vestis vilis ⁊ rasa. Puerilia sunt q̄ ad nullū aliū vsuꝫ ptinēt nisi ad puerilē veluti ptexte toge. alicule. clamides. ⁊ talia q̄ filijs nr̄is cōparam⁹. Muliebria sunt q̄ matrisfa. cā pata sunt. q̄b⁹ vir nō facile vti pt sine vituperatione. veluti stole. capicia. pallia. tunice. ꝫone. mitre. plagule. penule. Cōia sunt q̄b⁹ vtit̄ mulier cū viro. veluti penula. paliū. ⁊ reliqua hmōi: q̄bus sine reprehēsione vel vir vel mulier vtat̄. Familiaria sunt q̄ ad familiā vestiendā parata sunt. sicuti saga. linthea. stragule. vestis ex pellib⁹ pelles caprine ⁊ agnelline vestes Si statuā q̄s leget. ⁊ postea ex alia pte brachium ei adiectū sit p testatorē: oīni modo statua a legatario vēdicari pt. id ē pt petere legatari⁹ statuā ipam. cū oī re adiuncta.

De liberatione legata.

Liber XXXIIII

Si qs debitori suo liberatiõe3 legauerit: legatũ est vtile. ⁊ neq3 ab ipso debitore neq3 ab herede ei⁹. p̄t heres testatoris petere: neq3 ab alio q̄ loco heredis ē. q2 debitor h3 exceptõe3 ex tali legato. imo p̄t debitor etiã here dē ꝯuenire vt liberet eũ. Et p̄t legatũ liberatiõis fieri vel ĩ ꝑpetuũ. vl' ad tp̄s iubere ne heres a debitore petat. ⁊ habebit hoc tp̄s liberatiõis nõ so lũ debitor donec viuat: s3 etiã post mortẽ ei⁹ heres su⁹. l. nõ solũ. ff. e.

De rebus dubijs.

Quia ĩ ambiguo ſmone nõ vtrũq3 dicim⁹: s3 id dũtaxat qd volum⁹: et q̄ aliud dicit q̄ vult: ille neq3 id dicit qd vox significat: q2 nõ vult: neq3 id qd vult: q2 illud nõ loq̄r. Et q2 tales ꝯplexitates ambiguitates ⁊ amphi bologie. ⁊ cetera multa dubia. obscura ⁊ caliginosa in testamentis ⁊ lega tis intercidũt: idō de interp̄tatiõib⁹ rerũ dubiaꝝ hic tu tractat.

De adimẽdis legatis ⁊ fideicõmissis.

Legata dicũt adimi: qñ ex eodẽ testamento siue codicillis. ea q̄ p̄us le gata fuerũt reuocãt. vel in aliũ trãsferũt. Et fit ademptio siue verbis con trarijs. veluti q̄ legauit ꝑ v̄ba do. lego: ita adimat. nõ do. non lego Siue fiat verbis nõ ꝯtrarijs. s3 alijs q̄buscũq3 v̄bis denotantib⁹ reuocationem ademptiõem vel trãslationẽ. puta adimo. vel peniteo ei⁹ qd dedi. vel similia Jmo etiã nuda voluntate p̄sumpta fit ademptio. puta si testator factus sit inimic⁹ capitalis ipi⁹ legatarij. post factũ testamẽtũ. l. iij. ff. e. S3 si tales inimicie postea cessent: ⁊ rursus amici fiant. tũc recõualescit. l. q̄ si iterum ff. e. q2 ambulatoria ē defuncti voluntas vsq3 ad vite sup̄me exitũ. Trans fert aũt legatũ quattuor modis. Aut em̄ a ꝑsona in ꝑsonam trãsfert. Aut ab eo q̄ dare iussus est. trãsfert vt ali⁹ det. Aut cũ res ꝓ re dat: vt ꝓ fũdo decẽ aurei. Aut qd pure datũ ē trãsfert sub ꝯdiciõe. l. trãslatio. ff. e.

De his q̄ pene noĩe delinquunt.

Legare pene noĩe is d2 q̄ in legato aliq̄d exp̄ssit qd cohercẽdi heredis causa relinq̄t: q̄ magis heres aliq̄d faciat vel non faciat. veluti si testator scripsisset: heres me⁹ si filiã suã in matrimonio cũ ticio nõ collocauerit det decẽ aureos seio. vel ita: heres me⁹ si suũ stichũ non manumiserit. det ti cio detẽ aureos. Et l3 olim inutile erat tale leggatũ pene: hodie tñ legatũ taliter siue ademptũ siue trãslatũ. ac etia3 heredis institutio pene noĩe fa cta. valet nisi sub cõdicione impossibili vel legib⁹ interdicta vel ignomi niosa fiant. de hoc insti. de leg. §. fi.

De regula cathoniana.

Cathonis regula circa legata olim vsitabatur Et ꝯtinebat in effectu q̄ ea legata q̄ caduca fierẽt aut essent nulla si testator statim facto testamẽto morerer: q̄ ista nõ ꝯualescerẽt si testator diuti⁹ post testamẽtũ superuiueret ⁊ res iterũ ad eũ statũ ꝑuenisset a q̄ incipe potuisset. puta testator legauit rem ipi⁹ legatarij ipi legatario: istud legatu3 eẽt inutile. si testator statim moreret: q2 res ꝓpria alicui⁹ sibi legari non p̄t. § s3 si rem. insti. de leg. q2

res semel sua nō pt amplius fieri sua. insti. de acc. §. sic itaq3. S3 si viuo te statore. legatari⁹ eandē rem alienauerit. ꝛ ita ad statū ꝑueniat vt ampli⁹ nō sit legatarij: ꝑ reglā catho. nō ꝯualescebat hoc legatū. s3 erat inutile oīno. Jure aūt nouissimo sublata ē ista reglā ꝑ. l. vnā. C. de ca. toll. ꝛ fal. alias in multis casib⁹ q̄s no. glo. in ꝟ. falsa ē. in. l. j. ī. c.

De his q̄ ꝓ non scriptis habent.

Si q̄s hereditatē vel legatū sibijpi ascripsit: incidit penas. l. cor. d̄ fal. ꝛ nihilomin⁹ scripture sue ꝑinde habet: ac si inserte testamēto nō fuissent Sic etiā q̄ ī testamēto scripta sunt. ꝛ nō intelligūt q̄d significēt: ea ꝑinde sunt ac si scripta non eēnt. Que pene no relinquūt. extra causa3 alimen= toꝝ. ꝓ non scripto habent. Legatū q̄d alicui ascribit qui in rebus huma= nis eo tp̄e non erat: vel qui in hostiū ꝑtāte fuit: neq3 ab hostibus redijt ꝓ non scripto erit. ꝛ de fi.

De his q̄bus vt indignis legata auferunt.

Legatari⁹ q̄ testatorē de illicita negociatiōe post mortē detulit: carere debet legato seu fideicōmisso q̄ sibi ex testamēto relicta fuerāt. Sil'iter ꝛ il le q̄ manifestissime cōprobat⁹ ē id egisse. vt ꝑ negligētiā ꝛ culpā suā muli er a qua heres institut⁹ erat moreret. Aut q̄ testamentu3 dicere voluit in officiosum in quo sibi legatū est factū. vel si q̄s non obtēꝑauerit mādato aut cōdicioni in testamēto legatis apposite. vel si inimicicie capitales int̄ uenerūt inter legatariū ꝛ testatorē. vel si palam ꝛ aꝑte testatori maledixe rit ꝛ infaustas voces aduersus ip̄m iactauerit.

Liber xxxv et xi huius

De cōdicionib⁹. ꝛ demonstrationib⁹. ꝛ causis. ꝛ mo= dis coꝝ q̄ in testamento scribunt.

E legatis supra dixit in q̄b⁹ q3 q̄nq3 ponit ꝯdicio. demōstratio. modus. ꝛ causa. ido de his dicit. Est aūt ꝯdicio q̄dā legati suspē sio cui⁹ de futuro defect⁹ vel ꝯfirmatio pēdet. Demōstratio ē q̄dā i exist= tib⁹ vel preteritis accidētib⁹ noticia. q̄ magis legatū sit liquidū adhibita Causa dr̄ q̄da3 de preteritis ꝑcedēs suasio: q̄ testimonio nr̄o magis quem honoram⁹ Siue ē animi cōpulsio a nob̄ expssa. Modus ē de futuro ꝛ qua si cuiusdā remuneratiōis a legatario petite exhortatio: q̄ non cōpleto: ita relicto q̄s ꝑuat. ꝛ sicut deficiēte ꝯdiciōe ab inicio nō capitur. Et ē natura cōdicionis vt si sit potestatiua. ei obtempet. nec ꝑ eū q̄ obtempare debet. aliq̄d fiat q̄ min⁹ adimpleat. q̄ casu ꝓ impleta habet. ꝛ relictū capiet. C. de ꝯdi. inser. l. fi. Si ꝟo est turpis vel inhonesta: si q̄dē ex ꝑte legatarij. ꝓ nō adiecta habet. ꝛ idē de impossibili. Si aūt ex ꝑte heredis ponat: tunc legatū viciat. insti. de leg. §. fi. Si ꝟo casualis vel mixta fuerit: euent⁹ spe ctabit. C. de ca. toll. l. vna. §. sinautē aliq̄d. Jn mixta ꝟo legatari⁹ adiuua tur si ꝑ eū non stetit: sed ꝑ hunc in cuius fortuitu3 casum steterit. vt. C. de

condi. inser. l. legatū. Et fit cōdicio p si. ff. de ꝯdi. inde. l. q̄ ꝓmisit. fit etiā p cum: vt. ff. de v. ob. l. quicunqꝫ. §. non solū. Natura vo cause vel demonstrationis ē: vt q̄uis falsa demōstratio. vel cum dicat: legatū tn̄ nō viciat insti. de leg. §. si qs in nomie. ⁊. C. de fal. cau. adiec. l. ij. Et fit causa p qz. Demōstratio aūt ostēdendo aliqd. Natura vo modi hec ē. vt modus adimpleat: vel p legatariū non stet quo min⁹ adimplet. ⁊ sic legatū nō reuocat. C. de his q̄ sub mo. l. j. ⁊. ij. Et fit modus p vt. vt ibi. vnde solet dici. Scito q vt modus ē. si condicio. qz causa. de hoc glo. in. c. vez. de condi. appo. ⁊ insti. de lega. §. longe magis.

Ad legem falcidiam.

Quia lege falcidia legata minuunt. ideo de ea seqt. Cum em̄ lege. xii. tab. libera erat legandi ptās. vt liceret etiā totum patrimoniū in legatis erogare. Cautuꝫ em̄ erat ea lege. in hunc modū. vti q̄sqꝫ legat rei sue. ita ius esto. Sed qz opoztunū erat gr̄a testatoꝝ. legādi licentiā coartare: plerūqꝫ em̄ intestati moziebant: recusantib⁹ scriptis heredib⁹. ꝓ minimo aut nullo lucro hereditates adire. Lata ē ergo nouissime lex falcidia: qua caueт ne plus legare liceat q̄ dodrantē. id est nouē vncias totoꝝ bonozum Siue ergo vn⁹ heres institut⁹ sit siue plures. etiā si essent mille. apud eū eosve pars quarta remaneat. cōmuniter inter eos diuidenda. Et dr̄ falcidia ideo. qz sicut falx fenū. sic lex hec legata resecat. vel a falcidio auctoꝛe dicta. sicut publiciana. a publicio insti. de acc. §. alie. de hoc. ij. dis. quedaꝫ ⁊ in. c. raynaldus. de testa. glo. vl. ⁊ in. c. raynūcius. in glo. potuit. Et anteq̄ detrahat falcidia: detrahendū est p̄us ex patrimonia. totū es alienū. Item funeris impēse. Itē p̄cium seruoꝝ manumissoꝝ. Et de residuo patrimonij debēt fieri quattuoz ptes: ita q vna ex illis remaneat penes heredem: de alijs trib⁹ soluant legata vnicuiqꝫ pl⁹ vel min⁹ f̄m q testatoz voluit. Et si plus sit legatū q̄ sint vires patrimonij. id ante oīa deducitur ⁊ postea falcidia detrahit. vnde solet dici. Tūc defalcabis cuꝫ p legata grauaris. glo. in. c. raynuncius. de testa.

Si cui plus q̄ p legē falcidiā licuerit leget.

Si alicui plus q̄ licuerit leget. Et dubitari iuste possit vtrū lex falcidia locum sit habitura. vl' ne. subuenit p̄toz heredi: vt ei legatari⁹ satisdet. id est caueat. q si apparuerit eum amplius legatozuꝫ nomine cepisse. q̄ ex lege falcidia capere licebit: quāti ea res est. tatā pecuniā sibi reddat. dolusqꝫ malus ab eo abfutur⁹ sit. Hoc ē si sciens legatum indebituꝫ accepit: vel dolo suo res interierit: etiā ex doli clausula que in ista stipulatiōe supradicta ptinet tenebit. Et si ponat exceptionem de rei interitu: poterit ip̄e repelli replicatiōe. qz dolo eius factuꝫ est. Et hec cautio que ꝓpter. l. fal. interponit. fideiussoꝝ habet p̄stationem.

Liber XXXVI et XII huius

Ad senatusc̄ōsultū trebellianū. ⁊ pegasianū.

Digestum Inforciatū

Xplicito tractatu qui ad fideicōmissa singularū ptinet rerum: et ti. de le. j. vsq3 huc. Nunc trāseamus ad fideicōmissa vniuersalia et ad interpretationē senatusconsulti trebelliani. factū ē em̄ senatusconsultū tpibus Neronis. viij. kal. septembres Aneo seneca. et trebellio maximo cōsulibus. in q̄ disponitur q ipe heres institutus grauari possit p fideicōmissum vt restituat totā hereditatē vel ptem eius Sed de his detrahere pt quartā que trebellianica appellatur. Et p rata illius quarte pt agere et cōueniri cōtra debitores et a creditoribus hereditarijs. Et differt i hoc ista q̄rta a quarta falcidica: q2 falcidica resecat supflua legata pticularia vsq3 ad dodrantē. Sed trebellianum resecat fideicōmissa vniuersalē. Et hodie cessat senatuscōsultū pegasianū. et in locū eius positū ē trebellianū. cuius vigore heres rogatus restituere hereditatē pt retinere quartam. vel etiā solutam repetere: et p ea pt agere et cōueniri. Et dicunt fideicōmissa ideo q2 olim nemo inuitus cogebatur pstare id de quo rogatus erat. Quibus em̄ non poterāt hereditatē vel legata relinquere. Si relinquebant. cōmittebant testatores fidei eorum qui cape ex testamento poterant vt alijs restituerent. et ideo fideicōmissa appellata sunt: q2 nullo vinculo iuris. sed tm̄ pudore eorum qui rogabantur cōtinebantur. Hodie autē in iuris necessitatē deductum ē vt heres taliter rogatus. instāte fideicōmissario etiā si nolit inuitus cōpellitur ad ad eundā hereditatē et restituendā eandē ei p q̄ rogatus ē. retenta tn̄ sibi quarta trebell. vnde solet dici. Tūc trebellabis cum reddere cūcta grauaris. glo. in dic. c. raynūcius. de testa.

Qn̄ dies legatorū vel fideicōmissorū cedit.

Verbū cedere duas habet significationes. Aliqn̄ em̄ exponitur. id ē incipere deberi. ff. de v. sig. l. cedere Aliqn̄ cedere dr quantū ad trāsmissionē vt. C. de ca. toll. p totū. Pro huius pleniori noticia sciēdū. quedā pure. id ē sine diei vel cōdicionis appositione relinqui. quedā sub cōdicione. Et si q̄dem purū fuerit legatū: cedit eius dies a morte testatoris sc3 quantū ad transmissionē non q̄tum ad hoc vt debeantur aut peti possint. C. de ca. tol. §. cum igitur. Et in seruitutibus psonalibus vt sunt vsusfructus. vsus. habitatio nō cedit dies ante aditā hereditatē. et si pure sint relicte. nec q̄ ad petitionem nec quo ad transmissionē si decedat legatarius. Idē in alijs seruitutibus et in quibusdā alijs casibus no. C. de ca. toll. §. in nouissimo. et ff. e. l. si habitatio. Hereditate vero adita cedit dies quo ad petitionē. nō quo ad transmissionē. cū nō trāseant ad heredes dic. §. in nouissimo. et insti. de vsufruc. §. finitur. nisi sint relicte ticio et heredi. C. de vsufruc. l. cum antiq̄tas. Cetera vero legata cedūt a morte testatoris quo ad trāsmissionē lic3 non possint peti nisi ea adita. Itē si sunt relicte ex die certo vel incerto. vel sub cōdicione. non cedit an̄ diē. l. ij. ff. e. et supra qn̄ dies vsu. le. ce. l. j. §. fi. S3 cetera legata ex die certo cedūt. vt. C. de ca. toll. §. cū igitur. et sic cōstat qd̄ supra diximus duobus modis diē cedere vt etiā no. dic. l. vna. C. de ca. toll.

Ut legatorū seu fideicōmissorū seruādorū cā caueatur.

Hec rubrica in codice cumulatur cū illa vt in possessionē legatorum &c. que ē. ff. xx. Oportet igitur satisdare noīe legatorum: vt q̄bus testator dari legata

fieri ve voluit: iisdem legatariis vt det vel fiat. dolusque malus absfuturus sit. Et per hoc cogitur heres semper satisdare cuiuscunque sit dignitatis vel quarumcunque facultatum. Fall. hoc in casibus. primo in fisco. secundo in legato repetito. tertio si testator vetuit. quarto quando offertur cognitio. et dicit heres hodie constat hodie agamus. quinto quando calumniose petitur. quia constat fideicommissum non deberi vel constat repudiatum fideicommissum. vel hereditatem non aditam. Item liberi testatoris non satisdant. nisi testator precepit. l. iubemus. §. j. C. ad trebel. Et non solum legatariis satisdari oportet. sed etiam successoribus eorum et procuratoribus. Et non solum heredes cavent. sed etiam successores eorundem. ff. e. l. j. §. non solum. Est autem satisdatio prestanda demum adita hereditate: vel agnita bonorum possessione.

Ut in possessione legatorum vel fideicommissorum.

Supra ti. proxi. proposita est quedam satisdatio vel cautio fideiussoria quam prestare debet heres legatariis vel fideicommissariis de soluendis legatis vel fideicommissis. quod si heres eandem cautionem prestare recusauerit: et non vti iure cautum est satisdederit mittitur legatarius vel fideicommissarius in possessionem bonorum. causa legatorum vel fideicommissorum. de qua missione tractat hic ti. Non tamen ex tali missione dominus esse incipit: nec tamen possessio rerum ei. quod custodia datur. Mittitur igitur solum causa custodiendi. Neque ius habet expellendi heredem: sed simul cum eo possidere iubetur: vt saltem tedio perpetue custodie extorqueat ab herede cautionem. Est tamen alia possessio heredis: alia legatarii. heres enim vere possidet et vsucapit. Sed legatarius est in possessione iuris pignoris. ff. herede. l. ij. in prin.

Liber XXXVII et XIII huius

De bonorum possessionibus.

Bonorum possessio est ius persequendi retinendique patrimonii siue rei que cuiusque cum is moritur fuit. Et dicuntur bona. vniuersitatis cuiusque successio qua succeditur in ius mortui. suscipiturque eius rei commodum et incommodum. Nam siue soluenda sint bona. siue non sint. siue damnum habeant siue lucrum. siue in corporibus sint siue in actionibus: in hoc loco proprie bona appellantur. Et in omnibus habentur bonorum possessores vice heredum. non autem sunt veri heredes vnde non habent petitionem hereditatis directam. sed bonorum possessionem. Et inducte fuerunt bonorum poss. a pretore. emendandi. supplendi. et coadiuuandi iuriscivilis gratia. Et competunt tam ex testamento. quam ab intestato pretor enim cum videret multos a iure ciuili exclusos. secutus naturalem equitatem eisdem successionem pollicitus est: non tamen fecit eos heredes: quia id non potuit. cum hereditas iuris ciuilis sit vocabulum: sed proinde concessit eis bo. poss. ac si heredes a iure ciuili fuissent: et constituuntur loco heredum. vocanturque bonorum possessores. Et sunt bonorum possessiones ex testamento due. Una contra tabulas: alia secundum tabulas. Ab intestato vero erant olim octo: hodie vero tantum sex sunt bonorum possessiones ordinarie. et septima extraordinaria que locum habet vt ex legibus nouis bonorum possessio detur. de quibus plene insti. e. §. quos autem pretor. vsque ad. §. cum igitur.

Si tabule testamenti extabunt.

Digestum Inforciatum

Hic ti. differt ab illo. ff. si tab. tes. nulle extiterint. qr hic dicit extabunt ibi nulle extiterit. Et e hic ti. communis bonorũ posses. fm et cõtra tab. Superior vero generalis oim bonorum possessionũ. Et sunt cõia vtriusqꝫ fm tab. et cõtra tab. pmo in eo qr vtraqꝫ cõpetit capacibus: nõ capacibꝰ: non ff. de cõtra. tab. l. iij. § liberi. Secũda quia vtraqꝫ cõpetit ex eisdẽ tabulis id e eius q potuit testari. ff. de secũ. tab. l. j. § exigit. Tertio qr ex quacunqꝫ materia scripta sit vtraqꝫ cõpetit. ff. de secũ. tab. l. j. in pn. Quarto qr vtraqꝫ cõpetit tam ex testamẽto scripto. qꝫ non scripto. Sꝫ tũc dr fm nuncupationẽ. vel ꝯtra nũcupationẽ. vt. C. de secũ. tab. l. j. Quinto qr cõpetunt et dant qñ tabule sunt tpe mortis licꝫ postea intereant. ff. de fm tab. l. j. § sufficit. In multis autẽ differũt vt. ff. de cõtra. tab. l. illud. § ad testamenta. Et in multis alijs cõueniunt et differũt vt patebit. ff. in specialibꝰ ti. de fm et contra tab.

De bonorũ possessione infanti. furioso. muto. surdo: ceco competenti.

Quinqꝫ ꝑsonas exprimit hic ti. admittẽdas ad bonoꝝ possessiones. de pmis duabꝰ tractat lex pma. et ꝑsertim supra ti. ij. l. nõ e ambigendũ: vbi specialiter de furioso. de infante aũt specialiter tractat lex seruus. ff. ti. ij. Alij vero tres mutꝰ. surdus. cecus. ꝓcedunt iure cõmuni in petenda bonorũ possessione. et in die cedenda. ff. e. l. ij.

De bonorũ possessione ꝯtra tabulas.

Liberis pteritis. id e non institutis vt oportet: ꝑtor bonoꝝ possessionẽ ꝯtra tab. testamẽti paterni ꝯcedit. pñt em petere bonoꝝ possessionẽ in rebus paternis. nõ obstãte qꝫ pater in testamẽto suo nullã de eis fecerit mẽtionẽ. Et debemꝰ accipe hoc loco liberos nõ solũ naturales et legittimos: sꝫ etiã adoptiuos. si neqꝫ instituti neqꝫ exheredati sunt rite pñt ꝯtratabulare. Et vocant ad bonoꝝ possessionẽ ꝯtra tabulas. eo iure et ordine. q vocant ad successionẽ iure ciuili. Et ptinet hec clausula etiaꝫ ad posthumos pteritos Si aũt liberi sint exheredati: et forte minꝰ legittime nõ hñt hanc bonoꝝ pos. ꝯ tab. sꝫ in ipoꝝ arbitrio e instituere inofficiosi qrelã si velint.

De legatis pstãdis cõtra tabulas bonorũ possessione petita

Hic ti. eqtatẽ quãdã hꝫ naturaleꝫ et aliqd nouũ: vt hi q iudiciũ pris. id e vltimã voluntateꝫ rescindũt p bonoꝝ pos. contra tabulas petitam: iuxta eius voluntatẽ saltem legata et fideicõmissa qbusdaꝫ ꝑsonis pstaret: hoc e liberis. et parentibus ipius testatoris: et vxoribꝰ nurubusqꝫ dotis noie legatũ. Generaliter aũt pentes et liberos ptor excipit: nec gradus liberorũ parẽtũve enumerauit: ergo in infinitũ eis pstabit. Quisquis igit ex liberis parentibusve fuerit ad legati petitionẽ admittet. nõ obstante irritatione testamenti p bonoꝝ pos. ꝯtra tabulas factam.

De collatione bonorum.

Collatio bonorũ dicitur quasi cõmunicatio quasi in cõmune latio. Naꝫ qd erat ꝓpriũ. et cõfert. cõioni subicit. Et habet hic ti. manifestã equitatẽ

cum enī ptor ad bonoꝝ possessionē cōtra tab. emācipatos admittat. parti cipesqꝫ efficiat cū his qui sunt in ptāte. bonoꝝ paternoꝝ: ꝯsequens eē cre didit. vt sua quoqꝫ bona in mediū cōferant. qui appetunt paterna. Inter eos ergo dabit collatio. quib⁹ bonoꝝ possessio data ē. Et fit collatio cū ta li distinctione. Nā aut sunt heredes ascēdentes. ⁊ tunc siue ipi succedāt li beris eoꝝ emācipatis. vel in ptāte ꝯstitutis: non tenent inter se inuicem aliqua bona cōferre. Et idem p oīa in collateralib⁹. ⁊ extraneis heredi bus. qui silr non astringūt sibi inuicē cōferre: siue tales psone succedāt ex testamēto. siue ab intestato. q: hoc non repit aliquo iure cautū. Sic er go titul⁹ ille nō habet locū in suprascriptis psonis. sed in solis heredibus descendentib⁹. qui liberi appellāt. inter quos ita distinguit. aut soli emā cipati succedūt patri vel auo. ⁊ tūc sola pfecticia tenent ꝯferre sibi inuicē vt pbat in. l. vt liberis. C. de colla. Aut succedūt cum collateralib⁹ vel ex traneis. ⁊ idem qđ supra. Aut succedūt cū alijs existentib⁹ in ptāte. ⁊ tūc emācipati cōferūt. suis in ptāte cōstitutis sola pfecticia: ⁊ ecōtra sui emā cipatis. Et sic ē equalitas inter eos in modo collationis. de hoc in aut. ex stamento. C. de coll. nisi testator aliud disposuerit vt ibi.

De collatione dotis.

Licꝫ pater faciens filio donationē tanq̄ bene merito ⁊ hoc expssō vt cō muniter fit in instrumentis donationū: non teneat fili⁹ istam donationem ꝯferre: cum talis donatio dicat peculiuꝫ aduenticiū. poti⁹ q̄ pfecticiū vt no. glo. in aut. vnde si parēs. C. de inoffi. testa. Tamē vbi pater tradit li beris ex aliqua causa pp̄ter quā cogit filio donare. puta ex causa dotis vl donationis pp̄ter nuptias vt in. l. fi. C. de do. pmis. ⁊ in. l. qui liberos. ff. de ritu nup. ⁊ tunc talis donatio debet ꝯferri vt. ī. to. ti. ⁊. l. filie. ⁊. l. illā C. de dona. Et est ratio: q: cū pater det ex iuris necessitate. videt velle q̄ ꝯferat. ⁊ etiā q: hec donatio q̄rit filio in vita pris ideoqꝫ cōferenda est vt pbat. l. pomponi⁹ philadelphus. ff. fa. her. Et sic sorores maritate ⁊ dota te que volūt venire ad successionē hereditatis paterne simul cū fratribus tenēt dotes suas cōferre. ⁊ eodeꝫ mō frater alteri fratri donationē pp̄ter nuptias quā pater ei ꝯtulit qn̄ ipe vxorem duxit.

De ventre in possessionē mittendo.

Sicuti liberoꝝ eoꝝ qui iam in rebus humanis sunt curam ptor habuit dando eis carbonianā. ⁊ cōtra tabulas. ⁊ ceteras possessiones. Ita etiam eos q̄ nōdū nati sunt. pp̄ter spem nascēdi. nō neglexit. Nam ⁊ hac parte edicti eos intuitus ē: dū ventrē mittit in possessioneꝫ vice ⁊ loco bonorum possessionis ꝯtra tabulas. Oportet ergo oīmodo mulierē esse p̄gnantē ad hoc vt det ei hec poss. bo. Nec sufficit se dicere p̄gnātē vt sibi cōpetat hoc edictū Quare nec tenet datio bonoꝝ possessiōis nisi vere p̄gnans fuerit: ⁊ mortis tpe. ⁊ eo tpe quo se mitti in possessionem petit.

De cōiungendis cū emācipato liberis eius.

Per legē antiquā. xij. tab. solū sui succedunt vt insti. d here. ab intes. §

primo. et sunt sui. etiã nepotes in ptãte retẽti. si pater eorũ est emãcipat⁹ vt insti. de here. qua et diff. §. sui. Per ptorẽ autẽ etiã emancipat⁹ ac si in ptãte pmansisset. vt supra de bo. poss. ptra tab. l. j. §. vocant. Hanc discordiam sedat hic ptor: vt ptem quã erat habitur⁹ emãcipatus si in ptãte stetisset: diuidat cum suis filijs. vt ipe dimidiũ: illi aliud dimidiũ habeãt. et eis solũ cõferat: nõ alijs fratrib⁹. ideo dr ille titul⁹ piungere emãcipatos cum eorũ liberis. Sz ad hoc q fiat hec piunctio mlta sunt necessaria. Primo vt pater sit emãcipatus. alias ipse solus succederet iure cõmuni vt. i. e. l. j. in pn. Scdo q liberi eius sint in familia. id est in ptãte aui tẽpore q is morit. Tertio q hi nepotes sint naturales et legittimi: nõ legittimi tm id ẽ adoptiui. vt. i. e. l. si quis. Quarto q hereditas ptineat ad eos scilz nepotes et filiũ. scz q filius pteritus sit. et illi instituti. vl' ecõtra. vl' omnes pteriti. et alius institutus. vl' prorsus intestat⁹ decessit Quinto q suo noie ptineat. alias secus. i. e. si nepos. Sexto q hereditas sit paterni generis vt aui paterni. vel q pteritio p exheredatiõe habeat. s. de ptra. tab. l. illud. §. ad testamẽta Septimo q nõ sint exheredati filius et nepos. qr tunc in ptra. tab. nõ iungerent. qr oĩno eis denegat suo et alieno iure. Octauo q emãcipatus non sit in adoptionez datus. Nam tunc non fit ei iunctio. qr nec habet ptra tab. nisi sit institutus et alius cõmittat edictũ vt supra d ptra. tab. l. non putauit. §. in adoptionẽ. Sed hoc edictum hodie locũ nõ hz. qr sublata est differẽtia patrie potestatis vt in aut. de here. ab intes. §. j. coll. ix. Vñ sol⁹ fili⁹ hodie succedit siue su⁹ vl' emãcipat⁹. et nõ nepos.

De carboniano edicto.

Hoc edictũ inuẽtũ est a carbone ptore. et ab eo denominatũ. sicut publiciana a publicio insti. de acc. §. alie. Et habet locum hoc edictũ qñ alicui filio non instituto vel exheredato. sed pterito. cõtrouersia fit a possidẽte bona paterna. an inter liberos sit cõnumerãdus. Et ita de statu eius. id ẽ filiatione. simul et de bonis agit. Si tunc talis ẽ impubes causa cognita pinde possessio corporalis rerũ hereditariarũ sibi dat. ac si nulla de ea re cõtrauersio eẽt: et iudiciũ in tẽpus pubertatis. causa cognita. differt. Et habet hoc edictũ locum tam in masculis q feminis ex virili sexu descendentibus. oẽs em comodũ carboniani habent. Et generaliter his competit carbonianũ. qbus et ptra tab. bo. poss. His vero q repellunt a cõtra. tab. bo. possessione. nõ cõpetit. Et vertit cause cognitio ĩ eo. vt si manifesta calũnia appareret eorũ q infantibus bonorũ possessionẽ peterent. non daret bonorũ possessio sũmatim. Ergo cum petit ex carboniano edicto bonorum possessio debet ptor cognoscere. et si qdem absolutam causam inuenerit. id est sine dubitatiõe: euidenterq pbetur filiũ non eẽ: quod duob⁹ modis p bari pt vt ẽ tex. in. l. filiuz. supra de his q sunt sui vl' ali. iur. negare debet ei bonorũ possessionẽ carboniani. Si vero ambiguã causam. hoc ẽ vel modicũ p puero faciẽtẽ vt non videat filius euidẽter nõ esse. dabit ei carbonianã bonorũ possessionẽ. Due ergo cause sunt de quibus ptor cognoscet. Una dãde carboniane possessiõis: q hz cõmodũ illud. vt pinde ac si nullã ptrouersiã pateret impubes possessionẽ bonorũ accipiet. Alia ẽ cause cognitio vtrũ debeat differri in tps pubertatis cognitio. an psentari possessio.

De bonoꝝ possessionibꝰ ſm tabulas.

Juriscōsultus secutꝰ ordinē bonoꝝ poſ. Primo supra tractauit de ꝯtra. tab. qꝛ iſta prius deferṫ q̄ ſm tab. vt ſ. ti. ꝓx. l. ideoq̄. Et nūc demum de ſm tab. qꝛ iſta poſterior ē. Sꝫ impator. C. e. ti. aliam habuit ꝯſideratiōeꝫ ꝑmittendo ſm tab. tanq̄ digniorē. qꝛ magis nititur ex volūtate defuncti. Et debemus accipe tabulas teſtamenti omnē figurā materie Siue igitur tabule ſint lignee. ſiue cuiuſcūq̄ alterꝰ materie. ſiue charte. ſiue mēbrane. ſiue corū alicuiꝰ aīalis. tabule recte dicunṫ. Non tn̄ curamꝰ hic oēs tabulas ſed ſupmas. id ē eas q̄ nouiſſime facte ſunt. Sufficit auteꝫ extare tabulas etiā ſi non ꝓferanṫ. ſi certuꝫ ſit eas extare. Si aūt apud furē ſunt vel apud eū apud quē depoſite ſunt. dubitari nō oportet. admitti poſſe bonoꝝ poſſeſſionem. Nec em̄ opus ē apiri eas vt bonoꝝ poſſeſſio ſm tab. cognoſcaṫ. Et ē ſequutꝰ ꝑtor ordinē equiſſimū: voluit em̄ primo ad liberos bonoꝝ poſſeſſionē ꝯtra tabulas ꝑtinere. Qd̄ ſi hoc occupatū nō fuerit. iudiciū defuncti ſequendū ē. Expectādi igiṫ liberi erūt q̄diu bonoꝝ poſſeſſionē petere pn̄t. Qd̄ ſi tp̄s fuerit finitū. vel an̄ deceſſerit vł repudiauerit vel ius petendi bonoꝝ poſ. amiſerit. tūc reuertitur bono. poſ. ad ſcriptos heredes. ⁊ ꝓ qua q̄ſq̄ ꝑte heres ſcriptus ē: ꝓ ea accipiat bonoꝝ poſſeſſionē. Sic tn̄ vt ſi nō ſit q̄ ei ꝯcurrat. habeat ſolꝰ bonoꝝ poſſeſſionē.

Si a parēte q̄s manumiſſus fuerit.

Manumiſſus hoc titulo improprie ꝓ emācipato poniṫ. Seruus em̄ dr̄ manumitti. filiꝰ aūt emācipari. vt. C. qn̄ actio de pec. ē an. l. j. Quia autē supra de bono. poſ. ꝯtra. tab. q̄ datur liberis cōtra teſtamentū parentū vt ibi dictū ē. Nūc ecōtra de ea poſſeſſione q̄ parentibꝰ ꝯtra teſtamentū liberorū daṫ. licꝫ hec non ſit ita fauorabilis ſicut alia. q̄ recto ordine nature liberis debeṫ. nō aūt ecōtra vt. ī. vnde lib. l. ſcripto. in fi. Et caute diciṫ in hoc ti. ꝯtra teſtamentū emancipati. Nā ille q̄ ē in ptāte non poterat olim habere heredē etiā parētē niſi haberet caſtrēſe peculiū ⁊ faceret teſtamētum ⁊ adireṫ hereditas. ⁊ tunc ceſſat ꝯtra. tab. ⁊ q̄rela. vt. C. de inoff. teſ. l. fi. Siſr̄ter etiā in q̄ſi caſtrēſi potuit. p. l. nam ⁊ ſi parentibꝰ ſupra de inoffi. teſ. ⁊ dic. l. fi. Hodie aūt in q̄ſi caſtrenſi videṫ q̄ habeat locū querela. ⁊ ꝯtra. tab. vt. C. de epi. ⁊ cle. auṫ. p̄ſbyteros. Si autē non adireṫ hereditas: pater oīa occupet iure peculij vt. ī. de caſ. pe. l. ij. Sicut ergo pater ꝑtereundo filiū ſuū in teſtamēto: patiṫ ꝯtra tab. bono. poſ. filio adiudicari etiā emācipato: ita ⁊ filius etiā emancipatꝰ patrē ꝑteriens. eundē exitū cōtra tab. teſtamēti ſui patieṫ. Niſi parens pecuniā acceperit vt filiū emāciparet. vel poſtea filius in eum quātū ſatis eſt cōtulit. ne iudicia eius inquietet. Vel niſi filius militare cepit. milicia vel armata vel inermi. ī. e. l. j. §. ſi parens.

De bonoꝝ poſſeſſionibꝰ ex teſtamēto militis.

Quia q̄daꝫ ſpecialia ſeruāṫ in bono. poſ. ſm tab. ex teſtamēto militis: q̄ in teſtamēto pagani locū nō h̄n̄t. ideo de hac dr̄. Non ē aūt dubium quin voluntates eorū rate eē debeāt. qui in hoſtili loco. id ē expeditiōe vel procinctu ſuprema iudicia quoquo modo ordinaſſent: ibidemq̄ diem ſuum

obijssent. Omnes ergo q̄ eius sunt codicionis: vt iure militari testari non possint. q: forte milites non sunt: si tamē in hostili loco dephendant. ⁊ illic decedant: quoquo modo velint. ⁊ quoquo modo possint testabunt. siue p̄ses sit puincie. siue legatus. siue q̄s alius q̄ iure militari testari non pōt Itē nauarchos. id ē p̄nceps nauis. ⁊ trierarchos classiu͂. id ē. q̄ p̄sunt nauib⁹ triremib⁹. iure militari posse testari. nulla dubitatio est.

De iure patronatus.

Supra titulo scd̄o visu͂ ē quō patri ⁊ patrono qd̄ vnu͂ ē cōtra tab. testamenti bono. possessio det. Nu͂c de omi iure patronatus tractat. qd̄ in multis cōsistit. Primo em̄ succedu͂t patroni ⁊ eoru͂ liberi libertis ab intestato decedentib⁹ si liberos nullos reliquerit. Ex testamēto autē si libert⁹ habeat in bonis min⁹ q̄ centu͂ aureos. excludit patronus penitus. Si habeat plus q̄ centu͂. ⁊ instituat extraneu͂ heredem: non p̄t patronus excludi q̄n habeat ad minus tertiā de bonis liberti vt insti. d̄ succ. liber. post p̄n. Scd̄m ius est vt patronus non vocetur in ius a liberto sine venia. vt. C. de in ius vo. l. ij. Tertiu͂ vt libertus alat eu͂ inopem. vt supra de lib. ag. l. si quis a liberis. §. solent. Quartum vt turpem actionē vel exceptionem contra eum non pponat vt. ſ. de ex. dol. l. apud celsum. §. aduersu͂. Quintum vt possit eum ingratum in seruitutē reuocare vt in aut. vt liber. de. ce. §. j. Sextum vbi patronu͂ inuenerit faciat ei reuerentiā. supra de in ius vo. l. generalit. vnde d̄r. Patrono debet bonor. onus. vtilitasq̄. Presenti p̄sit. defendat. alatur egenus. glo. in. c. nobis. de iure patro. Et hec iura multis modis tolluntur. quos ponit glo. insti. de succ. lib. §. cum vero maiores.

De obsequijs a liberis ⁊ libertis parentibus ⁊ patronis p̄standis.

Honori parētu͂ ac patronoꝝ tm̄ tribuit: vt q̄uis ꝓcuratorē iudiciu͂ accipiāt. tu͂ nec actio de dolo. neq̄ iniuriaru͂ in eos dat. Interdictu͂ q̄ vi non ē aduersus eos reddendu͂. Et tanta pietatis ratio etiā militib⁹ in parētes p̄star: debet: q̄ si fili⁹ etiā miles ī patrē aliq̄ ꝯmisit: ꝓ modo delicti punie͂dus ē. Et si fili⁹ p̄rem aut mr̄em: q̄s venerari oportet: ꝯtumelijs afficit: vel i npias man⁹ eis infert: ꝓ mō delicti talis trāsgressa pietas punienda ē. Et indign⁹ ē milicie iudicādus: q̄ p̄rem ⁊ mr̄em de aliq̄ maleficio accusauerit. q: filio ⁊ liberto. sp̄ honesta ⁊ sc̄tā ꝑsona p̄ris ac patroni videri debet. Et etiā magistri vt dicit glo. in. l. liberto. ſ. e. Itē nec iusiurādu͂ calu͂nie a patrono exigere p̄t ꝰ de iureiur. l. si patron⁹. ⁊. l. iusiurandu͂.

Liber tricesimusoctauus et vltimus huius

De opis libertorum.

Opere sunt diurnũ officium. id ē officiũ qđ quis exhibet alicui p diem sc; artificialē. non naturalē. vt supra de ali. leg. l. ij. ⁊. ſ. đ v. sig. l. ij. §. j. Aliquãdo tamen opa ponit̄ p breuioris tpis offi cio vt in salutãdo vel assurgẽdo ⁊ si. vt supra đ ↄdi. inde. l. si nõ fortem. §. libertus. Et cõsistit opa in actu. supra de op. ser. l. j. Et differt h ti. ab illo. q: ibi de opis fui. hic de liberti opis dicit. Et pollicet̄ pretor in hoc edicto se daturũ iudiciũ in libertos ⁊ libertas sup opis prestãdis. ad hoc vt emeret atq; honoraret libertinas psonas. Qui ergo operas p̄stare debet diurnas: non eo die p̄stare tenet̄ quo ↄmisit Nec illi q̃ sex horis añ meridianis patus est seruire hodie: ⁊ alia die p alias sex horas: liberatio eius diei contingit. quia opera non diuiditur. Et alie sunt ope diei hodi- erne. alie crastine.

De bonis libertorum.

Hoc edictũ a p̄tore ↄpositũ ē. honoris quē liberti patronis exhibere de bẽt moderãdi grã. Nã vt serui⁹ scribit añ soliti fuerũt patroni a libert; du rissimas res exigere. sc; ad remunerãdũ tam grãde ⁊ inestimabile bene ficiũ quod in libertos confert̄: cum ex suitute in ciuitatē romanã pducũ- tur. Et q̃dem p̄mus. p̄tor rutilius edixit. se amplius non daturñ patrono q̄ opa; ⁊ societatis actionē. videlicet si hoc pepigisset. vt nisi obsequium ei p̄staret libertus. i societatē admitteret̄ patronus. vt quia dixit dñs ob hoc te solum manumitto vt mecũ cõtrahas societatē. talis aute; societas iure postea ↄhibita fuit vt in. l. labeo. s. ti. ↄxi. posteriores aute; p̄tores pollicebãt̄ patronis certe ptis bo. poss. qđ ⁊ postea p impiales ↄstitutões redactũ ē in id ius. qđ habet̄ insti. đ succ. lib. ⁊ dic. ē s̄ đ iur. pa. circa p̄n.

De libertis vniuersitatum.

Municipibus id est vniuersitati plenum ius in bonis liberto; liberta rumq; defert̄. hoc est illud ius quod etiam patrono. Possunt ergo omino petere bono. pos. libertorũ. ⁊ tẽpora bono. possessionis petẽde cedũt muni cipibus exinde. id ē ab eo tpe. ex quo decernere de petẽda potuerũt. id ē eligere sindicum vel actorem.

De assignandis libertis.

Temporib⁹ claudij impatoris. velleio. rufo. ⁊ scapula cõsulibus. factũ est senatuscõsultũ đ assignatione liberto;. quo cauet̄. q; patronus habẽs plures liberos in potestate. p̄t vni ex eis libertu; assignare siue ex testamẽ to. siue ab intestato. q̃ assignatio euanescit. si talis filius postea emãcipat⁹ fuerit. ⁊ ille cui assignatio ē facta. sol⁹ succedit liberto. exclusis alijs etia; in eodē gradu cõstitutis. Est ergo assignatio q̃dam p̄legatio ⁊ p̄ alijs libe ris donatio. ⁊ p̄t fieri q̃cũq; volũtate. ⁊ q̃buscũq; verbis etiã nutu. ſ. e. l. j. §. assignare. ⁊ pure ⁊ sub ↄdictiõe. ſ. e. l. assignare.

Si quid in fraudē patroni factũ sit.

Libertus tenet̄ patrono suo relinquere ptem deb. tã iuxta distinctiõe;

supra de iur. pa. traditã. Si ergo libertus dolo malo. siue testamẽto facto siue ab intestato decedẽs. aliqd fecerit q̃ min⁹ debita p̱ bonoꝝ ad patronũ vel ei⁹ liberos ꝑueniat: hꝫ patron⁹ actiõeꝫ q̃ appellat̃ fauiana. Et est ĩ factũ actio. ꝑsonal̃. ꝛ ꝑpetua. q̃ dat̃ soli patrono ad reuocãdũ ea q̃ libert⁹ in fraudẽ ei⁹ alienauit inter viuos vel vltima volũtate quo min⁹ patron⁹ habeat tertiaꝫ vt. ĩ. e. l. j. §. j. ꝛ insti. de succ. lib. §. sed curã. de hac actione insti. de acc. §. Itẽ si quis in fraudẽ.

Si tabule testamenti nulle extabunt.

Postea ꝙ p̄toꝛ loquut⁹ est de bono. possessionib⁹ ei⁹ q̃ testat⁹ est: trãsitũ fecit ad intestatos: eũ oꝛdinẽ sequut⁹ quẽ ꝛ lex. xij. tab. secuta ẽ. Fuit em̃ oꝛdinariũ añ de iudicijs ꝛ voluntatib⁹ testantium: ꝛ deinde de successione ab intestato loqui. Sed successionẽ ab intestato in plures p̱tes diuisit: fecit em̃ gradus varios. id ẽ capita. p̱rimũ liberoꝝ. scdm legittimoꝝ. tertiũ cognatoꝝ. quartũ viri ꝛ vxoꝛis. Tũc aũt ab intestato p̄t cõpetere bonoꝝ possessio. Si neqꝫ s̃m tab. neqꝫ ꝯtra tab. bo. pos. agnita sit. vel si repudiata est bono. pos. ex testamẽto: tunc em̃ ab intestato bono. pos. eam incipit. Recte aũt p̄toꝛ a liberis iniciũ fecit in successione ab intestato. vt sicut cõtra tab. ip̄is defert. ita ab intestato ip̄os vocet.

Unde liberi.

Quidã libꝛi hñt hic ꝓpꝛiũ titulũ. vnde liberi. Alij aũt nõ hñt h̄ titulũ sed ponũt istam legem sub ti. p̱ri. s̃. si tab. testa. ꝛc. Et tractat hic titul⁹ d̃ p̄mo oꝛdine succedendi ab intestato: q̃ dat̃ liberis descẽdentib⁹ siue suis. siue emãcipatis: q̃bus oꝛdine nature parentũ hereditas debet̃. Nõ auteꝫ ecõtra parentib⁹ liberoꝝ hereditas. Parẽtes em̃ quicq̃d acquirunt: ꝑsumunt̃ naturali rõne. ꝛ cõi voto. liberis thesaurizare. Ecõtra aũt liberoꝝ bona. ad parẽtes nõ recto oꝛdine nature. sꝫ turbato ꝛ ex sola miseratione id ẽ pietate. in solaciũ filij amissi ꝓcedunt̃. vt s̃ de iur. do. l. in successione ꝛ de inoffi. testa. l. nã ꝛ si parentib⁹. vbi glo. dicit Bul. dixisse qñ moꝛtu⁹ fuit fili⁹ suus. Oꝛdine turbato succedis bulgare nato. Et p̄t hic subijci regula. vt q̃cũqꝫ hñt ꝯtra tab. habeãt hãc bonoꝝ possessioneꝫ vt s̃ ti. p̱x. l. j. §. recte. liberi ergo ĩ bonis mr̃is. vel materne linee. non hñt hanc bono. pos. ita intelligit̃ ꝙ dr̃. C. de suis ꝛ le. here. l. vl.

Unde legittimi ꝛ vnde agnati.

Cõiunctio. ꝛ hoc titulo ponit̃ expositiue. nã idẽ est legittim⁹ ꝛ agnat⁹. oẽs em̃ agnati legittimi dicunt̃: q: lege. xij. tab. ad successionẽ vocantur. Et defert̃ hec bono. pos. p̱ vnde legittimi. nõ tm̃ masculis sed etiã feminabus. nec tm̃ ingenuis. verũetiam libertinis. Est ergo cõis pluribus. Naꝫ ꝛ femine pñt vl̃ cõsanguineos vel agnatos hr̃e. Deficientib⁹ igit̃ liberis id ẽ suis heredibus: deuoluit̃ hereditas scdo oꝛdine per hoc bono. pos. ad agnatos p̱rimos ex lege. xij. tab. qui sunt illi ex linea masculina descẽdũt vel etiã ex adoptione. dũmodo sint in pꝛioꝛi gradu. q̃dam tñ cõiuncti p̱ fe

mininū sexum admittunt sicut legittimi: vt filij sororis germane vel vterine. et fratres emācipati. Itē vterini et filij eorum. C. de leg. here. l. pe. et vlt. Itē q ad hereditatē vocātur vel bono. pos. lege vel senatuscōsul. tertul. vel orfi. habent hanc bono. pos. ī. l. ij. §. vl. et. l. iij.

Unde cognati.

Hec bonorū pos. datur piūctis p femininū sexū legittime vel nō legittime Et qr ex iure ciuili originē nō h3: ideo posteriori et tertio ordine ponitur. et eos inuitat qui iure ciuili ad successionē admitti non pnt. id ē cognatos Cognati aūt appellati sunt quasi ex vno nati. vel ab eodē orti. id ē pgeniti. et q quasi cōe nascēdi inicium habuerunt. Et cōplectitur hec bono. pos. sextum gradū cognatorum. et ex septimo duas psonas sc3 filium et filiā sobrini et sobrine. Si itaq3 liberi. id ē pmi ordinis heredes: et post illos agnati. id est secūdi ordinis: minime supsunt q venire possint ad successionē ab intestato: vocantur p vnde cognati. id ē beneficio hui⁹ tituli attinētes ex linea pximiori feminina. et agnati capite diminuti etc. Hodie aūt agnati aū cognatos nullā habēt pgatiuā. Nec ē aliqua differētia agnatōis et cognationis: dūmodo alias nullo defectu etatis vel morbi impediantur: vt ī aut. de here. ab intes. §. ex his. coll. ix.

De successorio edicto.

Successoriū edictū ideo ppositū ē. ne bona hereditaria vacua sine dño diuti⁹ iacerēt: et creditorib⁹ lōgior mora fieret. bene igitur pretor putat pstituere tps his qbus bonorum possessionē detulit: et dare inter eos successoriū edictū Cum em plures sunt species successionū et ordines. et in vna quaq3 specie sepe plures existent dispari gradu psone. Ne igitur actiōes creditorum differantur: sed haberēt quos puenirēt: et ne facili ī possessionē defuncti mittantur. et eo modo sibi cōsulerēt: ideo petēde bonorum possessionis certum tps pfiniuit Liberis itaq3 et parētib⁹ tā naturalib⁹ q adoptiuis ob sanguinis pgatiuā in bonorum pos. petenda. anni spaciū: ceteris aūt agnatis vel cognatis centū dierū dedit. Et si intra hoc tps aliqs bono. pos. non petierit eiusdē gradus psonis accrescit. partes aūt nō petentiū accrescūt petentibus. C. qn non pe. par. ite. acc. l. j. S3 si null⁹ ei⁹ ordinis sit: deinceps ceteris bono. pos. pinde ex successorio edicto pollicetur: ac si is q pcedebat ex eo nō eēt numero. Et dies pfixi ad bonorum pos. debent eē vtiles. et absq3 solēnitate aliqua bonorum pos. corā iudice agnoscitur. Et olim erat successoriu3 edictū solū de ordine in ordinē. hodie aūt etiam de psona in psona3: ō gradu in gradu3. et de capite ī caput. vt no. C. e. super rubro. et insti. de bono. pos. §. cum igitur.

De gradibus affinitatis.

Iurisconsultus cognatorum gradus et affiniū nosse debet: qr legib⁹ hereditates et tutele ad quēq3 pximū redire cōsueuerūt. Et ex lege publicorū iudiciorū. ptra affines et agnatos. nemo inuit⁹ testimoniū dicere cogitur. Nomen cognationis a greca voce dictū videtur. cynon. sic em illi vocant quos

nos cognatos appellam⁹. Sunt aũt agnati omes cognati sꝫ nõ ꝯuertitur Inter agnatos em̃ ꝛ cognatos hoc interest. qđ inter gen⁹ ꝛ specie͂. Nam q̃ est agnatus. ꝛ cognatus e͂. nõ aũt q̃ cognatus e͂. agnatus etiã est. Alteruꝫ em̃ ciuile alteꝝ naturale nomẽ est Gradus aũt cognatiõis alij supioris ordinis sunt: alij inferioris: alij ex trãsuerso. siue a latere. Supioris ordinis sunt parẽtes q̃ vsqꝫ ad tritauũ apud romanos ꝓprio vocabulo appellant̃ Ulteriores q꞉ nõ hñt speciale nomen: maiores nominant̃ Inferioris ordinis sunt liberi: q̃ vsqꝫ ad trinepotẽ ꝓpria hñt vocabula: vltra hos posteriores vocant̃. Ex trãsuerso aũt siue a latere: fratres ꝛ sorores sunt ꝛ ex his ꝓgeniti. Item patrui. amite. auũculi. ꝛ matertere. ꝛ eoꝝ liberi: q̃ cõputatio qualiter fieri debeat. tradit̃ insti. de gra. ꝛ in arbore cognationuꝫ. De affinitate aũt ꝛ ei⁹ cõputatiõe ĝduũ habes insti. de nup. §. affinitatis ꝛ peculiarẽ ea de re arboris affinitatis q̈ ꝓseq̄re. vt l. c. nõ dꝫ. de ꝯsan. ꝛ affi.

Unde vir ꝛ vxor.

Deficiẽtib⁹ cognatis: ꝛ his q̃ int̃ cognatos vocant̃: quarto ordĩe vir et vxor sibi succedũt. ꝛ excludũt fiscũ. Ad hoc ergo req̄rit̃ q꞉ inter eos iustum matrimoniũ fuerit ꝯtractũ. q꞉ si iniustũ fuerit matrimoniũ. nõ dat̃ eis bonoꝝ pos. sicut nec ex testamẽto vl' ab intestato p̱ eos hereditas peti potest. Ut aũt hec bono. pos. locum habeat. oportet eẽ vxorẽ mortis tp̱e. si em̃ diuorciũ secutũ sit. hec successio locũ non habet. Siĩter repellit̃ mulier si nubat inter annũ luctus. C. de secũ. nup. l. j. in fi. Itẽ p̄ferunt̃ vxori oẽs consanguinei viri. C. e. l. j. Item q̃dam alij qui sunt. C. de here. decu. per to. Item q̃ ex liberalitate impiali veniunt. vt. C. si impe. libe. se. sine. he. decess. li. x. Alias em̃ iṡ̃ i inuicem sibi succedũt excluso fisco. vt. C. e. l. j. ꝛ hoc iure veteri. iure aut̃. est aliq̃d plus vt. C. e. aut̃. p̄terea.

De veteranorũ ꝛ militũ successione.

Bona militis intestati defuncti castrensia. fisco non vendicant̃. si heres legittim⁹ vsqꝫ ad q̃ntum gradum. intra tẽpus statutũ possessionẽ acceperit. Miles damnatus de aliquo crimĩe militari. qualia multa sunt. ĩ. đ re mili. per to. nihilomin⁹ testamentũ facere potest in bonis castrensib⁹ ꝛ iure militari. si sibi hoc ꝯcessum sit a principe. eiusqꝫ bona ab intestato ad cognatos ꝑtinent. Secus si sunt paganica que fisco applicant̃. C. e. l. ꝛ militi. Si autem punitus sit ex cõmuni crimĩe puta furto. homicidio ꝛc. omi casu fiscus succedit. Et est notandũ q꞉ p̄uilegium qđ habet miles vt testet̃ qđ alias nõ poterit: nõ durat post missionẽ. vt insti. e. j. rñ. Sed secus in alijs p̄uilegijs: Ueteran⁹ aũt đr nõ solũ legionari⁹. sꝫ ꝛ omnis qui qualitercũqꝫ militauit ꝛ honeste ẽ a milicia absolut⁹. ꝟ de excu. tu. l. sed ꝛ milites. §. veteranus. ꝛ q̃ p̄uilegia talis habeat habet̃. C. de vete. p̱ to. no. C. q̃ñ ꝓuo. non ẽ ne. l. veteran⁹. in glo.

Quibus non cõpetit bonorũ possessio.

A bonorũ possessione repellunt̃ qui amiserunt libertatẽ vel ciuitatẽ. petitur autẽ bonoꝝ possessio vt supra dixi. intra tẽpora statuta. Si autem re

pudiauerint vel tēpore sint exclusi statim possunt admitti sequētes. Nec in cursu tēporis bonorū possessionis licȝ alicui ptēdere ignorātiā. si tamē potuit cōsulere peritiores. C. e. l. iuris. Item si pater dolo fecerit. ne testamentū mutaret in quo filius suus est institut⁹ etiam emancipat⁹: vel si seruo instituto dn̄s dolo fecit ne testamētū mutaret: actiones cōpetentes ex eodem testamento ꝓ adipiscēda bono. pos. eis denegant. ⁊ ꝯtinuat materia huius ti. s̄ si quis aliquē tes. ꝓhi.

Ut ex legib⁹ senatusq̄ꝫ cōsultis bonorū possessio detur.

Hec est bonoꝝ possessio septima extraordinaria: que optima rōne inducta dicit. vt insti. de bono. pos. §. septima. ⁊ habet locum aliquādo ex testamēto. aliquādo ab intestato. vt patet in defuncto apud hostes q̄ lege cor. habet hereditatē vt supra de testa. l. l. cornelia. ⁊. C. d̄ cap. l. nec nos Itē mater alijs in testamento institutis filijs. postea in puerperio decessit. ⁊ filium quē gestabat in vtero pterijt: p̄sumitur eīm hic filius institutus ⁊ habet bono. pos. ſm tab. ⁊ hanc septimā extraordinariā. C. de inoffi. tes. l. si mater: Dicit etiā extraordinaria q2 ius non tribuit. vt Carbonia. que datur ventri. ⁊ que dat gratia agnoscēde litis. vnde ⁊ dat sine cause cognitione. Cō in ordinarijs. quia ius tribuūt. ꝯtrarium ē supra de bono. pos. l. iij. §. si causa. ⁊. ī. ti. pxi. l. iij. §. in bonorum. Item alia edictalis que ex edicto p̄toris mortui decernit. Alia decretalis que a viuo p̄tore decernit vel hodie. quia non est necessariū eam decerni vel dari. Dicit iudicialis a iudicis p̄sentia. que in eius agnitiōe exigitur. supra de bono. pos. l. iij. §. a municipalib⁹. ⁊ insti. de bono. pos. §. vlt. ⁊ ſm Azo. posset illud dici vnam esse bono. posses. edictalem. ⁊ eandem appellari decretalem ⁊ iudicialeȝ. ex eo q̄ accipit efficaciam ex p̄sentia iudicis. nec est differētia inter decretum ⁊ decretalem. Ubicūq̄ꝫ ergo danda est bono. posses. ex aliqua noua lege datur ista extraor.

Quis ordo in bonorū possessione seruet.

Ad bona defuncti itestati. vocāt pmo sui heredes Scdo legittimi. id ē agnati. Tertio proximi cognati. Deinde vir ⁊ vxor. sicut s̄ si tab. tes. nlle. ex. l. j. ⁊ insti. de here. ab intes. §. admonendi. Intestati igit patris bono. posses. datur liberis. nō tm̄ his qui in ptāte parētis vsq̄ꝫ in mortis tp̄s fuerunt: sed etiā emācipatis. ī. e. l. j. in fi. ⁊. C. qui ad bo. pos. l. ij. ⁊ insti. de here. ab intes. §. emancipati.

De suis ⁊ legittimis heredibus.

Que sit successio d̄ iure p̄torio multis ti. hucusq̄ꝫ iuriscōsult⁹ posuit. Sȝ q2 pauca dictur⁹ erat de successiōe iuris ciuilis. ido istā postponit. tractat aūt h̄ ti. de heredib⁹ q̄ veniūt ab intestato. Intestati aūt ꝓprie appellāt. q̄ cū potuerūt testm̄ facere. testati nō sūt. vel fecerūt testm̄ sȝ nō iure. Aut id qd̄ fecerāt ruptū ē agnatiōe postera. vel arrogatiōe. Aut irritū factū ē vt ꝑ capi. di. testatoris. Aut si ex eo testamento nemo heres extitit. Aut ꝑ q̄relam vel cōtra tab. testamento rescisso His eīm modis dicitur quis intestat⁹ vt ē tex. in. l. j. in pn̄. ī. e. ⁊ insti. d̄ here. ab intesta. in pn̄. ⁊ glo. in. l.

Digestum Nouum

intestatus.ff.de v.sig. Qui autē dicant' sui habet insti.de here.q. et dif.
.§.j.Et q legittimi habet insti.de legitt.ag.tu.§.j.et de leg.ag.succ.post
pn.Isti ergo legittime successioni ita locus est.si nemo ex testamento suc
cedit.ff.de reg.iur.l.qdiu.

Ad senatusc̄osultū tertulianū.

Ex lege.xij.tab.mater a successiōe filij.et ecōtra.excludebat: beneficio tamē ptoris postea sibi p vnde cognati succedebant.postea autez senatuscōsulto tertuliano qd factū est tēporib⁹ diui Adriani. Mater ingenua habens tres filios liberos: libertina autē quattuor: ad eorū intestatorum tristem successionē admittebat ad solaciū liberorū amissorū. Jure autē nouissimo.mater etiaz non habens nisi vnū filium ad successionē eius indistincte admittit.agnatis exclusis. Nec debet eē deterioris cōdicionis ea q raro pepit q̄ ea q sepe. Sic etiaz ecōtra filius et nepos veniūt ad successionē matris et auie ab intestato ex senatuscōsul.orficiano.qd orficio et rufo cōsulibus factū est. Et habet locū etiaz si filius vulgo sit q̄situs.id ē qui nō habet certum patrem. Nisi mater fuerit illustris.tūc eñ tales cū legittimis ab intestato nō veniūt. Sec⁹ in naturalib⁹ ex licita ɔsuetudine ,pcreati vt C.ad orfi.l.pe.vñ dr. Succedit matri p filius orficianū. Jnuidiaz portās ecōtra tertulianū glo.insti.ad orfi.circa pn.

Digestum Nouum Liber XXXIX et prim⁹ hui⁹

De noui opis nunciatione.

Oc edicto de opis noui nūciatione statuit et pmittitur: vt siue iure siue iniuria opus nouū fieret: possit p denunciationē legittimaz inhiberi. Et est hoc edictū aduersus futura opa inductū.hoc est aduersus ea que nōdum facta sunt ne fiant. Nam si aliqd opus factum fuerit et cōpletum.qd fieri non debuit cessat hoc edictū de no.op.nun. Et erit trāseunduz ad interdictū qd vi aut clam.vl' aliud simile. Et dicitur opus nouū facere: qui aut edificādo de nouo.

b

aut detrahendo aliquid ex veteri ope.pstinam faciē operis mutat. Et cōplectit hoc edictū non oīa opa.sed ea sola que solo.id ē terre coniuncta sunt: quor edificatio vel demolicio videt opus nouū cōtinere. Qu b⁹ autem ex causis fiat hec nūciatio.habet.ff.l.j.§.nunciatio fit. Et que psone nunciēt habet.ff.e.l.in ,punciali.§.fi.et.l.j.§.fi.et.l.se. Quibusq3 psonis nunciet habet.ff.l.j.§.nunciam⁹ Et in q̄bus locis nunciatio fiat habetur ff.l.de pupillo.§.nunciationē. Et quis effectus sit nunciationis.sc3 vt destruat quicq̄d factum est post nunciationē vt.ff.e.pretor.in pn.et plene de hoc toto ponit in.c.ij.de no.op.nun.

Liber XXXIX

De damno infecto ⁊ de subgrūdis ⁊ ꝓtectis.

Damnū infectū est damnū nōdū factum. sed quod futuꝝ veremur. ido qꝫ cautionē desideramꝰ interponi. Et tractat hic ti. qualiter aduersus ꝑterita opa ruinā minācia caueat̄. ⁊ qꝛ in subgrūdis plerūqꝫ hec fiūt. ideo de his specialiter dicit. Et est damnū ⁊ dānatio ab ademptiōe. id ē ablatiōe dictū. Est eñ dānū quasi diminutio patrimonij. ff. l. iij. Protectū aūt vel ꝓiectū illud dr̄ qꝑ ita ꝓuehitur aut ꝓicitur vt nusq̄ꝑ requiesceret. qualia sunt meniana ⁊ subgrūda. id ē sūmitates edificioꝝ ⁊ de hoc in. l. malum. §. j. de v̄. sig. ⁊ in. l. si vo. §. ꝓtoꝛ. ff. de his qui deie. vl' eff. ⁊ in. l. si duo. §. videamus. ⁊. §. labeo. ff. vti poss.

De aqua pluuia arcenda.

Quidā libri hñt rubricā de aqua. ⁊ aqua pluuia. arcēda. ⁊ ita roygle-rius scripsit. ff. e. si ꝑ̇us. in pn̄. vbi tractat̄ de alia aqua q̄ꝑ pluuiali. qn̄. q̇-bus. ⁊ a q̇bus ⁊ qualit̄ sit ꝯcedenda habet̄ in ea. l. si ꝑ̇us. vsqꝫ in fi. ⁊ in. l. in ꝯcedendo. ⁊. l. in diē. Itē q̇ possint experiri hac actione aque pluuialis arcēde. ⁊ ꝯtra q̇s ⁊ qđ sit iudicis officiū habet̄. ff. e. l. supra iter. §. cassius. vsqꝫ ī fi. legis. Si igit̄ alicui aqua pluuia damnū dabit. id ē dare poterit. auertet̄ aqua ista. actiōe aq̄ pluuie arcende. Et dicimus aquā pluuiā que de celo cadit qñcunqꝫ in hyeme vel estate. atqꝫ himbre excrescit siue per se hec aqua celestis nocere possit. siue cum alia mixta sit.

De publicanis ⁊ vectigalibus.

Titulus hic prouidet aduersus damna ⁊ illicitas extorsiones factas a publicanis. Sūt aūt publicani q̇ publico fruunt̄. id ē eo qđ publicū ē. vt est portus ⁊ salina. Nam inde nomē hñt siue fisco vectigal pendant. id est tanq̄ꝑ ꝓcuratores colligāt. vel etiā tributū iure ꝓprio. ⁊ ad suū cōmodum ꝓsequant̄. Et oēs q̇ aliquid a fisco vel aliqua ciuitate ꝯducūt. recte appellant̄ publicani. Sꝫ ē differētia inter vectigal ⁊ tributū. Vectigal eñ ē qꝑ ꝑstat̄ ex rebꝰ q̄ vehūtur. ⁊ inde nomē assumpsit. Et ē octaua porcio eius mercedis. q̄ vehit̄ cuius noīe est ꝑstandū. C. de vec. ⁊ cōmis. l. vniuersi. et l. ex ꝑstatione. Sꝫ tributū. siue annona. vel publica functio. siue ꝑēsitatio ꝑstat̄ rōne soli. ⁊ a possidentibꝰ. ⁊ dr̄ etiā cēsus. vt no. C. sine censu ⁊ reli. l. ij. ⁊ fi. ⁊. C. de anno. ⁊ tribu. l. j. ⁊. ij. ⁊. C. de exac. trib. l. in fiscalibꝰ Si itaqꝫ publicanꝰ aut eiꝰ familia vi aliquid ademerit: si id restitutū non erit qñcunqꝫ petente actore. infra annū in duplū. post annū vero in simplum actio datur. Qui autē vectigal nō soluit sed supprimit ⁊ occultat merces quarū ē vectigal ꝑstandū: statim fit cōmissio omniū rerū. id ē in penā res oēs sunt applicate fisco. Nam ex fraudati vectigalis crimine tota merx fisco cōmittit̄ ⁊ in penā sibi cedit. Et qđ cōmissum ē statim desinit eius esse qui crimen cōmisit. Et cōpetit etiam cōtra eius heredem cōmissi ꝑsecutio quā habet fiscus. l. cōmissa. ⁊. l. fraudati. ff. e.

De donationibus.

Digestum Nouum

Sicut contiū volūtates diuerse sūt: ita ⁊ donatōes int̄ se differūt Dat enī aliqs qn̄ ꝙ ea mente vt statim velit accipiētis fieri. nec vllo casu ad se reuerti. ⁊ ꝓpter nullā aliā causam facit ꝙ vt liberalitatē ⁊ munificētiā exerceat donator. Et hec ꝓprie donatio appellat̄. de q̄ h. Et ista nihil aliud ē ꝙ liberalitas q̄dam q̄ nullo iure cogēte ꝯcedit̄. vt in. l. donare. ff. de re. iur. Aliqn̄ aliqs dat vt demū tūc accipiētis fiat. cū istud secutū ē cuius intuitu donat. Et hec nō ꝓprie donatio appellat̄. sed ē donatio sub ꝯdicioe vel modo. Aliqn̄ qs ea mēte dat vt statim fiat qdē accipiētis: sꝫ si ꝯualuerit. vel t id ad se reuerti. hec etiā nō ꝓprie dr̄ donatio. Sꝫ appellat̄ donatio q̄ sub ꝯdicione resoluit̄. Donatio aūt ꝑma. ista ꝑncipalis ē. ⁊ appellat̄ inter viuos. eo qꝛ nullo mortis intuitu fit. Et ꝑficit̄ cū donator suā voluntatē scꝑtꝭ aut sine scꝑtꝭ. id ē nudo ꝯsensu manifestauerit. Et talis donatio semel facta nō p̄t faciliter. id ē sine cā reuocari insti. de dona. §. alie aūt. Et dr̄ donatio a dono quasi doni datio. l. senat⁹. §. j. ff. ti. ꝑxi.

De mortis causa donationib⁹ ⁊ capionibus.

Mortis causa donatio ē cum qs se habere mauult. ꝙ eū cui donat. magisqꝫ eū cui donat ꝙ heredē suū. Sic ⁊ apud homerū. Telemachus donat pirrho Et in effectu dr̄ mortis causa donatio qn̄cūqꝫ ī donatiōe habet̄ mecio. vel suspicio mortis. Et trib⁹ modis reuocat̄ talis donatio. scꝫ ꝑ bonā valitudinē superuenietē. ꝑ penitētiā donatoris. ⁊ si donatari⁹ suo donatori ꝑmoriat̄. Et talis donatio cā mortis eq̄parat̄ legato. In qb⁹ autē differt a legato ponit glo. insti. de don. §. j. Mortis aūt cā capim⁹: nō solū cum qs sue mortis cā donet nobis. sꝫ etiā si ꝓpter alteri⁹ mortē id efficiat veluti si qs filio vel fratre moriēte donet meuio. ea ꝯdicione si ꝯualuerit is cui⁹ intuitu donat̄. reddat̄ sibi res. si decesserit. maneat apud meuiū. Nāꝫ q̄cq̄d ꝓpter alterius mortē nobis obuenit. mortis causa capit̄. Et p̄nt oēs mortis causa capere q̄ legata accipere p̄nt.

Liber XL et II huius

De manumissionibus.

D E libertatib⁹ tractatur⁹ iuriscōsult⁹ ꝑmittit titulū generalē de manumissionib⁹. Est aūt manumissio datio libertatꝭ. Nāꝫ ꝙdiu aliqs ī ꝯuitute ē. manui. id ē ꝑtāti aliene supposit⁹ est. hinc manumissus dr̄ q̄ e manu. id ē ꝑtāte dn̄i dimittit̄. liberat̄ enī seru⁹ manumissus a ꝑtāte dn̄ica. Sicut enī ꝑ captiuitatē de iure gētiū captiui manu capiebant̄ ⁊ fiebāt ꝯui hostiū ac eo mō seruit⁹ introducta fuit vt insti. de iur. ꝑ. §. serui. ⁊ ob hoc etiā mancipia dicti. quasi manucapta. vt ibi. Ita ⁊ manumissus dicit̄ libert⁹ q̄ olim seruus fuit. nunc autē ex manu. id est dn̄ica potestate liberatus.

De manumissis vindicta.

Iuriscōsultus post generalem materiā manumissionis incipit dicere ꝑ species de eadē. Multis aūt modis quis manumittit̄ aliquando enī ex sacris ꝯstitutionib⁹ ī sacrosanctis ecclesijs scꝫ sub aspectu populi ⁊ antistitꝭ.

id est epi. et interueniente quacunque scriptura loco actorum. C. de his que in ec. ma. l. j. et. ij. Aliquando quis manumittitur vindicta. id est causa cognita coram pretore ob quod manumissio fit. Et dicitur ideo vindicta fieri quia vindex quidam seruus vindelicorum. qui prodidit filios bruti consulis romani tractantes de intromittendis filijs tarquinij et de proditione patrie. in remunerationem meriti cognita iusticia et dignitate cause ita manumissus fuit vt in. l. ij. §. inicium. ff. de ori. iur. et glo. insti. qui. ma. non pos. §. eadem. Sunt et alij modi manumittendi. de quibus insti. de liber. §. multis autem modis. et. C. pro qui. cau. ser. pro premio. et. C. coia de manumis. l. fi.

De manumissionibus que seruis ad vniuersitatem ptinentibus imponuntur.

Omnia collegia licita. id est lege. vel senatusconsulto vel constitutione approbata: habent potestatem manumittendi seruos suos. et eisdem manumissis et libertis effectis. iure patronatus succedunt: legittimam quoque eorum vendicabunt hereditatem. et de hoc etiam supra de liber. vniuer. l. j.

De manumissis testamento.

Qui testamento liber esse iussus est ita demum fit liber. si testamentum valeat et ex eo adita sit hereditas. vel si quis omissa causa testamenti in fraudem ab intestato possideat hereditatem. Et si libertas datur testamento pure: statim postquam adita fuerit hereditas competit. etiam si ab vno ex heredibus solum adita fuerit. Si autem libertas data est in diem. id est ex die. aut sub condicione: tunc competit libertas cum dies euenerit vel condicio extiterit. Ad tempus autem libertas dari non potest. Et dicitur hec libertas directa. quia directe vim et effectum capit ab ipso testatore. Alia est fideico. de qua. infra ti. j.

De fideicommissarijs libertatibus.

Libertas fideicommissaria est que non directe ex verbis testatoris competit. sed quia testator fidei heredis sue commisit vt seruum vnum vel plures post mortem suam libertate donaret: et erit talis seruus libertus heredis: non testatoris. et appellatur fideicommissaria. quia fidei heredis commissa est. Et quibus verbis fiat habetur. insti. de sing. re. per fideico. re. §. fi.

De ademptione libertatis.

Libertas aliquando lege adimitur. id est semel data reuocatur. quod fit in suo ff. adulterio cum dña commisso accusato. vt insti. de here. insti. §. seruum. Item in seruo qui seruatur intra sexaginta dies ob questionem adulterij vt. infra. qui et a quibus. l. prosperit. et. C. de adul. l. verba. Item in casu legis. lege fauia. et l. seruus. ff. de manu. et hoc ex persona serui. Ex persona etiam domini quandoque prohibet lex. et tunc idem. vt. infra. qui. et a quib. l. questitum. et ff. de manu. l. qui pene et tunc libertas dicitur haberi pro non data. aut perinde obseruatur ac si postea a testatore adempta esset.

De statu liberis.

Statu liber est qui statutā et destinatam in tēpus. vel in cōdicionē habet libertatē. fiunt autē statu liberi vel cōdicione expressa: vt si sit relicta libertas. si nauis venerit ex asia. vel alia similis. fit aliquādo vi ipa cū creditoris fraudandi causa manumittunt: nam dum incertum est an creditor iure suo vtatur. interim statu liberi sunt: q: fraus cū effectu i lege eliastencia interuenit.

Qui sine manumissione ad libertatē pueniūt.

Licz manumissio datio sit libertatis. tamē qnqz cōtingit aliquem ad libertatē puenire sine manumissione sz alias ex dispositione legis. vt cōtingit in suo: q̄ venditus ē ea cōdicione vt intra certū tps manumitteretur. Nam si etiā venditor et emptor sine herede decesserint. nihilomin⁹ suo libertas cōpetit. etiā si pus venditor voluntatē suā mutasset Itē ptingit in suo languēti: quē ob grauē infirmitatē dñs p derelicto habuit. Item in eo q̄ necem dñi detexit. et ob hoc pmiū libertatis psequit: talis em̄ fit orcinus libertus. id ē directo manumissus. vt insti. de sing. re. p fideicō. re. § libertas. et in alijs casibus hoc ti. ptemis.

Qui et a quibus manumissi liberi non fiunt et ad legem eliastentiam.

Lege eliastencia non pt quis manumittere seruū in fraudē creditorum nisi sit testator: qui in defectū alior heredum. pt etiaz i piudicium creditorum vnum ex suis suis cum libertate heredē instituere: cui⁹ nomie bona defuncti vendant: et creditorib⁹ satis fiat: qd idō pmissum est. vt bona defuncti non lacerent p creditores: et iniuria afficiat defunct⁹. Et ad hoc vt dicta libertas data in testamento dicat tendere in piudicium creditorū et nō valeat duo reqrūt. fraus scz et psiliū. de q̄ insti. e. § in fraudem. Et olim minor viginti annis. nō poterat suo dare libertatē obstante lege eliastencia: nisi ex iustis et approbatis causis. Hodie aūt sufficit cōpleuisse decimū septimū annum. et attigisse decimūoctauū vt quis possit seruis dare libertatem in vltima voluntate &c.

De iure aureorū annulorū.

Qui ius aureorū annulor impetrauit. habet et reputat vt ingenu⁹. et d: ista. quasi ingenuitas. Olim em̄ liberti nō poterāt deferre annulos. nisi hoc a pncipe impetrarēt: fuit em̄ delatio annulorū signū ingenuitatis et libertatis et ob hoc soli liberi hoies aureos deferebant annulos. Qui ergo liberti scientib⁹ et psentiētib⁹ patronis ius annulor impetrauerūt. habebant p ingenuis quo ad multa. primo vt habeat tutorem ingenuū. qd alias nō haberet. vt supra de excu. tu. l. cū ex oratiōe. Item quo ad honores. vt. C. ad. l. iul. mistel. l. j. Itē cōtrahit mrimonia cū nobilib⁹. vt s̄ de op. lib. l. iij. in pn. In multis aūt alijs reputat vt libert⁹ de q̄b⁹ glo. in. l. pe. ī. e. Hodie aūt omēs liberti de iure nouissimo sunt fere ingenui. vt in aut. vt liberti. de cetero aur. nō ege. an. § j. coll. v.

De natalibus restituendis.

Interdū etiam si serui nati sunt: expost facto nihilominꝰ iuris interuentu ingenui fiūt. Nam si libertinꝰ a principe natalibus suis restitutus fuerit: id est ad ea iura in q̄bus inicio omnes homīes de iure naturali fuerūt: nō in q̄bus ipe libertus nascit̄. seruus eīn natus est: ⁊ ideo iuri naturali p̄uatus est. p restitutionē autē p̄ncipis sup natalibus factis pinde habet̄: ac si ingenuus natus eēt: nec patronus eius potest ad successionem venire. Et ob hoc impatores non solent aliquem facile natalibꝰ restituere nisi cōsentiente patrono: cui per hoc fit iniuria. Impetrato eīn tali beneficio ius patroni adimitur.

De liberali causa.

Quibus modis p̄standa sit libertas: p multos ti. hactenus vidimus: nūc quomodo in libertate quis se defendat: quod fit per causā liberalē. id est super libertate institutam. Siue quis in libertatē proclamat ex seruitute. Siue in seruitutem petatur ex libertate. puta quia dicit dominus aliquem qui se p libero gerit esse seruū suū. ⁊ petit eū sibi seruire ac etiā s̄uicia p̄stare q̄ s̄ui p̄stant dn̄is suis. vel ecōtra ipe seruus si ē in quasi possessione libertatis dicet ꝙ indebite ⁊ iniuste eum teneo p s̄uo ⁊ tanꝙ s̄uū cum s̄uus nō sit sed liber. ⁊ ideo petit se pnunciari liberū. ⁊ mihi silentiū imponi neq̧ eū amplius inq̄tari. vel si de facto mihi s̄uit. petit se erimi d quasi possessione s̄uitutis. Et appellant̄ tales actiones pro liberali causa actiōes p̄iudiciales in rem de q̄bus insti. de acc. § p̄iudiciales.

Quibꝰ ad libertatē pclamare non licet.

Qui se passi sunt venūdari. interueniētibꝰ q̄ debēt īteruenire. ad libertatē pclamādi licentia denegat̄. Sed si q̄s minor. xx. annis etiā ex causa supra scripta. vl̄ si maior sine causis suprascriptꝭ se venūdari passus sit: ad libertatē ei pclamare licet. Et pertinent ista senatuscōsulta etiā ad eos. q̄ ex mulieribꝰ q̄ se passe sunt venire. id ē vendi. nascunt̄. Nā sicut ei mulieri q̄ maior annis viginti se venire passa ē. ad libertatē pclamādi licētia denegat̄: ita nec his q̄ q̄ ex ea nati tp̄e eius s̄uitutis erūt. Itē descendentes de familijs latronū phibent̄ ad libertatem pclamare si dn̄s impator vel pcurator fisci fecerit eos s̄uos p suū decretū. C. e. l. j.

Si libertus ingenuus esse dicat̄.

Si libertus alicuius alio agente q̄ eum ad libertatem vocat ingenuꝰ pnunciatus eē dicet̄: potest patronus eius eū vocare in suum libertum sine vlla p̄scriptione tp̄is: ⁊ erit modus agendi talis. q: petit patronꝰ eū iustū eē suum libertū. ⁊ sibi debitam reuerentiā exhiberi ab eo. ⁊ p̄stare ea que solent liberti p̄stare patronis suis. Et econtra si libertus petet pnunciari se ingenuū: tunc si patronꝰ est in quasi possessione libertinitatis: pponit libertꝰ qualiter detinet̄ et reputat̄ a tali indebite ⁊ iniuste p s̄uo liberto. ⁊ ideo petit se declarari ingenuū. Sē si libertus est in quasi possessione ingenuitatis: q: nunꝙ p̄stitit seruicia. pponet ꝙ ē in quasi possessiōe ingenuitatis: ⁊ ꝙ ipm turbo ⁊ inquieto in dicta sua quasi possessione. Quare petet se pnunciari esse ingenuum ⁊ mihi silencium ppetuum imponi debere.

ne eum decetero inquietem.

Ne de statu defunctorũ post quinquẽniũ q̃ratur.

Neq3 fisci. neq3 p̃uati nomĩe post quinquẽniũ q̃rere licet de statu. id ẽ cõ= dicione defunctorũ: qui tẽpore mortis erant bona fide in possessione liber tatis. Qui ergo peculiũ alicuius. vel suos posteros. sibi tanq̃ domino ad iudicare debere pretẽdit: debet hoc facere infra quinqueniũ a tempore mortis. alioquin questio libertatis que infert filijs. ꝓpter patris vel ma tris memoriam nihil efficiet. ꝓpter p̃scriptionem quinq3 annoꝝ: q̃ status defunctorũ tuet habita tamẽ distinctione vtrum in meliorem ꝯdicionẽ q̃ erat ip̃e defunct᷒ tẽpore mortis: an in deteriorẽ quasi retractare velit sta tum defuncti. de quo. C. e. quod est. ⁊. l. si is. ⁊. l. mater tua. Et est hic ca sus quo ꝓcedit p̃scriptio sine possessione s̃m Azo.

De collusione detegenda.

Quia in iudicio liberalis cause aliquãdo collusio fit: vt quia dominus ex nimia sua indulgẽtia patiat seruos suos ingenuitatẽ ꝓclamare. ⁊ iudi cari ꝓ liberis: vt sic quasi ingenui quandoq3 senatores creent: ⁊ ꝓpterea dominus habitur᷒ eẽt lucrum. ⁊ ꝑ tales ita degeneres inq̃naret amplis= simus ordo senatoꝝ vel cõsimilium in dignitate positoꝝ ad q̃ isti iudicati ingenui eligerent. Ideo senatuscõsultũ factum est domiciani tẽporibus q̃ cauet. q̃ si quis ꝓbaret collusionem esse factam. q̃ iste homo de cui᷒ cõdi cione est collusum fieret seruus illius q̃ collusionẽ detegeret. ĩ. l. j. Si aũt erat libert᷒. fiat libert᷒ ei᷒ q̃ detexit. s̃ de in ius vo. l. adoptiuũ. §. patroni Est aũt collusio. sinistra. subdola ⁊ fraudulẽta machinatio seu p̃tẽtio q̃ ali q̃d simulat qd̃ in veritate non ẽ. vel quo iusta actio alicui cõpetens remit titur vel subticet. Et potest collusio detegi. id est reuelari intra q̃nquẽniũ ꝯtinuũ post sententiã ingenuitatis: s3 medio tẽpore. id est post sententias sup̃ ingenuitate latam ⁊ anteq̃ collusio detegetur quasi ingenu᷒ talis re= putatur ⁊ habetur. ĩ. e. l. pe. Est ⁊ alia collusio que fit ꝑ ꝓcuratores ⁊ ad uocatos causarum qui se superari in lite patiuntur. S3 ⁊ per p̃ncipales ꝑ sonas similiter fit in criminibus. de qua collusione vel p̃uaricatõe dicetur ĩ. de preua. vbi ⁊ pena eius ponitur.

Liber Quadragesimusprimus et tertius huius.

De acquirendo rerum dominio.

b Ic titul᷒ generalis est ad omnẽ acquisitionẽ rerum. quaꝝ q̃nq3 sunt genera. vt insti. de re. diui. in princi. Quarundas enim re rum dominiũ nanciscimur iure gentiũ. quod naturali rõne ĩter homĩes equaliter seruatur vt insti. de iure natu. §. quod vero. Inde dici= mus q̃ illud quod nullius in bonis est. ⁊ tñ eẽ põt: id rõne naturali occu pãti cõcedit. Omĩa igit aĩalia. q̃ in terra. mari. ⁊ aere capiunt. id est fere

bestie volucres. et pisces. capientium fiunt insti. de re. diui. § fere. Quarundam rerum dominium acquiruntur iure ciuili. id est iure proprio ciuitatis nostre scilicet romane. ut est per vsucapionem. prescriptionem. arrogationem. monachationem. deportationem. testamentum. successionem bonorum pos. hereditatis aditionem. de quibus singulis suis locis tractatur.

De acquirenda vel amittenda possessione.

Qualiter iure gentium acquiritur dominium. expeditum est supra ti. xxi. nunc qualiter iure ciuili. id est per vsucapionem. Sed quia possessionis causa cuiusque noticia pertinet ad vsucapiones et ad prescriptiones que non procedunt sine preambula possessione vt. infra. ti. j. sine possessione. ideo de ea premittit iurisconsultus. et imprimitur hic titulus viceuersa in Codice scilicet de acquirenda et retinenda possessione. hic de amittenda: quod non multum est curandum: licet enim diuersa sint verba: sensus tamen est idem. cum enim intitulatur de amittenda possessione. ergo et de retinenda. id est quousque retineatur: tandiu enim retinetur quamdiu non amittitur. Est autem possessio. ius quoddam quo quis rem corporalem vere vel interpretatiue sibi habeat. Uel aliter. possessio est corporalis rei retentio. corporis et animi. et iuris adminiculo concurrente. De corporali ideo dixi quia incorporalia proprie non possidentur. infra. e. l. iij. in prin. Dicitur corporis et animi. propter id quod est. infra. l. iij. Juris adminiculo. ideo quia ius operatur in acquirenda et retinenda possessione. quia quandoque possessio habet plurimum iuris. quandoque multum. quandoque parum. infra. e. l. possessione. glo. in. c. cum nostris. de conces. preben. Uel dicitur ideo iuris adminiculo. ad hoc enim quod sit iusta possessio requiritur quod non sit improbata iure. vt in re sacra et simili. infra. l. qui vniuersas. § j. Dicitur possessio detentio. quia naturaliter tenetur ab eo qui insistit ei. Est enim appellata possessio quasi pedum positio vt ait labeo. infra. l. j. in prin. Sed quod dixi de corpore. non est intelligendum quod semper sit necessarium corpore vel pedibus rei insistere. Sufficit enim visus oculorum. vel animi affectus cum tradentis voluntate ad acquirendam possessionem. infra. e. quod meo. et. l. j. § pe. Et hec talis possessio quam quis corpore vel oculis et amini affectu adipiscitur naturalis est. infra. e. l. j. in prin. id est de iure naturali secundario. quod gentium appellatur. Et hec eadem possessio naturalis ciuilis dici potest approbatione iuris ciuilis ar. de V. sig. l. lege. et de orig. iur. l. ij. in prin. Quare proprie non sunt due possessiones. vel proprietates duarum possessionum. imo est vna inducta iure gentium. et approbata iure ciuili. vbi autem quis de predio egreditur. nec est in conspectu: lex dicit retineri possessionem. C. e. l. licet. intelligunt quidam ciuilem. Sed dominus Azo. dicit semper retineri naturalem. que vere dici potest ciuilis: quia iuris ciuilis auctoritate retinetur. Si autem me absente quis ingreditur meum predium quod possideo iuris ciuilis auctoritate vt dictum est. Jngressus habet naturalem de iure naturali. licet clamdestinam si putauit vel debuit putare sese prohibendum. infra. e. l. clam possideri. § qui ad nundinas. et illam naturalem etiam de iure naturali interpretatur lex retineri solo animo sicut in fructuario dicitur. quia ei reuertenti si non admittatur datur interdictum vnde vi. infra. de vi et vi ar. l. iij. § vim vi. qui possidet enim vterque vnus naturaliter. alius ciuiliter. Sic enim distinguuntur iura possessionis. infra. de vi et vi ar. l. j. § deicitur. et vti pos. l. si duo. et de pcar. l. et habet. § cum. Nam siue aliquis sit in re: siue

non sit in re. rem tamē videat nihilominꝰ dicit possidere naturaliter. Nā ꝛ naturalē acquirit ꝓpter visum dic. l. qḋ meo. §. si venditorē. ergo multo magis retinet. Ciuiliter autem ḋr possidere quis cuꝫ nec est in re. nec res est in ꝯspectu Eo aūt mō quo possessio acquirit eodē etiā amittit. id ē corpore et aīo. l. nihil tā naturale. ff. de regu. iu.

De vsucapionibꝰ ꝛ vsurpationibꝰ

Usucapio est effectꝰ possessiōis vt in l. siue possidetis. ff. e. Et ē introducta ad vtilitatē oīm ꝯ̄ñeꝫ ꝯ̄ eq̄tatē naturalē. Cū em̄ ḋ iure natali nemo locupletari debeat cū alteriꝰ dāno vl' iniuria. vt in. l. nā natura. ff. de. ꝯ̄di. inde: Nihilominꝰ introducta ē vsucapio. ne reꝝ dominia diu ꝛ fere sꝑ incerta eēnt Et in odiū negligentiū. quibꝰ sufficere debet ad inq̄rēdas res suas spaciū tp̄is a iure statuti. qḋ habet inst. e. in ꝓ̄n. Ut ergo aliq̄s eēt finis litiū. introduxerūt iura vsucapiōꝫ. Est aūt vsucapio acq̄sitio vel adiectio dominij ꝑ ꝯtinuatōēꝫ possessiōis. q̄ possessio ē habita bona fide. ꝛ iusto titulo. tp̄e ꝯtinuo a lege diffinito vt in. l. iij. ff. e. Usurpatio aūt in hoc titulo est vsucapiōis interuptio. ff. e. l. naturał'r. Et interumpit possessio rei imobilis cū q̄s de possessiōe vi deicit. vel alicui res mobilis eripit. ꝛ quō cunq̄ desinit possidere interūpit naturał'r possessio. Alit aūt capit vsurpatio apud oratores q̄ dicūt vsurpatōꝫ eē frequentē vsū vt in l. ij. ff. e. Quis aūt possit vsucapere ꝛ que res possit vsucapi. ꝛ q̄to tp̄e ponit in. l. iiij. ff. e.

Pro soluto

Pro soluto vsucapit qui rem debiti cā recipit Et nō tm̄ illud quod debet sed ꝛ qḋlibet ꝓ debito solutū volēti creditore. hoc titulo vsucapi pōt. Si igit aliq̄d det ex stipulato vl' ex aliq̄ ꝯtractu innoīatu illḋ vsucapit tm̄ titulo pro soluto. Si autem ex alio titulo numeret vt ex cā legati. vel simili tunc vsucapit eodē titulo. et etiā in titulo ꝓ soluto

Pro emptore

Pro emptore possidꝫ q̄ reuera emit. nec sufficit tm̄ in ea opīōe eē vt putet se ꝓ emptore possidere. sed etiā debet subesse cā emptōis vel saltē instissimus error. ff. e. l. quod vulgo Et in vsucapiōe ꝓ emptore duobꝰ tp̄ibus inspicit bona fides Itē oꝑtet q̄ emptio sit pura vt. ff. e. l. ij. §. ij. Itē nō vsucapit ꝓ emptore res illa q̄ꝫ dederis mihi in solutū ꝓ ea q̄ emi vt. ff. e. l. ij. §. cū stichū. Nūq̄ tm̄ vsucapit ꝓ emptore qḋ nō ē emptū vt ecce fundus ē emptꝰ ꝛ āpliores fines possessi sūt. totū ei lōgo tp̄e capit q̄ vniuersitas eiꝰ possidet nō singl'e ꝑtes. ff. e. l. ij. §. sꝫ si fundꝰ hoc si possessi sunt bona fide cū crederet vendētis eē Secꝰ si ip̄e adijceret ꝑtem alteriꝰ fundi. empto fundo. sciēs nō ꝯtineri cū empto. ff. e. l. qui fundū. §. j.

Pro herede

Alit accipit h. ꝛ alit ff. ḋ peti. here. titulꝰ ꝓ herede. Hic em̄ vere: alibi false heredes dicūt Et ille vsucapit ꝓ herede q̄ possidet rē q̄ ꝛ defunctꝰ vsu

capiebat ꝓ emptore. vt sic duob⁹ modis possideat quod ee͂ pot̃ s̃ de acq. pos. l. iij. §. ex pl'imis Itẽ ille qui apud d̃functũ rẽ visciosã nũc purgatã vicio possidet ꝓ herede vt s̃ de vsucap. l. vbi. §. j. Itẽ ille qui iustissime errat vt s̃ de vsucap. l. nõ solũ. §. j. Itẽ ille qui tenet rem in qua defunctus carebat titulo. tenebat tñ ꝓ sua ꝛ bona fide vt. ĩ. e. ti. l. plerimqꝫ. Et hoc si est extrane⁹: qꝛ vsucapio ꝓ herede nõ habet locũ in suis heredibus qꝛ sui heredes titulũ hr̃e nõ videnꞇ. vtpote cũ viuo etiã p̃re dñi quodãmõ estimenꞇ ĩ. l. ii. §. filiũ ꝛ. C. e. l. si nihil. Licet si pr̃ inchoasset aliq̃ rẽ ꝓ hered e vsucape. etiã ipi ꝑficere possent. Itẽ nõ hꝫ locũ nisi vbi quis vere est heres: Hinc ẽ ꝙ si ĩstitut⁹ heres nõ hꝫ factõꝫ testam̃ti. ñ vsucapit ꝓ herede. ĩ. e. l. vl.

Pro donato

Pro donato ille vsucapit cui donatõis cã res a nõ dño tradita ẽ. alias si dñs donasset fieret accipiẽs statim etiã dñs. Nec sufficit opinari sꝫ oportꝫ esse vere donatũ ad hoc vt vsucapio ꝓcedat Itẽ exigiꞇ ꝙ donatio teneat de iure. Si em̃ pr̃ suo filiofa. donauerit postea decedat. fili⁹ ꝓ donato nõ vsucapiet qꝛ rõe p̃rie ptãtis donatio fuit nulla. ĩ. e. l. i. l. rñ. et. §. i. ꝛ. s̃ ꝓ here. l. ii. §. filiũ. Et nisi heres ratã habeat donatõꝫ illã. ĩ. e. l. si pater Sꝫ vbi heres ratũ nõ habeat fili⁹ forte vsucapiet ꝓ q̃si legato tacite cõfirmata donatione

Pro derelicto

Quod ꝓ derelicto habeꞇ instar donatõis est. ĩ. de stip. ser. l. qd̃ seru⁹. et d̃ꝛ ꝓ derelicto haberi: qd̃ dñs ea mente abiecerit: vt id in numero rerũ suarum amplius esse nollet insti. d̃ re. diui. §. fi. Si igiꞇ res ꝓ derelicto hita sit: stati nr̃a ee͂ desinit. ꝛ occupãtis stati fit qꝛ eisdẽ modis res desinũt ee͂ nr̃e q̃bus acq̃rũꞇ. Acq̃rũꞇ aũt occupatõe vt s̃. d. ac. re. do. ideo ꝓ deoccupatõem amittunꞇ. ĩ. de reg. iur. l. nihil. ꝛ. l. fere quibuscũqꝫ. Et isto mõ ñ habet locũ vsucapio ꝓ derelicto qꝛ statim res fit occupantis ex quo erat derelinquẽtis. Sed si a nõ dño aliq̃d ꝓ derelicto habitũ est. aut hr̃i putamus a vero dño. possumus id vsucape' etiã si ignorã⁹ a q̃ derelictũ fuerit.

Pro legato

Legatoꝶ noĩe is videꞇ possidere cui legatũ ẽ a nõ dño. Pro legato enim possessio ꝛ vsucapio nulli alij ꝙ̃ ei cui legatũ ẽ cõpetit Et nẽo p̃t legatorũ noie vsucape: nisi ille cũ q̃ testam̃ti factio ẽ passiue. id ẽ cui p̃t aliq̃d ĩ testõ relinqui. qꝛ possessio legatoꝶ ex iure testam̃ti ꝓficisciꞇ

Pro dote

Iustissim⁹ titul⁹ vsucapiõis ẽ q̃ appellaꞇ ꝓ dote: vt q̃ ĩ dotẽ rẽ alienã accipiat: vsucape possit spacio solẽni. qd̃ hẽꞇ in. l. vna. C. e. id ẽ eo tp̃e q̃ solẽt q̃ ꝓ emptore vsucapiũt. Nec ẽ cura vtꝶ singulariꞇ ꝑ se tm̃ res ille aliene fuerit date in dotẽ. an pariꞇ vniuerse res mulieris in dotẽ denꞇ. id ẽ qñ ille q̃ dotẽ cõstituit inꞇ ceꞇas res q̃sdã alienas dedit. tũc ei ꝓ alienis ꝯpetit titul⁹ ꝓ dote: qñ vicꝫ mr̃imoniũ ꝯtractũ tenꝫ: nã si cesset mr̃imoniũ: cessat etiã vsucapio: qꝛ nulla ẽ dos sine mr̃imonio Hec tñ vsucapio ꝓ dote ꝓcedit cũ distinctõe an res fuerit tradita estiata vl' inestiata. vt. C. e. l. vna

Digestum Nouum

Pro suo

Est spẽs quedã possessionis que vocat̃ ꝓ suo Et hoc mõ possidem⁹ omnia q̃ mari.terra.aere.capim⁹.aut q̃ alluuione fluminũ nr̃a fiunt Itẽ q̃ ex rebus alieno noĩe possessis nata possidem⁹: veluti partũ hereditarie aut empte ancille ꝓ nr̃o possidem⁹. Sic fructus naturales rei empte aut donate.aut q̃ in hereditate inuenta est. Et dr̃ ꝓ suo tribus modis. Primo stricte.qñ deficit ali⁹ titulus.vt hic. Scd̃o largi⁹ qñ ꝯcurrit cũ quolibꝫ alio titulo ꝓ soluto qui ẽ generalior alijs. vt.ĩ.e.l.hoĩem Tercio largissime vt quicũqꝫ ꝓ se possidet.vt.ĩ.e.l.ij.⁊ tũc dicit̃ ad dñam creditoꝝ et similiũ qui non ꝓ suo possidẽt Et hoc tercio mõ non est titulus vsucapionẽ pariens: qꝛ iam quilibet possessor etiã malefidei etiã sine titulo vsucaperet. In materia aũt nostra ꝓ suo possessio talis ẽ: cũ dominiũ nobis acq̃ri putamus: et ex ea cã possidem⁹ ex qua acquiri solet: vt si tuũ seruũ credens nõ mansuetũ cepi. Uel tuã gẽmam credẽs nullius.in littore inuenio Itẽ vbicũqꝫ est iusta cã vsucapiẽdi: et deficit ali⁹ titul⁹.dat̃ ꝓ suo vt.ĩ.e.l.fi.

Liber .XLI. et quart⁹ hui⁹

De reiudicata ⁊ de effectu sentẽciaꝝ ⁊ de interlocutionibus iudicum.

Uiso quomõ res acq̃rant̃ ꝑ ꝑscriptõꝫ: videndũ ẽ quõ alit̃ ciuilit̃ scꝫ ꝑ sñias iudicũ. Est aũt res iudicata q̃ finẽ ꝯtrauersiaꝝ ꝓnũciatõe iudicis accipit: qd̃ vel ꝯdẽnatõe vel absolutõe cõtingit.ĩ.e.l.j. Est aũt auctoritas rei iudicate maxia .int̃ eos int̃ q̃s lata ẽ qꝛ cũ nõ sit appellatũ stand̃ ẽ ei oĩno.id ẽ parendũ ẽ. Sed ⁊ si appellatũ sit p̃sumit̃ ꝯdẽnati volũtas q̃ velit sñie parere C.e.l.j.ĩ pn̄.⁊.l.absolutõe In casib⁹ tñ recedit̃ a sñia ꝑpter eq̃tatẽ superuenientis cas⁹ Itẽ est auctas rei iudicate vt non rescindat̃ p̃textu ꝯputatõis vel calculi. C.e.l.ij.nisi error calculi exp̃mat̃ in sñia: vt si iudex ita ꝓnũciauerit. Cuꝫ ꝯstet ticiũ seio ex illa spẽ q̃nquagĩta.et ex illa spẽ.xxv. debere.idcirco ticiũ seio in centũ ꝯdẽno.ĩ.q̃ sen.sine app.re. Itẽ nõ rescindit̃ res iudicata p̃textu nouoꝝ instrumẽtoꝝ C.e.l.sub spẽ. Est auctas rei indicate qꝛ ex ea indulgetur actori actio de re.iudi .vel in factũ.ĩ.e.l.miles.§.vl.⁊.C. de rebus cre.l.actori. Interlocutõẽs autẽ ñ obtinẽt vicẽ rei iudicate: nec eñ omnis vox iudicis iudicati ꝯtinet auctoritatẽ. C.de sen.⁊ inter .l.ex stipl'one.⁊.l.post sñiam. Est aũt sñia interlocutoria.semiplena sñia que ꝓfertur inter p̃ncipiũ cause et finẽ sup emergentibus negocijs. Uel ꝓfert̃ loquẽdo inter ꝑtes sine scripture solẽnitate.puta si iudex iusserit vt is cõtra quẽ testes ꝓducẽdi sunt in alia ꝓuincia: illuc ꝑgat.ꝓcuratorẽ ve mittat.C.de fide .instru.l.iudicis.de tribus spẽbus sententie est glo.ij.q.j. in sũma.⁊ glo.in clem.vna de seque.pos.

De confessis

De vere ꝯdemnatis dictũ ẽ sequit̃ vt videamꝰ de q̃si ꝯdemnatis id est de ꝯfessis. Ista rubrica locũ habet pꝰ litẽ ꝯtes. Sꝫ edictũ de interro. ac. locuꝫ hꝫ an̄ litẽ ꝯtesta. Est aũt ĩ hac mat̃ia regula talis Cõfessus ĩ iure ꝯtra se q̃d ius et nat̃a nõ respuit: vel certã spẽm vel quãtitatẽ se debere: vel factũ cꝰ noĩe cũ alio posset eẽ actio. vel rẽ meã eẽ. ꝓ iudicato habet̃. Confessio vo extra iudiciũ plene nõ p̃iudicat alicui. nisi habeat in se vim pacti: puta q̃ facta ẽ cũ cã certa exp̃ssa. Et habet̃ ꝯfessus ꝓ iudicato: nisi errauerit in facto. ĩ. e. l. nõ fatet̃. cuiꝰ ꝓbatõꝫ inducere p̃t vsq̃ ad sñiam C. de iur. ꝛ fac. ig. l. error. An̄ litẽ vero ꝯtes. si quis ꝯfiteat̃ in iure. id ẽ an̄ ingr̃atũ vel iudicẽ. in p̃iudiciũ suũ et velit penitere facilꝰ ꝯsequit̃ veniã s̃ de inter. acc. l. de etate. § qui iusto. Et ẽ effectꝰ ꝯfessiõis: q̃ in ꝯfessũ nulle sunt p̃tes iudicis nisi in ꝯdemnãdo s̃. ad. l. acq̃l. l. ꝓinde. § vl. An̄ et ꝯfesso statim currũt tp̃a q̃ttuor mensiũ. ĩ. e. l. certũ. § vl. ꝛ. l. si ꝯfessus. ĩ. de cus. ꝛ exhi. re.

De cessione bonorũ

Condemnati ꝛ ꝯfessi. si satisfacere nõ p̃nt in carcerẽ solent detrudi ar. C. e. l. j. ꝛ fi. cuiꝰ timore fit cessio bonoꝝ. Est aũt cedere bonis. bona dimittere et deserere. creditoꝝ im ꝓbitati et instãtie. Cedẽs aũt bonis. an̄ omnia debitũ agnoscere dꝫ: alias nõ audit̃ inuito creditore q̃ hꝫ ꝓbatões in ꝓmptu: ĩ. e. l. pe. Effectꝰ aũt cessiõis ẽ vt excusso debitore quatenꝰ patit̃ suba vsq̃ ad vltimũ quadrantẽ nec q̃cq̃ ei relinqui dꝫ. f̃m glo. ꝛ bar. ĩ. e. l. pe. p̃terq̃ vilis vestis. ne sit carne nudus: q̃ tales vestes ad tegendũ carnem etiã dãnatis ad mortẽ relinquũt̃. l. diuꝰ. ĩ. de bo. dam. ꝛ ibi bar. et dy. s̃ multo fortiꝰ cedẽti bonis. sic dicit Cy. in. l. j. C. e. Cedẽs aũt bonis ꝓpter hoc nõ liberat̃ aliq̃mõ a debito nec ciuiliter nec naturalr̃ q̃ si ꝑuenerit ad pinguiorẽ fortunã. ex integro p̃t ꝯueniri. sed nec tũc ꝯuenit̃ nisi inquantũ facere p̃t insti. de acc. § fi. deducto sꝑ ne egeat. ĩ. de regu. iur. l. in ꝯdẽnatiõe. de mat̃ia in c. odardꝰ de solu. Est aũt humanissimũ remediũ huiꝰ beneficij q̃ iudicatꝰ nõ retrudit̃ in carcerem si cedat bonis. Nec pꝰ. xl. dies dat̃ creditoribꝰ dilacerãdꝰ sicut refert Aulꝰ. gell. ꝯtineri in. l. xij. tab.

Quibus ex causis in possessionẽ datur

Q̃uo agat̃ cũ vocato in ius. ꝯparẽti. et ꝯdemnato. s̃ traditũ ẽ. Si aũt vocatꝰ nõ venerit q̃uo secũ aget̃ videamꝰ. mittit̃ enĩ actor in possessiõꝫ bonorũ ꝯtumaciter abñtis. aliq̃n causa custodie ex p̃mo decreto. aliq̃n vt efficiatur dñs ex scd̃o decreto. Sunt aũt tres fere cause ex quibꝰ in possessionẽ mitti solet oĩm bonoꝝ: Primo rei seruãde causa. id est debiti vl̃ q̃ntitatis. Scd̃o legatoꝝ seruandoꝝ gr̃a. cũ agit̃ ꝑsonali actõe ex testõ ꝓ quãtitate s̃. vt ĩ poss. leg: l. certa. Tertio vẽtris noĩe de q̃. s̃. si mulier. ven. no. Est et quarta vt ex carboniano vt s̃ de car. edic. Damni etiã infecti noĩe si nõ caueat̃. fit missio: sed nõ vniuersoꝝ noĩe. sed dũtaxat rei de qua timet̃ vt s̃ de dam. infec. l. iiij. § j. ꝛ. l. q̃uis. õ mat̃ia ista in c. q̃m frequẽter. § ĩ alij s vt lite non ꝯtes. cũ si.

De bonis auctoritate iudicis possidẽdis vel venũdãdis.

Missis creditorib⁹ in possessionē. qui hoc petere pnt qn aliqd eis pure debet ꝛ absente debitore vocato ɔtumaciter: distingue vtrum ɔueniat actōe in psonam aut in rem. Si in psonam et ē maior. xxv. annis ꝛ ɔpos mentis si latitat cā fraudādi debitores. illi soli pnt possidere ꝛ vendere aduersus quos latitauerit Est āt latitare turpiter se occultare vt euitet occursū creditoꝝ. ff. ti. px. l. fulcini⁹. §. j. ij. ꝛ. iij. Si aūt nō latitat aio fraudandi sed absens est ex quacūqꝫ cā pbabili vel nō pbabili necessaria vel voluntaria creditores mittunt in possessionē bonoꝝ oīm et hnt custodiā ꝛ obseruatōꝫ nō tn̄ possidēt. neqꝫ pmittit eis bona vēdere Itē creditor nō diminuit bona. vel cedi cā. imo tenet fruct⁹ restituere debitori vel ɔpensare Et pdest hec missio i possessiōꝫ facta. nedū misso si ipe ē ver⁹ creditor. sed etiā alijs creditorib⁹ omnib⁹. C. e. l. vl. §. j. ꝛ. ī. e. l. cū vn⁹ Post missiōꝫ aūt in possessionē creditores postulāt a iudice ɔcedi sibi venditōeꝫ bonoꝝ debitoris latitātis. ꝛ quāto tpe elapso dꝫ ɔcedi vēditio tractat. l. vl. §. fin aūt hi qui C. e. Si aūt in rē agit. obserua qd ponit tex. in. §. in reali. c. qm̄ frequenter. vt li. nō. p.

De priuilegijs creditorū

Inter creditores pociores sunt illi qui accepērūt pignora: eis qui habēt psonales actōes tm̄ vt C. qui po. in pig. ha. l. eos. Inter hippothecarios aūt obtinet regula. q prior est tpe potior est iure. nisi in casib⁹ qs pleni⁹ prosequmur. ff. qui po. in pig. Inter eos aūt q hnt psonales actōes tm̄: estimātur puilegia ex cā. nō ex tpe. ī. e. l. puilegia. Sic ergo erit satisfaciendūꝫ pus ei qui habet puilegiū q̄ qui nō hꝫ. ff. qd cū eo qui . in alie. po. l. iij. ꝛ de pecu. l. ex facto. §. vl. Uel si vterqꝫ sit puilegiat⁹. ꝛ paria sint puilegia ꝛ pares tituli. ut qꝛ ambo depositores sunt: debent ɔcurrere. vt ff. ti. px. l. si ventri. §. in bonis ꝛ. §. rō. Inter creditores aūt nō puilegiatos. occupantis est melior ɔditio: hoc est si vigilauerit vt sibi satisfiat a debitore q soluēdo nō erat. anq̄ bona debitoris possideantur. Nam postea q̄ bona ceperūt possideri: oīa creditoꝝ iura paria sunt facta. ius em̄ ciuile vigilātibus scriptū ē. ff de pecul. l. sūma. ꝛ. ī. de his q in frau. cre. l. pupill⁹ in fi. Itē si vtroqꝫ creditore instante debitor vni voluit gratificare: dꝫ illud omnibus ɔmūicare vel eadē portio singlis qri. ff ti. px. l. si nō. §. j

De seperationibus

Creditores hereditarij: Itē illi quib⁹ legauit testator possunt postulare separi bona defuncti a bonis heredis. vt tn̄ pmo satisfiat creditoribus hereditarijs q̄ legatarijs. Nisi erāt legatarij quib⁹ obligat⁹ erat defunct⁹ nō qbus ipe legauerit Heredis aūt bona rseruent creditorib⁹ eius: adeo vt si creditores vel legatarij decepti sunt in postulatōe sepatōis Uel si heres postea multa lucrat⁹ ē nō tn̄ admittunt ad bona heredis. qꝛ petendo sepatōeꝫ ab eius psona recesserūt. Heredi aūt adeūti. nō dat sepationis bnficiū: nisi in casu scꝫ cū quis adijt hereditatē ex trebell. coactus. et non est fidei ɔmissarius cui restituat. Idē et i alio casu cū seru⁹ dño extitit necessarius heres ꝛ bona patroni non attigit. postulabit em̄ separi quicqd

post mortē dñi acquisierit. et qđ ei a testatore debet. ff. e. l. j. § vl. Sȝ si attigerit bona cessat sepatio. Si autē esset minor. xxv. ano ꝑ posset i integꝝ rei. ff de mino. l. ait ptor. § non solum: Est autē sepatio· diuisio quedā et segregatio vnius peculij vel patrimonij ab alio

De curatore bonis dando

Si heres sub cditōe institut⁹: nec iplere cditōȝ vult: nec rspōdere an sit aditurus vel ne. curator bonis cstituend⁹ erit ad cseruāda bona dūtaxat vel ad vēdēdū q̄ sūt mora pitura· Et si graue es alienū sit quod ex pena crescat: debet talis curator es alienū soluere alienando etiā nō peritura. Sicut cū venter in possessione est ff de ven. in pos. mittē. l. j. § Itē si periculū. ꝛ l. curator. § j. Uel sicut pupillus heres tutorē non habens: solet ei decerni curator. ff. l. j. in fi. Adeat ergo ptor a creditorib⁹. vel alijs q̄ꝝ interest ꝓpter speȝ successiōis Jsq; curatorē curatoresq; cstitnat ex csensu maioris ꝑtis creditoꝝ. queq; ꝑ tales curatores sic creatos acta facta gestaq; sunt· rata habebunt Dat itaq; curator diuersimode. qñq; bonis defunctoꝝ vt hic. in. l. j. Qñq; absentiū C. de capi. ꝛ post. re. l. iij. ꝛ ff ex qui cau. ma. l. ab hostib⁹. § j. Qñq; bonis debitoꝝ soluere nolētiū. ff. e. l. fi. et. ff. ti. px. l. j. Itē qñq; pñtis vt. C. de bo. q̄. lib. l. fi. § i· in fi. Itē quādoq; morbo impeditis. C. de cura. fur. l· i. Cetera genera curatoꝝ ponit glo ff. de mu. ꝛ ho. l. i. § fi. fa. ff de puil. credi. l. idē puilegiū. § i.

Que in fraudē creditorū facta sunt vt in integrū restituantur

Alienata ꝑ debitorē i fraudē creditoꝝ. excussis boīs debitoris reuocāt. ac si alienata non eēnt. ꝑ actōȝ que appellat pauliana a paulo eius inuentore vt ff de vsur. l. videam⁹ ꝛ. ff. e. l. hec in factū· Si igit debitor meus fraudulēter alienauit bona. nec tm̄ subsit vñ mihi satisfiat. habȝ locū hec actō Et sic agere debeo pmo ex ctractu ꝛ ipm si cpareat cdemnari facere Uel si non cpareat ꝓnūciari me in possessionē ꝛc. Requirunt ergo quattuor in hac actione. pmo q̄ sit debitor ex mutuo vel sili causa. Itē q̄ debitū fuit efficax ꝛ sine exceptōe. Itē q̄ csilio ꝛ fraude alienauit. Itē q̄ re tali alienata ñ inueniat tm̄ in bonis iā discussis vt mihi satisfiat l. i. ff. e. Nec liberat cedendo bonis a carcere ꝓpter cmissā fraudē in alienādo bona i fraudem creditoꝝ vt est tex. sing· in l. fi. § fi. ff. e. licet al's debitor cedēdo bonis liberetur a pena carceris. l. fi. C. q̄ bo. ce. pos. Itē si quid acq̄rit iste debitor fraudulētus excutit vsq; ad perā ꝛ sacculū: licet al's solū excutiat inquantū facere pōt. vt dicit glo. in dic. § fi. De hoc plene insti. de acc. § Itē si quis in fraudē

Digestum Nouum

De interdictis seu extraordinarijs actionibus que ꝑ his cõpetunt

Qualiter de iure ciuili agat̃ s̃ dixit nunc qualiter de iure p̃torio quo plerũq; ꝑ possessiõe ꝑ interdicta agit̃ vt insti.e.ĩ pn. Et erat interdictũ olim nihil aliud q̃ qdã formata ⁊ solẽnis verboꝝ ↄceptio quib⁹ p̃tor aliquid fieri iubebat aut ꝓhibebat: qd̃ tunc maxime faciebat cũ de possessiõe aut quasi int̃ aliq̃s ↄtẽdebat̃ insti.e.in p̃n. Et dicta sunt int̃dicta q2 inter duos reddunt̃: licet quidam dicãt appellari ab interdicendo id ẽ ꝓhibẽdo insti.e.§.sunt. Et hodie int̃ interdicta ⁊ actões nulla ẽ dr̃ia. Et ĝ int̃dictũ actio p̃toria. Interdictoꝝ aũt alia sunt ꝓdita gr̃a iuris diuini: alia gr̃a iuris hũani. Gr̃a iuris diuini quattuor sunt. De mortuo inferẽdo. de sepulchro edificãdo. Itẽ ne q̃d fiat in loco sacro vel imittat̃. Item id qd̃ factũ ẽ vel imissum tollat̃ vt.ĩ t e.l.ij.§.i.⁊ ne quid.in lo.pub.l.ij.§.locoꝝ Humani vero iuris causa q̃dã ↄpetunt ꝓpter vtilitatẽ p̃uatã: q̃dã ꝓp̃ publicã vt de locis publicis ⁊ viis ⁊ fluib⁹ pub.ĩ.e.l.j.§.q̃ sunt. ꝓp̃ p̃uatã ãt vtilitatẽ ĩducta sũt int̃dicta q̃dã gr̃a iuris sui tuẽdi. vt interdictũ de lib.exhi. vel vxore exhibẽda. vel liberto. Quedã gr̃a officij tuẽdi. et est officiũ qd̃ homo debet hoĩ ex nat̃a vt interdictũ de lib.ho.exhi. Quedã gr̃a rei familiaris dant̃. Itẽ quedã sunt adipiscẽde possessiõis. vt q̃ꝝ bonoꝝ. quoꝝ legatoꝝ. ⁊ saluianũ. Alia cã retinende possessiõis. vt vti possi. ⁊ vtrobi. Alia cã recupãde vt vñ vi directũ ⁊ vtile Sũt ⁊ interdicta q̃dã duplicia. vt ne vis fiat ei qui missus ẽ in pos. Itẽ quedã ↄtinent cãm vere ꝓprietatis vt s̃m interdictũ de itinere actuq; pri. Et interdictũ qd̃ dat̃ de aqua ex castello ducẽda. Quedã vero obtinẽt cãm quasi ꝓpetatis vt q̃ ↄpetũt ꝓ locis sacris. r̃ligiosis. ⁊ lib.exhi. Itẽ q̃dã sũt ꝓhibitoria. q̃dã r̃stitutoria. q̃dã exhibitoria. Et q̃dã mixta Itẽ quedã sunt annalia q̃dã ꝑpetua. Itẽ q̃dã sunt publica id est cuilibet de pp̃lo ↄpetẽcia et sunt septem. de lib.ho.exhi. Ne quid fiat ĩ lo.sa. Ne quid fiat in reli. Ne quid fiat in pub. Ne quid fiat in flumĩe vel mari quo peius nauigetur. Item ne quid fiat in flu. vel ripa vt aliter aqua fluat q̃ priori estate. Item interdictũ vt in flu.pub. lacu fossa vel stagno liceat nauigare. Est ⁊ octauũ populare sc3 vt liceat reficere cloacas publicas. licet earũ refectio p̃ncipal̃r ad mgr̃atũ ptineat. Priuata aũt ĩterdicta sunt viginti octo. de mortuo inferẽdo. q̃ꝝ bonoꝝ. quoꝝ legatoꝝ. vñ vi. vti possi. vtrobi. de tab. ex. d̃ lib.exhi. de liberis educendis. Saluianũ: de p̃cario ne vis fiat ei qui in possi. de loco publico fruendo. de superficieb⁹. de itinere actuq; p̃uato. de aq̃ quotti. ⁊ estiua. de riuis reficiẽdis. de fõte. de cloacis p̃uatis reficiẽdis. qd̃ vi aut clam. de arborib⁹ cedẽdis. de glãde legenda. de migrando. de operis noui nũciatione Itẽ interdictũ fraudatoriũ q̃ pupillo tutoris creditor tenet̃. si eũ ↄsiliũ fraudis ptcipasse ↄstabit vt fraudaret̃ pupill⁹ q̃ ↄuenturus erat tutorẽ. ĩ. de solu.l.pupilli.j. R̃nso. Sunt p̃terea alia plura vtilia ⁊ accessoria interdcã q̃ sub p̃tactis directis inueniunt̃. Et circa interdicta sũt notãda q̃ttuor negatiã. Primũ q̃ nullũ in-

terdictū infamat. ff. de vi. et vi. ar. l. neqȝ. Scōm ꝙ nullū ꝓponit̄ solennit̄ sicut nec aliq̄ actio. id ē cū solēnitate ꝟboꝝ. Uñ omnia interdicta sūt extra ordinaria insti. e. §. vl. Terciū ꝙ in nullo int̄dicto hēt̄ rō fructuū ante litis ɔtes. nisi interdcō vñ vi. ff. e. l. interdictis et ō vi. et vi. ar. l. j. §. ex die Quartū q2 nullū reddit̄ inter nō subiectos C. e. l. ij. Et tria pñt notari affirmatiue. Primū q2 oīa interdicta ꝑsonalia sūt. et tñ scripta sūt ī rē. q2 dāt̄ ɔtra quēlibȝ possidentē. ff. e. j. §. pe. Itē in oī interdicto habet̄ rō fructuū pᵒ litis ɔtes. ff. e. l. antepe. Itē loco cuiuslibȝ int̄dicti reddit̄ actō in factū insti.. e. in p̄n. et §. fi.

Quoꝝ bonoꝝ

Digniora sunt interdicta q̄ ɔpetūt ꝓ vniuersitate ꝙ ꝓ rebᵒ singl'is lōo de eis p̄mo. Est aūt interdictū quoꝝ bonoꝝ directū et vtile int̄ alia oīa interdicta solū vniuersale Et dat̄ directū ei qui ē bonoꝝ possessor Utile vero ei q̄ succedit iure ciuili ex testato vel ab intestato C. e. l. j. et ff. l. i. Sic et directa hereditatis petitō dat̄ heredi Utilis aūt bonoꝝ possessori ff. de bo. pos. herc. pe. l. j. Intentat̄ hoc interdcm̄ ɔtra eū q̄ possidet ꝓ herede vl' ꝓ possessore Est ꝑpetuū hoc interdictū. Et noiat̄ sic a p̄mis ꝟbis int̄dicti Uer aūt interdicti hec sunt. Quoꝝ bonoꝝ ex edcō meo illi possessio data est. quod de his bonis ꝓ herede aut possessore possides. possideres ve si nihil vsucaptū eēt: qðqȝ dolo malo fecisti vt id desineres possidere id illi restituas. Nisi in ɔtinenti parat᷒ sis ꝓbare res tuas vt no. C. de. edic. di. adri. tol. l. ij.

Quoꝝ legatoꝝ

Causa adipiscēde possessiōis hoc interdictū inductū ē sicut et p̄cedēs. Et dat̄ heredi et bonoꝝ possessori et cuilibȝ vniuersali successori et heredibᵒ heredū Et dat̄ ɔ̄ legatarios q̄ nō ex volūtate heredis occupauerīt legata. Nec em̄ dñt sibi ius dicere occupatis legatis sȝ ab herede petere. ff. e. l. j. i p̄n. et §. j. Et qð dictū ē in legatarijs seruat̄ etiā in his quibᵒ donatū ē cā mortis et in heredibᵒ eoꝝ Itē si legatariᵒ auctē p̄toris est missus in possessiōȝ cā legatoꝝ seruādoꝝ cum heres nō satis daret. deinde heres satis det vel patus sit satis dare tenet̄ legatariᵒ hoc interdicto. ff. e. le. j. §. q̄situ et. §. legatoꝝ. Heredi aūt nocȝ si accomodauerit volūtatē legatario pᵒ aditā hereditatē. vel ī ipa app̄hēsiōe vl' postea vel añ Et si pl'es sint heredes et vnᵒ ɔsētiat legatario alt̄ nō: q̄ nō ɔsentit hēbit int̄dictū. ff. e l. j. §. ꝙ ait p̄tor. et. l. ꝓdest. Est tñ notanō ꝙ hoc int̄dcm̄ dat̄ ɔ̄ hoc titl'o possidētē scȝ ꝓ legato. Sȝ ille q̄ possidet ꝓ herede vl' ꝓ possessore ɔuenit̄ hereditatis petitōe vl' q̄ꝝ bonoꝝ Uerba aūt int̄dicti hec sūt Quoꝝ legatoꝝ possessiōȝ q̄s occupauerit. id restituat heredi legatoꝝ

Ne vis fiat ei qui in possessionē missus est

Hic titulus tāꝙ general' ad omīa possessoria int̄dicta ē: id ē ad omēs qui a pretore in possessionem missi sunt pertinet. Conuenit em̄ pretori omnes quos in possessionē misit tueri. Et dat̄ hec actō nō tm̄ ɔtra eum q̄ ꝓhibuerit quē venire in possessionē: sed et ī eū a quo quis e possessione pulsus est

cum venisset in possessionē. Nec exigit vtrū vi fecerit q̄ ꝓhibuerit. Uerba autem edicti hec sunt. Ait ꝑtor. si quis dolo malo fecerit quo min⁹ quis ꝑmissu meo. ei⁹ ve cuius iurisdictio de ea re fuit. in possessione bonoꝝ sit inpediendo missionē vel eiciēdo: in eū in factū iudiciū quāti ea res fuerit id est quāti eius interest possessionē habere dabo.

De tabulis exhibendis.

Ei q̄ vtitur īterdicto quoꝝ bonoꝝ. ⁊ quoꝝ legatoꝝ: expedit agere hoc interdicto vt tabule testamēti exhibeant̄ ⁊ sibi cognite fiant. Et differunt actio ad exhibēdū. ⁊ in factū. ⁊ hoc interdictū. ⁊ illud queadmodū testamenta aperiant̄. vt no. s̄ ad exhi. l. ij. in fi. Si quis igit̄ cōfiteatur penes se eē testamentū: iubēdus est exhibere. Tēpus ei dandū est vt exhibeat si nō pōt in ꝑsentiarum exhibere. Sꝫ si neget se exhibere posse vel oportere hoc interdictū cōpetit. Et ꝑtinet nō tm̄ ad testamenti tab. verum ad oīa que ad causam testamēti ꝑtinent. vtputa ⁊ ad codicillos. Siue supme tabule sint siue priores. siue testamētū valeat vel ruptū sit alio iniquo vicio. Et ad omnē scripturā testamenti siue ꝑfecta siue imꝑfecta sit. Uerba īterdicti hec sunt. Quas tabulas luci⁹ tici⁹ ad causam testamēti sui ꝑtinētes reliquisse dicet̄: siue he penes te sint. aut dolo malo tuo factū est. vt desinerēt eē: ita eas illi exhibeas. Item si libell⁹ aliudve quid relictū eē dicet̄ decreto. id ē edicto isto cōprehendā. Sed quādoqꝫ cessat hoc interdictum. vt. ī. e. l. fi. ⁊ in tabulis viui. ī. e. l. pe.

Ne quid in loco sacro fiat.

Interposito titulo suꝑiori. occasione illorum tituloꝝ scꝫ quoꝝ bonoꝝ ⁊ quoꝝ legatoꝝ. redit ad ꝓpositā materiā. scꝫ ne vis fiat ei ⁊c. scꝫ ad ꝓhibitoria interdicta. ⁊ ꝑmo de dignioꝛib⁹: est em̄ hec causa diuini iuris s̄ de interdic. l. ij. §. j. Sacer autē locus est. qui rite ꝑ pontifices deo ꝯsecratus est. insti. de re. diui. §. nullius. Uerba edicti hec sūt. In loco sacro facere. vel in eum īmittere quid. veto. Et ꝑtinet ad ea que ī loco sacro fiūt deformitatis vel incōmodi causa. non si ornamēti causa. Extendit̄ etiam ad res sanctas vt sunt muri iteqꝫ porte ciuitatis romane. ⁊ in alijs sacris locis. vt ī muris municipioꝝ aliquid facere quo damnū aut incōmodū irrogetur. non ꝑmittit̄ Itaqꝫ neqꝫ muri porteve habitari sine ꝑmissu ꝑncipis ꝓpter fortuita incendia ꝑōt. ī. l. fi.

De locis ⁊ itineribus publicis.

Cuilibet in publicū petere ꝑmittendū ē id qđ ad vsum hoīm ꝑtinet. veluti vias publicas. itinera publica Et ideo q̄libet postulāte de his interdictū reddit̄. Iter aūt publicū. via militaris dr̄. vicinalis autē dr̄. vbi priuati ꝯferūt ex agris suis. De triplici genere viarū habet̄. ī. ti. ꝓxi. l. ij.

Ne qđ in loco publico vel itinere fiat.

Suꝑiori titulo specialiter. hic generaliter in oīni publico loco dicit vt ī. e. l. ij. §. publici. vel suꝑior titul⁹ ꝑparatoꝛi⁹ est nec ē ibi aliqđ īterdictū.

hic aūt q̄ttuor ꝑponit. Primū in .l.ij. in pn. Scdm in .§. ait ꝑtor. et sunt ꝓhibitoria tm̄. Tertiū in .§. ꝑtor ait. et ē restitutoriū. Quartū in .§. fi. et est ꝓhibitoriū. In loco igit̄ publico ꝑtor ꝓhibet edificare. et interdictū ꝑponit. Verba interdicti hec sunt. Ne q̄d in loco publico facias in ve eū locū̄ immittas qua ex re illi damnū det: ꝑterq̄ qȯ lege. senatuscōsulto. edicto decretove ꝑncipum tibi ꝯcessum est. De eo qȯ factū erit interdictū dabo. restitutoriū videlȝ Ratio huius interdicti est: q2 loca publica ꝑuatorꝫ vsib9 deseruiūt iure scȝ ciuitatis: non quasi ꝓpria cuiusq̄ ꝑuati hoīs. id est iure seruitutis. Et tm̄ iuris habem9 ad obtinendū vsum publicum. quātū quilibet ex populo ad ꝓhibēdū habet Et appellatio publici loci ꝯtinet areas insulas. agros. vias publicas. itineraq̄ publica. Viaꝝ quedā publice sūt quedā ꝑuate: quedā vicinales. Publicas vias dicimus, quas greci basilicas. nr̄i ꝑtorias. alij cōsulares vias appellāt. Priuate vie sunt q̄s agrarias q̄dam dicunt. Vicinales vie sunt q̄ in vicis sunt vel que in vicos ducūt Et ꝑtinet hoc interdictū ad vias rusticas tm̄: ad vrbicas vero non. harū enī cura ꝑtinet ad magistratus.

De loco publico fruendo.

Interdictū hoc publice vtilitatis causa ꝑponi palaȝ est. tuet̄ enī pretor vectigalia publica: dū ꝓhibet̄ quis vim facere ei qui id fruendū ꝯduxerit Verba edicti hec sūt. Quo min9 loco publico: quē is cui locandi ius fuerit. fruendū alicui locauit: ei qui cōduxerit. sociove eius. ex lege locatiōis frui liceat: vim fieri veto. Vltra legē autē vel ꝯtra legem locatiōis nō debet audiri qui frui desiderat. Solet tn̄ cōcedi vt imagines et statue q̄ ornamento reip. sunt future in publicū ponant̄.

De via publica. et si quid in ea factum esse dicatur et de edilibus currulibus.

Studeant ediles curr[u]les eas que ꝑm ciuitatem sunt vias vt adequentur. et effluxiones non noceant domib9: et pontem faciant vbicūq̄ oportet Et vt parietes domorū reficiant̄ ne labiles sint. Curent etiam vt nullus effodiat vias: neq̄ subruat: neq̄ ꝯstruat in vijs aliquid. vias reparēt: aq̄ductus purgent que sub diuo. id est libero celo sunt. Studeāt vt ante ergasteria nihil ꝓiectum sit vel ꝓpositū ꝑterq̄ si fullo vestimēta siccet: aut tector trocos. id ē rotas exteri9 ponat. Non ꝑmittant rixari in vijs: neq̄ stercora ꝓijcere: neq̄ morticinia. neq̄ coria iacere.

De via publica et itinere publico reficiendo.

Titulus iste non ad aliud ꝑtinet: nisi q̄ qui viam publicam reficiebat videbat̄ aliquid facere. Sȝ non facere nō est ꝓhibitum. Dicit ergo d̄ via publica q̄liter reficiat̄ et amittatur. preterea hic titul9 de via vrbana et rustica. sed superior ti. ij. tm̄ de rustica. et ideo non sup̄fluit hic ti. Verba edicti hec sunt. Quo min9 illi viam publicā. iterve publicū apire. reficere liceat: dum ne ea via. idve iter deteri9 fiat: vim fieri veto. Viam apire. est ad veterem altitudinē latitudineq̄ restituere. Sȝ et purgare refectionis porcio est. purgari autē ꝓprie d̄r ad libramentū ꝓpriū. id ē modum vel

pulchritudinē redigere. sublato qd̄ superest. Reficit aūt ⁊ qui aptat. ⁊ q̄ purgat. ⁊ omnes oīno qui in pristinum statum deducūt. Et dabit hoc interdictū ppetuo: ⁊ oīb⁹. ⁊ in oēs. Et habet cōdēnationē in id qd̄ actoris intererit.

De fluminibus ⁊ ne quid in flumine publico ripave eius fiat quo peius nauigetur.

Flumen a riuo. magnitudine discernit. aut estimatione vł opinione circūcolentiū. Fluminū quedā sunt perennia. qdā torrētia. Perhenne ē qd̄ semp fluit. Torrens est qd̄ tm̄ hyeme fluit. Fluminū quedā publica sunt. qdam non. Publicū flumē vt cassius diffinit. est qd̄ perenne. id ē ppetuū est. ⁊ si iam non omi tpe fluat: qz forte estate aliqua exaruit. Verba edicti hec sunt. Ne qd in flumine publico. ripave eius facias: ne quid in flumīe. ripave eius īmittas: quo statio. iterve nauigij deterius sit. fiat. Ripa ē id quod flumē cōtinet. naturalē rigorem cursus sui tenēs. Statione dicim⁹ a stando. Is igit locus demonstrat vbicūq; naues tute stare possunt. ff. de v. sig. l. portus. Nauigiū solem⁹ dicere etiam ipam nauē. Iter ergo nauigij. id est iter nauis. Nauigij appellatione etiam rates ptinentur. id conn nexiones trabium. quia plerūq; ⁊ ratum vsus necessarius ē. Dicit autem deterior statio. iterq; deterius fieri: si vsus eius corrumpat vł difficilior fiat: aut minor. aut rarior. aut si in totum auferatur. Ripa ea putatur esse q̄ plenissimum flumen cōtinet.

Ne quid in flumine publico ripave eius fiat. q̄ aliter aqua fluat. q̄ꝫ in priori estate fluxerit.

Differt a supiori ti. qz illud ppter nauigij vtilitatē. hoc ppter agrorū vel aliā q̄ꝫ nauigij phibet ī flumīe fieri. Itē ille de nauigabili vel q̄si. hic de oī flumīe. vt. ff. l. j. circa pn. Itē differt ab inferiori. qz h̄ phibet fieri ī publico. ibi ecōtra vetat fieri vim faciēti ⁊ vtēti. Verba edicti hec sūt. In flumīe publico. inve ripa ei⁹ facere: aut in flumē ripāve ei⁹ īmittere: quo alit aq̄ fluat q̄ꝫ in priori estate fluxerit. veto. Et ē inductū hoc interdictū. ne deriuatiōib⁹ min⁹ pcessis flumīa exarescāt. vł mutat⁹ alue⁹ vicinis aliquā iniuriā faciat vel afferat. ptinet āt ad flumīa publica siue nauigabilia sint siue non. Et generaliter tunc interdicto hoc q̄s tenet: si mutet aq̄ cursus. p hoc qd̄ factū est. dum depressior vel altior fiat aqua. ac p hoc rapidior fit cum incomodo accolentiū. ⁊ si quid aliud vicij. accole ex facto eius q̄ conuenitur sentient. interdicto locus erit.

Ut in flumine publico nauigare liceat.

Hoc īterdicto pspicit. ne q̄s ī flumīe publico nauigare phibeat. Sicut em̄ ei q̄ via publica vti phibet interdictū suprapositū est. Ita hoc q̄ꝫ ppo nēdū ptor putauit. Sꝫ si puatū sit flumē: interdictum cessat. Verba edicti hec sūt. Quo min⁹ illi ī flumīe publico nauigare: ratē agere. q̄ve min⁹ ī ripa onerare. exonerareve liceat. vim fieri veto. Itē ait. vt p lacum. fossam. stagnū. publicū nauigare liceat interdictā. Est aūt lacus q̄ ppetuā habet aquā. Stagnū ē qd̄ tpalem ptinet aquā ibi stagnantē. q̄ qdeꝫ aqua plerūq; hieme cogit: Fossa est receptaculū aque manu factum.

De ripa munienda.

Ripas fluminū publicoꝝ. reficere ⁊ munire vtilissimū est Sicuti igit̃ ꝺ via publica reficiēda interdictū ꝓpositū est. Ita etiā de ripa fluminis munienda ꝓponendū fuit. Verba edicti hec sunt. Quo min⁹ illi in flumine publico ripā ve eius op⁹ facere ripe agri ve: q̃ circa ripam est tuendi cā liceat: dū ne ob id nauigacio deterior fiat: si tibi damni infecti ĩ annos decē boni viri arbitratu. vel cautū vel satisdatū est. Aut ꝑ illum nō stat: q̃ minus boni viri arbitratu caueat̃ vel satisdet̃. vim fieri veto. Merito adijcit dū ne ob id nauigatio deterior fiat. Illa em̄ sola refectio tolerāda ē q̃ nauigationi impedimēto nō ē. Et licȝ ripe lac⁹. fosse vel stagni muniendi cā ꝑtor nihil hic cauit. Idē tñ erit obseruādū qꝺ in ripa flumīs munienda.

De vi ⁊ vi armata.

Primū vi ponit̃ hic in genere. Scđm in specie. Et idē ē dicere sicut in C. vnde vi. de interdictis igit̃ q̃ sunt ꝓhibitoria expedito nūc de restitutorijs dicit vt insti. de interdic. §. j. Habet autē locum hoc interdictū cuȝ q̃s ꝑ vim possessionē soli amisit. vim dico expulsiuā nō cōpulsiuam. Si em̄ cōpulsus possessionē rerū tibi tradidero. cessat hoc interdictū ⁊ dat̃ actio qꝺ metus causa. ff. e. l. si rerū. Item vim dico nō legittime admissam. qui em̄ expulsus ē: si incōtinenti velit recuꝑare possessionē suam. pōt q̄dem incōtinenti auctoritate sua. nō ex interuallo. ff. e. l. iij. §. cum igit̃. Et accipe incōtinenti. id est anteq̄ ad alia extranea diuertat negocia. ff. de X. ob. continuus. §. j. Sed ⁊ ille q̃ nōdum est adhuc expulsus sed quem q̃s vult iniuste expellere: pōt resistere vim inferenti ⁊ ꝓpulsare vim illatā ad defendendam possessionē. cū moderamīe tamē inculpate tutele. id ē defensionis. C. e. l. j. Qꝺ autē defensio dicat̃ inculpata ⁊ cum moderatiōe facta attendit̃ circa tria Primo q̄ fiat cuȝ similib⁹ armis. scđo q̄ incōtinēti. tertio q̄ animo ꝓpulsandi iniuriā nō irrogandi. Verba hui⁹ edicti hec sunt. Unde tu illum vi deiecisti. aut familia tua deiecit. ꝺ eoq; qꝺ eque ille habuit tm̄mo do intra annū post annū vero de eo qꝺ ad eum q̃ vi deiecerit ꝑuenerit iudiciū dabo. Et ꝑtinet hoc interdictū ad solā attrocem vim. ⁊ ad eos tm̄ q̃ de solo deiciunt̃ puta de fundo siue edificio. Ad aliū autem nō ꝑtinet.

Uti possidetis.

Post ĩterdictū vnde vi qꝺ possessionē restituit: sequit̃ hoc qꝺ defendit ff. l. i. §. ⁊ ꝯsequēter. ⁊ est interdictū retinende possessionis. Habet autē locum hoc interdictū vti possidetis in rebus ĩmobilib⁹ omnib⁹. ⁊ soli. dū tamen talia sint q̃ pñt possideri. ff. e. l. i. §. pe. Nō autē possident̃ forum. basilica ⁊ res sacre. ff. de acq. pos. l. i. §. vl. Item habet locū hoc interdictuȝ in incorpalibus vt in q̄si possessione vsufruc. vel vsus. ff. e. l. vlt̃. vel aliarum seruitutū. ff. de serui. l. quotiēs. Verba edicti hec sunt. Uti eas edes de q̃bus agit̃: nec vi nec clam nec p̄cario: alter ab altero possidetis: quo min⁹ ita possideatis vim fieri veto. De cloacis hoc interdictum nō dabo. neq; pluris q̄ quāti ea res erit intra annū quo primum experiundi ptās fuerit

agere pmittã. Causa hui⁹ interdicti fuit: q̄ sepata esse debeat possessio a ꝓ prietate fieri em̄ põt vt alter possessor sit. dñs nõ sit. Alter dñs q̄dẽ sit pos sessor nõ sit. fieri nõ põt vt possessor idẽ ⁊ dñs sit. l. j. §. hui⁹. ī. e. Quotiẽs ergo inter litigatores ẽ ꝓprietatis cõtrouersia Aut cõuenit inter litigato res vter possessor sit. vter petitor. Aut nõ cõuenit. Si ꝯuenit absolutũ est. ille possessoris ꝯmodo quẽ ꝯuenit possidere: ille petitoris onere fungetur Sꝫ si inť ipos ꝯtendať vter possideat: q꞉ alteruť se magis possidere affir mat tũc si res soli sit. in cui⁹ possess. õe ꝯtendiť. ad hoc interdictũ remitteńť qd̃ vulgo vti possidetis appellať. ⁊ dať hui⁹ rei causa. ne vis fiat ei q̄ pos sidet

De supficiebus

Sil'e est supiori interdicto vt. ī. e. l. j. §. ꝓponiť. hoc interdicto tueť pretor cũ q̄ supficiẽ defẽdit id ẽ materiaꝫ edificij sine solo Uerba iterdicti hec sũt Uti ex lege locatõis siue ꝯductõis supficie de q̄ agiť nec vi nec clam nec p̄cari alter ab altero fruimi. quo min⁹ ita fruami vim fieri veto. Si qua alia actõ est de supficie postulabiť: cã cognita iudiciũ dabo. Oĩa q̄ in vti possidetis interdicto seruanť. hic q̄ꝫ seruabunť Appellam⁹ aũt supficiarias edes. q̄ in ꝯducto solo posite sũt q̄rũ ꝓprietas ⁊ ciuili ⁊ naťali iure ei⁹ est cui⁹ et solũ. ⁊ idẽ si emit fundũ nõ tñ vt soli dominiũ trãseat: sed sola licen tia hñdi ⁊ tenẽdi supficiẽ. ī. l. j. §. qui supficiẽ Est ğ supficiari⁹ dñs vtiliť nõ iure directo et hꝫ in rẽ vt no. ī. l. j. §. q̄ supficiẽ. in fi

De itinere actuqꝫ priuato

Supiori titulo de possessiõe reꝝ corpaliũ retinẽda. hic de possessiõe reruꝫ incorpaliũ Et est hoc interdictũ ꝓhibitoriũ ptinẽs ad rusticas tãtũmõ ser uitutes. Uerba interdicti hec sunt. Quo itinere actuqꝫ p̄uato q̄ de agiť: vel via. hoc ãno nec vi. nec clam. nec p̄cario ab illo vsus es: q̄ min⁹ ita vtaris vim fieri veto Hoc iterdicto p̄tor tm̄ inq̄rit an itinere actuqꝫ hoc ãno vs⁹ sit. nõ vi. nõ clam. nõ p̄cario. ⁊ in hoc tueť eũ. licet eo tpe q̄ interdictũ red diť vsus nõ sit Siue igiť habuerit ius vie. siue nõ habuerit: in ea ꝯditõe ẽ vt ad tuitõꝫ p̄toris ptineat. Si mõ hoc anno vsus est. vel modico tpe id ẽ non minus q̄ triginta diebus. Nec em̄ ad pñs tps referť vsus. q꞉ plerũ qꝫ itineribus vel via non semp vtimur: nisi cum vsus exegerit Itaqꝫ anni tempis spacio ꝯclusit vsum.

De aqua quotidiana et estiua

Usus aque sicut itineris est q̄dã quasi possessio. Ideoqꝫ hãc sicut illã p̄tor tueť interdicto reddito. Et ẽ hoc interdictũ ꝓhibtoriũ ⁊ interd restitutoriũ ⁊ ptinet ad aquã quotidianã Duo aũt sunt genera aquaꝝ Quotidiana ⁊ estiua. quotidiana ab estiua differt vsu nõ iure. Quotidiana aqua ea ẽ q̄ duci assidue solet vel estiuo tpe vel hyberno. etiã si aliq̄n ducta nõ ẽ. Nõ em̄ iõ quotidiana diciť q꞉ quotidie duciť. sed ea qua quis quotidie possit vti si vellet: q̄q̄ quotidianã interdũ hyeme ducere nõ expediat. ⁊ si possit

duci. Estiua aūt ea est qua estate sola vti expedit: sicut dicimus vestimēta estiua: saltus estiuos: castra estiua. qb⁹ interdū etiā hyeme. plerūq; autē estate vtamur. Et generaliter ex ꝓposito vtentꝭ ⁊ ex natura locoꝝ: aqua estiua a quottidiana discernit. Nam si sit talis aqua q̄ ꝑpetuo duci possit: ego tñ ea sola estate vtar: dicēdū est hāc aquā esse estiuā. Rursꝰ si talis sit aqua q̄ non nisi estate sui natura duci possit: estiua dicet. Et si ea sint loca q̄ natura nō emittant aq̄ nisi estate: dicendū erit recte estiuā dici. Uerba īterdicti hec sunt. Uti hoc anno aq̄ d̄ qua agit: nec vi: nec clā: nec p̄cario ab illo duxisti: quo minus ita ducas: vim fieri veto. hoc āno p̄toꝛ dicit: hoc est nō q̄tidie: sꝫ hoc anno vel vna die vel vna nocte. Et loq̄t p̄toꝛ de ea sola aqua que ꝑhennis est. nulla em̄ alia duci aqua p̄t q̄ q̄ est ꝑhennis. ff. l. j. § loquit.

De riuis.

Parum ꝓdesset ius aque de qua s̄ dixit: nisi liceret purgare riuū: nec tam necessaria est refectio itinerū q̄ riuoꝛū: q: nō refectis riuis oīs vsus aque auferr ⁊ hoīes siti necarēt: ⁊ sane aqua peruenire nisi refecto riuo non pōt. At nō refecto itinere. difficultas tñ eūdi agendiq; fieret: q̄ temporibus estiuis leuioꝛ esset. l. fi. ff. e. Ideo hoc interdictū vtilissimū est: nā nisi ꝑmittat alicui reficere: alia rōe vsus incō̄modabit. Uerba edicti hec sunt. Riuos: specꝰ: septa reficere: purgare aqueducende cā. quo minꝰ liceat illi: dum ne aliter aq̄ ducat q̄ vti p̄oꝛi estate non vi: non clam. non p̄cario: a te duxit: vim fieri veto. Riuus est locꝰ ꝑ lōgitudinē depssus quo aqua decurrat. Specꝰ locus est ex quo despicit. inde spectacula sunt dicta Septa sunt ea q̄ ad incile opponūt aque ꝯpellende deriuandeve ex flumine causa. Siue ea lignea sint siue lapidea: siue ex alia qualibꝫ materia sint ad ꝯtinendam transmitendāq; aquā excogitata: q̄ appellamꝰ clusam. Incile aūt est locus depssus ad latus fluminū ex eo dictꝰ q̄ incidat. Incidit em̄ vel lapis vel terra: vñ p̄imū aqua ex flumīe agi possit. Sꝫ ⁊ fosse ⁊ putei hoc interdicto ꝯtinent. Reficere est q̄d coꝛruptū est in p̄istinā statū restaurare. Et verbo reficiendi: tegere: substruere: sarcire: edificare. Itē aduehere: appoꝛtareq; ea q̄ ad eandē rem opus essent cōtinentur. Purgandi verbū ad eū riuum ꝑtinet qui refectione indiget. ff. l. j. § purgandi.

De fonte.

Seruitutes non tm̄ aq̄ducēde esse solent: verūetiam hauriende. et sicut discrete sunt s̄uitutes ductus aque: ⁊ haustꝰ aque. Ita interdicta sepatim reddunt. Et ꝓponit hoc interdictū ei q̄ fontana aqua vti ꝓhibet. Uerba edicti hec sūt. Uti de eo fonte q̄ de agit hoc anno aqua nec vi: nec clā: nec p̄cario ab illo vsus es: q̄ minꝰ ita ea vtaris: vim fieri veto. de lacu: piscina puteo: iter interdicaꝫ. Hoc interdictū locū hꝫ si q̄s ꝓhibeat vti aqua: hoc est siue haurire ꝓhibeat: siue etiā pecꝰ ad aq̄ appellere. Hoc interdictū d̄ cisterna non cōpetit: nā cisterna nō hꝫ ꝑpetuā causaꝫ: nec viuā habꝫ aquā ex quo apparet in his omnibꝰ exigendū vt viua aqua sit. Cisterne aūt imbribus cōcipiunt. Cohercere aq̄ est cōtinere sic ne defluat vel dilabat: dūmō non ꝑmittat alicui nouas venas q̄rere vel apire. hic em̄ innouat aliquid p̄ter id: q̄ p̄cedenti anno vsus ē. Sꝫ ⁊ de lacu: puteo: piscina reficiendis: purgandis: interdictū cōpetit. Et omnibꝰ ꝑsonis dabit. q̄bꝰ ꝑmittit interdictum de aqua estiua. ff. e. l. j. § fi.

De cloacis.

Digestuum Nouum

Cloace indigent purgatōe sicut riui: vt fetor cesset ꝛ cōmoditas veniat hoc interdictū ꝓpositū est de cloacis ꝓuatis: publice eñ cloace publicam curā merent. Cloaca aūt ē loc⁹ cōcau⁹ p quē colluuies q̄dā fluat. Curauit aūt p̄tor p hec interdicta vt cloace ꝛ purgent ꝛ reficiant. q̄ꝝ vtrūq ꝛ ad salubritatem ciuitatū: ꝛ ad tutelā ptinet. Nā ꝛ celū pestilens ꝛ ruinā minant inmūdicie cloacaꝝ. idē si non reficiāt. Uerba iterdicti hec sūt. Quo minus illi cloacā: q̄ ex edib⁹ ei⁹ in tuas ptinet edes: qua de agit: purgare reficere liceat: vim fieri veto. damni infecti qđ opis vicio factū sit cauer i iubebo. Duo sūt interdicta sub hoc titulo. vnū ꝓhibitoriū: quo ꝓhibet vicinus vim facere q̄ min⁹ cloaca purget ꝛ reficiat. Alteꝝ restitutoriū: vbi dicit: qđ in cloacam publicam factū siue inmissum habes q̄ vsus ei⁹ deterior sit: restituat: Itē ne quid fiat inmittatve interdicaȝ. Quod ex edibus eius in tuas ptinet ꝛc. hoc ē dirigit: extendit: puenit. Et tam ad ꝓximū vicinū hoc interdictuȝ ptinet: q̄ aduersus vlteriores p quoꝝ edes cloaca currit. Immo p̄t in vicini edes venire ꝛ rescindere pauimenta purgande cloace gr̄a dū tū parat⁹ sit restaurare id: qđ ex necessitate reficiende cloace causa rescindat. ff. l. j. §. Q̄ ait pretor.

Quod vi aut clam.

Suprora interdicta respiciūt futurū tp⁹: hoc p̄teritū. Uel sic diximꝰ s̄ sepatim de vi tā p̄terita vt vñ vi. q̄ p̄senti: vt vti possi. nūc de q̄dā mixto: scȝ tam de vi: q̄ ꝓ eo qđ clam factū est: q̄ ꝓ p̄terito ꝛ p̄senti dat. vt. ff. e. l. is qui. §. quod ait p̄tor. Et qualitercūq sit factū agit qđ vi aut claȝ. ff. e. l. is q̄ in puteū in pn. Itē de vi tractat vsq ad. §. claȝ in. l. ij. p⁹ea de clā vsq ad. §. hec verba in. l. v. ꝛ ibi expōit qđ factū ē. Et est interdictū hoc restitutorium p qđ occursum ē calliditati coꝝ qui vi aut clam q̄dā moliunt: Iubentur eñ restituere ea. Uerba edicti hec sunt. Quod vi aut claȝ factū ē. qua de re agit: id cum experiundi ptās est restituas. Et pertinet ad sola opera q̄ in solo vi aut clam facta fuerint. Ui factum videtur si quis contra q̄ prohiberetur fecerit. et si quis contra testationem denunciationemq fecerit vel si cum sciret se ꝓhiberi: p vim molitus ē ne ꝓhiberi possit. ff. l. j. §. q̄d sit. Clam facere videt qui celauit aduersario neq ei denūciauit: si mō timuit eius cōtrouersiā aut debuit timere. Serui⁹ etiā eū clam facere ait. q̄ existimare debuit sibi ꝓtrouersiā futurā qꝛ nō opinionē ei⁹ ꝛ resupinā estimationē sequi opoȝtȝ: ne melioris cōdicionis sint stulti q̄ piti. l. iiij. ff. e. Hec verba: qđ vi aut clam factū est: ita exponunt. qđ tu: aut tuorū q̄s fecerit. aut tuo iussu factū ē. ff. l. aut q̄. §. hec verba.

De remissionibus.

Sicut nūciatio parit interdictū qđ vi aut clā vt s̄ diximꝰ ita ꝛ remissio tollit vt s̄. ti. j. l. si ali⁹. §. j. Et ponunt sub hoc ti. remissiōes faciēde ei cui nunciatū ē. Et sunt tres: vna ex cōuentiōe: alia a iure qñ scȝ tenuit nūciatio. Et tercia qꝛ nō tenet. qꝛ pōt sperni nā tunc lex hȝ ꝓ remissa. Et v̄ba p̄toris ostendūt remissionē tunc factam valere vbi nūtiatio tenet. Nūciat aūt tūc p̄tor voluit valere: vbi ius ē nūciāti ꝓhibere ne se inuito fiat. Sȝ si nō hȝ ius nūciādi. siue satisdatio iteruēiat: q̄ casu fit remissio ipso iure. siue nō: r̄missio fctā ex ꝯuētōe l' ec a iudice: hoc tm̄ r̄mittit ī q̄ tenuit nūciatō cū effcū. Is hȝ ius nūciādi nouū op⁹ q̄ ā dñiū ā ꝯuitutē hȝ Uerba edci

hec sunt Quod ius sit illi ꝓhibere ne se inuito fiat: in eo nũciatio tenꝫ ce-
e rũ nũciatõe remissa. faciet.

De precario

Precariũ ẽ qđ p̃cibꝰ petẽti vtendũ ꝯceditͬ. tãdiu q̃diu is q̃ ꝯcessit patitͬ. Quod genꝰ liberalitatis ex iure gentiũ descẽdit Et distat a donatõne. eo q̄ qui donat sic dat ne recipiat s̃ de don. l. j. in p̄n. Qui p̃cario ꝯcedit sic dat q̃si tũc r̃cepturꝰ cũ sibi libuerit p̃cariũ soluere ff. l. ij. ꝛ. l. ꝛ hꝫ. ꝛ. l. cũ p̃cario. Et ẽ silr̃e comodato nã ꝛ qui cõmodat suã rẽ. sic ꝯmodat vt non faciat rẽ accipiẽtis sed vt ei vti re ꝯmodata ꝑmittat. Differt tñ a comodato vt diximus s̃ ꝯmo. Uerba edicti hec sũt Quod p̃cario ab illo habes. aut dolo malo fecisti vt desineres hr̃e. qua đ re agitͬ. id illi restituas. Hoc interdictũ restitutoriũ ẽ. Et naturalẽ hꝫ in se equitatẽ. Nãqꝫ p̃cariũ reuocare volẽti ꝯpetit. Est enĩ natura equũ. tãdiu te liberalitate mea vti. q̃diu ego velim. ꝛ vt possim reuocare cũ mutauero volũtatẽ. Habere aũt p̃cario videtͬ q̃ possessionẽ vel corꝑis. vel iuris id ẽ rei incorꝑalis puta seruitutis adeptus ẽ ex hac solũmõ cã. q̄ p̃ces adhibuit ꝛ impetrauit precibꝰ vt sibi possidere aut vti liceat. veluti si me p̃cario rogaueris vt ꝑ fundũ meũ tibi ire vel agere liceat. vel vt in tectũ vel areã ediũ mearũ stillicidiũ: vl' tignũ in parietẽ immissum haberes. ff. l. ij. §. fi. ꝛ. l. se.

De arboribus cedendis

Hoc interdictũ ꝯpetit nõ solũ dño ediũ sed etiã ei qui vsumfructũ habet q: etiã ipsius interest arborẽ istã nõ impendere Nam nisi dñs adimat arborẽ q̃ alienis edibus impẽdeat. ꝑmittitͬ ei cui arbor officit. vt si vellet succideret eã lignaqꝫ tolleret. Uerba edicti hec sunt. Que arbor ex edibus tuis in edes illius impendet: si ꝑ te stat quo minꝰ eã adimas: tũc q̃minus cã illi arborẽ adimere sibiqꝫ hr̃e liceat. vim fieri veto. Et ẽ hoc interdictũ ꝓhibitoriũ Arboris appellatõe etiã vites ꝯtinẽtͬ. ff. ar. fur. ces. l. vitẽ. ĩ p̄n.

De glande legenda.

Glandis noĩe omnis fructꝰ ꝯtinetͬ. ff. de v̄. sig. l. q̃ venenũ. §. glandis ꝑ hoc edictũ datͬ licẽtia dño legẽdi glandẽ id ẽ quẽcũqꝫ fructum ex arbore sua in fundũ vicini cadentẽ. Uerba edicti hec sunt. Glãdẽ q̃ ex illiꝰ agro in tuũ cadit: quo minꝰ illi tertio q̃quo die: legere: auferre liceat: vim fieri veto. Et cõputantͬ. primꝰ. secundꝰ. et tertiꝰ dies ab eo tp̃e q̃ cecidit glãs Et ideo ponit de tertio. q: collectio glãdis vix durat ad tertiũ dieꝫ: nam citius colliguntͬ. vel q: duobꝰ aut tribꝰ diebus ꝯuertũtur in terrã: vt nulli: eoꝝ nomĩe cõpeteret actio: cũ sine dolo tuo: fructus eẽ in reꝝ natura đsierit. Nõ q: interdictũ tam breui sopiatͬ tp̃e. naꝫ ĩ annũ duraret si fructꝰ staret. ꝛ plꝰ. ff. de acc. ꝛ ob. l. in honorarijs. Sed si dolo desijsset hr̃e tunc ĩ annũ teneretͬ. s̃. de p̃scrip. v̄. l. qui fuadaꝝ. §. fi. Et ẽ vtilitas hꝰ edicti fm̃ azo. q: necessitas imponitͬ ei in cꝰ terrã cecidit: vt singl'is tribꝰ diebus semel liceat auferre: et sic exponitͬ quoquo: id est singl'a tertia die. glo. pe. ff. c.

Digestum Nouum

De libero hoie exhibendo

Hoc interdictū pponit tuēde libertatis cā. vicȝ ne hoīes liberi retineant a quoquā. Nihil em multū a specie seruientiū differūt. quib⁹ non dat facultas recedendi Verba edicti hec sunt. Quē liber dolo malo retines. exhibeas Verbū liber. ad oēm liber hoiem ptinet. siue pubes sit siue impubes. siue masculus sit siue fcīa. siue vn⁹ siue plures. siue sui iuris sit siue alieni. Hoc em tm spectam⁹ an liber sit. Exhibere ē in publicū pducere τ videndi tangēdicȝ hoīs facultatē pbere. pprie aūt exhibere ē extra secretū hr̄e l. iij. §. ait ptor. ī. e. Hoc interdictū omib⁹ cpetit. Nemo em phibēdus ē libertati fauere. s ad ex. si liber. Et cū hoc interdicto cpurat etiā accusatio legis fauie ō plag. ī. ad. l. faui. l. nō stati τ C. ad. l. faui. l. si fratrē. τ versa vice q agit fauia. potst nihilomin⁹ hoc interdictū hr̄e. l. iij. in pn. ī. e.

De liberis exhibēdis seu deducendis

Hoc interdictū ppoit aduersus eū quē qs exhibere desiderat eū filiū quē in ptāte sua eē dicit. τ cpetit ei q in ptāte hȝ. Necȝ curat ptor cur apud eū sit q exhiberi dȝ. queadmodū i supiori interdcō Sȝ oī mō restituendō putauit si in ptāte est. Verba edicti hec sūt. Qui quecȝ i ptāte lucij ticij ē. si is ea ve apud te ē. dolove malo tuo factū ē. q min⁹ apō te eēt. ita eū eā ve exhibeas. Hoc interdictū puatū τ ppetuū ē. suicȝ iuris tuēdi cpatū vt fili⁹ exhibeat Est et aliud interdictū hoc titulo scȝ de liberis deducēdis. τ datur eis et in eos qb⁹ τ in qs dat supi⁹. sed dat ad aliō. scȝ vt qs possit ducere eos in qs hȝ ius dictōis id ē q sunt in ptāte sua. Est tū notanō in hoc interdicto τ i notōe ptoria q pr̄ hȝ. q si pt agit p filio impubere ducēdo. alias differt res in tps pubertatis. als repn̄tet. idcȝ ex psona eor int quos erit ptrouersia τ ex genere cāe cstituenō ē. Nā si is q se prem dicit. auctis prudētie. fidei explorate eēt. vscȝ in diē litis impuberē apud se hēbit. Js vero q ptrouersiā facit. si hūilis. calūniator notecȝ neqcie sit. repn̄tāda cognitio est

Utrobi

De possessiōe rer mobiliū hȝ locū hoc interdictū Sȝ ei⁹ vis exeqta ē interdicto vti possidetis. qō de reb⁹ soli cpetit: vt is hoc interdicto vincat qui nec vi. nec clam. nec pcario dū sup hoc ab aduersario inquietat. possessiōȝ hēat. Verba edicti hec sūt. Utrobi hic hō de q agit maiore āni pte fuit. q min⁹ is cū ducat: vim fieri veto. Utrobi exponit id ē apō quē τ cponit ex vtr. τ vbi. τ sic vtr p apō. τ vbi p quē. Js aūt ex duob⁹ potior erat i hoc interdicto. q maiore pte āni possiderat. Sed hodie qui possidet tpe litis cōtest. potior ē: insti. de interdic. §. sed hodie. τ C. e. l. j.

De migrando

Hoc interdictū de migrando id ē recedendo pponit inqlino q soluta pensione vult migrare id ē exire vel rcedere cū reb⁹ suis. pt q inquin⁹ libere p hoc interdictū cū reb⁹ suis de habitatōe migrare si tū locatori satisfaciat ō

pensione et de damno si quod in domo perducta dederit. Colono autem non datur hoc interdictum. sed alias extra ordinem officio iudicis ei subuenitur. sed velit non dico migrare: sed colonariam post exactum tempus constitutum derelinquere. ff. l. j. § j. Verba edicti hec sunt. Si is homo quo de agitur non est ex his rebus de quibus inter te locatorem et actorem id est inquilinum conuenit. vtque in eam habitationem qua de agitur. introducta importata. ibi nata facta ue essent. ea pignore tibi pro mercede eius habitationis essent. Siue ex his rebus esset: et ea merces tibi soluta. eo ve nomine satisfactum est: aut si per te stat quo minus soluatur: ita quod minus ei quod pignoris nomine eum induxit inde abducere liceat. vim fieri veto Et datur hoc interdictum inquilino etiam de his rebus que non ipsius sunt sed forte commodate ei. vel locate. vel apud eum deposite sunt. ff. l. fi.

De Saluiano interdicto

Saluianum interdictum datur locatori fundi rustici. contra colonum et eius heredem vtile vero datur eis contra extraneum possessorem pro adipiscenda possessione eorum que tacite locatori sunt obligata. ff. l. j. et C. e. l. j. et ff. de inter. l. ij. § hoc autem. Et est hoc interdictum adipiscende possessionis comparatum. eoque vtitur dominus fundi de rebus coloni. quas is pro mercedibus fundi pigneri futuras pepigisset insti. de inter. § interdictum quoque. et sufficit tacitum pactum. C. loca. l. certi iuris. Differt autem hoc interdictum a seruiana: quia in seruiana oportet locatorem probare colonum fuisse dictum tempore obligationis ff. de pig. l. j. § cum predium. Sed in interdicto isto sufficit si probet ipsum possedisse. ff. l. j. vt dicit glo. in dic. § interdictum. et insti. de acc. § Item Fuiana. Et sicut Fuiana vel quasi ser. dicitur a Fuiando. vt ibi. ita et saluianum a saluando id est retinendo dicitur. omne enim ius aut in acquirendo. aut in seruando vel saluando. aut in amittendo consistit ff. de le. et se. con. l. fi.

Liber XLIIII et sextus huius

De exceptionibus seu prescriptionibus et preiudicijs

Exceptio dicta est quasi quedam exclusio que interponi actioni cuiusque rei solet. ad excludendum id quod in intentionem condemnationem ve deductum est. Sicut autem exceptio actorem excludit: ita replicatio reum Nam replicationes nihil aliud sunt quam exceptiones et a parte actoris veniunt. que quidem ideo necessarie sunt. vt exceptiones excludant vel oppugnent. Sed contra replicationem solet dari duplicatio. Et contra duplicationem triplicatio. et contra triplicationem quadruplicatio. et deinceps multiplicantur nomina. dum aut reus aut actor obijcit. ff. l. ij. § j. Exceptiones quedam dilatorie: quedam peremptorie Dilatoria est que differt actionem: veluti procuratoris exemplo. nam qui dicit non licere procuratorio nomine agi: non prorsus litem inficiatur: sed personam euitat. l. ij. § fi. ff. e. Perpetue et peremptorie sunt. que semper locum habent: nec euitari possunt. qualis est doli mali. rei iudicate. et si quid contra leges senatus ve consulta factum esse dicetur Item pacti de non petendo et de varijs exceptionibus est glo. insti. e. § appellantur. et glo. iij. q. vj. si quis episcoporum. et in c. exceptionem de excep. Prescriptio secundum quosdam est ex

ceptio ex tpe cām trahens. Uel forte ita diffiniet̃ p̄scriptio lōgi tpis. sicut ⁊ vsucapio triēnij. nā p vtrāq3 acq̃rit̃ dominiū: licet p p̄mā directū. p istā vtile. Et ē inducta p̄scriptio lōga. ꝯsiderata vtrinq3 cā. id ē ex pte possidē tis fauore. ⁊ ex pte eius q̄ nō petijt odio. Locū aūt h3 ista p̄scriptio longa in rebus īmobilibus. nō in reb⁹ mobilib⁹ nisi in seruo rustico. q̄ cū sit glebe portio. cū gleba vt ait pla. vt etiā sine gleba ſm azo. p̄scribit̃ vt. ī. d. diuer. ⁊ temp. p̄scrip. lon. Et exigūt̃ in p̄scriptō. ea q̄ s̄ de vsucap. diximus. De p̄iudicialibus aūt exceptionibus vel p̄iudi. acci. habet̃. ī. l. si p⁹. ⁊. l. fundum. ⁊ insti. de acc. § p̄iudiciales

De diuersis ⁊ tpalib⁹ p̄scriptōib⁹ et de accessionibus possessionū

Quia tractat⁹ d vtilib⁹ dieb⁹ frequēs ē videam⁹ q̄d sit exp̄lidi ptātē hr̄e Et q̄dē in p̄mis exigendū ē vt sit facultas agēdi p se vel p aliū Itē q̄ habeat ptātem ꝯueniēdi eū p se vel p aliū respōdentē Et ius reddētis copia Et ita itelligit̃ qd d; tpa vsucapiōis eē vtilia. p̄scriptōis xo ꝯtinua vt dic̃ glo. insti. de vsuca. ī p̄n Diuerse aūt sūt p̄scriptōes. q̄dā vni⁹ diei. alia duorū vt. ī. de app. a s̄nia. § fi. ⁊ q̄n app. sit. l. j. § biduū. Q̄nq3 triū. C. de iudi. l. fi. Et hoc ꝓseq̄ vlteri⁹ magis laboriosū ē q̄ subtile. Querite q̄s agitat labor atq3 alias reperite. De vsucapiōe tn̄ triēnij. dic q̄ p eā queritur dominiū. C. de pac. l. traditōib⁹. dūmō q̄ttuor interueniāt. sc3 bona fides. ⁊ titul⁹. ⁊ q̄ res nō sit viciosa. ⁊ q̄ possessio sit ꝯtinuata vsq3 ad vltimā diem q̄ tetigisse sufficit. ⁊ idē in p̄scriptōe x. vel. xx. an. ī. e. l. in vsucapiōe Sec⁹ ī p̄scrip. sc3 p̄sōaliū actōm vt. ī. d acc. ⁊ ob. l. ī oib⁹ Itē p p̄scriptō3 x. l. xx. ān̄o. nō q̄rit̃ dn̄iū vt dicit glo. hic sup Au. no. C. de bo. ma. aut̃. ibi posita Itē vsucapio nō intrūpit̃ litis ꝯtes. q̄ secus ē ī p̄scriptōe. qd dic vt no. s̄ de rei ven. l. si p⁹ acceptū. Itē p p̄scriptō3. xxx. an. nō inducit̃ nisi exceptio q̄r tps non ē mod⁹ ⁊c. ī. de acc. ⁊ ob. l. obligationū fere. § placet. Sunt et alie p̄scriptōes diuerse. S3 notandū q̄ q̄dam p̄scriptōes hn̄t ꝯtinua tpa. sicut generalit̃ oēs nisi spēalit̃ inueniamus lege cautū ꝯtra. sc3 q̄ sit. Alie vtilia: ⁊ hec subdiuidunt̃ q̄r q̄dā ad sui p̄ncipiū ⁊ ꝓcessū ad qd sunt tria necessaria vt diximus s̄ in p̄n. Alia ad sui p̄ncipiū tm̄. vt s̄ d calum. l. annus ⁊ s̄ de edi. e. l. cū ser: ⁊. ī. de adul. q̄nq̄nēniū. De accessionib⁹ autem possessionū nihil in ꝑpetuū id est generaliter diffinire possum⁹. Consistūt eni̇̄ in sola equitate Et tribuunt̃ his qui in locū alioꝝ succedunt. siue ex cōtractu siue ex voluntate vltima. Et diutina possessio q̄ ꝓdesse cepat defuncto etiē heredi ꝓdest. et generalit̃ in vsucap. ⁊ p̄scrip. ꝯtinnant̃ tempa in vlem ⁊ pticularē successorē insti. de vsucap. § diutina ⁊. ī. l. de accessiōib⁹

De doli mali ⁊ metus exceptione

Ideo hāc exceptōem p̄tor ꝓposuit: ne cui dol⁹ suus p occasionē iuriscivilis ꝯtra naturalē eq̄tatē ꝓsit. Q̄n antē dolo q̄d factū dicat̃. ex facto id est ex qualitate facti intelligit̃ C. d rescin. ven. l. dol⁹. Et fit dolo tam in contractibus vt s̄ de ac. emp. l. iul̃. § si venditor. ⁊. § se. q̄ in testis edēdis vel supp̄mendis. vt C. si q̄s ali. tes: p. l. j. ⁊. ij. ⁊ C. ad. l. cor. de fal. l. eū Quā

etiã in legib⁹ ꝯdẽdis vel interp̄tãdis. vl' cãcellãdis vt faciebat q̃dã valco papiẽsis vt dicit glo. in. l. j. in fi. ĩ. e. ⁊ tꝑib⁹ nr̃is Bal. fecisse fertur. Et ꝓposita ẽ hec exceptio ex eadẽ cã ex qua ꝓposita ẽ actõ de dolo Generalit̃ aũt dicendũ ẽ ex oĩb⁹ in factũ exceptõibus. oriri exceptõꝫ doli. dolo em̃ facit q̃cũq; id q̃d q̃libꝫ exceptõne elidi pt petit. j. l. ij. §. gñalit̃. ĩ. e. Et vt dic glo. ĩ. l. q̃ se debere. ff. de cõdi. ob. cãm. Exceptõ doli ẽ q̃druplex. vna q̃ orit̃ tꝑe ꝯtract⁹. vt si dolo indixisti me ad ꝓmittẽdũ tibi x. Scõa q̃ succedit in locũ ñ nũerata pecuĩe. Tercia q̃ succedit in locũ pacti ⁊ iurisiurãdi. Quarta q̃ succedit in locũ facti siue intentõis. Et ẽ exceptõ doli exceptio ei⁹ cui apponit̃ ꝑsonalis. vt ꝯtra dolosũ tm̃mõ apponat̃ ⁊ nõ ꝯtra aliũ nõ ꝯmittẽtẽ dolũ. Sꝫ ex pte opponẽtis ẽ in rẽ vt ẽ tex. in. l. ij. §. j. ĩ. e. Et ĩ ꝓbando articulũ doli duo dñt deduci. vicꝫ dolũ fuisse adhibitũ ĩ tali re sibi petita. Et p ip̃m actorem fuisse dolũ ꝯmissum. l. ij. §. j. ꝟ. dꝫ igit̃. De exceptione metus hic repetere potes id qd̃. s. q̃d me. cau. traditũ est

Quarum rerũ actio non datur: et de exceptione iurisiurandi.

Accõ q̃nq; a p̃ncipio nõ nascit̃: vt in turpibus vt. ĩ. de ꝟ. ob. l. generaliter ⁊. l. se. Q̃nq; nascit̃ sed inefficax ẽ: vt cũ dol⁹ vel met⁹ interuenit vt. C. de inuti. stip. l. dolo. Q̃nꝫ efficax sꝫ p⁹ea fit inefficax vt p pactũ vel similem causam vt s. ti. j. ⁊. ij. iij. ⁊. iiij. non ergo de oĩb⁹ hic titul⁹ dicit sed d̃ q̃busdã ⁊ inordinate. Exceptio aũt iurisiurãdi: vicẽ rei iudicate obtinet: ⁊ nõ inmerito: cũ ip̃e met aduersariũ suũ iudicẽ de cã sua fecerit deferẽdo ei iuramẽtũ. ĩ. l. j. in p̃n. ⁊ idõ p⁹ iusiurãdũ nihil aliud q̃ri debꝫ nisi an iuratũ fuerit insti. de acc. § item cũ q̃s aduersario. Exceptio em̃ iusiurãdi licet accõeꝫ nõ tollat: eam tñ elidit insti. de excep. § eque. vbi plene de hac exceptione.

De litigiosis.

Supra de exceptionib⁹: iter q̃s exceptio q̃ ꝓpter ꝯtractũ sup re litigiosa initum ꝯpetit: idõ d̃ ea. Est aũt litigiosa: res mobilis vel inmobilis vel se mouens de c⁹ dominio causa mouet̃ inter petitorẽ ⁊ possessorẽ: aut q̃ iudiciariã ꝯuẽtionẽ aut p p̃ces p̃ncipi oblatas: ⁊ iudici insinuatas: ac p cuꝫ aduersario interpellatoris cognitas. vt in aut̃. de litig. j. rubro. Nec req̃rit̃ litis ꝯtes. ad hoc vt dicat̃ reo litigiosa: sed sufficit reo dari libellũ ⁊ insinuari petitionẽ s̃m aꝫo. Pena aũt emẽtis rẽ litigiosam hec erat iure veteri: q: si petat eã rem ab eo q̃ mouit litem. dat̃ ꝯtra eũ ⁊ heredeꝫ ei⁹ exceptio. si tñ emptor sciebat litigiũ cũ emit p se. hodie ꝟo ⁊ dãti ⁊ accipienti alia imponit̃ pena. Ille em̃ q̃ accipit emptiõis vel donatiõis titulo: vel ex q̃libꝫ alio ꝯtractu rem litigiosaꝫ: Si q̃dem sciebat eaꝫ litigiosaꝫ: nõ tm̃ cogit̃ rem redhibere: sed etiã puat̃ p̄cio: quod necesse habet dare fisco. Nec enĩ cedit lucro alienãtis. Immo ip̃e tantũdẽ de suo necesse hꝫ fisco p̄stare. Si aũt ille q̃ accipit. ignorat rẽ litigiosã. r̃dhibit o q̃dẽ rei fit o no: ⁊ ei p̄ciũ r̃stituit̃ vel ip̃e ab eo liberat̃. Itẽ ter ciã ptẽ eiusdẽ p̄cij r̃cipe dꝫ a vẽditore q: d̃cepit eũ. d̃buit eni ei mãifestare rẽ ĩ lite eẽ: ⁊ vẽditor alias duas ptes ncc̃e hꝫ fisco p̄stare. Et hẽbit locũ hec pena eẽ ĩ donatõib⁹. vt ꝟa estimatõe fctã. cũ p̄cij datio ñ ẽ. rẽ ad aliũ trãfferẽs milit̃. Sũt tñ cas⁹ ĩ q̃b⁹ lex ꝑmittit reo alienare rẽ litigosã. hoc ẽ titlo doti vl' dõatõis añ nup. vel

trāsactōis vel p diuisionē rex hereditariax :vel p legatū. C.e.l.vl. Jus autē.tū corrigit in legato. De ista materia p glo.i.c.ecclia .ij. vt li. n ptes.

De actionibus et obligationibus.

Obligatōes aut ex ptractu nascunē:aut ex maleficio:aut ex quasi ptra ctu:vel quasi maleficio. Obligatōes ex ptractu:aut re contrahuntur: aut vbis:aut psensu:aut lrīs. Re ptrahiē obligatō:veluti mutui datōe: Uer bis obligatō cōtrahiē ex interrogatōe et respōsione : cū qd dari fierive sti pulamur. Sed aut pprio noīe qsq3 obligaē:aut alieno. Qui alieno nomi ne obligaē fideiussor vocaē. Cōsensu fiunt obligatōes.in empt.vendi.loc ca.pduc.socie.mandatis. Ex maleficijs nascunē obligatōes veluti ex fur to:ex damno.rapina:iniuria. Que oīa vni⁹ generis sunt. nā hec tantum ex re psistunt id ē ex ipo maleficio:cū alioqn ex ptractu obliga. nō tātū re psistāt sed et verbis et psensu. Ex quasi cōtractu aūt et quasi malefitio quē admodū obligatōes cotrahūtur.i. pprijs titulis insti.habeē. Est aūt ob ligatio iuris vinculū q necessitate astrīgimur alic⁹ rei soluēde gra sm no stre ciuitatis iura insti.de.ob.circa pn. Actio aūt est ius psequēdi in iudi cio qd alicui debeē.insti.de.acc.cc.pn. Actionū genera duo sunt: in rem q dicit vendicatio. Et in psonam q pditio appellaē. Jn rē accō est p q rē nostrā q ab alio possideē petim⁹.et semp aduers⁹ eū q in rē possidet daē vl dolo fecit q minus possideret.insti.de.acc.§.j. Jn psonā actō est:qua cum eo agimus qui obligat⁹ est nobis ad faciendū aliquid vel dādū. Et semp aduersus eundē locū h3:et aduersus heredē ei⁹.ī.e.l. actōnū.§.j. Omēs actiones aut ciuiles sunt:aut honorarie id ē ptorie. Omnes accōnes aut penales sunt:aut rei psecutorie. Omnes accōes aut bone fidei sunt: aut stricti iuris: Omēs accōes aut in simplū:vel duplū:vel triplum: aut qua druplū danē:vltra nō. Omēs accōes aut sunt psecutiue solidi: aut danē ī quātū quis facere potest. Oēs accōes aut sunt ppetue:aut tpales.quod psequere vt insti.de acc.p to.et de ppe.et temp.acc.

Liber XLV. et septim⁹ huius

De verborum obligationibus.

d

E obligationibus in genere s dictum est:nūc ī specie. Est aūt verbox obligatio q ex interrogatōe pcedente et respōsione se quēte cōtrahiē.cū quid dari fierive nobis stipulamur. Que et stipulatō dicta est exinde:quod stipulū apud veteres firmū appellabaē forte a stipite descendēs. Stipulationum quedā in dādo: que dam in faciendo psistunt.ī.e.l.stipulationū queda3. Stipulationū alie iu diciales sunt:alie ptorie:alie puentionales :alie cōmunes:tā ptorie q iu diciales de q.ī.e.l.stipulationū alie.et insti.in pprio ti. Et d3 esse ptinu⁹ actus stipulantis et pmittētis:et comin⁹ stipulāti respōdere oporte3.vt tū aliquod momentu3 nature interuenire possit. Ex stipulatōe due pficiscunē accōes:tam pdicio certi.si certa sit stipulatio. Quā ex stipulatu si incerta sit īsti.de v.ob.p⁹ pn. Qn aūt dicaē certa habeē.ī.e.l.stipulationū qdā

certe Om̃is stipulatõ aut pure: aut in diem: aut sub ɔditõe fit. qd̃ ꝓseq̃re vt insti. de ṽ. ob. § omnis.

De duobus reis cõstituendis.

In stipulatõib⁹ de q̃b⁹ s̃. aliq̃n plures interueniũt Nam ⁊ stipulãdi ⁊ ꝓmittẽdi duo pluresve rei fieri pñt. ꝗ plures rei stipulandi sunt: q̃ ab vno eandẽ rem in solidũ stipulant̃. ⁊ ip̃e p⁹ oĩm interrogationẽ oĩbus ꝓmittit puta cũ duob⁹ sepatiꝫ stipulãtib⁹. ita ꝓmissor respondeat. vtriqꝫ vr̃m da re spõdeo Nã si p⁹ ticio spõderit. deiñ alio interrogãte spõdeat. alia atꝫ ali erit obligatõ. nec credẽt duo rei stipulãdi eẽ. insti. e. p⁹ pñ. ꝗ plẽs rei ꝓmit tẽdi sũt q̃ ead̃ stip̃loe eand̃ rẽ insolidũ ꝓmisert. ꝗ puta meũ decẽ aureos dare spõdes ⁊ tici decẽ aureos dare spõdes: si respõdeãt singl̃r sepatiꝫ spõ deo insti. e. § duo. Et dicit̃ re⁹ stipulãdi q̃ stipulat̃: id ẽ interrogat: ⁊ obli gationẽ sibi aq̃rit. Qui ṽo ꝓmittit reus ꝓmittẽdi habet̃. ff. e. l. j. ⁊ capit̃ hic reus a re q̃ in stipulatõeꝫ deducit̃: nõ a reatu. Sꝫ alij a re id est reatu. Alij a re id est ɔtractu: alij a re id est firmitate ideo qꝛ efficaciter stipulat̃ ⁊ efficaciter tenet̃ vt dic̃. glo. hic in l. j. ⁊ insti. e. in pñ. Sic vir. v. en. voti reus extaqꝫ falsos. ⁊c̃.

De stipulatione seruorum.

Seruus ex ꝑsona dñi ius habet stipulãdi. Ideo quicq̃d stipulat̃ suus acq̃rit̃ dño viuenti quõcũqꝫ stipulet̃. Eo aũt scꝫ dño mortuo acq̃rit heredi tati iacenti: qꝛ ista vicẽ ꝑsone defuncti sustinet insti. e. in pñ. Sꝫ stipulatõ in qua suu⁹ stipulat̃ factũ ꝑ se adimplẽdũ: hoc nõ acq̃rit̃ dño. Seru⁹ aũt ɔmũis simpl̃r stipulãdo acq̃rit vnicuiqꝫ dñorũ ꝓ rata portiõe dominij qd̃ vnusquisqꝫ in ip̃o seruo hꝫ: nisi iussu vni⁹ vel nominatim vni: vel taleꝫ rẽ q̃ vni tm̃ ex eis acq̃ri põt stipulat⁹ fuerit. ff. e. l. seruus ɔmũis.

Liber XLVI et octau⁹ huius

De fideiussoribus et mandatoribus.

Quinqꝫ sunt modi intercedendi ꝓ alio: seu spẽs ꝑsonaꝝ q̃ pro alijs fideiubẽt scꝫ fideiussor qui añ ⁊ p⁹ obligatõeꝫ p̃ncipalis fideiubere pt̃. Mandator aũt añ obligationẽ p̃ncipalis tm̃. Nisi in vno casu vt cũ mãdo creditori vt nõ vrgeat debitoreꝫ suũ ad soluẽdũ vsqꝫ ad mẽseꝫ ꝑiculo meo. § si p⁹ ṽ. plane. l. si ṽo nõ remu nerãdi s̃. man. Cõstitutor p⁹ obligatõeꝫ ɔtractã tm̃. Et dr̃ a fideiussore ĩ tribus. ꝑ̃mo qꝛ ɔstitutor nudo pacto obligat̃ insti. de acc. § d̃ pecũia. Sꝫ fideiussor solũ ꝑ stipulatõeꝫ. l. plandit⁹. C. e. Itẽ ɔstitutor pt̃ obligari in alia re q̃ꝫ p̃ncipalis. Itẽ citeriori die: sꝫ fideiussor nõ. ſm glo. in dic. § si p⁹ Spõsor ṽo ẽ q̃ sponte ⁊ sine rogamĩe ĩtercedit ꝓ alio p̃nte p̃ncipali debi tore. q̃ spõsor etiã hꝫ accõeꝫ mãdati. l. q̃ patit̃. s̃ man. Expmissor est q̃ pro mittit ꝓ alio nõ obligato: vel nõ solũ fideiubet sꝫ etiã intotũ liberat eũ. vt cũ ꝓmittit̃ dño vt seruũ suũ manumittat. l. elegãter. § seru⁹ pactõis s̃ de dol. An aũt oẽs isti hñt beneficiũ diuisionis. dicit glo. q̃ꝫ sic in. l. in ꝑsonã. § j. s̃. d̃ pac. Excepto expmissore ⁊ fideiussore q̃n se obligat vt p̃ncipal̃ et vt fideiussor. Et hñt etiã illi aliud bñficiũ de fideiussoribus scꝫ vt p̃us ɔue niat̃ p̃ncipalis q̃ꝫ fideiussor iuxta aut̃ p̃nte. C. e. Exceptis istis duob⁹ vl timis. hoc dicit glo. in dic. l. in ꝑsonã. § j. s̃. d̃ pac. ⁊ glo. in dic. § si post.

et p glo. in aut. de fideiuss. §. j. coll. j. In omnib9 aũt obligatiõib9 põt assumi fideiussores. Et appellant' iõo fideius. qz fide sua iubet alijs credi. Solent eñ creditores p eo q̃ pmittit iõo fideiussorẽ accipere vt meli9 sit sibi cautũ insti. e. in pn. Iõo eñ pstãt fideiussores: vt id qõ a debitore ɔseq̃ nõ possit: ɔseq̃t' et exigat' a fideiussore insti. õ repli. §. fi. fa. l. tici9 ff. ad trebel.

De nouationibus et delegationib9.

De obligationib9 q̃liter ɔtrahant' dixim9 et ei9 accessorijs: nũc q̃lit' tollant' et pmo p nouatiões. Et licz nouatio fiat p delegatiões vt. ff. e. delegare. iuriscõsult9 tñ ponit gẽ' et spẽm: qz maxime tractat õ ea nouatõe q̃ fit p delegatiõez sic. C. de ser. et aq̃ in ru. Nouatõ aũt est p̃oris debiti: i aliã obligatõez vel ciuilẽ et naturalẽ: vel naturalẽ tm̃ trãsfusio atq3 trãslatio: hoc ẽ cũ ex p̃cedẽti cã: ita noua cõstituat': vt prior perimat'. Nouatõ eñ a nouo nomẽ accepit et a noua obligatõe. ff. e. l. j. Et oms res q̃ possunt subijci dominio nr̃o. põt trãsire in nouatõez. dũmõ sciã9 nouationẽ ita demũ fieri. si hoc agat' vt nouet' obligatio. Si vero hoc nõ agat' due erũt obligationes. ff. e. l. j. Et generaliter fit nouatio interuẽtu noue psone libere. Et licet forte secũda obligatio nõ sit efficax. vt qz facta cũ pupillo sine tutoris auctoritate. nihilomi9 tollit' pma iure nouatõis. §. preterea insti. q̃ mo. tol. ob. Hodie ãt nõ fit nouatio nisi expsse dicat' int' ptes insti. q̃. mo. ob tol. § sz cũ. et C. e. l. fi. Delegare aũt ẽ vice sua aliũ dare reũ creditori. vel cui creditor iusserit. Fit ãt delegatõ vl' p stipulatõez. vel p litis ɔtestatõez. ff. e. l. õlegare

De solutionibus et liberationibus

De nouatõib9 q̃ equalẽt solutõib9 dixit ff ti. j. l. si rẽ. in fi. Nũc gñalit' de solutõib9. Et ẽ solutio rer' et ita in facto. Liberatio ẽ obligatõnũ et ita iure tm̃. Largiss me tñ ponit' solutio alias p qualibz liberatõe. ff. e. l. solutõis. Et singulos casus in hoc titulo et C. e. inuenire. magis est laboriosum q̃ subtile vt dicit glo. hic sup rubro. Solutõe ãt ei9 qõ debet' tollit' oĩs obligatio siue pncipalis siue accessoria. siue fiat solutio a pncipali debitore siue ab alio etiã inuito debitore insti. qui. mo. tol. ob in prin. fallit in qnattuor casibus. Primus est in creditore vel debitore pupilli qui cũ fuit dat9 tutor tacuit se debitorẽ vel creditorẽ. Nã si ẽ creditor pdit creditũ. Si ẽ debitor non liberatur soluendo si soluit dum administrat. Nã ipi non possũt esse tutores qz verisimile est q̃ libros radent vel lacerabũt ratõz vt i aut. minoris C. qui da. tu. Scõo si in re soluta deficit aliquod ius. vt si soluitur res que prius alteri erat obligata. l. si rem meã. ff. e. Vel si soluit' et de euictõe non cauet'. l. iul. §. qui fundũ ff de ver. ob. Vel quando res pmissa rd dit' in deteriori statu q̃ fuerit tpe pmissionis ar. l. iiij. §. si reddita ff como. Et sic solutõe ei9 qõ debet'. scz legitĩe et pfecte facta tollit' obligatõ. Sec9 si impfecta vel illegitĩe lege phibente. vel ratione iuris deficientis in re. Ita intelligit' glo. mag. insti. qui mo. toll. ob. circa. pn.

De acceptilationibus

De natali liberate ff dixit. nũc de ciuili. nã p acceptilatõem tollitur obligatio. et sic equiparatur solutioni. Sed drñt. qz solutio est vera et realis q̃n interuenit Sed acceptilatio ficta et imaginaria. nec reqrit' pecunia nũerata i acceptilatõe. et iõ ñ põt oppoi exceptõ ñ nũate pecũie Sic põt opponi

instrō chirographario.l.si acceptilatō.§.inter.ff.Nisi pbaret p accepto ferete q spe future nūeratiōis nūerauerit vt dicit ang.dic.§.iter. Est aūt acceptilatio.liberatio p mutuā intrrogatōz qua vtriusq ptingit ab eodē nexu absolutio.l.j.ff.e.Et est imaginaria solutō. Qd eni ex verbox obligatione ticio debet.id si velit tici⁹ rmittere poterit sic fieri.vt.patiat hec vba debitorē dicere.Qd ego pmisi habes ne acceptū.τ tici⁹ respondeat.habeo acceptūq tuli.Sole aūt vbox obligatōes acceptilatōe tollunt.τ non alie nisi in stipulatōez deducunt.Est em pdita stipulatio q vulgo aqliana apponit.p q stipulatōz cōtingit oim rex obligatio in stipulatū deduci.et ea p acceptilatōz tolli.Stipulatio em acqliana renouat omēs obligatōes τ a gallo aqlio ita pposita est.§.est aūt insti.qui mo.tol.ob.

De ptorijs stipulationibus

Pretoriax stipulationū tres vident esse spēs. Judiciales: caucōnales pmunes.Juditiales eas dicim⁹ q pter iudiciū iuterponūt:vt ratū fiat.vt iudicatū solui:et opis noui nūciatiōe.Cautionales sūt:q instar accōis hnt τ vt sit nouatio intercedūt.vt de legato stipulatō. τ de tutela.τ rataz rem habere.τ damni infecti.Communes sunt stipulatiōes q fiunt iudicio sistendi cā.Et oēs stipulatōes natura sui sunt cautōnales:hoc em agit in stipulatiōib⁹ vt qs cautior fit τ securior interposita stipulatōe Stipulationū ptoriax quedā sunt q satisdationē exigūt:qdā nudā repmissionē quales p pauce sunt.ff.e.l.j.§.stipulationū istax.Et dicūt ptorie:qr a mero ptoris officio pficiscunt insti.de diui.stip.§.ptorie.

Rem pupilli saluam fore vel adolescētis.

Ista spēs est ptoriax stipulatōnū.Et cauet hac stipulatōe pupillo p satisdatiōez.Et tenet hac stipulatōe tam is qui tutor est: q qui p tutore negotia gessit vel gerit vel fideiussores eox.ff.l.iij.§.illud.Et pmittit hec stipulatio tūc demū finita tutela.Et generaliter ptinuat hec materia cum ea.ff.de admi.tu.

Judicatum solui.

Aliam spēm ptorie stipulatōis ponit:τ fit hec añ litis ptes.vt.ff.qui satis.cog.l.de die.§.si fu⁹.Et olīa qcūq suo vel alieno noie cōueto reali vl psonali accōne pstabat.Sz hodie nō pstat ab eo q suo nomie conuenit vt insti.de satisdan.in.pn.τ.§.sed hodie.Defensor aūt rei pstat etiā si habeat mādatū vt.C.de sat.sdan.l.j.in fi.τ si dñs est psens fideiubz p pcuratore suo insti.de satisdan.§.si vo aliquis.Si absens est:ipe pcurator inuenit fideiussores.ff.e.l.si ad defendēdū.Et ptinet hec satisdatō tres clausulas.Primo de defendēdo.Secūdo de dolo q absit.Tertio q iudicatū soluere pmittat vt dicit glo.insti.de satis.§.j in v.satisdatōez.Et ab ista vltima clā denominat tota ista satisdatio:vt nomē sit psequēs rei insti.de dona.§.est et aliud.

Rem ratam haberi. et de ratihabitione.

Due sunt partes huius rubrice vt patet per exempla. ff. e. Una rem ratam haberi. id est quomodo et quando quis promittit rem ratam haberi. secundum yr Alia de ratihabitione Et traditur hic vna regula quod procurator actoris debet cauere de rato. id est rem ratam dominum habiturum si dubitatur de eius mandato l. j. ff. C. de procu. et in. l. non solum. §. alieno. e. ti. ff. Circa quod ponuntur tres casus. quia si constat eum habere mandatum. non cauet de rato Aut constat eum non habere. et tunc non admittitur etiam cum cautione rati. nisi sit coniuncta persona vel valde amicus. l. sed et he. in prin. ff. de procu. et tunc cum cautione rati. l. pomponius in fi. e. ti. vel pro festinanti perire. id est pro eo contra quem lata est sententia mortis Nam quilibet admittitur etiam sine mandato ad defendum eum eo etiam inuito. l. non tantum. ff. de app. vel pro recuperanda possessione absentis et spoliati. l. j. C. si per vim vel alio mo. secundum bar. in dic. §. si alieno. Si autem dubitatur de mandato: et dicitur esse dubium negatione vt voluit glo. in. l. j. C. de his qui. ad. lib. procurator: vel quando procurator docet de suo mandato per vnum teste. vel producit mandatum contra quod apponitur. vel producit literas cum sigillo. iuxta. l. si procuratorem. ff. de procur: tunc ad supplementum admittitur cum cautione de rato: Quod verum est in procuratore simplici Sed in procuratore in rem suam. non admittitur nisi plene doceat de mandato. l. non solum. §. qui alieno ff. de procur. vbi bar. et bal. et glo. in verbo. habituros in. §. fin autem isti. de satis. et glo. in. c. j. de procu. De ratihabitione autem habetur in regula ratihabitionem et regula ratum de reg. iu. li. vj.

Liber XLVII. et nonus huius

De priuatis delictis

Cum sit expositum superioribus libris de obligationibus ex contractu vel quasi sequitur videre de obligationibus ex delicto. Omne autem delictum aut publicum est. aut priuatum. id postremum est quo ad interesse nostrum priuatum agimus. nobisque aliquid dari aut applicari debere pro delicto in nos commisso petimus Et nascitur ista obligatio ex re ipsa id est ex maleficio veluti ex furto. rapina. damno. iniuria. que singula qualia sunt suis locis despiciemus. Et circa ista delicta traduntur certe regule. Una. quod in omnibus actionibus que ex delicto oriuntur. siue ciuiles sint. vt actio legis acquil. et furti non manifesti. Siue honorarie id est pretorie vt actio vi bo. rap. et actio furti manifesti. hoc placet vt noxa caput sequatur. ff. l. j. in fi. et insti. de noxa. §. sunt autem. Secunda regula. nunquam plura delicta concurrentia etiam in eundem hominem et eandem rem ex diuersis tamen factis: faciunt vt vllius impunitas detur: Neque enim delictum ob aliud delictum minuit penam. ff. l. ij. in prin. cuius regule octo exempla ibi secundum ordinem ponuntur. Tercia regula. quicunque actione pro priuato delicto intendit ciuiliter id est pro interesse suo. non tenetur se subscribere si ordinario iure vtitur. Si extra ordinem eius rei penam exercere velit id est accusationem vt pena imponatur et sic ad vindictam tunc subscribere eum crimen oportebit. l. fi. ff. e. de subscriptione autem intelligo vt. ff. de accu. l. libellorum

De furtis

Furtum a furuo qd est nigrum dictū labeo ait. eo q clā; ⁊ obscure fiat et plerūq; nocte. vel a fraude vt sabin⁹ ait. vel a ferendo id est auferendo sibi em̄ affert ⁊ alijs aufert. vel a greco sermone a po. tov. pherein. greci em̄ a ferendo foras dixerunt fures. Est autē furtu; ꝯtrectatio rei aliene inuito dn̄o fraudulosa: lucri faciēdi grā: vel ipi⁹ rei vel etiā vsus ei⁹ vel possessionis sue: quod lege naturali id est diuina ꝓhibitu; est admittere. ff. e. l. j. in fi. ⁊ insti. de ob. ex ma. §. furtū. Furtorū genera duo sunt. Manifestū ⁊ nec maīfestū. fur ē manifest⁹ q̄; greci Simnophora appellāt. hoc ē eū q̄ deꝑhendit̄ cū furto. et parui refert a q̄ deꝑhendat̄. vtrū ab eo cui⁹ res fuit. an ab alio. Nec manifestū furtū quid sit apparet Nā qd maīfestū nō ē: hoc sine dubio nec manifestū ē. ff. e. l. nec manifestū. Ad hoc autē q det̄ actio furti ista req̄rūt̄ que his versib⁹ ꝯtinent̄. Actio nō dabit̄: nisi mobile. fraude. alienū Absportet. dn̄o inuito. fur lucra sequut⁹. vt pt; ex dictioe s̄ poita

De tigno iniuncto

De furto in genere dixit. Sed q₂ īmittere tignū alienū suis domib⁹ ē spēs furti io de hoc. Lex xij. tab. neq; soluere ꝑmittit tignū furtiuū edib⁹ vł vineis iniunctū: neq; vendicare. Et ꝓuidēter quidē in hoc lex effecit. ne vel edificia sub hoc ꝑtextu diruant̄. vel vineaꝝ culture turbent̄. Sed in eū q̄ cōuictus ē iniūxisse in duplū dat actōem vt s̄ de ac. re. do. l. cū in suo. ⁊ insti. de re. diui. §. cū in suo. Tigni autē appellatōe cōtinet̄ omis materia. ex qua edificiū cōstat: vineeq; necessaria. Unde et tegulā et lapidē ⁊ testam ceteraq; si qua edificijs sunt vtilia tignum appellant. Tigna em̄ a tegendo dicta sunt. ff. de v. sig. tigni. ⁊ s̄ ad exhi. gēma. §. tigni. imo ⁊ calx ⁊ harena tigni appellatōe cōtinent̄ Et oīa necessaria in vineis puta ꝑtice q̄ ponūt̄ in lōgū vt vites sustētent̄. Et pedamēta q̄ figunt̄ī terrā. ff. e. l. j. §. hoc amplius

Si quis testō liber esse iussus fuerit ⁊ post mortē dn̄i an̄ aditā hereditatē surripuisse aut corrupisse quid dicatur

Supra de furtis in genere a quacūq; ꝑsona ꝑpetratis habuim⁹ ⁊ in quacunq; re mobili ⁊ postea de quodā speciali furto tigni iniuncti Sequit̄ videre modo de quodā alio Et no. q ista rubrica fm glo. nostrā non ponitur materialiter sed significatiue ⁊ ponit verba edicti ꝑtoris hn̄tia plenū intellectum: vel ponit casum totius tituli. Unde quod sequit̄ in nigro est cōmētatio rubrice. Pena delinquentis ꝯtra hunc titulū est intra annum vtilē in duplum et de hoc etiā s̄ de ma. tes. l. ticia. §. pe. Et habet hec actō in factum naturalem poti⁹ q; ciuilē in se equitatē. Siquidē ciuilis deficit actio S; natura equū ē nō eē īpunitū eū q̄ hac spe audatior fact⁹ est. q₂ neq; vt seruū se coherceri posse intelligit. spe īminentis libertatis Neq; vt liberum damnari q₂ hereditati furtū fecit ff. e. l. j. § j.

Furti aduersus nautas caupones stabularios

Ordinam inter hunc ti. ⁊ s̄ nau. cau. stab. not nim⁹ ibi. In eos igit̄ qui naues caupones. stabula. exercebūt. si q̄d a quoquo coꝝ quos quasve ibi ha-

bebunt furtū factuȝ esse dicet iudiciū dat Siue furtum ope ꝛ ꝯsilio exerci toris factum sit siue eoꝝ culpa q̄ in ea navi navigandi cā essent. Navigan di aūt causa accipe debem⁹ eos q̄ adhibent vt navis naviget hoc ē nau-tas. Et in duplū accō ē. cum em̄ in caupona vel navi res perierit: ex edi-cto p̄toris obligat exercitor navis vel caupo. ita vt in p̄tāte sit ei⁹ cui⁹ res surrepta est: vtrum malit cum exercitore p̄torio iure: an cum fure iure ciui li experiri. Et ratio hui⁹ edicti est: q: aliquaten⁹ culpe reus est q̄ opa ma loꝝ hominū vter et: nō quasi ex maleficio teneri videt insti. de ob. ex quasi male. §. fi. ꝛ. ff. e. l. j. § pe.

Si familia furtum fecisse dicat.

Utilissimū id edictū p̄tor ꝓposuit quo dn̄s ꝓspiceret aduersus malefi-cia seruorum: videlicȝ ne cū pl'es furtū admittunt: euertāt dn̄i patrimoni um: si om̄s noxe dedere aut ꝑ singulis estimatōeȝ litis offerre cogat. Da tur igit arbitriū hoc edicto vt si q̄decȝ velit dedere om̄s noxios seruos: pos sit omnes dedere qui p̄ticipauerūt furtū. Em̄ vero si maluerit estimatōem offerre: tm̄ offerat quantū si vn⁹ liber homo furtuȝ fecisset. et retineat fa-miliā suam. Hec aūt facultas tunc dat dn̄o cū eo ignorāte furtū factū est. Sed si sciēte eo: nō dat ei hec facultas. Is aūt intelligit scire: q̄ scit ꝛ po-tuit ꝓhibere.

Arborum furtim cesarum.

Si furtim arbores cese sint: dat accō ex. l. acquil. ꝛ ex. l. xij. tab. sed iu dex in posteriorē deducat id. qd ex p̄ma ꝯsequut⁹ sit: ꝛ ex reliquo ꝯdēnet eum. Et om̄s q̄ arbores ꝛ maxime q̄ vites ceciderint si criminaliter ꝯueni ant etiā tāq̄ latrones puniri debēt. ff. e. l. iiij. Et appellatōe arboris ꝯtine tur vitis: hedere. harundines ꝛ salictū. Cedere ē non solum succidere: sȝ etiam ferire cedēdi cā. Cingere est deglebare. Subserrare est subsecuisse. hui⁹ accōis eadē causa est q̄ est legis acquilie. ff. e. l. cedere. Et dicunt ar bores furtim cese: q̄ ignorante dn̄o: celandiq; ei⁹ cā cedunt.

Ui bonorum raptorum.

Ista ē secūda obligatio ex malefitio vl' delicto priuato. Qui em̄ res alie nas rapit tenet q̄dem etiā furti: quis em̄ magis alienā rem inuito dn̄o cō trectat q̄ qui vi rapit. Ideo recte dictum est eū im ꝓbum furem esse. Sed tn̄ ꝓpriā accōeȝ ei⁹ delicti p̄tor itroduxit: q̄ appellat vi bonoꝝ raptoꝝ: Et est intra annū q̄drupli: p⁹ annū vero simpli. Et licȝ in pl'i loq̄t tn̄ etiaȝ q̄ vnā rem licȝ minimā rapuit ea tenet. insti. e. in p̄n. ꝛ. ff. l. ij. vbi ponūt v̄ ba hui⁹ edicti. Differt āt raptor a fure solo aīo. vt si erat anim⁹ ei palā et ꝑ vim auferēdi: licȝ ibi neminē inueniat tn̄ ē raptor. l. iij. ff. de vi pri. Sȝ fur ē q̄ hȝ animū vt faciat clā: licȝ interdū ꝯp̄hendat: ex q̄ dep̄hensiōe effi cit manifest⁹. ar. ex etimologia vocabuli. s. d fur. l. j. ibi furuo id ē nigro.

De Incēdio ruina naufragio naue expugnata.

Huius edicti vtilitas euidens est et iustissima seueritas. Siquidem publice interest nihil rapi ex huiusmodi casibus. Et q̄q̄ sint de his facino ribus etiam criminum executiones attamen recte pretor fecerit q̄ forēses

quoq; actões ɔmunib⁹ istis ꝓposuit. Uerba edicti hec sunt. In eū q̃ ex incendio ruina naufragio. rate naueq; expugnata quid rapuisse recepisse dolo malo. damnive quid in his rebus dedisse dicet. in quadruplū in anno. q̃ ꝑmū de ea re experiūdi ptās fuerit: p⁹ annū in simplum iudicium dabo Itē in seruū et familiā noxale iudiciū dabo. Ex incēdio rapi dr: qđ ꝓpter incēdiū hoc ē ꝓpter tumultū incendij. vel ꝓpter trepidatōem incendij rapit. quēadmodū solemus dicere in bello amissū. qđ ꝓpter cām belli amittitur Ruine appellatō refert ad id tps q̃ ruina fit: nō tm̄ si ex his q̃ ruerunt tulerit quis. sed etiā si ex adiacētib⁹. ī. l. j. § itē ruine. Ex naufragio rape dr n̄ solū si quis eo tpe tulerit quo naufragiū fit. sed etiam si alio tempore tulerit: hoc est etiam post naufragium. Nanq; res ex naufragio etiam he esse dicuntur que in littore post naufragiū iacēt. Expugnare nauem videtur. qui in ipso quasi ꝓlio ꝛ pugna aduersus nauē ꝛ ratem. aliquid rapit. siue ipe expugnet siue ꝑdonibus expugnantibus rapiat. Expugnat nauis cū spoliatur aut mergit aut dissoluit. aut ꝑtundit id est ꝑforat. aut funes eius ꝑscindunt. aut vela ꝑscindunt. aut ancore inuoluantur id ē subtrahātur de mari

De iniurijs et famosis libellis

Iniuria ex eo dicta est ꝙ non iure fiat. omē eīn quid nō iure fit generaliter iniuria fieri dicet. Specialiter autem iniuria dicit ɔtumelia. ꝛ sic accipit hoc titulo Interdū autē iniurie appellatōe damnū culpa datū significatur vt in lege acquilia dicere solem⁹. ff. ad. l. acquil. l. sed ꝛ si q̃cūq;. § j. Interdū iniquitatem iniuriā dicim⁹. nam cum quis inique vel iniuste sniam dixit. ex eo iniuriā facere dicit. ꝙ iure ꝛ iusticia caret: quasi nō iuriā Contumeliā autē a ɔtemnendo dicimus. Iniuria aut re aut verbis fit. Re. quotiens manus inferunt. Uerbis autē quotiēs nō inferunt vt cū ɔuiciū fit. ī. e. l. Itē apud labeonē. § ɔuiciū. Dicit etiā iniuria fieri lrīs vt ꝑ libellum vel carmē famosum Nam si quis librū ad infamiā alicuius ꝑtinentē. scripserit. ɔposuerit. ediderit. dolove malo fecerit. quo quid eoꝝ fieret. etiā si alterius noīe ediderit. vel sine noīe. voluit senat⁹ vti de ea re agere liceret illi. ad cui⁹ iniuriā factus ē Et si ɔdemnatus sit qui id fecit. intestabilis ex lege esse iubet. l. lex cornelia. § si quis libꝛ. ī. e. pōt etiam talis crīalit accusari. ꝛ imponitur pena capitalis. C. de famo. lib. l. j.

De extraordinarijs criminibus

Supra de ꝑuatis et nominatis nunc de innominatis ſm azo. vel sic ſm R. de priuatis delictis ex quib⁹ etiā ciuiles nascunt actōes posuimus ff. dicturi. ī. de his crimib⁹ ex quib⁹ sole crimiales oriunt actōes ꝛ publice. ordinariāq; penā irrogātes: ꝑmittim⁹ de his crimib⁹ ex quib⁹ sunt executiones crīales ꝛ extraordinarie. ꝛ ꝑuate ꝛ ordinarie. Sollicitatores itaq; alienaꝝ nuptiaꝝ Itēq; mr̄imonioꝝ interpellatores. ꝛ si effectu sceleris potiri nō pn̄t. ꝓpter volūtatē tn̄ ꝑniciose libidinis extra ordinē puniūt. Itē si quis ɔtra bonos mores iniuriā faciat. vt si fimo corrupto aliquē ꝑfuderit. ceno luto oblinierit: aquas spurcauerit. fistulas lac⁹. aut quid aliđ ad iniuriā publicā ɔtaminauerit. in q̃s grauiter aīaduerti solet. l. j. in ꝑn. ī. e.

Sunt et alij multi casus quibus iudex ob commissum crimen penam extraordinariam id est pro qualitate criminis iuxta motum animi sui imponit. et dicitur extra ordinem imponere penam. quia non est ordinaria et statuta pena in iure pro his crimibus. sed iudex ex bono et equo arbitrabitur quid facto opus sit. ff. l. saccularij. §. sunt quidam

De sepulchro violato

Sepulchri violati actio infamiam irrogat facta ex ea condemnatione Si igitur sepulcra quis dirruat sine iudicis auctoritate cessat aquilia. erit tamen agendum quod vi aut clam. et sic ad opus restituendum. Et idem de statua que de monumento euulsa est. Verba edicti hec sunt. Cuius dolo malo sepulcrum violatum esse dicetur. in eum in factum iudicium dabo: vt ei ad quem pertineat. quanti ob eam rem equum esse videbitur: condemnetur. Si nemo erit ad quem pertineat. siue agere nollet. quicunque agere volet: ei centum aureorum actionem dabo Si plures agere volent: cuius iustissima causa esse videbitur: ei agendi potestatem faciam. Si quis in sepulcro dolo malo habitauerit. edificium ve aliud quam quod sepulcri causa factum sit habuerit. in eum si quis agere eo nomine volet. cc. aureorum iudicium dabo. Sepulcri appellatione omnis locus sepulture continetur. l. iij. §. prima verba. Et fit condemnatio in hac actione quatenus interest. scilicet ex iniuria que facta est Item ex lucro eius qui violauit. vel ex damno quod contigerit. vel ex temeritate eius qui fecit. Nunquam tamen minoris debent condenari. quam solent extraneo agente. quod est centum aureorum. contra violantem Item. cc. contra habitantem. l. iij. §. qui de sepulcri.

De concussionibus

Concussionis iudicium publicum non est regulariter Si autem quis pecuniam acceperit quod crimen minatus sit. potest publicum iudicium esse ex senatus consultis quibus pene legis cornelie teneri iubentur qui in accusationem innocencium coierint vel qui ob accusandum vel non accusandum. denunciandum vel non denunciandum testimonium. pecuniam acceperint. l. ij. ff. e. Est ergo priuatum crimen vt tamen ille qui passus est concussionem possit etiam criminaliter accusare. Et dicitur concussionis crimen. cum alicui terror incutitur alicuius mali futuri Puta si minister presidis. dixit quod presidis iussu debebat aliquem capere. et non dixit verum sed propter hunc timorem aliquid fuit ei datum. vt faciunt nunc ministri ciuitatum sepe secundum glo. in l. j. ff. e. Tales tenentur. hoc crimine vt hic. Item crimine falsi vt. ff. e. l. ij. et. ff. de fal. l. j. §. j. et lege iulia repe. ff. ad. l. iul. repe. l. eadem Item lege rhemia si accepit vt non accusaret. ff. ad turpi. l. j. in prin. Item edicto de calumniatoribus ff. de calum. l. j. §. j. ita dicit glo. fi. ff. l. ij.

De abigeis

Abigei cum durissime puniuntur ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissime non vbique. sed vbi frequentius est id genus maleficij. Alioquin et in opus nonnunquam temporarium dantur. Abigei autem proprie hi habentur qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt. et quodammodo depredantur. Et abigendi studium quasi artem exercent. equos de armentis. vel oues de gregibus abducentes Et dicuntur abigei. ab abigendo. abigunt enim et abducunt pecora Sed si minus quam decem oues aut quatuor vel quinque porci abducti et abacti sunt non abigeatus sed furtum est. l. fi. ff. e. nisi vt artem hoc exerceant: puta sepe vnum

vel alteꝝ pecus surripuerit. ff. l. fi. §. qui sepius.

De preuaricationibus.

Preuaricator est quasi varicator q̄ diuersam ptem adiuuat: pdita causa sua: quod nomē labeo a varia certatōe tractum ait. Nam q̄ puaricat̄ ex vtraq; pte ꝯsistit: qnimmo ex altera poti⁹ q2 pualet anim⁹. Is aūt puaricator pprie dicit̄ q̄ publico iudicio accusauerit ficticie admittendo falsas defensiones & bonas pbationes dissimulādo. ff. ad turp. l. j. §. puaricationem. Ceterū aduocat⁹ nō pprie puaricator dicit̄: & ideo extra ordinem solet puniri siue publico siue puato iudicio puaricatus sit aut causam pdiderit. C. de aduo. diuer. iudi. l. j. & ff. l. j. in fi. Hodie aūt his qui puaricati sunt ppria vel abusiua puaricatōe pena infligit̄ extraordinaria. ff. l. ij. et infamia vt. ff. l. fi. is.

De receptatoribus.

Receptatorū pessimū gen⁹ est: sine qbus latere nemo diu posset. Ideo pcipit̄ vt pinde puniāt̄ sicut latrones: Immo decē annis a sua terra debent exulare: licet recept⁹ aliter erat puniēd⁹. ff. de abig. l. fi. in fi. In pari etiam cā habendi sunt q̄ cū apprehēdere latrones possent: pecunia accepta vel parte surreptoꝝ: dimiserit. l. j. in fi. ff. e. Ratione aūt sanguinis & cognationis mitius agitur cū receptatoribus: q̄ neq; absoluendi neq; seuere admodū puniendi sunt. Non eīn par est eoꝝ delictū: & eoꝝ q̄ nihil ad se ptinentes latrones recipiunt. ff. l. fi.

De furibus balnearijs

Fures balnearij dicunt̄ qui ī balneis furant̄: tales extra ordinē audiēdi sunt & cā cognita puniendi: dūmodo sciamus in penam eoꝝ opis publici temporarij modum non egrediendū. Idem est in nocturnis furib⁹. Sz si telo se fures defendūt vel effractores: vel ceteri his similes: nec quemq̄ pcusserunt metalli pena: vel honestiores relegatōis pena afficiendi erunt ff. l. j. in fi. Sz si interdiu: id ē diurno tpe furtū fecerit: ad ius ordinarium remittēdi sūt: vt ciuilit̄ ꝯ eos agat̄ ī duplū vl' qdruplū vt. ff. d pua. delic. l. fi. q2 miti⁹ talis punit̄ q̄ nocturnus. Sic & alias est inter eos differētia ff. ad. l. acquil. l. itaq; & ff. de sicca. l. furem. Miles aūt si in balneario furto dephendit̄ remittit̄ a militia ignominiose. ff. l. fi.

De effractoribus & expilatoribus.

De his q̄ carcere effracto euaserūt: sūmēdū suppliciū diui fr̄es rescripserunt. hi etiā q̄ de carcere eruperūt: id ē q̄ fugerūt erupto carcere: Siue effractis foribus: id est hostijs dom⁹ vbi erāt in captiuitate. Siue ꝯspiratōe cum ceteris q̄ in eadē custodia erant: capite puniēdi sunt. Sz si p negligētiā custodū euaserunt: mitius puniēdi. Expilatores hereditatū: q̄ sūt atrociores q̄ fures: in op⁹ publicū vel ppetuū vel tēporariū dari solēt honestiores aut nulla specialis pēa īposita ē. Idcirco causa ꝯgnita liberū erit arbitriū iudici statuēdi. Simili mō & saccularij q̄ vetitas ī sacculis artes exercentes ptē subducūt ptē subtrahūt. ff. de extraor. cri. l. saccularij. Et detractarij alias dietarij: hoc ē q̄ in aliena cenacula se dirigūt furādi aīo erūt puniēdi. Itē effractores q̄ effringunt vt surripiāt: in hos & ceteros si-

miles causa cognita statui debet ꝓut admissum suggerit. In effractores varie aiaduertit. Nã q̃dam effringũt vt euadãt ⁊ tũc maior pena. ff. l. j. in pn. Quidã sunt nocturni effractores vt surripiãt: ⁊ tales atrociores sũt q̃ diurni. ⁊ ideo hi fustibus cesi in metallũ dãnant. Diurni vo effractores cã surripiendi pꝰ fustium castigationẽ in opꝰ ꝑpetuũ vel temporariũ dãdi sunt. ff. l. ij.

De crimine expilate hereditatis.

Ex hoc crimie nõ dat actio ciuilis: qđ nõ est in alijs criminibꝰ vt dicit glo. ff. l. j. Si q̃s igit alienã hereditatẽ expilauerit id ẽ expoliauerit vl' surripuerit ex ea. extra ordinẽ solet coherceri ꝑ accusationẽ expilate hereditatis. Et iđo extra ordinẽ audit: q: cũ furti agi nõ possit q: hereditati nõ fit furtum. ff. l. fi. et sic nõ dat ordinariũ remediũ: solũ supest extraordinariũ id ẽ auxiliũ p̃sidis. Et locũ h3 istđ crimẽ qñ q̃s alienã hereditatẽ expilat si hereditas nõdũ sit adita vl' etiã adita s3 res ab heređ nõdũ sũt apphẽse: vel ab alio. ff. l. ij. Et denegat hꝰ crimis accusatio ɔtra eos q̃ furti ɔuenirí nõ p̃nt: ⁊ ideo nec vxor q̃ socia diuine ⁊ humane domꝰ suscipit ab heredibus mariti de eo crimie accusari põt. l. vxor. ff. e. S3 ɔueniet rei ven. ⁊ ad exhiben. ⁊ tenebit đ fructibꝰ ꝑceptis ⁊ ꝑcidiẽdis ⁊ ɔsumptis mala fi de. C. e. l aduersus.

Crimen stellionatus.

Stellionatꝰ iudiciũ famosu3 q̃dẽ nõ ẽ s3 cohertionẽ extraordinariã habet. ff. l. ij. ⁊ dicit stellionatꝰ ab aiali quodã reptili qđ est serpẽti siẽ vel lacerte hñs varias ⁊ diuersas in modũ stellaꝝ maculas venenatas: hic stellionatꝰ crimẽ: id ẽ variũ diuersisq; coloribꝰ ⁊ maculis aspsu3. de hoc. glo. ff. l. ij. Est ergo accusandꝰ crie stellionatꝰ q̃ varietat s ⁊ mẽdacij reꝰ est. Locũ hab3 accusatio ex hoc crimine: qñ deficiẽte alia speciali accusatiõe: equũ est alicui subueniri cõtra delinq̃ntẽ. Sicut em̃ in pecuniaria cã: dat accõ de dolo in subsidiũ. Ita ⁊ ĩ criminibꝰ vbicũq; titulꝰ deficit criminis: hoc crimẽ stellionatꝰ obijcit. ⁊ dolo interposito tm̃ locũ h3 hꝰ crimis accusatio. ⁊ p̃nt poni exã vt si rem obligata3 q̃si nõ obligatã vendo: vel ꝑmuto: vel in solidũ do. vel etiã obligo vbi erat p̃mo obligata. Itẽ si q̃s ĩpostura3 facit: id ẽ bonis viris mẽdacia imponit: vel si fecit collusionẽ in necẽ alterius. ff. l. iij. §. j. ij. ⁊. iij. Pena aũt stellionatꝰ nulla legittima ẽ: cũ nec crimẽ legittimũ id ẽ ordiariũ sit. ⁊ iđo extra ordinẽ pẽa ĩfligit. ff. l. iij. §. pẽa.

De termino moto.

Terminꝰ dicit finis. vel limes distigueñs ɔfinia agroꝝ hic virꝰ. xij. en. limes erat positꝰ lite3 vt discerneret agri. c. forꝰ de. vᵒ. sig. dicit itaq; motus terminus: si lapis ille terminalis ⁊ limes amoueat a priori et vetusto loco. Et est pessimũ factum eoꝝ qui terminos finium causa positos ꝓtulerint: id est vltra debitum finem posuerit. Ex lic3 ex legibꝰ agrarijs oli3 varia pena his imposita fuerit: Hodie tñ modũ pene ex ɔdcõe ꝑsone ⁊ mẽte faciẽtis statui oport3. ff. l. ij. §. j. Termioꝝ itaq; sciẽter auulsoꝝ nõ erat oli3 mulcta pecuniaria: sed ꝓ ɔditione admittentiũ ꝑsonali cohercione puniendum est. ff. l. j.

Liber XLVIII

De collegiis illicitis et corporibus.

Collegiū dicit̄ eo⁊ q̄ simul cohabitāt q⁊ simul colligūt: vel colligunt̄ ⁊ tres ꝯstituūt collegiū. ff. de v. sig. l. nerati⁹. Cū itaq⁊ plures simul collecti cohabitāt: corp⁹ ꝯstituere dicunt̄ qđ corp⁹ collegij vel vniuersitatis appellat̄. Sūt āt oīa collegia illicita nisi q̄ ꝓbāt̄ licita id ē a ꝑncipe ꝯcessa vel admissa. ff. l. fi. § in sūma ⁊ .C. de here. insti. l. collegiū. principales aūt cōstitutōes p̄cipiūt ne patiant̄ eē collegia sodalicia: neve milites collegia in castris habeant: S⁊ religionis causa coire nō ꝓhibent̄. Immo nec r̄ligionū collegia noua incōsulto romano pontifice fieri pn̄t. c. fi. de reli. do. ⁊ e. ti. c. j. li. vj. Qui aūt illicitū collegiū vsurpauerit: ea pena tenet̄ q̄ tenent̄ hi q̄ hominib⁹ armatis loca publica vel tēpla occupasse iudicati sunt id est maiestatis. ff. l. ij. ⁊. ff. ad. l. iul. ma. l. j.

De popularibus accōnibus.

Populare accōem dicim⁹ q̄ suū ius id est ꝓpriū populi tenet̄ vt ī albo corrupto. s̄. de iur. om. iud. l. si q̄s id . ⁊ in accōe in factū. de deiec. ⁊ effu. l. si vo. § hec aūt. Et regulariter populares dicunt̄ accōes q̄ nō sunt rei familiaris ꝓsecutorie: sed ex equo ⁊ bono extrinsec⁹ ad vindictā ꝓposite sunt qualis ē accō sepulchri vio. l. iij. § fi. de sep. vi. Itē accō liberi homīs occisi vel vulnerati. s̄. de deiec. ⁊. effu. l. si vero. § hec aūt accō. Item ꝓ eo qđ positū est in subgrūda vel ꝓtecto: vel meniano vel ꝑ gula dic. l. si vo. § p̄tor ⁊ omnes oīo accōes in factū q̄ reddunt̄ hodie loco interdicto⁊ ꝓdiorū đ rebus publicis populares sunt. s̄. ne qđ ī lo. pub. l. ij. § hoc ītercdictū Et ideo cuilib⁊ đ populo ꝯcedūt̄ cū p̄tor⁊ tn̄ īdagine. ff. l. ij. Sane fm̄ B. popularis accō dicit̄ q̄ cuiuis ex populo dat̄. Cū vo ꝑuatum sit crimē qđ obijcit̄: ei dūtaxat intendere lic⁊: cui⁹ interest. nō ꝓpter pecuniā exigēdā: sed ꝓpter penā corporalē infligēdā. pecuniaria vo peticio si ꝯpetat: cuilibet de populo dat̄: inspecta ꝑsona q̄ ad agendū admittit̄: cui⁹ opinionis ⁊ an sit idonior: vel cui⁹ intersit ꝑncipaliter que ipa fieri desiderat. ita dicit glo. hic super rubro. Semper em̄ is cuius interest p̄fert̄ in popularib⁹ accōnibus. ff. l. iij. in fi. Omnes q̄uoq⁊ populares accōes neq⁊ in heredes dant̄ neq⁊. s̄. annū extendunt̄. ff. l. fi.

Liber XLVIII. et decim⁹ hu.

De publicis iudicijs

E accusationibus q̄ pecuniariter mouent̄ s̄ dictum ē. Itē qđ đ ꝑuatis crimib⁹. vt furto: iniuria: rapīa. Nē⁊ q⁊ q̄nq⁊ fiūt de criminib⁹ accusatōes ⁊ iscriptiones: pōit p̄mo de criminibus publicis: ⁊ que sint. Et exponit̄ publicis iudicijs: id est legib⁹ publico⁊ iudicio⁊: vel id ē accusationib⁹ publico⁊ iudicio⁊: quo⁊ accusatio est terribilis ad vindictā et publica id ē populica siue popularis. vt. insti. e. i ꝑn. q̄uis q̄nq⁊ idonior admittat̄ vt diximus s̄. ti. px. Et ē hic liber terribilis vt dicit textus. C.

de ve iur enu.l.ij.§ septimus. Nõ aũt oĩa iudicia in q̃b⁹ crimẽ vertit pub lica sunt: Sed ea tm̃ q̃ ex legib⁹ iudicioꝝ publicoꝝ veniunt. vt Julia maie Julia de adul. Cornelia de sicca. ꝛ veneficis. põpeia de parrici. Julia pecula. Corne. de testamẽtis. Julia de vi. pub. Julia de vi. priua. Julia ambitus. Julia reptũ. Julia de annona. Et dicit trib⁹ modis publicũ: vno modo largissime. vt omne iudiciũ qd̃ fit ad vindictã siue ad vtilitatẽ publicam dicit publicũ. ita accipit in.l.interdictũ.ĩ.e.ꝛ.l.licitatio.§.qd̃ illicite ſ̃ de pub. ꝛ vec. Aliomõ dicit large qñ q̃libet de populo põt accusare. Ita accipit insti. de suspec. tu.§.ꝯseq̃ns. Circa hoc dat Bar.i.l.j.ĩ.e.vnã regulam ꝙ omne iudiciũ qd̃ non respicit offensam certe ꝑsone ꝑncipalit: de illo p̃t accusare q̃lib3 de populo. Exemplũ dicit statutũ Basilieñ. sũma ratõe ac singularis religionis intuitu hoc ãno factũ: vtinã duraturũ: ꝙ si quis iurauerit ꝑ corp⁹ xp̃i aut ei⁹ mẽbra: soluat quinqꝫ solidos. Istud nõ respicit offensam certe ꝑsone ꝑncipaliter: s3 malos mores: ideo q̃lib3 põt accusare. ita loq̃t lex senat⁹ ſ̃ de iniur. Tertio accipit publicũ iudicium stricte. ꝛ ita accipit in toto isto titulo. vt.ĩ.l.j. Et ista sunt iudicia ex q̃bus damnat⁹ statim efficit infamis.l.j.ſ̃. de his q̃ no. infa. Vñ non sequit q̃libet accusare põt: ergo ẽ publicũ iudicium ꝓut accipit hic vt fiat ĩfamis. ꝛ sic stricte publicũ iudiciũ ꝛ ita sentit Azo in sum. hui⁹ ti. Publicoꝝ iudicioꝝ: quedã capitalia sunt: quedã nõ capitalia. Capitalia sunt ex q̃b⁹ pena mors aut exiliũ est: hoc ẽ aque ꝛ ignis ĩterdictio: ꝑ has em̃ penas eximit caput de ciuitate. Nam cetera nõ exilia sed relegatiões ꝓprie dicuntur: tũc em̃ ꝛ ciuitas retinet. Non capitalia sunt ex q̃b⁹ pecuniaria: aut in corpus aliqua cohercio: pena est.

De accusationibus ꝛ inscriptionib⁹.

Dictũ est de his q̃ ad accusationẽ admittunt: nũc d̃ accusationib⁹. Est aũt accusatio nihil aliud q̃ reu3 criminis ꝑ libellũ deferre vel facere ad vindictã vt colligit. C.e. cũ ratiõib⁹.ꝛ.l.q̃ ignorat.ꝛ.l. si quis ex fam.ꝛ.ĩ.e. l. libelloꝝ.ꝛ.de ꝑua. delic.ſ̃.l.vl. Et est accusator necessarius vbicũqꝫ criminis vel delicti accusatio ẽ admissa in publico vel priuato crimine. C.e. l.vl.ꝛ.ĩ.e.l. si cui ꝛ vbicũqꝫ de honore adimendo tractat.ĩ.de mu.ꝛ ho. l.rescripto.§. si quis. Trib⁹ em̃ modis ꝓcedit sup crimie: ꝑ accusationẽ sc3: inquisitionẽ ꝛ denũciatõe3. ꝛ sicut isti modi sunt iter se diuersi ꝛ ad diuersum finem tẽdũt. Ita ꝛ diuersimode instituunt ꝛ exercent vt in extraua. ad repmendũ: quomõ ꝯtra cri.le.ma.ꝑ.coll.xi. Vñ in eis tradit talis regula. Sicut accusationẽ ꝓcedere d3 inscriptio. ita ꝛ inq̃sitionẽ fama: ꝛ d̃nunciationẽ fraterna monitio vt in.c. q̃liter ꝛ qñ.ij.de accu.ꝛ in.c.lic3 hely de simo. Qui ergo ad accusandũ aliquẽ de crimie ꝓcedit. deb3 se inscribere: id ẽ ascribere solemnit: ad penã talionis: que talis est: vt si ille in accusatione defecerit: ꝙ eãdem penã sufferat ꝛ sustineat: q̃ sustinere debuisset is: quẽ accusare volebat ꝛ puniri.l.fi.C.e.ti. Et deb3 accusatiõe3 sua3 tradere in scriptis cũ ĩscriptiõe nomis accusãtis ꝛ accusati: ꝛ crimie ꝛ mense quo ꝯmissum est crimen. ꝛ loco admissi criminis: ꝛ ꝯsulibus sub q̃bus ẽ admissu3.ĩ.e. libelloꝝ in ꝑn.ꝛ.in auc. de exhi. reis.§. suscepto. Oblato autem libello dabit dilatio ad deliberãdũ xx. dieꝝ. Deliberatione facta ꝑa

rere debet accusator τ accusat⁹. τ lis ɔtestari: atq; opponi exceptiones re cusanti: si q̄ reo ɔpetant. Q si nō fiat. et ex interuallo p⁹ litē ɔ. eas oppo nat: nō potest: quia lite ɔ. recipit nomē accusati inter reos vel statim vel postea incōtinenti. C. ad. l. iul' de adul. l. adulterā: τ ī. l. si marit⁹. §. pscri ptio. e. ti. ff. postmodū pbationē apertā debet accusator in causa pducere vt non emendicatis suffragijs decretoꝝ vel relationū credat iudex. C. de pba. sciant. τ. C. e. singulis.

De custodia τ exhibitione reoꝝ.

De custodia reoꝝ iudex estimare solet vtrū in carcerē sit recipienda psō na accusata: vel non. Et cū tali distinctione. Aut accusatus ɔfitet de cri mine τ tunc ponendus ē in carcere. ī. l. si ɔfessus: τ ex tunc cito ɔdemnet vt tn̄ iteꝝ τ iteꝝ ɔfiteat. C. e. l. si in ea. τ. l. fi. Aut diffitet. τ tūc aut ē gra ue scelus: τ ponit in carcerē. ī. e. diu⁹: τ interim custodit ƀm formā q̄ ha bet. C. e. l. j. τ. l. q̄niā. Si vero nō adeo graue est crimē. ɔmittit alias cu stodiend⁹ τ maxime si fideiussores dat. qꝛ nō est in vincula cōijciendus is qui fideiussores dare parat⁹ sit: nisi valde graue scelus admiserit vt in. l. diuus pi⁹. ī. e. pt igit iudex p criminis qd̄ obijcit accusato q̄litate: vel ppt̄ honorem quē habet accusat⁹: vel ppt̄ amplissimas facultates: vel p inno cētia psone qꝛ talis ē psona q̄ pma facie videt τ psumit innocēs: vel p di gnitate ei⁹ q̄ accusat: facere talē exhibitionē qn̄ scel⁹ nō ē graue. Qn̄ aūt graue ē tunc mittit sp in carcerē. Masculi aūt tm̄ recipiunt in carcere τ recepti diligēter custodiendi sunt a stratorib⁹ q̄ eis sternūt lectos τ mini stris eoꝝ. τ a ɔmetariensib⁹ q̄ comitant captiuos: τ eoꝝ habēt custodiam τ obseruationē. Et cū humanitate quadā isti omnes debēt tractare incar ceratos nec debent accusatorib⁹ crudelitatē suā vēdere pcio: vel grā: affli gendi incarceratos fame vel angustia. vel siti vel longa tabe subtrahēdo eos audiētie: qꝛ neminē audiūt: τ a nemīe audiunt clamātes. Sin autem ɔtra hec fecerint: iudex debet eis infligere capitalē penā: alioquin infa matur iudex: τ piculū subibit p motu supioꝛis iudicis. Si aūt incarcerat⁹ euasit de custodia: patit custos eādē penā q̄ pateret carcerat⁹. C. e. l. ad cōmetariēses. nisi custos pbauerit incarceratū euasisse casu fortuito. ī. e. l. vl.

Ad legem Juliam maiestatis.

Proximum sacrilegio crimē est qd̄ maiestatis dicit. Est aūt crimē lese ma. vbicūq; quis aduersus populū romanū: id est aduersus pncipē et ei⁹ securitatē cōmittit. vbi cōtra vrbem aliqd molit: vel q̄ pfugit ad hostes: vel q̄ hostes q̄litercūq; iuuat vel armis vel pecunia vel ɔsilio. vel q̄ sub iectas pūincias nitit facere rebelles: vel q̄ sedicionē mouet ī ciuitate vel q̄ magistrat⁹ occidant: vel pnceps: vel q̄ circa latus ei⁹ militāt. vel q̄ ar ma sumit vel occupat loca ɔtra remp. Et dicit lex iulia qꝛ a iulio inuenta. Maiestatis aūt qꝛ summa maiestas τ imperiū vl' potestas ledit. pena aūt cōmittētiū hoc crimē est vt habet in. l. coꝝ iūcta glo. ī. e. Et appellat hoc crimen pduellionis: qꝛ pbatio hui⁹ criminis vt qdā dicūt p duellū admitte batur τ nō in alio casu. Alij dicūt τ meli⁹ qꝛ pduelles dicūt hostes plau.

in amphi. pduelles se in fugā penetrāt. sic. ff. de. v. sig. quos nos hostes: Dicit ergo crimē pduellionis id ē hostile de q insti. de here. ab intes. §. p ptrarium. Est et aliud crimē qsi lese ma. vt in priuati carceris exercitio. vt. C. de priua. car. Et in falsa moneta. C. de fal. mo. l. pe. vbi de hoc.

Ad legem Juliam de adulterijs et stupro.

Precepta hui⁹ tituli tradūt s̄ de mino. l. auxiliū. §. fi. Et est enormi⁹ et excellentius aliis criminib⁹: cū omne peccatū ē extra corpus: nisi fornicatio fm appl'm. q ein fornicat in corp⁹ suum peccat. Item ex adulterio oia pene crimina pueniūt: violentia iiuria: hōicidiū: piuriū: falsa testimōia. hinc est q nō lic3 trāsigere vt. C. de trās. l. trāsigere. Et dicit hic titul⁹ ad legem iuliā etc. nō q a iulio fuerit leges inuēte. S3 q ad supplendū: int̄pretandū et emendandu3 leges Julij cesaris: he leges pdierūt: ideo ad legem iuliam appellat. Nā hec lex lata ē a diuo augusto. l. j. ff. e. Est autē adulteriū illicitus coit⁹ cū vxore spōsa ve aliena ppetrat⁹. Et appellat lex stuprū et adulteriū pmiscue. vt in. l. inter liberas. ff. e. S3 pprie adulterium in nuptā cōmittit: ppter partū ex altero susceptū: vn̄ et nomē cōpositū est. Nā dicit adulteriū quasi ad alteri⁹ thoꝝ accessus. vel qsi ad alteram transit⁹. Cui⁹ pena ē in femia et mare vt habet. C. e. l. quis. Stuprū vo in virgines aut viduas pmittit. de hoc in. l. inter stupꝝ. ff. de v. sig. Cuius pena est vt insti. de pub. iudi. §. ij. Incest⁹ aūt ē qui cū pgnata vel affini pmittit. ff. e. l. si adulteriū cū incestu. §. nonunq. Lenociniū aūt ē cum maritus de adulterio vxoris sue aliqd ceperit. vel q in adulterio dephensam detinuerit. Nam q patit vxorē suā delinqre: matrimoniu3 suū ptemnit. Et q de tali ptaminatiōe nō indignat: merito pena adulterij pfligit. Nam de lenocinio punit qs vt adulter vt in. l. ij. §. j. ff. e. et in. l. q domū.

Ad legē Juliam de vi publica.

Quia plerūq adulteria et stupra vi pmittunt. ponit d vi pub. et puata. hab3 aūt locū lex Julia de vi publica: qn̄ cū armis facta est violētia vel aliqd qd p violētia reputet. puta q arma vel tela domi habuerit vel i agro vel in villa. vel in publico cum telo fuerit. vel hōies in armis habuit cā seditiōis. ff. e. l. j. ij. et. iij. Itē qnq etiā si fiat violētia nō pūit vt si fiat ad dfensionem. et incōtinenti: et cū moderamīe iculpate tutele. vt dixi. s̄. de vi et vi. ar. Alioqn ille q ē expulsus. cu3 aliqd fecerit ad vindictam. vel cum ex interuallo possessionem suam recupauerit etiam predonem de ea expellendo ciuiliter et criminaliter punit. vt. C. e. l. si quis. et insti. d pub. iudi. §. item lex iulia. Cum autem incōtinenti quis resistit legittime: in aggredientem redundat culpa omnium delictorum pmissorum tēpore violencie siue ex pte aggrediētis siue aggressi aliqs occidat. C. e. l. si crimē. Singlos cas' in qb⁹ locum habet hec lex. nō psequor. q2 euidenter enūerant. ff. e. p totum. pena hui⁹ crimis ē: aque et ignis interdictio: et deportatio:

⁊ oim̄ bonoꝝ publicatio dic.§.lex iulia.insti.de pub.iudi. Fui autem occi‑ duntur si inscio dn̄o. Si vero iubēte dn̄o dn̄ant in metallū. C.e.l.seruos.

Ad legē iuliam de vi priuata

Vis priuata est qn̄ ꝯmittit sine armis. Nec dr̄ ideo p̄uata. quia priuatū sit crimē. imo publicū est semꝑ. ff.de pub.iud.l.j. Et est eius pena ademptio tercie ptis bonoꝝ. C.e.l.tutoris Et amissio dignitatis ⁊ īfamie. ff.e.l.j.⁊ dic.§.lex iulia de vi. vnde solꝫ dici Vis priuata. reū deponit ab ordine rerū scꝫ tercie ptis ⁊ dignitatis. Sed deportat si vis armata sequat. glo.in c.ij.de or.cog.

Ad legem corneliā de siccarijs ⁊ veneficis

Quia intentata vi illicita sepe ꝯmitit homicidiū. C.ad.l iul. de vi.pub. l.qm̄.⁊ de rap.vir.l.j.in prin. Ideo de siccarijs id est homicidis videam⁹ Siccarij autē dicunt a sicca: quod est ferreus culter vtrinq̄ scindens īsti. de pub.iud.§.Itē lex cornelia: vnde videbat q̄ tm̄ qui cū sicca occiderent hoc lege tenerent. Sed tn̄ generalius hic accipit sicca. sicut ⁊ telū. p interptatōem iuris. vt ꝯtineat ⁊ telū ⁊ lapidē. ⁊ lignū ⁊ q̄slibet ferrū. Nam occidens hoīem telo. id ē quocūq̄ quod manu mittit. vel q̄ aliquē cum telo causa occidendi ꝓsequit. l.cornelia de sicca. pūit. Et est sicca iste cultellus vel gladius quē portāt pegrini qn̄q̄ in bacculo quodā. ita vt nō appareat vn̄ dicit Sicca latens mucro est: siccarius inde vocat Eadem lege damnant etiā capitali supplicio venefici: qui malū venenū necādi hoīs cā fecerint vel vendiderint vel habuerint. vel qui incātationib⁹ ⁊ susurris magicis homines occiderīt. Et olīꝫ ꝯmittens in hāc legē cor. nō occidebat: sed deportabat ⁊ oīa bona sua publicabant. ff.e.l.eiusdē.§.legis cornelie ⁊.l.pe. hodie aūt homicidas ferro ꝓsequmur: q̄r eos occidim⁹. ⁊ sic pena legis cor. est mors vt no. glo.ij.dic.§.item lex cor.insti.de pub.iud.⁊ no.ff.l.j. vbi etiā colligunt casus q̄bus q̄s hac lege tenet.

Ad legem pompeiā de paricidijs.

Lege pompeia de paricidijs cauet vt si q̄s patrē matrē.auū auiam fratrem ⁊ sororē. ⁊ ceteros q̄ parētū aut liberoꝝ vocabulo ꝯtinēt: aut aliqua affinitatis necessitudine iungunt: occiderit: vel cui⁹ dolo malo iu factum erit: incidat in hāc asꝑrimā penā legis pōpeie. cui⁹ penā q̄r pōpei⁹ statuit ab eo denomīata est. Sed accusatiōeꝫ inuenit corneli⁹ sylla. vt. ff. de ori. iur.l.ij.§.deinde corneli⁹. Que pena talis est: vt neq̄ gladio neq̄ ignib⁹ aut alia solemni pena puniat: Sed insut⁹ culeo: id ē corio vel pelle. cū cane: ⁊ gallogallinatio ⁊ vipera: ⁊ simea: in vicinū mare: vel ī amnē ꝓiciat vt oim̄ elemētoꝝ vsu viu⁹ careat: ⁊ ei celū supstiti: id ē viuo: terra mortuo auferat. insti.de pub.iudi.§.alia deinde. Et dicunt paricide: q̄r parē id ē equalē sui generis aut stirpis occidūt. q̄ ⁊ parēticide. ⁊ patricide appellant fm̄ prisci. eo q̄ parentes vel patres occidūt. Sꝫ ꝯmuni⁹ vocabulū est paricida. q̄d ad oēs ꝯsāguineos referri pōt et sic etiā parentib⁹ hoc crimē ꝑpetrātib⁹ ꝯuenire. Et de hoc crimīe ⁊ pena ponit tulli⁹ in oratiōe ꝓ sexto roscio.

Digestum Nouum

Ad legem corneliam de falsis: et de senatuscõsulto liboniano.

Senatuscõsultũ libonianũ factũ est ad supplendũ legẽ corneliã ¶Pena
aũt legꝭ cornelie ꝺ falsis ꝗ etiã testamẽtaria appellaꝛ. irrogaꝛ ĩ eũ ꝗ falsuꝫ
testm̃ fecit Est aũt falsuꝫ ĩmutatio ꝟitatꝭ vt ĩ auꝭ ꝺ ĩstru. cau. ĩ pn. coll. vj.
⁊ dicitꝛ immutatio idõ qꝛ falsatores student ĩmutare ꝟa. vl' imitari ea ꝗ ꝟa
sunt vt falsa videãꝛ verisilia. Locũ hꝫ hec lex cor. de falso. ꝯmisso dolo. nõ
aliter. C. e. nec exemplũ. Et ꝯmittitꝛ falsum pluribꝰ modis. puta scriptura
siue ꝗs scribat falsum: siue deleat verũ: vt res id ẽ rei veritas nõ appare-
at ⁊ ita fecit illegibilẽ scripturã. nõ distinguo sit testamẽtũ vel aliud ĩstru
mentum publicũ vel ꝑuatuꝫ vel vtꝝ sint tabule ceree. vel lignee: vel rões
ĩ. e. l. j. § qui in rõibꝰ. ⁊. l. paulꝰ. § paulus. Item ꝯmittitꝛ dicto. veluti in
teste falsum asserẽte vel variũ testimoniũ ferẽte. Et iudice sciẽter ꝯtra con
stitutões iniquũ iudicãte. ⁊ qui ad ꝑdicta ꝯsiliũ vel opẽ ꝑstiterũt vt si iudi
cẽ vel testem corruperũt. ⁊ ꝗ falsis legibus vtitꝛ in allegãdo. ĩ. e. l. j. § iteꝫ
⁊. § sꝫ ⁊ si ꝗs. Et eius pena est deportatio in liberis hominibꝰ et oim̃ bo-
norũ publicatio. In seruis aũt vltimũ suppliciũ: sicut ⁊ in lege de sicarijs
⁊ veneficis obseruaꝛ. l. j. § fi. ĩ. e. ⁊ insti. de pub. iudi. § item lex cornelia.
Libonianum aũt senatuscõsultum locũ habet: cum ꝗs pecuniã recepit vl'
de ea paciscitꝛ ꝓ aduocatiõe vel testimõio instruendo. vel si societatẽ fece-
rit ꝓ inocẽtũ obligatiõe vt. ĩ. e. l. j. ⁊. s̃. ad. l. iul'. de vi. pri. l. ex senatus'. ⁊
de ꝯcus'. l. ij. Item locũ habet cũ quis ex testamento militꝭ sibi legatũ ascri
bit. de quo ꝑ Spe. de fide. instru. § ad hec.

Ad legem Juliam repetundarum.

Hec lex locũ habet cum is qui habet publicum officiũ pecunia data vel
ꝓmissa sibi: aliquid facit: qꝺ facere non debet: vel omittit qꝺ facere debet
vt si ob iudicandum: vel nõ iudicandũ iudex accipiat. vel ob sententiaꝫ in
senatu ꝯsilioqꝫ publico dicendã. vel ob accusandũ: vel nõ accusandum. vel
ob iudicem arbitrũve dandum: mutandũ: iubendum vt iudicet vel ob nõ
dandum. mutandum. iubendum. vel ob hominem in vincula publica ꝯcu
tiendum. vinciendum vincirique iubendum. vel ob hoĩem ex vĩculis dimit
tendũ. vel ob hoĩem necandum. vel absoluendũ: vel litẽ estimandam. vel
ob iudicium capitis pecunieve faciendum. vel non faciendum. vel ob mili
tem legendũ mittendũve. Et generalis subijcitꝛ clã. vt vrbani mgr̃atꝰ ab
omni sorde abstineant. Neue doni aut munerꝭ ĩ anno plꝰ accipiãt. ꝙ ꝙ sit
centum aureorũ. Nisi a ꝑsonis exceptis a quibus lex iubet accipe. puta a
ꝯsobrinis. ⁊ his qui sunt a priori gradu. ⁊ ab vxore. ĩ. e. l. j. ij. iij. iiij. v. vj
⁊. vij. Esculenta tñ ⁊ poculẽta recipit ab omnibꝰ ꝑsonis: ꝗ tñ nõ excedunt
edulium esum et inter dies ꝓximos ꝯdiguntur. id est ꝯsumi possunt s̃. de
off. ꝓcõ. l. solẽt. § vl. ⁊ de offi. ꝑs. l. si forte. Et ꝓ hoc delicto locum habet
duplex querela Ciuilis actio in factũ vel ꝯditio ex. l. Et publica accusatõ
Actõ daꝛ in ꝗdruplũ ꝯtra iudicẽ ꝓ eo qꝺ ipe vel eiꝰ domesticꝰ vel mani-

pularius vel minister accepit. vel rapuit vel abstulit vt. C. e. l. j. et dz istud quadruplum totum fisci esse. cum danti obstet turpitudo sua ne possit aliquid repetere. ff. de iur. fis. l. lucius. Est et publica accusatio inducta pro hoc crimine quamuis duret officiu͂ nigratus. C. e. iubem⁹. Et dicit repetundaru͂ more latinitatis antique hodie diceremus repetedarum. vt dixim⁹ s. fam. her.

Ad legem Juliam de annona

Lege iulia de annona pena statuit. que est s. de extraor. cri. l. annona͂ Aduersus eu͂ q̄ contra annona͂ fecerit. aut societate͂ coierit quo annona id est vendicio frugum. vel bonitas fori. carior fieret. vel qui nauem ferentem annonam aut eius nautam retineat vt in. l. ij. ff. e. Non quod hec lex cogat aut cogere possit diuites vt vendant frumentu͂ si non volunt. l. nec emere. C. de iure. deli. Sed punit eum qui emit vt postea alijs carius reuendat vt no. glo. in. l. annona͂ s. de extraor. cri. s. alle. Nisi necessitas famis vrgeret quia tunc possunt cogi habentes vt vendant. sed iusto precio. l. ij. C. de epi. au. l. j. §. cura carnis s. de off. pfec. vr. Et incidunt in hanc legem. qui vadunt incātando frumentu͂ in platea: et offeru͂t pro frumento plus debito. vt alij carius emant Jta dicit bar. in l. ij. §. si quis. s. de. cri. stel. quia extra ordine͂ possunt puniri de hoc no. in. c. j. de emp. et ven. Et est pena statuta in hac lege. xx. aureo. et etia͂ pena criminis vt le. et no. in. l. ij. ff. e.

Ad lege͂ iulia͂ peculatus et de sacrilegijs et residuis

Lege iulia peculat⁹ cauet de eo qui ex pecunia vel re sacra vel religiosa vt in ornamentis sepulcrorum: vel publica vt fisci vel ciuitatis romane aliquid abstulerit vel interceperit. vel etiam cuius dolo malo id factum est. Et est eius pena. aque et ignis interdictio. Jn quod hodie successit deportatio vt. ff. l. iij. et in aut. de nup. §. deportatio. Tractat et de alia lege q̄ dicitur de residuis. que lex iulia locum habet contra eum apud quem ex locatione emptione. aliu͂taria ratione aliave qualibet causa. tota pecunia publica vel pars pecunie publice quod accepit resedit. Jtem et eadem lege tenet qui pecuniam publica͂ in vsum aliqué accepta͂ retinuit. nec erogauit. vt. ff. l. ij. et. iiij. §. lege. Et incidunt in hanc legem officiales siue camerarij qui habent ex officio publicas pecunias. vel qui habe͂t vnam collecta͂ impositam in comuni destinata͂ pro vsu et necessitate co͂muni. et finito officio sibi retinent. vel eandem pecuniam conuertunt in alium vsum vt in. l. ij. ff. e. Et pena huius legis est in tercia parte quod accepit amplius quod deberet. id est punitur in simplo et in tercia parte simpli. ff. l. iiij. §. sed et qui pecunia͂ Sacrilegiu͂ au͂t fit cu͂ quis re͂ sacra͂ interceperit vel sustulerit de loco sacro. vel non sacro Aut cum quis rem non sacram de loco sacro absportauerit. vt in. l. sacrilegi post princi. ff. e. Penam autem sacrilegij iudex pro qualitate persone. pro rei conditione. temporis. etatis. et sexus: vel seuerius vel cleme͂tius imponet. Multi enim sacrilegi ad bestias damnati sunt: nonnulli viui

cōbusti. Alij in furca suspensi vt in.l.sacrilegij.ī.e. Nonnunq̄ etiā capi te puniti.vt ī.l.sacrilegi Est ergo hodie extraordinaria hec pēa.vt.ī.no. Et dicit sacrilegium.a sacro.et lego quod est furari vel subtrahere.hinc sa crilegus qui sacrum furatur. Vir.in buc.vel que sublegi.id est furat⁹ tuz tacitus tibi carmina nuper

Ad legē iuliam de ambitu

Hec lex locum habet in quattuor casibus: Primo si quis dederit clam pe cuniam vt aliquem sortiat honorem.non in vrbe romana. nam ibi cessat hec lex.cum princeps ibi eligat.l.j.ī.e. Vel si per p̄ces.vt in.l.fi. C.ad.l iul.repe. Ideo dixi clam.quia palam potest dare pecuniam p̄ honore asse quendo sine administratōe tn̄.puta vt fiat nobilis. vel comes palatinus vel doctor. Sed cum administratione nullo modo licet dare.nec occulte. nec palam.vt in auten.vt iudi.sin quoquo. suff. p̄ to.et de polli.l.j.§.j.et de off.p̄si.l.barbari⁹.Secūdo habet locum cum quis stat in mḡratu vltra annuz.vt C.e.l.j. Tercio si quis studiose vel maliciose ingredit domū iu dicis ꝯgnoscentis de causa crimīali vt cum eo captet beniuolentiā et ami ciciam.vt ei in suis causis faueat vt.ī.l.j. Quarto si iudex nouum vecti gal instituerit ⁊ exegerit vt in.l.fi.C.no.vec.impo.⁊c. Nam si exegit tene tur etiā repetundaꝝ Ita dicit Bar.post glo.in.l.j.§.j.ī.e. Et ē pena cen tum aureorum vt.ī.l.j. Sed in casu deportat.qn̄ scʒ bis idem officiū est as secutus.C.e.l.j.nisi non reperirent meliores.vt.C.de assess.l.liceat. Item in ꝓconsule.vt s̄ de off.ꝓsul.l.antepe. Et dicit de ambitu ab ambio qḋ est circuire.et blandimentis iudicem vel mḡratus circūuenire. Vir.regē ꝑ ambire latinum.⁊ in c.qz p̄ ambiciosam de rescrip.li.vj.

Ad legem fauiā de plagiarijs

Plagiarius est qui hominē liberꝝ aut ingenuum vel libertinū inuitū cela uerit et vinctum habuerit aut emerit sciens dolo malo.vel liberum homi nem donauerit vel in dotē dederit.quo crimīe obnoxius etiā. ē qui liberū vendiderit.vel seruo alieno aut serue ꝑsuaserit vt a domīo vel dn̄a fugiat vel q̄ euʒ eāve.inuito vel insciente domino vel domīa celauerit.vinctum habuerit emerit sciens dolo malo.qui ve in ea re socius erit.et eius legis fauie pena tenetur Sed non statim plagiarius est qui seruos alienos inꝯ ceptos tenet Sed potest furti ꝯtra talē agi: vt si opem ad furtū p̄stitit.vel quia etiā corrupit vt fugeret. Sed qui surripuit seruū vt exportatōe dn̄m celaret.ille plagiarius est vt s̄.de.fur.l.fullo.§.qui ancillam.⁊.l. non sta tim.ī.e.⁊ no.in.l.j.p̄.glo.ī.e. Et est plagium furtū alieni mancipij. In de plagiarius qui tale furtum ꝯmittit. Olim erat pena pecuniaria statu ta in lege fauia: que hodie in vsu esse desijt vt in.l.in fuga.C.e.⁊.l.fi.ī.e hodie autem conficti de tali crimīe: puniuntur p̄ qualitate delicti. ⁊ aliqn̄ in metallum damnantur quando sunt nobiles. Si autē ignobiles gladio. Seruus aūt siue libertus bestijs subijcit vt.C.e.l.fi.

Liber XLVIII

Ad Senatus cõſultũm turpſlianũ. Et de abolitionibus criminũ

Temeritas accuſatoꝝ tribus modis detegit̃ vel dep̃hendit̃ Et ſm̃ hoc tri
bus penis ſubijcit̃. Aut em̃ calumniant̃: aut p̃uaricant̃: aut tergiuerſant̃.
Calumniari eſt falſa crimĩa ſcienter intẽdere vt ſ̃ de infa. l. athletas. §. ca
lumniator. Et irrogat̃ calũniatorib⁹ pena ex lege rhemia. q̃ talis eſt. ꝙ ꝑ
publico iudicio ſimilitudo ſupplicij: ꝑ extraordinario ꝑ motu iudicis pu=
nit̃. C. de accu. l. fi. ⁊ de calũ. l. fi. ⁊. ff. e. l. ⁊ in p̃uatis ꝗ Preuaricari vo eſt
vera crimĩa abſcondere. ff. de ver. ſig. l. preuaricatores. ⁊ dic. l. athletas.
§. p̃uaricator ⁊ ſ̃. de p̃uar. l. j. Et qualiter punit̃ p̃uaricator habet̃ ſ̃. de
p̃ua. l. ij. ⁊. l. accuſator. ⁊. l. ab imꝑatore. Et ꝓprie iſte ẽ p̃uaricator. q̃ col=
ludit cum reo. ⁊ trãſlatiuo munere accuſandi defungit̃. eo ꝙ ꝓprias ꝓba=
tiones diſſiĺaret. falſas vero excuſatões vel exceptões admittet ⁊ recipet
tãnꝙ bonas. ff. l. j. §. p̃uaricatorẽ. Tergiuerſari eſt in vniuerſũ ab accuſa=
tiõe publici crimĩs deſiſtere. ff. e. l. ſi quis repetere Et talis incidit ĩ ſena=
tus ꝯſultũ turpilianũ. quod turpilio cõſule factũ eſt. vt C. e. l. j. Et ẽ pena
eius vt no. ſ̃. de p̃uar. l. iij. §. fi. Nã quicũꝙ ab accuſatõe citra abolitionẽ
deſiſtit punit̃ pena turpiliani vt C. de aboli. l. abolitio. Et dr̃ ab accuſatio
ne deſiſtere qui cũ aduerſario ſuo de copoſitõe eius crimĩs qđ intendebat
fuerit locutus ſecũ trãſigendo. l. ab accuſatõe. ff. e. Abolitio autẽ eſt ꝑemp
tio accuſatiõis. Et fit tribus modis. vno ꝑ p̃ncipẽ ſponte ſua id facientem
puta ꝓpter diẽ inſignẽ. id eſt repentinas ferias. aut publicã gratulat[illegible]em
aut ob rem ꝓſpere geſtã. Altero mõ fit ꝑ accuſatorem poſtulantẽ. Tercio
mõ fit ꝑ mortẽ accuſantis. vel accuſati: vel biennio trãſacto ſine culpa ac=
cuſatoris. ff. e. l. abolitio. ⁊. l. vel ob rem. ⁊. l. aut p̃uatim. et. C. ſi reus vel
acc. mor. l. ij. ⁊. l. defunctis. Et illa q̃ nullo mõ poſtulãte ꝯcedit̃. a ſolo p̃n=
cipe indulget̃. et illa inducit ferias repentinas. Alia q̃ fit accuſatore poſtu
lante. a q̃libet ordinario qui de crimĩe ꝯgnoſcebat tribui põt. nõ a delega
to: ff. l. j. §. abolitio. Vbicunꝙ autẽ accuſator petit abolitõem. ꝓpterea ꝙ
ab accuſato accepit pecuniã vt deſiſteret: non eſt ei abolitio danda niſi ac=
cuſator accuſauerit cognatas ꝑſonas vel accuſauerit ꝓſequẽdo ĩiuriã ſuã
C. e. l. pe. Nam quãto facilius admittit̃ ꝓſequendo iniuriã ſuã vel ſuorũ.
tanto magis eſt venia dignus: ſed in alio caſu ob retinẽdum amorẽ ꝓpin
quoꝝ. id ei ꝯcedit̃. In p̃dicto autẽ caſu qñ recepta pecunia deſiſtit: dolus
ſuus et fallacia ſibi obſtant. accuſatori em̃ ſꝑ eſt illicitũ pecunia deſiſtere.
ff. e. l. ab accuſatõe. ⁊. C. e. l. ſi femĩa. niſi in p̃dictis duobus caſib⁹. Et eſt
notandũ ꝙ abolitio p̃ncipis non habet locum in illis crimĩbus in quibus
accuſanti ⁊ accuſato incumbit ꝓbatio. ff. e. l. pe.

De requirendis reis ⁊ abſentibus dãnandis

Tantũ eſt p̃uilegiũ abſentium. vt diui imꝑatores noluerunt abſentes pu=
niri aut damnari: nec em̃ ratio patit̃ equitatis queꝙ dãnari inaudita cã.
etiã lite ꝯteſtata. vt. C. e. l. j. niſi in caſu. C. de pe. l. ne diu. ⁊ fa. ff. de pe. l.
abſentẽ. ⁊. C. de accu. l. abſentẽ. Vbi ergo grauior pena veuit irroganda
non eſt abſens ꝯdemnandus. ſed p̃us requirendus vt copiã ſui preſtet et

bona eius describant in publicum in quo fuat talis ordo: Primo em de bet requiri ad instar ciuilis accois vt no. ff. de pub. iudi. l. inter. Secun do bona annotant: dicedo oia bona pono in banno fisci nisi venerit i an num et describant vt. i. l. fi. et ab hac sentetia pdictionali potest appella ri. vt. C. si pen. app. l. ei. fisc tn non occupat de facto ista bona nisi post annum vt. i. l. ij. et. l. fi. Tertio item reqrit p edicta publica: et ex quo in notescere potuit sibi coputat an. i. e. l. an. q si itra annu mortu sit: cri minis ca expirat et perit. et bona ei ad successores trasmittunt si saltem reus requisitus: intra annu iudice adierit: et satis obtulerit d stando iuri vt. i. l. j. in fi. et. C. e. l. j. C. si pen. app. l. ei qui. Nisi sit crimen quod mor te no extiguatur. ff. ti. j. l. in senatus. §. si pter.

De questionibus.

In criminib seruandis et inuestigadis solet adhiberi qstio. Est aut q stio inquisitio veritatis p tormeta. Nuda em interrogatio vel leuis ter ritio no ptinet ad hunc tractatum. ff. ad syll. l. j. §. qstionem. vel sic. que stio est tormentu vel corporis dolor: ad eruendam veritatem adhibit. Et verbo questionis ptinebit etia ea q malam mansione dicim id e carcer. Quando igitur p vim vel p tormeta interrogationes fiunt: tunc qstio in telligitur vt. ff. de iniur. l. ite apud. §. qstionis et. ff. de rei. ven. l. cu sup uenis. Quando aut vel qtenus hoc faciendu sit hoc ti. tractat. Na diu augustus pstituit no esse a tormentis incboandu Sz tunc qn suspectus e reus vel alijs indicijs vel argumentis pbatio adiuuatur. vbi at no sut indicia non est facienda qstio. Nam qstio est res fragilis et periculosa: q veritatem fallit. Na plerique patientia siue duricia: ita tormenta ptemnut vt exprimi ab eis veritas nullo mo possit. Alij tante sunt impatientie: vt in quis mentiri: q pati tormenta velint. et ita fit vt etiam vario modo fa teant vt no tm se: vex etiam alios crimineni. Requirut ergo ad questio ne tria Primo q veritas aliter haberi no possit: na tormentu infert cau sa inuestigandi veritate et in subsidiu. vt in. l. diu pius. i. e. et. v. q. v. c. illi. Secundo reqritur q precedant aliqua indicia siue psumptiones vel semiplene pbationes. Nam sine indicijs no est inferenda qstio. vt in. l. ex libero. i. e. Tertio reqritur q quis pseueret in pfessione in tortura facta: id e q extra locum tormentox iterum pfiteat ratificando priorem pfessio nem. ita tn q no videat ista tormenta: alias videtur fecisse metu tormen tox. vt in. l. ij. et. ibi bar. i. e. et. xv. q. vj. c. j. et. xxxj. q. ij. lotarius. Et dici tur questio a querendo quia iudex p tormentum inquirit veritate. Et di citur tormetum qsi torques mente: a torqueo. ita no. p doc. in. c. in ptem platione de regu. iu. in dec.

De penis.

Pena est delicti vel delictox satisfactio: q lege vel ministro legis impo nit. Et certu est q imponit pter delicta. Sed in his attendit vtru deli ctum pueniat ex animo: an no. Si em ex animo no pueniat: plerumque nul lo modo punit: maxime si casu: vt venando. vel impetu vt p furore forte

vel ebrietate cõmittat᷑.vt.ff.ad.l.pom.de par.l.pe.ꝛ ꝺ off.pf.diu⁹.ſ.e.l.reſpiciendum.Et aliquando punit᷑ leuius.vt cum laſciuia vl᷑ malo exemplo cõmittitur vt.ff.ad.l.cor.de ſicc.l.iij.§.ſi ex.ꝛ.l.iiij.§.j.ꝛ.ſ.c.l.abſente.n.§.vl.Et ſunt ſeptem genera penaꝝ quibus iudices aliquē afficere poſſunt.Quedam em̄ pene vitã adimunt: aut ſeruitutē iniungũt:aut ciuitatem auferunt:aut exilium:aut cobercionē corporis continēt: vel fuſtium ammonitionē:vel flagellorū caſtigationem: vel vinculoꝝ verberationem:aut damnum pecuniariũ cum infamia: aut dignitatis alicui⁹ depoſitionem:aut alicuius actus ꝓhibitionē de quibus in.l.ſi quis forte in fi.cum duabus ſe.ſ.e.Capitalium autem penaꝝ iſti ſunt gradus.Nã ſummũ ſupplicium videtur ad furcam damnatio.Item viui cõcrematio.Item capitis amputatio.Item ad beſtias ſubijci. Deinde ꝓxima mortis pena eſt metalli cobertio:in inſulam deportatio.vt in.l.capitalium.ſ.e. Eſt et aque ꝛ ignis interdictio.vt.ff.de pub.iudi.l.ij.Eſt ꝛ alia pena ꝺ qua.C.de mathe.l.ꝛ ſi excepta.Eſt et alia.ff.ad.l.pom.de par.l.pe.

De bonis damnatorum.

Quicũqꝫ ſupplicium id eſt mortem naturalem:vel ciuitatis vel libertatis amiſſionem patit᷑:eius bona publicant᷑.vt.ſ.l.j.ꝛ.C.e.l.in metallum.niſi in duob⁹ caſibus no.in.l.j.ꝛ.C.ꝺ mul.q.ſ.ꝓpri.l.j.ꝛ.C.ꝺ rap.vir.l.j.Iure autem nouiſſimo locū habet quod dicit᷑ in aut᷑.vt nulli.iudi.§.ſ.Ql autem dicitur damnati bona publicari diſtinguendũ eſt vtrũ ſeruus fuerit.tunc locum habetlex.j.§.ſi liber.C.e.An fili⁹ fa.quo caſu non auferṫ patri peculium etiã ſi erat caſtrenſe.C.e.l.ſi filius.An fuerit paterfa.ꝛ tunc refert an curialis:an non curialis fuerit. Si curialis ꝛ habeat filios maſculos ꝛ non filias:filij omnia habent.Si filias tm̄.ipe habēt dimidium ꝛ curia reliquã dimidiam.Si filios habet ꝛ filias: filij ſoli habent vnam dimidiam.et cum ſororibus ſuis aliam parciant᷑ dimidiam ꝓ virili portione.vbi autē non eſt curialis publicant᷑ omnia: ſed pnceps ex equitate ꝯcedit dimidium liberis damnati. ꝛ quãdoqꝫ omnia ſi magnus ſit numerus liberoꝝ.Sed vbi dimidia tm̄ publicatur nihil ꝯceditur liberis vt in.l.j.ſ.e.in fi.ꝛ.l.vl.§.ſi plures. patrono autem non diminuitur ſua portio damnato liberto.ſ.e.l.vl.§.ſi libertū.In publicatione autem bonorũ ſciendum eſt ꝙ hodie non fit ſi damnat⁹ habeat cognatos vſqꝫ ad tercium gradum incluſiue.In crimine maieſtatis nil innouat᷑.

De bonis eorum qui ante ſententiã mortem ſibi ꝯſciuerint vl᷑ accuſatorem corruperint.

Nunc de bonis quaſi damnatoꝝ: id eſt eoꝝ qui mortem ſibi infligunt. Super quo diſtinguit.vtrum ꝯſcientia delicti aliquis infligat ſibi mortē an alia cauſa.vt impatiētia doloris:vel ob pudorem eris alieni. ꝛ in his certum eſt non auferenda bona.Sed in primo caſu diſtinguit᷑:an erat ta-

le crimen ob quod non erant publicanda bona. puta furtum: et tunc non auferuntur bona heredibus. an casu quo erant publicanda et tūc aut erat tale crimen cuius accusatio poterat inchoari post mortē vt repetū. pecul. ꝛ. l. ma. ꝛ auferunt̄ heredibus bona. Si autē nō poterat īchoari post mortem: ꝛ non auferunt̄ bona. nisi cōsciuerit sibi mortem post litem ꝯtes. vel postꝙ fuerit in scelere dep̄hensus. ꝟ. de iure fis. l. in fraudem. §. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ꝭ. de iniuſ. rup. tes. l. si quis exheredato. §. sibi autem. ꝛ. ꝟ. e. l. vl. vſq; ad. §. vl. ꝛ. C. e. l. j. ꝛ. ij. In capitalibus criminibus q̄ penam mortis ꝯtinent non nocet aduersarium corrumpere. Nam ignoscendum est ei qui sanguinem suum q̄litercūq; redemptū ꝑ pecuniam voluerit. In his autē criminibus q̄ sanguinem non infligunt: qui aduersariū suū corrupit: hoc est accusatorē. punit̄. vt. ꝭ. de preua. l. fi.

De interdictis et relegatis ꝛ deportatis.

Triplex est exilium. aut certoꝝ locorum īterdictio. vt aliquis bononie vel mutine non stet. Aut lata fuga: vt omniū locorum īterdicat̄ preter certum locum. puta vt stet mutine tantū: vel bononie. Aut insule vinculuz: id est relegatio in insulam vbi non stat cum hominibus. Relegatoꝝ duo sunt genera. Sunt quidam qui in insulā relegant̄. ꝛ sunt qui simpliciter vt prouintijs eis interdicat̄: non etiam insula assignetur. Et hec est differentia inter relegatos ꝛ deportatos. ꝙ in insulam relegari ꝛ ad tempus ꝛ in ꝑpetuū quis potest. Et talis ciuitatem romanā retinet: ꝛ testamenti factionem nō amittit. Et si ad temp⁹ relegat̄: neq; tota bona neq; pars ei adimitur. Deportari autē non nisi in ꝑpetuū quis potest. et talis familiā perdit ꝛ ciuitatem ꝛ bona sua. ꝟ. e. l. relegati. ꝛ. l. relegatorum. §. hec differentia. Est em̄ deportatio damnatio in insulam ob aliquod crimen capitale animo ꝑpetuo ibi manendi. Et illa dicitur mors ciuilis: et comparatur morti naturali in illis ī quib⁹ mors ciuilis habet eundez effectum cū morte naturali. vt in adeūda hereditate. bonoꝝ poss. instituendo herede ꝛc. perdunt em̄ ea q̄ sunt iuris ciuilis: vt testari ꝛ similia. Ea vero q̄ sunt iuris gentium retinent. vt in. l. quidā. ꝭ. de pe. ita dicit glo. ī. c. placuit. ij. xvj. q. j. Interdictio autē est. extra eam ꝓuinciam in qua quis domicilium habet: vel in qua incola est ꝓhiberi amplius morari. vel extra patriam suaz mitti. Et interduz solet etiam ꝑ sententiaz quibusdam interdici: ne intra patrie territorium vel muros morent̄: vel ne excedant patriam: vel vt in vicis quibusdam morent̄ aut suburbijs vt fit Basilee. Item ꝯstituti in honoribus solent aliquando vel ad temp⁹ vel in ꝑpetuum interdici honore vel ne penitus honorem adipiscāt̄. vt in. l. relegatoꝝ. ꝟ. e. ꝛ.

De sententiā passis ꝛ restitutis.

Passi sententiā dicunt̄: quib⁹ ob atrocitatē cri̅s aliq̄ ex solēnib⁹ penis ꝑ sententiā inflicta est: vel īiuncta. vt ē vltimū suppliciū: fuit⁹ pene: damnatio in metallum: deportatio: ꝛ siles: tales em̄ ꝑ sentētiā damnati dicūt̄ fieri serui pene: Supplicium enim coꝝ dominus est vt in. l. iij. ꝭ. de his q̄

ꝓ non scrip. ha. licȝ iure nouissimo nemo ingenuus bene natus fiat seruus ex supplicio. vt in auť ď nup. §. q: vero. ⁊. §. ꝙ autem coll. iiij. qď quo mō intelligi debȝ no. glo. in auť. ſȝ hodie. C. de dona. inter vi. ⁊ vx. Et tales si ex indulgētia pncipis restituti sint: p omnia pristinū statum recipiunt scȝ q̄ntum ad honores vel ordines ⁊ filia vt. C. e. l. j. ⁊ etiā ad patriā potestatē vt isti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. cū aūt. Est tn̄ differētia quib⁹ verbis pnceps vtať. Nā si dicat restituo te: tunc ad oīa videť restitutus vt. ff. ď diri. q: verbū restituo generale est. l. videam⁹. §. in fauiana. ff. de. vsur. ⁊ iu. l. fi. in fi. ī. de v. sig. Sin aūt dicat indulgeo tibi: quo casu de pena tm̄ remittēda cogitasse videť. C. e. l. generalis. ⁊. l. tutor. ⁊. l. cū indulgētia. ⁊. C. de genera. aboli. l. fi. q: pena pōt demi: culpa ꝑhennis erit: id est mala fama. vt dicit ibi glo.

De cadaueribus punitorum.

Corpora eoꝝ qui capitali crimine damnati sunt cognatis vel q̄buslibet petentib⁹ ad sepulturā danda sunt: ⁊ nō negāda: Immo etiā corpora exustoꝝ peti pn̄t: scȝ vt ossa ⁊ cineres collecta sepulture tradi possunt. Tamē hoc debet fieri ex indulgentia a pncipe petita ⁊ concessa. Sic ⁊ Joseph petijt a pilato corpus xpi. vt dicit glo. in. l. j. ī. e. ⁊. fa. C. de relig. l. obnoxios. Aliq̄n tamē nō pmittiť maxime in damnatis causa lese maiest. vt in. l. j. §. hodie. ī. e. de hoc. xiij. q. ij. q̄situm. ꝓhibentur etiam sepeliri incēdiarij. xxiij. q. viij. de īcendiarijs. Item mortui in torneamento. Item qui se ipos īterficiūt. ⁊c. vide. bonā glo. ⁊ ibi no. p doc. ī. c. ex pte. ij. ď. sepul.

Liber quadragesimus nonus et vndecim⁹ huius.

De appellationibus et relationibus:

N Emo est qui nesciat: ꝙ freq̄ēs ꝗꝗ necessarius est appellandi vsus: Nam p eum vel iniquitas iudicantium damnosa: vel impicia negligentiū corrigiť. l. j. ī. e. licet nōnūq̄ bene latas sententias in peius reformet. neq̄ ēm vtiq̄ semp melius ꝓnūciat qui nouissim⁹ sententiā laturus est. Est aūt appellatō fm̄ Azo. sententie a minori iudice late p inuocatōeȝ maioris iudicis: ptextu iniquitatis prime sententie: rescissio. ff. de mino. l. pfecti. ⁊ ad turp. l. j. §. vl. Uel ē ab inferiori iudice ad superiorem gradatim facta ꝓuocatio. vt dicit glo. in. c. ij. de ꝯsuetu. li. vj. ⁊ ij. q. vj. anteriorum. Relatio vero est remissio cause ad superiorē facta. Et eo ipso ꝙ iudex dicit referre velle negocium: non pōt amodo cognoscere. vt. C. de rela. l. j. ⁊. C. de app. l. ex illo. Et

debet iudex illico relationis exemplũ litigatoribus edere. c. int masti de app. et in. l. ij. et. iij. C. de rela. Appellare potest ille qui est condemnatus: sit vnus vel plures. C. si vnus ex plu. app. et. c. ab vno de app.

A quibus appellari non licet.

Superuacuum est admonere a quibus non licet appellari. quia omnes sciunt non esse a principe appellandu: cum ipse sit q̃ prouocat. vt. ĩ. l. j. et in auẽ de sanc. epi. § j. sed ab eius rescripto bene appellat. vt. s̃. ti. j. l. j. § j. et C. e. l. non est nouum. Interdũ etiam imperator ita solet iudicem dare. vt non liceat ab eo prouocari. et tunc non appellat ſm leges. Secus iure canonum. vbi sola friuola appellatio. p banc clausulam app. re. remouetur. vt no. in. c. pastoralis. de app. et ponit glo. fi. ĩ. e. l. j. Item qui ante sentẽciã confessus in iudicio fuerit se non prouocaturum: vel qui extra iudiciũ cum aduersario suo paciscit: indubitate auxilium appellatiõis pdit. vt. ĩ. l. j. § si quis. et C. de temp. app. l. fi. in fi. An autẽ ab arbitris appellari possit et a quibus no. ĩ. l. fi. et est bodie clare expeditũ in. c. ab arbitris d off. dele. li. vj. Item a senatu non appellat. Item non appellat a sentẽcia pfec. pto. s̃. de sen. p̃. p̃.

Quis et a quo appelletur.

Appellare quis potest a diffinitiua sententia: non ob interlocutoria: nisi in casu cum iudex q̃stionem in ciuili negotio vel criminali babẽdam contra leges interloquutus est. ĩ. de app. reci. l. ante sententiã. Et est boc intelligẽdũ d q̃stiõe q̃ fit p tormẽta nõ de q̃stione pncipali: q̃ iudex iterlocutoria sententia diffiniuit. s̃. ti. px. l. vl. Item potest appellari a tota sentencia et a certo capitulo eius. et si appellet ab vno capitulo: non rescindunt ideo alia: nisi sint connexa. s̃. de mi. l. etiam. § ex causa. vbi autẽ quis damnatus ex pluribus facinoribus propter q̃dam appellauit: propter quedam nõ si quidem appellauit in grauiori: differt pena in leuioribus. Si vero appellauit a leuiori: grauiũ pena est omnino imponẽda. ĩ. nihil noua app. pen. l. j. § vl. Item potest appellari a consultatiõe. Item potest appellari ab iniqua interpretatione sententie. si tamẽ is habuit potestatẽ interptãdi. veluti procurator cesaris: et preses prouincie. Ita tamẽ vt in causa appellationis reddende boc solum q̃ratur an iure interptatum sit. ĩ. e. l. ab executore. Item potest quis appellare a sentẽtia iudicis ordinarij. Item a sententia iudicis delegati licet delegatus sit a principe vt dixi. s̃. ti. px.

Quando appelandũ sit et intra q̃ tempora.

Appellatio fit apud acta: sola voce vel dicto: Si dicat appello. Si autẽ non apud acta quis appellat. libellus appellatorius offerẽdus est: ei a quo appellatum est: si est eius copia. Alioquin ei quem appellat. s̃. de app. l. j. et ij. et C. e. l. litigatorib9. et l. eos. § sin autem. et ĩ. e. l. j. § dies. et § fi.

quis Libello autem appellationis porrecto iudici: si quidem recipiat bene est. tunc enim et ipse iudex dare debebit libellos dimissorios siue appostulos. ff. xxx. dies etiã nõ petẽte appellatore. sȝ ꝛ appellator cũ instantia debet petere. ff. de libel. dimis. l. j. quod si non fecerit imputatur ei: licet iudex malefecerit qui non dedit ei. C. de app. l. eos. §. appellatiões. ꝛ. l. iudicibus. Si vero non debuit eam recipere quod ex multis causis ptingere potest. ff. de app. reci. l. vl. ꝛ. C. quoꝝ app. non reci. nihil sibi preiudicat. Immo qui temere appellauit punitur in quinquaginta libris argẽti: et infamatur et mediocrem penam corporalem subibit. C. de app. l. eos. §. super his ꝛ. l. a ꝑ consulibus. et. C. quoꝝ. app. nõ reci. l. ab executione. §. vl. Fiebat olim appellatio infra biduum in ꝓpria causa: quod cõputabat a die late sententie. In aliena autem causa cõputabatur triduum. ff. l. j. §. biduum. ꝛ. §. dies ꝛ. §. in ꝓpria. ꝛ. C. de app. l. eos. § sin autem. Hodie vero decendiũ est indultum ad appellationẽ faciendam a recitatione sententie numerandum vt in aut. de app. et intra q̃ tempora. j. rño. quod tempus uon currit nisi a tempe sententie et sciẽtie. C. e. l. j. ꝛ. C. quo. ꝛ quando iudex. l. ab eo.

De appellationibus recipiendis vel non

Non omnes appellationes recipiuntur: sed he solum q̃ fiunt ab his quoꝝ interest: vel pecuniarie. vt. ff. de app. l. iiij. §. j. vel affectione. vt. ff. de app. l. non tantũ. vel quibus mandatũ est vt ꝓcuratores uel qui negociuȝ alienum gerunt: quod mox reus ratuȝ habet vt. ff. l. j. Item qui friuole vel sine causa appellat non auditur. ut in. c. vt debitus de app. Iteȝ vbi res dilationem non recipit: non ꝑmittitur appellare. ff. de. app. l. ꝯstitutiones veluti ne testamentũ apiat. vt. C. e. l. quisquis. Item ne frumentũ in vsuȝ militum ꝯtrahatur. C. e. l. fi. Item ne scriptus heres in possessionẽ iducatur. Item si ex ꝑpetuo edicto aliquid decernat: non ꝑmittitur appellare quo minꝰ id fiat. Item quo minꝰ pignus vendere liceat appellari non pt ff. e. l. fi. Item non appellat post lapsuȝ decendij in aut. de app. § ꝛ scimus coll. iiij. nisi ratione etatis vel alicuiꝰ cause ꝑtinentis ad titulum in integrum restitutionis interueniat. ff. de in inte. resti. l. vl. ꝛ. ff. de mino. l. ait pretor. Iteȝ non appellat ab executione vel executore sententie. nisi in casu qñ excedit modũ iudicationis: vel quando nimis cito exequit sententiam. vt. ff. de app. l. ab executore. ꝛ. C. e. l. ab executione. Item non appellat a nominatione muneris publici vtilitate ꝑuata: vt tutele vel cure. nisi quando reprobatnr executio. ff. qñ app. sit. l. j. §. si quis. isti. de excu. tu. §. qui autem. Item non appellat a sententia ꝯdemnatoria criminis: cũ publice intersit statim puniri damnatos vt sunt insignes latrones: ꝛ seditionũ ꝯcitatores vel duces factionũ. ff. de app. l. ꝯstitutiões: idẽ ẽ in raptu feminarum. C. de rap. vir. l. j. § sin autem. Iteȝ nõ appellat is quẽ publice ꝯstat esse debitorem. eo apte manifesteq; conuicto. C. e. l. vl. Item nec appellat ꝯuictus is: a quo fiscalis calculi satisfactio postulat: aut tributarie functionis solemne munꝰ exposcit. C. e. l. abstinendũ. Item non appellat quis tercio in eadem causa. secundo vero regulariter appellat. C. ne liceat in vna eademq;. l. j. Interdũ semel tm̃ appellat in aut. de sanc. epi. § si quis. Et. C. de app. l. in offerẽdis.

Digestum Nouum

De libellis dimissorijs qui apostoli dicunt.

Post appellationē interpositam: iudex a quo appellatū ē litteras dat ad eum qui de appellatiōe cogniturus est: quas litteras dimissorias siue apostolos appellant. Sensus aūt litteraꝝ talis est: appellasse ticiuȝ a sententia illi⁹ q̄ inter illos dicta est. Ideo a meo iudicio illū dimitto: ⁊ ad vestrum examen dirigo: ad quod ·ī· de ꝟ. sig. l. dimissorie. Sufficit aūt petere apostolos instanter ⁊ sepius intra statuta tempora: id est xxx. dies: a die late sententie vt. C. e. l. iudicibus ⁊ in. c. ab eo. de app. li. vj. ⁊ si iudex non det ꝓtestet appellans hoc ipsum ⁊ non nocebit ei ex quo ꝑ euȝ nō stat. C. de app. l. eos. § apostolos. ⁊. ī. l. vna in fi.

Nihil nouari appellatione interposita.

Appellatione interposita: siue ea recepta sit siue non: medio tꝑe nihil nouari debet: puta executio sententie: vel quid simile. et hoc ex duplici capite. Nam si fuerit recepta appellatio: ex eo ꝙ recepta est. vt in aut. vt cū de app. cog. in ꝓn. ⁊ in aut. vt nulli iudi. Si vero non est recepta: tunc nihil debet nouari: ne ꝑiudiciū fiat appellatiōi: quousqꝫ delibereť vtrū recipienda sit appellatio: an non. Recepta autē appellatiōe: tādiu nihil erit innouandum: ꝙdiu de appellatione ꝓnunciatū sit vtꝝ iusta sit vel non. vt ſ. ti. ij. l. sciendum. vel donec lapsa sint fatalia: quia tunc firma est sententia prima. C. d temp. app. l. fi. § illud.

Que sentēcie sine appellatione rescindunť.

Aliqn̄ ꝯtingit ꝙ sentēcia lata. etiam si grauamē ꝑti inducat: rescindiť tn̄ ꝙuis ꝓuocatū nō fuerit. vt cū ꝯtra sacras ꝯstitutiōes iudicať: appellatiōis necessitas remittiť. vt. ſ. de app. l. si expssim. fall. hoc in certis casib⁹ no. ī. l. j. § ꝯtra cū itē ꝑ glo. Item cū q̄s ꝯdēnať ex edicto ꝑemptorio: qđ neqꝫ solenniť ꝓpositū ē vt debuit: neqꝫ in noticiā ꝑuenit absentis. talis eñ sentēcia vt ꝯstitutiōes dmōstrāt: nulli⁹ ē momēti vt. ī. l. j. § cū ex edcō. Itē si error calculi in sentēcia esse dicať: appellare nō ē necesse. Itē si q̄s ꝯdemnať in reb⁹ q̄ tꝑe dicte sentēcie nō sūt in reꝝ natura. Itē si q̄s ꝯdēnať in reb⁹ q̄ in hūanis nō sint: q̄ tꝑe iudex dat⁹ ē. Itē si īpossibile sit ꝑceptū iudicis īpossibilitate iuris vel nature vt. ī. l. ij. ⁊. iij. Itē nulla ē sentēcia cū nō iudicauerūt oēs q̄ debuerūt iudicare. puta ex duob⁹ dlegatis alť sine reliq̄ iudicauit. C. e. l. cū ingrat⁹. ⁊ in aut. vt iudi. non expec. sacras. iuss. § si aūt duo. ⁊. ſ. de arb. l. sicuti. Itē nulla ē rōe excesse mēte in mulctādo vt. C. e. l. certa. ⁊. de modo. mulc. vel rōe excessi tꝑis in iudicādo vt si erat delegat⁹ dat⁹ vt ꝓnūciaret ad certū diem. C. e. l. cū nō eo die. Itē nulla est rōe ꝑcij: si lata ē ꝑ pecuniā. C. e. l. venales. Itē decretū nominatiōis ē īpo iure nullū ꝓpť ꝑuilegiū minoris etatis. vel veteranoꝝ. vt. C. e. l. pe. ⁊. vl. Sūt ⁊ alij modi ꝑles q̄b⁹ sentētie ē nulla īpo iure: q̄ . no. C. de sen. Et quo. ⁊ quan. iudex.

An ꝑ aliū cause appellationū reddi possunt.

In causꝭ vel reb⁹ pecūiarijs etiam ꝑ aliū cause appellatiōis reddi pñt. Sin autem non sit pecuniaria causa: sed capitalis: per procuratorem agi

non licet. ff. de pub. iud. l. pe. §. ad crimen. Sed et si ea causa sit ex qua sequi solet pena usq3 ad relegatione3 exclusiue: incipiendo oputari a capitali descensiue: non oportet p alium causas agi: sed ipsu3 principalem psonaliter auditorio adesse debere. Sed si pecuniaria causa est: ex q ignominia sequit: potest p pcuratore hoc agi. Et generaliter q causa p alium agi non potest: ei9 nec appellatio p alium agi pcedit. vt. i. l. j. in fi. Que aute3 cause p alios agi possunt ponit glo. i. l. j. §. j. in verbo ignominia & glo. in. c. j. de iudi. li. vj.

Si tutor vel curator vel magistratus creatus appellauerint

Hi qui ad munera publica nominati & electi appellauerit: si legittimas causas non pbauerint periculo eor erit quicquid damni p moram appellationis rei pub. acciderit. Si aut apparuerit eos necessario appellasse: estimabit pses vel princeps: cui sit hoc damnu ascribendu fa. ad hoc. ff. de app. l. impatores. §. si magistratus. & C. quado app. sit. l. j. §. alia

Eum qui appellauerit in puincia defendi

Qui appellauerit si appellationis causa peregrinet animo psequendi vel exercendi appellatoe3: in puicia sua defendi debet in aliis causis: nec habet necesse se psonaliter defendere aut psonaliter respondere. hoc em illis pstatur ne necesse habent se defendere: q reip. causa absunt. i. l. ij. tame si non defendant: fit missio. & vendicio bonor eius. vt. ff. qui ex cau. in poss. eat. l. ad cognitione.

Apud eum a quo appellatur aliam causam agere copellendum.

Hoc iure vtimur vt quis appellatio interposita sit: tn apud eunde iudicem a quo quis puocauit copelletur alias causas si quas habet agere: cum habet ibi domiciliu: alias cotra vt. ff. de iudi. l. ij. §. ei q3. Nec potest reputare iudicem sibi offensu3 vt no debeat cora3 eo experiri: vel agere. cu possit denuo puocare. C. de app. l. & in maioribus. Sed eande causam in qua appellauit: nullo modo ibi agere tenet vt. C. de app. l. eos. Immo si ageret discederet ab appellatioe sua. c. gratu. §. j. de off. dele. & in. c. cu venisset de tes.

Si pendente appellatioe mors interuenerit.

Aliquando appellatio porrecta et suscepta ab inicio: extinguit ex post facto. Circa quod sciedu3 q morte rer interueniete de qbus agitur: causam postea nihilomin9 agi posse: si fuerit res talis q mortua possit ee vsui hominis puta porc9 vel quid simile: maxime cum quis fuerit in mora. vt ff. de odi. fur. l. si seru9 furtiu9. §. boue. Si vero non possit esse in vsu hominis vt quia homo est: vel quid simile quod mihi tenebaris restituere: & desijt esse in rer natura: ad rem quide vel pter rem ipam pncipaliter p

standandam agi non põt: sed tamẽ agi potest ꝓpter peculiũ. Item potest agi ad preciũ rei si mora precessit mortẽ rei. ff. de v. ob. l. inter stipulantẽ. §. si stichum. ⁊. C. e. l. quis. Si vero ↄtigerit mors ipsis ligatorib⁹: si quidem ciuilis erat causa: appellatio facta durabit: etiam post mortem appellatoris: vt babeã necesse vel ꝓuocationem exercere: vel statutis acquiescere. C. e. l. j. Si vero fuerit criminalis: siue reus: siue accusator moriat̃: extinguitur causa. si tamẽ non expresse sed tacite bonoꝝ fuerit facta ademptio. tunc eñi quia expressum est inualidu3 nec valet quod tacito inest. ff. de f. rus. pdi. l. item. §. qui babet. vbi vero expresse fit ademptio bonoꝝ: q̃si due sunt sententie: quia duo sunt capitula: vnde vno irritato nibilomin⁹ valet reliquũ. C. e. l. si is. ⁊. C. si reus vel ac. mor. fu. l. vl. Sed tamẽ vbi heres causam appellationis tenet̃ ꝓsequi vel exercere ad minus quattuor menses babet ad exercendu3 appellationẽ nõ ad deliberandũ: etiam si minus supererat defuncto. Si vero plus superat ei: ⁊ illud bab3. C. e. l. vl. ⁊. C. de iur. deli. cum anteriorib⁹.

De iure fisci.

Uarie sunt cause ex quibus nunciatio ad fiscum fieri solet: nã si ille qui est incapax: puta deportatus: bereticus: damnat⁹ in metallo: natus ex dãnato coitu: siue heres sit siue legatarius vel fideicom. se defert fisco: ⁊ ꝓfitetur se capere non posse: vel ab alio ꝓuentus defertur. vt. ĩ. e. l. senatus. §. senatus. vel ꝙ mors ab heredibus non vindicet̃. vt. C. vbi. cau. fis. l. j. ⁊. C. de bis qui. vt indig. l. j. vel ꝙ indign⁹ heres quis nunciat̃ vt. ff. de bis qui indig. l. indignũ. vel ꝙ princeps heres institut⁹ est: ⁊ testamẽtu3 siue codicilli surrepti esse nunciant̃. vel ꝙ dicat̃ quis thesauꝝ inuenisse in loco publico. vel fiscali. vel ex ꝑuaricatione fiscum victum esse. vel talẽ decessisse qui in capitali crimine esset damnat⁹: ⁊ bona expresse adempta. vt qui timore future pene se occidit. vel aliquẽ post mortem reũ esse. vt. ff. de accu. l. ex iudicioꝝ. vel domum destructã esse ꝑ vim publicã: vel priuatam ff. ad. l. iul. de vi pub. l. bi qui. vel ab accusatione recessu3: ⁊ ob id de calũnia vel tergiuersatõe damnatã esse: vel rem litigosa3 venũdari. vt. C. de liti. l. fi. vel penam fisco ex ↄtractu priuato deberi. ĩ. e. l. aufert̃. vel quod a preside: aduersus legem ↄmissum esse vel factũ. vt. C. de asser. l. ↄsiliarios. ⁊. C. ad. l. iul. repe. l. j. His eñi casibus: bona ad fiscum deferunt̃. ⁊ dicitur fiscus suo iure talia bona occupare. Sed nũciatio vacantiũ bonoꝝ3 quadriennio finit̃. vt. ĩ. l. j. Dicitur autẽ fiscus pecunia regis siue erariu3 publicũ quo tales pecunie penales reponunt̃. Inde dicit̃ ꝙ omnia q̃ turpiter q̃sita sunt: vel cum peccato detinent̃ spectant ad fiscu3. vt in. l. luci⁹ ĩ. e. Et quod non capit xp̄s: capit fiscus. vt ibi. ⁊ xvj. q. vij. maiores ⁊ ꝓprie quid sit fiscus ⁊ vnde dicat̃ ponit Bar. C. e. sup rubrica. li. x. ⁊ in. l. in ꝓuinciis in glo largitionales. C. de mune. ⁊ actu. ⁊ de natura fisci posuit bal. in quodam ↄsilio quod incipit sanctissima ⁊ illustrissima.

De captiuis ⁊ postliminio reuersis: et de redemptis ab bostibus.

Jure gentium capti in bello ſui efficiunt capientium vt iſti. de iur. na. .§. ius autem gentium. Nam impatores iuſſerūt captiuos vendere: ac per hoc ſuare ne occiderent. inſti. de iur. p. §. ſerui autem. et qui ita in captiuitate fuerant: a legittimis actibus ꝓhibebāt vt. ſ. de teſta. l. lege cornelia in fi. et. ſ. de lib. et poſt. l. pe. et. vl. Secutuȝ eſt aūt poſtea ius poſtliminij. Quod eſt ius amiſſe rei recupande ab extraneo: moribus et legibus ꝯſtitutum. vt habet. ſ. l. poſtliminium. j. rño. et dictum eſt poſtliminiuȝ a limine et poſt. vnde etiam qui ab hoſtibus captus eſt: et in fines noſtros poſtea ꝑuenit: poſtliminio reuerſum recte dicim⁹. Nam ſicut in domo limina finem quedam faciūt: ſic et imperij finem: limen eſſe veteres voluerūt. ab eo poſtliminium dictum: quia ad idem limen reuertebat quod amiſerat. vt inſti. qui mo. ius. pa. po. ſol. §. ſi ab hoſtibus. Et ꝯpetit ius poſtliminij: aut in pace: aut in bello. Jn bello cum hi qui nobis hoſtes ſunt aliquem ex noſtris ceperunt et intra preſidia ſua ꝑduxerunt. nam ſi ex eodeȝ bello is reuerſus fuerit: poſtliminium habet. id eſt ꝑinde omnia reſtituuntur ei iura: ac ſi captus ab hoſtibus non eſſet. et ſicut anteq̃ in pſidia hoſtium deduceret: ciuis fuit: ita etiaȝ intelligit reuerſus: ut ſi ad amicos noſtros ꝑueniat: aut intra pſidia noſtra eſſe ceperit. l. poſtliminij. ſ. e. Sūt autem hoſtes quibus bellum publice populus romanus decreuit: vel ipſi populo romano. ceteri vero latrūculi vel pdones appellant: et qui a talibus capit non eſt ſeruus eoꝝ: nec poſt liminium illi neceſſariū eſt. l. hoſteſ ſ. e. vbi. bar. tractat an hodie inter chriſtianos locum habeat ius poſtliminij.

De re militari.

Res militaris dicit q̃ ad diſciplinaȝ et exerciciū militie ꝑtinet hic dicit ꝙ omne delictū eſt militis quod aliter quam diſciplina cōmūis exigit cōmittit. veluti ſegnitie: vel ꝯtumatie: vel deſidie. l. omne in pn. ſ. e. Et officium regentis exercitium: non tm̄ in danda ſed etiam in obſeruanda diſciplina ꝯſiſtit. Meminerit eniȝ qui armato preeſt: parciſſime dare commeatum: equum militarem extra ꝓuintiam ſuam duci non ꝑmittere: ad opus priuatum piſcatum: venatum: militem non mittere. l. officiuȝ in. pn. ſ. e. Officium tribunoꝝ eſt vel eoꝝ qui exercitui pſunt: milites in caſtris ꝯtinere: et ad exercitationē perducere: claues portaꝝ ſuſcipere: vigilias interdum circuire: frumentationib⁹ ꝯmilitonū intereſſe: frumentum ꝓbare fraudem menſure cohercere. delicta ſm ſue auctoritatis modum caſtigare: querelas ꝯmilitonum audire: valitudinarios inſpicere. l. officiuȝ. §. j. ſ. e. Sunt autem militum delicta quedam ꝓpria: quedaȝ cum ceteris cōmunia: ꝓprium militare eſt delictum: quod quis vti miles admittit: vt ē tranſfuga. emanſor. deſertor. erro Tranſfuga eſt qui ad hoſtes tranſfugit et ſe militem dat: cui non licet. Emanſor eſt qui diu vagatus ad caſtra fuertit. Deſertor ē q̃ ꝑ ꝓlixū tp̄s euagat⁹ reducit. Erro q̃ nūq̃ redit. Pena militū huiuſmodi ē caſtigatio fuſtiū et verbeꝝ: pecuniaria mulcta: mu-

nerum interdictio: militie mutatio: gradus delectio: ignominiosa missio: Inmetallum aūt et in opus metalli non dabunt nec torquent. ff. e. l. dectorē. §. j. ij. et iij. Nec alias similes penas q̄ plebeis ꝯueniūt. vt. ff. de pe. l. moris. §. iste. et C. de pe. l. honor. et C. de questi. l. milites. et ideo hodie de ꝯsuetudine nō suspendunt etiam ex delicto ex quo plebeiꝰ suspenditur vt dicit. glo. in dic. l. dectorem in ꝟ. torquent. Missionum autē ex militia generales cause sunt tres honesta. causaria: ignominiosa. de q̄bus. ff. de testa. mili.

De castrensi peculio.

In castrensi peculio filius vicez patrisfamilias obtinet. l. ij. ff. ad mace. et agit in eo filius sine ꝯsensu patris. tex et ibi bar. ff. e. l. miles. Est autem castrense peculium: quod a parentibꝰ vel cognatis in militia degentibus donatū ē: vel quod ip̄e filiusfa. militia acquisiuit: quod acquisiturꝰ nō fuisset nisi militasset. ff. e. l. castrense. ita dicit glo. in. c. licet de sepul. li. vj. et in glo. insti. p̄ quas p̄ no. ac. §. j. de hoc in. l. fori. et. ibi Cy. C. de aduo. diuor. iudi. et C. de in offi. tes. l. fi. in. q. vl. et bar. ff. e. fi. forte. et. l. fi. C. de silentia. l. x. et bal. in. l. cum oportet. C. de bo. q̄. lib. Illud aūt quod miles in militia acquirit: quod acquisiturꝰ esset etiam sine militia: id peculium eius castrense non est. dic. l. castrense in fi. et. ff. ex qui cau. ma. bis q̄ reip. Et in hoc castrensi multa sunt specialia: q̄ hoc titulo tractant.

De priuilegijs veteranoꝝ.

Veteranorum p̄uileguim inter cetera etiam in delictis habet p̄rogatiuā: vt separent a ceteris in penis: nec ad bestias itaq̨ dat veteranꝰ nec fustibus cedit. ff. l. j. Et veteranis et liberis veteranorum idem honor habetur qui et decurionibus. ff. l. iij. Sunt autem veterani: quibus honeste sacramento salutis data est inmunitas vt colligit. in. l. ij. ff. e. vel sunt non solum legionarij sed omnis qui qualitercumq̨ militauit. et honeste est ab ipsa militia absolutꝰ. l. sed et milites. §. veteranus. ff. de excu. tu. et presertim si per viginti annos militauit vt dicit glo. super rubro. C. de vetera.

Liber quinquagesimus et vltimus huius.

Ad municipiales et de incolis.

Unicipē facit aut natiuitas ꝓpria vel paterna.ff.e.l. assum-
ptio. Aut manumissio. vt eiꝰ originē sequatur a quo fuit ma
m numissus.ff.e.l.eius. Aut adoptio: cum durat .ff.e. fi.is. Et
ꝓprie quidem municipes appellant muneris ꝑticipes. hinc
ꝛ municipium ciuitas dicit: eo quia recepti in ciuitate mune
ra cum ciuibus subeūt: id est publica officia. Sed abusiue municipes dici
mus sue cuiusqꝫ ciuitatis ciues: puta campanos: puteolanos. qui ex duo-
bus igit campanis parentibus natus est: campanus est. Sed ꝛ si ex patre
campano: matre autē puteolana: eque municeps campanus est. nisi forte
ꝑuilegij aliquo: materna origo inspiciat. vt. C. de incol. l. ꝑuilegio. tunc
eni materne originis erit municeps vt puta: iliensibus ꝯcessum est vt qui
matre iliensi est: sit eoꝝ municeps. etiam delphis ꝛ pōticis hoc idem tri-
butum ꝛ ꝯseruatum est. ff. l. j. §. j. Incola ꝛ his magistratibus parere debꝫ
apud quos incola est. ꝛ illis apud quos ciuis est. l. incola. j. ff. e. Et dicit
esse incola: quia illius ciuitatis ꝙ incolit ꝑcipuis: id est muneribus seu of
ficijs aut actibus publicis vtit. l. scire. ff. e. vel qui in aliqꝫ regionē domi
cilium suum ꝯtulit: ꝛ idem est ꝙ aduena. l. pupillus. § j. ff. de v. sig.

De decurionibus ꝛ eoꝝ filijs.

Decuriones sunt dicti ex eo: ꝙ initio cum deducerent colonie sub con-
ditione in romanoꝝ: decima pars eoꝝ qui deducerent: ꝯsil j publici gra-
tia ꝯscribi solita sit. l. pupillꝰ. §. decuriōes. ff. de v. sig. de hoc. C. de la. li-
ber. tol. in ꝑn. erat eni decurionatꝰ ordo quidā in ciuitate ꝓuidens regi
mini ciuitatis ꝛ sunt ꝯsiliarij ciuitatis vt dicit glo. s. quod cuiusqꝫ. vni. l.
non nulli. ꝛ no. C. q̄ sit lo. ꝯsue. super rubro. Et licet quilibet possit muta-
re domiciliū suum vt. s. ti. ꝓx. l. nihil. decuriones tamē q̄ sedibus ciuita-
tis ad ꝙ pertinent relictis in alia loca trāsmigrauerint: preses ꝓuincie
reuocabit ī patriū solum ꝛ muneribus ꝯgruentibus fungi curet. l. j. ff. e.
Et in quo differat decurio a curiali no. C. e. sup rubrica. li. x. Et quē hono
rem ꝛ quod onus habeant decuriones. no. ibi in. l. j. glo. j.

De albo scribendo.

Album erat tabula quedam vel paries dealbatus vel murꝰ in q̄ edicta
publica ꝑtorum ꝯscribebantur. vt dicit glo. insti. de. acc. §. penales. ꝛ in
clem. dudū de iudi. de quo Spe. ti. d dol. ꝛ. con. §. restat. Et qui tale albū
corrumpebat egregie punit. l. si quis id quod. s. de iur. om. iud. ꝛ in hoc
albo describebant etiam decuriones eo ordine quo quisqꝫ eoꝝ maximo: in
municipio functus est ꝛ pro vt vnusquisqꝫ eorum in ordinē venit. l. j. ff. e.
Et in hoc albo decurionum ꝛ municipū antescribebant nomina eorū qui
dignitates principis iudicio ꝯsecuti sunt: ꝛ postea eorum qui tantū muni
cipalibus honoribus functi sunt. l. fi. ff. e.

De muneribus et honoribus.

Digestum Nouum

Munerum ciuiliū quedam sunt patrimonij: quedam psonarum: quedā mixta. Patrimonij munera sunt rei vehicularis sc3 prebens vehiculū ad onus portandum. ff. loca. l. cum in plures. §. vehiculum: Ite3 nauicularis id est prebens nauem. 7c. vt. ff. decem pmatus: id est cuiusda3 qui preerat decem. idem dicit decaprotes. vt. i. l. iij. §. decaprotes. quia ab istis decem pmatibus periculo ipoxu3 exactiones solemniu3 functionum celebrant. Personalia sunt ciuilia munera. vt defensio ciuitatis id est vt sindicus fiat. Legatio ad census accipiendos. vt patrimoniū scribat. Item cura prediorū publicorum. frumēti pparandi. aqueductus. equorum circensiū spectacula. publice vie municōes. arce frumentarie. calefactiōes thermarum. annone diuisio. 7 quecūq alie sunt cure similes istis. Et generaliter psonale munus est: quod corporibus cu3 labore 7 solicitudine animi ac vigilātia pncipalit existit: Patrimoniale vero est in quo sumpt⁹ maxime postulat. l. j. §. j. 7. ij. i. e. Nō aūt ad honores ptinet: etiā is qui ī patris potestate est filium in potestate habet. l. ij. i. e. Et qui originē ab vrbe roma habent: si alio loco domiciliu3 pstituerint: munera ei⁹ sustinere debēt. l. iij. ī pn. i. e. Que aūt ppie dicunt munera patrimoniorum 7 que psonalia habet ad lōgū in. l. munerum. i. e. 7 de mixtis in dic. l. munerū. §. mixta.

De vacatione 7 excusatione munerum.

Licet omnis excusatio sua equitate nitit. Si tñ ptendentibus aliquid sine iudice id est sine cause cognitione credi deberet: aut si passim sine tēporis pfinitione: put cuiq libuerit: pmissum fuerit se excusare: non erūt qui munera necessaria in rebus publicis obeant. l. j. in prin. i. e. quod malum esset. vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. post originem. quare nemi vacatio vl excusatio a muneribus tribuit nisi causa p iudicem cognita. Est autem vacatio defectio vel cessatio 7 vacare id est deficere. vt. i. de var. et extraor. cog. in rubro. 7 in. l. j. circa prin. Item vacare est intendere vel opa3 dare ff. de arbi. l. non distinguemus. §. ex compromisso. de quo per. Jo. an. in c. ij. X. sup scholis. ne cle. vel mo. Et de vacatione ab offitio quemadmodum in hoc titulo accipit ponit pulchre ange. in psilio suo. cc. lxxxij. quod incipit punctus. Excusatio autē est exceptio q̄ ab eo pponit qui munus id est officium publicū subire haberet animo illud euitandi vel subterfugiēdi. de quibus hic in. l. ij. 7 in. l. in honoribus.

De iure immunitatis

Titulus ff proxim⁹ ad munera euitanda: hic ad euitādos honores datur. licet quedam leges diuersis modis in vtroq ponātur. Uel ibi de subeundis: hic de euitādis: 7 est similis diuersitas titulorum. C. de aduo. diuer. iudiciorū. et de ad. diuer. iudicū. Immunitates date psonis: heredibus non relinquūtur. sed generi posterisq date: in perpetuū succedentibus durant. l. iiij. i. e. Et dicit inmunitas priuilegium quodda3 vel remissio a iure ad non subeunda munera vel honores concessa: qualia mul-

ta enumerant hoc titulo: q̄dā etiam. ff. ti. xx.

De legationibus.

Legatio est functio publici muneris extra territoriū: vel prouintiam aut locum ꝯstituentis subeunda. Et est legatus principis: vel alterius reip. nuncius aut orator ꝓ aliqua ambasiata vel aliquod nudum ministeriū exercendum de quo. j. dis. insgenciū. & xcvij. dis. per to. maxime in. c. nobilissimus. Et tales legati quatenus reip. causa absunt habent excusatiōnē a muneribus & honoribus. vt hoc ti. & insti. de excu. tu. § fi. ponit etiam hic pena eius legati qui legationē deseruit: ū distinctiōe ex qua causa deseruerit vt in. l. j. & ij. & q̄ diu habet vacatiōe3 post reditum. no. in. l. paulus.

De administratione rerum ad ciuitatem pertinentium

Quod ad certā speciē ciuitatis relinquit: in alios vsus ꝯuertere nō licet. ff. l. j. nisi in casibus. vt. ff. e. legatum. & ff. de vsufr. lega. l. legatū ciuitati. & ff. de ope. pub. l. pe. & de polli. l. imꝑatores in fi. & C. de expen. lu. l. j. li. xi. Magistratus reip. nō dolū solūmodo sed etiā latā negligētiā hoc amplius etiam diligentiā debent id est culpam leuem. l. magistratus. ff. e. & generaliter quomō omnes res ad vsum reip. spectantes vel eius curam ꝑ publicas ꝑsonas geri aut administrari debent hic tractat.

De decretis ab ordine faciendis.

Quecunq ad collegiū vel vniuersitatem ꝑtinent: non aliter tractari debent aut collegio ꝑiudicare: q̄ si ab ipso ordine eiusdem ꝓfessionis decretum intercedat. Illa q decreta q̄ non legittimo numero decurionū coadunato: facta sunt: non valent. l. ij. ff. e. Non dicit aūt aliter ab ordine factum: q̄ duabus ꝑtibus adhibitis. l. iij. ff. e. Si aūt due ꝑtes nō adsunt: potest inter duas numerari q̄ ipsa decreuerit. ff. quod cuiusq vniuer. l. nulli. & l. plane. Et qd̄ semel ordo decreuit: non oportet id rescindi: nisi ex causa. vt si forte ad publicam vtilitatē respiciat rescissio prioris decreti. l. quod semel. ff. e.

De operibus publicis.

De operibus q̄ i muris vel portis vel in rebus publicis fiunt: aut si muri extruant: preses aditus ꝑncipem ꝯsulere debet. ff. l. de op. bus: qui estimabit an locari: vel destrui debeant ꝓpter pericula. l. si legatū. ff. e. & ff. ne quid in lo. sa. fiat. l. fi. Et dicitur opus publicum: quod ad vtilitatē aut vsum reip. principaliter pertinet. Et qui huic operi ꝑest: curator operū publicoꝝ appellat. ff. l. j. cū. prin. & l. ij. § curatores. Cuius officiu3 est obtinere a preside: ne fines publici a priuatis ꝯtineant: & si qui publici sunt

a priuatis separentur. ⁊ publici redditus augeantur. Et si qua loca publica vel edificia in vsu priuatorum inuenerit: estimare vtrū ne vendicanda in publicum sint: an vectigal ibi meliꝰ sit imponi: et illud quod vtilius esse reip. intellexerit sequi. l. si legatum in fi. ff. e.

De nundinis.

Nundine sunt inmunitas a principe ꝯcessa ad habendum generale forum in sua possessione vel villa vel castro. vt ponit glo. in. l. j. ff. e. Et potest ꝯcedi a solo principe: ⁊ non vtendo qui impetrauit hoc ꝓuilegium decennij tpe: vsum amittit. l. j. ff. e. Sunt autē nundine necessarie ⁊ hominibus per ꝗ̄ vtiles eo ꝙ et summe prudentie ⁊ auctoritatis apud grecos plato in libro secundo ciuilis ꝯuersationis: in ciuitate bene beateqꝫ instituta negociatores in primis necessarios dixit. Indiget eñi ciuitas pluribus rusticis ⁊ alijs ministrantibꝰ inuehentibꝰ in vrbem ⁊ euehentibꝰ singula. hi autē sunt negociatores qui diuersas merces afferunt. l. ij. ff. e. Et sic nundine dicunt̄ celebratio generalis fori. vt hic. ⁊. C. de nun. et. s. de acq. poss. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. Jo. an. in. c. nauiganti de vsur. aliter accipit̄ hoc verbuꝫ. s. ꝓ soc. l. societas. Et ille qui impetrauit suꝑ nundinis rescriptū. nullū in mercātibꝰ atqꝫ nundinis: ex mercibꝰ negociatoꝝ debet ꝯuenire aut venalicijs vel locoꝝ tꝑali questu ⁊ comodo ꝓ̄uata exactione nullū debet insequi. vel sub ꝑ̄textu priuati debiti molestiā inferre ꝯcurrentibus ibidem. Concurrentes eñi habent exceptioneꝫ interim dum steterint nūdine. qui eñi impetrauit rescriptū: debet esse ꝯtentꝰ eo comodo. ꝙ ꝓpter forum eius terra impinguatur. Sed alij in nundinis cōtrahētes: bene possūt cōuenire debitores suos. quos obligauerūt: habentes ibidem ꝑgulam vel stationē. vt. s. de iudi. l. heres. §. ꝓinde ⁊. C. e. l. j. ⁊ in. c. j. §. ꝯtrahentes. de fo. ꝯ. li. vj.

De pollicitacionibus.

Pollicitatio est ꝓmissio sponte et nemīe rogante facta: pollicemur eñi sponte: ꝓmittimus rogati vel coacti. Ser. suꝑ. j. en. ⁊ differt in hoc a pacto quia pactum est duoꝝ ꝯsensus ⁊ ꝯuentio. Pollicitatio vero offerentis solius ꝓmissum. l. iij. ff. e. Et licet regulariter de iure ciuili ex nudo pacto non oriat̄ actio vt diximus. s. de pac. Ex pollicitatione tamen ꝗ̄ quis facit rei ꝑ. puta opus se factuꝝ vel pecuniam datuꝝ quis obligat̄: ⁊ hoc si ob honorē ꝓmiserit sibi decretum: id est ab ordine datum vel dandū: vel ob aliam iustam causam. Si vero sine causa ꝓmiserit: nō erit obligatꝰ: et ita multis ꝯstitutionibus ⁊ veteribꝰ et nouis ꝯtinet̄. Si tamē sine causa promiserit: et facere incepit: obligatus est qui cepit. l. j. §. j. ff. e. ⁊ dicit̄ cepisse si fundamenta iecerit: vel locum purgauerit: vel si locus illi petēti ꝺ̄stinatus est: vel si apparatum siue impensam in publico posuit vt ibi.

De varijs ⁊ extraordinarijs cognitionibꝰ. et si iudex litem suā fecisse dicat̄.

¶Preses ꝓuincie de mercedibus ius dicere solet: extra ordinē officio iudicis implorato: sed pceptoribus tm̄ studioꝝ liberaliū. Liberalia aūt studia dicūtur ea q̄ greci gymnasia appellāt. vt sunt rhetores grāmatici et geometre. medicoꝝ quoq; eadē est causa q̄ ꝛ pfessorum: nisi ꝙ iustior cum hi salutē hominū agant: illi studioꝝ curā. et ideo his quoq; extraordinem ius dici decet. Est aūt extraordinē ius dicere: implorare officium iudicis ad mercedem ꝯstituendā ꝛ soluendā ꝛ dandū salarium: etiā si a pncipio nō fuerit ꝯstituta merces vt. ff. l. j. §. medicoꝝ ꝛ in ipa rubrica. ꝛ. s. ō dec. ab ordine fa. l. ambiciosa. §. fi ad idē. C. de ꝓfess. ꝛ me. l. medicos. l. x. Cognitionū aūt numerꝰ: cum ex varijs causis descendat: ī genera diuidi facile nō pōt: nisi summatim diuidat̄ in quattuor spēs. Aut eñ de muneribus siue honoribꝰ gerendis agitat̄. Aut de pecuniaria re disceptat̄. Aut de estimatiōe alicꝰ id ē fama vel opiniōe cognoscit̄. Aut de capitali crimine q̄rit̄. ff. l. pe. Judex aūt qui litē suam fecerit ꝯtra equitatē ꝓnunciādo non ꝓprie ex maleficio obligatus videt̄: sed q: nec ex cōtractu obligatꝰ ē et vtiq; peccasse aliqd intelligit̄ licȝ p imprudētiaȝ: ideo videt̄ quasi ex malefitio teneri in factū accōe ꝛ inq̄ntū de ea re equū religioni iudicantis visum fuerit penā sustinebit. ff. e. l. fi. ꝛ insti. de ob ex qua. male. cc. pn.

De proxenetis:

¶Proxeneta est q̄ inquirit voluntates aliquoꝝ ſm glo. hic sup rubro. ꝛ dicitur apō nos licitator siue mediator: deducit̄ a proxeniso qō est hospicio coapto. et ꝓprie dicit̄ ꝯpositor ꝛ mediator emibiliū ꝛ vendibiliuȝ: media videlicȝ ista ꝑsona p ꝙ aliquis ꝯtractus celebrandꝰ vel ineundus ꝓcurat̄. et eiꝰ merces vel remuneratio dicit̄ ꝓxeneticū q̄ ꝛ philotropha dicūt̄. ff. l. ij. ꝛ iure licito peti possunt. ff. l. j. hos. ꝛ greci paranymphos appellant p̄sertim si cōditiōis alicꝰ ad matrimoniū vel amicitie q̄rēde inter aliquos: vel assessure vel alicuiꝰ alterius rei ꝓxeneta ꝛ ꝓcurator fit. Sūt eñ hmōi hōim officine: in magnis ciuitatibus: nō improbabiles in venditionibus: ꝯmercijs: ꝛ ꝯtractibꝰ licitis. Jmmo vtiles. l. fi. in. fi. ff. e.

De censibus.

¶Census est p̄statio tributi. vel est annua pensio q̄ de ꝓuentiꝰ reꝝ inmobiliū dat̄. no. j. q. iij. q̄situm. ꝛ in quo differat a tributo ponit bar. in. l. j. s. de pub. ꝛ vec. ꝛ Jo. an. in. c. ad audiētiā de p̄scrip. ꝛ ibi do. Ant. Et in quo differt census a pensione no. glo. in clem. j. de supp. neg. pl. in ℣. pensiones. Est aūt sciēdū ꝙ italia nō p̄stat tributū: q: dña ꝓuintiaꝝ in aut vt om. obe. iudi. §. hoc ꝯsiderātes in glo. ꝓuintias coll. v. ne pnceps prouintiaꝝ facta sit sub tributo. vt dicit glo. C. sine cen. ꝛ reli. l. omnes. licȝ albericus dicat ꝙ ē ancilla ancillaꝝ. cās vi. p arch. xxij. q. v. nō vos. Sūt aūt quedā ciuitates q̄ sunt iuris italici vt nō soluāt censuȝ vel tributū romanis de q̄bus. l. fi. ff. e. ꝛ quedā colonie. de q̄bꝰ in. l. j.

De verboꝝ ꝛ rerum significatione.

¶Cum omne ius quo vtimur vel ad ꝑsonas vel ad res vel ad actiones ptineat vt insti. de iur. na. §. fi. de quibus omnibus in hoc volumine pande

ctarum dictũ est. Sed quia in his vertunt̃ multe dubitatiões circa verboꝝ ꝛ reꝝ expositiones ꝛ interpretationes ideo de hoc ponit. Verbũ qñq; stricte ponit̃ put est pars orationis significatiuũ accõis ꝛ passionis. hic aũt largius ponit̃ ẜm denomiatiõe; ꝑ qualibet pte oratiõis. Et dicit̃ Vbũ ab aeris verberatu. quod cõmũe accidens ẽ omnibus ptib⁹ orationis. Rei etiã verbum est hic vt generale accipiendũ ꝑ qualibet re mobili vel inmobili aut se mouenti vt dixim⁹. ṡ. de re. cre. Et verba significant actiue: sed res passiue: qꝛ verba significãt: sed res significant̃. Et est significare: demõstrare rem de qua q̃rit̃ ꝑprio nomine ei attributo. sed hic largius sumit̃ vt etiam si ꝑprium nomen non interueniat: sed quocũq; modo designet̃ res vt ff. si certum pe. l. certũ. De significatione aũt verboꝝ plenissime ꝛ ꝑfectissime tradere non possum⁹. Sunt em̃ quedam q̃ nõ recipiunt ꝑfectam doctrinã: vel ꝑpter infinitate;: vt in omnib⁹ extra ordina. criminib⁹ puniẽdis. vel ꝑpter ꝯfusione; rei: vt cum q̃rit̃ qñ sit mora facta. ṡ. de vsur. l. mora. vel ꝑpter infidelitatẽ hominũ: vel varietatẽ ꝑsonarũ vt cum q̃rit̃ q̃nta fides sit habenda testibus: ꝛ ideo dicit lex. non posse omnes casus qui qñq; inciderint lege ꝯphendi. vt. ṡ. de le. ꝛ se. con. l. neq;. ꝛ. l. non pñt. ꝛ alibi: ꝙ plura sint negotia ꝙ̃ vocabula. ṡ. de ꝑscrip. ver. l. nata.

De regulis iuris.

Enumerato specialiter omni iure ꝑtorio ꝛ ciuili ꝑ titulos diuersos tractante de ꝑsonis rebus ꝛ actionib⁹ in q̃b⁹ omne ius ꝯsistit. vt. ṡ. de st. ho. l. j. nunc generales diffinitiones siue traditiones annectem⁹. Nec em̃ nouum est vt quibusdam specialiter enumeratis: generalis quedã subijciat̃ clausula q̃ omnia ꝯphendat vt. ṡ. ad. l. aq̃l. l. si seruus suu; . §. inquit lex. Est autem regula multoꝝ similium collectio ẜm gramaticos. vel est q̃ rem q̃ est breuiter enarrat. Et dicit̃ regula qꝛ regit vel normã recte viuẽdi pb; inde regularis quasi recte viuens: vel sub regula viuens. Dicit̃ etia; regula. eo ꝙ recte ducit nec aliorsu; trahit. Persi⁹. apposita ĩ ortos ostẽdit regula mores. Est em̃ r̃gula rectitudĩs vel certitudinis forma ꝑ ꝙ̃ scriptor nouit modũ recte scribendi: ꝛ secator modũ recte secandi ꝛ sic de similib⁹. Ita ꝑ regulas modum recte iudicandi cognoscim⁹. ij. dis. regula q̃si regulariter vera: ꝙuis paciat̃ exceptiões. qꝛ exceptio est de regula xxxij. q. ij. dominꝰ nr̃. Et ꝯstituit̃ regula ꝑ verba q̃ de sui natura omnia ꝯprehendũt. vt sunt vniuersalia affirmatiua ꝛ negatiua. Itẽ ꝑ verba negatiua: ꝛ indiffinita q̃ eq̃pollent vniuersali. C. de here. ven. l. vl. Officium regule ẽ plures similes casus sil' iungere clauo rationis. ꝯ. e. l. j. ibi q̃si cause ꝯiũctio est. ꝛc. Et solet dici ꝙ ꝑ regulã nõ statuit̃ ius ;; ex iure sumit̃ regula. ꝛ ideo ꝑprie loquẽdo dici debuisset nõ de regulis iuris ;; de iure regularũ. Allegat̃ tñ regula ꝑ iure. non tam ex origine ꝙ̃ ex forma ꝛ potior ẽ ei⁹ cã ꝑ q̃ facit regula: h; em̃ aduersari⁹ necesse ostendere rationẽ q̃re in illo casu regula nõ loquat̃ vt dicit glo. e. ti. l. vj. sup rubro. Quid aũt sit ius: ꝛ vnde dicat̃ dictũ ẽ ṡ de ius. ꝛ iur. ꝛ sumit̃ hic ꝑ nostro iure sc; ciuili: non canonico.

Expliciunt tituli digestoꝝ.

Sequūtur tituli Codicis:

Jber iste secūdus ex principalib⁹ legū volumib⁹: Codex diui iustiniani dicit̃. ⁊ catexochin id ē p eminētiā: vel per antonomasiā id ē vice ꝓprij nomis codex appellat̃. Sicut se h3 vrbis ⁊ poete aplicꝫ vocabulū vt insti. ð iur. na. §. s3 q̄tiens. ⁊ forte ideo q2 codex dicit̃ a cogendo: cogere em̄ vel impare ꝓpriū ē impatoris: vt ei⁹ nomē denotat. c⁹ ē hic liber. Et hec ē pcipua legis virt⁹ ff. de leg. ⁊ se. ꝯ. l. legis. vel dicit̃ a cogēdo id ē cōponēdo vel ꝯgregādo. sicut fructus dicūt̃ cogi ff. de peti. here. l. a pre. § vl. Uir. tityre coge pecus. Justiniani dicit̃ ad differentiā triū vetez codicū: hermogeniani. gregoriani. ⁊ theodosiani de q̄b⁹. ī. Nam intētio dn̄i Justiniani ē ex illis trib⁹ codicibus ⁊ extrauagantib⁹ ꝯstitutionib⁹ hunc codicē cōponere. finis aūt siue vtilitas summa ē: q2 hoc ope ꝑfecto facili mō erit access⁹ ad tutiores cāz diffinitiōes. ⁊ q2 ex hoc nouo codice resultabit recitatio diualiū ꝯstitutionū. Et q2 nō ē op⁹ maxima mole pecuniaz.

Jn nomie dn̄i nr̄i Jesu christi. dn̄i Justiniani sacratissimi p̄ncipis ꝑpetui augusti: repetite ꝑlectionis codicis libri primi ꝯstitutio prima. de nouo Codice faciēdo

Jmpator tractatur⁹ de ius. ⁊ iur. p̄mittit tres ꝯstitutōes q̄ vicē obtinent ꝓhemij. Jn q̄b⁹ auditorē beniuolū: docilē: ⁊ attentū reddit. Et in hac p̄ma ꝯstōe: impat. vetat. pmittit. punit. q̄ q̄tuor sunt leg; virtutes. ff. de leg. ⁊ se. ꝯ. l. legis. Jmpat cū decē philosophis id ē viris prudētib⁹ ꝯmittit vt codicē ꝯponāt vt. ī. e. § ideoꝫ ad hoc. vsꝫ illuc: ita tn̄. ⁊c. ꝑmittit additiōe3: detractionē: mutationē: vt ibi adiciētes. ⁊c. Uetat ex alio codice recitationē fieri vt in fi. l. punit vt. ī. l. ꝑr. § falsi. Docet etiā q̄d ipe sit aggressus: cū tradat hec q̄ necessario corrigēda esse. ⁊c. ⁊ ita q̄damō suū op⁹ ꝯmēdat.

De Justiniano codice cōfirmando.

Superior ꝯstitutō facta fuit: nō dū ꝯposito hoc codice: hec aūt cū iam erat ꝯpletus vt ꝓbat̃. ī. e. l. § hisdē prudentib⁹. ⁊ ideo ponit̃ in rubrica de iustiniani codic ꝯfirmādo: q2 antiquū codicē reiecit ⁊ hūc ꝯfirmat. Jn p̄ncipio aūt hui⁹ ꝯstitutionis ꝯmēdat vtilitatē sui opis ꝓbādo qualit̃ ad rē publicā spectat. Secundo mādatū certis ꝑsonis reperit iniūctū ⁊ eoz studiū cōꝓbat. Tertio tradit de vi legū. ⁊ adijcit de pena allegātiū illicitas leges. Circa ꝯpilatiōe3 aūt libroz legaliū colligi pōt: ꝙ decē fuerūt cōpositores p̄mi codicis iustiniani vt s̄. in ꝯsti. prima. sicut etiā decē viri fuerūt in petē dis tabulis. ff. ð ori. iur. l. ij. § exactis. ⁊ vij: dis. c. fuerūt. Jtē tres ī insti. vt in ꝓh. eiusdē. § cūqꝫ hoc deo. ⁊ quidecī3 ī ꝯpilatiōe digestoz. vt insti. in ꝓh. § q̄s ex oīb⁹. ⁊. ī. de. ve. iur. enu. l. ij. § q̄ oīa. Jtē quiqꝫ in ꝯpilatiōe noui codicis. ī. ⁊i. ꝑr. Jta dicit glo. s̄. in ꝯsti. j.

De emēdatiōe codicis iustiniani: et secūda ei⁹ edicōe.

Hec ꝯstō quattuor ꝯtinet ptes. Primo em̄ dicit qualit̃ curat ꝯponere leges ad negocia dirimēda: ⁊ q̄ð pat3 q2 iam fecit codicē ⁊ ꝯfirmauit eūdē Se

cundo dicit q̄ p⁹ p̄dictū codicē factū: fecit ipe multas cōstitutōes corrigēs ⁊ immutās leges de his q̄ erāt in codice: q̄ cōstōes cū nō essent in corpe codicis: mādauit q̄busdā sapiētib⁹: vt p̄mū codicē dissoluāt: ⁊ istas interserant: ⁊ alias inmutēt vt eis videbit̄: ⁊ sic nouū librum faciāt. Tertio dicit hoc esse factū. ⁊ ideo mādat eū s̄uari ⁊ nullā aliā impatoris legē nisi de nouo faciet. Si aūt aliq̄d fuerit scribi necessariū. in sp̄ali libro nouellaꝝ noīe assignabit̄. Quarto ⁊ vltio mittit eū senatorib⁹ cōstātinopolitanis.

De summa trinitate ⁊ fide catholica: vt nemo de ea publice cōtēdere audeat aut disputare.

Justinian⁹ eq̄tatis iusticieq₃ statuta inq̄situr⁹: p̄mittit de summa trinitate: a qua iusticia sicut ex ei⁹ diffinitiōe p₃ ducit originē. ⁊ oīs eq̄tas splēdescit in lucē: et q̄ꝛ sup̄ summa id est ineternū bn̄dicta trinitate: n̄ra fides q̄ dicit̄ catholica id ē vniuersalis cōsistit: ideo de ea pōit. Vel q̄ꝛ tractatur⁹ ē de iusticia: de ei⁹ p̄te p̄cipua p̄us exordit̄ id ē de religiōe. Religiōis aūt est p̄ncipiū fides: cū oē q̄d nō ē ex fide sit pctm̄. extra d̄ p̄scrip. c. fi. ⁊ xxviij. q. j. c. j. ⁊ n̄ra repatio a fide sumpsit exordiū. ⁊ nil boni possit superedificari vbi fidei deficit fundamētū. j. q. j. cū paul⁹. Ideo iustinianus sui op̄is posuit summā trinitatē. ⁊ fidē catholicā fundamētū. vt dicit glo. hic sup̄ rubro. de qua q̄a publice tractari sepe nō expedit: supponit vt nemo de ea. ⁊c̄. Et dicit̄ summa q̄ꝛ maior: immo maxima ē oīm reꝝ vtpote cū ab ea tāq̄ a p̄ma cā oīa p̄cedūt. ſ. de ve. iur. enu. l. j. circa p̄n. Trinitas dicit̄ p̄pter p̄sonas q̄ in diuinitate cōsistūt: vt em̄ ali⁹ ē pr̄: alius filius: ali⁹ sp̄ūssanctus: ita alia ē p̄sona pr̄is: alia filij: alia sp̄ūs sancti. nō tn̄ tres dei s₃ vn⁹ tm̄ deus: nec tres triū p̄sonaꝝ s̄be: sed vna tm̄ q̄ greca vocabulo vsyon id ē indiuisa s̄ba dicit̄. vt. s̄. e. l. ij. est itaq₃ vt iam dictū ē trinitas in p̄sonis: vnitas in suba: deitate: essentia: maiestate: gloria: eternitate: inmēsitate: incōmutabilitate: oīpotētia cui laus: honor: virtus: et magnificentia p̄ infinita secula seculoꝝ. Fides aūt q̄nq₃ ponit̄ p̄ p̄missione vt insti. de re. diui. § vendite. q̄nq₃ dicit̄ p̄positum siue mētis intētio in cōtractu vel extra cōtractū adhibita. vel si fuerit in re alterius: cōtrahentis vel nō contrahētis adhibita ad euꝫ decipiendū: vel vt ei p̄iudicet̄ dicit̄ mala fides seu intētio: Ceterū si fuerit vt tibi cōsulas nec quēq̄ fallas: dicit̄ bona fides vt ff. de x̄. sig. l. bonam. Itē dicit̄ fides credulitas: ⁊ in hac significatiōe sumit̄ hic. Un̄ ap̄lus fides ē suba reꝝ sp̄ādaꝝ: argumētū nō apparētiū. ⁊ itellige credulitas nō c⁹libet rei s₃ circa trinitatē: ⁊ ea q̄ salutis sunt eterne. Et dicit̄ fides idō q̄ꝛ fiet. omīo em̄ futuꝝ ē q̄d sperat̄. vel dicit̄ a fidis que grece chorda dicit̄. Sicut em̄ in cythara chorde cōsonare debēt ad p̄ficiēdā melodiā: ita ⁊ int̄ amicos aīa: ita ⁊ ad deū ⁊ cū deo pectora n̄ra ⁊ corda cōsonare ⁊ quadrare d̄bēt ad cōstituēdā cōsonātiā salutiferā ⁊ celestē harmoīā. Dicit̄ aūt catholica id ē vl̄is ⁊ vbiq₃ porrecta. Un̄ dicit̄ in v̄gio poemate: In oēꝫ terrā exiuit. ⁊c̄. Hinc et imperator hic: cunctos populos inquit. ⁊c̄. Que autem sit fides catholica: et quid de indiuidua trinitate ac incarnatione verbi: credere debeamus: altior est materia. q̄ p̄ns hoc opusculū vel capere: vel p̄fessio n̄ra explicare queat. Credim⁹ aūt auctoritate ap̄loꝝ ⁊ euāgelistaꝝ: ceteroꝝq₃ ecc̄lie dei fundatoꝝ. Itē cōciloꝝ q̄ttuor: Nicei: cōstātiopolitāi: calcedoñ. ⁊

ephesini vt.ī.e.l.cunctos.ꝛ l.victor.§.suscipimus. Male autem credētes multis penis afficiunt.q̄ explicant.ī.de here.ꝛ.ma.l.j.ij.ꝛ.l.q̄m. Sed ꝛ q̄dam ponunt.ī.e.l.j.§.reliquos.ꝛ.l.nullus.§.sciant.ꝛ.§.qui vero. Bene credentes p̄mio vite eterne afficiunt: si tn̄ aqua ꝛ spiritu renati: ꝛ tabulam penitentie post naufragium peccati arripuerit vt.ī.e.l.j.§.hanc.

De sacrosanctis ecclesijs et de rebus et priuilegijs earum.

Quia mater fidei ꝛ religionis est ecc̄lia vt.ī.e.iubemus.ij.in fi.j.rn̄o. ideo de sacrosanc.ccc.ponit. Cui eccl'ie opus est rebus tam diuino cultui: q̄ psonarum ibidem deseruientiū vsui suppeditantib⁹: Si quidem res sunt necessarie his qui in ecclesijs obsecundant diuinis ministerijs: qui em̄ altario seruit: de altari etiam viuere debet. s̄m apl'm. Ideo subiungit d̄ reb⁹. In q̄b⁹ q̄m eccl'ie multi gaudēt p̄uilegijs adducit d̄ p̄uilegijs earum. Eccl'ia aūt multis modis dicit.aliq̄n dicit loc⁹ ꝯsect⁹ parietib⁹ circūdat⁹ vbi ꝯsueuerūt deū timētes peccatorum veniā postulare.vt in aut vt lice.ma.ꝛ auie.§. q: vero ꝯperiunt. Et in hac significatione sortit p̄uilegia multa ꝛ est vnuȝ q: non ꝯcedit humanis corporibus vt ibi sepeliant vel vt morent in choro cum clericis.ī.e.l.nemo. Et alia duo notant in defensione fugientium ꝛ quiete orātium vt.ī.de his qui ad ecc.ꝯfu.l.pe.ꝛ vl. Et vnū in autoritate q̄ manumissioni p̄stat: q̄ si ipa sit coram iudice facta vt.ī.de his qui in ecc.manu.l.ij.ꝛ aliud in ꝓhibita habitatione vt.ī.de iude.ꝛ cel.l.in sinagoga. Sequens in ꝓhibita omnino eius alienatione etiaȝ si monachi fame pirent. vt in aut de alie.ꝛ emph.§.ꝛ quoniaȝ. Secundo ē ecc̄lia oīm fideliuȝ collectio. Et in hac significatione: multa sortiunt p̄uilegia circa dignitates q̄ denegant hereticis: ꝛ ꝯcedunt fidelibus.ī.de epi.au.l.nemo. ꝛ.l.iubemus.ꝛ in aut.ius iuran.q̄d p̄sta.ab his.q̄ ad. Tertio dicit ecc̄lia psona ꝯstituta ad seruienduȝ deo: vel collectio psonarum plurium ad idem destinata. Et in hac significatiōe multa sortit p̄uilegia.ī.e.l.pe.ꝛ vl.ꝛ.ī.e.l.j.ꝛ.de here.insti.l.collegium.

De episcopis et clericis: orphanotrophijs: ꝛ xenodochijs ptochotrophijs et assisterijs et monachis. et p̄uilegijs eorum. et castrensi peculio. et de redimendis captiuis ꝛ de nupcijs clericorum vetitis seu p̄missis.

Inter clericos ep̄s maiorem obtinet graduȝ: est em̄ episcopatus culmen dinig tatū vt dicit glo.in.c.ij.de preb.li.vj. Et dicitur episcopus ab epi. q̄d est supra.ꝛ scopos q̄d est speculatio: itaq̄ inspector vel superintēdens dici potest.viij.q.j.qui episcopatū.ꝛ.xxj.dis.cleros.habȝ em̄ superintendere circa clericos ꝛ circa omnes subditos.xvj.q.vij.omnes basilice. Sic et in archiepiscopo: ꝛ patriarcha.vt in aut.e.ti.§.sanctissim⁹.ꝛ.§.vt autē oīs.vn̄ et p̄ōt dici in eminēti specula exemplo rcōris ꝓuintie ꝯstitutus. vt ī.de pri.c:r.l.j. Clericus aūt dicit a cleros quod est sors: q: in sorteȝ dn̄i electi sunt.c.cū s̄m apl'm de p̄b.ꝛ dic.c.cleros. Horum offitiū est vt deo fui-

ant: sua distribuāt: ludis se nō inmisceāt. nec spectaculis: non fideiussioni bus ꝓ publicis tributis: vel ꝯductioīb⁹ alienaꝝ possessionū: ne curatores: vel ꝓcuratores litium: nō passim tutelis se inmisceant. ī. e. l. ij. ꝛ. l. decernim⁹ ꝛ in aut. e. ti. §. pb̄ros. In castrensi peculio clericoꝝ distinguit. eps ab alijs clericis. Nam eps hoc ipō ꝙ eps est: sui iuris ē: sicut ꝛ in multis alijs dignitatib⁹ ē. vt in aut. ꝯstō. q̄ de dig. §. pe. ꝛ antepe. ꝛ ideo nō dicit ar habere peculiū vt. ī. de inoffi. tes. l. vl. Sed patrimoniū vel res suas p̄prias in q̄b⁹ licȝ ei testari si ꝓbatū fuerit eū habuisse an̄ epatuȝ. vel p⁹ epatum iure tñ cognatiōis vsq̄ ad q̄rtū gradum. Cetere aūt res refuāt domi nio ecclesie. Presbiter aūt vel quis clericus: bene possunt esse in ꝑntū potestate: ꝛ res ad se ꝑtinētes hñt in q̄si castrēsi peculio: vt ꝛ testari possint in eis. ita tñ vt parentes eoꝝ legittimā ferāt. vt in aut. e. ti. §. pb̄ros aūt. Redemptio aūt captiuoꝝ ꝑ q̄s fieri debeat. ꝛ qualit̄ habet̄. ī. e. nulli. ꝛ in aut̄ de eccle. ti. §. si q̄s aūt. Qui aūt clerici nuptias ꝯtrahere pñt. habet̄ in aut̄ ꝺ mona. §. q̄d si fieri. ꝛ in aut. quo. opoꝛ. epōs. §. neq̄ aūt. ꝛ de nup. §. sȝ ꝛ si q̄s. et extra. qui cle. vel vo. ꝑ totū. Conuersatio aūt mulieꝝ oīmodo est interdcā epis ꝛ mōachis. alioq̄n eps ꝓuat̄ episcopatu. pb̄ri aūt ꝛ diaconi et subdiaconi: cū eis ꝑsonis q̄ effigiunt omnē suspicionē vt cum matribus ꝛ sororibus ꝯuersari pñt vt in aut. e. ti. §. pb̄ros. ꝛ quō opoꝛ. mona. viuere. §. nō ingredient̄. de hoc de coha. cle. ꝛ mul. Orphanotrophij sunt receptatores pueroꝝ ambobus parentib⁹ orbatoꝝ. Brephotrophi: sunt gubernatores pauperꝝ infantū. Ptochotrophij sunt paupuȝ sustentatores. Assisterie autem sunt femīe debiliū sustentatrices Xenon locus est vbi pauꝑes ꝑegrini recipiunt̄. Gierotoconiū est loc⁹ vbi senes ꝛ valitudinarij ꝛ ꝓpter senectutem tm̄ infirmi homines curant̄ glo. in. c. tributū. §. sanccimus xxiij. q. viij. hinc dicit glo. in. c. iij. de reli. do. ponit̄ in bepho. hieron. orpho. ptocho. ꝯ xenon. Infirm⁹: vetulus: puer: orphan⁹. ꝛ peregrinus.

De episcopali audiētia. ꝛ de diuersis capitulis q̄ ad ius curamq̄ ꝛ reuerentiam pertinent pontificalē

Episcopalis audientia ē iurisdictio ipius epi ꝙ hȝ in suos clericos q̄nq̄ ex necessitate vt si cleric⁹ ꝯueniat̄ ciuiliter vel ꝓ crimine ecclesiastico vt in aut. de mand. prin. §. si vero canonicū ꝛ in. c. si q̄s contra de fo. ꝯpe. Q̄nq̄ ex voluntate vt. ī. e. si quis ex ꝯsensu. scȝ de cā pecūiaria nō crimīali. vt. ff. de arb. l. non distinguem⁹. §. item iul. ꝛ hoc cū eligit̄ vt arbiter Sed ꝛ vt iudex ordinarius eligi pōt vt. ī. e. epale. ꝛ. ff. de iud. l. j. Aliq̄n etiam desyderat̄ ex necessitate in q̄busdam negocijs q̄ non oīo formaȝ iudicij habent vt in alienatione rei ecclīastice vt in aut. de alie. ꝛ emphi. §. ꝑ eos Xo ꝛ. §. ab illis. ꝛ in ti. de anna. excep. l. vt ꝓfectius. ꝛ. ī. e. l. si pñs. Ad curā aūt ꝛ reuerentiaȝ. id ē ad reuerēdaȝ sollicitudinē epi multa spectāt: scȝ vt curā habeat de incarceratis. ꝛ de redemptiōe captiuoꝝ. ꝛ vt pūiant̄ dānati. ꝛ sīilia vt. ī. e. l. addictos. ꝛ. l. iudices. ꝛ. l. christianos. ꝛ in aut de sanc. epi. §. pe.

De hereticis ꝛ manicheis ꝛ samaritanis.

De ministris catholice fidei ꝛ eoꝝ ꝓuilegijs dixit nunc de aduersarijs et

eoꝝ penis.sc3 de hereticis in genere.⁊ specialiter ꝺ mãicheis ⁊ samaritãis q̃ ꝑfidiores hereticis sunt ⁊ maiori digni pe͞na.Est aũt heretic⁹ q̃ vel leui argumento a iudicio catholice religiõis ⁊ tramite ꝺrect⁹ fuerit deuiare vt.ĩ e.l.ij.vel q̃ nõ ẽ membrũ fidei catholice eccl͞ie.vel qui est diuersaꝝ heresu3 vt in aut.de p̃ui.dot.coll.viij.vel q̃ nõ credit ꝭm qꝺ p̃dicãt q̃ttuor ꝯcilia vt.ĩ.e.l.q̃cũq3.dicit͛ ab heroume qꝺ est opto seu eligo.vñ etiã apheresis q̃ apud nr̃os ablatio dicit͛:⁊ dieresis q̃ ẽ diuisio:⁊ synerefis q̃ ẽ diuisoꝝ cõiũctio.Dicit͛ itaq3 heres opatio siue electio.eligũt eñ heretici sectã specialem:⁊ catholice religioni ꝯtrarã vel diuersa3.Cicero in parador.Estq3 in ea heresi q̃ nullũ seq̃t͛ florem orõis.Hereticoꝝ aũt q̃da3 p̃dicãt turpiora et in maximo sunt errore:vt Manichei.samaritani.borborite.pagani.mõtaniste.tascodrogi ⁊ orphyte:q̃b⁹ omnib⁹ oĩs legittim⁹ actus interdiceđ⁹ ẽ vt.ĩ.e.q̃cũq3.⁊.l.qm̃ multi §.idcirco.⁊ cũ alijs hominib⁹ nihil ex legibus vel morib⁹ hñt ꝯmũe.⁊ oĩo tñ rei lese maie.tenent͛.ĩ.e.l.mãicheos.Et sũt manichei q̃ xp̃m dicũt nõ eẽ vt dicit glo.j.dic.l.manicheos ⁊ extiterũt a q̃dam ꝑsa q̃ vocat⁹ est manes.hic duas nat͛as ⁊ duas substãtias introduxit id ẽ bonã ⁊ malã:et aĩas ex deo q̃si ex aliq̃ fonte manare asseruit:testm̃ vet⁹ respuũt:nouũ ex ꝑte recipiũt.ita dicit tex.xxiij.q.iij.c.q̃da3.vbi varie secte hereticoꝝ.⁊ in.l.arriani.ĩ.e.multi heretici nominant͛.q̃ oẽs in dic.c.quida3 exponunt͛.

Ne sanctum baptisma reiteret͛.

Rebaptisare baptisatũ gen⁹ ẽ heresis ideo p⁹ hereticos ponit͛ hec materia ꝓhibẽs ne sctm̃ baptisma dñi r͛iteret͛.Et q̃dẽ si certũ ẽ aliquẽ esse baptisatũ sel͛:nõ ꝺ3 iteꝝ baptisari:alioq̃n baptizato ⁊ baptisãti vltimũ supplicium ĩponit͛ qꝺ morte ĩꝑptamur.ĩ.e.l.ij.vbi aũt aliq̃s nõ ẽ baptisat⁹ sel͛:s3 xp̃ian⁹ tm̃ ⁊ ita cathecumin⁹ vel cathecizat⁹ vel inicitat⁹ ministerijs orthodoxoꝝ.p⁹ea baptizat⁹ ꝭm morẽ hereticoꝝ.imponit͛ baptisanti ⁊ baptizato pena exilij ⁊.x.libraꝝ auri.ĩ.e.l.vl.de hoc in.c.ij.⁊.c.q̃dã de here.⁊ ĩ ti. de sacra.nõ iter.ꝑ to.

De apostatis.

Apostate plus q̃ꝫ heretici sunt.et sunt hi q̃ noĩe xp̃ianitatis ĩducti sacrificia p⁹ea fecerĩt:vel faciẽda mãdauerĩt:fidẽ polluẽdo q̃ꝫ deo dedicauerũt ⁊ ꝑ datiõe3 diuini ministerij in ꝓphana migrãdo.Est eñ apostasia a nr̃is idem refugiũ vel rebellio.Inde apostata.Et q̃ sit coꝝ pena ponit͛ hic in.l.j j.⁊.iij.⁊.in.l.apostataꝝ.⁊.in.c.pe.⁊.fi.extra.e.ti.

Nemini licere signum saluatoris xp̃i in silice vel marmore vel humi sculpere aut pingere.

Signũ crucis humi ponere ẽ ꝯtrariũ religioni:ẽ eñ ab hõib⁹ adorãdu3 ⁊ venerãdũ.⁊ si in mãib⁹ alic⁹ gestat͛ ei debem⁹ cũ deuotiõe assurgere:⁊ si alicubi positũ emineat:honorẽ debẽ⁹ impẽdere.Iꝺo ꝓhibet͛ hic ne hũi ponat͛:vel in aliq̃ mat͛ia humi posita sculpat͛ aut depingat͛:ne pedib⁹ ꝯculcetur.Qui posuerit vel positũ nõ leuauerit grauissima pena mulctat͛ q̃ꝫ mortem interꝑtamur.ff.de pe.l.vl.⁊.ĩ.e.l.j.ꝺ adoratiõe cruc͛ habet͛ ꝺ.ꝯ.dis.iij.crucis et in.c.si canonici.§.fi.li.vj.⁊ in.clem̃ vna.de sum.trini.

De iudeis ⁊ celicolis.

Judei anteq̄ dominū nr̄m crucifigerēt nō grauabant immo priuilegijs gau-debāt et popul⁹ peculiaris vel specialis dn̄i dicebant. dicti em̄ erāt iudei q̄si deū videntes f̄m interp̄tatiōe3 Jo. an sup rubro. extra. e. ti. vel dicunt a iuda q3 illa trib⁹ erat p̄stantior ceteris ar̄. lvj. dis. dn̄s. Postea aūt pdi derūt priuilegia sua ex delcō. ī. e. l. iussio. Ita vt nō inmerito de eis dcm̄ sit. homo cū in honore eēt nō intellexit: id ē intelligere noluit: reputat⁹ ē iu-mētis silis illis fact⁹. Judei em̄ vt plini⁹. li. xiij. na. his. scribit: gens ē ptu melia numinū insignis. Et ideo ab oīb⁹ dignitatib⁹ ⁊ officijs publicis int̄ xp̄ianos repellunt. ī. e. l. vl. Celicole aūt dicunt q̄ celū q̄si deu3 colunt: vel celi planetas sc3 solē: lunā vel stellas. Et hi licet xp̄ani sint: ceteroꝝ tn̄ he-reticoꝝ penā patiunt. nisi r̄sipiscāt ⁊ ad veneratiōe3 xp̄ianā ꝯuertāt. q̄cq̄d em̄ a fide xp̄iana discrepat: legi xp̄ane ꝯtrariū ē. ī. e. l. celicolaꝝ. hi et plāe tiste appellant.

Ne christianū mancipiū heretic⁹ vel pagan⁹ vel iude⁹ habeat vel possideat vel circūcidat.

Mancipiū xp̄ianū: id ē fu⁹ ab heretico pagano vel iudeo possideri non d3 siue erat xp̄anū tp̄e emptiōis siue p⁹ emptiōe3 fuerit factū xp̄ianū vel de syderat fieri. d3 em̄ iude⁹ istud vēale exhibere infra mēse3 ⁊ iusta ꝑdcōe vē dere nō ampli⁹. xij. solidis id ē aureis: qꝫ si ꝑniciose id retinere ꝯtendit: et mancipiū ⁊ p̄ciū ꝑdit. l. j. ⁊. ij. de iudeis extra. ⁊. ē. de epi. ⁊ cle. l: vl. ⁊. ī. e. l. j. in fi. Itē īponit capitalis pena heretico hoc ip̄o qꝫ habuit vt. ī. e. l. j vel circūciderit vt ibi. de hoc. liiij. dis. fraternitatem.

De paganis ⁊ templis ⁊ sacrificijs eoꝝ.

Pagani id ē saraceni dicunt q̄ deos innumeros deasqꝫ immo demones colunt et adorāt. Et dict⁹ ē pagan⁹ id ē villan⁹ hoc ē in villa natus na3 cū iuxta fontē q̄ grece pigi di cit̄ villa fieri ꝯsueuerit deductū ē vocabulū paga n⁹ id ē villan⁹ Juu. cici⁹ falsū ꝑducere testē ꝯtra. paganū possis. Et Per sius. Ip̄e ego semipagan⁹. hinc et paganus dicit̄ q̄ nō ē miles. C. ō inoffi-testa. l. si. Itē ⁊ paganus dici p̄t q̄squis militiā fidei orthodoxe nō suscepit: et in pagis hoc ē sepatis et diuersis sectis a fide nr̄a detinet̄. ⁊ sic capit̄ toto hoc titulo. Tales sacrificia sua puta cū imolatiōe hidētū aut aliaꝝ pecudū ac exenteracōe extoꝝ inspectōe qꝫ iliū et intestinoꝝ: ac alijs sup̄sticiosis di-uinatiōib⁹ facere ꝓhibent. Itē templa sua clausa habeāt sub pena mortis et amissiōe bonoꝝ. ī. e. l. j. Itē oīa tēpla paganoꝝ applicāt reip. vt impa-tor ea vbicūqꝫ velit possit dare: sicut phoca cesar. fecit b̄to Bonifacio de tē-plo qd̄ vocabat̄ pantheon: id ē oīm̄ deoꝝ. ī. e. l. oīa.

De his q̄ ad ecclesias ꝯfugiūt vel ibi exclamāt ⁊ ne quis ab ecclesia extrahatur.

Inter cetera priuilegia q̄ h3 ecc̄lia: hoc p̄cipuū ē ne ꝯfugiētes ad eā alicui⁹ temeraria auctoritate abstrahant. cū tali distinctiōe: sint liberi vel serui. Si serui vel coloni vel ascripticij: vel liberti vel alie ꝑsone de alicui⁹ fami lia. tales sine magna mora restituūt dn̄is suis: vindicātib⁹ in eos vbi acri ter deliquerūt. Aut si non deliq̄runt acriter: fiat remissio ex humanitate in tercedente religioso yconomo. et sacramento p̄stito a dn̄o qꝫ ob causa3 illa3

non ledat eos. ?. e. l. pñti. §. sane. ⁊. lege si seru⁹ cuiusq̄ et i aut. ḋ sanc. epi. §. si qs aũt ad monasticã. hoc si fuus ꝯfugerit ad ecclesiã sine armis. Alioquin cõtinuo dño vel a q̄ recessit indicet. si ei copia abstrahãdi deneget. et hoc vbi cõfugit ad ecclesiã ꝓpter suũ delictũ. Alioquin si ꝓpt seuitiaȝ dñi cõpellat dñs vendere ipm bonis cõdcõib⁹ id ẽ ne ampli⁹ reuertat in ptãte dñi. ff. de his q̄ sunt sui. vel alie. l. ij. nisi forte serui mallẽt redire: ⁊ tunc restituent. vt dictũ ẽ. ?. e. l. vl. in fi. Si aũt liberi cõfugerit ad ecclesiaȝ: aut heretici: aut xp̄iani vel iudei. Si heretici vel iudei: nõ suscipiant vel retineantur nisi ꝯuerti vel reuerti velint ad fidẽ. ?. e. l. j. Si aũt xp̄iani: habẽt ꝑmissionẽ securitatis a p̄side loci vsq̄ ad xxx. dies. ⁊c. vt in aut. de man. pn. §. sed neq̄ et fiat postea vt. ?. e. l. pñti. Sed si qs temeritate sua confugaȝ extraxerit de ecclesia aut extrahere conat⁹ fuerit: tãq̄ crimine lese maie. cõmisso tenet et vltimũ suppliciuȝ paciet. ?. e. l. fideli et. l. vl. in p̄n. nisi confuga erat homicida vel adulter vel raptor virginũ vt in aut. de man. p̄n. §. neq̄ aũt homicidis de hoc in. c. int alia. et. c. si. extra de inmu. eccle.

De his qui in ecclesia manumittunt.

Sicut ecc̄lia fugientib⁹ fauet: ita et manumittẽdis qr in ecc̄lia corã episcopo et sub aspectu plebis manumissus: ꝑinde habet ac si apud iudicẽ manumissus esset. Naȝ iste due spẽs manumissiõis parificant vt inst. ḋ liber. §. j. Ita tñ q̄ manumittẽs suam p̄uatam scripturã de libertate danda exponat In qua et sigillum suũ debet apponere. vt. ?. e. l. j. Quid aũt sit manumissio dixi in. ff. in ꝓprio. ti.

De legibus et cõstitutionib⁹ p̄ncipũ: et edictis.

De diuinis dictũ est: nunc de humanis sacris: naȝ leges sacre sunt. ?. e. l. leges sacratissime: q̄ cõstringunt hominũ vitas ad sancte beateq̄ viuendum Lex qñq̄ ponit stricte ꝑ statuto populi romãi: qñq̄ large ꝓ omni rationabili statuto et ita regula est iustoꝝ et iniustoꝝ vt dicit in translatione greca. ff. e. l. ij. Vñ dicit. ipi legem non habentes sibi ipis lex sunt. Constitutõ vero p̄ncipis. et edcm̄ legis ptes sunt: et differt ꝯstitõ ab edicto. qr cõstitutio potest eẽ generalis et specialis vt in. ff. de ꝯsti. p̄n. l. j. §. he sunt et §. plane. Edictũ vero est principis generale statutum. ?. e. l. iij. de his dixi. ff. de leg. et. ff. de cõsti. p̄n.

De mandatis principum.

Quia mandata sunt ꝯstitutiones speciales p̄ncipis: ideo post ti. pr. ponitur. Est em̄ mandatũ non q̄libet constitutio: sȝ ea dũtaxat q̄ p̄cipit imperator: q̄liter is q̄ eligit ingratus laudabilit gubnare ꝓuĩciã possit. ⁊ id dicit sanctio. vt in aut. de man. prin. ⁊ per totam legem illam docetur magistratus qualiter debeat se habere. Et differt mandatum a constitutione: sicut species a suo genere. Circa mãdata autẽ hoc generale est. fiãt vel nõ fiant grã admistratiõis gerẽde: vt nõ credat aliq̄s ea habere nisi sacr lr̄as p̄ncipis ostendat: et ita plus creditur hoc casu litteris q̄ testibus. ?. de epi. et

ele.l.si qua.§.vl. In ꝓcuratore aūt q̄ agit nomīe meo: non exquirit habeat literas vel non: sed q̄litercūq̄ ꝓbet se habere mandatū: vel caueat rē ratā dominū habituꝝ. ī. de ꝓcur. l. j.

De Senatus consultis.

De materia huius ti. dixi. ff. e. ti. ꝛ de ori. iur.

De veteri iure enucleando: ꝛ de auctoritate iurisprudentium: qui in digestis referuntur.

Due ꝑtes legis scꝫ ꝯstitutio: ꝛ senatuscōsultū expedite sunt: sup̄est d̄ ple biscitis ꝛ p̄torum edictis: ꝛ ita de enucleatione veteris iuris: in ꝓpositione em̄ veteris iuris q̄dā maiorē: q̄dā minorē scientiam habuerūt: de q̄b⁹ hic. Dicit aut vetus ius q̄ ab vrbe roma ꝯdita ꝛ romuleis tꝑib⁹: vsq̄ ad tꝑa iustiniani: fere ꝑ mille q̄dringētos annos ꝯfusa ista iura fuerūt vt. ī. e. l. j. §. j. ibi reperimus aūt. ꝛ. §. cūq̄ hec materia. ꝛ. l. ij. j. r̄no. Enucleādū aūt dicit q̄ sicut in nuce p̄mo qđ est amaꝝ inuenit. Ita ꝛ ī isto veteri iure erāt tot multitudinis acerbitates: q̄ nemo eas legere vel intelligere poterat. Itē sicut in nucleo testa dura inuenit: ita ibi dure ꝛ iniq̄ erāt sentēcie f̄m Azo. Itē sicut nucle⁹ q̄dā inutili pellicula tenet: ita ꝛ in illa multitudine tāta: sublata sup̄fluitate antiq̄: ꝛ necessariis ꝛ vtilib⁹ collectis ꝓut melius ꝑt. ī. e. l. j. §. sꝫ ꝛ si aliq̄d. Iniungit aūt q̄busdā disertissimis viris. cū sum-ma ꝓuidētia hāc enucliatiōeꝫ facere: q̄ extendebat in duo pene milia libro-rū: ꝛ pl⁹ q̄ trecies centena milia versuū id ē ꝑagraphoꝝ vel respōsoꝝ vt. ī. e. l. ij. §. sꝫ cum omnia

De iuris et facti ignorantia.

Quia leges ab omnibus sciri debent ꝛ intelligi: ignorantia aūt tā in iu-re: q̄ facto. sepe in pactis ꝛ causis p̄tendit. ido de ea. dixim⁹ ff. e. ti. plene.

De precibus imparatori offerendis et de q̄b⁹ rebus supplicare liceat. vel non.

Quia dn̄s imperator caput ē et minister ac executor legū de q̄bus. s̄. ideo d̄ ipo primo videamus: sed q̄ nō temere sed ꝑ p̄ces est adeund⁹: qualiter hoc fieri debeat ꝛ d̄ q̄b⁹ reb⁹ sibi liceat supplicari hic tractat. Et q̄dē offe-runt ꝯsiderata ꝯsuetudine ꝛ iure. Cōsuetudine vt q̄ pileo ꝛ pallio reiecto: genib⁹ flexis p̄ces porrigende sunt. Iure q̄ breuiter est ei exponēdū nego cium: ea videlicꝫ tm̄ verba de q̄ꝫ sensu inter ꝑtes fuerit dubitatū. ī. e. l. vl. Licet aūt supplicare ꝓ hereticis vt fecit papa. s̄. de sum. tri. l. vl. §. sed q̄ gremiū. Item ꝓ minore damnato a p̄ncipe: q̄nq̄ licꝫ raro: ꝑmittit suppli care ꝓ b̄nficio in inte. res. c̄ū minor dicit se ꝓditū ab aduocat. ff. de mino. l. minor aūt. §. ī autem. Itē durāte officio ꝑ̄sidis ei⁹ subiecti supplicare pos sunt principi vt furtū ei⁹ puniat. vt in aut. vt indic. sine q̄quo suff. §. si q̄s au tē preter. Item cū ordinatio clericoꝝ facta ē ꝑ pecuniaꝫ vt in aut. q̄ opor. epi. §. vl. Et in casu. l. quotioes. ī. e. Et in his q̄ non sunt fisco damnosa. vt ī. e. l. nec damnosa. Item in his q̄ nō sunt iuri ꝯtraria: alias rescriptuꝫ im-

petratū non tenet. sed dicit subrepticiū. ī. e. l. rescripta. de qb⁹ pleni⁹ dicemus. ī. si contra ius vel vti. pub.

Qn̄ libellus pn̄cipi datus facit litis ꝯtestationē.

De supplicatione pn̄cipi facta ī genere s. dixit nūc de ei⁹ effectu. Est autem effectus supplicatiōis q̄ pn̄cipi porrigit̄: ꝙ si īpator ad eam rescribat: vicem obtineat litis ꝯtestate quātū ad hoc vt ꝑpetuet̄ in xxx. vl' forte in xl. annos: sicut in cōtestatiōe dicit̄. ī. de anna. excep. l. j. ⁊ ita pōt intelligi q̄d dicit̄. ff. de acc. ⁊ ob. l. ꝯstitutiōib⁹. Hec tn̄ non habēt locū in qualibet accōne: sed in p̄toria ⁊ annali vt ē iniur. vi. bo. rap. ⁊ qḋ me. cā. q̄ non sunt rei ꝑsecutorie ff. de acc. et ob. l. in honorarijs. ciuiles eñ solitis ⁊ cōmūib⁹ modis tm̄ ꝑpetuāt̄: vt contestatiōe: executoris ꝯuentione: debiti agnitiōe: nō aūt sola libelli oblatiōe. vt. ī. de p̄scrip. xxx. an. l. si quis. ⁊. l. cū notissimi. Est ergo mens tituli. ꝙ sicut p̄torie et annales accōes: q̄ d̄ sui naẗa tp̄ales sunt ⁊ anno expirāt: p litis cōtes. ꝑpetuent̄: ⁊ fiunt postea ꝑpetua ad agendum. vt insti. de ꝑpe. ⁊ temp. acc. § penales. l. cum mora. C. de transac. ⁊ ibi bar. Ita et in eis accō annalis ꝑpetuatur si libellus pn̄cipi porrigit̄ ⁊ ille ad eū rescribat. ī. l. j. ⁊. ij. Secus si alij iudici offerat̄. dic. l. ꝯstitutionibus. ff. de acc. ⁊ ob. ⁊ ex his etiam casibus fit accō annalis trāsitoria ad heredes: vel contra. vt dic. § penales. ⁊ dic. l. ꝯstitutiōib⁹. In casibus tn̄ etiā ciuiles accōes ꝑpetuant̄ sola libelli oblatione: hoc cū impedior litem contes. ꝯtra reū. vel ꝓpter furorē suum: vel dignitatem vel absentiā: vel infantiam vt. ī. de ann. excep. l. vt ꝑfectius.

Ut lite pendente: vel post ꝓuocationē: vel post diffinitiuam sententiam nulli liceat supplicare imperatori.

Qn̄ sit supplicandū vel non: ponit: scilic3 pendente lite pn̄cipalis cause vel post ꝓuocationē sc3 pendente causa appellatiōis. aut post diffinitiua3: sc3 q̄ non potest retractari post appellationē. his eñ modis supplicare nō licet. Ante litem aūt ꝯtestata3 si supplicetur: admittit̄ supplicatio ꝓ executione iuris ciuilis: vel iusticia cōmūi: si tn̄ p̄ses vel d̄fensor loci. primo fuit ad eus qui circa ius cōmune ꝑtes suas ad plenū potuerūt accomodare vt in aut̄ de man. prin. § sit tibi ⁊ vt differen. iudi. in pn̄. Si aūt fiat supplicatio vt det̄ ꝑuilegiū tenet etiā his p̄missis. q: nec sufficiētes eē potuerūt in dando ꝑuilegiū. Si v̄o p⁹ litē nullomō t3. vt in rubro. ⁊. ī. e. l. vl. In casibus tn̄ supplicat̄ etiam pēdēte lite. hoc ē vt edant̄ acta: vel sentētia. ī. e. l. ij. vel ali⁹ associet̄ iudex: vel vt termineẗ cā: vel vt citius finiat̄ vt in aut̄. in me. litis non. ꝓfer. sa. for. § sup hoc. coll. viij. Et h3 locū hec rubrica qn̄ supplicat̄ ꝓ his q̄ sunt inter ꝑtes ī lite. ꝓ his aūt q̄ nō sunt in cōtrouersia licet supplicare etiā qn̄cūq3.

Si contra ius vel vtilitatē publicā: vel p mendaciū fuerit aliquid postulatū vel impetratū.

Si rescriptū vel ꝑuilegiū ꝯtra ius dei: apl'oꝝ: euāgelistaꝝ: ꝓphetaꝝ: in dulgeꝫ: oīo respuiꝫ. qꝛ supiozis legē tollere nō potuerūt. clem. ne romani de elec. pōt tñ distinguere ꝓ qualitate ꝑsonaꝝ ⁊ publica vtilitate de q̄ hic late ꝑ doc. et in. c. fi. de consue. Si aūt sit contra ius humanū. Aut est in lesione alterius: aut non: Si est in lesiōe: si q̄dē ledaꝫ in eo qđ ei cōpetit de iure naturali: nullū est ꝑuilegiū vel rescriptū. qꝛ iura natalia dicunꝫ immutabilia insti. de iur. na. § pe. fall. in casib⁹. ī. de quadri. ꝑscrip. l. vl. ⁊ đ ve- di. re. fis. l. j. Si aūt ledaꝫ ī iure ciuili: puta circa accōes q̄ oēs īducte sunt a iure ciuili ff. de ori. iur. l. ij. et ita ꝙ ius oīno ꝑimatur: vel ex toto agendi deneget ꝑtās: et tunc non tenet. vt. ī. e. l. vl. Nec eñ verisimile ē ꝙ imꝑatoz voluerit concedere ꝑuilegiū cū tanto ꝑiudicio: cū ipē iudicib⁹ cōmittat ne rescripta contra leges admittāt. ī. e. l. vl. ⁊. ī. de in off. testa. l. si qñ in ꝑn. Si aūt non ꝑimaꝫ sed differaꝫ bene tenet vt. s̄. de ꝑci. impe. off. l. q̄tiens. et ī. e. sacrilegij. Si aūt rescriptū indulgeꝫ cōtra publicā vtilitatē: non tenet sed opoꝛtet ꝙ fiat secūda iussio. vt dixi. s̄. de preci. impa. off. Ubi aūt ꝑ mēdaciū impetraꝫ siue quis mēciaꝫ ꝑncipi in iure scripto: in q̄ tñ nō est verisi'e ꝑncipē decipi: qꝛ in scrinio ei⁹ pectozis oīa sunt ꝯdita iura. ī. de testa. l. oim. ⁊. c. j. de cōsti. li. vj. scꝫ dicendo aliter legeꝫ statuere ꝙ statuat vel in iure nō scripto: id ē cōsuetudine ī quo fac li⁹ pōt decipi ꝑnceps dic. c. j. Siue mētiaꝫ in facto dicendo se nō accepisse pecuniā mutuo. ⁊c. Siue mentiaꝫ in fraudē tacendi vt qꝛ cū sit libertus alienus: hoc tacito faciat se arrogari vt ingenuū: cū non possit de iure. ff. de adop. l. nec libertū. Uel tā ꝙ dominus rei: vel creditoz pecunie impetrat rescriptū ad iudicem certuꝫ de agendo hoc tacito ꝙ possessoz vel debitoz sit iaꝫ ab eo absolut⁹. tenet rescriptum in his omnibus mendacijs impetratū. vt tñ datus iudex ꝓ tenore veritatis causam examinet ⁊ eam diffiniet non ꝑ affirmatiōe depcantis id est ꝓ mendacijs in depcando admissis vt. ī. e. l. ꝑscriptione.

De diuersis rescriptis ⁊ pragmaticis sanctionibus

Supra de rescriptis contra ius elicitis in specie: nūc ponit in generre dicens de diuersis id est varijs rescriptis. sicut ⁊ illa rubrica in. ff. intelligiꝫ de diuer. ⁊ tempo. ꝑscrip. Rescripta aūt indulgenꝫ ꝓposito die ⁊ consule. licꝫ illud de consule hodie ex consuetudine non seruerꝫ. vt. ī. e. l. si qua beneficia. Item dies incarnationis domini exprimiꝫ: vt incheeꝫ instrumētū auctoze deo. ⁊ supponiꝫ indictio. ⁊ nominabiꝫ imꝑatoz ⁊ eius imperij tꝑs vt in auꝫ. vt ꝑpo. no. impera. docu. coll. v. Item debet scribi rescriptū purpurea scriptura: et signari ardoze cocti muricis et triti coccinij. Est eñ murex quidam piscis ex cuius sāguine tingitur purpura. Item debet et imperatoz se subscribere. ī. e. l. sacri afflatus. Item debet subijci annotatio: qua contineatur inter quos: et ad quem iudicem et per ꝙ personam fuerit dictata iusso principis id est ipsuꝫ rescriptuꝫ. vt in auꝫ. vt diui iuss. coll. viij. Item semper debet inseri illa condicio. si preces veritate nitanꝫ et si non monstreꝫ inserta non valꝫ rescriptuꝫ vt. ī. e. l. vl Et quod dictum est in rescriptis seruatur in pragmaticis sanctionib⁹. Est autē annotatio rescriꝑtū ꝑncipis ei⁹ pꝛopꝛio motu indultuꝫ. Pragmatica sanctio est quod consilio

pcerum pnceps statuit 𝔷 sanccit nec indulget sup priuatis negotijs singulorum sed vniuersitatum vt. j. e. l. vl. §. vl. pragma eni cā dicit hinc pragmatica sanccio: qstio q causatiua ē 𝔷 cū cause cognitiōe fit vt dicit glo. in c. j. extra de rer. pmu.

De statuis et imaginibus.

Quia p rescripta pcedebāt fieri imagines i suū aut alienū honorē ideo d his ponit. Et est differentia inter statuā 𝔷 imaginē qr in statua nihil est qd homis effigiem nō designet. In imagine aūt sic nā ē sola pictura 𝔷 multe ptes q non designāt membra hominis vt dicit glo. sup rubro. Erat olim vsus statuarum apud barbaros frequēs a romanis postea vsurpatus est in signum deificationis: putabāt eni ex bonis huius vite: alterius vite beatitudinem futuram. Qd diui pncipes ex toto tollere nō potuerūt: sed sine suo puilegio erigi statuam phibuerunt penā ptrauenientibus irrogantes vt. j. e. l. j.

De his qui ad statuas ꝯfugiunt.

Confugientes ad statuas: si quidē iusto timore aliorum: ne seuiāt in eos: fm leges vindicent. Si vero ꝯfugiunt p maliciā hoc est inuidie causa. vel blasphemie nam psumit aliqs deliquisse: vinculis publicis mancipent. ff. de pe. l. capitalium. §. ad statuas. fa. insti. d his qui sunt sui. §. fi. Si autem qs ꝯfugerit ad summi regis statuam vel imaginem: id est ad omnipotentis dei ecclīam: turpiter inde non extrahat vt dixi. s. d his qui ad eccle. con.

De officio pfecti orientis et illyrici.

De principe qui caput est omniū magistratuū diximus. Nūc de alijs magistratibus qui sunt principis tanq capitis membra vt. j. ad. l. iul. ma. l. qsquis horum alij sunt maiores: alij minores: alij medij. Maiores vt illustres qlis est pfectus ptorio orientis. Item illyrici. Itē affrice. Itē vrbis rome Minores sunt clarissimi. puta psides puinciarum. Medij sunt spectabiles. vt ꝓsul. pfectus egipti qui dicit augustalis vt dixi. ff. de off. pfec. aug. Excellentiores pfecti sunt: pfectus ptorio orientis. 𝔷 illyrici: quorum officium est vt ab eorum sententijs non appellet. Itē nec ptra eorum sententias dat restitutio nisi ab ipsis. Item ꝯdere possunt leges: vt tn non sint ptrarie generalibus legibus vel ꝯstitutionibus. j. e. l. formā. Et sumpsit hic imperator exordium ab illustribus: hoc est a pfectis ptorio qsi a maioribus qui maiores sunt dignitate 𝔷 administratione. Sed in. ff. exordiū sumpsit a supillustribus: hoc est a ꝯsulibus q sup illustres dignitatem habēt vt in aut. vt ab. illustri. 𝔷 qui supra. eā. dig. Est aūt illyria vel illyris puincia cuius fines latissimi sunt: qnippe q intra italiam: supioremq germaniā: macedoniam: thraciam: epirū 𝔷 adriaticum synū: danubiūq ptinet. Vir. j. en. Illyricos penetrare sinus. 𝔷c.

De officio pfecti pretorio affrice: eiusq dioceseos statu.

Et hic illustris est sicut superior. 𝔷 ē eius sedes carthago vt in. l. j. huius

ti. circa medium cuius officiū ē vt milites ↄstituat p quos ꝓuincie iudicentur ꝛ defendant. vt. ī. l. ij. Item si viderit castella ꝛ ciuitates nimie magnitudinis esse poterit ad talē formam redigere vt p paucos melius possit cōseruari. vt in aut. vt iudi. sine ꝗquo suff. §. illud tn̄. ꝛ. §. nulli ꝗ3. Et incepit tunc p̄fectus affrice cōstitui: cū a gotthis ꝛ vandalis aphrica cētū ꝛ quinqꝫ annos possessa ꝛ captiuata: demū volente dn̄o impio recuperata ꝛ adiecta ē romano vt in. l. j. ī. e. Status autē dioceseos affrice est: vt in septem ꝓuincijs diuisa sc3 in Carthaginē3. bizantium. tripolim. Tyngi q̄ ante ꝓcōsularis vocabat: numidiam. mauritaniam. ꝛ sardiniam: suis iudicib9 disponant. vt. ī. l. j. post mediū.

De officio prefecti vrbis.

Hic quoqꝫ illustris est vt supiores. vrbis aūt appellatio simpliciter ꝓlata populi romani ciuitate3 antonomasice significat vt. ff. de v. sig. l. vrbis de isto satis in ff. e. ti. dixi.

De officio magistri militū.

Hic magister militum illustris est sicut ꝛ supiores: vt ꝛ q̄stor de cuius officio tractat. ī. ti. px. Et habet cognicionē ↄuento milite ꝛ de ciuili cā vt. ī. e. l. j. ꝛ. ī. de iurisd. om. iudi. l. pe. Si vero sit cā criminalis de crimine militari vt q2 alienauit arma vel q2 vagatus est extra castra: similiter ad ipm spectat cognitio: Si vero accusat de crimie ↄmuni ꝛ enormi ↄuenit sub p̄sidе tm̄. Si non sit enorme: ↄuenit sub mgr̄o militū Et si ↄueniat sub p̄side ipe r̄mittit ad magistrū militū vt. ff. de re. mili. l. iij. j. rn̄o. ꝛ de accu. l. vl. ibi et mgr̄i peditū et equitum appellant. vt. ī. l. j.

De officio questoris.

Hic quoqꝫ illustris est: vt diximus satis. ff. e. ti.

De officio magistri officioꝝ

Nunc de spectabilibus qui fm pla. media3 gerūt administrationē vt in aut. de re. ecc. nō alie. §. vl. Sed azo hunc illustrē dixit eo ꝙ ei9 officiū designet inter illustres: nā ꝛ sequētes tres illustres sunt. Et ei9 officiū est. vt stipendia meliora: ꝛ labor ꝓlixior eius iussu dignis honoribus añcedāt vt ī. e. l. ij. Ad hui9 officium ꝑtinet significare quēadmodū militū ꝛ castrorū series ꝓcedat vt. ī. e. l. iiij.

De officio comitis sacrarum largitionū.

Hunc pla. spectabilem dicit Sed tn̄ lex dicit apte ↄtra. illustris em̄ est sicut ꝛ comes reꝝ p̄uataꝝ vt. ī. de assess. l. vl. Et est ille p quē p̄nceps stipēdia largiebat. ꝛ hic forte erat procurator reip. qui grece logista: id est rationalis nuncupat. vt. ī. de mo. mulc. l. iij.

De officio comitis reꝝ priuataꝝ.

Etiam hic illustris erat vt priores. Et erat forte ꝓcurator cesaris siue p̄uate rationis ꝛ forte archtitriclinus. Et est in eo speciale. ꝙ seruus p̄ncipis

eius iussu adire potest hereditatem vt.ff.de offi.pcu.cess.l.j.z.ij.

De officio pconsulis et legati.

Perfecto tractatu illustrium: supponit de spectabilibus. hic em̄ pcōsul spectabilis est.q̄ sit differentia inter pcōsulem z presidem dixim⁹.ff.e.ti.

De officio comitis orientis.

Comes oriētis spectabilis est vt dicit.ī.l.j.z vt om.tam.ciui.l.j.z lec-ctus ad hoc officiuʒ a curiali liberat̄ cōditione vt.ī.de decu.li.x.Et erat comes orientis pcurator cesaris earū rerū quas habebat in oriente vt dicit hic glo.sup rubro

De officio pfecti augustalis.

Hic spectabilis est vt.ī.de pau.car.l.j.§ viro.de hoc.ff.e.ti.dixi.

De officio vicarij

Magistratus qui appellant̄ pfecti.quia illustres erant z antestabant ceteris dignitatibus:ideo habebant vicarios suos in ciuilibus causis audiēdis z terminādis: Sicut z magister militū habebat vicariuʒ in negocijs militaribus. Et ita vicarius mgr̄i militum: maior est vicario magistrat⁹ in negocijs militaribus.vicarius aūt magistrat⁹: maior est vicario vel comite magistri militū in causis puatoꝝ vel paganoꝝ vt.ī.e.l.j.Et videt̄ q̄ hi vicarij fuerint spectabiles cum eoꝝ officia.ponat inter spectabiles.

De officio pretoris

Hic spectabilis est.z de eo satis dixi.ff.e.ti.

De officio rectoris puincie z vt nulli patrie sue administratio sine speciali pmissu pncipis pmittat̄.

Nunc de clarissimis incipit:pses em̄ clarissim⁹ ē vt.ī.de priua.car.l.j.ille em̄ dicit̄ rector puincie q̄ puicie psidet de hui⁹ officio dixi.ff.ď off.psi.

De officio pfecti vigilum

Hunc titulū in.ff.impressores nr̄i ignauia quadam z inaduertentia pter miserunt: quapropter vt eius cognitio habeat̄: z pretermissa debito modo suppleant̄: hic repetenda venimꝰ: q̄ alias alibi edisserim⁹. pfecti auteʒ vigilū incendijs arcendis pferant: dicti ab eo q̄ vigilib⁹ et excubijs pessent. Nam diuus august⁹ septem cohortes opportūis locis cōstituit: vt binas regiones vrbis vna q̄q; cohors tueret̄: pposito eis tribunis et super omnes pposito spectabili viro q̄ pfectus vigilum appellabat̄: cuius officium erat p totam noctem vigilare ac si esset noctua: z calceatū calceis ferreis cocrare cum armis z dolabris: omnes inqlinos admonere: ne p aliq̄ negligen-

etiam incendij casus oriat. preterea vt a quo vnusquisque inquilin9 in cenaculo suo haberet qua extingueret incendiu. Et de culpa incendij cognoscit. de dolo autem adhibito remittit ad pfectum vrbis puniendum vt. ī. e. l. iij. §. j. et dixit pla. eu non gerere honorem. q2 non dormit de nocte.

De officio ciuilium iudicum

Erant quidam q dicebant honorarij id est aduocati q habebat dignitatem talem: vt semp eis pateret aditus ingrediendi psistorium pncipis aut secretariu id e auditorum ciuiliu iudicum: id est q audiebat ciuiles causas Aut sedendi cum ipsis iudicibus et in aduentu suo salutabant vt. ī. de off. diuer. iudi. l. vl. eo tn tpe q ipsi pueniebant aut causas agebat: residendi cum iudice non habebant facultatem vt. ī. e. l. j.

De officio prefecti annone.

Annone id est publice fnnctioes. a qlibet debent pstari: q si quis vel priuilegio vel pscriptione ptendat excusatione3: pfectus annone de hoc ipso cognoscit: alioquin imponit ei pena xxx. libra auri. ī. e. l. j. Et deducit annona ab anno: eo q anni est alimonia: 7 non solum frumentaria sed etiam aliaz rerum. Cicero libro. j. de diuina. Si epicuri d voluptate rosus esset: putarem annonam in macello carlore3 fore.

De officio militarium iudicum.

Magister militum de curialibus vel priuatis psonis non hab3 potestatem vt. ī. e. l. j. 7. ij.

Ne comitibus rei militaris vel tribunis lauacrum prestetur.

Ciuitates vel curie non debent ppelli balnea succendere id est calefacere tribunis vel ducibus vel comitibus militu id est vicarijs magistroz militum. vel p succedendo non debent compelli pstare aliq aderatioe3 id est eris pstatione3. Illustribus aut viris vt magistris militum indulget puilegium: si tn id voluerint vt eis predicta balnea parent 7 succedant: nam istud est lauacrum pstare de quo in titulo.

De officio diuersorum iudicum.

Hoc pertinet ad officium omniu3 iudicu diuersoz: id est cui9cuq diuersitati sint: vt non compellant matremfa. in publicum venire: cum vel per se in domo sua: vel in sacrosancta ecclesia: vel p legittimum pcuratore3 respodere possit. Si vero criminalis causa ei obijciat: dare d3 fideiussore iudicio sisti si potest: alioquin iuret iudicio sisti. Ubi autem grauissimum est crimen in monasterium mittit donec causa finiatur. vt. ī. e. l. j. et in aut. vt nulli iudicum. §. necessarium. de hoc aliquid in. c. mulieres de iudi. libro. vj. Item obseruari debet a quolibet vt honoratis et celsioribus

viris exhibeant debitum honorē ꝛ in sedendo ꝛ in salutādo Nec in subscri ptionibus nominent eos fratres vt. ī. e. l. ij.

Ut omnes tam ciuiles ꝙ militares iudices: post administrationem depositaꝫ per dies quinquaginta in ciuitatibus vel certis locis permaneant.

Ex hac rubrica patet ꝙ ille qui gessit publicū officiū eo deposito ibidē dꝫ remanere: non ꝑuatim in domo sua: vel alicui⁹ potentis: vel in ecclesia: sꝫ publice ante eoꝝ ora quos nuꝑ rexerat: et r̄ſpōdebit suꝑ furtis suis vel domesticoꝝ vel manipularioꝝ. ꝛ in quadruplū damnaꝉ vt. ī. de assess. l. iij. ꝛ ad. l. iul. repetū. l. j. ꝛ. ī. e. l. j. et sic hodie ꝑ specialia etiā statuta dispositū est in rectorib⁹ vniuersitatū. ꝯ hoc etiā in auꝉ. vt iudi. sine ꝗquo suff. §. si qs ꝛ. §. necessitateꝫ ꝛ. §. illud videlicet.

De officio eius qui vicem alicuius iudicis obtinet.

De magistratibus ordinarijs s̄ dictum est: nam ꝛ vicarij de quibus dictum ē erant ordinarij cum vices ordinarioꝝ viuentiū ꝛ ꝑſentiū suppleret Nunc autēꝫ ponit de his q̄ gerunt vices mortuoꝝ ꝛ absentiū: ꝛ appellanꝉ suffecti: decedentes aūt dicebanꝉ idē mortui. Et potuerūt hmōi suffecti omnia agere q̄ ꝑtinent ad iurisdictionē rectoris ꝓuintie: ꝑter vltimū supplicium ꝛ membri abscisionē. ī. e. l. ij. ꝛ in auꝉ. de colla. §. anteꝙ vero. ꝛc.

De assessorib⁹ ꝛ domesticis et cancellarijs iudicū.

Nunc de collateralib⁹ iudicū: id est assessorib⁹ ꝛ cancellarijs. ꝛc. Assessor est qui ab eo cui data est iudicandi ptās rogaꝉ vt sibi in cognitiōe cause assideat vt eū debito fine cām decidere instruat. nō autem metu terribili ꝛ necessitate inꝑgrua libertati: debet ad hoc cōpelli assessor. vt. ī. e. l. [illegible] ꝛ est eius officium vt ex diffinitione patꝫ. de hoc. ff. e. ti. diximus. Domestici aūt alij habebāt deputata sibi officia in re publica. q̄ tū apte non specificanꝉ in l. Nullus tū preses domesticū vel cancellariū vel assessorē secū debet ducere. l. nullus. ī. e. Cancellarij aūt itroducebāt petitōes ꝛ supplicatiōes ī curiam. dicti cancellarij eo ꝙ ꝑerant cancellis vel hostijs: Dicūꝉ enī cancelli fenestrata hostia ꝑ modum crucis: ꝑ eos enī patebat aditus ꝛ accessus. vel dicunꝉ cancellarij q: dictata sibi ab assessorib⁹ scribebāt. ꝛ cancellabāt id ē delebāt ad modum crucis ducta penna fm azo. sic ponīꝉ. ī. de solu. l. inductum. ꝛ. ff. de ꝓba. l. si chirographū.

De annonis ꝛ capite administrātium: vel assessorum: vel publicas sollicitudines gerentium: vel eoꝝ qui aliqs cōsequunꝉ dignitates.

De maioribus ꝛ minoribus mḡratibus dixit nunc de eoꝝ solacijs id est

salarijs et qz ipi pcipiebant salaria in annonis: ideo ponit de annonis et capite id e capitatiōe ministrantiū et assessorum et alioꝝ gerentiū publicas dignitates. id est q dabant ministrātib⁹ publica officia: ipi em pter annonas solacia forte psequebant in pecunia vt. i. de inoffi. testa. l. vl. Vel dicit de annona q p capite et psona ngratuū et assessoꝝ dabat. et hoc est qd dicit. i. de anno. mili. l. vl. et de ero. mili. anno. l. fi. qz milites romani annonas et capita singulis dieb⁹ psequebant. Sicut em capitatio dicit tributū: qa p capite dat: Ita annona dicitur tributū vel salarium quod cuiqz dat p capite suo remūeratiōis causa. vt. i. l. j. et ista ptinent in psuetudine cuiusqz puincie vt in aut. de defen. ciui. § si vero qdā salaria.

De contractibus iudicū vel eorum qui sunt circa eos. et inhibendis donationib⁹ in eos faciendis. et ne administratiōis tpe pprias edes faciāt

Hoc titulo distinguūt psides puinciaꝝ: a magistratib⁹ vrbis rome: nam magistrat⁹ tpe officij sui dom⁹ emere vel extruere nō pōt: nisi speciali pmissione pncipis: vel forte nisi paterna vendat. Donatiōes autē recipere non potest hic vrbicus magistrat⁹ etiā pncipe pmittēte: nisi finito officio is qui donauit: eandem pfirmauerit expressim: vel tacuerit quiquēnio. Prouincialis aūt magistrat⁹: donatiōes vel emptiones admittere non debet: nec edificatiōes facere etiam principe pmittēte pcedunt. vt nec expressim: nec taciturnitate quinquennij etiā finito officio pfirment: et qd dicit in puinciali mgratu: obseruat idem in psiliarijs ei⁹ domesticis et assessoribus. i. e. l. j. ff. de contra. emp. l. non licet. et l. qui officij causa.

De modo mulctaꝝ q a iudicib⁹ infligunt.

Quia magistratib⁹ pmissuz e defendere suā iurisdictiōez pene vel mulctaꝝ iudicio vt. ff. si quis ius. di. nō. ob. l. j. ideo pōit de mō mulctaꝝ. Est autem mulcta peccati animaduerso pecuniaria: iudicis arbitrio statuenda ff. de V. sig. l. aliud. § j. pena autem e et corporalis et pecuniaria. et certa pro vt lege statuit. Item a pena non appellat sed a mulcta. Item mulcta non indicit nisi a maiorib⁹ mgratib⁹: id est a iudicibus habētibus merū imperium: non alijs. ff. de iudi. l. ij. § fi. et. i. l. ij. et. iij. pena autem a qlibet qui habet potestatē iudicandi. Item si mulcta imponat vltra modum lege pcessum: non tenet impositio: secus in pena. i. qn puo non e. ne. l. certa. et. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. § pena grauior Et quis sit modus mulctādi omniū magistratuū habet. i. e. l. illustres. et. l. eos qui. Et applicant mulcte fisco. i. e. l. mulcatꝝ.

De defensoribus ciuitatum.

Nunc de minoribus iudicibus scz defensoribus ciuitatū q sunt minimi qa nec merum nec mixtum habēt imperiuz. vt in aut. e. § nulla in fi. coll. iij. sed modicam cobertionem vt in. e. ti. § audient. Est aūt officium defenso-

ris pbere auctoritatez his q agunt apud eu ex volutate ptium: vt adoptio emancipatio. manumissio testamentoz. Item donatiois isinuatio. In otenstiosa autez iurisdictiõe habet cognitione vsq ad xxx. aureos. olim vsq ad l. vt. j. e. l. j. In criminibus etiam leuioribus hz cognitionez & castigationem cõpetentem. In maioribus reu debet detrudere incarcere: et mittere ad psidem: in aut. e. ti. nos igit. & §. interim. & j. e. l. dfensores ciuitatu obla. & l. defensores ita.

De magistratibus municipalibus.

Nunc de magistratibus municipioz & villaru seu burgoz aut castrorũz In quibus satis dici põt eadem seruanda q in defensorib⁹ ciuitatum dicta sunt. Sed circa eoz electione fuari debet: vt per tres menses añ debeant eligi q incipiat eoz administratio. j. e. l. j.

De officio iurisdici alexandrie.

De hoc diximus. ff. e. ti. & de off. pcur. ces.

Liber Secundus

De edendo.

Contentiosa iurisdictio est in iudicijs cognoscendis et terminandis quoz pparatio est edicio actionis. ideo de ea. Uel sequit de iudicijs q p magistratus exercent. ff. de ori. iur. l. ij. § post originem. & primo de edendo quod est ppạratorium iudicioz. de hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De in ius vocando.

Facta edicõe accõis necesse est reu in ius vocare. Et quia omne iudiciu ab hoc titulo iniciu sumit vt isti. de pe. te. liti. § fi. ideo d ea dicit. d hoc. ff. e. ti. dixi.

De pactis.

Metu iudicioz peruenit ad pacta & transactiones ideo de his. Naz meticulosa res est ire ad iudicium. et quia non pecunia: sed etiam gratia quis a lite sepe desistit & decenti⁹ est p gratiam remittere actiõez: q pecunia vedere: vel quia pacta generaliora sunt ideo prius de pactis. vt. ff. de transac. l. j. rño. & § j. De hoc. ff. e. ti.

De transactionibus

De hoc. ff. ti. xx. & ff. e. ti. dixi.

De errore calculi.

In cõputatione transactiõis qñqꝫ erratur. Ueteres autẽ cõputabant p lapillos q̃ calculi dicunt̃: eo qꝛ pedib⁹: nõ impune tñ qñqꝫ: calcãt. Vñ Persius. hunc Macrine diem numera meliore lapillo. Nam diem boni successus numerabant lapide albo: mali autẽ lapide nigro. Quandoqꝫ aũt calculus ponit̃ ꝓ cognitione cause. ĩ. de iudi. l. rem non nouam. qñqꝫ ꝓ sententia. ĩ. de sen. l. si actor. quia calcat̃ id est terminat̃ ẽm pla.

De postulando.

Quia in iudicijs necessarij sunt aduocati: ideo de his dicit. et nos. ff. e. dixi.

De aduocatis diuersoꝝ iudicioꝝ.

Supra de postulando: nũc de ꝑsonis postulantibus scꝫ de aduocatis q̃busdam q̃ necesse habebant coram certis ꝑsidibus et potestatib⁹ aduocare ⁊ in certo foro seu iudicio ⁊ subijcit de ꝑuilegijs eoꝝ.

De aduocatis diuersoꝝ iudicum.

Superior titulus dixit de his aduocatis q̃ ad huc sunt in officio aduocatiõis sed hic loquit̃ de illis qui deposuerũt officiuꝫ. vt patet. ĩ. e. l. iubem⁹ § ad hoc ⁊. § filios ⁊. § vt autẽ. ⁊ in. l. petitiõeꝫ. ⁊. l. laudabilem. Supior vero tractat de ꝑuilegijs competentib⁹ in ipo officio. Item superior ð postulando complex⁹ est tam eos qui ꝓ se: ꝙ eos qui ꝓ alijs postulare possũt. In istis duobus complectit̃ tñ qui pro alijs. vel titulo supior loquit̃ ð illis qui erant scripti in matricola ⁊ salaria de publico suscipiebãt: hic de alijs. vel supra de illis aduocatis qui necessarie habebant postulare in certis iudicijs: vel in certis locis. puta in illa ciuitate vel in illa ꝓuincia: hic de illis qui necesse habebãt postulare coraꝫ certis iudicib⁹ in q̃cũqꝫ essent ꝓuincia ciuitate vel loco.

De aduocatis fisci.

In aduocatis fisci quedã specialia ẽuant̃. Nam causa ꝑuati: decisa: sub ꝑtextu absentie patroni cause non restaurat̃. Secus in cã fiscali et hoc quãdo fiscus alij facit ɔtrouersiam stat⁹. s. de postulando. l. velamento ⁊. ĩ. e. l. vl. ⁊. ĩ. si aduersus fis. l. ij. ⁊. ff. de iur. fis. l. si fiscus. Item qui extitit aduocatus fisci: postea ɔtra fiscum in eadem causa non aduocabit. etiam si salarium non ꝑceperit. ĩ. e. l. j. ⁊. ij. nisi pro his quoꝝ est tutor vl' curator. ff. de postu. l. pe. ⁊. vl. Hoc etiã iniungit̃ ei ne fiscalia cõmoda occultet: neve calumniose ꝑuatos faciat ɔueniri. ĩ. e. l. pe.

De errore aduocatoꝝ: ⁊ libellos seu ꝑces ɔcipiẽtiũ.

Quĩ aduocati quãdoqꝫ in officijs suis exequẽdis errant: ideo ponit de erroribus eorum. et ea occasione subicit de erroribus scribentium libellos

ꝯuentionales vel libellos ꝑcum. Exponit̃ ergo de errore aduocatoꝝ scȝ si noceat vel ne. Et ꝑces scȝ principi porrigiendas: ꝯcipientiuȝ q̃ similes sũt in errore aduocatis. Est autem sciendum ꝙ aduocatus qñq; errat in facto qñq; in iure. Si in facto dño presente et non ꝯtradicente ꝑiudicat̃ domino ac si ip̃e met ita cõfessus fuisset: Sed ip̃e met suum errorem vsq; ad senteci‑am corrigere posset. §. de iur. ⁊ fac. ig. l. error. ⁊. ff. de ꝯfess. l. non ꝯfitetur. Ergo ⁊ aduocati. ī. e. l. j. licet pla. aliter dixerit: non posse scȝ errorem ad‑uocati corrigere nisi intra triduũ. Ubi aũt aduocat⁹ erat in iure qñcũq; li‑cet mihi corrigere errorem. Errores aũt scribentiũ libellos vel ꝑces. me ꝑ‑sente et non ꝯtradicente ꝑiudicant mihi: vt in aduocato dictum est. nisi ꝓ bem ꝯtrarium. ī. e. l. ij.

Ut que desunt aduocatis ꝑcium iudex suppleat.

Si errant aduocati quid iuris sit audisti puta si male id ẽ ꝑ errorem ali‑quid in causa dicát. Nunc qñ minus ab aduocato dicit̃. Et certe tunc sup‑plere debet iudex: vt patet ex generalibus verbis huius rubrice. Debȝ em̃ iudex ꝓferre que sciat legibus ⁊ iuri publico ꝯuenirj. ī. l. j. Sedendo igit̃ non stando ne officium aduocati sumat. §. ꝺ postu. l. quisquis. Supplebit aũt ea q̃ sunt iuris: non q̃ facti: nisi notũ sit ei vt iudici. Supplet autẽ ⁊ an te senteciam qñq; disputando cũ vtriusq; ꝑtis aduocatis. qñq; opponẽdo. qñq; q̃rendo ⁊ inuestigando veritatem. porro et post sententiaȝ qñq; sup‑plet in his q̃ desunt aduocatis ad ꝯsequentia ꝑoꝝ statutoꝝ. vt in fructib⁹ ⁊ vsuris. ff. de re. iudi. l. paulus. de hoc ꝑ glo. ⁊ doc. in. c. bone. j. de post. ꝑela.

Ex quibus causis infamia irrogat̃

A postulando de quo multis titulis diximus remouent̃ infames vt dixi mus. ff. e. ti. vbi hanc materiam ꝓsequuti sumus.

De procuratoribus.

Similes sunt in quibusdaȝ ꝓcuratores aduocatis. ff. de var. ⁊ extraor. cog. l. aduocatos. licet in quibusdam differant. nam ꝓcurator colludẽs te net̃ mandati. ī. e. si ꝓcurator in fi. ff. man. l. si ꝓcuratore in prin. Aduoca‑tus de ꝑuaricatiõe §. de aduo. diuer. iudi. l. j. de hac materia. dixi. ff. e. ti.

Ne liceat potentioribus patrociniũ litigantib⁹ ꝑstare vel actiones in se transferre.

Omnia mala exempla ex bonis inicijs oriunt̃. ⁊ vicia virtutes imitant̃ vt dixit S. lu. occasiõe licite ꝓcuratiõis: sepe attemtat̃ illicita: ideo de ea ⁊ de cessione actionũ q̃ fit in potentiores. Et intelligit̃ hic potentior nõ om nis aduersarius q̃ maior est eo ꝯtra quẽ ꝑstat patrocinium: sed de eo q̃ ter ribilis est: ⁊ minacem feruorem ostendere potest vt. ī. q̃ metus cau. l. si ꝑ impressionem. ⁊ si q̃cũ. ꝑdi. po. l. j. ⁊ si rector ꝓuin. l. j. punitur auteȝ hic

qui sibi aduocauit patrocinium potentis: in terrorem aduersarii. quia cau sam amittit. Actionem aũt in se transferre. est cessionem vel transfusionem actiõ;s in se recipere. Et qñ licet cedere actionem diximꝰ aliquid de here. vel accõe. ven. in. ff. ꝛ. ĩ. e. ti. ꝛ p doc. in. l. pe. s. man.

De his qui potẽtiorũ nomine titulos pdijs affi gũt: vel eoꝝ nomina in litem pretendunt.

Sicut quis in ꝯueniendo alium non debet sibi aduocare patrociniũ po tentioris vt. s. ti. px. dictũ est. Ita et si ꝯueniat quis ab alio de prediis vl' de iure id est seruitute pdioꝝ q̃ possidet: non debet in terrorem agentis: af figere pdiis de quibus agit titulos id ẽ subscriptiões vel cedulam quãdã sc; qua ꝯtinet: hoc est prediũ talis potentis. Item eius nomen non debet ptendere in litem. Si autem possessor faciat ꝯtra. amittit causam etia; si sit iusta: ꝛ damnat in metallum. potentior vero si ꝯsenserit ĩfamatur vt fame sue pdigus et calumniarũ redemptor. Ite; accusabit crimĩe stellionatus: cum p hoc crimine alia non sit pdita actio. ff. de cri. stel. l. iii.

Ut nemo priuatus titulos pdijs suis vel alienis imponat vel vela regia suspendat.

Sicut superiori titulo ꝓhibet quis sua dicere aliena. Ita hoc titulo ꝓhi betur quis aliena dicere sua. ꝛ p titulos denotare hec predia etiam q̃ possi deo esse mea: hoc eñi speciale ꝓuilegiũ est imꝑatoris: vt eius predia titulo rum inscriptionibus legantur: vel velis negociis suspensis denotent. qui ergo in pdiis suis id fieri ꝓcurauit: quod ꝯsueuit tm̃ fieri in regiis: verisi mile est ꝙ predia sua voluerit in ĩperatorẽ transferre: vbi aũt alienis pdiis tales titulos vel vela regia quis suspendat: si est plebeius damnat ad mor tem: si clarissimus: vel curialis: vel miles: vel clericus deportat et ꝓscri bitur. ĩ. e. l. ii.

Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere quas alius tenet.

Signa rebus quas alius tenet. hic imponere dicitur: qui aliquid gene raliter pter vela regia de quibus. s. ti. px. alienis rebus imponit: quibus denotet res ab alio detẽtas esse suas. ꝛ hoc locum habet ante litem ꝯtes. ꝛ postea ante sentenciã vt. ĩ. e. l. i. ꝛ. ij. Superior aũt titulus loqt vbi p ti tulum vel vexilum denotabatur rem esse possessoris. ꝛ habet locũ ante litẽ ꝯtesta. Et ideo si q̃ signa imponit post litis ꝯtes non patit penam superio ris titu. sed iudex eu; puniet ꝓ motu suo. ẜm glo. hic in rubro.

Ne fiscus vel res publica ꝓcurationes alicui pa trociniꝫ causa in lite pstet.

Licet generaliter ꝓhibuerit s. patrociniũ potentũ in causa: nunc tamẽ

specialiter ꝓhibet fiscum id est ꝓcuratorem fisci: vel rem publicā id est ꝓ curatorē rei p. Nec inmerito fiscus ꝓhibet cum ipe sit potentissim⁹: et ne iniuriaꝝ inde nascat occasio: vnde iura sumunt. ſ. vnde vi. l. meminerint.

De negocijs gestis.

Que gerant ex mandato ſ. diximus: nunc de negocijs q̄ sine mandato geruntur. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De his q̄ vi metusve causa gesta sunt.

Seruat antiquā intitulationē hodie sufficeret alterū. ff. e. l. j. de negocijs autem q̄ ab alijs gesta rata habem⁹ dixi: Nunc de his q̄ a nobis gesta infirmant. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De dolo malo.

De hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De in integrū restitutione minoꝝ vigītiquīꝗ annis.

Satis de hoc. ff. e. ti. dixi.

De filiofamilias minore.

De minoribus in genere dictū est: nunc specialiter pōit d̄ minore filiofa. cuius restō patri ꝓficere videbat et ideo nō esse dandā: qꝛ sic maiori subueniret quod non fuit p̄toris ꝓpositum. Sed tn̄ ei dat vt hic et. ff. e. l. iij. naꝫ non solum patris: sed filij videtur interesse: cum et filius ex ꝯtractu suo: dū est in ꝑtāte in solidū ꝯueniatur: vel factus sui iuris ꝯueniatur in q̄ntū facere potest.

De fideiussoribus minoꝝ

Non solum minores: sed et ob eoꝝ grāꝫ aliqn̄ maiores id est fideiussores minoꝝ restituunt: vel eoꝝ mandatores: et ꝯstitutores et q̄libet qui ꝓ minore interuenit vt. ſ. e. l. j. et. ff. de mino. l. in cause.

Si tutor vel curator interuenerit.

Quando interuenit fideiussor in ꝯtractu dixit: nūc qn̄ tutor vel cura. n crederet aliquis minorē non esse restituendum vbi ꝯtraxit tutore vel curatore auctore. Sed tamē necessariū est et in his q̄ gesta sunt in iudicijs et in his q̄ gesta sunt extra: si sui facilitate vel dolo aduersarij minores vigintiquinꝗ annis decepti. vel circūuenti sunt etiam p̄sentibus tutorib⁹ vel curatoris in integrū restitutionis auxilio superesse. ſ. e. l. ij. hoc tn̄ fall. in casibus. ſ. de admi. tu. l. ꝯstitutione. et. l. sanccimus. et. ſ. ad treb. l. pe. in prin.

Si in communi eademꝗ causa in inte-

grum restitutio postuletur.

Certum est ipsis minoribus subueniri p restitutionē. ⁊ qñq3 eoꝝ gratia subueniť alijs puta eorū fideiussoribus licet sint maiores. Itē equitate rei subuenitur eoꝝ aduersarijs vt diximꝰ.ff.ď mino.⁊.ĩ.de reputa. Sed hic illud q̃rebatur an restitutio minoris pficeret maiori cum quo minor re3 vľ causam habet cōmunem ratiōe ꝯmuniōis vel societatis: ad q̃d hic responde tur ꝙ minime vt.ĩ.e.l.j.

Si aduersus rē iudicatā restitutō postuleť.

Sicut in alijs ita ⁊ in sentēcia lata ꝯtra minores tutoꝝ vel curatoꝝ auctoritate.restitutio dať minoribus: si tñ sentencia lata sit in minori etate: alias non.nisi hoc instructū sit dolo aduersarij vt minori facto maiore sentencie feratur vt.ĩ.e.l.j.⁊.l.in re.⁊.ff.de mino.l.iij.§.j.

Si aduersus venditionē.restitutio postuleť.

Minor restituiť in integrū in venditiōe si tñ vēditio teneat: Si ergo vēdat ea q̃ suando possent suari: sine decreto: ip̄o iure non tenet venditio. ⁊ ideo nec datur restitutio. Si aūt vendat cum decreto: tenet venditio s3 restitui potest si doceat se lesum vt.ĩ.de admi.tu.l.lex q̃.⁊ de p̄di.mi.l. si q̃dem.vbi autem vendit ea q̃ seruando suari non potest restituiť minor ꝓpť enorme dampnum vel fraudis ꝯsiliū.ff.de mino.l.⁊ si sine.§.j.

Si aduersus venditionē pignoris.

Cum res minoris pignori obligata distrahiť a creditore. distinguiť ceperit pignus a minori: vel ab eius p̄decessore. Si a minore in qua obligatione etiam decretū fuit necessariū vt.s.ti.ꝓx.⁊ tunc restituiť minor etia3 ꝓ modico damno vt in alijs suis ꝯtractibus.ff.de distrac.pig.l. si debitor §.j.l. Si cepit a p̄decessore minoris pignus distinguiť vt.ĩ.l.ij.

Si aduersus donationem.

Minor cum decreto vel sine decreto donare non pōt vt.ĩ. si ma.fac.ra.l.vl.§.vl.et ideo restitutio locū non hab3.ff.de mino.l.in causa. Sed in casibus donat minor puta mercedē p̄ceptori. Item alimenta parentibus ⁊ ꝯgnatis et eis solemnia munera mittet: et hec donatiōes fieri debent cum decreto.vt tñ si fiāt inmoderate restitutio locū habeat.ff.de admi.tu.l.cū plures.§.cum tutor.⁊ de tu.⁊ ra.dis.l.j.ide3 si donauerit dotis causa: vel ꝓpter nuptias.ĩ.de admi.tu.l.lex q̃.

Si aduersus libertatem.

Si minor ꝯtra libertatem q̃ ia3 cōpetijt velit restitui: nullo modo p̄t nisi ex magna causa hoc a p̄ncipe fuerit ꝯsecutus: tali videlic3 ꝙ p̄nceps approbauerit: vel si sui manumissio ꝑtinet ad euersionē totius domꝰ minoris.

Si aduersus transactionem vel diuisionem minor restitui velit.

Restituit minor ꝯtra transactionem siue sit facta cum ipe ageret ꝯtra alium: siue cum alius ageret ꝯtra cū. verbi grā. facta fuit sup his in quibus alienandis non exigit decretū: sed tutoris vel curatoris auctoritas: vel solius adulti voluntas si non habeat curatorē: Si aūt fiat sup his q̄ pñt seruari: exigit decretū ꝛ tutoris auctoritas. ī. de admi. tu. lex. de p̄di. mi. l. non solum. In diuisione aūt: id est si minor habet rē cum alio ꝯmūē: si tūc talis ē res in qua alienanda exigit decretū: minor non poterit ꝓuocare socium ad diuisionem Sed socius maior poterit ꝓuocare minorē vt. ī. de p. mi. l. inter omnes. ꝛ. ita p decretū ex necessaria causa ꝓcedet diuisio: in q̄ si decipiat minor impetrabit in integrū restitutionem.

Si aduersus solutionem a debitore: vel a se factam restitutio postuletur.

De restitutione aduersus solutionē debitoris tractat lex pma De solutione a se id ē a pupillo facta: loqt lex ij.

Si aduersus dotem restitutio postulet.

Mulier xxv. ann. si plus q̄ habeat in patrimonio: vt si habz centū ꝓmittat ducenta: ꝓmittit nomīe dotis: vel vltra q̄ valeāt facultates: ipo iure nulla est ꝓmissio in eo quod ē vltra. ff. de iur. do. l. siue generalis. Si vo adulta ꝓmittat vltra vires patrimonij: nō detracto ere alieno: tenet promissio sed restituit. ff. de mino. l. si ex causa. § in dotis.

Si aduersus delictū suum restitutio postulet.

Qualiter minoribus in ꝯtractibus subueniat. s. dixim⁹ nūc q̄liter in delictis. siue delinquat minor ex ꝯtractu vel q̄si: siue in rebus in quibus ꝯtraxit puta cōmodatis. depositis. venditis vel locatis. ꝛ si. Et distinguit an delinquat ex culpa: seu non: an ex ꝓposito vel ex animi ꝯscientia vt. ī. l. j.

Si aduersus vsucapionem restitutio postulet.

Minor etiam in vsucapiōe rei sue restituit: pupillo tñ ipo iure nō currit vsucapio triennij vel decennij vel vicēnij. ff. de acqui. re. do. l. bone fidei emptor.

Si aduersus fiscum restitutio postulet.

Si minor ꝯtraxit cum ꝓcuratore cesaris et decipiat: restituit in integrū ac si cum priuato contraxisset: et cognoscit de ea restitutione ꝓcurator fisci vt. ī. e. l. j. ꝛ iste dicitur procurator reip. vt s̄ de mo. mulct. l. curator.

Si aduersus creditorem restitutio postulet.

Licet crediti appellatio sit generalis. ff. si. cer. pe. l. j. Hic tñ specialiter ponit᷑ ꝑ mutuo. Sicut aũt in alijs ꝯtractibus restituit᷑ minor: ita ꝛ in mutuo ꝛ fortassis ampliꝰ qꝛ licȝ alias minor dȝ ꝓbare se deceptũ vel se amisisse qd̾ ei dicit᷑ datũ vt s̄ de mi. l. minoribus: ꝛ. ff. de iureiur. l. nam postea. § si minor. Hic tñ creditor debet ꝓbare minorem locupletatũ. i. e. l. j.

Si vt ab hereditate se abstineat restitutio postulet᷑.

Si minor adijt hereditatem minꝰ lucrosam: vel agnouit bono. poss. vel ex trebel. recepit hereditatis restitutionē: restituit᷑ in integruȝ cã tñ cognita: non tm̃ vtrũ sit lucrosa vel non. Sed etiam an intersit minoris litibꝰ et sumptibus non vexari. ff. de mino. l. minoribus xxv. an. Item considerato an in hereditate sint multe res mortales: vel p̄dia ruine subiecta, vt. ff. e. l. verum. § si locupleti.

Si vt omissa hereditate vel bonoꝝ possessione aliquid aliud acquirat

Ne quis putaret minoribus tunc demũ: cum certant de damno vitando ꝛ non etiam in lucris omissis vel repudiatis iuuari. Si ergo repudiauit hereditatem sibi delatam minor: si repudiatio teneat iure cõmũi: restituetur minor vt liceat ei adire hereditatem: si tñ post repudiationem hereditas non sit distracta vel a substituto minori: vel ab eo q̄ repudiante minore successit: Alioquin si est distracta repellitur minor de hoc. i. de repu. here. l. vl.

In quibus causis in inte. restitutio nõ est necessaria

Multe sunt cause in quibus restitutio non est necessaria. vt qñ ip̄o iure deficit ꝯtractus qꝛ non interuenit tu. vel cura. vel qꝛ non interuenit decretum. vel quia dolus dedit causam ꝯtractui. vel quia minor societateȝ ꝯtraxit donationis causa. vel si fecit minor ludibrium sui. s̄. ex. qui. cau. in. fa. l. vl. Item minor mulier q̄ filio impuberi non petijt tutorem. Item in omni tꝑali p̄scriptione. Item in omnibꝰ ꝯtractibus bone fidei. ꝛ quibusdam q̄si ꝯtractibus stricti iuris qui coeq̄perant᷑ eis: id est legatis ꝛ fidei ꝯmissis.

Qui ꝛ aduersus quos in integrũ restõ non postulet᷑

Causas et casus in quibus ꝛ ꝓpter quas det᷑: vel non sit necessaria restitutio ꝓsequutus est imperator. Nunc incipit edocere ꝓpter q̄ deneget᷑ restitutio. Et primo in hoc titulo ratione ꝑsone scȝ petentis in inte. resti. ꝛ ꝑsone eius ꝯtra q̄ȝ petit᷑. ꝛc̄.

Si minor se maiorem dixerit: vel probatum fuerit.

Sicut rõe ꝑsonaꝝ denegat᷑ r̄stitutio: Ita ꝛ denegat᷑ rõe mēdaclj vt quia

minor asseruit se maiorem in contractu: et nunc petendo restitutionem vult uti beneficio minoris. etc.

Si sepius in integrum restitutio postuletur.

Hic ponit qualiter cesset restitutio ratione beneficij sepius petiti vel collati: vel semel denegati. Et licet sepius minor possit restitui: Si tamen semel est denegata: minor non restituitur postea: preterquam ad appellationem: nisi nouis defensionibus causam instrui posse dicat. ff. e. l. j. et. l. vl.

De his qui veniam etatis impetrauerunt.

Sicut cessat restitutio quando minor natura est factus maior. ita et denegatur sibi quando iure id est principis priuilegio pro maiori reputatur puta si impetrauit veniam etatis. Impetrat autem veniam masculus maior. xx. an. femina maior xviij. Et impetratur a solo principe allegando: non probando: imperatori de morum bonestate. Et est effectus huius venie. quia qui veniam meruit postea reputatur pro maiore in contrahendis et distrahendis negocijs. ff. l. j.

Si maior factus ratum habuerit.

Non tantum ex supradictis causis: sed etiam ratihabitione denegatur restitucio vt quia maior factus ratum habet id quod in minori etate gessit vel per se vel per tutorem: vel per vtrunque: talis enim non potest restitutionem in inte. petere. ff. e. l. ij.

Ubi et apud quem cognitio in integrum restitutionis agenda sit.

Causa in integrum restitutionis debet agitari in foro eius contra quem petitur restitutio vt. ff. e. l. ij. cognoscit autem de ea iudex ordinarius restituendo ne dum in contractibus et consimilibus: sed etiam contra sententiam a se latam vel ab inferiori. Sed non a superiori.

De reputationibus que fiunt in iudicio in integrum restitutionis.

Quia in restitutionibus minorum locus est reputationibus id est compensationibus secundum pla. vel restaurationibus secundum azo. vel computationibus secundum accur. Nam si minor restituitur in integrum vt liceat ei abstinere ab hereditate quam adijt etiam alius ad quem pertinet bona: eadem lance equitatis restituetur vt a minore repetat quod in rem suam conuersum est: nec perijt per imbecillitatem etatis. Si autem perijt dolo nihilominus est restituendum vt. ff. e. l. j. in fi. et. ff. de mino. l. ait pretor. § plane.

Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse.

Satis clara est rubrica dūmodo intelligat de pcuratore speciali: non generali. ff. e. l. illud. §. si talis. & l. q si de speciali.

In integrum restitutione postulata ne qd noui fiat

Postulata restitutione in integrū omnia manere debēt in suo statu in q erant ante principium cause. Ergo nec res debebit alienari. Nec sentēcia executioni mandari: vel ab aliquo quid fieri in piudicium alterius partis donec finiat causa restitutionis.

De restitutione militum & eorum qui reipublice causa absunt.

Due sunt excellentiores cause qbus restituunt maiores sc; militie causa Et absentia pter rem pub. Militibus autem ideo subuenitur: quia discedere a signis sine periculo non possunt. ff. qui. ex. cau. ma. l. vl. Si ergo miles est in domo sua interim non restituit. ī. e. l. fi. & ff. ex qui. cau. ma. l. miles. Abesse aūt reip. causa videt. qui ab est pp ter reip. romane: non ciuitatis alicuius: licet ille iuuet ex generali clā edicti ptorij: qui ab est p ciuitate. ff. qui. ex cau. ma. l. sed & si. §. vl. & de v. sig. l. eum.

De vxoribus militum: et eorum qui reipu. causa absunt

Sicut ipsis militibus succurrit. ita & vxoribus eorū. ī. e. l. j.

De temporibus in integrum restitutiōis tam minorū q aliarum personarū: q heredum eorum qui restitui possunt.

Hic titulus tractat infra q tpa et ad qnta restituant minores. & maiores eorumq heredes. p quo notandū q siue minor in ptractu vel quasi: delictoᷓ: vel quasi decipiat: restitui potest toto tpe minoris etatis: et postea infra quadrienniū: & hoc quadrienniū incipit hodie currere statim cū vicesimi sexti anni dies illuxerit. alij autē habent vtile quadrienniū solū. ō hoc etiam in. c. j. de in inte. res. li. vj. & in clem. j. e. ti.

Quibus ex causis maiores in integrū restituant.

Explicite sunt due cause qbus restituūtur maiores: hoc est militie: & absentie reip. causa. Nunc generaliter de omnib9 etiam bis q pter rei qualitatem restituunt: et in bone fidei iudicijs. ī. e. in ptractibus. Itē p iustū metum absente. ff. e. l. ij. ibi de hoc satis dixi.

De alienatione iudicij mutandi causa facta.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De receptis arbitris

De hoc dixi. ff. e. ti.

De satisdando.

De hoc dixi. ff. qui satisda. cog.

De formulis et impetratiōe actionum sublatis.

Solemnitas formularum accōnu q̄ fiebat olim vt inpetraret a collegio pō tificum. ff. de ori. iur. l. ij. §. deide. Hodie sublata est: certūq; est hodie actionem pponi posse sine aliqua solemnitate verborum. Et fm pla. etiā vulgari et rusticano sermone: si ea sit apta pposito negocio: Nec est opus impetrare solemnia verba vel actionē: nisi ea sit ad q̄ q̄s restituat: iudicis officio. vt de rescissoria dicit. etc. de hoc in. c. dilecti de iudi.

De iureiurando ppter calūniam dando.

De satisdationibus q̄ fiunt ante ingressum iudicij s. dixit. Nunc de iureiurando quod fit statim post ingressum. Jusiurandū calūnie est: cum quis iurat se bona fide et non calumniādi animo agere vel respondere: nec calūniandi animo egisse vel respondisse. j. e. l. ij. §. j. et. ff. fa. her. l. iure. §. qui familie. Est em calumnia cū quis ex certa scientia iniuste agit vel resistit: vt dixi. ff. ad turpil. Dicitur ergo iusiurandū calumnie sc3 vitande vel ppter calumniam vitandam: sicut dicit habeat vnusquisq; suam ppter fornicationem. etc. Et q̄ sint capitula sub hoc iuramento pcēta ponit glo. extra. e. ti. c. j.

Liber tertius

De iudicijs.

E hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De sportulis et sumptibus in diuersis iudicijs faciendis et de executoribus litium.

Supra de iudicijs dixit: Sed q2 iudicum et executorum laboribus et studijs multis siue vigilijs negocia decidunt: equū est cuiusq; laborem digna compensatione remunerari: cum enim labor in damno est crescit mortalis egestas. j. de allu. l. fi. vbi per glo. Ideo de sportulis et alijs sumptibus litium tractat. Sportule aūt sūt sumptus gra executorum vel sūt salaria apparitorum vel forte fm azo. isti apparitores accipiebāt salariū de publico et sportulas accipiebāt nō sibi s3 p fisco: et ille rponebāt i sporta id ē corbe vel alia simili vase i q̄ pueuerūt aliq̄ portari vel exportari vt ita sub fida custodia a fisco fuarent et sic ptinens p ptento. In sportulis aūt istis nō erat certa quantitas

diffinita: nisi in quibusdam psonis puta clericis et agentib⁹ in rebus et similib⁹ vt in aut. de sanc. epi. §. sportulaꝝ. et. i. de px. sacro. scrini. l. xij. et de pn. agen. in re. l. vl. pstabant ergo sm psuetudinem fori. de hoc aliquid in c. cum ab omni de vi. et ho. cle. Executor aut ille dicit qui executiōi causa discusa sentenciā mādat vt. i. de exe. rei. iudi. l. pe. qnqꝫ dicit executor ille qui facit ptes apparere in iudicio. Idemqꝫ dicit apparitor. Idē dicit causam pparans. Idē dicitur officialis. Idē catholicianus id est vniuersaliter desuiens s. de. iud. l. antepe. et. vl. et in aut. de iudi. §. his qui cās pparāt. et defen. ciui. §. ex puinciali. et. i. e. l. j. Est aut eoꝝ officium parere iudicib⁹ quibus deputati sunt: et offerre cās eis instructas vsqꝫ ad finem. Et iudex illustris mulctare eos poterit vsqꝫ ad vj. solidos. Inferior vsqꝫ ad tres. i. e. l. j. et. ij. et in aut. de iudi. §. necessitatē. De sumptibus autē qui fiūt in iudicijs in hoc ti. non tractat. Sed de sumptibus testiū ponit. i. de testi. l. qm. et de app. l. eos. §. si quis. de salarijs aduocatoꝝ in. l. j. §. i honorarijs ff. de var. et extraor. cog.

De pedaneis iudicibus.

De ordinarijs et maioribus dictū est iudicibus: nunc de delegatis et minoribus. Sunt aut pedanei q negocia humiliora disceptāt vt. i. e. l. vl. et a pede nomē acceperūt q est infima ps hominis: Sic et pedaneus iudex ē inferior alijs: qꝛ pedestria id est infima tractat negocia.

Qui pro sua iurisdictione iudices dare darive possunt.

Occasione sumpta a pedaneis q sunt dlegati: generaliter d psonis que dare possunt et dari iudices subiungit. Ille aut solus delegat qui hꝫ iurisdictiōē ordinariā. Et in causa q est de iurisdictiōe sua ordinaria. et eū q est de iurisdictiōe sua. ff. de iuris. om. iudi. l. extra. et de tu. et cu. da. ab his. l. ius dandi. Judex aut delegat⁹ neutrū pmittit nisi a pncipe delegat⁹ sit: vl nisi pmo lite corā se ptes. alij dleget ad similitudinē pcuratoris vt. s. d iudi. aut. ad hec. et. i. e. l. j.

Ne quis in sua cā iudicet vel ius sibi dicat.

Licet in aliena causa quis possit esse iudex: nō tn in sua: vel diffiniēdo vl arbitrando vel interloquēdo. qꝛ nemo potest sibi impare. i. e. l. j. et d arb. l. pe.

Qui legittimam personam standi habent in iudicio vel non.

Qm in pstitutiōe iudicij psiderande sunt psone litigatoꝝ: ideo apponit de his qui habent legittimā psonā in iudicio: sunt aut qdā psone q phibent puta minor xxv. annis. sine tuto. vel cura. auctoritate vt dixi s. si aduer. rem iudi.

Ut nemo inuitus agere vel accusare cogatur.

Regulam ponit hec rubrica vt nemo cogat agere. etc. scꝫ pcise. Sunt tn

quidam qui si non agunt periculum subeunt substantie ut tuto. et cura. ff. arbitrium tutele. l. nomina. Item gestores sive mandato. Item procuratores. ff. man. l. procuratorem. Item administratores civitatis. Item heres qui non vindicat necem defuncti accusando interfectores eius. ff. ad Syll. l. j. Item actor lite contes. vel citato reo. Item si actor videtur calumniose vexare reum potest iudex causa cognita id statuere. ff. de inge. l. diffamari. et de remiss. pig. l. si eo.

De ordine iudiciorum.

Quia in iudicijs plerumque dubitatur que actio vel questio in ordine cognoscendi vel diffiniendi debet preferri: ideo ponit de ordine iudiciorum id est actionibus vel questionibus in iudicio ordinandis. puta si concurrant duo iudicia inter easdem personas principaliter vel incidenter quod precedere et quod sequi debeat. Sic ergo dicitur iudiciorum id est questionum: vel id est de rebus de quibus possunt fieri iudicia id est questiones. de hac materia. ponitur in. c. tuam. extra de ordi. cog.

De litis contestatione.

Per litis contestationem iudicium accipit exordium. Est autem litis contestatio negocij principalis hinc inde apud iudicem facta narratio: id est ut actor proponat intentionem suam: reus autem neget vel exceptionem opponat et eam probet. Et ponitur hic auttentica. que tractat de quibusdam precedentibus ipsam litis contestationem. etc.

De plus petitionibus.

Quia lite contestata petitur quandoque plus: ideo de hoc dicit in specie scilicet quando plus petitur re. Nam et alijs modis plus petitur. ut insti. de act. §. plus autem vbi pena petentis ponitur. unde dicitur plus petitur causa: tempore. re. quoque. loco. glo. in. c. uno. e. ti.

De dilationibus.

Iudicio incohoato quandoque dilationes petuntur gratia testium vel instrumentorum. ff. e. l. j. vel propter alias necessarias causas. puta advocatorum ut. ff. e. l. pe. de hoc dixi. ff. de fer.

De ferijs.

Dixit de dilationibus datis a iudice. Nunc de datis a lege de quibus dixi. ff. e.

De iurisdictione omnium iudicum et de foro competenti.

Iudicia ratione iurisdictionis exercentur: ideo ponit de iuris. om. iudi. id est de iurisdictione que competit singulis iudicibus: que quidem iurisdictio quia uni

cuiq; iudici attribuitur p legem secundu3 distinctiōem territorioꝝ: appo= nit de foro cōpe. quia foru͂ censet ẜm territorij fines. ff. de ꝟ. sig. l. pupillus .§ territoriu͂. Quid sit iurisdictio dixi. ff. e ti. forum au͂t dici potest ipe lo= cus vbi cōsueuit reddi ius. Idemq; appellat ꝑtorium. Item dicitur ius. ff. de ius. et iur. l. pe. Tribunal autem dicit maioru͂ iudicum qui habent meꝝ imperium ar. ff. de iudi. l. j. ⁊. s. vbi et apud q3. l. vl. Et dicit foru3 simili= tudinarie: quia sicut forus vocatur locus in quē multitudo hominu͂ conue nit multas res inferentes ⁊ deferentes emendi vendendi vel permutandi causa. Ita ⁊ forum dicit in q3 multitudo hominu͂ confluit inducentiu3 cau= sas lites ⁊ varias questiōes. cognoscendi ⁊ diffiniendi causa. Dictum foru͂ a foroneo rege. vel ab afferendo. c. forus. de ꝟ. sig. forus etia3 dicit bursa. fori autē pluralis numeri dicunt tabulata nauiu3 ẜm ser. super. x. en. et de eis vt ait pla. sedilia iudicanti cōficiunt. Sortitur autem quis forum va= rijs ex causis de quibus in. c. si. extra de fo. compe. ⁊ dicitur competens fo rum: id quod ꝓprium ex lege deputatu͂ est ipi conuento.

Quando imperator inter pupillos et viduas vel miserabiles personas cognoscit: ⁊ ne exhibeant.

Apud iudicem suu͂ quemq; etia3 inuitum esse conueniendu͂. s. dixit. Itē apud extraordinariu͂ aliquis conuenit ratione ꝑuilegij. s. de dila. l. ij. nu͂c ponit qualiter istoꝝ quilibet patiatur exceptionē. Si em̄ vidue: alijq; for= tune iniuria miserabiles: a ꝑncipe postulaueru͂t beneficium forte vt conue niātur sub principe tm̄: nam tunc eoꝝ aduersarij examini ꝑncipis cogunt se repsentare. ita licet his pupillis ⁊ similibus recusare ordinariu͂ iudice3. vt hic. Exponit ergo titulus quādo imperator. inter pup. ⁊ vid. cog. sc3 ip sis hoc impetrantibus. Et ne exhibeant sc3 in iure alijs petentibus.

Ubi de criminibus agi oportet.

De criminibus agitur in tribus locis: hoc est vbi ꝯmissa sunt. ff. de accu. l. vl. Item vbi lis est ꝯtestata: nisi opposita fori ꝑscriptiōe ab eo qui sciebat se non esse subiectu͂. Item vbi reus habet domiciliu͂. Iure vero autenticoꝝ plenius ⁊ generalius de hoc traditur. in aut. vt om. obe. iud. § j. coll. v. et signatur in aut. qua in ꝓuincia. i. e.

Ubi de possessione agi oportet.

Hoc titulo tractat vbi possessorio iudicio agitur siue p interdicta siue ꝑ alias actiones. Et potest agi vbi existit ipa possessio id est res q̄ possidetur. vel vbi facta est violentia. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. § interdum autem.

Ubi fideicōmissum peti oportet.

Fideicōmissum ibi petendu͂ est vbi hereditas relicta est: id ē factu͂ est te= stamentu͂. i. l. j. ⁊ idem in legato: fraterniʒāt em̄ hodie vt. ff. de l. j. l. j.

Ubi conueniatur qui certo loco dare ꝓmisit.

Qui certo loco pmisit se aliquid daturuz tenet pditiõe certi arbitraria Ité si testator certo loco heredem quid dare iussit: actio ex testõ est arbitraria. Item si mutuũ accipiam vt certo loco reddam: pditio certi de mutuo erit arbitraria insti. de acc. § pterea. Pro tali igit debito actio institui potest fm pla. vbicũqz inueniat reus. ff. de iudi. l. eũ qui in puicia. licet Azo. dixerit eum pueniendũ vbi habz domiciliũ: vel vbi de iure omũi sortit forũ et sic debere intelligi dictũ legem. eũ qui. vbi dicit vel in qcũqz loco. etc. subaudit scz idoneo. de hoc dic. § pterea.

Ubi in rem actio exerceri debeat.

In rem actio id e rei vendicatio vel qlibet realis actio potest institui in locis illis in quib9 ppter diuersas ratiões quis sortit forũ. Sed vbi e ipa possessio sortiri videt quis forũ vt. i. e. l. vl.

Ubi de hereditate agat: et vbi scripti heredes in possessioné mitti vel postulare debent.

Si hereditatis petitio pponat: eo loco erit instituenda vbi is qui possidet hz domicilium. Sz et vbi res ipe site sunt proponi poterit vt. i. in fi. l. Missio aũt in possessioné si quidé petat p iudicis officium: ibi psulcius petetur vbi res sunt: vt ita ratiõe rei quis sortiat forum implorato iudicis officio ac si pponaret realis actio. Si aũt de possessione aget psonali actiõe vel interdicto: indubitanter etiã tũc apud iudicé sub quo hz domiciliũ re9: cã poterit exerceri: forte et ibi vbi sunt res de hoc in pn. l.

Ubi de ratiocinijs agi oportz tã puatis qz publicis.

Ait imperator eum qui gessit ratiocinia tam puata qz publica vt argentarius et pcurator vel quocũqz modo: ibi rationé oportere reddere vbi hoc gessit vbi põt esse instructio sufficiens.

Ubi causa status agi debeat.

Sicut in ceteris ita et in cã status actor forũ rei sequi debz. i. l. iij. et. iiij. Sed quis in hac causa videat reus: qs actor: querit: circa qd diligenter notanda est distinctio qz ponit. i. l. j. et de lib. cau. l. eam q. et. ff. de pb. l. si quis hominem liberũ. Cognoscit aũt de cã libertinitatis et suitutis inter fiscum et puatũ pcurator cesaris. Inter duos aũt puatos cognoscet qlibet iudex. De ingenuitate vero et suitute: vel de ingenuitate et libertinitate solus pnceps cognoscet vt. i. c. l. pe. et. ff. de peda. iudi. l. ij.

Ubi quis de curiali vel cohortali alia ve condicione pueniatur.

Si quis fuerit curialis id est officio curie vel iudiciũ obnoxius: vel si fuerit cohortalis qui duro suicio arctabat vel cuicũqz corpori obnoxius: et au

fugiunt ab his quibus fuire debeāt. distinguitur vtrum se dederit armate militie: an inermi. Si armate ꝯuenietur sub magistro militum: vel si reperiatur in foro alicuius p̄sidis ꝓuincie: preses ille causam debet referre ad magistrum militum vel ad p̄fectū p̄torio. ꝛ hoc est quod dicit̃. ī. e. l. vl. Si autē inermi militie se dederit id est fuitio alterius curie: ꝯueniri poterit apud quēlibet iudicem q̄ fuerit in locis vbi deprehensus est. et ita videtur illud habere locū: vbi te inuenero ibi te iudicabo. ꝛc.

Ubi senatores vel clarissimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.

Si senatores vel clarissimi ꝯueniantur ciuiliter: debet fieri ꝯuentio inscriptis ꝛ si d̄gunt rome vel in suburbijs debent ꝯueniri apud pretorem vl̃ p̄fectum vrbis aut magistrū officiorū quotiēs ei hoc cōmisit p̄nceps. Si vero sunt in ꝓuincijs ꝯueniuntur ibi vbi larem fouent: aut vbi maiorem p̄tē bonorum possident ꝛ assidue ꝯuersantur. ī. e. l. vl. Si vero criminaliter cōueniantur: si quidem ꝯueniēdi non sunt illustres: ꝯueniunt̃ ibi vbi crimina sunt admissa: non obstante fori p̄scriptione: omnē eī hmōi honorē reatus excludit. ī. l. j. Si vero sint illustres fit distinctio senatoꝝ: licet omnes sint illustres inter patricios p̄tores. prefectos vrbis. ꝛc. ī. e. l. pe.

In quibus causis militantes fori prescriptione vti possent.

Omnes etiam p̄ncipum domestici ꝛ agentes in rebus: vel qualibet alia militia vel dignitate gaudentes: vel qualib; negociationē exercentes: sup publicis functionibus vel publicis debitis: apud presides ꝓuinciaꝝ ꝯueniant̃ ꝛ exigunt̃. Excipiuntur aūt armata militia p̄diti: ꝛ qui ad rem ꝓpriam vnius anni cōponendam cōmeatū ostenderint se accepisse. vt. ī. e. l. j.

Ubi cause fiscales: vel diuine domus hominūq; eius agantur

Si ꝓcurator fisci ꝯueniat̃ a priuato: vel ꝯueniat priuatum: cognoscit de ea causa ꝓcurator cesaris vna cum preside ꝓuincie vt. s̄. si aduer. fis. l. ij. ꝛ. ī. e. l. ad fiscum. Si aūt ꝓcurator cesaris agat ꝯtra p̄uatum: vel cōueniatur a priuato: ꝓcurator fisci de ea causa cognoscet. s̄. si aduer. fis. l. j. Cause autē hominū diuine domus siue sint serui: siue coloni: siue inquilini: siue agant siue ꝯueniant̃ in ciuili vel criminali negocio: audiunt̃ ꝛ examinant̃ apud p̄positum sacri cubiculi ꝛ comitem domoꝝ: vel ꝓcuratorē cesaris. ī. e. l: vl. ꝛ. l. cum aliquid.

Quando licet vnicuiq; sine iudice vindicare se vel publicam deuotionem.

Lic; regulariť tradat̃ neminem sibi ius dicere posse vel se vindicare. vt s̄. de iude. l. nullus. ꝛ. ff. q̄ me. cau. l. extat. hic tamē quidā casus ponunt̃

in quibus alicui se vindicare permittitur: vt si reperiat quis nocturnū agrorum populatorē id est devastatorē. Aut illos qui in itineribus frequentatis stant in insidijs: eos enim impune quis occidere potest. Item publicam devotionē permittitur vindicare: vt si quis velit desertorem militie opprimere: et si resistit desertor: precipitur in eo velox esse supplicium. vt. i. e. l. vi.

De inofficioso testamento.

De hoc satis. ff. e. ti.

De inofficiosis donationibus.

Quia sepe in fraudem legis excogitantur donationes vt cesset querela inofficiosi testamenti. vt. i. e. l. j. ideo de ea. Est autem inofficiosa donatio: que contra officium pietatis est facta: scilicet quia per eam liberi vel parentes excluduntur a debito bonorum subsidio: vel ex proposito donātis: vel re ipsa. Et competit ista querela siue donator decedat testatus siue intestatus vt. i. e. l. precibus. Superior autem querela secundo tantum testamento competit. Datur autē ista querela omnibus his personis quibus et superior. nam dicit lex vnam esse istius et illius querele causam et similem estimandam et idem esse ius vtriusque: temporibus et moribus vt. i. e. l. si.

De inofficiosis dotibus.

Et ista similis est donationi inofficiose. vt. i. e. l. j. Si ergo mater bona omnia vel pene omnia: in filiorum fraudem dederit in dotem pro se. vel forte secundum pla. pro filia vel pro muliere alia: per querelam inofficiose dotis fiet reuocatio. vt filijs conquerentibus emolumenta debita deferantur. vt. i. e. l. j. licet azo. dicat quod vbi mulier pro alia muliere donat dotem: locum habeat querela inofficiose donationis: quia quātum ad donantē non dos est: sed donatio.

De petitione hereditatis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De rei vendicatione.

[De hoc. ff. e. ti. dixi.]

De vsufructu et habitatione et ministario seruorum.

De hoc dixi. ff. in proprijs ti.

De seruitutibus et aqua.

Generaliter dicit de seruitutibus. de quibus et nos in proprio ti. ff. Specialiter autem quedā dicit de aqua. de qua nos in ti. de aqua pluu. ar. et de aq.

quott. ⁊ esti.

De lege acquilia.

Dixi. ff. e. ti.

Familie hercifcunde.

De hoc fatis. ff. e. ti. dixi.

Communi diuidundo.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Communia vtriusqꝫ iudicij tam familie hercifcunde qꝫ cōmuni diuidundo.

Et de hoc sub ꝓprio ti. ff. dixi.

Finium regundorum.

Dixi. ff. e. ti.

De consortibus eiusdem litis.

Quia ꝑ cōmunem hereditatem vel res alias vel etiam ꝓpter fines distinguendos sepe ꝯtingit plures agere ⁊ ꝯueniri: ideo ponit de cōsortibus eiusdē litis In his aūt olim ita erat ꝙ si vnꝰ cōueniret sine socio suo opponebat exceptionē ne ageret sine eo: Hodie omni submota exceptiōe ⁊ agere ⁊ cōueniri quilibet socioꝝ pōt: sed et ꝓ socijs pōt agere post litē ꝯtes. contra oīs etiam si constat eum non habere mandatū: dum tñ caueat ꝺ rato. Ante litem vero cōtesta. repelleret: si certū esset eum non habere mandatum licet caueret de rato. ī. e. l. j. ⁊. ij.

De noxalibus actionibus.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Ad exhibendum.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De religiosis et sumptibus funerum: et aleatoribus.

De prima pte diximus. ff. e. ti. de aleatoribus autē sub ꝓprio suo ti. et hic ponit vna noua cōstitutio greca. qꝫ vide.

Liber Quartus

De rebus creditis: et iureiurando.

Aue tibi quia in hoc titulo non tractat de prima parte sed tantũ
c de iureiurando. sicut ⁊. ff. quod cum eo qui. nam non tractat ibi
de his de quibus in rubrica. sed inferiori libro. De materia hu-
ius tituli diximus. ff. sub pprijs ti. satis.

Si certum petatur.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De suffragio.

Quia suffragium petitur p certi cõditionem vt. ĩ. e. l. j. de qua dicere ce
pit ideo de hoc. Et dicitur proprie suffragium ipsum patrocinium quod
prestat aduocatus. Nam fragor id est sonus arbor: inde suffragium sonus
ille qui fit vt per eum subueniatur alicui. hic aũt ponitur improprie sc3 pro
eo quod datur p hoc patrocinio. tractat em̃ hic de salario quod prestat ad
uocatis qñ et p q actionem peti possit.

De prohibita sequestratione pecunie

Ne quis crederet debitorem qui ex quolibet cõtractu ꝯuenit ꝯditiõe ad
pecuniam soluendã. ꝯpellendum vt faciat sequestratiõe pecunie: que ẽ in
lite. ponit de phibita sequestratiõe pecunie. vt nomen pecunie ponat pro
specie. vel quantitate q̃ est in obligatione vt. ĩ. de cõsti. pe. l. pe. Est autem
sequester ille apud q̃3 plures eam rem: de qua ꝯtrouersia est deposuerunt
Dictus ab eo q occurrenti ⁊ quasi sequenti eos cõmittitur res. vt. ff. d̃ v̈.
sig. l. sequester. Sequestratio aũt dicit ipa sepatio rei vel possessionis. In-
terim enim cum res apud sequestrum est: nec possidet actor: nec possidet re
us: nisi hoc actum esset in sequestratione. vt custodie causa tm̃ fiat deposi-
tio. ff. depo. l. licet. j. rño. ⁊. §. j. Si ergo ex quolibet ꝯtractu pecunia postu
latur: sequestrationis necessitas ꝯquiescit: oportet em̃ debitorem p̃mo con
uinci: ⁊ sic ad solutionem pulsari. Ex voluntate aũt ꝑtium fieri potest. Nisi
in quattuor casibus quibus ex necessitate fit sequestratio de quib9 p glo.
in. l. j. ĩ. e.

De conditione indebiti.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De condcõe ob causam dator.

Hec conditio ꝯgruit cum superiori vtrobiq3 em̃ intuitu cause rem in ali

um emitto: neq res emissa extinguitur: sed hec futuram causam illa preteritam respicit. Inde est quod in illa statim post solutionem nascitur conditio. in hac demum cum fuerit cessatum: nisi peniteat. de hoc dixi. ff. e. ti.

De conditione ob turpem causam.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De conditione furtiua.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De conditione ex lege. et sine causa vel iniusta causa.

Duas generales conditiones ponit de quibus nos. ff. sub proprijs ti. dixi.

De actionibus et obligationibus.

De hoc. ff. e. ti.

Ut actiones ab heredibus et contra heredes incipiant.

Olim tradebatur talis regula quod post mortem heredis aut legatarij legatum relinqui non posset Sicut non poterat aliquis stipulari post mortem suam sibi dari Sic non poterat quis promittere dare post mortem suam vnde et tradebatur regula vt ab heredibus et contra heredes actio non incipiat. Hodie autem regula ista emendata est per hanc. l. s. e. l. j. et insti. de le. §. post mortem. Et caue tibi quia aliter dicitur post mortem incipere actio in stipulatione et aliter in legato. vt in predictis alle. videre poteris.

Ne vxor pro marito: vel maritus pro vxore: vel mater pro filio conueniatur.

Licet heres iure successionis pro defuncto conueniatur vt. s. ti. pro. non tamen sic est in alijs etiam qui valde coniuncti videntur vt in hoc ti. et se. Uxor enim non conuenitur pro marito etiam si pro eo intercessit: nisi intercesserit in rem suam s. e. l. j. et. ff. ad vell. l. ij. §. vl. Speciale tamen est in primipilaria sarcina quam subiuit maritus vt. s. qui cas. pig. ta. contra. l. satis. Item maritus pro vxore non conuenitur nisi solitis modis si pro ea fideiusserit vel ei successerit. Item mater pro filio vel econtra non conuenitur. Unde et traditur regula certissima. ex alterius contractu neminem obligari vt. s. e. l. vl.

Ne filius pro patre vel pater pro filio emancipato vel libertus pro patrono: vel seruus pro domino conueniatur.

Putabat ratiōe filiationis vel paternitatis vel seruitutis aliquem con- ueniri debere: dicitur tamen in hoc titulo ꝯtrarium.

An seruus ex suo facto p⁹ manumissiōe3 teneat.

Seruus liber factus alius homo videtur. ff. de solu. l. qui res. §. aream. ideo dubitabat an posset cōueniri de eo quod in seruitute fecit. iuxta quod distinguitur an ꝯtraxit vel quasi ꝯtraxit in seruitute: deliquit vel quasi. q̄d ꝓsequere vt. ī. e. ꝑ to.

Quando fiscus vel priuatus: debitoris sui debitores exigere potest. vel conueuire.

Regulariter ꝓhibuit s̄. aliū ex ꝯtractu alterius ꝯueniri: nunc ponit q̄s- dam exceptiones ⁊ in fisco ⁊ in priuato. fiscus aūt ratiōe speciali ꝯuenit de bitorem sui debitoris: si debitor ṗncipalis non sit soluendo: vel ex ratione fisci necessario facto liquido ꝓhibent: vel ex ꝯtractu fiscali debitores ꝯue- niant. ff. de iur. fis. l. iij. § militia. ⁊. s̄. ō ꝯdi. ex. l. j. ⁊. ī. de co. fis. debi. l. j.

De actionibus hereditariis. al. de here. acci.

Superiori titulo dixit alteꝝ ꝓ altero conueniri in casu. hic ponit et aliū casum. Et ponit hic diuisione3 actionū. quia actionū alie sunt hereditarie: alie non. Sunt autem hereditarie q̄ transeūt ad heredes vel ꝯtra heredes Item q̄ ab heredibus incipiunt vel contra heredes. ff. de acc. ⁊ ob. l. here- ditariaꝝ. Abusiue tamē dicit hereditarius debitor: non qui debet heredi vel hereditati: sed ip̄e heres: q̄ ideo d3 ꝙ ip̄e ē heres vt. ī. e. l. sub ꝑtextu.

Ex delictis defuuctorum in quantum heredes conueniantur.

Iu quantū heredes ex cōtractibus defunctoꝝ vel quasi teneantur dixit: nunc in quantū ex delictis. ō hoc insti. de ꝑpe. et tēp. § fi. ⁊ in. c. fi. ō sepul.

De constituta pecunia.

De hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De probationibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De testibus.

Ista est viua probatio ⁊ ideo tanꝙ potior ṗponit. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De fide instrumentorum ⁊ amissione eorum: ⁊ de apochis et antapochis faciendis. et de his q̄ sine scriptura fieri possunt.

Sequitur de probatione mortue vocis: id est p scripturam. Et de prima pte rubri dixi. ff. e. ti. De amissione autē instrumētoꝝ talis traditur regula Quicūqꝫ ꝯtractus est qui sine scriptis fieri potest: in endez casu si scriptu-ra interueniat: ꝛ postea amissa sit: nihilominꝰ suam obtinet firmitatē. ī. e. l. j. ꝛ. l. sicut. ꝛ. l. statum. ꝛ. l. si solemnibus. ꝛ. l. ministris. ꝛ. ff. e. l. iure. et de pig. l. ꝯtrahit. Antapocha autem est chyrographuz quod facit debitor creditori in quo ꝯfitetur se soluisse tm̄: ꝛ non dicit ab anti: qđ est ꝯtra. Sed ab ante quia fit ante apocham: ꝛ est inducta ad securitatez creditoris. qui em̄ nomine alieno possedit et pensionez soluit: vel creditori suo vsuras reꝑ sentauit Ille vtit antapocha vt. ī. e. l. plures apochis. vbi glo. exponit qđ sint apoche ꝛ antapoche. ꝛ habebit. ī. in ꝓprio titulo. Est etiā sciendū ꝙ omnis ꝯtractus siue scriptura fieri potest: nisi in quo casu exigit specialiter scriptura. ī. e. l. ꝯtractus ꝛ qui sint casus requirentes scripturā ponit glo. in. c. j. extra de censi. li. vj.

Plus valere quod agitur ꝙ quod simulate concipitur.

Quia p scripturaz sepe aliud fingit ꝛ simulate scribit: ꝙ vere agit sicqꝫ fraudes sepe ꝯmittunt: ꝯstetqꝫ plus valere veritatez: ꝙ simulate gestū idō ponit hanc rubricam: q̄ in verbis suis satis plana est. Quibus aūt modis fit fraus legi ponit glo ff. de. le. ꝛ sena. ꝯ. l. fraus.

De commodato.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De pignoraticia actione.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De exercitoria ꝛ institoria actione.

De duobus generibus ꝯtractuū ꝓmittit ex quibꝰ in solidum tenemur ex alienis ꝯtractibus. de his dixi. ff. e. ti. sub ꝓprijs ti.

Quod cum eo qui in aliena ptāte est negocium gestum esse dicetur. vel de peculio: seu qđ iussu: vel de in rem verso.

Prima ps rubrice est generalis. Sequētes tres spēales. ꝛ dant nō in solidū he actiōes sed quatenꝰ est in peculio. ꝛ quatenꝰ ē iussuz: ꝛ in rez versum de hoc dixi. ff. sub ꝓprijs ti.

Per quas personas nobis acquirit.

Acqrit nobis p nos metipos: ꝛ đ hoc nulla ē hesitatio. Item p filios in potestate nostra positos vel ꝯstitutos Itē p seruos nostros. Itē p alienos quos bona fide possidemus: vel in qbus hēmꝰ vsumfructū vel vsuz. đ hoc

fate insti.e.ti.per totum.

Ad senatusconsultum macedonianum.

Qualiter ꝯueniatur pater ex filij ꝯtractu dixit: nunc qualiter pater nō tenetur cū effectu ꝓpt̄ exceptiōꝫ macedoniani beneficij. de hoc dixi.ff.e.ti.

Ad senatus consultum velleianum.

Sicut filiusfa.et pater habent exceptionem ex superiori senat⁹ ꝯsulto: ita et mulier ex hoc senat⁹ ꝯsulto velleiano.de hoc dixi.ff.e.ti.

De non numerata pecunia.

Superioribus senat⁹ consultis subuenitur ciuiliter et naturaliter obligatis ratione speciali.hic ciuiliter tm̄ obligatis succurrit̄ ratiōe naturalitate ꝯmuni considerato ꝓpter pecuniam non numeratam. Dicitur autem duobus modis pecunia non numerata.vel respectu creditoris: qui ꝓprie dicitur pecuniaꝫ numerare debitori vt sibi illa reddat̄.vel respectu debitoris qui ꝓprie dicit̄ soluere creditori ꝛ improprie dicit̄ numerare cuꝫ soluit quod debet: pecunia autem largissime ponitur pro omni reꝙ quis non numerauit vel non soluit.ff.de ꝟ.sig.l.pecunie verbum.tale est ergo ac si diceret de pecunia vel re non credita vel non reddita.ꝛc.de hoc ple.insti.de excep.§.idem iuris est.

De compensationibus.

De hoc satis.ff.e.ti.dixi.

De vsuris.

Qualiter actio perimat̄ vel minuat̄ per exceptiones.s̄.dixit.nūc qualiter augeatur: ꝛ hoc fit ꝑ vsuras de quibus satis.ff.e.ti.dixi.

De nautico foenore.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Depositi.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Mandati.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Si seruus extero se emi mandauerit.

Specialem casum mandati cōtinet scꝫ cum seru⁹ mandat extero se emi.

Et quattuoꝛ dicit hec lex. sc3 an fuerit vtile mādatū: Itē an actio detꝰ domino ex venditione licet mandatū sit inutile. Ite3 an solutio nūmoꝝ peculiarium liberet emptoꝛē. Itē an agat de ancilla ⁊ de pcio. In pꝛimo dicit nullum esse mādatu3. In secūdo dño dari actionem ex venditiōe. In tertio ꝙ emptoꝛ non liberet. In qrto de vtroqꝫ agi non posse. ⁊c.

Pꝛo socio.

Qm̄ socius quasi ꝓcuratoꝛ est ꝓ parte: ideo post actionem mandati ponit de societate. de hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De contrahenda emptione ⁊ venditione.

Sicut societates solo ꝯsensu ꝯtrahitꝰ ita ⁊ emptio de hoc. ff. e. ti. dixi.

De hereditate vel actione vendita.

Nunc de venditione reꝝ incoꝛpoꝛalium de hoc. ff. e. ti. dixi.

Que res vendi nnn possuot: ⁊ qui vendere vel mercari vetantur.

Nunc specialiter tractat de quibusdā rebꝰ q̄ vendi nō possunt: vel etiā3 si pn̄t vendūtꝰ tn̄ certis ꝑsonis: vt ē frumentū qd̄ exercitui mittitꝰ ꝓhibetꝰ venundari. ī. e. l. pe. ⁊ vl. Sericū non d3 quis emere a barbaris p̄ter comitem ꝯmercioꝝ. Item nec aliqs p̄uatus purpura3 distrahere alij p̄uato. vel fucare id est tingere. ī. l. j. ⁊ ij.

Que res expoꝛtari nō debent.

Supꝛa de quarundā reꝝ venditione inhibita dixit: nunc ponit de inhibita translatione q̄rundam reꝝ. ecce em̄ ad barbaricū solū trāsferre vinū vł oleū: aut aliquod liquamē nō d3 aliquis romanꝰ vel causa vendēdi vel causa gustandi: vt sciant barbari qui sunt hostes romani imperij q̄lia sint nr̄a liquamina vt. ī. e. l. j. Itē ferrū factū vel infectū ⁊ scuta: arcus ⁊ sagittas: vel cuiuscūqꝫ generis arma: nō debet quis in aliquo loco vendere: vel q̄cūqꝫ titulo ꝯcedere barbaris: Etiam si tāqꝫ legati veniāt romā. ī. e. l. vl.

De Eunuchis.

Enuchi di cūtꝰ spadones tm̄ ⁊ non castrati. ⁊ tales fieri ꝓhibentꝰ in romano imperio. homines tamē barbari extra solum romāi imperij fieri possunt eunuchi: et facti eunuchi possunt vēdi: ⁊ q̄libet modo alienari. Si vero facti sunt eunuchi in romāo solo: non poterunt vendi sed cōfiscabuntꝰ si dominis ꝯsentientibus facti fuerint. Et qui fecit eunuchos capite p̄uietur vt. ī. e. l. j. ⁊. ij.

De patribus qui filios distraxerūt.

De distractiōe eunuchoꝝ s̄. dictum est: nūc de distractiōe filioꝛum. non

licet autem patri filiū vendere vt.ī.e.l.j. nisi ꝑ necessitate famis vt tamē qñcūqꝫ ꝑcio soluto emptori a filio vel quocūqꝫ alio restituat.vt.ī.e.l.ij.

De rescindenda venditione.

Qualiter rescindat venditio id est vnus altero inuito eam dissoluat dicit.de hoc.ff.e.ti.dixi.

Quando liceat ab emptione discedere.

De hoc dixi.ff.de rescindenda.vendi.

Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata.

Quia qñqꝫ ꝯtrahit vēditio ꝓpt publicā pēsitationē nō solutā vt.s.d rescin.ven.l.si quos.ideo de ea dicit scꝫ qñ rescindat.quod fit si non est solemniter facta vt.ī.e.l.ij.Et dicunt publice pensitatiões annue exactiones tributorū vestium vel auri vel argenti q̄ a certis personis debebantur fisco.Sed et ea q̄ ad viarū vel pontiū refectionē prestanda sunt a possidentibus publice pensitatiões dicunt.vt.ī.e.l.fi.

Sine censu vel reliquis fundum cōpari nō posse.

Nemo fundum tributariū emat tali pactio ne prestet integrū censum:si nihil ꝓ ꝑterito tempore fuerit solutū.vel si quid fuerit solutū et non ꝑstet reliqua id est residua q̄ supersunt ad soluendū.Et sic census in futurū:reliquis in ꝑteritū dicuntur.Item censꝫ ꝓ toto:reliqs ꝓ parte que soluēda restat.Et est ratio huius ꝯstitutiōis.quia tributa semꝑ a possidentibus exigunt:ne dum ꝓ tpe quo possederunt sed etiam ꝓ ꝑterito.Secus tamē vbi a pequatore vendit:quia tunc ꝓ ꝑterito tempore nō ꝯuenitur emptor ī.de cens.l.vl.l.xj.

De periculo ꝛ cōmodo rei vendite.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De actionibus empti ꝛ venditi.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine: vel aliena pecunia emerit.

Quia sepe quis emit alterius nomine vt procurator hoc expresso vel tacito.vel etiam aliena pecūia ꝛ suo nomine:ꝛ in vtroqꝫ casu verbis collatis in sua persona.vel etiam emit quis alteri verbis collatis in persona domi

ni: ideo quid iuris sit in his ponit hic titulus.

De rebus alienandis vel non alienandis: et de prohibita rerū alienatione vel hipoteca.

Quomodo res ꝓprie alienari vel vendi possunt dixit. Nunc ponit de rebus alienis. Licet eīn alienam rem quis possit vendere: non tamen alienare. ff. de X. sig. l. alienatuz. ⁊ de ɔtra. emp. l. rem alienam. fall. hoc in casibus quibus quis alienat qđ non suū est. notatis ꝑ glo. in. § creditor. insti. qui alie. licet.

De cōmunium reꝝ alienatione.

Quecūqȝ dicta sunt de alienis rebus intotū: intelligant̄ esse dicta de alienis rebus ꝑ parte: quātū ad ꝑtem. Nam et si socius omniū bonoꝝ sit nō tamē nisi ꝑ parte sua alienat: sed nec ꝑ sua ꝑte post litē ɔtes. nisi suo socio velit alienare. s̄. co diui. l. j.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienationem.

Qui gerit rem alienam tanq̄ꝫ tutor vel curator vel etiam tāq̄ꝫ ꝓcurator: siue publicum siue priuatū officium: res suas ꝓprias alienare vel pignori obligare potest: vel fisco vel priuato.

De pactis inter emptorem et venditorem.

Quia in venditionib⁹ varia apponunt̄ pacta: ideo de his. Sunt autem pactoꝝ q̄ fiunt inter emptorē ⁊ venditorē quedā de suba ɔtractus vt de augendo vel diminuendo p̄cio: quedam sunt accidentalia siue extranea vt d̄ dando libro exemplaris loco vel aliquo simili nō attingenti venditiōi: puta vt si venditor restituat emptori p̄ciū ī. certum diem reddat̄ ei res. vel vt emptor p̄stet ei vsuram p̄cij tardius soluti: vel vt emptor nō faciat monumentū vel eccl̄iaȝ in fundo vendito. vt. ī. l. ij. ⁊. l. in initio. ⁊. l. vl. Item pactorum quedā fiunt in ɔtinenti: quedā ex interuallo. Item q̄daȝ sunt certa: alia sunt obscura vel ambigua. Item fiunt pacta vt seruus exportet̄ vel non Item vt manumittat̄ vel non. Item ne ꝓstituat̄ de quibus ī. speciales rubrice. De pacto legis ɔmissorie: et de in diem addictiōe. dixi. ff. in ꝓprijs ti. Alia eīn pacta accidentalia nomīe carēt, sed ꝑ motu ɔtrahētiū excogitāt̄.

Si seruus exportandus veneat.

Istud ē speciale pactū qđ ī vēditiōe apponit̄. vt. s̄. dixi. d̄ hoc etiā. ff. e.

Si mancipium ita venerit ne ꝓstituat̄.

Sicut superius pactuȝ gr̄a venditoris apponit̄: sic et istud gratia sui. vnd̄ superius potest venditor remittere: vt. s̄. e. l. ij. in fi. hic non potest.

et de hoc.ff.de in ius vo.l.sed ꝛ si.§.ꝯstituta.ꝛ.ff.de contra.emp.l.si quis Edictū vero diui Uespasiani locū hab3 cū ancillā emptam ne ꝯstituat al- teri vendo sine simili lege vt.ff.de iur.pa.l.diuus.

Si mancipium ita fuerit alienatū vt manumittatur: vel econtra.

Pro libertatibus representādis: vel manumissiōibus faciēdis locū habent multe ꝯstitutiōes.vt est ꝯstō diui Marci ꝛ commodi missa ad Offidium victorinū.si dono vel vendo suum vt manumittas: vel si pciu3 do non pecuniam in specie.vt manumittas suū tuū vt.ī.e.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.l.si is qui.ꝛ ff.de ꝯdi.cau.da.l.dedi.§.sed et si tibi.ꝛ.l.si pecuniam.§.j.Item ꝯstitutio diui marci ꝛ cōmodi in semestrib⁹ locū habet cum trado tibi seruū vt post tempus sit liber nec cōprehendi factū māumittēdi vt.ī.e.l.iij.ꝛ de ser.ex por.li.vl.Itē ꝯstitutio diui Seueri ꝛ Anthonini ad vrbium maximū locu3 habet cum alienus seru⁹ mandat mihi vt eū redimā a dn̄o suo nūmis suis id est peculiarib⁹: vel forte meis sed hoc pacto vt ipse restituat mihi.ff.de iudi.l.non distinguo.

De edilicijs actionibus.

De actionibus ꝯtra venditores iure ciuili ꝑditas dixit: nūc seqr̄ de ptorijs q̄ sunt p̄dictaꝝ pedisseque.s.de ve.iur.enu.l.ij.§.quartus.de hoc dixi.ff.e.ti.

De monopolijs ꝛ ꝯuentu negociatorū illicito: vel artificum: ergalaborū nec non balneatoru3 ꝓhibitis illicitisq3 pactionibus.

Quia venditores illicitas ineunt inter se pactiones: sicut ꝛ artifices et negociatores siue ergalabi.ideo de eis pōit.Dicit̄ aūt monopolis id ē singularis negociatio in ciuitate.a monos qđ est vnū: ꝛ pola q̄ est venditor vel polium qđ est venditio ſm glo.n̄ram hic.q̄si vno vel certo modo facta negociatio.vel vendicio.inde dicit̄ bibliopola id est venditor libroꝝ q̄3 librarium dicim⁹.Placē.autē denōiauit monopolion.a monos.ꝛ polis qđ est ciuitas.Inde monopoliū id est vnica negociatio in ciuitate.quod accidit cū inter se paciscūt̄ ne aliquē instruāt in arte sua nisi filios vel nepotes. vel cum aliquo mō ꝑ pactū id facere nitunt̄ vt soli cōmodu3 alic⁹ artis vel negociatiōis faciāt.Idē in balneatorib⁹ si ꝯueniant ne alit̄ balneent q̄ ea mercede q̄ ipi ꝯstituerūt.Idem in locatorib⁹ rerū vel opaꝝ suarū maxime scriptorib⁹: si paciscant̄ ne op⁹ ab altero inchoatū alius ꝑficiat.Ergalabi dicunt̄ quidam oparij laborantes in statiōibus suis: ab erga quod est opa vt dicit ser.in p̄n.geor.ꝛ labor.

De nundinis ꝛ mercatoribus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De vectigalibus ꝛ ꝯmissis.

De hoc dixi.ff.de pub.et vec.

Vectigalia noua institui non posse.

Satis clarus est: et ego alias dixi.ff.de pub.et vec.

De comercijs et mercatoribus.

In hoc titulo quedã specialia ponit circa negociatores ptinetes ad domũ principis vt sc3 numerus eo⁊ nõ extẽdat vltra quingẽtos.l.xiij.vt.ĩ.e.l.pe.Et quedã generalia omniũ mercato⁊: quale est illud ne p mãcipijs vl quibuscũqȝ speciebus: barbaris pbeant aurũ.Itẽ nobiliores natalibus et honore et patrimonio ditiores: pniciosũ mercimoniũ exercere phibentur vt inter plebeios et negociatores facilius sit emẽdi vendẽdiqȝ cõmerciũ vt ĩ.e.l.iij.

De re⁊ pmutatione: et prescriptis vbis actiõe

Sequit de cõtracctib⁹ innominatis inter quos precipuus: est pmutatõ et postea de pscrip.ver.de his diximus.ff.in ppriis titulis.

De locato et conducto.

De hoc satis.ff.e.ti.dixi.

De iure emphiteotico.

Emphiteosis latine dicitur melioratio: ab inicio em sterilia tm hui⁹ contractus specie cõcedebant: vt is qui acciperet rem in meliorem cõdcõe3 et statũ deduceret et fertilẽ redderet.postea tñ ad id deuẽtũ ẽ: vt etiã fertilia et fructuosissima valeãt emphiteocari.Et dicit iste ptract⁹ emphiteoseos vl emphiteotic⁹ id est melioratiõis.Et psistit in rebus soli tm.de hoc.C.de sa.sanc.ecc.aut.ppetua.Celebrat scriptura interueciẽte et nõ aliter.ĩ.e.l.j.de hoc late insti.de loca.§.adeo.

Liber Quintus

De sponsalib⁹ et arris sponsalicijs et pxeneticis.

D E cõtractibus re⁊ s.dixit: nũc de ptractib⁹ psona⁊: vel ẽ de societate q ptrahit ppter pecuniã qrendã: nũc de societate piugali q ppter plem lucrandã celebrat.et quia hoc fit p nuptias qs sponsalia pcedunt.De spõsalib⁹ dixi.ff.e.ti.Arre aũt si interuenerit: nõ possunt sponsalia impune solui.Sed si quidem soluerit sponsalia ille q dedit arras: amittit eas.Si vero ille qui acceperit arras: restituat eas.et aliud tantũdẽ de suo.et non plus.nisi specialiter placuerit ptibus vt pena arra⁊ extendat in quadruplũ: tũc em eousqȝ extendetur et non vltra.ĩ.e.mulier.j.Rño.et.§.quadrupli de hoc in.c.gemma.extra.de spons.pxeneta aũt dicit qui

implorat voluntates ꝯtrahere volentiū. de hoc dixi. ff. de pre.

Si rector ꝓuincie vel ad eum pertinētes sponsalicias dederint arras.

Nunc ponit in specie de sponsalicijs arris. Si rector ꝓuīcie vel ad eū ꝑtinentes spōsalia dederint: id ē sponsalicias arras. sic em̄ verbū istud exponit. ī. si. nup. ex. re. pe. l. j. Ad eū aūt ꝑtinere intelligūt: non q̄libȝ subiecti: sed filij: nepotes: ꝓpīqui ac ꝑticipes id ē ꝯsiliarij ꝛ domestici. hi ergo omnes nuptias ꝯtrahere nō pn̄t cū ea muliere q̄ est oriunda de ꝓuincia vł alias habeat ibi domiciliū. Spōsalia tn̄ possunt ꝯtrahere. ff de ritu. nup. l. si q̄s. vtrū titul⁹ iste hodie hȝ locum ponit ꝑ doc. in. c. ij. de se. nup.

De donationib⁹ ante nuptias vel propter nuptias ꝛ de sponsalicijs.

Dixit de ꝑambulis nuptiaꝝ duob⁹ ꝑx. ti. sequit̄ videre de nup. quas qr donatiōes p̄cedunt de eis p̄mittit. Et dicit̄ an̄ nup. ꝛ ꝓpter nup. idē. ī. e. l. fi. ꝛ fit in recōpensatiōeȝ dotis. Sponsalicia vero est simplex donatio q̄ sponsus facit spōse. et ecōtra. vt. ī. e. l. cū te. et alijs plurib⁹. ꝺ hac in aut̄. vt spon. largi. coll. viij.

De nupcijs.

De hoc dixi. ff. de ri. nup.

De incestib⁹ ꝛ inutilibus nupcijs.

Contrahentes nuptias sibi vetitas puniunt̄ in ꝑiculo dotis ꝛ dona. ꝓpter nup. hec em̄ ꝯfiscāt̄. ī. e. qui contra legū. Sed nec filij sunt legittimi vel in ꝑtāte ꝑntis. Itē de bonis suis testari nō pn̄t in extraneos. Et dicūt̄ large omnes nuptie ꝓhibite inutiles. Sed nephariе ꝓprie int̄ ascēdētes ꝛ descendētes. Inceste in collaterales vel affines vt isti. e. §. ergo nō om̄s. ꝛ. ff. e. l. quin etiam ꝛ. l. fi. ꝛ de adul. l. si adulteriū. Alie q̄ alijs rōib⁹ ꝓhibent̄ simpliciť inutiles dicunt̄ qđ multis modis ꝯtingit vt no. glo. insti. e. §. sunt et alie.

De interdicto matrimonio inter pupillā et tutorē seu curatorē liberosq̧ eoꝝ.

Qualiter rōe saguinis ꝓhibent̄ nup. dixit nunc q̄liter rōe officij. et est ista ꝓhibitio iuris ciuilis ne circumscribat̄ pupilla vel adulta ī re familiari vt. ff. de ri. nup. l. libert⁹. §. senatus. Sȝ nec ista ꝓhibitio hodie tenet ꝓpter. c. ij. de nup. ꝛ ibi no.

Si q̄cūq̧ predit⁹ ꝑtāte vel ad eū ꝑtinētes ad suppositaꝝ iurisdcōi sue aspirare tēptauerit nuptias.

Qualiter rōe priuati officij ꝓhibeant̄ nuptie ꝺ. dictū ē: nunc q̄liter rōe publici officij autoritate ꝛ vtilitate. Nā superior ti. si rcōr ꝓuin. loq̄t̄ ꝺ spōsalibus. hic loq̄t̄ de nup. eoꝝ q̄ ꝓuincias regūt seu alia q̄cūq̧ ꝑtāte prediti

cū sibi subiectis nuptias ꝯtrahere intēdit. et hec ꝓhibitio hodie locū non habet vt in. c. ij. de se. nup.

Si nuptie ex rescripto petant.

Petūt ex rescripto nuptie qn̄ a iure vetite: qn̄ ꝑmisse: ⁊ q̄dē si sint vetite vel iure nat̄ali vel gentiū vel ciuili: etiā ꝓpter affinitatē vel cognatiōe in dulte nō valēt. Nā rei cuius libȝ cuius ē denegata petitio: nō ꝓficit indultū. ī. e. l. vl. ⁊. s̄. de inces. nup. l. fi. ⁊ īponit̄ pena vt. ī. e. l. j. Si vero sint vetite de iure ciuili ꝓpter pecūiaꝝ damnū vitandū: tenet indultū vt. s̄. ti. iij. l. si tutor. Si vero nuptie sint ꝑmisse: si q̄dem impetrant̄ ad remissionē infamie: quia mulier nimis cito festinauit nubere: puta ī. tempus luctus: tȝ rescriptū. vt. ī. ad tertull. l. si q̄. Idē si impetret nuptias ad retentiōe ꝑoris dignitatis. ff. de sena. l. nup. alias ad alia supuacuum ē rescriptuȝ ad ea q̄ iure ꝯmūi cōpetūt. l. j. ī. de thesau. li. x.

De secundis nuptijs.

Dixit de primis: nūc de secūdis nuptijs et dicūt̄ secūde oēs vlteriores post ꝑmas. Et dic ꝙ ꝯtrahunt̄ eodē mō: sȝ m̄lta ꝓcedunt̄ ꝑmis q̄ nō secundo ꝯtrahētibus dant̄: Nā puniunt̄ scd̄o nubētes ꝓpt̄ duo. ꝑmo ꝓpter nimiam festinatiōeȝ: q̄ in vxoribus tm̄ punit̄ nubentibus ī. annū ꝯtinuū a morte mariti cōputandū. ad cuius luctū remisso tristiori habitu annus ē statutus. ff. de his q̄ no. infa. l. genero. j. rn̄o. ⁊. §. sed cū tp̄s. et. s̄. de his qui no. īfa. l. decreto. Et punitur hec festinātia ꝓpter duo: scȝ ꝓpt̄ turbatiōeȝ sanguīs. ff. d̄ his q̄ no. infa. l. liberoꝝ. §. si talis in fi. vel ne de ꝓle dubitet̄ vt. ī. d̄ repu. l. ꝯsēu. §. ꝙ si pter. Itē ne ꝙ ꝑstet maligne suspitiōis cām: etiā ad viꝝ secūduȝ. eo ꝙ velociter ad nuptias festinauit vt in aut̄. de resti. ⁊ ea q̄ par. §. vnū. Secūdo punit̄ scd̄o nubēs ꝓpt̄ nō ꝯuatā filioꝝ affectionē. l. hac edictali. ī. e.

Si scd̄o nupserit mulier cui maritus vsumfructum reliquit.

De penis secundo nubentium dixit generaliter: nunc specialiter in vno casu. qualiter puniatur scd̄o nubēs circa vsumfructū a moriente ꝯiuge sibi relictum: qui s̄m iura. C. illico amittit vsumfructū si liberos habet. Sȝ ꝑ autenticā nō amittit: nisi legem eam accepit vt ex secūdis nup. interiret. in aut̄. de nup. §. de argumentis ⁊. §. sȝ hec quidem.

De dotis ꝓmissione. vel nuda pollicitatione.

Quia nuptiarū gratia vel ꝑmaꝝ vel secundaꝝ ⁊ ꝓpter matrimonioꝝ onera ꝯuia: sepissime dos tribuit̄. sȝ dos incipit qn̄ꝙ a pactiōe ⁊ pactio fit alias per ꝓmissionem: alias ꝑ nudaȝ pollicitatiōeȝ. fit aūt ꝓmissio ꝑ stipulationem: et qn̄ꝙ etiam sine ꝑcedenti interrogatiōe. Sȝ pollicitatio nihil aliud est ꝙ solius offerentis ꝓmissio vt. ff. de polli. l. iij. Abusiue tn̄ ⁊ equiuoce pollicitatio recipit ꝓmissionis nomē vt. ff. de edi. e. l. faciendum.

De iure dotium.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De rei vxorie actiõe in ex stipulatu actionem transfusa ꝛ de natura dotibus prestita.

Sicut in quouis alio ꝯtractu tria ꝯsiderant̃ ꝑncipaliter scꝫ ꝯuētio ꝛobligatio: ꝛ actio vt no.insti.de acc.sup rub.o.Sic in dote.Ideoqꝫ prius ꝯuentiõeꝫ in titulo.de dotis ꝓmisit.Scdo obligationem s.ti.j. nũc ponit actionẽ.sic em̃ naturaliter dꝫ disponi. Et dabant̃ olim due actiões tam viro ꝓ petenda: ꝙ vxori ꝓ repetenda dote.scꝫ ex stipulatu ꝛ rei vxorie.Sꝫ secũda hic tollit̃.ꝛ dat̃ om̃e qd in ea vtile erat actioni ex stipulatu: ꝙ imperator reseruat vt dicit glo.hic sup rubro.de hoc insti.de acc.§.fuerat.

De pactis conuentis tam super dote ꝙ super donatione ꝓpter nuptias ꝛ parapbernis.

Quia pacta certa super dote ꝛ donatiõe ꝓpter nuptias apponunt̃: ideo de his dicit.Et de parapbernis: qd dicit̃ a para qd est iuxta.ꝛ pherni: id ē dos: quasi iuxta dotem.quod scꝫ vxor ꝑter dotem secũ ducit.vt ꝛ.ff.de iur.do.l.si ego.§.dotis.ꝛ.s.de don.añ.nup.l.fi.in ꝑn.de hoc.ff.e.ti.dixi.

De dote cauta non numerata.

Qñqꝫ inuenit̃ dos cauta a marito q̃ ꝯfessus est eã sibi numeratã vel traditã cum nõ sit numerata scꝫ ab vxore.Uel dic.de dote cauta a muliere vel eius patre in instrõ dotali: ꝛ nõ numerata id est nõ soluta.Uel tertio dic. ꝙ añ ꝑfectionem dotalis instri cõfessus fuit sibi solutũ: excipit.i.xxx.dies. Si aũt post nullo tpe excipit.s.d.non nu.pe.l. in ꝯtractibus.§.j.Sed hodie f₃a aut̃.quod locum.i.e.

De donationibꝰ inter virũ et vxorem: ꝛ a parentibus in liberos factis ꝛ ratihabitioe.

De donationibus ꝓpter nup.dixit: nunc de simplicibus: q̃ ꝓpter matrimonia non valent.nisi fiant rate ꝑ cõfirmatiõeꝫ mortis vel aliã.de hoc ff.e.ti.dixi.

De repudijs ꝛ iudicio de moribus sublato.

Omne qd ligat̃ solubile est in aut̃.de nup.§.deinceps et sic post ligamina matrimonioꝝ de dissolutiõe dicit.d hoc diximus.ff.de diuor.Sꝫ de iudicio de moribus nõ restat tractare q̃a sublatũ est vt.i.e.l.vl. Et erat f̃m azo.tale.ꝙ licet maritꝰ vxori vel ecõtra ꝓpter vnũ malũ morẽ: non posset mittere repudiũ: tñ pluribꝰ coadunatis ꝛ cõiũctis poterat soluere matrimoniũ.puta si singulis diebꝰ erat ebria. Itẽ in lecto erat solita stertere: sepeqꝫ cacabat: vel his similia faciebat.

Soluto matrimonio quẽadmodũ dos petat̃.

de hoc.ff.e.ti.dixi.

Si dos cōstāte matrimonio soluta fuerit.

Qui nō solū soluto matri.reddit̄ dos.vt.s̄.ti.pxi.sz etiā durāt̄ qn̄qz.qd aliqn̄ fit ex causa necessaria vt si marit⁹ sit nō soluēdo vl' vergat ad inopiaz vel cū marit⁹ deportat̄ ꝛ vxor seruat affectionē.vt.s̄.de repu.l.j.Qn̄qz ex cā pbabili vt casib⁹.ff.de iur.do.l.mutus.§.manēte.ꝛ.ff.so.ma.l.quis.ꝛ l.se. Qn̄qz sine causa.vt in hoc titulo.ꝛ tūc qz donatio p̄snmit̄ reddit̄ viro imo marit⁹ quod soluit repetit inquātū mulier est locupletata. Sed ꝛ ipse ad toti⁹ dotis solutionē tenet̄.

Ne fideiussores vel mandatores dotiū dentur.

Pro dote agit̄ cōtra virū ꝛ ei⁹ heredes.vt.s̄.ti.ij.l.dotis.nō cōtra fideiussores vel mādatores: qui forte interuenerūt: qz illi nō tenent̄ pbibet̄ ergo marit⁹ ne det: ꝛ vxor ne petat: ne causa pfidie generet̄ inter eos. Sicut in donatione al's inter eos facta dicit̄.ff.de doñ.inter vi.ꝛ vxo.l.j.

Rerum amotarum.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Ne pro dote mulieris: bona mariti abdicantur.

Mulier bona mariti mortui iure dominij abdicare non pōt. Sane si nullo herede relicto decessit vir maxime nō idone⁹ ad soluendū ꝭm iuris formaz cōsulit̄ mulieris indēpnitati: quaten⁹ successiōis patit̄ modus.ī.e.l.j.scz vt postulet se mitti in possessionē bonorū hereditariorū: sicut ꝛ faceret q̄libet creditor ꝛc̄.

De fundo dotali.

Specialit̄ de re inestimata in dotē tradita dicit de hoc.ff.e.ti.dixi.

Diuortio facto apud quē liberi morari vel educari debeāt.

De hoc dixi.ff.vbi pupillus edu.de.

De alēdis liberis a parētibus: vel parētes a liberis.

De hoc dixi.ff.de libe.agno.

De concubinis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De naturalib⁹ liberis ꝛ matrib⁹ eorū: ꝛ ex quibus causis iusti efficiantur.

Ex cōcubinis naturales filij nascunt̄: īō de eis ꝛ eorū matrib⁹: scz q̄ dicātur naturales: ꝛ quātū possit eis relinqui vel inter viuos vel in vltima voluntate aut quoq̄ titulo dari. Et q̄bus ex causis naturales efficiant̄ sui.id ē redigant̄ in ptātē.ꝛ de hoc ,ppria autē.q̄.mo.na.effi.sui.coll'.vij.vl' fiant legitimi successores patris: ꝛ si nō redigant̄ in ptātem suā eo viuente.ꝛ de

hoc tractat in alia autē.q.mo.na.effi.le.coll.vj.

De testamentaria tutela.

Dixit de cōtractib⁹ nūc de q̄si.vel dixit qualiter viuēs pater cōsulat filio in alendo.nunc qualiter moriens in tutela.de hoc.ff.e.ti.

De confirmando tutore.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De legittima tutela.

De hoc.ff.de legitimis tutoribus dixi.

Qui petant tutores vel curatores.

De hoc.ff.e.ti.

Ubi petantur tutores vel curatores.

Et de hoc in supiori titulo qui pet.tu.vel cura.ff.dixi.

De tutorib⁹ ꝛ curatorib⁹ illustriū vel clarissimarū psonarū

In illustrib⁹ ꝛ clarissimis pupillis specialia q̄dā seruant scʒ adhibita q̄dam solennitate de qua in.l.j.ꝛ.ij.ſ.e.

Qui dare tutores vel curatores possunt.ꝛ qui possunt: dari: vel non.

Ista est tutela datiua.id est de tutorib⁹ p iudices cōstituēdis.de q̄b⁹ dixi.ff.de tu.ꝛ cura.da.ab his.

Quando mulier officio tutele vti possit.

Regulariter mulier nō pōt esse tutrix: q: hoc officiū virile est.ff.de reg.iur.l.ij.ſ.e.l.j.nisi a principe impetrauerit filiorū tutelā.ff.de tu.l.vl.p codicētn impetrare pōt a iudice tutelā filiorū legitimorū ꝛ naturaliū.vel naturaliū tm̄: si mater fuerit maior.ꝛ impuberi nō sit tutor testamētari⁹ vel legitim⁹.vel etiam sit sed excuset: vel vt suspect⁹ remoueat. Sed oportet mulierē iurare ꝛ renūciare velleiano ꝛ secūdis nup.oīq; alio legiti mo auxilio: ꝛ suā substātiā filijs supponere.vt ſ.e.l.pe.ꝛ vl.hodie aūt pfert oībus tuto.legitimis ꝛ datiuis sed nō testamētariis.de hoc in autē.vt sine phi.ma.de.coll.viij.ꝛ in auten.matri.ſ.e.q̄ est de here.ab intes.§.ex his coll.ix.

In q̄b⁹ causis hn̄ti tutorē tutor vel curator dari possit.

Tutor nō pōt dari hn̄ti tutorē: ista regula fallit certis casib⁹ hic no.q̄s ponit glo.insti.de cura.§.interdum.

De administratione tutorū vel curatorū.ꝛ de pecunia pupillari fenoranda vel deponenda.

De prima pte tituli dixi.ff.e.ti. Debet aūt tutor pecuniā pupillarē feno

rare idoneis hoībus: quod si nō faciat cū possit: nouiter creat⁹ tutor tenet ad vsuras post sex menses. ff. e. l. tutor cōstitutus. nō nouiter creatus tenet ad vsuras post duos menses: quod spaciū vel laxamentū nō tribuit his q̄ nūmos impuberū vel adolescentū in vsus suos clam cōuertūt: hi eni statiꝫ tenent ad vsurā centesimā. Si aūt palā faciūt tenent ad pupillarē. ff. e. l. tutor qui rep. §. vsure. ꝛ. l. nō existimo. de hoc lege hic aut. nouissime q̄ ponit hic in princi. ti.

De periculo tutorum ꝛ curatorum.

Quādo incipiat ad tutorē vel curatorē ptinere periculū: dixi. ff. de admi. tu. ꝛ habet insti. de satis. tu. ꝛ cura. §. j. Ampli⁹ etiā illi qui dati sunt notitie causa sustinent periculum. ĩ. e. l. j.

Qñ ex facto tutoris vel curatoris minores agere vl̄ cōueniri pñt

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus oēs vel vnus agere pro minore vel cōueniri possunt.

Si plures sunt tutores etiā vnus solus agit ꝛ cōuenit noīe pupilli nisi sit diuisa admīstratio: vt dicem⁹. ĩ. de diui tu. ꝛ dicit. ĩ. e. l. j. ꝛ. ij. Quādoqꝫ tñ necesse ē omnes tutores cōsentire: vt cū pupill⁹ dat in adoptionē: vt. ĩ. de aucto. pre. l. vl.

Ne tutor vel curator vectigal conducat.

Tutor cōstitut⁹ phibet vectigalia pdia cōducere: ea rōne q2 oīa bona cōducentis a fisco: sūt obligata ei. ĩ. in qui. ca. pig. ta. l. j. ꝛ prius erant obligata pupillo. s̄. de admi. tu. l. p officio. sicqꝫ icurrit tutor crimē stellionat⁹ ff. de pig. ac. l. tu. §. cōtrariā. Itē incurrit crimē falsi. ff. ad. l. cor. l. j. §. tutores. ꝛ. ĩ. e. l. j. ꝛ est hic titulus exceptio ab illo ti. s̄. rem alie. gerē. non interdi. re. ꝛc.

De tutore ꝛ curatore qui satis non dat.

Minoribus cauet ne dū p administrationē ꝛ obligationē tutorū ꝛ curatorū sed etiā p satisdationē ipsorū. de qua dixi. ff. de admi. tu. habita tñ distinctione inter testamentariū: ꝛ datū ex inq̄sitione. inter legitimū: vt ibi ꝛ habet insti. de satis. tu.

De suspectis tutoribus vel curatoribus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De in litem dando tutore vel curatore.

Olim tutor dabat hodie curator: vt insti. de au. tu. §. fi. ꝛ iō de vtroqꝫ dicit. vel dic correctiue legi. vt curator det. qui ꝛ tutor a tuendo dicit nō aūt sit vere tutor: cuꝫ certe rei tutor non dat insti. qui da. tu. pos. §. certe. nisi in casu. ff. de tut. ꝛ cura. da. ab his. l. impuberi. de hoc in dic. §. fi. insti. de au. tu. ꝛ. ĩ. e. l. pe. ꝛ vl.

De eo qui pro tutore negocia gessit.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Si mater indẽpnitatem promiserit.

Quã matres pupillorũ sepe indemnitatẽ ꝓmittũt pupillo de eo qđ sibi debent vel debebũt tutores: ⁊ tũc est intercercessio ⁊ iuuatꝛ mulier ꝑ vellei-anũ.sicut dicitꝛ ꝑ to.titulũ.C.⁊.ff.ad vel. Si vero indẽnitatẽ ꝓmittat de eo quod pupillus debebit tutori: nõ est intercessio: q: pro eo apud eundem nemo fideiubere põt.ff.de fideiuss.l.vranni⁹.Idemq; est ⁊ si ꝓmittat indẽnitatẽ tutorib⁹ de eo ꝙ debẽt vel debebũt pupillis.ff.ad vell.l.q̃uis.§.si mulier. Sed nec mater nec quelibet alia mulier iuuatur si promittat indẽnitatẽ de eo qđ ipa administrauerit.ĩ.e.l.quedam.

Si contra matris voluntatẽ tutor datus sit.

Datur qñq; in testamẽto: qñq; a iudice tutor cõtra vltimã matris pupli li volũtatẽ.in quib⁹ casib⁹ potius arbitrio matris: vel iudicis ꝙ etiã pr̃is statꝛ. Quia hic sicut ⁊ al's potior est cõditio ꝓhibentis.ff.co.di.l.sabinus. Dat⁹ aũt tutor cõtra volũtatẽ mr̃is sine infamia remouetꝛ: nisi causa p̃cesserit quare debebitꝛ infamari.vt.ĩ.e.l.j.

Ut cause post pubertatem adsit tutor.

Licet tutela pubertate finiatꝛ: vt insti.qui.mo.tu.fi.in prin.tñ rõne cõti guitatis ⁊ cõiũctionis post pubertatẽ: q̃ ante erãt inchoata tenetꝛ cõforma re tutor.puta ꝓuocationẽ exercere: Si tamen in curatorẽ nõ sit translata gestio: vt.ĩ.e.l.j.⁊.ff.đ appu.l.tutor si.S; admonere debet adultũ vt sibi curatorem petat.ff.de admi.tu.l.ita.

Ubi pupilli educentur.

Plana est differẽtia inter hũc ti.⁊ illũ sc;.diuorcio fac.vbi pup.q: ibi diuorcio solutũ erãt matrimoniũ hic morte pr̃is.de hoc.ff.e.ti.dixi.

De alimentis pupillo prestandis.

De hoc dixi.ff.vbi pupilli edu.

Arbitrium tutele.

Arbitriũ tutele.id est actio tutele qualis sc; sit: q̃ arbitraria dicitꝛ: q: arbitriũ iudicis habet locũ cũ bone fidei sit. Et tractatꝛ hic de directa actione tu.nã de cõtraria loquitꝛ.ĩ.de cõtrario iudicio. Et cõtra solitũ morẽ imponitꝛ hec rubrica non per genitiuum nec per ablatiuum.sed per accusatiuu; Et dicitur arbitrium tutele.subintelligendo quale sit.de hoc dixi.ff.de tu.⁊ ra dis. Et de contra.⁊ vti.

De diuidenda tutela pro qua parte quisq; tutorum conueniatur.

Tutele administratio aliqñ diuidit inter tutores ab ipis tutorib⁹: qñq3 a pside qñq3 a defuncto vt insti. de satis. tu. ꝑ to. ⁊ quomõ quisq3 teneat de hoc dixi. ff. de magi. con.

De in litem iurando.

Quia in actione tutele ob culpã specialiter iurat in litem vt. ī. e. l. alio. qđ alias nõ est vt. ff. e. l. siue. ⁊. l. videam⁹. §. fi. ⁊ in. l. in actiõe. §. j. de hoc iuramento dixi. ff. e. ti.

De heredibus tutorum.

Heredes tutoꝝ nõ sunt tutores: tenent tñ in quibusdã q̄si tutores puta in incheoatis p defunctũ de hoc dixi. ff. de fide. ⁊ no. ⁊ here. tu.

Si tutor non gesserit.

Tutor datus q̄ non gessit: si quidē inutiliter fuit dat⁹ non tenet. vt. s̄. qui. da. tu. l. neq3. Si vero dat⁹ fuit vtiliter. tenet q̄dē vtili actiõe tutele. si nõ gessit: nõ directa vt. ff. rem. nup. sal. fo. l. nõ quasi. §. illud. ⁊ de admi. tu. l. qui p⁹. §. in eũ. ⁊. ī. e. l. j. ordo tñ psiderãdus est õ q̄ dixi. ff. de ma. p.

De vsuris pupillarib⁹

Pupillares vsure dicunt quas pro cõditione sue persone potest pupillus stipulari fm modum qui est s̄. de vsur. l. eos.

De fideiussoribus tutoꝝ seu curatoꝝ.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De contrario iudicio tutele.

De hoc dixi. ff. de contra. ⁊ vtili acc. tu.

De auctoritate prestanda.

De hoc dixi. ff. de auc. ⁊ psẽ. tu.

Quando tutores vel curatores esse desinant.

Tutela finitur pubertate pupilloꝝ. omni capitis dimi. Itē morte tutoris. vel capi. di. eius maxima vel media. Item existente conditiõe vel tempore sub q̄ vel ad qđ dat⁹ est. Ite3 ob hoc q̄ tutor remouet vt suspect⁹. Cura aũt finitur adultis factis maioribus xxv. an. cura eñ pupilloꝝ eodē tpe terminat: quo tutela pupilloꝝ. ī. e. l. j. Itē finit cura adultoꝝ finito negocio: vel finita cã ad q̄ dati sunt isti. õ auc. tu. §. vl. de hoc insti. q̄. mo. tu. fi.

De actore a tutore seu curatore dando.

Sepe ptingit tutorē vel curatorē ipediri gerere minoꝝ negocia. ⁊ equũ est interim puidere minoribus: est ergo actor ordinãdus a tutore vel curatore. et idem dicit adiutor. Et cõstituit ad gerẽda negocia ⁊ ad litem insti. de cur. §. q̄ si. ⁊. ī. de app. l. si actor.

De excusationibus et temporibus eaꝝ

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si ex falsis allegationibus excusatus sit

Si vera excusatione quis excusatur a tutela: licet iniusta: non tñ postea ꝯuenit. Si vero sit excusatio falsa: nõ ꝓdest. sicut ⁊ alias lata sentencia ex falsis instr̃is vel testimonijs rescindẽda est vt. ĩ. e. l. j. ⁊. ĩ. si ex fal. instru.

Si tutor rei publice causa abesse ceperit.

Si tutor vel curator reip. causa ẽ absuturꝰ dꝫ se excusare a tute. vel cu. ad tempꝰ. Alioquin medij tpis piclo astringit: Itẽ oportꝫ eũ postulare interim curatorem. ff. de admi. tu. l. tutores. §. qui se. ⁊. ĩ. e. l. j. ⁊ insti. de ex cu. tu. §. item qui reip.

De excusatiõe veteranorum.

Sicut in alijs ita ⁊ in tutele excusatione subuenit veterano. cũ distinctõne d q̃. ff. d excu. tu. l. sꝫ ⁊ milites. §. j. ⁊. ij. ⁊. ĩ. e. l. j. ⁊. ij. ⁊ insti. e. §. Itẽ hic

Qui numero liberoꝝ excusantur

De hoc dixi. ff. de excu. tu.

Qui morbo excusantur.

Etiaꝫ ratiõe morboꝝ excusant tutores vt surdi. muti. furiosi. ꝑpetua valitudine laborãtes dixi. ff. de ex. tu.

Qui etate excusantur.

Maior lxx. annis excusatur a tu. vel cura. vt. ĩ. e. l. j. Sꝫ in ꝑsonali publico munere videt statui tps lv. an. vt. ĩ. qui eta. l. vl. li. x.

Qui numero tutelaꝝ excusantur

Tria onera tutele nõ affectate diuersoꝝ patrimonioꝝ eousqꝫ p̃stãt excusatiõeꝫ q̃tenus durant insti. de ex tu. §. item tria. dixi. ff. e.

De curatore furiosi vel prodigi.

De hoc dix. ff. de cur. fu. ⁊ alijs. dan.

De predijs et alijs rebus minoꝝ sine decreto nõ alienandis vel obligandis.

De hoc dixi. ff. de re. eor. qui. sub. tu. del cur. sunt.

Qñ decreto opus non est

Et de hoc in eodẽ ti. ff. de re. e. qui sub tu. dixi.

Si qs ignorãs rẽ minoris eẽ sine decreto cõparuerit.

Emptor huiꝰ rei pupillaris siue decreto alienate. et si ignorauerit in cõpatiõe: tñ vsucapere interiꝫ: id ẽ in miorenni etate minoris nõ poterit. sꝫ ꝓpter oratiõeꝫ diui seueri: q̃ ꝓhibuit alienatiõꝫ. ergo ⁊ ꝑ ꝯsequẽtiã vsucapionem vt. ff. de v. sig. l. alienatiõi. non ꝓdest ergo bona fides. ff. de vsu.

cap.l.vbi.ad hoc.s.de admi.tu.l.lex q.Item iustinian⁹ phibet oēs tpa-
les pscriptiōes currere mioib⁹ vt.s.in q.ca.in inte.res.nō ē ne.l.vl. licz
olim sec⁹ dicebaṫ vt.ff.de acc.re.do.l.benefidei. post mioreȝ vero etatem
curret statim vt.i.e.l.j..§.vl.ꝛ.l.fi.

Si maior factus alienationem ratā habuerit.

Si adultus maior fact⁹ ratū habeat expsse venditiōeȝ pdij sine decreto
in minori etate vēditi: ꝯfirmaṫ venditio.nisi nesciret se esse dceptū vltra di
midium iusti.pcij.i.e.l.j.

De magistratibus ꝯueniendis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Liber sextus

De fugitiuis seruis ꝛ libertis mācipijsq3 ciuitatū: ꝛ ar tificibus ad diuersa opera deputatis: et ad rem priua tam et dominicam ptinentibus.

Hunc de actionib⁹ q ex maleficio nascūṫ: puta de furtis: inter q
peius est domesticū: nulla eñ efficatior pestis est ad nocenduȝ
q familiaris inimicus vt dicit glo.in.l.j.ff.ad sill.fugitiu⁹ est
qui ea mēte recedit a dño ne postea reuertaṫ ad eū. licz muta
to ꝯsilia redeat. Erro ē q tporibus ꝯsumptis in reb⁹ nugato-
rijs: tandē licet sero redijt ad dominū.ff.d edi.e.l.quid sit fugitiu⁹.j.rño
et.§.errone.hic tñ quod nō in vno dicitur: id in altero suppleṫ.et exaudiṫ.ff.
e.l.j.§.vl.et pe.et ibi dixi. Dicit etiā hic de libertis ꝛ mācipijs ciuitatū fu
gitiuis.nec curaṫ sit romāe.vel alteri⁹ ciuitatis.i.e.l.mācipia.ꝛ.l.pe.
Et de artificibus scȝ ciuitatū: licȝ nō sint frui vt.i.e.l.fi. Et ptinētibus ad
rē puatā id ē ad singuloꝝ vtilitatē de populo. Et ad rē dñicā scȝ ipatoris.

De furtis et seruo corrupto.

De hoc dixi.ff.sub pprijs ti.

De operis libertorum.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De bonis libertoꝝ ꝛ de iure pa.

De hoc.ff.e.ti.dixi.ꝛ de iure pa.

Si in fraudem patroni a libertis alienatio sit facta.

De hoc dixi.ff.de si qd in frau.pa.

De obsequijs patrono prestandis.

De hoc dix.ff.de iur.pa.ꝛ in ti.de ob.a lib.ꝛ liber.

De libertis et eorum liberis.

Qui puniantur et qualiter ob nō pstita obsequia hoc titulo tractat.

De iure aureorum annulorum et de natalib⁹ restituēdis.

Jura patronorum pdunt p restitutiōem natalium.et p impetratiōem annulorum.de hoc dixi.ff.sub ppriis ti.

Qui admitti ad bonorum possessiōem pnt et ifra qd tps

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Quī nō petentiū partes petentib⁹ accrescant.

Quia vnus ex his quib⁹ bo.poss.defert.qnq excludit et accrescit aliis ideo de hoc dixi.ff.e.ti.

De bonorum possessione Pm tabulas

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De bonorum possessione cōtra tabulas q pretor liberis pollicetur

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De bonorum possessione contra tab.liberti q patronis liberisq eorum datur

De materia huius ti.diximus satis.ff.de bo.liber.

Unde liberi.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Unde legittimi et vnde cognati

De hoc.ff.e.ti.et vnde cog.dixi:et dicet.i.de legitt.here.

De successorio edicto

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De carboniano edicto

De hoc.ff.e.ti.

Unde vir et vxor

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De repudiāda bonorum possessione

Ille cui delata est bonorum poss.si maior est xxv an.poterit repudiare minor autem non nisi tutore auctore.ff.de succ.e.l.j.§.vnusquisq.et.§.tutor.

⁊ ad bo. poss. l. tutor. Et pōt repudiari tunc demū bo. pos. qñ nō est decreta vel agnita. Nā nec hereditas repudiat postea ꝙ agnita est. vt. ī. de repu. here. l. sicut. ⁊. ff. de succes. e. l. j. §. decretalis. vno tñ capite repudiato postea succedere ꝑ aliud pōt: vt ð succes. e. dixi.

De collationibus.

De hoc dixi. ff. de colla. bo.

De testamento militis.

Post successiões ptorias ponit ciuiles: ⁊ primo digniores scʒ ex testamēto militis. de hoc dixi. ff. de mili. testa.

Qui testamenta facere possunt vel non.

De hoc dixi. ff. de testa. ⁊ insti. qui. nō est ꝑmis. fa. testa.

De testamentis ⁊ queadmodū testamēta ordinant.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De heredib⁹ instituēdis ⁊ q̄ ꝑsone institui nō possunt.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De institutionibus ⁊ substitutionibus ⁊ restitutionibus sub conditione factis.

Nunc de institutione cōditionali: ⁊ de cōditōe in restōe fideicōmissaria ⁊ in substitutione apposita. de hoc dixi. ff. de cōdi. insti. ⁊ de cō. ⁊ de.

De impuberū ⁊ alijs substitutionibus.

De hoc dixi. ff. de vulgari ⁊ pupillari substi.

De necessarijs ⁊ seruis heredibus instituendis vel substituendis.

Necessarius heres seruus a dño institutus est qui iō sic appellat: qꝛ siue velit siue nolit oīno post mortē testatoris ꝓtin⁹ liber ⁊ necessari⁹ heres est etiā ignorās: vt insti. de here. insti. ī prin. fit aūt heres necessari⁹ dño. Itē ⁊ filio impuberi cui pupillariter substitut⁹ est. ff. de vulg. sub. l. sed. ⁊ si plures. §. quos. siue in vno gradu libertas ⁊ hereditas: siue in vno libertas et in alio hereditas relinquat: vel in vno testamēto vel codicillis libertas. ⁊ in alio hereditas: vt. ī. e. l. iiij. ⁊. v.

De liberis preteritis ⁊ exheredatis.

Preterire est omittere aliquē eo nō instituto vł exheredato: vt insti. e. ī princi. dixi. ff. de lib. ⁊ posth. Exheredare est filiū cōstituere alienū a substātia vel hereditate sua: siue dicat exheredo: siue dicat alien⁹ a mea substantia esto: vt. ī. e. l. si quis.

De posthumis heredibus instituēdis vel exheredandis vel preteritis.

De hoc dixi. ff. de lib. et posthu. fit aūt posthumus quinq3 modis vt dicit glo. hic super rubro.

De iure deliberandi et adeūda vel acquirēda hereditate.

De iure deliberādi dicit lex. q cū antiquoribus. et l. fi. Et de adeūda hereditate sc3 ab extraneo. Sui dicūt se imiscere. isti. d here. q. et diffi. §. i extraneis. Et de acq̄rēda a quocūq3 sc3. vel suo vel extraneo: de hoc dixi. ff. e. et d acq. here.

De repudianda vel abstinēda hereditate.

Repudiare hereditatē est nolle eā habere: sicut adire ē velle eā habere: hinc ē q ille demū repudiat q pōt eā adire. ff. de reg. iu. l. eius ē nolle. et. ff. e. l. ij. et. l. is qui heres. et ibi dixi de hoc.

Quēadmodū testamenta apiant inspiciant et describant.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De edicto diui hadriani tollēdo. et queadmodum scripti heredes in possessionem mittantur.

Adita hereditate restat vt heres mittat in possessionē rerū hereditariarū. Et sup tali missione tractabat edictū diui hadriani. iiq tn̄: vn̄ ponit hic nō de eo seruādo s3 tollēdo. dicebat enī si script9 heres postularet se mitti i possessionē: nō aliter fieret missio nisi reip. daret tricesima ps hereditatis et multe erant interptatōes et distinctōes circa edictū facte. hodie ergo sublato edicto fit missio in possessionē rerum hereditariarū sub distinctione tn̄. l. fi. j. e. ti.

Si quis aliquē testari phibuerit vel cogerit.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his quibus vt indignis auferant hereditates. Et ad senatus consultum Syllanianum.

De hoc dixi. ff. in pprijs ti.

De codicillis.

De hoc dixi. ff. de iure codicil.

De legatis.

De hoc dixi in. ff. in tribus libris. e. ti.

De verborum et rerum significatione.

De hoc satis dixi. ff. e. ti. hic aūt specialiter interptationes quarūdā rerum ad legata ptinentiū exponunt de quibus. j.

Si omissa causa testamenti.

De hoc dixi. ff. si quis omis. cau. tes.

De indicta viduitate: et lege iulia mistella tollenda.

In legādo sepe viduitas īdicebaẗ puta mulieri vel masc'o lego. x. ne nu bat nisi arbitratu illi⁹. Et d hac loqbaẗ lex iulia mistella ido d ea ponit: nō corroborāda sed tollenda: qꝛ iniquitatē ptinebat: ꝛ hodie remittiẗ pditio vtpote publice vtilitati ptraria vt. ff. d. p. ꝛ. d. l. nō adiecta. ꝛ diciẗ mistella forte: qꝛ mistiliones appellanẗ qui nō certe sunt sententie: sed varioꝝ mixtorūqꝫ iudicioꝝ sunt fm. fes. hinc lex mistella: q̄ in nubendo ꝓpriā sentētiam ꝛ iudiciū denegauit: ꝛ incertā aut variam seu mixtā alteri⁹ voluntatē sequi debere voluit. de hoc in. l. ambiguitates. j. e.

De his q̄ pene nomīe in testō vel codicillis rlinquunẗ

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De fidei cōmissis:

Secundum antiqua iura in multis differebant a legatis ideo separatim de hoc. dixi. ff. de le. iij. et. ff. ad treb.

Communia de legatis ꝛ fideicōmissis. et de in rem missione tollenda.

Hodie fraternisant legata ꝛ fideicōmissa. vt dixi. ff. de le. iij. de in rem missione ꝛ d ei⁹ multiplici tractatu: supuacaneū ē dicere cū sublatū sit omnino. Nā is cui relictū ē pure et in spē: si fuerit res testatoꝛ ab adita hereditate rē poterit vēdicare. Si fuerit res aliēa psonaliter poterit agere.

Si falsa cā adiecta in legato ꝛ fideicōmisso fuerit

De hoc dixi. ff. d e pdi. ꝛ de.

De his q̄ sub modo legata vel fidei cōmissa rlinquunẗ

Modus ascript⁹ in legatis vel fide. con. ꝓ cōditiōe habeẗ qꝛ vtroqꝫ non impleto priuaẗ legatarius legato vt. j. e. l. j. de hoc. ff. d pdi. ꝛ de. dixi.

De conditionibus insertis tam in legatis q̄ꝫ fideicomissis ꝛ libertatibus.

De hoc dixi. ff. de pdi. ꝛ de.

De vsuris ꝛ fructibus legatoꝛum ꝛ fidei cōmissoꝝ

De rebus legatis pncipaliter dixit: nūc d accessoriis eaꝝ. licꝫ aūt alias in actione q̄ stricti iuris est vsure nō veniunt. s. de pdi. inde. l. j. In actiōe tn̄ ex testamento et fruct⁹ ꝛ etiā vsure veniunt: cōpaẗ em̄ iudicijs bone fidei vt. s. qui ex cau. in inte. res. nō. est ne. l. in minoꝝ. vñ sicut in illis ex q̄libet mora veniunt vsure: ita et in hac. hoc est ex tpe interpellatiōis cū heres nullā iustā causam ptendat nō faciende solutiōis vt. j. e. l. j.

Ad senatus consultum trebellianum. et de incertis personis.

De prima pte dixi.ff.e.ti.de incertis aūt psonis dicit insti.de lega.§.incertis.glo.in.l.j.C.de sacro.eccle.Cy.& doc.in.l.id quod paupib⁹.C.de epi.& cle.vbi habes que d cantur incerte persone.

Ad legem falcidiam.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De caducis tollendis.

Olim sepe legata nō solū defalcabāt.id ē diminuebant:s3 etiā qnq3 fiebant caduca.id est oīno inutilia.Et dicit caducū quod deficit post mortem testatoris quacūq3 rōne:vt.ī.e.l.j.§.& cū triplici.olim tū deficiebat qbusdam rōnibus:quibus hodie nō deficit.Nam si heres institut⁹ vel legatarius decederet an̄ aperturā tabularū deficiebat hereditas vel legatu3:nec enī cedebat dies legati vel hereditatis nisi ab aptura tabu.nec antea poterat adiri hereditas:nisi quis esset suus heres vel institut⁹ in solidū:vt.s.de iur.do.l.si frīs.&.ff.de iur.& fac.igno.l.j.§.vl.hodie vero qñcunq3 p⁹ morte adiri pōt hereditas sint vl nō sint apte tab.vñ & dies legatorū cedit a morte testatoris:nō ab adita hereditate:vt.ff.e.l.j.§.cū igit.Aliqñ legatū a principio est pro nō scriptū:vel postea est in cā caduci inuita testatoris:vel post morte in aliqua rōne deficiebat.& id postremū apta voce dicebat caducū vt.s.dixi.pro nō scriptū est:quod relinquit ei qui nō est in rerum natura tpe testamēti.In causa caduci est.qđ relinquit ei qui est in rerum natura tpe testamēti:sed postea decedit viuente testatore:vel deficit legati cōditio viuēte testatore.Et de his tribus modis caduci tractat h ti.

De his qui ante apertas tabulas hereditatē trāsmittūt

Ponit quasdā psonas in quib⁹ relicta nō fiūt caduca sc3 in psonis liberorū.tales enī etiā si ante aptas tab.vel an̄ aditā hereditatē decedāt nihil omin⁹ trāsmittūt ad successores:vt.s.ti.pri.§.in nouissimo.hinc Juuena.de quodā qui filios obtinuit.legatū oē capis inquit nec nō & dulce caducū

Quādo dies legati vel fideicōmissi cedit.

De duplici cessione hic dicit:sc3 quando peti possit:vt.ī.e.l.j.& ex quo tempore transmittit.de hoc.s.de ca.toll.dixi.ff.e.ti.

Ut in possessionem legatorū vel fideicōmissorum seruandorū cā mittat & qn satisdari debeat.

De hoc dixi.ff.e.ti.& in ti.vt lega.& fide.no.ca.

De suis & legittimis liberis & ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Ad senatus consultum tertulianum.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Ad senatus consultum orficianum.

De hoc dixi. ff. ad tertul.

De legittimis heredibus.

Nunc de collateralibus siue ex latere descendentib⁹ de hoc dixi. ff. vnde agna.

Communia de successionibus.

Post successionē ab intestato ꝛ ex testamēto succedentiū: pōit q̄dam cōmunia eaꝝ successionū q̄ sunt ab intestato. q̄lis est illa. ī. e. l. seruu⁹ successores habere non pōt. Item illa. affinitatis iure nulla successio ꝑmittit. vn̄ vitricus nō succedit ꝑuigno: nec ecōtra. ī. e. l. vitric⁹. ꝛ. l. affinitatis. Item illa. anteq̄ scriptus heres repudiat hereditatē vel aliqua rōe amittat facultatem q̄rendi eam in testō nemo succedit. ff. de reg. iur. l. q̄ diu. ꝛ. ī. e. l. anteq̄. Item illa. ī. e. Nutritoribus hoc nomie nec ciuili nec honorario iure defert̄ hereditas. Itē illa. qui prior est in gradu ꝑor ē in successione. ī. e. l. auunculo. de q̄ insti. de serui. cog. § repetitis.

De bonis maternis ꝛ materni generis.

Incipit tractare q̄d iuris nobis cōpetat in bonis viuentiū. vel quia specialia quedā ſuant̄ in successione delata filijs a linea materna: ideo de ea successione specialiter dicit. Nā nō querit̄ patri sicut alie successiones ei delate ſm hec tp̄a ante iustinianū vt dicit hic glo.

De bonis q̄ liberis in ꝑtāte ꝯstitutis ex matrimonio vel aliter acquirunt̄: et eorum administratione.

Generalior est iste titul⁹ q̄ superior de delatis a linea materna: hic generaliter de delatis vndecūq̄ veniant vel ex q̄cūq̄ causa obueniēti⁹. ꝛ de administratione patri in talibus cōpetente de hoc insti. ꝑ q̄s ꝑso. no. acq̄. § 1. et. ff. de vsur. l. cū fidei ꝯmissi. § cum pollidius. Naꝫ distiguit̄ inter castrense et quasi. de hoc dixi. s̄. de cas. pe.

De hereditatibus decurionum: nauiculurioꝝ coartalium militum et fabricensium.

Licet iure cōmuni deficiente omni cognatiōe: ꝑmū ꝯiunx: deinde fiscus succedat: nisi in casu: vt s̄. vn̄ vir. ꝛ vxor. l. j. ꝛ de se. nup. l. j. hic tn̄ p⁹ ꝯiugem nō venit fiscus: sed hi de quoꝝ corpe vel collegio fuerat is q̄ decessit: siue erat nauicularius vt. ī. e. l. j. Et dicunt̄ nauicularij q̄ hn̄t societatē in nauib⁹ faciēdis et repādis. vl̄ q̄ i nauib⁹ blada ducūt: q̄ ꝑuilegia hn̄t ml̄ta ff. de iur. inmu. l. sp. § negociatores. Siue erat cohartal̄ siue curial̄. vt. ī. e. l. iij. Siue erat fabricēsis: q̄ erāt deputati armis faciendis ꝛ repandis ꝛ vendēdis ꝛ isti etiam deputati dicebant̄. vt in aut. de ar. Et habēt ista locum qn̄ inter fiscū ꝛ corp⁹ erat ꝯtrouersie: puta q: vxor non superat vel repudiauerat. Si tn̄ supeſſet vxor omnib⁹ ꝑferret̄. ī. de bo. va. l. j.

Liber Septimus

De vindicta libertate et apud ɔcilium manumissiõe.

c Oniũctio et. in hoc ti. ponit͂ expositiue ꝑ id est. de hoc dixi. ff. de mãu. vin.

De testamentaria manumissione.

De hoc dixi. ff. e.

De lege fusia canina tollenda.

Ista lex impediebat libertates: q2 ea cautũ erat ne ie3 in testõ suo totam familiam: vel vltra certũ numeꝝ manumittere posse: sed inter viuos bñ poterat manumittere omnes suos. hodie qđ ɔceditur inter viuos ɔcedit͂ multomagis in vltima volũtate. ̅j. e. ⁊ insti. e.

De fideicommissarijs libertatibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De dediditia libertate tollenda.

Dediticij erant qui sine cõditione dedebant se romãis: et ꝙdiu viuebãt sui erant: post mortem vero in libertatem eripiebant͂ vt insti. de liber. § fi. Et ideo nõ dicebantur sui: q2 successione habebãt ⁊ oĩo libertatẽ sꝑabant: vel verius liberi erant: sed suire tenebantur. Sicut ⁊ alias. ̅j. com. đ manu. l. j. § fin autem.

De latina libertate tollenda ⁊ ꝑ certos modos in ciuitatem romanam transfusa.

Et hec latina libertas tollit͂. Et dicunt͂ latini qui toto tp̃e vite sue erãt liberi: sed in morte eripiebant͂ in seruitutẽ: ⁊ sic nõ habebant heredem. vt insti. de succ. lib. § fi. Et sunt hic xij. vel xiij. casus in quibus olim fiebãt latini. hodie aũt ꝑ lege3 istam fiunt ciues romani et vere liberi. In omnibus aũt exceptis tribus suat͂ ius patronat⁹ illesum.

De seruo communi manumisso.

Olim non poterat vnus ex dominis suũ manumittere: Immo ps manumittentis accrescebat socio: vt insti. de don. § erat. hodie aũt lice3 vni dominoꝝ manumittere suũ ɔmũe3: ⁊ inter viuos ⁊ in vltima volũtate vt ̅j. e. l. j. j. Rño.

De seruo pignori dato manumisso.

Seruus pignori datus si est obligat⁹ generaliter puta obligauit oĩa bona sua: siue expressim sit obligatus: siue tacite: põt manumitti. nisi sit a creditore ꝑclusus loco pignoris: vel si is debitor manumittat in fraude3 creditoris cũ sciat se non esse soluẽdo: vt. ̅j. e. l. ij. ⁊. iij. ff. ex q̃. cau. pig. ta. con. l. pe. Si suus specialiter est obligat⁹: nõ põt manumitti nisi volente creditore: sed tñ ip̃e manumissor reuocare mãumissionẽ nõ potest. ̅j. l. iij. ⁊. iiij.

De seruis reip. manumittendis.

Seru⁹ reip. romanoꝝ vel cuiuscūq̄ ciuitatis aut vniuersitatis pōt māumitti: dūmō alium seruum vice vel loco sui det reip. Et talis māumissio nō mutat̄ licȝ is fugerit q̄ ꝑ se dederat: Nisi aliq̄s titul⁹ interuenerit iure cōmuni id est cā ꝓpter q̄ reuocet̄ in seruitutē solitis modis. ī. e. l. j. ij. ⁊. iij.

De his qui a non dn̄o manumissi sunt.

Qui nō est dn̄s nullaten⁹ potest manumittere: adeo vt nec tutor vel curator: vel etiam pater ei⁹ qui dn̄s est filii manumittere possint. ff. d manu. l. filius. ⁊. ī. e. l. si pater. Ita nec procurator dn̄i manumittit nisi in casu. ī. com. de ma. l. j. §. vl.

Qui manumittere non possunt: Et ne in fraudem creditorum.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Qui non possunt ad libertatem ꝑuenire.

De hoc dixi. ff. qui. ad liber. ꝓcla. nō licȝ.

Ex quib⁹ causis serui ꝓ p̄mio libertatē accipiūt.

Serui qn̄ꝫ fiunt liberi ꝑ beneficium legis: et iudicis sentētiaȝ ⁊ suā strenuitatem. vt sunt serui qui detulerūt virginū raptores. monete falsatores. milicie desertores: dn̄oꝝ ꝓpriorū interfectores. his em̄ quattuor casibus per sentēciam p̄sidis libertate donandi sunt. vt tn̄ istoꝝ suoꝝ domini precium a fisco ꝑcipiant. ī. e. l. ij. iij. ⁊. iiij. ⁊. ī. vn̄ vi. l. meminerint.

De ingenuis manumissis.

Ille qui est ingenuus: ꝓpter manumissionē nō amittit suam ingenuitatem insti. de inge. §. vl. olim tn̄ ingenui⁹ manumissus infra quīquēniū poterat se ī ingenuitatē repetere: sȝ hodie ꝑpetue vsq̄ ad finē seculi poterit. vt s. vbi. cau. sta. agi. de. l. vl.

Communia de manumissionibus.

Cōmune est oīm manumissionuȝ: qꝛ oīs māumissio est dacio libertatꝭ insti. de liber. in p̄n. Itē ꝑ quēcūq̄ modum ꝓcesserit: ꝯtingit libertas. Item in etate manumissi nlla est dr̄na: nec in etate māumittentis insti. de lib. §. vl. ⁊. ī. e. l. ij. dūmō sit maior xx. ann. Item oīs manumissio pōt fieri a dn̄o vel dn̄a vel eius liberis cuiuscūq̄ gradus vel sexus vel suis vel emancipatis vt. ī. e. l. j. §. vl.

De liberali causa.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De assertione tollenda.

Liberalis cā olim ꝑ q̄sdā q̄ assertores dicebant̄: eō q̄ asserebāt eū liberꝝ q̄ dicebat̄ fu⁹: exercebat̄. qd̄ qꝛ vanū et friuolū erat ideo tractat de ea: nō ponēda sȝ tollēda Et statuit̄ vt liberalē cām q̄s ꝑ se vl̄ ꝓcuratorē agat.

Quib⁹ ad libertatē ꝓclamare nō licȝ: ⁊ de reb⁹ eoꝝ q̄ ad libertatē ꝓclamare ꝓhibent̄.

De prima ꝑte dixi. ff. e. ti. De rebus aūt eoꝝ qui ad libertatem ꝓcla. ꝓhibentur. fiua distinctionem. l. vl. ī. e.

Liber VII

De ordine cognitionum.

Quia cũ questiõe status ɔcurrit qñ alia q̃stio: ⁊ dubitat̃ de qua pri⁹ sit cognoscendũ vel ꝓnunciandũ idõ ponit de ordine cognitionũ sc3 liberaliu3 tm̃. de hoc isti. de acc. §. ꝑiudiciales. Sed supra de ordine iudicioꝝ generalior tradit̃ doctrina. de ordine causaꝝ omniũ. liberaliũ ⁊ nõ liberalium hic autem titulus specialis est: ꝓpter libertatis q̃relas inductus.

De collusione detegenda.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Ne de statu defunctoꝝ p⁹ quinquenniũ q̃rat̃.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De longi temporis ꝑscriptione q̃ pro libertate ⁊ non aduersus libertatem opponit̃.

De ꝑscriptione q̃ tuet̃ statum defuncti dixit nũc de ea q̃ statũ viui tuetur Si igit̃ quis fuerit in possessione libertatis ꝑ xx. ann. ⁊ sine iterpellatiõe. ommõ ɔueniri non potest vt. ĩ. ꝑ to.

De peculio eius qui libertatẽ meruit.

Dixit de ꝑsona paciente q̃stionẽ status nũc de eius peculio ponit sc3 viui. Manumisso eñ inter viuos videt̃ ɔcessum esse peculium hoc ipso ꝙ nõ adimit̃: nisi in quibus casibus manumissio facta inter viuos ꝑinde habet̃ ac si facta esset in codicillis. vt. s̃. de la. lib. tol. §. sancimus. ⁊ §. s3 ⁊ si q̃s. Si aũt q̃s manumittit̃ in vltima volũtate: remans3 peculiũ penes successores manumittentis: nisi spẽaliter fuerit datũ manumisso.

De senatus cõsulto claudiano tollendi.

Senatus cõsultũ claudianũ loq̃bat̃ ɔtra libertate3: idõ tollendũ fuit. erat eñ olim ꝑ vniuersitatẽ miserabilis acq̃sitio: ⁊ miserabilior libertatis amissio ex senat⁹ ɔ. clau. Mulier eñ libera seruili amore capta. si ei denunciatũ fuerat a dño: ne cõmisceret̃ seruo suo: ⁊ iudex sup eo admonnisset ea3: nec ipa acq̃esceret: suam substantiam ꝑdebat: ⁊ libertatem amittebat. ⁊ fiebat ancilla dñi denũciantis. ĩ. l. j. ⁊ insti. e. ti.

De nudo iure quiritum tollende.

Sicut triplex distinctio erat in libertate vt dixi. s̃. de dedi. li. ⁊. d̃ la. lib. tol. Ita ⁊ in ₰uis: vt in quibusdã plenũ: in quibusdã semiplenũ: in q̃busdã nudũ id ẽ sine aliqua vtilitate haberẽt dominũ. qd̃ tollit hec lex. ⁊ omnes sunt plene domi. vt hic in fi. ⁊ insti. de iur. ꝑ. in fi.

De vsucapione ꝓ emptore vel transactione.

Explicito tractatu de iure agendi qd̃ ꝓditum est ad impugnandũ nunc de iure qd̃ cõpetit ad defendendũ. Sed q̃a reus se defendit ꝑ exceptionẽ: siue longi aut longissimi tp̃is ꝑscriptiõe3: ⁊ ꝑ vsucapionẽ. q̃ ⁊ ipa q̃lẽ q̃le3: ⁊ de facto parit exceptiõe3 vt. s̃. de iur. do. l. in reb⁹. s3 q2 vsucapio dignior est ⁊ fauorabilior ꝑscriptiõe idõ ꝑmo de ea. de mat̃ia h⁹ ti. dixi. ff. e. ti.

De vsucapione ꝓ donato.

De hoc.ff.e.ti.

De vsucapione pro dote.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De vsucapione ꝓ herede.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Cōmunia de vsucapionibus.

Usucapionū ꝯmūia hec sunt:sc3 ꝙ quis ꝓ suo possideat:nā q̄ ex ꝯducto possid3 q̄uis corporaliter teneat:nō tñ sibi sed dño rei credit possidere:ne cꝫ em̄ colono vel ꝯductori:longe possessionis pscriptio q̄rit.j.e.l.j. Itē vt bona fides assit.alioq̄n nō ꝓcedit.j.e.l.vl. Itē vt res non sit viciosa.j.e.l.pe.ꝛc.

De vsucapione transformanda ꝛ de sublata reꝝ differentia mancipi ꝛ nec mancipi.

Ex diuersitate locoꝝ diuersa iura in vsucapiōe statuebāt:vtpote cu3 res mobiles in ꝓuincia nō poterant vsucapi.ꝛ ideo dicebant nec mancipi. In italia vero pscribebant res solo biennio.ꝛ iō dicebant mancipi:q: poterāt vsucapi. Mancipes aūt dicunt alias cōductores salis vt.s.ō vec.ꝛ ꝯmis.l.si quis. Res aūt mobiles anno vbiꝙ vno vsucapiebant:hodie aūt visum est nouam vsucapiōi formā tribuere:vt sic dicam⁹ de vsucapiōe trāsformā-da et de sublata.re.diff.man.ꝛ nec man.id est.ide3 ius est italicaꝝ ꝛ ꝓuincialium vsucapionū q̄ntū ad temp⁹.ꝛ quātū ad dominij translationem vt j.e.in pn.l.ꝛ in.fi.ꝛ insti.e. in pn.

De acquirenda et retinenda possessione.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De pscriptione longi tpis decē vel viginti annoꝝ

Ex possessione cū ti.ꝓuenit pscriptio iō de ea. Et tractat hic ō pscriptione reꝝ inmobilium ꝛ incorpaliū.S3 q: in eis ne dū longissimū : sed ꝛ lōga pscriptio sibi vendicat locū.quid sit pscriptio.dixi.ff. de excep.seu pscrip. de materia huius ti.ponit.insti.de vsucap.§.j.

In quibus causis cessat longi tpis pscriptio.

Qñ locum h3 pscriptio longi tpis.s.posuit:nūc qñ cesset.et q̄de3 cessat ꝓpter psonā eius c⁹ est res:vt olim si fuerat pupill⁹. vel hodie etiā si fue-rit adultus:minor tñ xxv.ann.s.in qui.cau.in inte.res.nō est ne.l.vl.prescriptio aūt xxx.ann.hñ currit miori:nisi sit inpubes lic3 possit restitui.j. de pscrip.xxx.an.l.sicut. Sed etiā pscriptio quinquenalis q̄ tuet statū de-functi currit minori nec restituit.s.ne de.sta.defun.l.si mater. Itē in dote cauta ꝛ nō numerata:qñ3 currit minori ꝛ restituit : qñ3 nō.s.de temp. in inte.resti.aut.si minor. Itē cessat pscriptio ꝓpt qualitatē rei vt si fue-rit sacrosancta.publica popl'i romāi ꝛ ciuitatis.ff.ō vsucap.l.vsucapio. Idē in omnib⁹ reb⁹ viciosis vel q̄si Idem in reb⁹ mobilibus.j.e.l.ij. Item ces-sat ꝓpter causam.vt si q̄s nō possideat vel mala fide possideat. Item in om-

nib⁹ actionibus psonalibus. ī. ti. xx. l. neqȝ. Itē in omnibus mixtis actionibus. ī. e. vnus. nisi in hereditatis petitione cū excedit terminos suos vt s. de vsucap. p emp. notat.

Quib⁹ nō obijcit lōgi tpis pscriptio.

Qñqȝ etsi vere cucurrerit pscriptio tñ effectu caret: hoc aūt accidit ppt iustā ꝛ pbabilem ꝛ necessariā absentiam psone q̄ petit restitutionē ei⁹ temporis qd in vsucapiōe cucurrit se absente. Et seruat hec in militibus ꝛ vxoribus militū expeditiōe occupatis ꝛ in medicis. ꝛ in absentibus reip. cā. vel in captis ab hostib⁹ ꝛ p⁹liminio reuersis. vel in absentib⁹ fortuito casu ī. e. l. j. ij. iij. ꝛ. iiij.

Si aduersus creditorem.

Qualiter pscribat rei vendicatiōi grā dominij cōpetenti dictū ē. Nunc qliter pscribat actiōi in rem cōpetēti grā iuris qd qs hȝ in re. puta creditor hȝ hippotecariaȝ actiōeȝ: quō ꝯtra talē pscribat. Nā diuturnū creditoris silenciū id est decē anno. iter pñtes. ꝛ xx. inter absentes: inefficacē q̄ ad effectū actionē pignoris pseq̄ndi ꝯstituit. ī. e. l. j.

De quadriennij pscriptione.

De pscriptione q̄ tuet emptorē dixit. Nūc de ea q̄ venditoreȝ scȝ fiscuȝ q̄ rē alienā vendit vt suam. ꝛ de ea q̄ dat aduersus eū. Et hȝ locū q̄driennij pscriptio in bonis vacantib⁹ facta cōputatiōe q̄driennij ex quo ceperūt eē bona vacātia. ꝛ denūciatū ē fisco bōa eē vacātia. ꝛc. ō hoc. ff. ō diuers ꝛ tē po. p. l. intra. § q̄driēnij. ꝛ ō iur. fis. l. j. § diu⁹. ꝛ insti. de vsucap. § res.

Ne rei dñice vel tēploꝝ vēdicatio tpis exceptōe sbm oueat

Nō solū in pdcti cāis cessat pscriptio lōgi tpis. sȝ etiā in aliis puta si res sit dñica id ē pncipis: vel etiā reip. vel temploꝝ taliū eñ res mobiles vel ī mobiles nulla alienationis spē obstañ: nulla longi tēp. pscrip. officiēte: et omni tpis diffinitiōe submota: pncipis vel tēplo. vel reip. debēt restitui. ī. e. l. j. ij. ꝛ. iij.

De pscriptione xxx. vel xl. annoꝝ.

Locū hȝ pscriptio xxx. an. cū pscriptio lōgi tpis cessat: qd accidit ppter multa ꝛ varia. ō qb⁹ dixi s. in q. cau. ces. lon. tēp. pscrip. hec eñ pscriptō nō respuit vicia reꝝ psonaꝝ.

De annali exceptiōe italici cōtract⁹ tollēda: ꝛ de diuersis tpib⁹ ꝛ exceptiōib⁹ ꝛ pscriptiōib⁹ ꝛ interruptiōib⁹ eaꝝ.

Quia olim in italico ꝯtractu ꝛ actiōib⁹ ex eo cōpetētib⁹ annal q̄dā exceptio obfuabat. ido ō ea. Et q: circa eā nimie difficultates erat: pōit de ea tollenda: vtilis eñ erat ann⁹: ꝛ quidā eū extēdebāt in decenniū alij in quinquenniū. ī. e. l. j. j. Rño. pōit etiā de diuers tpibus ꝛ excep. ꝛ pscriptiōib⁹ de qb⁹ dixi. ff. de excep. et pscrip. ꝛ. ff. de diuer. ꝛ temp. pscrip.

De alluuiōib⁹ ꝛ pascuis ꝛ palmerib⁹ ad aliū statū trāslatis.

Supra qualiter res ciuiliter acquirant. nūc qualit naturalit vt p alluuionē. Est autem alluuio latēs incremētum: id ē auctio ꝛ decrescio occulta

nā ita paulatī adijcit̄ vel detrahit̄ vt intelligere nō possis quātū quoq̄ momēto tpis adijciat̄ vel detrahat̄ insti. de re. diui. §. pterea. De plaudib⁹ q̄z ꝛ pascuis ad meliorē statū trāslatis idē dicit̄: scʒ vt sepatim debeāt nō censeri sicut nec illud censebit̄: id est censuʒ pstabit qd̄ p alluuionē ablatū est. ī. e. l. vi. §. similiter.

De sententijs prefectoꝝ ptorio.

Alium modū ciuilis acquisitiōis ponit scʒ p sentēciam Incipit ergo tractare de officio iudicū: qd̄ pcipue in pnūciandis sentēcijs psistit. Et qꝛ prefecti ptorio maiores sunt ceteris magistratibus ꝛ iudicib⁹: ideo de sententijs eoꝝ ꝛ q̄ sint eoꝝ puilegia ī sentētijs ꝛ alibi. Triplici em̄ gaudēt puilegio ꝛ trina specialitate letant̄. vt. ī. hoc ti. videre poteris.

Quomō et quando iudex debet ferre sententiā pn̄tibus ptibus vel vna absente.

Habita plenissime negocij inq̄sitione: si quidē vterq̄ʒ id est actor ꝛ reus fuerint pn̄tes qn̄cūq̄ʒ intra trienniū poterit ferri sentētia. l. pperandū. s. de iud. vel intra bienniū et sex menses iure autenticoꝝ. in aut̄. de litig. §. omnem. Si vero neuter eoꝝ fuerit pn̄s id est neq̄ʒ actor neq̄ʒ reus. nullo tēpore fert̄ sententia. Si v̄o alteruter eoꝝ fuerit pn̄s: alter vero absens. Si quidē reus tm̄ est absens: nō ptrahet̄ heremodiciū id est deseri videt̄ iudicium: etiam f̄m veteres leges. sʒ pōt pcedi ad diffinitiuā sententiaʒ. Actore aūt abn̄te ꝛ reo pn̄te ptrahit̄ heremodiciū p. l. pperādā. vl̄ p aut̄. d̄. liti.

De sententijs ex periculo recitandis.

Quia sentēcie sicut ꝛ medicīe cū piculo dant̄ ꝛ recipiunt̄. Multis itaq̄ʒ modis sn̄ia ē nulla: puta si iudex recitauerit nō sedendo. Itē si nō legerit scriptā. ī. e. l. j. Item si p aliū ꝛ nō p se recitauit. ī. e. l. vi. in pn. Illa tn̄ q̄ desunt sn̄ie possunt p iudicē suppleri eodē die. scʒ q̄ ptinēt ad pseq̄ntiaʒ poꝝ ptatutoꝝ vt de fructib⁹ et sumptib⁹ ꝛ si. ff. de re. iudi. l. paul⁹.

De sentētijs ꝛ interlocutiōib⁹ omniū iudicū.

De hoc dixi. ff. de re. iudi. ꝛ pōit hic m̄lta vitia ppt̄ q̄ sn̄ia est nulla.

De sententia q̄ sine certa q̄ntitate pfert̄

Quia qn̄ʒ fert̄ sn̄ia sʒ tn̄ sup incerta quātitate ideo de ea. Curare aūt sp̄ dʒ iudex si possibile ē vt certā rei ferat sentētiā vt insti. de acc. §. curare vbi satis de hoc. ꝛ. ī. e. l. hec sententia.

De sentētijs q̄ p eo qd̄ inter est pferant̄

Quia incerta sepe fert̄ sententia circa interesse: cū nō sit iudici expeditū in quātū possit vel debeat extendi interesse: puta cū etiam hodie multi dubitent in quantū ptendat̄ interesse. Est aūt interesse aliud cōmūe. aliud cōuentū: aliud singulare. Et dicit̄ interesse puentū: pciū. ꝛ d̄ isto nō est hesitatio: qꝛ illud sicut puentū ē debet pstari: nisi dolus alterius ptis intercessisset. Cōmūe interesse ē: qd̄ in ptractib⁹ ꝛ in delictis r̄gulare ē vt estimet̄. ꝛ in delictis sp̄. ꝛ in ptractib⁹ plerūq̄ʒ estimat̄. ff. ad. l. fal. l. pcia. ꝛ istō pstādū est solidū. Singulare aūt interesse: ē quod estimatiōe singulari petitur.

id est singulare pcium rei: de hoc dij in reg. moza. li. vj. et bar in. l. fi. ff. d p to. sti. et doc. j. e. l. j.

Si a non cōpetenti iudice iudicatū esse dicat.

Judex incōpetens est licet in eū osenserim pluribus modis. vel qz ipe nul lā iurisdcōes habebat: vt. s. de iuris. o. iudi. l. osensus. vel qz interuenit er roz in adeundo ipsum. vel vi cōpulsus sum in eū osentire. Jtē pter diuer sitatem rex. puta dat9 est ad certas res et de alijs pnūciat. j. e. l. j.

De pena iudicis qui male iudicauit: vel ei9 qui iudicem vel aduersarium corrumpere curauit.

Pena iudic varia est sm qualitatē delicti. Si em dolo malo iudicauit vere obligatus ē ex maleficio. et tenet actiōe in factū: vel de dolo ad omne interesse. et expeñ. et ad estimatiōes litis. Jtē fit infamis. j. e. l. vl. Si aut pecūia sit data vel pmissa: tūc dati triplū: pmissi duplū a comite puatax re rū exigit: et iudex dignitatē vel honozē amittet: et hoc i ciuili cā. Nā in cri minali bonis omnib9 oñscatis mittet in exiliū in aut. vt liti. iudi. §. q non accepit. et. §. si autē. Sunt et alie pene. de qb9 insti. de ob. ex qsi. male. circa pn. et in. c. j. de re. iudi. li. vj.

Sententiam rescindi non posse.

Multa custodiēda in sñie platiōe. s. diximus q si diligenter fuerint obs uata vt in hac rubrica ptinet: sentētia nō poterit rescindi vel ab eo q iudi cauit vel a successoze ei9. j. e. l. j. nisi solitis modis. vt p appellationes p in integrum restitutiōes. p supplicationes. etc. Occasione aūt omisse exceptio nis nō rescindit. vt. j. e. l. pe. nisi in casib9 qbus licet pemptoziā exceptio nem pponere post diffinitiuam. etc.

De fructibus et litis expensis.

Regulariter lite otes. fructuū rō sp est habenda. Et dicit fruct9 qui est deductis iustis sumptib9. Jtem pstat fructus pcepti et pcipiendi. etc. Litis aūt expēse olī victozi nō pstabant a victo. nisi temere vocasset eū i ius. ff. de iudi. l. eum qz temere. hodie aūt regulare est vt victus victozi odēnet in expeñ. nisi in casibus no. in ea. l. et in. c. calūniā de pe.

De re iudicata.

De hoc d xi. ff. e. ti.

De executione rei iudicate.

Parū esset sñiam ferri nisi lata etiā mandaret executiōi. Mandat autē sñia executioni qñ seruato ozdine iudiciario et cā cognita oiicto debitoze vel ofesso lata ē sentētia ab eo q habebat ptātem iudicandi: hoc est a iudi ce cōpetenti. j. e. l. j. et. l. si vt pponis. Et fit executio p executozes. Est aūt executoz q post sentētiā inter ptes audita et discussa omni lite platū iudica te rei vigozem ad effectū deducere videt. j. e. l. pe.

De vsu ris rei iudicate.

Sepe otingit pecuniā in sentētia deductaz elapso legittio tpe non solui

Ideo supponit q̄ pena ꝛ qn̄ imponat̄ nō soluentib⁹. Maximis enim vsuris subijciūtur. id est centesimis q̄ currere incipiūt: demū post quattuor mēses a tp̄e snīe cōputādos si nō fuerit appellatū: aut si appellet̄ currūt a die cōfirmationis prime snīe: vt. ī. e. l. j. ꝛ. l. eos. Interim autem. id est in quadrimestri tempore nulla omnino currit vsura.

Si plures vna sententia condēnati sunt.

Qualiter fiat executio cōtra vnū damnatū dixit: nūc qualiter si sint plures qui vna sentētia damnant̄: tales enī ꝓ parte debent soluere. ꝛ pōt ab eis exigi ꝛ cōtra eos sententia ꝓ virili portione mandari executioni.

Quibus res iudicata non nocet.

Regularit̄ tradit̄ in ciuili ꝛ criminali causa: sentētiā inter alios latam alijs nō nocere vel in eodē negocio vel in simili. Siue hi qui expti sūt ciuiliter suo noīe cōtendebāt siue etiā nostro. Sed tn̄ nō pcedente vel sequēte volūtate nostra: etiā si tales erant quib⁹ licebat agere sine mandato: vt. ī. eo. l. j. ij. iij. ꝛ. iiij.

Cōminationes: epistolas: ꝓgrāmata: subscriptiones: auctoritatē rei iudicate non habere.

Quod p eplam p̄ses iussit aliquē soluere pecuniā effectū nō habet sententie. ī. e. l. j. Itē subscriptio snīam cā cognita latā nō reuocat vel rescindit. ff. de re iudi. l. quod iussit. ꝛ. ī. e. l. ea que. ꝛ. l. iudex. Itē p̄sidis interlocutio apud acta signata de duplo vel quadruplo p̄stando nisi debitor satisfaciat: voluntas est potius cōminantis. q̄ snīa iudicantis. neq₃ enī₃ oīs vox iudicis iudicati cōtinet auctē. ī. e. l. interlocutio Itē ꝓgrāma nō h₃ vī rei iudicate. ī. e. ꝓgrāma. Est āt ꝓgrāma ꝓcedēs scriptura vt dicūt. i. q̄ p p̄ses ꝓuincias ꝛ loca destinat̄. Vel est ꝓgrāma cū idē diuersis tradit̄ libellis q̄si ꝓcedens grāma id ē lr̄a. sic enī plerūq₃ in corpe aut̄. ponit̄. vel ɱ Jo. vt differat ab epistola. Est ꝓgrāma scriptura publice ī albo ꝓposita. ī. l. ij.

Si ex falsis instrumētis vel testimonijs iudicatum erit.

Sicut snīa deficit ꝓpt̄ omissam solēnitatē: vt. s̄. ti. ꝓxi. Ita ꝛ ꝓpt̄ adiūctam falsitatem vt hic.

De confessis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Res inter alios acta alijs non nocet.

Hic ti. loq̄t̄ de iudicatis ꝛ actis extra iudiciū. S₃. s̄ qb⁹ res iudi. nō noloq̄t̄ de iudicatis tm̄. ꝛ q̄ ibi dicūt̄ h̄ potes repetere. Tradit enī hec rubrica vnā regulā: ꝯtraria sūt casualia: de hoc in. c. pe. extra de re iudi.

De relationibus.

Quia iudex qn̄q₃ dubitās cām ipa₃ an̄ snīam vel post refert ad principē vel ad aliū ꝯsilij cā. iō de relationib⁹ ponit. de hoc dixi. ff. de app.

De appellationibus ꝛ consultationibus.

Quia sentencia lata fiunt appellationes ꝛ cōsultatiōes ideo de his sub iungit de app. dixi. ff. e. ti. Consultatio aūt in hoc differt a relatiōe. qꝛ aut iudex refert negociū ad superiorē vel ad imperatorem vt instruatur ab eo quali ter in tali causa debeat iudicare: ꝛ petit istrui sup facti q̄litate scʒ vt ea p̄n- cipi notificata rescribat quid sup ea debeat p̄sumi. et talis dicit᷑ ꝯsultatio. Aliqn̄ iudex causam refert supiori qꝛ vult euitare onꝰ iudicandi: et ista ꝓ- prie dicit᷑ relatio de qua. s̄. ti. ꝓx.

De temporibus et reparationibus appellationum seu consultationum.

Qn̄ et qualiter fiat appellatio dixit. nūc intra q̄ tpa exercet᷑. de hoc dixi ff. qn̄ ꝛ ītra q̄ tem. app. sit. hoc addito q̄ hodie vnꝰ tm̄ fatalis est dies id ē annus vnicus infra quē dʒ appellator exequi appellationē fm se id ē cum ipe solus est in iudicio. cōmuniterue id est cū est in iudicio cū altera parte aut si iusta causa intercesserit aliꝰ annꝰ indulget᷑: ꝛ ita erit secūdꝰ fatalis: q̄ transacto: lite nō cōpleta rata manet sentencia vt in aut. de his q̄ īgre. ad app. coll. v. de hoc in. c. cū sit romana de app.

Qn̄ ꝓuocare non est necesse.

De hoc dixi. ff. q̄ sen. sine. app. rescin.

Quoꝝ appellationes recipiunt᷑.

De hoc dixi. ff. a qui. app. non li. ꝛ de app. reci. vel non.

Si pendēte appellatiōe mors interueniat

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his q̄ p metū iudicis nō appellauerunt

Supra dixit qn̄ appellatiōe facta nō examiat᷑: hic ecōtra qn̄ nō facta ha betur ꝓ facta ꝛ examiat᷑ puta si q̄s p metū iudicis nō appellauerit: intelli- ge q̄ fuerit iustꝰ metus ꝛ talis q̄ in cōstantē cadere potuit d̄ hoc. ī. e. l. vl. ꝛ. ff. de reg. iur. l. in omnibꝰ ꝛ de app. l. cū quidā. de app. reci. l. antepe.

Si vnus ex pluribus appellauerit.

Docuimus. s̄. quō appellatio appellanti ꝓfit: nūc exponamꝰ quō p ap pellatiōeʒ etiā alij nō appellāti appellatio facta ꝓficiat. Nā si in vna eadē q̄ cā vnus appellauerit: eiusq̄ iusta appellatio ꝓnūciata est: ei q̄ʒ ꝓdest q̄ non appellauerit. ī. e. l. si vna. de hoc in. c. vna sentēcia extra. de app.

Si de momentanea possessione appellatū fuerit

Qn̄ appellatio reiciat᷑ ꝓpt᷑ auctoritatē iudicis dictū ē. nūc audi qn̄ rei- ciat᷑ ꝓpt᷑ vtilitatē ipiꝰ rei de qua lis est: puta si ferat᷑ sup momētanea pos- sessione: vbi appellatio nō admittit᷑: forte qꝛ expectat᷑ plenius examiari ne gociū in cā ꝓprietatis. Est aūt possessio momētanea: si agat᷑ de possessiōe reti nenda p interdictū vti possi. vel vtrobi. vel adipiscēde p interdictū q̄ꝝ bo noꝝ: vel q̄ꝝ legatoꝝ. vel recupandi p interdictū vnde vi. Est em̄ apta du- rare p momentū penes eū q̄ vicit. Si em̄ ille q̄ succubuit in ptinēti ꝓbat d̄ ꝓpetate: statim eā recupabit p sentēciā. de hoc in. c. j. d̄ cau. pos. ꝛ ꝓpe.

Ne liceat in vna eademq; causa tercio pprouocare: nec post duas sentencias iudicum quas diffinitio prefectoꝝ roborauerit eas retractare.

A sentencia appellat̃ regulariter semel ⁊ secũdo. S3 tertio nõ. vt dicit. Et q̄ dicit eadẽq; cã im pp̃rie dicit vt patet. ff. ð inoffi. tes. l. circa. ⁊ no. ff. de pcur. l. ita demũ. S3 ppter idemptitatẽ litigatoꝝ ⁊ rei de qua q̃rit̃ dicitur cã appellatiõis eadẽ esse cũ p̃ncipali.

Qui bonis cedere possint.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De bonis auctoritate iudicis possidendis seu venundãdis ⁊ de separationibus bonoꝝ.

De hoc dixi. ff. sub pprijs ti.

De priuilegio fisci.

De hoc dixi. ff. ð iure fis. sunt et alia multa p̃uilegia q̃ hoc ti. colligi p̃nt.

De priuilegio dotis.

Non solũ fisc⁹ sed etiã mulier p dote p̃uilegiũ h3. Et no. q̄ hic titul⁹ dicit de priuilegio qđ habet inter p̄sonales actiões. S3 de eo qđ h3 circa hipothecariã dicit̃. ¶. qui. po. in pig. l. fi.

De reuocãdis his q̃ in fraudẽ creditoꝝ alienata sunt.

De hoc dixi. ff. de his q̃ in frau. cre.

Liber Octauus

De interdictis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Quorum bonorum.

De hoc. ff. e. ti.

Quorum legatorum

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Unde vi

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Si p vim vel aliomõ absent; turbata fuerit possessio.

Dictũ est supra de turbata possessione p̃ntis: nũc de absentis. Est aũt sciendũ q̄ absẽt; possessio qñ3 p vi3. qñ3 p r̃script̃i p̃ncipis turbat̃. Et si q̃dẽ turbat̃ p vim expulsis his q̃ detinebãt nomĩe absent;: dat̃ pdcõ ex lege ista ad recupandũ possessionẽ. Si aũt turbat̃ p rescriptũ impatoris: vel interlocutiõe3 iudicis: nõ fit ideo innouatio possessiõis: q2 negocioꝝ merita partium assercioẽ pãdunt̃: q2 p nimiã instãtia3 littere impetrate sunt. ¶. e. l. vl. ⁊ extra de in inte. res. c. tũ ex lr̃is. ⁊ de sen. ⁊ re. iudi. l. cũ illius.

Uti possidetis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De tabulis exhibendis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De liberis exhibendis seu deducendis. Et de libero homine exhibendo.

De hoc dixi.ff.in proprijs ti.

De precario ꝛ Saluiano interdicto.

De hoc dixi.ff.in propri.ti.

De edificijs priuatis.

Quia per interdicta de q̄bus.s̄.priuata edificia defendunt̄ ꝛ tuent̄.et cōstituēda fieri impetrant̄.ideo de his dicit:qui possint vel teneant̄ edificare vel reficere priuata edificia.

De operis noui nunciacione.

Quidā habēt hic sup̱ lege.de opis noui ꝛc̄.ꝓpriā rubricā.sed nō ē necessaria. Satis enī ptinet hec lex ad supiorē materiā ꝺm glo.nostram. Et no.ꝙ hec nūciacio fit tribus modis:vt.ff.de no.ope.nū.l.de pupillo.§ meminisse.de hoc dixi.ff.e.

De operibus publicis.

Ad extructionē ꝛ restaurationē pontiū ꝛ aqueductuū ꝛ murorū:omnes certatim facta oparū ꝛ pecuniarū collatione concurrere debent. Nec aliq̄s ab hmōi cōsortio:dignitatis vel religionis priuilegij se excusare debebit.j.e.l.ad port⁹.ꝛ de priuil.aug.do.l.absit.ꝛ in aut.de eccle.ti.§ ad hec.

De rōcinijs operū publicorū.ꝛ patribus ciuitatū.

Fuerat olim ꝓconsulibus ꝛ p̄sidib⁹ ꝓuinciarū ꝑmissū ꝓ discussionibus rōciniorū publicorū ꝛ ciuiliū redditiū:siliquā vnā ex singulis erogandis solidis vendicare. Verū hodie patrib⁹ ciuitatū ꝛ eorū necessitatib⁹ hec silliqua deputat̄.j.e.l.vna.ꝛ in aut.sed hodie.s̄.de epis.ꝛ cle.vbi etiā exponit̄ quid sit silliqua. Ciuitatū aūt patres dici possunt defensores ciuitatū:qui quidē plebi ꝛ rusticitati.parētis vicē exhibēt.s̄.de defen.ciui.l.in defensoribus.

De pignoribus ꝛ hippothecis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

In quibus causis pignus tacite comtrahatur.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Si aliena res pignori data sit.

De hoc dixi. ff. q̃ res pig.

Que res pignori obligari possunt. ⁊ qualiter ⁊ quando pignus contrahatur.

De hoc dixi. ff. e. ti. ⁊. ff. de pig.

Qui potiores in pignore habeant.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his q̃ in prior creditorũ locũ succedũt.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si antiquior creditor pignus vendiderit.

Qualiter in ius prioris creditoris vel p pactũ: vel solutionem aliq̃s succedat dictũ est. Nũc qualiter succedat p venditionem. Antiquiore tñ creditore vendẽte pignus: sequẽtes creditores vel debitores pignus aduocare nõ posse. ī. e. l. j. in prin. nisi p̃m⁹ creditor vendiderit fideiussori q̃ tenebat ei. vel nõ vendiderit scdo creditori. ff. de distrac. pig. l. ij. ⁊. l. cũ scdõs. §. i. vel nisi creditor prim⁹ vendiderit sub eo pacto vt liceat debitori pign⁹ recupare. ff de pig. acc. l. si cum venderet.

Si cõmũis res pignori data sit.

Rem q̃ habet aliquis cũ alio cõmũe: nõ põt obligare socio inuito: nisi p portiõe sua. ī. e. l. j. ⁊. ff. p so. l. nemo. fiscus tñ ratiõe ptis rẽ cõmũe põt in solidum alienare. vt. s̃. de co. re. alie. l. ij. ergo ⁊ multo magis obligare potest

De pretorio pignore Et vt in actionibus etiam debitorum missio p̃torij pignoris p̃cedat.

Qualiter p cõuentionẽ pignus cõstituat dictũ est. Uideamus qualiter cõstituatur p p̃torem siue p iudicem. Et quidem cõstituit p missionẽ in possessionem. ff. de pig. acc. l. non est mirum. §. sciendum. Et erit p̃torium pign⁹ si fiat missio ex ea causa q̃ p̃tor iubet fieri puta vt caueat p legatis: vel de damno infecto. vel in opis no. nuncia. de opẽ dmoliẽdo. Judiciale aũt est cum iudex iubet mitti in possessionem ex officio suo vt mandet executioni diffinitiua sententia. Et primo capiunt mobilia. secundo inmobilia. tertio puenit ad nomina. Effectus aũt omnis pignoris hic est. vt creditor ĩ eo habeat retentionem et actionẽ hippothecariam si ceciderit a possessione culpa sua. ī. e. l. vl.

Si in causa iudicati pignus captum sit

Specialiter tractat de eo pignore qd̃ capit in causam iudicati: id est pro iudicato exequẽdo. Et certe olim post duos menses pignus in causã iudicati captum distrahere licebat. ff. de re. iudi. l. debitoribus. Sed hodie nõ nisi post quattuor menses vt. s̃. de execu. rei. iudi. l. vl.

Si pignus pignori datum sit

Non solū a dn̄is sed etiā ab ante dn̄is res obligant: puta ab his quibus sunt obligate. potest em̄ pignus pignori dari. Et datur actio ex empto secundo creditori: quatenꝰ id est q̄ diu vtraq̄ pecunia debet. Si ergo vtraq̄ pecunia nō fuerit debita: quod ꝯtingit vtraq̄ soluta vel etiā altera. pignꝰ ꝑimitur. ff. de pig. l. grege. § pignori.

De partu pignoris ⁊ omni causa.

Sicut locū habet hippothecaria actio ꝓ ancilla obligata: ita etiam locū hꝫ ꝓ partu ⁊ ꝓ omni cā vel accessione: id ē ꝑtu scdo vel tertio. In ancilla tn̄ distinguit ꝯcipit apud debitorem vel apud extraneū. ⁊c.

De remissione pignoris

Quōq̄ voluntate expressa creditoris dissoluitur pignus. vt si creditor remittat pignoris obligationem. ff. de pac. l. si tibi. § de pignore. Et idem si remittat debitū vel in ꝑpetuū vel ad tp̄ s: nā. ī. tempꝰ obstabit exceptio. ff e. l. soluit. ⁊. e. ti. dixi.

Etiam ob chyrographariam pecūiaꝫ pignꝰ retineri

Licet soluta pecūnia dissoluat obligatio: ⁊ cesset hippothecaria. nō cessat retentio pignoris sicut pn̄s rubrica indicat. Dit em̄. etiā ob chirog̅. pecu. pignus retin. pos. q̄si diceret nō solū retinetur ꝓpter eam: ꝓ qua est obligatum: sed etiā ob chyrographariā id ē eā q̄ debet sine pignoris obligatione cꝰ ꝓbatio chyrographo ꝯtinet. q̄ si nō ꝯtinet idem tn̄ dicendū ē posse retineri pignus vt dicit hic glo. rubri.

De distractione pignoris

De hoc dixi. ff. e. ti.

Debitorē venditiōeꝫ pignoris īpedire nō posse

Rubrica satis clara est in se. plane oblatione pecunie debite cum vsuris a creditore nō accipiente facta ꝯsignatio impedit venditiōeꝫ. ī. e. l. j. ⁊. ij.

Si vendito pignore agatur.

Contigit sepe. vēdito pignore agi: de quo hic titulus tractat. cui cōpetat ⁊ qualis actio. qnod ꝓsequere vt in littera.

De luitione pignoris.

Luitio pignoris fit ꝑ solutiōeꝫ vel satisdationē totius debiti vt ī. e. l. j. ⁊ vl. Est em̄ luere pignꝰ redimere. Sicut dicimꝰ luo penā: et luo peccatū nam peccatū soluit pena. qui em̄ crimine tenet obnoxius eū pēa a pristina liberat obligatione. Ser. sup. x. en. ō hoc dixi. ff. q. mo. pig. vl. hip. sol.

Si vnus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti soluerit vel acceperit.

Licet vnus ex heredibus creditoris p̄te debiti accipiat: nō tn̄ p̄iudicat ceteris: quo min⁹ q̄libet heredū pignus possit in solidum vēdicare. ī. e. l. §. 2. ij. Idē est in heredibus debitoris: vt nō p̄sit ceteris vno soluente q̄ minus creditor pign⁹ distrahat et ī solidū vt. ff. fa. her. l. heredes. § idē iuris.

Si pignoris conuentionem numeratio pecunie sequuta non sit.

Quecūq3 locū hn̄t in exceptione nō numerate pecunie: vbi agit̄ p̄sonali actione ad id petendū quod nō est numeratū: eade3 q̄3 hic repetāt̄ si agat̄ hippothecaria.

De iure domininij impetrando.

Quia creditor pignus ex pacto: vel ex lege elapso biennio vendere pōt et fieri pōt q̄ nemo velit rem cōparare: et necessariū est creditori salte3 iure dominij eam possidere: cōsulitur creditori ex quadā benignitate vt denunciet debitori post bienniū: si p̄ns debitor est: vel si absens est adeat creditor iudicem. et exponat ei denūciatiōe3 factam. Ip̄e etiā iudex per apparitores debet manifestare debitori si pōt q̄ creditor vult iure dominij pignus possidere. et ei debet statuere tempus intra quod soluat pecuniā creditori. Nō soluta aūt pecunia ad temp⁹ potest creditor adire principē vt ei p̄cedat rē eandem iure dominij possidere. Sicq3 habebit eam in suo dominio.

De pactis pignorum et cōmissoria lege in pignoribus rescindenda.

Lic3 in vēditiōib⁹ fuer̄ lex p̄missoria In pignore tn̄ nō fuat̄ vt hēs hoc ti.

De exceptionibus siue p̄scriptionibus

De hoc dixi. ff. e. ti.

De litigiosis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De cōtrahenda et cōmittenda stipulatiōe.

De hoc dixi de ver. ob.

De inutilibus stipulationibus.

Inutiles dicunt̄ stipulatiōes nō vt q̄nq3 nullā afferāt vtilitatē. S3 quia viciose sunt et cōtra ius interposite. Quod p̄tingit vel ratione p̄sonaru3 stipulantium et p̄mittentiū. Itē ratione rerum. id est omniu3 q̄ deducunt̄ in stipulationē. Itē rōe absentie et ratione dissensus. Item ratione inepte conceptionis. de quibus late insti. e. ti. explicat̄.

De duobus reis stipulandi et p̄mittendi.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De fideiussoribus et mandatoribus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De nouatiōibus et delegatiōibus

De hoc dixi.ff.e.ti.

De solutionibus et liberationibus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De acceptilationibus.

Dixi.ff.e.ti.

De Euictionibus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Creditorem euiccōez non debere

Creditor differt ab alijs alienantib⁹: qz si vendit pignus vt creditor nō tenet de euictiōe nisi specialiter ꝓmittat: quod facere non debet nisi ex cō suetudine vel qz maiori pcio vendat: alioquin non hʒ ɔtrariā pig.acc.ɔtra debitorem.ī.e.l.j.ꝛ.ij.ff.de pig.acc.l.si pignore.§.vl. Si aūt creditor vē dit vt dn̄s.tenet de euictiōe.

De patria potestate.

Patria potestas est ius quoddā qđ habēt qui sunt de imperio romano. in liberis naturales et legittimos: nulli eñ alij homīes tale ius hn̄t insti. e..§.ius aūt potestatis.vbi glo.ꝓsequit in quibus pa.po.ɔsistat.

De adoptionibus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De emancipationibus liberoꝝ

Dixi.ff.de adop.de hoc.

De ingratis liberis

Qualiter exeat filius potestatē patris p emancipationē dixit: nūc econ tra qualiter retrahatur in ptāte p ingratitudinē dicit.

De captiuis ꝛ postliminio reuersis et redemptis ab hostibus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De infantibus expositis liberis ꝛ seruis. ꝛ de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt.

Non tm̄ in captiuis opus pietatis exhibetur: sed etiam in infantib⁹ ex positis nutriendis: et quid iuris in talibus quis pstando alimēto acqrat.

Que sit longa cōsuetudo.

Licet rubrica q̄rat: non tamē soluit q̄ dicatur longa ꝯsuetudo. Sed dicūt in Jo. ꝙ decem annoꝝ vt insti. de vsucap. §. j. ita dicit glo. ꝛ insti. de iure na. §. ex non scripto. q̄d sit cōsuetudo dixi. ff. de. l. ꝛ. ꝯ.

De donationibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De donationibus q̄ sub modo: vel condcōe: vel ex certo tempore conficiuntur

Dixit in genere de donationibus: nūc ꝓsequit̄ ꝑ species. Et est mod⁹ ꝑ vt. ꝯditio ꝑ si vt dixi. ff. de cōdi. et de. ꝛ patet. ĩ. e. ꝑ totum.

De reuocandis donationibus.

Donatio semel ꝑfecta temere reuocari nō potest insti. de dona. §. j. Sūt casus in quibus ꝓpter ingratitudinem reuocatur. q̄ continēt̄ his versib⁹. Donator reuocat: atrox iniuria: dandi Lex: necis insidie: man⁹ impia vel graue damnum. de quo dic. §. j. ꝛ in. c. fi. extra de dona.

De donationibus causa mortis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De infirmandis penis celibatus: et orbitatus: ꝛ de decimarijs sublatis.

Olim poterat causa mortis donari ei qui celebs erat: id est nolebat ꝯtrahere matrimoniū. vt q̄ vxorē non h̄z nec vult: sed caste viuere. Et hic idē forte orbitat⁹ dicebat̄: quasi vxore carens. vel orbus dicitur q̄ filios nō habebat: ꝛ huic olim non poterat causa mortis donari. hodie aūt ꝓmiscue relinquit̄ omnibus Itez statuit lex papia vt decima ps eius qđ relinq̄bat̄ a viro vxori et ecōtra detraheret̄ et applicaret̄ fisco si non essent liberi: quod hic corrigitur vt. ĩ. e. l. ij.

De iure liberorum

De iure quod habet̄ in filios iure p̄tātis dixit: nunc de iure succedendi in hereditate slioꝝ: qđ hodie non est opus ꝙ impetret̄ vt succedat pr̄ vel mater. licet olim erat necesse. Nam sine interp̄tatione mater succedit licet ingenua tres: libertina quattuor non pepit. ĩ. e. l. vi. ꝛ isti. đ leg. ag. succ. §. vi.

Liber Nonus

Qui accusare non possunt.

Hinc de criminalib⁹ dicit in quib⁹: quia accusatores sunt necessarij ideo ponit q̄ accusare possunt. Et dic ꝙ regulariter q̄libet potest accusare qui non ꝓhibet̄ insti. de pub.

iudi. in pn. phibet aūt mulier. ī. e. l. de crimine. Item accusatus suū accusatorem. ī. e. l. neganda. Item alieno nomīe. ī. e. l. ij. Itē qui renunciauit expresse. ī. e. accusationē. vel tacite. l. si ea. Item frater fratrē. ī. e. l. si magnum. Infamis. vt. ī. e. criminis. Qui duos habet accusatos phibetur a tertio. ī. e. l. cuꝫ rationibus. Itē alumnus. ī. e. iniquū. Itē serui. familiares. liberti. ī. e. l. pe. ꝛ fi. Item milites. ī. e. nō phibetur. Item pupillus. Et qui habet merum imperium. Et qui accipit precium ob accusandū vel non accusandū. Item qui alias falsum dedit testimoniū. Itē et paup. ff. de accu. l. qui accusari. ꝛ. l. se. Item socius eiusdem crimīs. s. de lib. cau. l. si filium. Tales psone regulariter phibēt: sed casualiter admittunt: vt in singulis legibus inuenitur.

De accusationibus et inscriptionibus.

De hoc dixi. ff. e.

De exhibendis et transmittendis reis

De prima pte dixi. ff. de custo. ꝛ exhi. re. Transmissiōes aūt fiunt cū qs accusatur ibi vbi deliquit: ꝛ ipe est alibi vt in auē vt nulli iudi. §. si vero.

De custodia reorum

De hoc dixi. ff. e. ti.

De priuatis carceribus inhibendis

Supra de publicis carceribus obseruandis dixit: nūc dō puatis phibendis. Et nemini licet puatū carcereꝫ habere vel exercere pterq̄ magistratui Contrarium facientes tāq̄ imperialis maie. violatores vltimo supplicio percellent. ī. e. l. vna

Si reus vel accusator mortuus fuerit

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Si quis imperatori maledixerit

Lese maiestatis criminis quis reus efficit qnꝫ facto de quo. ī. ti. px. qn qꝫ verbo vel dicto. in quo versat hꝰ ti. tenor. Si quis igit impatorem dixerit pfidum: atrocem: rufum: vel qd simile pfuderit: si ex leuitate pcessit parcendum est: lubricum eñi lingue ad penaꝫ facile trahi nō debꝫ. ff. ad. l. iul. ma. l. famosi. Si ex insania furoris vel vini: miseratiōe dignissimū. Si aūt ex deliberatiōe remittendus id est transmitendꝰ est ad pncipē: et ipe ppēdet ex qualitate psonarū: vtrū crimen ptermitti: an exquiri ꝛ puniri dbeat de hoc in. c. vno de maledicis.

Ad legem iuliam maiestatis

Dixi. ff. e. ti.

Ad legem iuliam ꝛ de adulterijs ꝛ stupro

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Si quis eam cui⁹ tutor fuit corrupit

Qui eam cuius tutor fuit corrupit: patit̃ maiorẽ penam ꝙ alius: mino-rem vero ꝙ raptor. ſ. e. l. vna. Idem et multo magis ſi corrupit cõſtãte tu-tela. Idem in curatore ſm azo.

De mulieribus q̃ ſeruis ꝓprijs ſe iunxerũt.

Hoc ſtuprũ acrius punitur ꝙ aliud. Seruus em̃ cõburitur. mulier ſubit capitalem penã. bona ei⁹ perueniunt ad cognatos mulieris. ſ. e. l. vna. de hoc. ff. de here. inſti. his verbis. §. j. ꝛ inſti. de here. inſti. §. j.

Ad legem iuliam de vi publica uel priuata

De hoc dixi. ff. ſub ꝓprijs ti.

De raptu virginum ſeu viduarum: Nec non ſanctimonialium

Raptori imponit̃ pena ſi rapuit honeſtam mulierẽ: aliud ſi inhoneſtam vt meretricem. ſ. e. l. j. in p̃n. ff. de fur. l. verum eſt. Nec diſtinguit̃ volente muliere id faciat: an inuita. Et vtrũ ſponſaꝫ ſuam an aliam. ꝛc̃.

De emendatione ſeruoꝝ

Dominus olim potuit occidere ſeruũ inſti. de his qui ſunt ſui. §. j. Sed hodie diſtinguit̃. occidat iuſta cauſa: vt tunc non teneat̃. ff. de ver. ob. l. q̃ ſuum. An ſine iuſta. et tũc aut volũtate ſua: aut caſuali culpa. ꝛc̃. ſ. e. l. j.

De emendatione ꝓpinquorum

Titulus iſte tribuit poteſtatẽ ſenioribus ꝓpinquis corrigendi minoruꝫ delicta ꝓ qualitate admiſſi. cũ moderamine tñ q̃daꝫ. ꝛ iure q̃ſi patrie. po. vt in inmenſum non extendatur hec licentia.

Ad. l. corneliam de ſiccarijs.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De his qui parẽtes vel liberos occiderũt.

De hoc dixi. ff. ad. l. pom. de par.

De maleficis et matematicis ꝛ ceteris ſimilib⁹

Omnes illi quos vulgus maleficos appellat ꝛ qui dicunt ſe ſcire aliquã artem diuinandi: hic appellant̃ matematici. a matheſis ꝙ eſt diuinatio. di-uinant em̃ vel circa ſomnia: vel in volatu qui auſpices. vel in garritu auiũ qui augures. Et omnes tales patiũtur capitalem penam. ſ. e. l. j. Sunt ꝛ alij qui arte magica vite innocentũ inſidiant̃. aĩos mulierũ ad libidinẽ fle-ctunt: et hij beſtijs ſubijciunt̃. vt. ſ. e. l. multi. Ideꝫ forte ſi veneno. ſ. e. l. j. ꝛ hi etiam teneñ. l. cor. vt dixi. ff. ad. l. cor. de ſicc.

De ſepulchro violato

De hoc dixi. ff. e. ti.

Ad legem fauiam de plagiariis

De hoc dixi. ff. e. ti.

Ad legem viscelliam

Hec lex locū habet qn̄ libertus appetit ea q̄ ingenuis tm̄ conueniūt. puta aspirat ad honores ⁊ dignitates asserendo se ingenuū esse. Si aūt libertū se fateat: ⁊ penuria sit hominū poterit eligi. ff. de decu. l. eos qui.

Ad legem corneliam de falsis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his qui sibi ascribunt in testamento

De falsis in genere dixit: nūc in specie de quodā: qd̄ licet non sit falsū: punit tn̄ vt falsum. ī. e. l. senatus.

De falsa moneta.

Falsum non modo p̄dictis modis cōmittit ⁊ punitur: sed etiā in moneta ideo de ea ponit qz grauior imponit pena: q̄ sup alio falso. Et habet locū hec accusatio cum quis fabricauit falsam monetam vel fabricari fecit: vel super eo dedit cōsiliū. vel non phibuit eam fabricari. qui tn̄ in totū formare noluerit iusta penitētia excusatur. ff. ad. l. cor. de fal. l. qui falsam.

De mutatiōe nominis: cognominis: pnominis

Si ingenu⁹ nomen: vel pnomē. vel agnomen mutet: si quidē in fraudem tenetur cornelia. alioquin contra. Seruo aūt mutare non licet. ī. e. l. i. ⁊. ff. ad. l. cor. de fal. l. si falsi de hoc solet dici in pb. grego. compilationis. et in pb. li. vj.

Ad legem iuliam de ambitu

De hoc dixi. ff. e. ti.

Ad legem iuliam repetundarum.

De hoc. ff. e. ti.

De crimine peculatus

De hoc dixi. ff. e. ti.

De crimine sacrilegii.

Dixi. ff. de crimine. pecu.

De seditiosis ⁊ his qui plebem audent contra rem publicam colligere.

Seditio dicit quasi seorsum itio: qr in diuersum vadunt aliosq trahunt vel a sedo. as. p cōtrarium vt dicit glo. hic sup rubro. Et dicitur seditio q̄ cetis publice turbatio. i. e. l. j. ⁊ ij. de hoc no. xlvj. dis. seditionarios ea ibi p arch. Jo. an. de immu. ecc. c. decet. li. vj. Et tales ꝯcitantes seditionē puniuntur pena capitis vt no. in. l. denūciamus. C. de his qui ad eccle. ꝯfu. dixi aliquid. ff. ad. l. iul. ma.

Quando ciuilis actio criminali p̄iudicet: et an vtraq ab eodē exerceri poterit.

Dixit de ordinarijs criminibus: nūc de extraordi. p̄mittit tn̄ cōmunē titulum ad p̄cedentia et ad sequentia: si ex eodem crimīe cōpetat ciuilis actō ⁊ criminalis accusatio: an vna p̄iudicet alteri vel prorsus: vel interim. S3 dic q nō p̄iudicat prorsus. nisi in actione ⁊ accusatione iniuriaru3. ff. de iniur. l. pretor. §. j. ⁊. l. q senatus. S3 interim p̄iudicat. vt. ff. de pub. iudi. l. interdū. ⁊. ff. vi. bo. rap. l. ij. §. j. d hoc glo. isti. si q̄. ꝑpau. fe. dic. sup rubro.

De crimine expilate hereditatis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De vi bonorum raptorū actione

De accusatione violentie ⁊ de eius pena dixi. ff. ad. l. iul. de vi. pub.

De crimine stellionatus

De hoc dixi. ff. e. ti.

De iniurijs

Dixi. ff. e. ti.

De famosis libellis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De abigeis

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De nili aggeribus nō rumpendis

In egypto nō pluit: sed nilus certis tpib⁹ excurrit: ⁊ inundat agros: iō aggeres id est alti cumuli vel coaceruatiōes aut moles fiunt vt aq̄ cōtineant Est aūt nili aggeres rumpere: id est valla fluentis nili: de ꝓprijs et vetustis vsibus intra xij. cubitum vsurpare. qđ nephas est ⁊ damnosissimum in egypto. ideo hoc quasi lese maie. crimen est. ideo in eodē loco vbi rupit aggeres vel valla vsurpauerit flamma cōburetur.

De his qui latrones vel malis criminibus reos occultauerint.

De hoc dixi. ff. de receptatoribus.

De requirendis reis.
De hoc.ff.e.ti.dixi.

De questionibus
De hoc.ff.e.ti.

De abolitionibus
De hoc.ff.ad senatus ꝯsul.tur.

De generali abolitione
Ista a solo ꝑncipe indulgetᷣ vt.ff.ad turp.satis dixi.

Ut infra certum tp̄s criminalis q̄stio terminetᷣ.

In accusatione ꝑficienda certū temp⁹ id est bienniū statutū .e.ī.e.l.ſvl. fall.in certis casibus no.s̄.de iudi.l.ꝓperandū.ꝛ in autᷣ.vt cle.ap.ꝓpꝛi epi.§.pe.

Ad senatus cōsultum turpilianum
De hoc dixi.ff.e.ti.

De calumniatoꝛibus.
De hoc.ff.e.ti.dixi.

De penis.
De hoc.ff.e.ti.dixi.

Ne sine iussu pꝛincipibus certis iudicibus liceat confiscare.

Inter ceteras penas vna est ꝯfiscatio: q̄ cuilibet iudici īponere nō licȝ: nisi qui habet merū imperium.ff.de iuris.o.iudi.l.iij.ꝛ de offi.ꝓsi.l.illicitas.§.qui vniuersas: et hoc qn̄ ꝯfiscatio fit ex ꝯsequētia pene.ī.ti.j.l.ij.ꝛ iij.Sed qn̄ ꝯfiscatio fit ꝑncipaliter: vt ꝓpter incestas nuptias: ꝛ tūc qꝛ est oꝛdinaria pena statuta ꝑ legem: quilibet magistrat⁹ de ea cognoscere pōt etiam municipalis.

De bonis ꝓscriptoꝝ seu damnatoꝛum.
Dixi.ff.e.ti.

De bonis eoꝝ qui moꝛtem sibi ꝯsciuerunt.
De hoc.ff.e.ti.dixi.

De sententiā passis ꝛ restitutis.
Quia cōdemnati ꝑ sentētiam: qn̄ȝ ex indulgentia ꝑncipis restituūtur. ideo de hoc.dixi satis.ff.e.ti.

Finis Justiniani codicis.

Voluminis

Sequuntur rubrice Voluminis et primo institutionū

Olumen vt etiā supra tradidimus a ꝯvolutione ꝛ collectione varioꝝ librorum nomē sumpsit: eo ꝙ in se instões impiales: ꝯstões autenticoꝝ: tres libros codicis ꝛ cōsuetudines feudorum contineat. Nam dicit Ulpianus. Si cui centū libri sunt legati: centum volumina ei dabim⁹. ꝛc. ponēs volumen ꝓ libro integro: vt totus homeri liber in q̄draginta octo libros partitus. ꝓ vno volumīe accipiendū sit. Sic et Cicero: sic Gellius: ꝛ alij fere omnes: licet Ouidi⁹ ꝑtē operis volumē dixerit. cū ait Sūt mihi mutate ter q̄nqꝫ volumina forme. ꝛc. Et ꝑlini⁹ ꝺ libꝛꝭ sui auūculi loquens ait libros tres in sex volumina ꝓpter amplitudinē diuisit. Volumē vero vel a volo deductum est: eo ꝙ in libris voluntas apperet: vel q̄ꝺ verius est: a voluo descendit. eo ꝙ volui apud antiquos ꝯsueuerunt vt duo cesaris anticatones. Simili modo hebrei legem suam voluere: et greci missā suam hoc tꝑe ꝯsueuerunt.

Facta codicis p̄ma cōpositione: liber institutionū cōpilatus est vt. C. de ve. iur. enu. l. ij. § omnia igitur. ꝛ. § sed cū ꝓsperimus. an ei⁹dē. C. emēdatione. ꝛ s̄am eius editiōeꝫ. Nā cū p̄cipit fieri edcōeꝫ s̄am: facit mētioneꝫ institutionū tā cōpositaꝝ vt. C. de emen. iusti. co. ibi. vt vndiqꝫ non solū. ꝛc. Et ꝑfectis libris digestoꝝ videbat̃ plerisqꝫ nihil ammodo sup iuris cōpositione tractandū. Jmmo iustiniano imputandū: ꝙ armoꝝ vsu relicto: legibus et scolasticis disciplinis opam dabat. cū īpator Gordianus dicat. milites arma scire debere non leges. C. de iure delib. l. vl. in prin. Jmpator aūt ad hec: defensionē sui ꝛ excusatiōeꝫ excusatiōisqꝫ ratiōeꝫ assignādo elegantissime respōdet. vt in p̄n. h⁹ ph. Couuocatis aūt viris illustrib⁹ tribuniano. theophilo ꝛ dorotheo: mādauit eis vt cōponerēt instões: ꝛ in quattuor libros iussit ptiri: vt sint totius legitime scientie p̄ma cunabula ꝛ elementa: quibus iuuenes suffulti possint grauiora et ꝑfectiora leguꝫ scita suscitare. C. de ve. iur. e. l. ij. § sed cū. ꝛ. ī. de ius. ꝛ iur. § his ergo. Et dicit̃ liber institutionū quasi instructionū: qꝛ in his p̄mis p̄ceptis pueri instituuntur et instruunt̃. vt possint ꝑcipe maiora iura: ꝛ ad iuris archana valeant ascendere. ꝛ ingredi ad legū penetralia: q̄ꝓpter hic liber bene introductorius potuit appellari: nisi aliud verbū iuri ciuili visum fuisset ꝯgruentius.

De iusticia et iure.

De hoc. ff. e. ti.

De iure naturali. gentiū et ciuili.

De hoc. ff. de ius. ꝛ iur.

Liber I

De iure personarum

Dixi.ff.de sta.ho.

De ingenuis

Dixi.ff.de sta.ho.ꝛ.C.e.

De libertinis.

De hoc dixi.ff.de sta.ho.

Quibus ex causis manumittere nō pñt

De hoc dixi.ff.qui ꝛ a quibus.ma.

De lege fusia canina tollenda

De hoc.C.e ti.

De his qui sui vel alieni iuris sunt.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De patria potestate

De hoc.C.e.ti.dixi.

De nuptijs

Dixi.ff.de ritu.nup.ꝛ.C.e.

De adoptionibus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Quibus modis ius patrie ptātis soluit

Tribus modis patria potestas soluit. scꝫ morte naturali vel ciuili. Itē dignitate Itē emancipatiōe. ꝛ q̄ sint dignitates soluētes patriā potestatē colligit.C.de decur.l.vl.ꝛ in aut.cōstitutio q̄ de dig.§.pe.

De tutelis

De hoc.ff.e.ti.

De his qui dari tutores testamēto possunt.

De hoc.ff.de testa.tu.ꝛ.C.e.

De legittima agnatorū tutela.

De hoc.ff.de legitt.tu.ꝛ.C.e.

De capitis diminutione.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De legittima patronoꝝ tutela

Institutionum

Tutela patronorum defertur patronis circa personas impuberum libertorum: ex sententia tamen: non ex verbis legis xij. tab.

De legittima parentum tutela

Pater emancipans filium impuberem legittimam eius tutelam nanciscitur. ex mente legis xij. tab. et ex regula. que dicit. quo hereditas redit eo et tutela redire solet.

De fiduciaria tutela.

Mortuo patre: fratres emancipati impuberis: fiduciarij vel legittimi eius tutores efficiuntur: propter fraternam fidem vel prudentiam: que in eis maior presumitur: quam in extraneis

De attiliano tutore. et eo qui ex lege iulia et ticia dabatur

De hoc dixi. ff. de tu. et cu. datis ab his.

De auctoritate tutorum.

Dixi. ff. e. et C. de auc. prestan.

Quibus modis tutela finitur.

De hoc dixi. C. quando tu. vel cura. esse. des.

De curatoribus.

Sicut impuberibus prouidetur per tutores: ita prouidetur puberibus et adultis per curatores. i. e. i. pn. nam licet puberes effecti sunt: adhuc tamen in ea etate sunt vt rebus suis superesse nequeant. de his aliquid. C. qui. pe. tu. et de cur. fur.

De satisdatione tutorum vel curatorum.

De hoc dixi. ff. de admi. tu.

De excusatione tutorum vel curatorum

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De suspectis tutoribus.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Liber Secundus

De rerum diuisione.

d E hoc dixi. ff. e. ti. et. ff. de acqui. re. do.

De rebus corporalibus et incorporalibus

Corporales res sunt que sui natura possunt tangi vt homo. lapis. etc. Incorporales sunt que tangi non possunt vt sunt omnia ea que in iure consistunt: id est que in sua diffinitione habent hoc vocabulum ius. vt est hereditas. obligatio. actio. etc. hinc Lucrecius. Tangere enim et tangi nisi corpus nulla potest res.

De seruitutibus.

Dixi.ff.e.ti.

De vsufructu.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De vsu et habitatione

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De vsucapione et longi tpis prescriptione

De hoc dixi.ff.e.ti.z.C.e.

De donationibus

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Quibus alienare licet vel non.

Octo sunt psone vel res q̄ alienare possunt res: licet non sint dn̄i eiusdē q̄ ptinentur his versibus. Judex.platus.tutor.cū flumie.cesar.Creditor.et seruus.pcurator.non sua tradunt.de quib⁹ glo.ī.e.§.j.in v̄.alienare. Et in quinqȝ casibus etiam dominus nō alienat.vn̄.hereticus.mulier.lese.minor.z curialis.Casibus his q̄uis dn̄m dare iura vetant rem.vt ibi.

Per quas personas nobis acquirit

De hoc dixi.C.e.ti.

De testamentis ordinandis

De hoc dixi.ff.e.ti.

De militari testamento

Dixi.ff.e.ti.

Quibus non est pmissum facere testamentū.

Dixi.ff.de testa.

De exheredatione liberorum

Dixi.ff.de libe.z posth.

De heredibus instituendis

Dixi.ff.e.ti.

De vulgari substitutiōe. Et de pupillari substitutōe.

Dixi.ff.e.ti.

Quibus modis testamenta infirmenť

Dixi.ff.de iniust.rup.test.

De inofficioso testamento.

Dixi.ff.e.ti.

De heredū qualitate et differentia
De hoc dixi.ff.de acqui.here.

De legatis
Dixi.ff.e.j.ij.z.iij.

De ademptione legatorum z translatione.
Dixi.ff.de adimen.lega.

De lege falcidia
Dixi.ff.e.ti.

De fidei cōmissis hereditatibus
Dixi.ff.ad trebell.

De singulis rebus p fidei ꝯmissum relictis
De hoc dixi.ff.de.le.iij.

De codicillis
Dixi.ff.de iure codicil.

Liber Tertius

De hereditatibus q̄ ab intestato deferuntur
D E hoc dixi.ff.si.tab.tes.nulle.exti.z ti.se.z in ti.q̄s or.in bo.pos.ser.z de suis.z leg.here.

De legittima agnatorum successione
Dixi in ti.pr.alle.specialiter in ti.vnde.legit.z vnde ag.

De senatus ꝯsulto tertuliano. Et de senatus consul.orficiano
Dixi.ff.ad tertul.z.C.ad.orfi.

De successione cognatorum
Dixi.ff.vnde cog.

De gradibus cognationum.
Dixi.ff.e.

De seruili cognatione
Quidā nō hn̄t hic rubricā ſm Pla.z Azo.Et ē sciēdū q̄ seruil' cognatio

de iure ciuili vel etiaȝ p̄torio quod naturalē equitatē sequebat̄: nūq̄ cōputabat̄ q̄ntū ad successionē interim q̄ inminet ei vinculū s̄uitutis vt. C. cōia de ma. l. fu⁹ ꝛ de suis ꝛ leg. l. ex libera. nisi in casib⁹ no. C. de cōia d̄ manu. Ad ꝓhibitiōeȝ aūt nuptiaꝝ s̄uiles cognatiōes bn̄ cōputāt̄ vt s̄. de nup. §. illud ꝛ. ff. de ritu. nup. l. adoptiuus. §. seruiles.

De successione libertorum.

Dixi. ff. de iure pa. ꝛ de bo. liber.

De assignatione libertoꝝ

Dixi. ff. e.

De bonoꝝ possessionibus

Dixi. ff. e. ti. cum multis. se.

De acquisitione p̱ arrogationem

Nec dum de iure ciuili vel pretorio succeditur in vniuersuȝ ius defuncti. Sed etiam aliq̄n in ius viuentis. vt p̱ arrogatiōeȝ: q̄ ꝯsensu duoꝝ fit scȝ arrogantis ꝛ arrogati. ꝛ olim succedebat̄ diuersimode. hodie aūt sicut circa naturales et legittimos parentes acquisitio coartata est ad vsumfructum tm̄ in rebus aduēticijs: ita ꝛ in hmōi arrogatiōib⁹ erit seruandū donec vixit arrogatus. Nā eo mortuo dominiū pleno iure trāsit ad arrogatoreȝ: nisi sup̱sint alie p̱sone q̄ arrogatorē an̄cedunt vt no. i̅. e. §. vl. ꝛc̄. de. adop. §. cum autem.

De eo cui libertatis cā bona adijciunt̄.

Certū ea nō adita hereditate ex testō: que ī eo relicta sunt nō valere. C. de fidei. cō. l. ea. ꝛ. l. ex testō. Constitutio tn̄ diui marci quodā speciali iure subuenit libertatibus scȝ p̱ adiectionē bonoꝝ. Et est adijcere bona alicui applicare vel dare bona eo pacto vt creditoribus ꝛ libertatib⁹ satisfaciat: d̄ hoc. i̅. e. satis.

De successionibus sublatis q̄ fiebāt p̱ bonoꝝ venditiones et ex Senatus ꝯsulto claudiano

Olim due alie successiones p̱ vniuersitatē vigebāt ex senat⁹ ꝯsul. clau. p̄mo cū debitor in solutiōe cessabat ꝛ solemnit̄ ꝯtra eum ꝓponebat̄ actio: ꝛ ip̄e neq̧ vendebat neq̧ soluebat: succedebat ei creditor in omnib⁹ tanq̄ mortuo etiam si debitor reliquisset heredē. et licebat ei oīa vendere. de hoc C. de bo. auc. iudi. pos. De secunda successione dixi. C. de sena. ꝯ. clau.

De obligationibus

De hoc dixi. ff. de ac. et ob.

Quibus modis re ꝯtrahit̄ obligatio

Obligatio quinq̧ modis ꝯtrabitur re. id interuentu rei. vt in mutuo. in

debito.cōmodato.deposito.pignore.de quibus.ff.in ppri. ti.dixi.

De verborum obligatione

Dixi.ff.e.ti.

De duobus reis stipulandi et promittendi

Dixi.ff.e.ti.

De stipulatione seruorum

Dixi.ff.e.ti.

De diuisione stipulationum.

Dixi.ff.de pto.stip.

De inutilibus stipulationibus

De hoc.C.e.ti.dixi.

De fideiussoribus

Dixi.ff.e.ti.

De litterarum obligatione

De hoc.C.de non.nu.pec.dixi.

De obligatione q̄ cōtrahuntur cōsensu

Sex sunt obligationes iuris gentiū q̄ solo cōsensu cōtrahunt̄ vt emptio. locatio.conductio.societas.mandatum. Et dicuntur cōtrahi cōsensu. quia neq̧ scriptura est hic necessaria: neq̧ p̄sentia exigitur. nec exigitur interuētus alicuius rei. Sed sufficit hic eos qui negotia gerunt cōsētire p se. vel p nuncium. vel per epistolam.

De emptione et venditione

Dixi.ff.de contra. emp.

De locatione et conductione

Dixi.ff.locati.

De societatibus

Dixi.ff.pro socio.

De mandatis.

Dixi.ff.mandati.

De obligationibus q̄ ex quasi cōtractu nascuntur.

Harum obligationum sunt sex.puta. negociorum gestoꝝ.tutele.cōmūi diui.familie her. Item actio ex testamento. et cōditio indebiti: de quib⁹ in ppriis locis dixi.

Per q̄s p̄sonas nobis obligatio acquirit̄

Per quas p̄sonas nobis acquirit̄ rerum dominiū.s̄.dixit.hic dicit q̄lit̄ p easdē p̄sonas nobis obligatio et actio q̄ritur.

Liber IIII

Quibus modis tollitur obligatio

De hoc.ff.de solu.dixi.et de noua.et de accepti.

Liber Quartus

De obligationibus q̄ ex delicto nascūt

De hoc dixi.ff.de priua.delic.⁊ de fur.

De vi bonorum raptorum

De hoc.ff.e.ti.⁊.C.e.

De lege acquilia

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De iniurijs.

Dixi.ff.e.ti.

De obligationibus q̄ ex quasi delicto nascunt

Ponit quattuor actiones in factū.q̄ omnes in genere possunt dici vna. quia ex quasi maleficio orte.prima est de ea q̄ contra iudicem cōpetit de q̄ dixi.C.si iudex litem suam.fe.Itē de ea q̄ ꝓ deiecto et effuso datur. de qua dixi.ff.de his qui deie.vel effu. Item de ea q̄ cōpetit ob hoc q᷑ aliq̄d est appensum quod si caderet posset nocere de qua dixi.ff.ð deiec.⁊ ef.Itē de ea q̄ cōtra cau.stab.vel nautas ꝓ amissis eoꝝ quoꝝ opa vtuntur de qua dixi ff.nau.cau.sta.⁊.ff.fur.aduersus nau.cau.stab.

De actionibus

Dixi.ff.de acc.⁊ obli.

Quod cum eo qui in aliena potestate est negotium gestum esse dicetur.

De hoc dixi.ff e.ti.

De noxalibus actionibus

Dixi.ff.e.ti.

Si quadrupes paupiem fecisse dicat

Dixi.ff.e.ti.

De his p quos agere possumus

De hoc dixi.ff.de procura.

De satisdationibus.

De hoc dixi.ff.qui satis.cog.⁊.C.de satisdando.

De perpetuis et temporalibus actionibus. et q̄ in heredes et ad heredes transeunt.

De hoc aliquid. ff. de acc. et ob. dixi. Nā p̄torie penales non durant nisi per annum excep. actione furti manifesti q̄ tantū durat quātuȝ alie ciuiles Idem de p̄torijs vel p̄secutorijs de quo. ī. p glo. se. de secūda pte rubri di xi. C. vt actio. ab here. et contra.

De exceptionib⁹. Et replicationibus

Dixi de hoc. ff. de excep.

De interdictis.

Dixi. ff. e. ti.

De pena temere litigantium

Plures pene in specie sunt eorūȝ q̄ temere cās suscipiūt et litigāt. Sed tres possunt tradi in genere scȝ corporalis: et pecuniaria: et fame. corporalis imponit̄ calumniatorib⁹ ad similitudineȝ supplicij vt. ff. de calū. dixi. Item et tergiuersa. et p̄uarica. vt dixi. ff. ad turp. Infamie pēa imponitur lata diffinitiua sententia in actiōe furti. vi bo. rap: iniuriaꝝ. d̄ dolo. sepul. vio. expil. heredi. et si. ī. c. §. ex quibusdaȝ: pecuniaria pena imponit̄. liberis et libertis vocantib⁹ sine venia parentes vel patronos in ius vt dixi. ff. de in ius vo. Item victo imponit̄ pena circa viatica et litis sumpt⁹ vt. ff. d̄ iu di. l. eum quem temere. et in. c. calumniā de pe.

De officio iudicis

Iudex debet iudicare s̄m ius scriptuȝ vel ꝯsuetudinariū. et sentētiā suaȝ s̄m naturam actiōis ꝓposite ferre. Quomō autē in qualibet actione se iudex habebit. hic tractatur.

De publicis iudicijs

De hoc dixi. ff. e. ti.

Finis Institutionum. Sequūtur Autētica.

In noīe dn̄i iesu christi Liber constōnū nouellarū autenticorum: collatio prima:

q uare hic liber vocet̄ autēticorum: possum⁹ dicere q̄ sit d̄ arbitrarijs p̄ncipis d̄ qb⁹ nō cogimur reddere ratiōes vt in. l. nō oīm. ff. d̄ leg. et ī. c. si q̄n d̄ r̄scrip. vl' sicut poetas ceterosq̄ opū ꝯditores autores vocā⁹. Et illū q̄ egit bellū: aut pacē facit autorē pac: et belli dicim⁹. vir. j. geor. Et te maxim⁹ orbis Autorem frugum

maiores nostri nullam ne priuatam quidem rem agere feminas sine auctore voluerunt. id est homine in quo est ius potestas et dignitas. hinc et pupillorum tutores auctores dicimus insti. de auctori. tu. et C. de auc. pref. Et auctores sententie appellamus quorum cōsiliū secuti sumus. hinc et auctoratū et auctoramentū. Senec. libro xij. epist. Nullum sine auctoramento malum est: hinc et autenticum dicitur ius magne potestatis et dignitatis: quales sunt cōstitutiōes huius libri: quia sicut nouiores sunt et retentiores: ita et dignitatis et obseruantie maioris vt in. l. non est nouū. ff. de le. et in. c. j. de consti. li. vi. Collatiōes aūt vocantur a colligendo: vel congregando. quia quelibet collatio colligit plures partes seu materias. secundum Ja. de bel. vel collatiōes dicuntur a confero: quia conferuntur et simul reposite sunt noue cōstitutiōes: sicut alias dixi. ff. de colla. bo. Et sunt nouem collationes. quas iuxta ordinē videbimus.

De heredibus et falcidia et si heres legata soluere noluerit.

E heredibus. non dicas instituendis sed ab hereditate repellēdis nisi votū impleant testatoris. j. e. § si quis aūt non implens. et illa pars rubrice expeditur. j. e. vsque ad. § hinc nobis. Et falcidia scilicet heredi seruanda si fiat inuentarium. non alias. j. e. § hinc nobis vsque in fi. ti. dixi. ff. de iur. deli.

De non eligendo secundo nubentes mulieres Et alienatione lucri ante nuptialis donatiōis et de successionibus earum et filijs suis.

Dictum est supra. de heredū obedientia. et successione que fit inobedientibus. idō subsequēti ordine ponitur hic de successione matris. Et habet tres partes. prima loquitur de electiōe prohibita. Secūda de alienatiōe an nup. donatiōis. Tertia de successione matris actiua. secūda ibi. § hoc aūt. tertia ibi. § cum igitur. Et exponitur titulus. primo ita. de eo quod secūdo nubentes mul. nō eligātur in lucris primi matrimonij. cum filijs primi ma. Vel melius. Mulieres secūdo nubentes de eligendo nō habeāt potestatem. Nam mater nō succedit filio in lucro ante nuptialis donationis filio superstiti. Et filiorum electio in dicto lucro est matri prohibita vt hic in prin. Et quod dicit mulieres idem dicas in viris secūdas accipientibus vxores. j. e. § quia vero contra. Alienatio aūt facta per matrem de lucro dona. an nup. ea secūdo nupta: est in suspenso. et ea moriente superstitibus filijs confirmatur: non in totū sed ex parte non existētiū filiorum. Alias si ipsa mater filijs intotū successerit: alienatio in totum confirmatur. j. e. § hoc aūt Et de successionibus. etc. actiue legas. quasi diceret qualiter mulieres succedant filijs. Nam mater filio in omnibus succedit. excepta ante nup. donatiōe. Siue voluerit ad secundas nuptias siue non. j. e. § cum igitur.

Ut determinatus sit numerus clericorum sanctissime maioris ecclesie et ceterarum sanctarum ecclesiarum.

Autenticorum

Maioris ecclesie intellige cstantinopolitãe ciuitatis. Et ceterarum ecclesiarum sub dicto patriarchatu cstitutorum. Et est hec lex localis. Nam in ecclesia maiori ciuitatis cstantinopolitane et alijs sibi adiacentibus. et subiectis clericorum numerus scdm facultates debet esse statutus. et debet obseruari ne ecclesie ad inopiam deducant. pena ctrafacientibus inminente. de hoc numero habes. C. de sa. sanc. eccle. l. plures.

De fideiussoribus et mandatoribus et sponsoribus et solutionibus.

Hic corrigit lex. non recte. C. de fideius. de materia dixi. ff. e. ti.

De monachis

Supra ti. ij. facta est mentio de epi. et cle. et de mõachis. et monast. vt patet in. §. illud q3. Inde sumpta occasione sequit de mo. et quomodo monasterium auctoritate episcopi edificari debet. Monachus aũt grece: latine dicitur singularis vnde monachum singulariter per omnia agere oportet xvj. q. j. placuit. j.

Quomodo oportet episcopos et reliquos clericos ad ordinationem deduci. et de expensis ecclesiarum et clericorum.

Quia ex monachis qñ3 episcopi fiunt: quare videndum de episcopis vt. ĩ. e. §. igitur et quomodo ad ordinatiõe3 deduci debent dicit vsq3 ad. §. et illud etiam. De reliquis aũt clericis expeditur. ĩ. e. §. de deo. et. §. sed neq3. et. §. quanta. De expensis aũt. ĩ. e. §. sed neq3 effusas.

Collatio secunda

De non alienandis aut pmutandis rebus ecclesiasticis immobilibus: aut in speciale3 hippothecam dandis creditoribus. sed sufficere hippothecas generales.

Ista constitutio ponit que res ecclesie possit alienari aut permutari seu in hippothecam dari de hoc extra de re. ecc. non alie. per to. et xij. q. ij. siue exceptiõe.

Ut iudices sine quoquo suffragio fiant.

Omnes dignitates debent gratis cferri: nibilo suffragiorum nomie dato. alias omnia male sequuntur: cum hoc ab auaritia pcedat q̃ omnium malorum est mater. antiquo iure penit' sublato. Unde exponitur. vt iudices id est psides vel pconsules vel rectores puintiarum. Sine suffragio id est sine aliquo dato nomine suffragij. vt. ĩ. e. §. hec omnia.

Iusiurandum quod prestatur ab his qui

Collatio III

Hec cōstitutio ponit ꝛ diligen ter cōprehendit sacramentum quod debꝫ facere quilibet administrator vt ī. vt iudi. sine q̄quo suff. § igitur.

Ut ecclesia romana gaudeat centum annorum prescriptione.

Ecclesia romana cum ecclesiis sibi subiectis gaudet centū annoꝝ p̄scriptione in contractibus: causis: rebus et omnibus actis de hoc in. c. j. de p̄scrip. li. vj.

De referendariis sacri palatii

Referēdarij sunt aduocati in curia principis: dicti ex eo ꝙ referant vices hominū coram p̄ncipe vt s̄. quo. opor. epi. § non aliter in fi. § ꝛ. ī. vt liti. iur. § pe. Et debet numerus referendarioꝝ in octenario terminari. ī. e.

De incestis nuptiis et nephariis

De hoc dixi. C. e. ti.

Collatio Tertia

De lenonibus.

Lenonum causa ꝛ nomen satis odibile omnibus legibus visum est: Sūt autem lenones qui muliebrem inpudētiā ꝛ turpitudinē venalē habent: vel qui iuuenculas decipiunt ꝛ ad vitam miseriam ducunt: tales ex ciuitatibꝰ tāꝗ pestiferos et omnes castitatis vastatores eijci lex p̄cipit: et traditur hic iudicis officium circa tales.

De defensoribus ciuitatum

De his dixi. C. e. ti.

De mensura ordinandorum clericorum.

Docet numerū antiquū clericorū debere seruari: neq; velle casu augeri.

De mandatis principum

De hoc dixi. C. e. ti.

De triente et semisse. et successionibus filioꝝ et nepotum naturalium: vel collationibꝰ aut distributionibus: nec non litterarum aut numerationum atq; rerum ex quibus detinent inficiationibus.

Olim liberis pater tenebatur relinquere quartam debitam iure nature q̄ dicitur bonoꝝ subsidium: et huic quarte nullū grauamen potuit imponi C. de inoffi. test. l. omnimodo. et duabus. l. se. Hec hodie per hunc ti. re

dacta est ad trientem et semissem s'm numerum liberorum: vt si sint quattuor filij et infra: debent habere trietem id est tertiam partē. Si sint quinque vel vltra debent habere medietatem eius quod ei debebatur ab intestato vt i. e. § hec nos. et in auē. nouissima. C. de in offi. tes. vñ dicit glo. in c. Raynuncius de testa. Quattuor aut infra dant natis iura trietem. Semissem vero dant natis quinque vel vltra. Arbitriū sequit substātia cetera patris. vnde dic. de triente et semisse de quo expeditur. i. vsque ad § neque enī. Et d' successionibus de hoc. i. e. § cōsideramus. vel collationibus. hoc dicit. i. e. § illud. Et distributiōibus de quo. i. e. § quod sepe. Nec nō litterarum. etc. hoc. i. e. § studium. et § illud quoque.

De filijs ante dotalia instrumēta natis

Instrumenta dotalia dicuntur siue nuptialia. In quibus cōtinet matrimonium inter ticium et bertam esse cōtractum et dotem datam esse. Et sine his duobus scilicet scriptura et dote. dixit quidam pla. non valere matrimonium alle. per se. insti. de nup. § fi. licet accur. insti. de here. ab ītes. ve. dicit valere matrimonium per l. nuptias. ff. de reg. iu. et l. si vicinis. C. de nup. Sed nō fieri liberos legittimos per tex. nostrum. Sed non est verum de iure canonum per. c. tanta. qui fil. sint. le. de hoc ple. per doc. in c. innotuit de elec. Exponitur autem hic titulus de filijs ante dotalia id est ante matrimonium natis. Et est mens huius cōstitutionis id quod voluit. l. illa: cū quis et. l. nuper positas. C. de na. li.

De administrantibus officialibus in sacris appellationibus.

Judices appellationū et eorum officiales in causis appellationum in quibus officium est cōmūe in iuditio semel examinatiōes facere debent et de gestis participare.

Collatio Quarta

De Nuptijs

De hac materia dixi. ff. de ritu nup.

De appellationibus et intra que tempora appellari debeat.

In hoc volumine quattuor modis tractat de appellationibus vt hic. et i. de his qui ingre. ad app. in prin. et i. vt cum de app. cog. § j. et i. de app. coll. viij. de hoc dixi. ff. de app. et in ti. q'n app. sit.

De consulibus

De hoc dixi. ff. de off. cōnsul.

Ut nullus mutuans agricole teneat eius terram

Collatio IIII

Hec rubrica ꝓhibet fenoratorem tenere terram agricole. sc; facta solutione vel dato aliquo loco solutiōis: alias ɔtra. vt. ī. ɔstitutiōe. pr. § sancimus Et differūt inter se. quia seq̄ns dicit quantam vsuram debeāt dare agricole suis creditoribus. quod hec non dicit. Item hec est localis in tracia em̄ ⁊ illyria dumtaxat loquitur vt. ī. in ꝑn. illa generalis vt. ī. ti. pr. in ꝑn. ⁊. § fin autem. Et ideo hec breuit̄ trāscunda est ꝯm glo. nr̄am hic. et ꝓcedendum ad sequentem.

Nullum credentem agricole tenere illius terram. Et quantam debet vsuram dare.

Creditores ab agricolis exigere possunt nomīe accessionis vsura; q̄libet anno ꝓ quolibet modio octauam ꝑtem modij. ⁊ pro solido vnam siliquam et non amplius de hoc aliquid s̄. ti. pr.

De restitutionibus. et ea q̄ parit in vndecimo mense post mortem viri.

Res restitutioni fidei ɔmissi subiacentes alienari ꝓhibentur: nisi ꝓpter causam dotis vel donationis ꝓpter nuptias ꝓpter quas causas alienatio ꝑmittitur antiquo iure sublato ⁊ omni circūuentiōe remota. Et durat hec pars vsq; ad. § vnum. Secunda pars est de muliere q̄ par. in xj. men. de q̄ ī. § vnum. Nam mulier ante annū luctus pariens si indubitatū sit sobole; non ex priori ɔsistere matrimonio. omnibus modis ꝑuatur ante nuptiali donatione: ac incidit eas penas ac si ante tempus luctus secūdas ɔtigisset nuptias. vt ibi.

De tabellionibus vt prothocolla dimittant in chartis.

Tabellio a partibus rogatus debet ꝑ se audire negotiu; et ipsemet scribere nec alicui delegare potest. Est autem tabellio minor: tabulari⁹ maior. et magister stationis maior vtroq;. Sunt autem alia multa nomina seu vocabula horum publicorum scriptoꝝ de quibus glo. in rubrica. C. de tabu. ⁊ l. fi. ꝓthocollū aūt dicitur a ꝓthos quod est primum: ⁊ collo qđ est collatio sc; litteraꝝ. q. d. ꝑma collatio lraꝝ de q̄. ī. c. § illud q; in ꝟ. ꝓthocollū.

Collatio Quinta

De ecclesiasticarum rerum inmobilium alienatione et solutione.

Ecclesia ꝓpter debitum fiscale regulariter rebus mobilibus nō existentib⁹ res inmobiles alienare potest et in solutum dare. ⁊c̄. Exponit̄ ergo de alienatione sc; facienda ꝓ ficali tm̄ debito. Et solutione id est datione in solutū: ipi creditori etiā ꝑuato nō solū fisco vt. ī. e. § si vero priuatus.

De iureiurando a moriente prestito: dato propter mensuram sue substantie.

Autenticorum

Iusiurandū a moriēte pstitū in quo substātie sue mēsuram facit manifestā: inter suos heredes diuidendo: ab herede suandū est: pna nō suātib⁹ imminente. creditoribus tn̄ nullū piudiciū generatur.

Ut preponatur nomen imperatoris documentis Et vt latinis lr̄is apertius tpa inscribant

In documentis id est lr̄is publicis debet pncipis nomē et ann⁹ in pncipio et indictio designari. Itez psulis nomen et annus psulatus: debet etiam dies et mensis celebrati ptractus apponi: et etiā ann⁹ pdite ciuitatis si hoc habet psuetudo: debent etiā documēta claris notis et litteris scribi de quo in. c. inter dilcōs de fi. instru. et in. c. qm̄ ptra. in glo. antepe. extra d pb. de vltima pte rubrice ponit in. §. fi.

Scenicas non solum si fideiussores pstent: sed etiam si iusiurandū dent sine periculo discedere

Scenice mulieres id est pstibularie vel meretrices nullā cautionē pstare debent suo hospiti vel lenoni: Neqꝫ lenones talē cautiōez exigere: tn̄ etiam si fideiussores dent vel iureiurando pmittant de psistendo in lupanari vel prostibulo: nihilomin⁹ pnt sine periculo discedere: qr iuramētū sup re illicita suari non debet. vt hic Et dicunt scenice mulieres: q̄ in scena id est loco turpi vt pstibulo stant. A scena id est theatrali inumbratione: vel spectaculo circi: vbi psueuerunt tales pstare. ff. de infa. l. ij.

Ut non fiant pignoratiōes p alijs psonis. Et vt sicut principū donatiōes non egent gestis monumētoꝝ: sic nec a priuatis imperatoribus facte donationes indigeant.

Nulli licitū est sm formā pignoratiōis id est pactū vel repsalias: exigere alium p alio. d'hoc d iniur. c. j. li. vj. Et expone. gestis monumētoꝝ id est vt fiāt corā iudice ordinario pbēte auctoritatē huic donatiōi qr sufficit ipi⁹ imperatoris presentia vt et alias. C. de testa. l. oim̄.

De exhibendis et introducendis reis: et vt hi qui pueniātur post vicesimū diē psentent iudicib⁹ Et de his qui iuratoriā cautionē exponūt et ante litis ptesta. absentes fiūt. Et de hippothecis q̄ appellant ex cā militie: que psone et qn̄ hoc ius habent. Et de indotatis vxorib⁹ vt habeant quartā ptez in substātia viri: et ipse vir in sb̄a vxoris scz qn̄ inops ē q̄ rlinqt

De exhibendis reis. a re nō a reatu. ff. de duo. re. l. j. et hec ps expedit vsqꝫ ad. §. illud. Et vt qui pueni. hoc expedit. j. e. §. illud. vsqꝫ ad. §. si vero. Et de his qui iura. hoc dicit. j. e. §. si vero. vsqꝫ ad. §. optimū qꝫ. Et de hippotecis scz militiaꝝ. et hoc dicit. j. e. §. optimum.

Collatio V

Cōstitutio q̄ ex ascripticio et libera natos: liberos vult: non his qui ante ꝯstō3 nati sunt sed qui post ꝯstō3 nati sunt. ꝓdesse. Et vt venerabiles domos economi cōmutatiōes faciant adinuice3 immobilium rerum ecclesiasticaru3 decreto prius interposito: excepta hac maiore ecclesia.

Constitutio q̄ ex ascrip. ⁊c̄. q̄ est. C. de sena. ꝯsul. clau. l. j. in fi. Nam per claudianū erat libera ⁊ eius filius erat suus vt ibidem dicit. Non aūt dicit de illa. q̄ est. C. de agri. et cen. l. ne diutius. qꝛ ibi nō est casus iste licet alij similes sint ibi. vel dicit de ea q̄ est. C. de ag. ⁊ cen. l. fi. Et expedit hec pars vsq3 ad. §. qꝛ igitur. Secunda ps. deinceps vsq3 in fi. ꝯstitutiōis.

Ut decetero cōmutatiōes ecclesiasticaꝝ reꝝ nō ficte fiant ⁊ in priuatā ꝑsonā: ad pijssimum imperatorem ⁊ hoc modo ad alias ꝑsonas legittīas transeāt res. Et hec tm̄ modo fiant ad impiale3 domū. Et licet ꝑpetue emphitheosis agi a b orarijs in oratoria: decreto videlicet interposito: excepta hac maiore ecclesia: ne tn̄ in priuatā ꝑsonā trāseat emphitheosis.

Ecclesia cū principe ꝑmutare pōt vt res apud p̄ncipem ꝑpetuo ꝑmaneant ne ꝑueniāt ad priuatos. Itē ecclesie adinuicē in ꝑpetuā emphitheosi3 dare pn̄t: excepta maiore ecclesia ꝯstātinopolita. Et p̄ma ps expedit vsq3 ad. §. illud q3. Et vt liceat. ⁊c̄. hoc expeditur. ī. e. §. illud.

Ut ea q̄ vocantur insinuatiua: semꝑ clericis in maiori ecclesia quidē dent: in alijs aūt ecclesijs penitꝰ non dentur.

Insinuatiua nō possunt exigi a clericis ordinatis: exceptis his qui sunt ordinati in maiori ecclesia a q̄bus s'm ꝯsuetudinē accipere licet. Et dicunt insinuatiua q̄ ab ordinatis accipiunt. de q̄ in aut. de sanc. epi. §. ꝓ ꝯsuetudinibus de quo in. c. ij. ⁊. c. cum in ecclesia. de ẍ. sig. ⁊. j. q. ij. c. sicut ep̄m.

Ut clerici qui recedunt alijs ꝓ eis p̄beant surrogatis emolumenta. recedentes aut remeare volentes non suscipi. Et vt si quis edificans ecclesia3: aut aliter in eadem seruientibus ministrare emolumenta voluerit: aliquos clericos instituere: non fortuite eos. sed probatione sanctissimi patriarche suscipiat.

Clerici ꝯtinua3 residentiā in ꝓprijs ecclesijs facere tenent: nec debent

recedere: alias alij in eorum locum surrogant cũ eorum emolumentis: et recedentes et postea remeantes suscipiendi non sunt: nec eis emolumenta dbẽt restitui: de hoc de cle. nõ resi. c. inter quattuor. §. fi. et plenius in. c. quoniam. §. fi. vt lite non pte.

De his qui ingrediũtur ad appellandum Et quando per scripturam manus proprie fiat collatio litterarum. et de iureiurando dilatiõis vt et coniũgatur iureiurando calumnie.

De prima pte dixi. C. de temp. app. de quo. in. c. cum sit de app. Et ista prima pars expedit vsque ad. §. illud autem videamus. Et quando p scripturam. etc. de hoc in. §. illud. Nam ex documentis publicis solis et non priuatis cõpatio fieri debet vt ibi. de quo in. l. cõparatiões. C. de fi. instru. Et de iureiurando. etc. hec tertia pars expedit. i. e. §. fi. Nam iusiurandũ generaliter in iudicio semel prestari debet. et in eo debet addi q nullus in tota lite pbationẽ exiget q non putauerit necessariã. de quo in aut. hoc sacramentum. C. de iura. cal. et in. c. lras de res. spo. c. pñtiũ de tes. et. c. vltra tertiã.

Ut in priuatis domibus sacra misteria non fiant.

Sacra mysteria phibet celebrari in domibus sine licẽtia supioris: oratoria vero causa orationis pmittit habere et in eis clericos cõuocari. de quo in. l. conuenticlam. C. de epi. et cle. et. C. de here. et ma. l. iij.

Ut defuncti seu funera eorum non iniurientur a creditoribus. Et vt consiliarij non suscipiãt cognitõs absque iudicibus.

Mortuis et moribundis et funeribus eorum ac familie domui ex rebus eorum creditores iniuriam inferre phibent: absque iudiciali decreto. de quo in aut. sed nec ante. C. de sep. vio. et autentica Itẽ qui domum. Et hec prima pars expeditur vsque ad. §. illud. Et vt cõsiliarij. etc. hoc expeditur a. §. illud vsque ad fi. Nam iudex ordinarius occupationibus publicis impeditus causam cõsiliario potest delegare sentẽtia sibi seruata. dum mõ ter causam audiat et sententiam pferat et appellationẽ interpositam suscipiat. Iudex autem appellatus et delegatus delegare non potest. de quo glo. in aut. ad hec. C. de iudi.

Ut inmobilia ante nuptialis donatiõis neque hipotece dentur neque omnino alienentur a viro: neque cõsentiẽte vxore: nisi postea satisfieri vxori possit: hec vero etiam in dote valere.

Res inmobiles in donatiōe ꝓpter nup. ꝯsistentes maritus alienare nō potest: ne dum ea inuita: sꝫ etiam vxore alienatiōi ꝯsentiente. Sed alienatione habita ꝓ non facta: in rem actio vxori cōpetit nisi secundo post biennium ꝯsenserit. ⁊ vir alienās locuples fuerit: alienatiōis ꝓhibitiōe in dote multomagis obtinente. Et ō hoc vsqꝫ ad. §. et multo potius. ⁊ alias in autē. siue a me. C. ad vell. ⁊ in. c. cum ꝯtingat de iur. iur. Hec vero etiā n. ⁊c. ō hoc in. §. ⁊ multo.

De noui operis nunciatione maritimi cōspect⁹

Nulli liceat in hac regia ciuitate edificare vltra termīos a iure ꝑmissos si principaliter noceat de hoc in. l. ꝑ ꝓuincias ⁊ qꝫ ibi no. C. de edi. pri. ff. de ope. pub. l. qui opus. Et qꝫ no. Inn. in. c. pisanis de res. spe.

Ut facte noue ꝯstōes post insinuationes eaꝝ post duos menses valeant: parcit autem nō custodienti bus subtilitatem ꝯstōnū super testamētis in relinquendo quadrantem Aut non subscribendo nomē heredis aut non dicendo.

Cōstitutio noua ligat post duos menses a tꝑe insinuationis seu publicationis q̄ insinuatio seu publicatio debet fieri ẜm formā hic datā. glo in ꝓh. decr. ⁊ in. c. ij. de ꝯsti. ⁊ pau. de lyaza. in ꝓh. clem.

Ut nullus fabricet oratorij domos p̄ter voluntatē episcopi. Et vt deputet prius diligentiam ⁊ statuꝫ q̄ in fabricando oratorio sufficiant. Et vt epi non desint suis ecclesijs. Et de alienatiōe ecclesiasticaꝝ rerum inmobilium.

Nulli licitum est ecclesiā vel monasteriū vel oratoriuꝫ edificare sine epi voluntate. de hoc in. c. nemo de ꝯse. dis. j. c. si quis basilicā. ⁊ de eccle. edi. c. j. Et de ista ꝑma ꝑte vsqꝫ ad. §. illud q̄ꝫ Iteꝫ eps non debet ꝑ multuꝫ tps abesse ab ecclesia vt. ī. in. §. illud. et vij. q. j. in presentia. ⁊. l. dis. ꝯtūaces. de cle. nō resi. c. tue. Et qꝫ in alienatiōe rei ecclesiastice inmobilis decretū superioris requirit̄ de hoc in. §. qm̄ vero. ⁊. ṡ. de eccle. re. inmo.

Ut ab illustribus ⁊ qui super eā dignitatē sunt nō modo super pecuniarijs causis sed etiā iniuiuriaꝝ criminaliter ꝑ ꝓcuratorem audiant̄ Clarissimis ⁊ in pecuniarijs licere ꝑ ꝓcuratorem et ꝑ se litigare.

Illustres ⁊ super illustres in causis pecuniarijs ⁊ in crimīe iniuriaꝝ nō per se sed ꝑ procuratorē litigare debent: ceteris vel dignitatis inferioris licite conceditur vt ꝑ se vel ꝓcuratorem litem exerceant. ⁊ q̄ sit ratio hui⁹ ꝯsti. colligit̄. ī. c. xv. ne cogant̄. Quot sint genera magistratuū colligit hic glo. Et quis dicat̄ suꝑ illustris no. in. l. quotiens. C. vbi sena. vel cla.

Ut ordinarie p̄fecture vrbane: etiā3 pretoriane due et p̄fecture vrbane q̄ in cīgulo ⁊ q̄ in actu sūt solo: non etiam honorarie: liberent a curiali fortuna.

Sola collatione dignitatis et administratiōis etiā añ administratiōe3 susceptam curiales liberant̄ a curiali fortuna. Sed sola collatiōe honoris seu dignitatis absq3 administratiōe non liberant̄ sed remanēt curiales: solum honorem ex tali collatiōe ꝯsecuti. hodie aūt non tm̄ due sed xij. dignitates liberant aliquē a curiali fortuna vt in. l. fi. C. de decu. li. x. de hoc insti. qui. mo. ius. pa. po. §. filius fa. ⁊ in. c. indecoꝝ de eta. ⁊ qua.

Collatio Sexta

Ut omnes obediant iudicibus prouintiaꝝ et in criminibus et in pecuniarijs causis. ⁊ vt negotia examinentur nullo excepto ꝑ priuilegium. Nec huc conuenti deducant̄ vt sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit.

In ꝓuintia in qua quis sortitur forum illic est ꝯueniendus vtraq3 parte presente vel altera tm̄. ⁊ vbiq3 iusticia seruata sententia ꝯdemnatoria vel absolutoria feratur omni p̄uilegio cessante: nisi pragmatica forma aliud statuatur: vel aliud ꝓpter appellationē acciderit: his obtinentibus in omni loco et tempore.

Quibus modis naturales efficiūtur legittimi: supra illos modos qui superioribus constitutionibus continentur.

Hic debet esse legittimi efficiuntur. Sed in alia ꝯstitutione. ī. q̄. mo. na. effi. est in littera. sui. ⁊ q̄ sit dr̄na inter hunc titulum et illum ibi dicet̄. Et exponitur hic supra id est preter. Sup̄ioribus ꝯstitutiōibus. ⁊c. C. de na. lib. l. cū quis. ⁊ dua. l. se. Et habet cōstō sex ptes. ¶Prima tractat de legittimatione filioꝝ ꝑ matrimoniū. Secūda de legittimatiōe filioꝝ naturaliū ꝑ rescriptū p̄ncipis. §. aliud quodam. Tertia de nuptijs presumptiuis. in. §. illud quoq3. Quarta de nup. vere ꝯtractis a sup̄illustribus et illustrib9 vel in ecclesia a militibus honestis vel negotiātibus vel ꝓfessoribus in. §. deniq3 in tm̄. Quinta de nup. edilibus in. §. quisquis autem. Sexta de pena ꝯtrahentium illicitas nuptias in. §. fi.

Ut hi qui obligatas se habere ꝓhibēt res minorum: aut obligati sunt eis: ad eoꝝ3 gubernationem penitus non accedant. et vt curatores nullo

modo suscipiant cessiones aduersus eos quoꝝ cu
rationem agunt aut egerunt. hec autem generaliter
valebūt in omni curatiōe in quibus ꝑsonis leges
curatores ꝓbent. Et de gubernatiōe pecuniaꝝ cō
petētiū eis quoꝝ negotia administrant. Et qñ eas
recōdi aut mutuari oportet aut ex eis redditꝰ cōpari

Prima ps exponit vsqꝫ ad. §. ꝙ si quis. Et vt curatores. hoc exponit. ī. §. ꝙ si quis. Hec autem. ⁊c. de hoc. ī. c. § hec dicimus. Et de gubernatione dicet. ī. c. § quoniam.

De instrumētoꝝ cautela: ⁊ fide. ⁊ primum de deposi-
to. et de mutuo ⁊ alijs documentis priuate quidem
scriptis habentibus testes ⁊ nō habentibꝰ testes. Et
de instrumētis publice ꝯfectis: et de collationibꝰ ma-
nus ꝓprie scripture. Et de expositis instrumētis ab
illitteratis aut paucas lr̃as scientibus. ⁊ de nō script̄
cōtractibus. Et de cōtractibus vsqꝫ ad vnam libram
auri. Et de cōtractibꝰ qui in agris fiunt. Et vt in do-
cumētis ⁊ cōtractibus futuris locū habeat ista lex.

Stricte capitur hoc titulo instrumētū ꝓ chartis tm̄. Alias large. vt. ff. e. l. j. Alias ꝓ instrumēto fundi. vt. ff. ꝺ fun. inst. l. q̄situ. j. Rño. Cautela. scꝫ in faciendo. habetur fides postq̄ est factū. ⁊ dupliciť dicit de fide. Pri-mo in q̄bus instr̄is debeat fides ꝓuatis et publicis. ⁊ hoc. ī. c. vsqꝫ ad. §. si vero moriant. Scd̄o qualiter fiat vt habeat fides qñ erat in dubium re-uocatum. quod fit ꝑ cōparatiōem vt. ī. c. §. si vero moriāt ⁊. §. se. vsqꝫ ad. §. oportet. Et de deposito: id ē qualiter fiat caute instrumentū ꝓuatū suꝑ con tractu depositi ⁊ mutui ⁊ alijs ꝯtractibus. et hec expediūt. ī. c. § si quis. ⁊ §. sed et si quis. ⁊. §. si tamē. Et de instru. pub. ꝯfectis. hoc exponit. ī. c. §. si instrumēta. Et de collatiōibus. scꝫ qualiter ꝓbet fides instr̄i. hoc expe-dit. ī. c. §. si vero. Et sic respicit p̄m capl̄m. Sequētia aūt omnia vtrūqꝫ re-spiciūt. Et de expositis instrumētis ab illitteratis id est de cōtractibus ce-lebratis inscriptis ab illitteratis. qđ expedit. ī. c. §. oportet. Et de nō scri-ptis. hoc expedit. ī. c. § et hoc dicimus. Et de ꝯtractibꝰ. hoc expedit. ī. c. §. ait. Et ꝯtractibus futuris. hoc exponit. ī. c. §. vt aūt omnia.

Hec cōstō interꝑtat priorem cōstōem. de his qui
ingrediuntur in monasteriū. ⁊ de subiectis eoꝝ.
ex quo tꝑe oporteat eam valere.

Dictum est s̄. in ti. de mona. §. illud. coll. j. ꝙ ingrediens monasterium se ⁊ sua dedicat deo. ip̄o ingressu. verum qꝛ reuocabat in dubium. An dicta ꝯstitutio haberet locū in illis qui ante legem illam fuerunt ingressi mona.

ideo pro illa dubitatione ponit hunc titulum.

Ut non luxurient contra naturã: neq; iurẽt per capillos aut aliquid huiusmodi: neq; plasphement in deum.

Peccata contra naturam. ꝛ blasphemie cõtra deum ꝛ iuramenta ꝑ mẽbra dei. ꝑ hanc legem ꝓhibent. contra facientes vltimis supplicijs puniuntur de hoc. xxij. q. j. c. si quis ꝑ capillũ. de ꝑma parte. de vi. ꝛ ho. cle. c. vt clericoꝝ. de exces. p̃la. clerici. ꝛ. xxxij. q. vij. flagitia. de secũda ꝑte extra de maledicis. c. statuimus.

Ut liberti de cetero aureo non indigeant annulo: et vt pristinis restituant natalibus. Et de celebratiõe dotaliũ instrũoꝝ in libertis mulieribus facta ex hoc ipso iam in nuptias legittimas fieri: et filios suos si nuper etiam ancilla fuerit et ipam liberaȝ esse celebratione dotis: ꝛ nuptias legittimas: et qui ex ea processerint suos.

Dominus manumittẽs seruũ suum: denũciat eum ciuem romanum. Et ius aureoꝝ annuloꝝ ꝛ regenerationis ex ipa manumissione mãumissus ꝯsequit. patrono iure manumissiõis ꝑ oĩa refuato: nisi ab eo fuerit remissuȝ. Tunc em̃ ius patronat⁹ in hoc sibi refuat vt ei reuerentia debeat. Et ex certis ingratitudinis causis liceȝ in seruitutẽ reuocare. Item liberti ꝛ liberte ꝓ ingenuis q̊ ad nuptias reputant. Et si dominus cũ ꝓpria fua. matrimoniũ interuenientibus inutilib⁹ instrumẽtis ꝯtrahit: ipa et ex ipa nati liberti efficiunt. de quo etiam in aut. sed nouo iure. C. de nup. q̃ sumpta est hic ex. §. si. de prima ꝑte expedit vsq; ad. §. si quis aũt. dixi. ff. de iure. aur. annu. Et de celebratione. ꝛc. in hac secũda parte duo dicunt vnum de libera. ꝛ aliud de ancilla. ꝛ hec expedit. ĩ. e. §. si quis autem.

Apud quos oportet causas dicere monachos et assisterias.

Monachi ꝛ moniales ꝓ causis eoꝝ coram ep̃o debent ꝯueniri: q̊ dispo-nere debet: an ꝑ se vel ꝑ alios debent respondere. Et ẜm legem et sacras regulas decet cognoscere ꝛ iudicare. Ciuiles aũt iudices taliũ causaꝝ cognitionem nõ habẽt. de hoc etiam in aut. causa q̃ fit cũ monacho. C. d̃ epi. ꝛ cle. hinc sumpta. Hodie aũt pene omnes sunt exẽpti: ꝛ ideo sub papa cõueniendi sunt: qui est ordinari⁹ exemptoꝝ. dic. aut. causa. vbi ꝑ glo. ꝛ glo. vj. q. iij. placuit. ꝛ de ꝑui. c. tuarum. ꝑ Inn. e. ti. recepimus ꝛ. c. ex ore et quod hodie habet in. c. j. de ꝑuile. li. vj. Assisterie aũt vel assistrie vt quidam volunt: moniales sunt: eo ꝙ insistãt orõibus ꝛ ieiunijs q̊tidie quas vulgo appellamus reclusas ẜm glo. hic. de quib⁹ aliquid. C. de epi. et cle. dixi.

De questore.

Officium q̃storis in inq̃rendis ꝑsonis in vrbe cõstan. manẽtib⁹ ꝯsistit. ꝛ

inquirit que sint et unde venerint: et qua occasione: et cuius sint vite: vali-
dos et potentes operari facere aut expellere: exceptis valitudinarijs q dimitti debent. de officio huius dixi. ff. e. ti.

Constitutio que dignitatibus et episcopatu filium liberat a patria potestate.

Dignitas cōsulatus et patriciatus a patria potestate liberat sola dignitatis collatione. Et generaliter omnis alia dignitas q a curiali fortuna liberat etiam a patria potestate: qles enumerant plures in. l. fi. C. de decu. li. x.

De Judicibus: Et vt nullatenus cū iureiurando eligatur aliquis iudex. et qui pmanet ei. Et vt appellationes accipiant modis omnibus iudices. Et vt in media lite facte forme quomodo oporteat decidi cognitionem nō attendant iudices.

Quattuor ptes h3 hoc rubrū. pmo de iudicib9 sc3 a principe delegatis in ciuitate romana: qui sunt xij. octo minores. et quattuor maiores vt. i. e. §. vetus. Et sedet qlibet eo4 in suo ptorio in basilica vt. i. e. § sedebunt et hec pars expedit. i. e. vsq ad. §. quia vero. Permanet ei. sc3 vna qq pars permanet id est stabit. ei sc3 quod iudicabit iudex. et exponat pmanet id est pmanebit vt sepe fit. Alias est permaneat. et tunc planum est. vel dic hec. et q pmanet ei. etc. supflua. Hec reperiunt in nouell. Azo. et hoc expeditur. i. e. §. quia vero. Et vt appellatiōes accipiant. etc. nam iudex tenet recipere appellationē. i. e. vt nulli. iudi. §. illas. et. ff. de app. re. l. sicut. et C. de app. l. iudicibus. nisi in casu. vt in pfec. pto. orien. cui dirigit hec cōstitutio qui recipere non tenet appellationem sed supplicationē. vt in fi. §. nostros. i. e. et. C. de pci. impe. off. l. aduersus et nisi in casibus duobus. q sūt s. e. §. audient. et alijs casibus quos dixi. ff. de app. reci: et a qui. app. non li. et. C. quo4 app. non reci. vide hic glo. in. §. nostros. Et vt in media. etc. de hoc. i. e. §. oīs autem vsq ad fi. et. i. e. vt in medio litis non. fi. sa. forme.

Ut clerici apud pprios episcopos primu3 pueniātur: et post hoc apud ciuiles iudices.

Clericus apud proprium epm in causis pecuniarijs pueniend9 ē. qui ex non scripto et sine damno cām decidere debet. Sed si causa talis sit vl alia difficultas q epm cognoscere impediat: tūc ciuiles iudices clerici causa3 decidere debent. Sed si clericus de crimie criminaliter pueniatur: tuc ciuil iudex causam infra secundi mensis spaciū decidere debet. Si vero de crie ecclesiastico puenit: tunc ad solū epm spectat decisio. De materia huius ti. habet in. c. si quis ptra clericū de fo. p. et. c. quoniā ptra de proba. et p glo. ij. q allegat. l. si quis in hoc genus. in fi. ij. q. j. c. si quis cum clerico. et de re iudi. c. fi. li. vj. Et qten9 hic tractatur de ciuili iudice. hodie ē correctū. coll. x. de statu cōtra. lib. eccle. §. status. et in aut. statuim9. C. de epi. et cle. et in. c. nullus iudex. de fo. p.

De consaguineis et vterinis fratribus

Fratres consanguinei et vterini simul. pferuntur fratribus psaguineis tm̄ et vterinis tm̄. Sz si sint supstites psanguinei tm̄: et fratres vterini tm̄ ad successionem ẜm leges antiquas admittunt. Sunt aūt psanguinei. qui ex eodem patre nati sunt: q̄si ex pmuni virilis stipitis et feminis sanguine. Uterini autem sunt: qui ex eadam matre tm̄ nati sunt: q̄si ex solo vtero materno fratres. vtrinq3 aūt piuncti. q̄ ex eodem patre et matre geniti sāt vt hic dicit glo. et insti. de le. ag. succ.

De armis.

Princeps arma publica fieri iubet. Sed puata fieri et vendi prohibet. Cultellos aūt minores fieri et vēdi puatis pmittit vt hic. et. v. q. j. §. hoc autem. et. §. hoc igitur. de hoc in. l. j. et. iij. ff. ad. l. iul. de vi pub. De delatiōe autem armoꝝ ponitur in. l. j. C. vt ar. vsus. li. xj. vbi de hoc glo. Et q̄ mala inducant bella et arma. ponit hic glo. ij.

Collatio Septima

De deposito. et denūciatiōibus inq̄linoꝝ. et de suspendēda administratione panium

Nulli licitum est depositū aut petitū pcium vel pensionem retinere vel interdictionē alicui facere. pena ptra facientibus inminēte defensi etiā petitione. de prima pte ponitur. C. ꝺ rei. vendi. l. officiū. et. l. bona fides. ff. depo. et in. l. fi. C. deposi. vbi posita est aut. hinc sumpta.

Quibus modis naturales efficiunt sui: et de eoꝝ ex testamento seu ab intestato successione

Hic titul⁹ differt ab alio ꝺ. qui. mo. na. eff. le. quia hic generalior est vt ĩ. aut. vt in medio. pme col. ibi bene se habet. Item hic imperator faciens suum exordium: naturalitatis: seruitutis: et libertatis ius ostendit. et docz queadmodū legittimatiōes fiunt p oblationē curie et successores eoꝝ actiue et passiue. de hoc insti. de here. ab intes. §. ij. et insti. de nup. §. fi. et. l. commūi. C. de na. li. in. c. p tuas. qui fi. sint le. De eoꝝ successione ex testamento vel ab intes. ponit in. §. discretis vsq3 ad fi. et in aut. ex cōplexu. C. de intes. nup. et. c. cum haberet de eo q̄ dux. in ma. et. c. p venerabilē q̄. fi. sint le.

De testibus

Quia vsus testium freques est ideo de testib⁹ ponit de hoc dixi. ff. e. ti.

De inmensis donationibus in filios factis.

Si parens in aliquem vel aliquos ex filijs inmensā fecerit donation ez: alijs filijs legittima portio de necessitate debet. hoc veꝝ ĩ filijs gratis. Ingrati vero penitus excludunt. de hoc in. l. donatiōes. C. de dona. int vi. et vx. et. l. ij. C. de inoffi. don. et in. l. si donatiōe. C. de colla. et in aut. vnde si parens. et in. l. j. C. de inoffi. dona.

Collatio VII

Ut sine ꝓhibitione matres debitrices ⁊ credi trices tutelam gerãt minoꝝ. neq; iusiurandũ pstent ꝙ nõ veniẽt ad secũda vota

De iure digestoꝝ mater non potuit esse tutrix nisi imperator ↄfirmaret vt. ff. de tute. l. vl. ⁊ de testa. tu. l. iure nostro. Sed iure. Codicis. admitte batur q̃ non esset debitrix aut creditrix pupilli. vt s. vt hi qui ob. per. ha. dummodo iuraret de non ↄuolando ad scđas nuptias. C. qñ mul. tu. l. ij. ⁊ l. vl. ⁊. s. de nup. § si vero tutela. Sed hoc iure matres debit rices et credi trices ad tutelam ⁊ curã filioꝝ admittunt: neq; iuramẽtũ de secũdis nup. nõ fiendis exigit. dũmodo ei. et senatus ↄsul. vell. ⁊ omni auxilio renũcia uerint: et omnia alia adimpleuerint q̃ alij tutores facere tenent. de hoc in aut. matri et auie. C. qñ mul. tu. off. de quo glo. in. c. ex pte. D. de app.

Ut ex actione instante dotis prime et secũde: viro in secunda vota migranti ꝑponatur vxor prima: vel ex priori matrimonio filij ⁊ vt si voluerit vxor aut is qui ꝓ ea dotem inscripsit dare viro q̃ scripta sunt distulerit aũt vir suscipere: soluto ma. exigi eũ ab ea etiaʒ cõscriptam ante nuptialem donationẽ.

Si res prime et secunde vxoris in dotem date apparent vel altera earũ: illi restitui debent ⁊ eius filijs cuius res ille fuerint. Alias aũt rebus nõ apparentibꝰ tunc ille in bonis mariti potior est in iure: qui prior est in tpe de hoc vsq; ad. § illud quoq;. ⁊ expone filij. scʒ ꝑponant. Item dote ꝓmissa viro ab vxore vel ab alio ꝓ ea oblata ⁊ ↄsignata: mulier donationẽ ꝓpter nuptias ex pacto interpositã de lucro. ꝑ inde lucrabit ac si soluisset. de hoc in. § illud vsq; ad fi. ⁊ expone eũ. scʒ virum. de hoc etiã in aut. dos data. C. de dona. ante. nup.

De administratoribus

Administrator si ꝓuintiã durãte administratiõis tpe citra ꝓncipis iussionem dereliquit crimine lese. ma. punit. Et si administratiõe finita ante l. dies recesserit antiquis penis punit. d hoc in. l. j. C. vt omnes tam. ciui. q̃ mi'l.

De executoribus ⁊ his qui cõueniunt ⁊ recõueniunt

Due sunt ptes ꝑma habet. ꝙ libellus reo porrigi non debet ꝑusq; actor cautiõeʒ legittime exponat ꝙ infra duos menses liteʒ ↄtestabit. Alias om ne damnũ reo ↄuento restituat. hac cautiõe. xxxvj. aureos non trãscenden te. de hac cautiõe insti. de satis. § sed hodie. et in aut. libellũ ⁊ aut. offerat. C. de litis. ↄ. q̃ est. iij q. iij. § offerat. Item ↄuentio ⁊ recõuentio mox a ꝓn cipio coram eodẽ iudice fieri debet. Alias causa conuentiõis finita: recon uentio fieri poterit corã q̃cũq; iudice antiqua cessante calumnia. de hoc in § illud. j. c. de hoc. C. de sentẽ. aut. ⁊ ↄsequẽt. ⁊ de mu. pe. c. j. tex. ⁊ glo.

extra de or. cog. c. cum dilectus.

De equalitate dotis et propter nuptias donatiōis et de augmento dotis et propter nup. donatiōis. et de priuilegio dot[is] q[uod] alijs p[re]ponet[ur] priuilegijs vt excipiat[ur] hoc priuilegio creditores i[n] emptōe militie. de dote remeante ad patrem. et rursus data p[er] eadē filia secūdo viro: et de dotis collatiōe inope marito moriente.

In dote et donatione p[ro]pter nup. [con]stituenda et augmentis eaꝝ equalitas per omnia s[er]uari debet. de equalitate dicit[ur] vsq[ue] ad. §. aliud. de augmento dicit[ur] a. §. aliud vsq[ue] ad. §. his [con]sequēs. Ubi etiā tradit[ur] q[uod] dotis augmentum debet vere non ficte celebrari. de quo in aut. dos data. C. de do. ante nup. et aut. equalitas. C. de pac. [con]uen. Item mulier p[ri]uilegijs dotalibus vti potest aduersus omnes creditores viri etiam si eoꝝ pecunia res sit empta vel refecta. exceptis creditoribus quoꝝ pecūia militia est empta. §. his [con]sequens. i[nfra]. e. de quo in aut. q[ua] iure. C. qui po. in pig. Itē dote a p[at]re p[ro] filia data et in ip[s]i[us] patrimonio reuersa: non licet patri cū filia secūdo nubit eam diminuere: nisi patris substātia fuerit diminuta. tunc eī s[ecundu]m eius facultates dos erit [con]stituēda. §. q[uod] vero iam. i[nfra]. e. de quo in aut. q[ui]uis. C. de rei vx. acc. et p[er] doc. et glo. C. de iure do. l. rem q[ue]. Itē si filia cū fratrib[us] venit ad successionē paternā d[ebe]t dotē [con]ferre. aut tanto minus in sua portione recipere: viro existente locuplete. Uiro aūt ad inopiā deducto si mulieri potest imputari cū vir male incohoauerit vti substātia: tūc dotē [con]ferre debet: vel tantomin[us] accipere. Alias si mulieri nihil imputari poterit cur dotem nō exegerit: solam actionē licet inanem d[ebe]t [con]ferre. i[nfra]. e. §. illud quoq[ue] vsq[ue] ad fi. de hoc in aut. q[uo]d locū. C. de colla. et. C. de bo. q[ue] lib. l. cū nō solū. in glo. magna. no. in. l. ij. §. si in patris. ff. so. ma.

Collatio Octaua

De duobus reis p[ro]mittendi

De hoc dixi. ff. et. C. et insti. e. ti.

De t[em]p[or]e nō solute pecunie super dote.

Exceptio nō numerate dotis olī toto t[em]p[or]e matrimonij. et eo soluto. i[nfra]. annum cōpetebat. hodie vero si matrimoniū intra bienniū durat: p[re]dicta competit exceptio. et etiā eo soluto cōpetit. i[nfra]. annū. Matrimonio vero soluto vltra biennium. infra decenniū dicta exceptio viro et heredibus ei[us] cōpetit. Sed matrimonio post decenniū soluto: si vir est maior nullū h[abe]t remedium. Si vero est minor tunc ei restitutio dat[ur] vsq[ue] ad xij. annos a t[em]p[or]e nuptiarū. heredi aūt ei[us] maiori dat[ur] annus. S[ed] si minor maiori vel minori successerit quinquēniū ei datur. vt. i[nfra]. de hac exceptiōe nō numerate dotis. dicit[ur]

in.l.in.Ʒtractibus in fi.C.de non.nu.pec.⁊ in.l.si pses.C.de epi. audi.⁊ in.l.q de sua.C.de do.cau.nō.nu.

Neqꝫ virū quod ex dote est: neqꝫ mulierē ex sponsalitia largitate lucrum ꝓpriū habere. Sed seruare dominium suis filijs: vel si ad secūdas nup. non veniat vsu solo in lucro cōsistente. Et vt ex repudio trāsigentes nuptias lucrenť aut dotem aut ante nup. donatiōeȝ. et ipsis similiter dominium seruare: filijs vsum: habētem psonā cogendā filios alere. Si vero bona gratia soluanť nuptie et videantur occasione damni detineri quedam et hac arte perimenda q̄ detinentur filijs seruentur.

Matrimonio soluto morte diuortio vel bona gratia. lucrū dotis vel donationis ꝓpť nup. debet seruari liberis illius matrimōij q̄ ad ꝓprietatē. vsufructu solo a lucrante retento.⁊ idem qđ ab altero ꝯiugū q̄ritur retineť Siue ꝯiuges ad secūda vota trāsierint siue non. ꝺ hoc in.l.generaliť.§ fi. et in.l.hac edictali.§.fi.⁊.l.si.quis priori.C.de secū.nup.⁊.ꝭ. de non eli. secūdo.§.gregoria.⁊ de nup.§.soluto.⁊ melius in auť.vxorem.q̄ hinc sumitur posita.C.de secū.nup.⁊ in auť.si tantum q̄ sumiť ex.§.fi.ĩ.vt fra.fil.q̄ corrigit dictā auť.vxorem.

De appellationibus

Differt hic ti.⁊.ꝭ.de app.⁊ ille de his qui ingrediunť.ad app.q2 pm⁹ de app.tractat ꝺ pncipio .appellatiōis. Secūdus scȝ de his qui ingre.tractat de fine.hic aūt incidenter positus fuit nō ex ꝓposito sed ex q̄stione] tali facta vt in pncipio huius ꝯstōnis ĩ qua diciť.q si pendēte cā appellationis cōpromittať in arbitros.tps qđ ibi fuit nō nocet exercitio qđ fieri habet.ĩ.annū.vel biénniū.ꝭ.de his.qui ingre.ad app.§.j. de hoc in auť.si tū.C.de temp.app.⁊ in.l.fi.§.illud.⁊ in auť.ei qui.e.ti.C.

De testamentis imperfectis a parentibus in filios factis. et de diuisione reꝝ a filijs coram parente: et de] eius facultatibus facta et subscripta.

Testamentū in scriptis impfectū inter liberos vȝ.si pr litteras sciēs ꝓpria manu claris litteris ⁊ indubitatis.ꝑ ꝯsequentiā nō ꝑ signa scripserit liberoꝝ nomina et numerū vnciarum: et signa rerū. Et cuȝ ea legata fidei cōmissa et libertas reliqui poterūt. quod testamētū pmū cōditū a testatore non tollet. nisi testator expresse declaret corā septem testibus illud testamētum non valere.⁊ ꝺm testamētū faciat pfectū. vel nō scriptā pfectam volūtatem de hoc a pn. vsqꝫ ad.§.q2 vero. vbi tractať q diuisiones bonoꝝ liberis a parentibus facte valent: dūmodo ipsoꝝ filioꝝ subscriptiones interuenerint. vel ipi⁹ parentis subscriptione inter filios interueniēte. de hoc.ꝭ. de trien.⁊ se.§.et q sepe posita.C.fa.her.auť.si modo.

Autenticorum

De restitutione fidei cõmissi.

Differunt hic.ti.z.§.de resti.et ea q̃ pa.et illum.ĩ.õ resti.fidei.no.fac. quia in isto fit restõ in morte restituentis.Itẽ eorum q̃ supersunt.In superiori autem fit statim vel ꝑut voluit testator.Item omnium excepta quarta vt colligit.ĩ.e.§.nobis in pn.Inferior aũt de resti.fidei.no.dicit õ quodam testamẽto z codicillo in quo singularia fuerũt relicta legata z ꝑ fidei com.fuit rogatus qui habuit vt non alienet:Non principaliter de restituendo:sed si alienet vt ad aliquẽ ꝑueniat.vt in rubrica patet.

De priuilegijs dotis mulieribus hereticis nõ ꝓstãdis

Heretici appel lantur qui non sunt membrum ecclesie sancte catholice. et qui sanctam cõmũione in sancta z catholica ecclesia a sacerdotib⁹ nõ recipiunt.Et ꝑuilegia catholica tantũmõ ꝓcedunt non hereticis nisi fuerint reuersi ad fidem.de hoc.C.de here.l.iij.z.C.de iude.l.fi.Inn.in.c.ex litteris de priui.le.

De nauticis vsuris

Hanc legẽ q̃dã non habent.z ego dixi de hac materia.C.de nau.fe.

Hec cõstitutio ĩnouat cõstitutiões que ꝑscriptiões centũ annoꝝ venerabilibus locis declarat.

Hec cõstitutio.sc3 q̃ est.§.vt eccle.ro.ꝭm Jo.vt legit in nouel.nã dicit illã generaliter loqui in omnib⁹ ecclesijs.z ideo generaliter corrigit.S3 accur.hic super rubro.intelligit eam tantũ de ro.eccle.et alijs ei suppositis.vnde dicas hic fieri mentiões de ea q̃ est.C.de sacrosanc.ecc.l.fi.Superior aũt in eccle.ro.zc.remanet in firmitate sua.z hoc ꝓbat iure cano. extra de ꝑscrip.vigilanti.

De litigiosis et decima ꝑte litis ab actore cautela prestanda.

Iste titulus habet tres ꝑtes primo ponit de litigio.de quo dixi.ff.e.Secundo ponit et cõsulit reo contra actorem in ꝑstatiõe cautionis de lite ꝓsequenda z finienda in decima ꝑte quantitatis in libello cõphense.si apparuerit iniuste litem mouisse in.§.ad excludẽdas.Tertio ꝯsulit reo ꝯtra actorem in actiõe seu lite ꝓsequẽda z sentẽtia obtinenda etiã lite nõ ꝯtes.in.§.omnẽ vero.

Ut neqꝫ miles neqꝫ federatus obseruetur domui priuate aut possessiõi alicuius.

Nemo milites seu federatos in ꝓpria domo vel possessiõe retinere deb3 vel occultare vt proprijs vtilitatibus obediant.Sed infra xxx.dies ab huiusmodi legis insinuatione eos expellere debet vt.ĩ.e.ꝑ to.

Ut diuine iussiones:subscriptiões habeant gloriosissimi questoris

Diuina iussio debet gloriosissimi q̃storis subscriptionẽ habere:q̃ ꝯtineatur inter quos et ad quẽ iudicem z ꝑ q̃ fuerit directa ꝑsonã.Et dicit iussio

id ē puilegiū in quo aliquid iubet vel concedit in fauorem. In ꝑmissioni-bus causarum forte est aliud obseruandum ſm glo. hic: quis autem dicat questor ponit hic glo. ⁊ dixi. ff. de off. q̄stor. ⁊ erat q̄stor qui hodie dicit̃ cancellarius vt no. glo. C. diuer. res. pe. fi. vbi de materia hui⁹ tituli. ⁊ Spe. ḋ rescrip. exhi. §. an igitur. ꝟ item ꝙ non est ibi subscriptio.

In medio litis non fieri sacras formas aut sacras iussiones Sꝫ ſm antiq̄s leges generales lites ḋcidi.

Iudices sacras ꝯstões in medio litis impetratas nō debent seruare. sed secūdū leges generales examinare ⁊ iudicare. fall. in quattuor casibus in q̄bus licet lite pēdēte a principe sacras iussiones impetrare q̄ ḋbēt in scriptis fieri. ī. e. §. de hoc in. c. j. vt li. pen.

Ut cum de appellatiōe cognoscit̃ ſm illas leges debeat iudicari: q̄ tempore late sentētie obtinebant. nō ſm eas q̄ postea ꝓmulgate sunt. et de alijs capitulis.

Prima ps clara est ⁊ expeditur vsq₃ ad. §. sed hoc. Et de alijs capitulis ⁊c. q̄ sunt quattuor: nā quinq₃ partes h₃ hec ꝯstō. licet multa incidēter al' dicat. Primū capitulū tractat ḋ renuntiationibus allegatiōm ⁊ dilationū in. §. sed hoc. Secūda ponit causas legittimas exheredationis. in. §. aliud vsq₃ ad. §. hec autem. Tertia pars ponit ꝙ heredes: affines: ꝓpinqui: ⁊ ꝯiuncti defuncti. et eius fideiussores non debent molestari occasione debiti defuncti in. §. hec aūt. ⁊ sumit̃ inde aut̃. sed nec ante q̄ ponit̃ sup. l. fi. C. de sepul. vio. Quarta ponit ḋ eo qui ꝯstituit vel spopōdit ꝓ alio obligato in. §. ad hec vsq₃ ad fi. ⁊ ex īde sumit̃ aut̃. si q̄n. C. de ꝯsti. pec. vbi ḋ hoc.

Ut liceat matri et auie et alijs parentib⁹ post legittimā partem liberis derelictam quomō voluerint residuam facultateꝫ suam disponere. Et alia capitula plura.

Prima pars expeditur vsq₃ ad. §. ad hoc aūt et illud. ⁊ sumit̃ hinc aut̃. excipitur. C. de bo. q̄ lib. Et alia capitula. ⁊c. hec expediunt̃ ab inde ꝑ totum. Ex. §. ad hoc sumitur aut̃. item si quis. C. de na. lib. Ex. §. quia vero. sumitur aut̃. maximis. C. de nup. De materia. §. quid vero. ponit̃ in aut̃. ꝓterea. C. vnde vir ⁊ vx. In. §. quia vero. tractat̃ ex quib⁹ causis ꝑmittit̃ celebrari diuortium vsq₃ ad finem.

Collatio Nona

De hereditatibus ab intestato veniētib⁹ et de agnatoꝝ iure sublato.

Hic incipit collatio ix. licet quidam habeant in ꝯstitutiōe supiori ꝓncipiū h⁹ collatiōis. Et erat vsq₃ ad tp̄s hui⁹ legis int̃ descendētes dr̄ia. vt

emancipati de iure ci. nō succederet. licʒ iure ꝑtorio sic. vt insti. ď here. ab intes. § emancipati. Itē q̄ erant nepotes ex filiabus succedebant cū diminutiōe. vt. C. ď coll. l. illā licʒ hoc etiā añ hanc. l. sit correctuʒ. s. de trien. ꝛ se. § neqꝫ. Ex trāsuersali aūt cognati iure ci. nō admittunṫ sed nec iure ꝑtorio. nisi pᵒ agnatos vt pꝫ inst. de succ. cog. in pn. Oēs ergo p̄dicte differētie. ꝛ alie si q̄ sūt hac ꝯstōe tollunṫ. Et hodie hoc mō succediṫ. Res intestati recipit gradᵒ inferiorꝝ. Qui si defuerit subit hic gradᵒ anteriorūʒ. Cū pr̄e succedāt fratres ab vtroqꝫ pente. Nec tñ hos comitaṫ auᵒ pr̄e ďficiente. Fr̄es ex vno. fratres r̄mouēt ab vtroqꝫ. Illoꝝ soboli bona deferimᵒ patruo. pᵒ fr̄es: sobolēqꝫ suā q̄ q̄ʒqꝫ ꝑorē Nouerl eē g̃du ď iure scias potiorē.

Ut sponsalitia largitas specialis sit cōtractus Et de diuersis capitulis.

Sponsalitia largitas dicitur hic imꝓꝑe id ē donatio ꝓpṫ nup. ꝓꝑe eīn diceret qď dōaret spōsus spōse. sʒ hoc fit ad r̄cōpensatiōeʒ dotl vt hic subijcit ꝛ s̄ de eq̄. do. § j. ď hoc in auṫ. eo recursū. C. ď dōa. añ nup. Et diciṫ specialis ꝯtractus qꝛ ꝑ se ꝯtractᵒ ē. vel qꝛ hʒ in se aliq̄d spēale. nā cū alie donatiōes exigāt insinuatiōeʒ si fiant vltra q̄ngētos sol. insti. de don. § alie. ꝛ hec eadē etiā olim exigebat. C. ď dona. añ nup. l. fi. § siliqꝫ mō. nisi esset minor femina. C. ď don ante nup. l. minoribᵒ. tñ hec hodie nō exigit. ꝛ sic alijs nō ꝯnūeraṫ id ē nō assilaṫ in hoc. Itē nec in hoc qꝛ illa est simplex ob cām. ff. ď dona. l. in dōatiōibᵒ simplicibᵒ. Sūt ꝛ alia capl'a plura ď qbᵒ hec ꝯstō tractat q̄ nō curo ꝓseq̄ quia istud esset legere ꝯstōeʒ.

De alienatione ꝛ emphitheosi ꝛ locatiōe ꝛ hippothecis ꝛ alijs diuersis cōtractibᵒ in vniuersis locis rerꝝ sacrarꝝ

De hoc dixi. s. de nō alie. Et de eccle. reb. in mo. nō alie. ď hoc ꝑ doc. in l. sanccimus. C. de sacro sanc. ecc. ꝛ in to. ti. extra de re. ecc. non alie.

Ut iudices non expectent sacras iussiōes sed q̄ videntur eis decernant.

Iudices vt exonerent se ꝛ rōe odij euitandi relatiōē ad p̄ncipem facere ꝓhibentur sed ipi ꝑ se debēt r̄m iustitiā ꝓnūtiare. Et si fuerit duo vel plures iudices ꝛ discordēt oēs suā debēt ferre sentētiā. de hoc in. l. pōponius scribit. § iiij. ff. ď re. iudi. ꝛ in. l. tūc aūt. ꝛ. l. duo ex tribᵒ. e. ti. ꝛ in. l. iteʒ si vnᵒ. § item si plures. ff. de ar. ꝛ. C. quā. ꝓuo. nō est nec. l. cū magistratᵒ. de quo de re. iudi. c. fi. ꝛ. ij. q. vj. § diffinitiua x. item plures.

Ut litigātes iurēt in exordio litis: qꝛ neqꝫ ꝓmiserint dare iudicibᵒ neqꝫ dabūt. Et de sportulis Et vt q̄ iubēṫ referēdarij cōpleāt ꝛ nō misceāt semet ipos cause. et ꝑ se exequanṫ.

Ex hoc p̄ncipio sumiṫ auṫ. p̄ncipalis posita sup. l. ij. C. de iur. cal. q̄ addit certam formam ꝑstatiōis iurāmēti de calūnia. Et expediṫ hec ps vsqꝫ ad. § ꝛ hoc q̄ʒ. vbi incipit scđa ps q̄ tractat de sportulis. de quibᵒ dixi. C.

de spon. et de his habetur insti. de acc. § tripli. Tertia pars tractat de refe rendarijs et quod sit eorū officiū de his dixi s. de referenda. sa. pa. coll. ij.

De ecclesiasticis titulis et priuilegijs

Titulus dicitur dignitas vnde Ouidius. gratulor ecbaliam titulis ac cedere nostris. Item titulus id est scriptura quedā. C. de his qui. po. l. j. Itē titul9 appellat ecclesia lxxx. dis. c. ij. lxx. dis. episcopi. Et dicitur titu lus canon. l. dis. si quis diaconus. Item dicitur tractatus. ff. de postu. l. j. Item dicitnr actio titulus. C. fa. her. non est ambiguū. Item titulus id est subscriptio. q sic vulgo appellat. Itē titulus id est priuilegiū. et sic accipit hic. Et q subijcit. et puile. expositiue ponitur et. p id est. de hoc p glo. in c. fi. de off. archipr. Et ɔfirmat hic pnceps sanctas regulas in sanctis qttu or ɔcilijs expositas. et pcipit p legib9 obseruari. et sedes ordinat. et omnia puilegia ecclesijs et venerabilibus locis indulta ɔfirmat. de hoc in. c. j. de iur. ca. et in. l. ij. C. de epi. et cle. et in aut. ibi posita

Ut fratrum filij succedant pariter ad imitationem fratrū: ascendentibus etiam extantibus. Et vt mu lieres non insinuata ante nup. donatiōe non ledan tur. non insinuans autem vir vel si cōpetat nuptia le lucrum eo non fruat. Et rursus vt mulieres nō secūde nubentes domine sunt partis spōsalitie lar gitatis qntū pars facit vni9 filij. Et vt similes sint pene vtriusq sexus dū sine causa rationabili repu dium mittatur.

Quattuor habet ptes in quibus quattuor corrigunt leges. prima expe ditur vsq ad. § illud. et corrigit. l. s. de here. ab intes. § si autem defunctus in fi. §. Secunda pars est vt mulieres. etc. in. § illud vsq ad. § quia vero mu lieres. et corrigit. l. s. vt spon. lar. in prin. et sumit hic aut. eo decursu. C. de dona. pter nup. Tertia pars est et rursus. etc. in. § quia vero mulieres et corrigit. l. s. neq virum. quod ex dote. § pterea. vbi non distinguebat. Quarta pars est. et vt similes. etc. in. § fi. et corrigit legem. s. vt lite. ma. et aute. § quia vero legem.

De restitutiōe fidei cōmissi nomine familie q vsq ad quartum gradum locum habet et q familie no mine nurus etiam continetur.

Huius tituli sensu accipe ex rubrica. et ponit tm de vno testamento in q multa sunt disposita. et de quodam codicillo. de hoc dixi. s. d resti. fidei ɔ.

Ut nulli iudicum liceat habere loci seruatorē nisi certis in causis diuina cōcesserit iussio.

Regulariter nulli licet loci seruatores vel similes p puintias mittere. fall. si diuina iussio emanauerit ex causis insertis. de qbus. i. e.

Ut differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere. et qñ in suspitionem habuerint iudices: pariter audiant cām et ciuitatis episcop⁹. Et de cautela alia q̄ꝫ oio oporteat episcopum agere.

Episcopi debent iudices ad iusticiam faciendā cōpellere aut ꝑ se aut ꝑ lr̄as ad ꝓncipē directas. Et iudice existēte suspecto adiungi sibi d̄bꝫ eps̄. litigator aūt ꝓncipē adiens ꝓusq̄ꝫ adeat iudicem vel epm̄ est pun end⁹. de hoc in. l. aptissimi. C. de iudi. et in. c. cū spēali de app. et. c. si q̄s ꝯtra. d̄ fo. ꝯ. Itē eps de iniustitia iudicis et lesione subditoꝝ iudicare dꝫ. et leso damnū facere emēdari. Itē in ciuitatib⁹ i q̄b⁹ sunt iudices subditi adire debēt defensoreꝫ q̇ int̄ eos dꝫ iudicare d̄ hoc s̄. de off. quest. §. si vero forsan. et extra de off. or. irrefragabili et viij. q. iij cum scim⁹

De vsuris nauticis.

De hoc habuim⁹ s̄. vnū siſteꝫ. ti. et dixi. C. e. et tractat̄ in aut̄. ad hec. C. de vsur. Sꝫ iure canonū etiā in nautica pecūia ē ꝓhibita vsura vt in. c. nauiganti in ꝓn. de vsur.

De interdictis collegijs hereticoꝝ

Alias est de collectis hereticoꝝ. et redit in idem qꝛ dicuntur collecti cū collegia faciunt. quod hic ꝓhibetur. dixi. C. de here.

De raptis mulieribus q̄ raptoribus nūbūt.

Mulier rapta substātiā raptoris lucrat̄: nisi nupserit raptori: q̄ casu ad suos parētes deuoluit̄: si tali matrimōio nō ꝯsenserit Alias ad fiscuꝫ debꝫ ꝑtinere. d̄ hoc etiā in. l. raptores. C. de rap. vir. et. C. de epi. et cle. l. raptores d̄ hoc ꝑ Dy. i regula sciēti. li. vj. d̄ hac materia in. c. fi. d̄ rap. et ibi no.

De collatoribus et alijs capitulis.

Dispositiōes et denūtiatiōes collationū ꝑ singulas ꝓuintias et ciuitates collatoribus fieri debent quō tributa soluenda sunt et q̄ mensura et exēplū eaꝝ debet fieri petentibus. ī. §. hec. Et dicunt̄ collatores q̇ publica vel fiscalia tributa: q̄ collationes vocant̄ soluūt Et qui ista talia colligit dicit̄ exactor tributoꝝ vel collector. Itē executores in ꝓuintias missi exactiōes inchoare nō debent nisi prius corā ꝓuintie ꝓ̄side mandatū insinuauerit: hoc et in priuatis negotijs seruando Et executores seu exactores nullā in cāis ꝓuatis executionē cōmittere debent. Itē exactores iustis pōderib⁹ et mensuris vti debēt. de hoc vsq̄ꝫ ad. § iubem⁹. Sunt et alia capitula sub hoc titulo comprehensa.

De sanctissimis epis et deo amabilibus et reuerendissimis ꝓ̄sbiteris et clericis et monachis.

De sanctissimis epis. hoc. ī. e. vsq̄ꝫ ad. § clericos. Reuerendissimis ꝓ̄sbiteris. de hoc. ī. e. § clericos. vsq̄ꝫ ad. § iubem⁹. Mōachis. hoc dicit̄. ī. c. §. iubem⁹ vsq̄ꝫ in fi.

Finis Autenticorum.

Codicis diui iustiniãi sacratissimi imperatoris repetite prelectiõis Liber Decim⁹

R b Ii tres libri codicis q̃ sequũtur: ab alijs noue ideo separati sunt & seorsum positi. q2 tractãt de iure publico & nũq̃ leguntur i scholis. ideoq3 eo2 materia rarior. & nõ inmerito ab alijs segregãda ne grauarentur rudes iuris tyrones et studiosi vt dicit glo. insti. de ius. et iur. §. fi.

De iure fisci.

Supra libro nono incepit tractare ĩpator d̃ iure publico qđ ẽ circa criã. nũc de iure publico circa bona fisco q̃renda. vel s̃m Azo. in sum. hui⁹ ti. traditũ ẽ in p̄cedentib⁹ de iuribus p̄uato2. nũc videndũ est de iure fisci. Et dicitur fiscus ipa imp̃ialis vel imperij camera. nõ dico patrimonij impatoris. C. de quadri. p̄scrip. l. bene a zenone in prin. Quicq̃d tñ specialitatis habet fiscus. hoc cesaris & auguste rõe solet habere. ff. e. l. fiscus. §. fi. Et dicitur quasi fixus id est firmus. q2 semper ẽ diues & soluendo. ff. de fun. do. l. ij. vel dicitur id ẽ saccus de quo in glo. in p̄uintijs. §. fiscus. ĩ. de. numera. & actu. li. xj. Et differt hic ti. ab illo de p̄uile. fis. q2 hic de speciali iure & cõmũi quod habet fiscus dicit. de cõmũi. ĩ. l. j. ij. & iij. de speciali dicit in. l. p̄hibitum. Alibi autẽ d̃ cõi tm̃. Itẽ hic titul⁹ ẽ generalis ad oẽs seq̃ntes.

De conueniendis fisci debitoribus.

Debitor debitoris nõ potest p̄ueniri a fisco nisi p̄ncipali discusso. Differentia3 aũt in p̄ueniendo debitorem inter fiscum & priuatũ glo. tangit hic. & melius in. l. s̃. qñ fis. vel priua.

De fide istrumẽto2. & iure haste fiscalis & de adiectiõib⁹

De instrumento facto vel omisso in p̄tractu fiscali dicit. ĩ. l. j. & iij. Et de iure haste. &c. id est venditione q̃ fit subhastatiõe qñ fit a fisco. id ẽ vẽditio q̃ facile p̄uelli non d3 vt. s̃. de remis. pig. si hippothecas. Et q' de adiectionibus subijcit dic. vt. ĩ. l. si tp̄a.

De venditione re2 fiscaliũ cũ priuatis cõmuniũ

Ratione partis fiscus potest vendere totũ de hoc s̃. de com. rer. al. l. f. & in. l. res. §. j. ff. de iur. fis. q̃ ẽ notabilis ad hanc materiam.

Ne fiscus rem quam vendidit euincat.

Rubrica p̄tinet summarium eius quod dicitur in nigro.

De his qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam accipiunt

Qui aurum fiscale mutuo sumpsit sine pncipis licentia et q dederit: pe-
na tenebitur. de qua. i. l. ij.

Penis fiscalibus creditores preferri.

Licet in ptractibus fiscus pfertur alijs creditoribus. qz ad debitore p
uenit pecunia sed si est creditor fisci ex delicto. certe alijs eius credito-
bus ex ptractu fiscus nō pfertur. vt hic dicitur.

De fiscalibus vsuris

Ex mora pene: nō accedūt vsure de hoc de magi. conue. l. fi. et. ff. d vsur.
l. cum quidam. §. fiscus. et de iure fis. l. si fiscus.

De sentētijs aduersus fiscū latis retractandis

Si sententia lata est ptra fiscum potest reuocare infra trienniū si non in
teruenerit puaricatio vel fraus. Si vero hoc interuenerit etiam p9 trien-
nium. de quo hic ē bona et subtilis glo.

De bonis vacantibus et incorporatione.

Bona vacantia dicuntur hereditatis iacentis q nō dū est adita: qz nul
lo modo habet heredem de quo. i. e. l. vacantia. Talia bona vacantia spe
ctant ad fiscum. non ad ciuitates etiam priuilegiū hñtes. et si occupauerūt
ab eis auferunt. i. l. i. de hoc. ff. de iure. fis. l. i. Sunt tñ qdā psone q pferū
tur fisco. qs ponit glo. i. l. i. §. legittimo. Et si res fisco deferat. Primo dz
solemniter examinari p pcuratore cesaris. Secundo incorporari cū aucto
ritate pcuratoris fisci de q in. l. si qñ. vbi glo. et. l. fi. i. e.

De delatoribus.

Dixit de bonis vacantibus. nūc de earūdez bonoz delatorib9. Et no. q
deferre dicit multis modis. primo id est q aliquid affert. vnde dicit here-
ditas defertur vt s. de car edic. l. ii. Itē accusare de quolibz crie vt. C. ad
l. iul. repe. l. iubem9. Itē bonoz nūciator. ff. de diuer. et temp. l. intra. et
ita hic. Item deferre scz honorē vt s. de epi. et cle. l. pbr. Hic aūt ponit pro
delatore bonoz iusto vel iniusto. Et est iniustus ratiōe psonarum etiam si
pbet vt. i. l. fi. Itē phibent aliqui deferre pter honorem vt clarissimi.
item veterani. Itē milites pter honorem stipendioz. Itē pter sexū vt
mulieres. Itē ppt dānatiōez vt q fustib9 cesi sunt et in opus publicū dam
nati sūt. Itē in metallū damnati sūt. Et differt hic ti. ab illo. i. de his q se.
def. quia ibi se. hic alios deferunt.

De petitis bonoz sublatis pstō gregoriana.

Quidam tec. hñt bonoz. et tūc dic. de petitis. id ē petitiōib9. al. deest et
tūc pone petitis materialit. vel subaudi reb9 siue bonis. Et tractatur hic q
modo bona q deferunt in fiscū nemo pōt sibi impetrare. et q cōcessio facta
ad petitionem alterius nō valet. Sec9 si fieret motu pprio pncipis. i. l. i.

De his qui se deferunt.

Dixit s. de delato. qñ alius defert aliū. hic qñ se ipsum. Nā q grauat9
ē d restituēdo nō capaci. si se deferat lucrat tertiā. vxor vero dfūcti nō ca-
pax se deferēs lucrat dimidiā. i. e. l. j. et in. l. edicto. §. cū aūt. ff. d iur. fis.

Si libertatis imperialis socius sine herede decesserit.

Inter socios imperialis libertatis facte etiam inter viuos est loc⁹ iuri ac crescendi etiam p⁹ dominiū vtriq3 q̄situ. Et dicit̄ socius libera. impe. cui ɔmunit̄ aliq̄d ab imperatore donatū est. Nā si talis sine herede relicto decesserit: ad ɔsortē potius solatiū. q̄ ad p̄sonā aliā p̄s ōcedenti pueniat. i. l. vna.

De thesauris.

Inter cetera iura fiscalia est ꝛ thesaurus ideo de hoc. Nā q̄rere thesaurū ꝓprio loco oīb⁹ licet. In alieno vero suo nomine minime lic3. Et si thesaurus inuent⁹ fuerit a fortuna inter inuētorē ꝛ dnm̄ diuidit̄. de hoc dicit̄ insti. de re. diui. § thesauros. ꝛ in. l. iij. § si in locis. ff. de iur. fis. et quid sit ponit̄. ff. de ac. re. do. l. nūq̄. ꝛ. ff. exhi. l. thesaurus.

De annonis et tributis.

De alio iure fiscali dicit. ꝛ dic de anno. ꝛ trib. id est de tributo q̄d p̄stat̄ ꝓ annona militū vel equoꝝ. vel dic annona ī speciebus. tributa in pecūijs. nam dat̄ annona in spēbus. tributū in auro ꝛ argento ꝛ ere. Et dicit̄ tributum quicq̄d tribuit̄. sed spēalit̄ q̄d p̄ncipi dat̄. Et est sciendū q̄ tributū aliud est capitis. ff. de cens. l. fi. aliud agroꝝ. i. e. l. j. et vtrūq3 italicis ꝛ q̄busdam alijs remittit̄. ff. de cens. l. j. ꝛ fi. ꝛ s̄. de epi. ꝛ cle. de his. Et f̄m p. tributū capitis ē ꝓ mare integer aureus. ꝓ femina medi⁹ ar. ō cen. l. fi. ꝛ. i. e. l. fi. Nomine p̄dij p̄stat̄ q̄ntitas frumēti q̄ dicit̄ quīquagesima ordei: q̄dragesima vini et lardi. vigesima in p̄tibus nō remotis. i. de suscep. l. modios. ꝓ singulis libris argenti. v. p̄stant̄ aurei. i. de p̄cio. q̄d thes. infer. l. j. Et differt hic ti. ab illo. s̄. de anno. ꝛ trib. q̄ ibi de his q̄ ꝓ salarijs dabātur officialibus hic fisco. Itē ab inferiori ꝓ x̄io. vt ibi no.

De indictionibus

Dixit s̄. ti. p̄x. de duplici munere patrimonij vt no. in. l. inditiōes. s̄. ti. j. nunc ꝓseq̄t̄ de altero sc3 de indictiōib⁹ id ē eo q̄d p̄sonis ꝓ patrimonio imponit̄. dicta indctō q̄ indicebat̄ ꝓuintijs p̄ singula lustra. auri primo: argenti secūdo: eris tertio lustro. vt in aut̄. de colla. in p̄n. ꝛ in fi. ꝛ ex ea fit cōnumeratio indictōis q̄ fit hodie in instrumētis de qua. p̄ glo. in. c. inter dilcōs de fi. instru. ꝛ vocat̄ hoc tributū indictū. i. l. j. q̄ vltra ordinariū canonē q̄ reb⁹ īponit̄ p̄stat̄ p̄ singula lustra. Et ponit hic glo. q̄lit̄ fit ɔnumeratio annoꝝ dn̄i p̄ diuersas sectas. dic vt in ea.

De super indicto.

Differt a p̄x. ti. q̄ ibi ꝓpter fertilitatē vel ꝓpter aliā publicā vtilitate3 vel necessitatē: hic q̄n aliq̄ p̄dia erāt deserta vt in aut̄. de colla. § si vero aliquando. Ab hoc excusat̄ ecclesia. vt. s̄. de sacro sanc. ecc. l. placet. ꝛ. l. silentiarij. Et in sacris militantes vt. i. de silen. l. j. ꝛ de apo. sacro scri. l. iiij. ꝛ i. de excu. mu. l. maximaꝝ. ꝛ de canone sac. lar. l. si p̄cepit. S3 f̄m pla. sup indictū dicit̄ q̄ ꝓpter fertilitatē indicit̄. vel necessitatē pub. extraor. nō p̄ lustra. Indictio autem vel indictū q̄d p̄ lustra. vt. s̄. ti. p̄x. ō hoc bal. in. l. fi. C. sine. cen. ꝛ re.

De exactoribus tributorum

Dixit q̄ tributa p̄standa sunt ꝛ a quibus. nūc qualiter ꝛ p quas exigunt q̄ dicebant ducenarij: qꝛ ducētos exigebant. vel qꝛ ipi tot erāt numero: vl' cētēarij. siue sexagenarij. qđ expone vt. s. hñt et alia noia ꝑut diuersificā tur oficia. j. de appo. pub. l. pe. ꝛ. s. đ iur. fis. l. ꝓhibitū. ꝛ. l. sup creādis. ꝛ publicani. ff. vi. bo. rap. l. ij. §. publicanus. ꝛ opinatores. vt. j. e. l. missi. ꝛ in ꝓuintijs ꝑtinet ad rectorē ꝓuītie tributa exigere. l. in fiscalib⁹. j. e.

De superexactoribus.

Superexactores dicunt qui vltra q̄ debet nomīe tributi exigunt. et ta les tenent in duplum ꝛ ꝑpt̄ ꝯsuetudinē capitalit̄ puniunt. j. l. j. ꝛ deb3 re stitui ꝓtinus ei a q̄ exactū est. de quo in. l. si bene. ff. de vsur. ꝛ in. l. fi. ff. q̄ me. cau.

De capiendis et distrahendis pignoribus tributorum causa.

Qui fiscalibus debitis p ꝯtumatiā satisfacere differūt: eoꝝ res distrahāt post duos menses a die captiōis. ff. đ re. iudi. l. debitoribus. Item fuat so lemnitas de qua s. de fi. instru. ꝛ iure. haste. fi. l. j.

De appochis publicis: et descriptionibus curialium. ꝛ cōtributionibus ciuilibus.

Appocha soluenti dat̄ antipocha suscipienti vt dicit hic glo. ꝛ s. đ fi. in strumen. l. plures. ꝛ. s. qui. po. in. pig. l. pe. Et tractat̄ hic. qualiter d3 fie ri appocha de recepto a thesaurarijs vel susceptoribus. Et de descriptio nib⁹ sc3 bonoꝝ q̄ vocatur extimū. quas faciūt p̄ncipes cogentib⁹ diuersis negotijs vnde ꝛ illud exigit edictū a cesare augusto vt describeret̄. ꝛc. Et illa debet fieri p singulos ordines id est p omnes hoīes magnos ꝛ ꝑuos. j. l. j. omnes em̄ soluere debēt vt s. de anno. ꝛ trib. l. in fraudē. Et de ꝯtri butionibus. id est tributoꝝ solutionibus q̄s faciunt tributarij. curiali. ad q̄ s. de sucep. l. susceptores presentibus.

De canone largitionaliū tituloꝝ

Istā rubricam expone: id ē de regulari p̄statiōe tributoꝝ q̄ fiebat p scri pturas. largitiones em̄ ea dicunt̄ q̄ ꝓuintiales fisco largiunt̄ ꝛ dependūt. Et dicunt̄ tituli qꝛ specialib⁹ titulis id ē lr̄is breuibusve chartis legūtur vt. s. de conuē. fis. de. l. fi. ꝛ. s. de anno. ꝛ trib. l. iij.

Ne opere a collatoribus exigant̄

Collatores id est ꝓuintiales qui tributa p̄stant: ad op9s aliq̄s non te nent̄ nā nec balnea p̄sidib⁹ succēdere sunt cōpellēdi s. ne tribu. laua. p̄st. l. j. nec bestias eoꝝ cōmodare. j. vt rus. ad mil. off. l. ij. ꝛc. q̄d ꝓseq̄re. vt hic in glo.

De inmunitate nemine cōcedenda

Si officialis: alicuius ꝓfiteat̄ inmunitatē scribēdo aliquē inmunes sua auctoritate: illius suppliciū flāma ē. j. l. j. nec ꝓdest inmunitas talis vt. j de cens. l. j. ꝛ. s. de anno. ꝛ tri. l. in fraudem. ꝛ. j. đ agri. ꝛ cen. l. imūitati.

Liber X

De conditis in publicis horreis

Omnia q̄ in horreis ꝯdita sunt id est reposita. debēt p̄us ⁊ ante omnia expendi: vel dādo militibus vel vēdēdo: ⁊ antiqua ꝯsumi: quā aliquid tāgatur de fructibus nouis: nec frumentū nouū prius vendi: nisi antea vendatur vetus. Item spēs in horreis publicis depositas nullus debet in suā vtilitatē ꝯuertere.

Ut nemini liceat in emptione specierum se excusare Et de munere scytome.

Quando vrgente necessitate famis vel guerrarꝫ cōꝑationes frumēti vl' ordei aliarūq; specieꝫ ꝓuintijs indicunt: nulli⁹ possidentiū excusatio etiā p̄uilegiata audit. Item si res publica habet granū vel aliud ad vēdendū: omnes debent emere: nec aliquis excusatur. licet ei necessariū nō sit: De secunda pte istius rubrice nil habet in nigro. sed in. l. ij. ff. de va. mu. ⁊ de admi. re. ad ciui. pti. l. fi. § item responderūt scytomas. vbi glo. dicit q̄ est munus publicum vnde scytome qui id mun⁹ gerūt: ⁊ forte sunt scutarij scytos em̄ pell' vl' coriū dicit. vn̄ scutice ⁊ scuta q: nō sine pellib⁹ sūt sm̄ sef. qđ ex eo conijci licet: q: tex. in dic. l. fi. § item rescripserūt. dicit scytomas qui nō segniter officio suo functi sūt immunes esse debere. ⁊ in. l. ij. ff. dē va. mu. ait. Sextūdecimū etatis annū agentē ad mun⁹ scytome vocari nō oportꝫ.

De collatione donatorum vel releuatoꝫ: aut translatorum seu aderatorum

Si tributarius nō pōt vti fundo ꝓut in censum descripsit q: casmate ꝓ parte perijt. vel vites aride sunt: Ille qui p̄est censui releuat vt. ff. de cen. l. forma. Ante tpa ergo anthiochi quedā erāt reuelata ꝓdia: aliqua erāt donata vt nihil soluerēt. Aliq̄ aderata vt aliquid eris soluerēt. Aliqua trāslata in aliū. vn̄ anthiochus fecit q̄ oīa talia soluerēt certū quid ꝓ p̄terito ⁊ futuro. quod et Ualentin⁹ hic ꝯfirmat. vt dicit glo. j.

De collatione eris

Pro ere pōt solui aurum tanti valoris. intellige qn̄ resp. ex hoc non leditur vt no. ff. de solu. l. paulus. Collatores ergo qui in vno lustro es soluebant possunt dare aliquid ꝓ ere, sꝫ aurū. qđ licet charius sit tamē facilius dant insti. de. acc. § huic. Un̄ statuit vt ꝓ xx. libris eris: soluāt vnū solidum id est vnū aureum. insti. de pe. te. liti. § fi.

De discussoribus.

Multis modis dicitur discussor. primo qui inquirit publicos debitōres ⁊ redigit in scriptis vt hoc ti. l. ij. Secūdo qui statuit reꝫ pcia ne vendant minus. s. de iude. l. nullus. Tertio qui inquirit et examinat facultates aliquoꝫ ꝓ iponēda collecta. j. de cen. ꝑ equatores. ⁊ ita pōt intelligi. l. j. huius ti. ⁊ de eius officio loquit. s. de tu. ⁊ cu. illu. l. j. Quarto dicit qui desert agris q̄rūt colonos ⁊ inquirūt an sint idonei vt. j. l. fi. Item est opis discussor. s. de ad diuer. iudi. l. sanccim⁹. Al' dicit ꝯcussor qui terret homines p̄textu publici officij dixi. ff. de cōcus.

De decurionibus ⁊ filijs eorum ⁊ qui decuriones habent ⁊ quibus modis a fortuna curie liberent.

Decurio a decem dicitur. ff. de V. sig. l. pupill⁹. §. decuriones vt dixi. ff. e. ti. ꝛ differūt a curialibus qꝛ curialis genus: decurio species vt dic. l. pupillus. licet Py. dixit non esse inter eos differentiā ar. s. de inces. nup. l. cum ancillis ꝛ s. de epi. et cle. l. si quis pbr. Item no. qꝛ decurio habet honorem ꝛ onus. honor. qꝛ non torq̄nt etiam finito decurionatu. ꝛ. ḋ q̄sti. l. nihil. Item datus curie decurionū naturalis fit, legittimus vt. s. de na. li. l. q̄m. De onere ꝯstat. quib⁹ modis aūt liberent ab eo onere vel fortūa. ponit. l. fi. ꝛ hodie ꝯsiliarij ciuitatū dicuntur decuriones vt dicit glo. sup rubro hic ꝙ no.

Si seruus aut libert⁹ ad decurionatū aspirauerit.

Libertus qui non habet ius annuloꝝ aureoꝝ nec est restitut⁹ natalib⁹ decurio factus cum pena remoueatur a curia. i. l. j. Item si seru⁹ scienter patitur se ad decurionatum vocari remouebitur tm̄. i. l. ij.

De predijs curialium sine decreto non alienandis

Decuriones non p̄nt vēdere bona inmobilia sine decreto iudicis alias non valet venditio. ꝛ emptor ꝑdit p̄cium ꝛ restituit rē cū fructibus. i. l. j. et hoc ideo vt res pub. diuites curatores habeat q̄les sūt decuriones. i. l. ij.

Quando et quibus quarta pars debeat ex bonis decurionum. ꝛ de modo distributionis eorum.

De prima pte rubrice tractat in lege p̄ma et secūda. ꝛ dic q̄n et quid sc; q̄n es heres non curialis. vel q̄n curialis sed nō in totū. Et quibus debet sc; curialibus. i. l. ij. in p̄n. De secunda pte tractat in. l. fi. et aliquid in. l. ij. sc; qualiter distribuat id est diuidat inter curiā ꝛ heredes dic vt ibi.

De imponenda lucratiuis descriptione.

Olim curialis non poterat vendere sed donare sic. l. fi. s. ti. ij. ꝛ q̄n donabatur fuit imposita vna gabella ꝙ ille qui percipiebat ex donatiōe vel alio titulo lucratiuo deberet soluere quatuor siliquas ꝛ ista est descriptio q̄ imponitur titulis lucratiuis. Hoc p̄misso impator dicit ꝙ ista descriptio imponit possessionibus tm̄ nō hominib⁹ id est mancipijs si alienent nec alijs rebus mobilibus Item nō habet locū in ꝯtractib⁹ qui fiūt inter ascēdentes ꝛ descendentes. In alijs aūt sic. Et est differētia inter hūc. ti. ꝛ. s. xx. qꝛ in superiori ti. quarta tocius rei dat curie: hic quattuor solidi tm̄. Ite; illa q̄rta de omnibus rebus. hic de inmobilib⁹ tm̄. vt in p̄n. hui⁹. Ite; de titulo successionis tm̄. hic de quolib; etiā inter viuos. p q̄ apparet ꝙ q̄nq; vtraq; descriptio ꝯcurrit sc; q̄n succedit curiali ab extraneo.

De prebendo salario.

Rubrica interpretat se ipā; meli⁹ tñ dixiss; de nō p̄bēdo vt p;. i. l. vna vel qꝛ p̄statur ꝯsentiente p̄ncipe. de hoc. ff. de decre. ab or. l. ambitiosa.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit

Omnes curiales reuocant ad ciuitatē ꝛ ad curiā. ꝛ loc⁹ in quo rure habitant publicet. i. l. j.

De municipibus et originarijs v iiij

Municeps est genus: originari⁹ est spēs vt no. glo. in. l. ciues. ī. ti. pr. Est ergo municeps ꝓprie q̄ subit munera siue ibi natus sit. siue nō. sed ho die etiam qui nō subeūt. ff. ad muni. l. j. Et dicitur originarius ab origine patris nō sua. ī. e. l. filios ⁊. ff. e. assumptio. §. j. vel ſm Azo. sua etiam vt. ī. e. origine.

De incolis et vbi quis domicilium habere videtur. Et de his qui studiorū causa in alia ciuitate degūt

Superiori titulo de origenarijs id est de his qui ꝯtrahunt mūicipatum origine. ꝑncipaliter dixit. vt patet ꝑ oēs. l. illius ti. Nūc generaliter q̄li ter isto al' alijs modis. Est aūt incola: qui in aliquo loco habitat dict⁹ inco la id est valde colens ꝓuintiā in q̄ se ꝯtulit vtpote cū ꝓpter eam aliā reli quit: de quo multa vi. ꝑ glo. in. l. ciues. ī. e. vbi ponit̄ differētia inter mu nicipem. incolam. ⁊ ciuem. De secūda ꝑte habes in. l. ij. ⁊ ꝑ Bar. in. l. lex cornelia. §. domum. ff. de iniur.

De muneribus et honoribus nō cōtinuandis inter patrem et filium ⁊ de interuallis.

Continuatio honoꝝ ⁊ muneꝝ impedit̄ inter patrem ⁊ filiū. Sꝫ neqꝫ ꝓ ptere a excusant̄ ꝑpetuo. ideo dicit de interuallis. de hoc in. c. ad extirpā das de fil. pr̄.

De muneribus patrimoniorum

Munus tribus modis dicit̄. vno donū. Secūdo on⁹. vt hoc ti. Tertio officium sic. s̄. ti. pr. ff. de V. sig. l. munus tribus. ⁊. l. inter donuꝫ. ⁊. l. mu nus ꝓprie. ⁊. l. pupillus. §. mun⁹. Item munus aliud ꝑsonale. aliud patri moniale. et aliud mixtū. ꝑsonale est qḋ fit cū solicitudine ꝑsone. patrimōia le dispendio reꝝ. mixtū ex vtroqꝫ prodit. ff. e. l. j. ⁊. l. fi. in ꝑn. ⁊. §. patrimo nioꝝ et. §. mixta dixi aliquid. ff. de mu. ⁊ ho. et vide hic glo. suꝑ rubro.

Quemadmodum ciuilia munera indicunt̄

Ciuilia munera dicunt̄ omnia vt. s̄. ti. j. l. j. in quib⁹ inspicit̄ ꝑsona ei⁹ qui impōit mun⁹: vel iudicis q̄ habeat illud officiū vt. s̄. de iur. fis. suꝑ cre andis. ⁊ ḋ decu. l. ij. Secūdo inspicit̄ qḋ ē. ī. l. fi. Tertio ꝑsona. ci⁹ cui in dicit̄. Quarto origo nataliū. Quīto facultates. Sexto ꝯsuetudo. ff. ḋ mu. et ho. l. honor. §. de honorib⁹. ꝑsona vt sit abilis vel nō excuset̄. Origo vt honores ingenuoꝝ nō deferant̄ liberto s̄. ad. l. iul. vis. l. j. Facultas vt sit sufficiens muneri. adiuncto. Itē septimū vt potiores eligāt̄. ff. de decu. l. honores. Est viij. qḋ dicit̄ ī. l. ij. Nonū qḋ dicit̄. ī. l. j. Decio qḋ. ī. l. pe. In ꝑsonalib⁹ hec ꝯsiderāt̄ Sꝫ in patrimonialib⁹ nō omnia.

De his qui sponte munera subeunt.

Dixit de cogendis: nūc de spōtaneis. Et dicas q̄ imunis spōte decurio natū suscipiēs: oīa munera decurioni iniūgēda subire cogit̄ nisi pacto iuue tur vt. ī. e. l. j. Sed aliud mun⁹ suscipiēs in alijs nō ꝑiudicat vt. ī. l. ij.

De his qui a principe vacationē acceperūt.

Titulus est clarus.

De vacatione publici muneris

Dictum est s. q a solo pncipe ꝯcedatur vacatio. hic qrit nūqnid ꝯcessa aliquid operet. Et dic. munus aliud publicū qd in administrāda rep. sine titulo dignitatis subimus. ff. de mu. ⁊ ho. l. honor. §. j. Aliud puatum qd etiā publicū ē q ad qd vt insti. de excu. tu. in pn. Et dicit q vacatio simpliciter ꝯcessa nō porrigit ad munera ordinaria Et dicunt ordinaria q impo nunt lege senatus ꝯsul. ⁊ ꝯsti pn. Alia dicūt extra or. de quib9. j. de mul. ⁊ in quo lo. l. ij.

De decretis decurionū sup imunitate quibusdam concedenda.

Sicut decretū sup multis alijs imponit vt sup alienatione pdiorum curialium. Et sup eligendo sindico vel actore. ff. qd cuiusq vni. l. nulli. vel alio officiali s de decu. l. ij. Itē sup salarijs medicorum. ⁊ mgrorum liberaliū artiū ff. e. l. iij. Itē sup bannis ⁊ statutis. ff. e. l. fi. Ita ⁊ sup inmunitate ꝯcedenda vt hic.

De excusationibus munerum.

Casus ponit ppter quos qs excusatur. Et est excusatio alicui9 iuste cause allegatio ppter q artari nō debet ad subeunda munera. ff. de va. mu. l. j. j. Rño. Et distingue qr excusatio aliqua tpalis ⁊ personalis vt s. de va. mu. l. his qui. ⁊ l. honorib9. §. j. Alia ppetua. ff. d va. mu. l. pe. in pn. Itē alia plena cū a muneribus tm̄ ꝑsonalib9 excusat: nō aūt ab honorib9. plenior cū etiam ab honoribus nō tū a pncipalib9. ff. de va. mu. l. ij. §. qui patrimoniorum. ⁊ l. pe. §. duo. Plenissima qn a quibusdam patrimonialib9 excusat. ff. e. l. his honoribus. §. angarias. ⁊ de mune. ⁊ hono. l. fi. §. pe. Sz ab omnibus aliquē excusari nō meminit My. se legisse. cū etiā ipator ⁊ augusta qdā talia subeāt vt. j. de qui. mu. l. ij. ⁊. s. vt in emp. ꝑe. l. j. sed eligitur. ff. de iur. inmu. l. semp. §. licet. ⁊. j. de pn. e. qui. in sa. pa. l. iij. ⁊. j. d ꝓfes. l. medicos.

Quibus muneribus vel prestationibus nemini liceat se excusare:

Hic ti. differt ab eo. s. de inmu. ne. ꝯce. qr ibi specialiter de inmunitate tributorū. vel ibi ostendit in quibus casibus spēaliter inmunitas ꝯcedenda sit hic autē generalit. in qbus nō pōt aliqua excusatio opitulari.

Qui etate vel professione se excusant

Quidam habēt hic qui etate. ⁊c. Alij. qui professione. ⁊. j. in. l. manifesti habetur qui etate. Sed certe ꝓfessio sola nō excusat. sed etas sola. Nam studentes habēt inmunitatē a muneribus ꝑsonalib9 vsq ad xxv. ann. j. l. j. ⁊ liberant a ꝑsonalibus muneribus: nō aūt patrimonialib9. j. l. ij.

Qui morbo se excusant.

Hoc ppetuo vel ad tempus excusat put tpalis vel ppetuu9. ff. de excu. tu. l. non solum. §. fi. ⁊. ff. de va. mu. l. pe.

De his qui numero liberorum vel paupertate

excusationem meruerunt

Hic ti. & superiores nō supfluunt ad titulos. v. libro codicis qr ibi q̄ ad tutelam solum hic q̄ ad munera. De prima pte rubri loquūt oēs alie leges pter. l. cū facultates & l. eos. q̄ tractāt de secūda pte.

De professoribus et medicis.

Professores dicunt doctores q̄ pfitent & docēt sciētiā siue rome sint siue in patria habēt excusationē. ff. de va. mu. l. eos qui. Nisi doctores legū qui tm̄ rome docētes excusant. ff. de excu. tu. l. sed et reprobari. § fi. Poete aūt nulla immunitatis prerogatiua iuuant. ī. l. iij. nec geometri. ī. l. oratio ne. nec etiam q̄ pmas lrās docēt. ff. de va. mu. l. ij. § fi.

De athletis.

Athlete dicunt q̄ sine mercede virtutis gratia pugnabant. ff. de infa. l. athletas in sacris certaminibus & ī. l. j. & fiebat approbante pncipe ad qđ ff. de polli. l. greca q̄ incipit honoris gratia. Cōsnetudo erat & adhuc est q̄ qñ fiebāt torneamēta vel hastiludia & silia: q̄ ei qui se meli9 habebat īpone bat signū victorie aliquod super caput vt dicit hic glo. Et si qs fuerit ter coronatus iuste nō pce debet habere inmunitatē: hinc ē q̄ scolaris ter exa minat. de q̄ in. l. magistros s̄. ti. px. & doc. in. c. pposuisti. de pba.

De his qui non impletis stipendijs sacra mento soluti sunt.

Quomodo milites sacramēto teneāt dixi aliquid. ff. de tes. mili. & s̄ re. mili. & no. ff. de infa. l. ij. § milites. Et de missionib9 eorūdē honesta causo ria & ignomimiosa alibi dixi. & habet. ff. de re. mili. l. milites. § missionum.

Quibus muneribus excusantur hi qui post impletam militiam vel aduocationez p puintias suis cōmodis va cantes cōmorant. Et de priuilegijs eoꝝ Et de cōducto ribus vectigalium fisci.

De primis ptibus rubrice nigrum nō tractat sed tantūmō de cōductori bus vectigalium & sic de vltima pte. De pma pte tractat q̄dā cstō greca.

De libertinis.

Dixi. ff. de sta. ho. sed. hic tractat de obsequio ciuitati debito. Sed s̄. de lib. & eoꝝ lib. dicit de obsequio debito patrono. & sic nō supfluit hic ti.

De infamibus

Hic ti. differt a ti. s̄. de infa. qr ibi de causis infamie. hic de iure infamiū & sic nō supfluit. de hoc dixi. ff. qui. ex cau. infa. irro.

De reis postulatis.

Pendente processu criminali nō potest quis ad honores vocari fa. ff. de

mu. ꝛ bo. l. reus delatus. ꝛ in. c. fi. de accu.

De his qui in exilium dati vel ordine moti sunt

Quia missi in exilium infames fiunt sicut damnati sunt. ideo de his Et est triplex exilium vt dixi. ff. de inter. ꝛ rele. l. exilium.

De filijsfamilias ꝛ quemadmodum ꝑ his pater teneatur.

Qualiter filius obliget honoris reddita ratione: ꝛ pater ꝑ eo teneat̃ q̃ cõsentit ꝯcurtonatui filij existẽtis in potestate: Secus si erat emãcipat⁹.

De periculo successorum parentis.

Onus dignitatis quesite filio per patrem transit ad heredem. fa. ff. de mu. ꝛ bo. l. si filium. §. idem scripsit. de quo. ff. de coll. bo. l. j. §. sed nec castrense. ꝛ ibi per Bar.

De mulieribus ꝛ in quo loco munera sexui congruentia vel honores cognoscant.

Mulier in loco domicilij mariti subit munera ꝑsonalia. patrimonialia vero in loco in quo est patrimoniũ. de hoc. ĩ. ꝺ digni. l. mulieres ꝛ in. l. filij. §. vidua. ff. ad muni.

De legationibus.

Legatio est ꝑsonale mun⁹ vt. ff. de mu. et ho. l. j. §. j. et. l. fi. §. legati. ꝛ dicitur legatus qui a ciuitate vel principe mittit̃ ad ꝑncipem vel ad aliũ vt. hoc ti. Alias legatus dicit̃ ꝓconsul. ff. de off. ꝓ con. l. obseruandũ. §. j. ꝛ. l. fi. Alias legatus ecclesie ad papã vt in aut̃. de sanc. epi. §. si vero episcop⁹ coll. ix. ꝛ in. l. diem. ff. de off. ass. Nobiliũ aũt dicunt̃ nũcij vel missi vt hic glo. rubri.

De excusationibus artificum.

Differt a ti. s̃. de ꝓfess. ꝛ me. qꝛ ibi de litteralibus artificib⁹. hic. ꝺ his qui tantũ operatiõe manuũ excusantur docentes nõ discentes vt no. ĩ. l. j. et scripti in breuibus cuiusq̧ ciuitatis nõ aũt omnes vt. ĩ. l. j. in prin.

De prioribus ad munera noiandis

Qui excusant̃ dixit nũc qui subire debeant. vel dixit de excu. datis quibusdam nũc de alijs quando alius est prior.

Si ꝓpter inimicitias creatio facta fuerit.

Creatio facta ꝺ aliquo ꝓpter inimicitias facit aliquẽ si vult posse appellare de hoc insti. de excu. tu. §. itẽ ꝓpter fa. s̃. de decre. decu. l. fi.

De sumptuum recuperatione

Electus qui habet excusactionẽ recuperat sumpt⁹ quos facit in lite. ab eo qui eum nominauit fa. ff. de va. mu. l. jj. §. ꝫ si calum. ꝛ. ff. de decu. l. ij.

Si post creationem quis decesserit

Onus subeundi munera nō transit ad heredem mortuo patre.

De tabularijs: scribis: logographis: et censualibus.

Qui scribūt pdictos nominatos ad honores et munera et tributa soluta sunt tabularij. qui faciendis publicis instrumentis psūt in singulis ciuitatibus: hi q3 nominant librarij vt hic. et .ff. de reg. iur. l. librarius. et tabelliones. vt in aut de tabu. et Cathociliarij. et sic potest accipi. s. de bo. pscrip. l. si qs. § fi. licz aliomodo ibi exponāt. Alias scribe dicūt q circa pncipē vl alias magnos iudices actis gestisqz pficiēdis deputati sūt. hi quocūqz mō vocant scriptores: notarij: libellenses. memoriales. pragmaticales. epistolares. exceptores. C. d app. l. pcipim. et l. iofferēdis. Logographi sūt qui publicis rōibus describendis deputati sunt. et dicunt a graphos qd ē scriptura. et logos ratio. qz rōes publicas scribūt. hi quoqz nūmerarij appellant. i. ti. j. l. duobus. plerūqz tn vnū p altero ponit. Itē cēsuales qui scribunt censū vt hic et l. quicūqz. Sūt et alij. vt. i. e. l. fi. et C. q. po. i. pig.

De susceptoribus et ppositis. et archarijs.

Differt a ti. s. de exac. tri. qz illi ab inuitis. hi a sponte soluētib. vel alius est exactor inmediatus a collatore. Alius susceptor q suscipit ab exactore vt hic. q p quoddā mediū dicit a collatore suscipere. i. l. diu. et l. medios. Et sunt ppositi q p sunt susceptorib. q accipiētes ponebāt in archa vl thorreo publico. i. e. l. ij. sub custodia archarij. qui arche claues tenebāt de qbus. i. l. duos. et l. fi. nō vt diu teneret. i. l. diu sed tā diu habeat qz cōpetenter mittat ar. ff. de admi. tu. ita aūt. de quo vi. glo. i. e. l. j.

De ponderatoribus et auri illatione.

Pōderatoribus auri id ē qui ponderib publicis psunt quos greci igostates appellant vt. i. l. ij. credit et stat in his q imp bāt vel approbāt. Auri aūt illatio dicit: aurū illud qd infertur a collatoribus vt lancibus vel libramentis librarū appendat.

De auri publici persecutoribus.

Susceptoribus nō licet pecūiaz acceptam: sine licētia in massā redigere: et habita licentia nō debēt hoc retardare: tales dicunt psecutores auri id est decoctores

De his q ex publica collatiōe illata sunt nō vsurpādis.

Differt ab illo. s. de his qui ex. pub. ra. acqui. qz ibi de accipiente hic de dante. Nam pecuniā publicā nō pōt quis dare mutuo. vel alio titulo. vel in suam vtilitatem aliter puertere.

De auro coronario

Aurum coronariū dicit qd pfert ad coronationes pncipū vt ea q in tēplo pēdētia a Tito et Vespesiano sublata sunt. vel dic. qd dabat athletis. et hoc pstant iudei ex psuetudine. s. de iude. l. iudeoz. et fa. s. de sta. l. nume et l. fi.

De irrenarchis.

Irrenarche sunt q̄ corrigendis morib⁹ pficiuntur . vnde est psonale mu nus. ff. de mu. l. fi. § irrenarche. maxime in sedandis discordijs vt . ī. l. j. ⁊ in cōphendendis latronibus vt. s̄. de cus. re. l. diuus. ⁊ dicunt quasi arcētes iram. q2 ire sumende in turbatores publice quietis ⁊ pacis gerāt monarchiam ฿m glo. hic.

De argenti precio qđ in thesauris infertur.

Pro argenti summa q̄ quis inferre erario vel thesauris tenet. pōt aurum inferre ita q̄ p singulis libris argenti: quīq3 florenos inferat.

Liber Undecimus

De Nauicularijs seu nauclerijs publicas species trāsportātib⁹. Et de tollēda lustralis auri psecutiōe.

Nauicularij tribus modis dicunt primo facietes naues. Secundo p his qui maiorē ptem sue substātie posuerūt in mercantia nauium. Tertio p his qui ducūt naues. Ne ergo ex rubrica possit esse dubitatio: apponit de nauclerijs vt intelligat solū đ ducentib⁹ naues. Natura em̄ dcōis siue est vt licet verba disiungat: sensum tamen piungit vt duo p eodem ponantur vt ibi. alexander siue paris vt no. in simili in. l. pe. de in litem iuran. Sunt aūt nauclerij q̄ annonarias spēs a susceptorib⁹ vel ppositis accipere in puintijs: ⁊ romā3 vel ad castra vbi erāt milites ōferre debebāt. et sic dicunt ฿uire annono vrbis vt. ī. l. iij. ⁊ ff. de iur. inmu. l. semp. § negociatores. Et tales portātes res publicas habēt plenā securitatē in eundo ⁊ redeūdo. ī. l. j. De lustralis aūt auri psecutōe. nihil habem⁹ ī nigro

De predijs et omnibus reb⁹ nauiculariorum

Hoc intellige vt. s̄. ti. px. in rubri. ⁊ q2 oēs res eo℞ sunt huic oneri subiecte q̄cūq3 etiam res ierint quasi quadā fraude. ī. l. j. ⁊. ij. ideo de his.

De nauibus non excusandis.

Naues q̄ sub nomine ⁊ titulo alieno excusant publicant. ī. l. j. ⁊. ij. ⁊ in l. iubemus. C. de sacro sanc. ecc.

Ne quid oneribus publicis imponatur.

Qui cogit nautam ad suscipiendū aliquid vltra onus tenet ad emendationem damni qđ inde sequit ⁊ criminaliter punit. ī. l. j.

De naufragijs.

Quia q̄nq3 p onus priuatū ptingit naufragiū vt s̄. ti. j. ideo de hoc . et dicitur naufragium q̄si nauis fractura. a naue ⁊ frango q2 plerūq3 nauis frangitur dū naufragiū pmittit. Et q2 lex huius ti. de psuetudie nō obfuscatur. ideo fredericus fecit aut. nauigia. C. de fur .

Liber XI

De metallarijs et metallis et procuratoribus metallorum.

Naufragia contingūt sepe p pondus metalli ideo de his. vel dixit de trāsuectione τ naufragio. Nunc qui ea transmittant. τ qr metalla pciosiora sūt de metallarijs qui ea inferant. τ pcuratoribus qui ea exigūt atq custodiunt: deq ipsius metallis videamus. Et de pcuratoribus dicit. ī. l. cū procuratores. In alijs. l. dicit de metallarijs τ metallis. Et sūt metallarij homines liberi. licet sunt ascripti ad illud munus vt inde discedere non possunt. ī. l. fi.

De murilegulis τ ginetiarijs et procuratoribus ginetij et de monetarijs et bastagarijs.

Supra ti. px. l. p annos dixit de aurilegulis. nūc d murilegulis. Et sūt qui legunt id est colligunt murices id est pisces ex quoꝝ sanguine tingebatur sacra purpura. ī. e. l. si quis naui. Sic conchilegulì qui legunt conchilia vt. ī. l. fi. τ omnes erant serui palatini. Itē ginetiarij qui pannos imperiales texunt τ conficiunt inferendo sericum τ aurū τ sic faciunt auratas pangadas vt dicit hic glo. ī. l. iij. τ. v. vnde ginetiū locus est vbi hec fiunt vt. ī. ti. j. l. j. Sunt τ monetarij vt. ī. l. j. τ baphij. ī. l. ij. Lintearij. ī. l. si quis. Itē sunt procuratores ginetij. ī. l. pe. Item bastagij. ī. l. q ad presens. hi omnes erant fui et artifices palatij pncipis nec inde poterant eximi nisi certo modo. ī. l. si quis. Teren. in phor. Abijn gyneciū ire occipio.

De vestibus olobaris τ auratis. τ de tinctione sacri muricis.

Dixit de officialibus pannoꝝ nunc de ipsis pannis: et ē olobarus vestis q tota deaurata est ab olon qd est totū τ baros quod est aurum. Et differt a sequente scʒ auratis qr de optimo auro qd in vulgari foliatū: in legibus obriciatum dicitur vt. ī. de vete. nu. po. l. fi. sed ibi de qlibet auro. vel hic tota erat vestis aurea de optimo. ibi deaurata similiter in totuʒ. est et alia vestis q aurum habet tm̄ in paragydis id est brostis vt. ī. l. j. De tinctiōe dicit. l. iij. τ. iiij.

De fabricensibus.

Est tempus belli τ pacis. in pho. insti. pulchritudo vestium tpe pacis vt ś. ti. j. pulchritudo armorum tpe belli vt hic. fabricenses ergo sunt qui publica arma faciunt τ in publicis fabricis τ non alias. Et dant primicerio q reponat in publicis armamentis vt in auē. de ar. Et dicitur hic faber strictē. Alias ponit p omni ferri pcussore vt. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. § j. Alias etiam p tignario. ff. de ꝟ. sig. l. ferri. § fi. Sed in auē. c. dicunt fabrifici et armificatores qui hic dicunt fabricenses. Et no q priuato non licʒ facere: vendere: emere vel transferre arma. sed habent cultellos puos vt in auē. c. dixi. τ multo magis fustes τ lapides licet τ hec arma dicant vt. ff. de ꝟ. sig. l. armoꝝ. de his glo. in. c. si iudex laicus de sen. ex. li. vj.

De veteris numismatis potestate.

Dixit de fabricatione armorum: nūc de fabricatione monete. τ dic q nu

nisma et aureus et solidus aurei idem est ut hic et s. de spon. l. ij. et. in euangelio cuius est imago. etc. Cuius pondus erat tale ut lxxij. facerent libram auri ut. s. de suscep. l. quoties. hoc numisma siue moneta tamen fiebat olim de auro ut. i. l. fi. et effigies principis erat. i. l. j. et usufruc. veluti gemmarum poterat legari in eis. ff. de usufruc. l. numismatum. et qui hanc falsant puniunt ut. i. l. fi. Hodie vero cum concessione principis fit a regibus et ciuitatibus etiam de ere. non tamen a priuato. s. de fab. l. ij.

Nulli licere in frenis et equestrib⁹ sellis: et in baltheis margaritas et smaragdos et hyacinctos aptare. et de artificibus palatinis.

Satis clarus est. et dicuntur equestres selle ab equo. In baltheis id est cingulis et videtur hic poni pro cingulis equi vel pectorali quod quasi cingunt. De palatinis artifi. ponitur in. §. nulli usque ad fi. ubi loquitur de facientib⁹ istas species sic ornatas.

De classicis

Quidam habent in rubrica de classib⁹ id est nauibus paratis ad bellum ut sunt gallee. Alij habent classicis id est hominibus ascriptis ad classes ducendas et hec pl⁹ pla. bar. quia iste liber principaliter tractat de hominib⁹ conditionatis ascriptis alicui muneri.

De curialibus urbis rome.

Decuriones a muneribus excusantur ut. s. de suscep. l. fi. et maxime urbis rome decuriones. et differt a ti. de decur. quia hic speciale.

De priuilegijs urbis rome.

Corporatus dicitur qui in corpore aliquo scribitur proprie sicut quolibet membra hominis corporati dicitur: et ciuis fact⁹ vel incola. Et sunt priuilegiati ut plebei a tributo capitis excusentur. i. de cap. ciui. cen. l. j. et. fa. i. de alex. psi. l. j.

De pistoribus.

Pistores dicuntur mancipia facientia panem palatij. sic. i. de fru. ur. con. l. j. hi subsunt comiti horreorum ut hic dicit. et in omni tempore de eis ius dicitur ut s. de ser. l. publicas. et conueniuntur secundum. p. sub comite rerum priuatarum id est procuratore cesaris ut. s. ubi cau. fis. l. si quis. et. l. dominicis.

De suarijs et susceptorib⁹ vini. et ceteris corporatis.

Suarij dicuntur porcarij qui custodiunt porcos ciuium in pascuis ut. i. l. j. De susceptorib⁹ autem vini nihil in nigro dicitur. sed de eis dicitur s. de suscep. l. modios

De collegiatis et chartopatris et nummularijs.

Dixit specialiter de quibusdam collegiatis. nunc generaliter. et dicuntur a collegio. ut priuilegiati a priuilegio. et ijdem dicuntur chartopatri. quia eorum nomina scribuntur in charta vel matricula patrie. quasi in patrie charta descripti infra numerum. Sed si qui sunt supra numerum non gaudent priuilegio. i. §. quod autem. vel dicuntur chartopatri id est qui gaudent in patria secundum grecos dicitur enim apud grecos patra apud latinos patria. vel dic tertio ut in fi. hui⁹. l.

De studijs liberalib⁹ vrbis rome et cõstãtinopolitãe.

His duabus ciuitatibus tm̄ legittimũ fit studiũ: nõ al' nisi ex puilegio vt in ph. ff. §. hec autem tria. hodie impiũ est scissum ⁊ studiũ multis locis fit maxime bononie q̄ legalis studijs obtinet monarchiã; de hoc in clem. j. de magi.

De honoratorum vehiculis

Honorati erant quidam q̄ habebãt puilegia vt intrarẽt secretariũ pncipis ⁊ alioꝝ iudicũ: ⁊ sedendi in salutationib⁹. ī. ð off. di. iudi. l. ij. ⁊. iij. vł ponitur p his q̄ habent dignitatẽ siue administratiõe; de q̄bus in aut. vt or. priui. quod in idem recidit. Et his licet vti vehiculis dignitatis id est carrucis si volunt. ī. l. j.

De priuilegijs vrbis cõstãtinopolitane.

Vrbs cõstãtinopolis ipius veteris rome progatiua gaudet. ista appellatur noua roma. vt. s. de sacro sanc. ecc. l. omniũ. Est ergo mater legum vt in aut. vt ro. ecc. in pn. Item eius ɔsuetudinẽ sequit. s. de ve. iur. e. l. j. §. fi. ⁊ insti. de satisda. §. fi. Item mater fidei erit ecclesia illius ciuitatis. s. ð sacro sãc. ecc. l. fi. Sed tẽpestate nr̄a dijs ĩdignãtib⁹ aduersoq; astro: incuriaq; pncipu; catholicoꝝ in manus: miserum: pfidissimi thurci cũ dedecore ⁊ teterrimo xp̄iane reip. ĩteritu ac pniti.e deducta. dij bene vertãt.

De metropoli berito.

Berytus ⁊ tyrus ciuitates in puintia phenicis ⁊ syrie. s. q̄ etate. l. j. quarum vna erat an̄ metropolitana: nũc fit alia. Et dicit metropolis matricia ciuitas nã cõponit ex mitir. q̄ð est mater. et polis ciuitas. ⁊ inde metropolites is dicit q̄ ei ciuitati sacerdotio pest. q̄; canones metropolitanũ appellant.

De canone frumentario vrbis rome.

Certus canon id est mensura in frumento singulis annis mittebatur romam s. de sacro. ecc. l. placet. ⁊ appellatiõe frumẽti omnia q̄ ad victũ sunt necessaria accipiuntur s. de suscep. l. modios. ⁊. ī. e. l. ij. in pn. Et in publicis horreis rome imponebat s. de cõdi. in pub. hor. l. j. ⁊. ij.

De frumento vrbis cõstãtinopolitane.

Cum qua puidentia deferat frumentũ dixit s. ti. j. nunc qualiter delatum expendatur qð eñi in vna vrbe dicit. ⁊ in alia intellige. s. de pri. vr. ɔstan. quinimmo idẽ in horreis publicis aliaꝝ ciuitatũ. s. de ɔdi. in pub. hor. l. ij.

De annonis ciuilibus.

Annone ciuiles idest salaria: nõ dant p titulis dignitatis puta q: doctor. sed p meritis vt q: bene legit ⁊ satisfacit illi officio ad q̄d ppositꝰ est.

De mẽdicantibus validis

Quia mendicantes reficiunt publicis annonis de quib⁹ est dictũ. ⁊ debet hoc fieri sc; vere mendicantibus nõ ficticie. ideo de mendicantibus validis id est robustis quos spanaldos vel galiotas vulgus appellat s̄m glo

hic. qui mendicare nō dēnt. ne miseris ꝛ vere debilib⁹ panē auferāt vt hic et in aut. de q̄stoꝛ. ꝛ. v. q. v. c. nō omnis ꝛ lxxx. dis. c. j. ꝛ glo. sup matheū. Justius feceris si iniuste petentem correxeris q̄ si ei dederis.

De nautis tyberinis.

Nauis tyberina dicitur q̄ nauigat in flumie romano ƺuehendo romam vel extrahendo ad castra.

De frumento alexandrino.

Primo ꝯfirmat salariū qd̄ p̄fectus orientis statuerat q̄busdam officiali bus p̄positis ad ꝯgregandū frumētū in ciuitatē alexan. ꝛ ad tuendā substā tiam nauicularioꝝ q̄ erat obnoxia reip. Secūdo ꝓhibet ad aliud officiū vo cari decuriones: de hac ciuitate alex. dic. vt dixi. ff. de off. iuri. alex.

De alexandrie primatibus.

Alexandria dicta ab alexandro magno. cui plurimū fauet̄ in iure: puta in alimentis vt s̄. ti. j. Itē ꝛ habet iurisdictionē. vt s̄. de off. iuri. alex. Itē eius p̄mates id est decuriōes hn̄t inmunitatē purgādi flumis nili. vt hic.

De iure rei publice

Quomodo accipiat̄ res pub. ponit glo. in corpore. de here. ꝛ fal. in p̄n. dixi s̄. de iur. fis.

De administratiōe reꝝ publicaꝝ

Parum esset ciuitatē hab₃ iura nisi esset q̄ ea administrent vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. post originem. et hi eligunt̄ p decuriones ꝯuētos p mḡrat⁹. vel p ip̄os mḡrat⁹ eligunt̄ vt. s̄. de decu. l. ij. ꝛ de suscep. et arch. l. exactores ꝛ. ff. ad mu. l. lucius. Et sic alius est magistrat⁹ q̄ iurisdictiōe₃ exercet. Alius administrator q̄ temp̄alia gerit vt hic ꝛ. ff. e. p to.

De vendendis rebus ciuitatis.

Hoc administratores de quibus ti. p̄x. Et venditio pura ꝛ p̄fecta nō d₃ a rep. reuocari licet p aliū maius p̄cium offeratur. ī. l. j.

De debitoribus ciuitatum

Debitores ciuitatū non p̄nt in eis habere honore̅. nisi prius debita sol uant de quibus. ī.

De periculo nominatoru₃

Nominatores id est electores officialiū publicoꝝ nō tenet̄ ꝓ electis lic₃ fideiussores nō recep̄int. si t̄pe deposite adm̄stratiōis soluēdo fuerit. Sed si non fuerit ꝯueniunt̄ nominatores tn̄ post excussos reos q̄ dic vt. ff. de ad mi. re. ad ciui. p̄ti. l. prior. §. fi.

De periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt

Sicut nomiatores tenentur officialiū electorū vt s̄. ti p̄x. Ita ꝛ fideiuss

sores vt hic. De hoc dixi. ff. de fideius. et nominato tu.

Quo quis ordine conueniatur.

Administratores ciuitatis tenent in solidum oes: licet simul administratio sit cocessa. Secus si pro portionibus diuisis. pmo tn gerens. secudo non gerens conuenit. qsi vno mortuo alij in administrando culpa ommiserit. pro tali culpa heredes mortui non tenent. de hoc dixi. ff. de mag. conue.

Ne quis liber inuitus actu reipublice gerere cogat

Libera psona inuita actu reip. administrare no cogit. et dic actu scz fui lem qz fui tantu ciuitati faciebat. ff. de neg. gest. l. eum actu. pcuratio vero et officia reip. liberis tm conueniut vt s. de tabu. l. generali. et s. si ser. aut liber. l. j. et ij. Alias dic actu id e tabularia ad qp fui publici id e notarij tm cognnt vt s. de ser. reip. ma. l. fi. fa. s. de op. liber. l. qui manumittunt.

Sumpt' iniu ncti muneris ad omnes collegas pertinere.

Si vnus ex pluribus officialibus electus expensas totius muneris supportauerit pro rata eas repetet a collega.

De his qui ex officio quod administrauerunt conueniuntur.

Reip. debitor si repit minus idoneus administrator tenet ad sortem qp ei mutuauit: no aut ad vsuras tenetur.

De solutionibus et liberationibus debitorum ciuitatis.

Apoche a fuis publicis de soluto pfecto ita demu debitorib' soluetib' prosunt si a curatore reip. sunt subscripte. aut pecunia soluta in vtilitatem publicam est cuersa. et no aliter. et si dolo fui publici debitor soluerit pecuniam curatori nec in vtilitate publica e cuersa. tenetur curator de peculio eius fui. et debitor remanet obligatus.

De spectaculis et scenis et lenonibus.

Hic imperator pmittit quibusdam qui genetij appellant celebrare spectacula maxime cu ipi velint ea facere suis expens. et dic d spectaculis et sce. re seruandis vt hic. l. j. et de lenonibus tollendis vt. i. l. fi. Et sunt spectacula q fiebant in scena scz in loco vbi ludebant tragedi et comedi vt in aut. de csul. vel scena est locus. etc. vt. ff. de insa. l. ij. § fi.

De expensis publicorum ludorum

Expense magne exiguntur in pdictis spectaculis et ludis vt. ff. de polli. l. septicia. de quibus hic.

De aqueductu.

Sicut ludi: ita aqueductus poplm delectat. de constatinopolitanis et romane etiam veteris aqductibus dicit publicis. et sic differt ab illo qd dicitur ff. de ser. rus. p. l. j. §. aqueductus. Dic ergo q quida homies pficiunt ad custodia qbus dat puilegiu. s. e. decernim9. et his p quo fines trahit vt. l. j. et certa pecunia ad hoc dputat vt. s. ad rpatione et. l. hac. lege. nec ex eo extrahit aqua. s. l. ij. et. l. decernimus in fi. nisi p locu puatu. s. l. fi. et veteri psuetudine. s. l. vsum. et tunc no ex quolibet loco. s. e. eos. Sz in casu fall. vbi puilegiu nihil opat vt. s. e. omnes. Sz qn trahit gratis habet. s. e. ti. ad reparationem.

De gladiatoribus.

Gladiatores erat qui publica spectacula edebat et psertim cruenta qbus cruor ex dimicatioe gladiou eliciebat. vt in torneametis. et in pugna bestiarum et tales hic reprobantur. no alia spectacula de qbus ff. de specta. l. j.

De venatione ferarum

Leones capere cuilibet pmittit. Itē qn fere bestie capiut et pducunt p aliq ciuitatem vel comitatu. no debent ibidem morari vltra septe dies.

De mauima.

Mauima ludus est q fiebat in maio et sic a madio. vel sub leticia. vel mauima grece latine ingressus scz estatis dicit fm glo. qn herbe frodesc virentes letificant puintiales. In bononia fiunt regine. et basilee

Ut armorum vsus inscio principe interdictus sit.

Nulli tribuatur copia deferendou armou de hoc in aut. d ar. et in. c. clerici arma. de vi. et ho. cle.

De agricolis et censitis et colonis.

Omniu reu ex quibus aliquid acquirit nihil est agricultura melius vt tull. j. off. nullaqz res vtilior fructibus aridis qui sic colonou labore pueniunt ideo de agricolis in genere. et censitis et colonis in speali. Nam agricola generaliter omnis colens agrum dicit de quib9 omnib9 dicit hic. Et sunt octo genera colonou. Ascripticij. censiti. perpetui coloni. pdconales coloni. inquilini. originarij. simplices coloni. de quib9 omnib9 vi. glo. hic super rubro.

De capitatione ciuium censibus eximenda.

Ciues romani habitantes in vrbe effugiunt onus capitationis. et est capitatio tributu qd p capite pstabatur.

In quibus causis coloni capite censiti dominos accusare possunt.

Coloni cap. cen. q sunt dic. vt. s. l. ij. et dic q accusant dnm qn vltra debitum exigit vt. l. j. Item in publica actione psequit suaz vel suou iniuria vt. s. l. ij. in. fi.

De colonis palestinis.

Coloni palestini non possunt a terra recedere sicut alij: et eorum domis datur plena potestas reuocandi domū. putabant em̄ hi se plus priuilegiatos eo q in palestina q̄ est prouintia iherosolomitana nat⁹ esset xp̄s ſm glo.

De colonis thracensibus.

Thracenses capitationis non p̄stant tributa sed tributa terre. non tamen possunt a terra discedere. et occultans vel retinens colonū thracensem id ē ex thracia ip̄m restituit dn̄o cū peculio et cū agnatiōe et punit in duabus libris auri.

De colonis illyricianis

Illyriciani dicunt q̄ ex illyria id est sclauonia sunt. et tales a terra separi non pn̄t. cōtra facientes reuocant. et reuocati submittunt in vinculis.

De omni agro deserto et quando steriles fertilibus imponuntur.

Nunc de p̄dijs ex quibus census pcipit. Et dic q ager relinquit ob sterilitatem et qn̄q3 datur a pequatore vel censitore nouo possessori vt. l. s. de fun. pa. l. si quis a p̄toribus. Aliqn̄ traditur a principe. s. e. l. fi. Et qn̄ steri. id ē qn̄ steriles fundi suscepti cū fertilibus cōpensant. s. l. v. Imponitur id est adiungant.

De fundis limitrophis. et terris et paludibus et pascuis et limitaneis vel castellorum.

Quidam habēt limitrophis. a trophos descriptio et limite. id est descriptis ad vsum militum q̄ milites impriū custodiūt. vt. s. l. j. et. fi. et in q̄bus cessat alluuio vt. ff. de re. do. l. in agris. Alias est limitosis hec siue de nostris siue de deuictis fundis erant: Item in limine imperij null⁹ debet esse castelli detentor nisi is solus cui p principem detentio est pmissa. s. l. ij.

De pascuis publicis et priuatis.

Prouidit fundis limitum nunc pascuis et tractat hic de pducētib⁹ prata publica: et de deuastātib⁹ ponit. l. ij.

De fundis patrimonialibus et saltuensibus et emphiteoticis et conductoribus eoꝝ

Tam de pp̄rijs q̄ de fiscalibus dicit cū omnes sint principis q̄si pp̄rij ar. s. e. l. j. ſm quosdam. Sed alij de patrimonialib⁹ tm̄ dicūt. Et quidam ex his non possunt locari. vt pstituti p mesopotaniā: nec mirū q2 sunt militibus assignati. s. e. l. omnes et. l. null. Et saltuensibus d̄ his dicit. l. fi. Et emphiteoticis. ad q̄ emphiteosim nō pmittitur accedere nisi dato fideiussore etiam si desertum accipit. s. e. q̄cūq3 et d̄. de omni ag. deser. l. iij. Et cōductoribus sc3 personis q̄bus speale ius pcedit ta3 p eis q̄ ptra eas. s. e. l. iij. Et no. q si ppetuo accipiūt domini sūt et ideo donāt. s. l. j. nec imparator pōt eis auferre. s. de loca. fun. ci. l. fi.

De mancipijs et colonis patrimonialium

τ saltuensium τ emphiteoticorum fundorum.

Manumissio facta de mancipio fundi patrimonialis a nō dño. rescindit̄ per procuratorem cesaris. Et emptor fundi patrimōialis tenet̄ stare colono q̄z si expulerit: possessione p̄uat̄. ī. l. ij. τ. iij.

De fugitiuis colonis patrimonialibus et emphiteoticis τ saltuensibus.

Tales coloni q̄cunq̄ se trāstulerūt reuocant̄ ad p̄stinā culturā agroꝝ.

De collatiōe fundoꝝ patrimonialiū τ emphiteoticoꝝ

Ad quas collationes teneant̄ isti fundi hic tractat̄. tenent̄ eñ ad ea obsequia ad q̄ alij. ī. l. j.

De fundis rei priuate et saltibus diuine domus.

De rei priuate sc3 fiscalis fundis dicit q̄ res ꝓprie τ priuate principis dicuntur. vt. ff. ne quid in lo. pub. l. ij. § item hoc. τ qui tales compauerunt propria firmitate possessionis ad posteros suos sine quacūq̄ retractione ꝑpetui dominij durabilitate dimittit. j. l. j. τ e vltia p̄te rubri pōit. l. nemo

De fundis et saltibus rei dominice.

Qui oues vel equoꝝ greges fundis aut saltib⁹ rei dominice inmittit: fisco illico vendicentur. ī. l. j.

De agricolis et mancipijs dominicis vel fiscalib⁹ publice vel priuate rei.

Coloni originales rei priuate impialis q̄ eadem est q̄ τ fiscalis ar. s. de off. co. re. pri. in rub. ad aliquos honores vel munera ciuitat̄ nō deuocent̄. ī. l. j.

De p̄dijs tamiacis τ de his qui ex colonis dominicis alijsq̄ libere condictiōis ꝓcreantur.

Quidam dicunt debere scribi de p̄dijs dominicis non tamiacis τ ꝓbāt hoc ex eo q̄ subijcit τ de his qui. τc. τ volunt in lege prima dicere dominico vel dominice: nō tamiace. τ in vl. fundos dñici iuris non tamiaci ſm p. Sed melius est ſm Jo. dicere tamiacis sc3 p̄dijs in quib⁹ sunt cellule Vñ tamiacus id est cellerarius vel cellularius. Tami eñ grece. latine dicitur cellarium vel aliter p̄dia empta erant vt canonem redderent inter cellulas. ſm Jo. τ eorum coloni dicunt̄ tamiaci id est dominici coloni q̄r dicta p̄dia erant imperatoris.

De diuersis predijs vrbanis τ rusticis temploꝝ τ ciuitatum τ omni redditu ciuili.

Edificans in loco publico soluere debet debita3 pensionem ꝓ edificio si expediat reip. alias ipm solum cū edificio vendicat̄. ī. l. j. Et tertia ps canonis q̄ redigit̄ ex fundis τ locis reip. sufficit ad r̄stauratiōe3 muroꝝ. ī. l. ij

De locatione p̄diorum ciuilium vel fiscalium

siue temploꝝ siue rei dominice vel priuate

Predia ꝑncipis q̄ in ꝑpetuū locant̄ sunt locāda diuitibus vł alijs cū fi-deiussione idonea p̄stita. ⁊ officialis p̄dicta negligēs dȝ de suo resarcire om-ne decrementū. ī. l. j. Et a colonis ꝑpetuis fun doꝝ publicoꝝ nō auferunt̄ fundi: licȝ ali⁹ meliorē ꝯditionē offerat. ī. l. iij. de quo s̄. de fun. re pri. l. j. ī. l. fi.

De cōductoribus ⁊ ꝓcuratoribus siue actoribus p̄diorum fiscalium ⁊ domus auguste.

Conductores fundoꝝ domus fiscalis et alij homines dc̄e domus cū agere volunt vel experiri debent ordinario iure. ⁊ nulli alioꝝ patrociniū p̄stare debēt vł: executiōis misteriū. vt hic. et dic. dom⁹ auguste adiectiue nā d̄ suis hominibus nō vxoris. et ei⁹ res viri dicunt̄. s̄. d̄ pac. l. hac generali.

Quib⁹ ad ꝯductiōeȝ p̄dioꝝ fiscaliū accedere nō licȝ

Palatini milites ꝓhibentur a locatiōe fundoꝝ ꝑncipis vt hic.

De collatione fundoꝝ fiscalium vel rei priuate vel dominice vel ciuitatum vel templorum.

Preses prouintie ⁊ sui officiales possunt exigere ꝯductores domicos et etiā impedire fauorē curialibus cesaris volētib⁹ facere dictā exactiōeȝ. Et oīa p̄dia ex q̄cūq; cā ad fiscū ꝑtinētia: a trāsuectiōe publicaꝝ spēꝝ non hn̄t inmunitatē. ī. l. fi.

De priuilegijs domus auguste vel rei priuate et quarum collationum excusationē habeāt.

Ad extraordinaria mūera vel supindicta etiā fiscalis possessor nō cogit̄. ī. l. j. null⁹ aūt ali⁹ a supindicto excusat̄ excepta ꝑncipis possessiōe. ī. l. fi.

De grege dominico.

Subtrahens equū a grege dominico id est ꝑncipis ip̄m r̄stituit ⁊ in vna libra auri punit̄. Subtrahēs de grege ꝑuati punit̄ in media libra: a q̄ pe-na releuat̄ si eum obtulerit sponte. ī. l. j.

De palatijs ⁊ domibus dominicis.

Edes ꝑncipi ꝯsecrate id ē inclyta palacia ab omni. ꝑuatoꝝ vsu: ⁊ ꝯmūi habitatione excipiunt̄. ꝑuatoruȝ dixi. q: iudices in eis reddūt ius vt s̄. de off. rec. ꝓuin. l. nullus. ⁊ fa. s̄. de ope. pub. l. q̄cūq;. ⁊. d̄ iude. l. i sinagoga.

De cupressis ex loco daphnesi vel ꝑseis ꝑ egiptum non excidendis vel vendendis.

Emētes vel vēdētes arbores cupssi i loc̄ hic nōiat̄ pūiūt̄. ī. l. j. ꝑseis nomē loci ē i egipto vbi crescit cupssus: sicut daphnesis: ⁊ est ratio q: ꝯti-net aggeres tenētes aquā nili q̄ oportunis tꝑibus inundat agros cum in egipto non pluit vt s̄. de nili. ag. l. j.

Codicis Liber Duodecimus

De dignitatibus

Quia ius publicum de quo s. dixit. non pōt expediri nisi p existentes in dignitate vt. ff. de ori. iur. l. ij. § post originē. ido ō dig. dicit. sc3 q̄ ad eas admittunt ⁊ reiciant. ⁊ q̄ puilegia ex his cōpetāt ⁊ q̄nto tpe durēt. Est aūt dignitas q̄litas vl' peminentia q̄ inheret psone. ⁊ q̄ sit dr̄ña inter dignitatē. psonatum. ⁊ officium no. in. c. de multa. de pb. ⁊ hic p Bar.

De ptoribus ⁊ honore pture. ⁊ collatione glebe. et claui. et follis. et septem solidoꝝ functione

De pma pte loquit. l. j. Et collatione sc3 sublata. Et erant q̄dā spēales functiones q̄s hic remouet. sc3 collatio glebe: vel follis: vel claui: vel septem solidorū. talis eni exactio ppetuo qquiescat. ī. l. ij.

De consulibus ⁊ non spargendis ab his pecunijs. et de pfectis magistratibus militū. ⁊ patricijs

Olim cōsules creati. p vrbem spgebant pecuniā que appellabant millia isti. de re. diui. § hoc ampli⁹ ⁊ hoc in signū leticie qr qui ad honores eliguntur largius expendūt. qd hic phibet. ī. l. ij. ne cupidus lucri populus eos seq̄t. sed eoꝝ merita. Sed etiā hoc hodie corrigit ⁊ in volūtate eorum ponit spargere vel nō pter aurū qd soli principi concedit in aut. de ꝯsul. § spargere coll. iiij.

De prefectis ptorio siue vrbis ⁊ magistris militum ⁊ dignitatibus exequendis.

Omnes istos dicit esse pares gradu. licet hn̄t dignitates distictas. ⁊ ille prefertur qui primo fuit electus in dignitate.

De prepositis sacri cubiculi. ⁊ de omnibus cubicularijs ⁊ priuilegijs eorum.

Custodientes cubiculū pncipis vel auguste: eandem dignitatē hn̄t q̄ pfectus vrbis ⁊ pfectus ptorio ⁊ magistri militū. Et hac dignitate deposita: nulla est inter eos distinctio reseruata: nisi reuerētia tēporis. ī. l. j. poterunt tñ etiā deposita dignitate cū vadūt extra vrbem vti cingulo sue dignitatis ī. l. fi. vbi di. de cingulo.

De questoribus et magistris officioꝝ ⁊ comitib⁹ sacrarum largitionum ⁊ priuate.

Officia istoꝝ sunt s. de off. q̄st. cū tribus se. ti.

De primicerio ⁊ secundicerio ⁊ notarijs.

Primicerius est is qui pmus scriptus est in matricula notarioꝝ ⁊ q̄ primū locū obtinet. Secūdicerī⁹ qui fm ad q̄ ī. de dome. l. vl. ⁊ notarijs id est ceteris postea scriptis. Alij dicunt ⁊ p id est. na3 idem est secūdicerius

quod primiceri⁹ ẜm eos. vel dicit primiceri⁹ qr primo portabat cereum in aliquo festo. ⁊ erat in dignitate qr spectabilis. ĩ. l. px. Alibi capit pro eo qui primus est in choro vel in cantu absente archip̃sbo. extra. e. ti. j.

Ut dignitatum ordo seruetur

Usurpãs scienter honorẽ sibi indebitũ crie sacrilegij punit. ĩ. l. j. ⁊ habens dignitatẽ cũ administratiõe p̃fertur habentib⁹ eãdẽ sine administratione. ĩ. l. ij.

De magistris scrinior

Magistri scrinior dicunt magistri notarior actor magne curie qr imperiali etiam quodamõ assidere vident maiestati: etiã dignitate finita. vna cum eor filijs a grauamĩe p̃uato ⁊ publico sunt inmunes. pcor. sũt in glo.

De comitibus cõsistorianis.

Comites p̃sistoriani sunt illi qui steterũt ĩ p̃ncipis p̃sistorio. ⁊ p̃sulib⁹ adequant. ĩ. l. j. ⁊ sunt spectabiles vt in auẗ. de app. ⁊ ĩtra. q̃ temp. § illud

De comitibus et tribunis scholarum

Prepositi scolariũ id est illor qui sunt p̃ principem ad aliquod officiũ deputati: principẽ adorare possunt id est salutare: Inter quos etiam palãtini numerant. si eis fuerit data primi ordinis comitiua: cũ administratione. deposito officio si nõ aspirauerit ad maiorẽ dignitatẽ pares sunt comitibus egipti ⁊ diocesis p̃tice. Alij vero milites soluta militia numerant inter eos qui fuerũt p̃uintiar duces.

De comitibus rei militaris

Missus ob suam p̃bitatẽ ad p̃tes trãsmarinas custodiẽdas illis dignitatis insignibus adornat quibus p̃sulo.

De comitibus ⁊ archiatris sacri palatij.

Archiatri id est militãtes inermi militia inter palatiũ p̃ncipis: si primi gradus militiam obtinuerũt: eã dignitatẽ adipiscunt q̃ duces ⁊ vicarij p̃ncipis qui militiã administrauerũt. ⁊ etiã comites p̃mi ordinis. ⁊ dicunt archiatri id est summi medici ẜm glo. hic. ab archia. id ẽ p̃ncipatus.

De comitibus qui prouintias regunt

Comites qui gubernauerũt p̃uintiã deposito officio. p̃uilegio dignitatis vicarie fungunt. ĩ. l. j. ⁊ talis est spectabilis vt in auẗ. de app. § illud Sed quidam sunt illustres vt. ĩ. de ero. mili. anno. l. p̃uintialium.

De p̃fessoribus qui in vrbe cõstantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam.

Grammatici et sophiste ⁊ iurisperiti q̃ p̃ xx. annos scientiã docuert in p̃stantinopolitana ciuitate p̃ illius ciuitatis cetũ: in arte docendi estimãdi sunt digni ea dignitate q̃ fingunt vicarij p̃ncipis. ĩ. l. j. Sed vicari⁹ eq̃parat comiti ⁊ duci. ergo sunt comites ⁊ duces vt s̃. de comi. ⁊ archi. l. j.

Codicis

De silentiarijs et decurionibus eorum.

Decurio et silentiarius a tyronū equorūq; pstatiōe habet immunis nec prestare cogit collectas extraordinarias q̄ necessario imponunt. Et dicuntur silentiarij senatores: eo q silenda et occulta osilia eis comūicant. et dicunt osiliarij vt. ff. de mi. l. verum. § ex facto. Et sunt excusati a munerib⁹. ī. l. decurionibus descriptis. Sed nō nisi tres decuriones et xxx. senatores ita demū si per xiij. otinuos annos pegerint inculpatū officiū eoꝝ immunitatē hāc habent vt ibi.

De domesticis et ꝓtectoribus.

Domestici sunt serui et liberti et similes ſm quosdam vt s. de his qui ad ecc. osu. § sane quod nō plac3 accur. q igenui seruiūt pncipi vt s. de ppo. sacri. cub. l. iubemus. § hoc nō solum. Quare dic de domesticis vt sūt templarij et qdā frēs ad papā vt. ī. l. fi. ꝓtector vero ē qui stat armatus coram principe q̄ stipatores dicunt. Vn̄ obuius et bilisarius fuerūt domestici et ꝓtectores Justiniāi. et tam primi q̄ secundi erāt ples vt Vir⁹. Magna stipāte caterua. Et habebāt ppositos q̄ pmicerij dicunt. ī. l. ij.

De prepositis laborum.

Quidam hn̄t in tex. et rub. laborū nec dicunt cui labori sint ppositi. Alij labioꝝ a labijs q forte corrigebāt eos qui male loquebant d̄ pncipe et tūc melius staret labragoꝝ id est psumptuose loquentiū. Vel dicit hoc laboꝝ. Signū bellicū ex auro et lapidib⁹ pciosis qd̄ fecit fieri Cōstantinus inter alia signa bellica ſm Hug. et ſm hoc pōit ꝓ genitiuo pl'i sincopato. vt deū ꝓ deorum. et ad vicariū ꝓ vicarioꝝ. ī. ti. ꝓx. l. fi. et deriuat a labor'. vel a labros id est habundans. qui ergo talibus signis deferendis pponebat dicebat prepositus laborum.

De proximis sacroꝝ scriniorꝝ ceterisq; qui in sacris scrinijs militāt

Quidam habent ppositis. quod idē est. Dicunt aūt ꝓximi q magis se principi ꝓximant q̄ alij qui sub eis sunt q̄ sūt plures. ī. e. hac pte. Et no. q tria sunt scrinia seu camere de quibus. ī. dicit. vna epistolaꝝ q̄ principi vel ab eo mittebant vt fit bononie. Secūda libelloꝝ oventionaliū et cognitionum. ī. e. l. vl. Tertia dispositionū: id est registroꝝ. ī. de agētī in re. l. iiij. et tales hodie dicunt scribe vel cancellarij. et sūt hi ſm Pla. quib⁹ archana pncipis omittunt. ī. e. primos. Et est dignitas q̄ dicit ꝓximatus ī. e. l. si quis. Item alij qui dicūt melle ꝓx. ī. e. peculiarij. Sūt et alij multi gradus militantium in sacris scrinijs de quibus ī. e. vnicuiq;.

De agentibus in rebus.

Ad euidentiam pmitte q agentes in rebus sunt illi de quibus fit mentio ꝑ glo. ī. de curiosis. l. fi. Et sunt hi qb⁹ electionū cura mādat vt ibi. Et erāt plures diuersi ꝑ diuersos numeros vt. ī. l. iij. et quilib3 numerus habebat ppositum vt s. de off. ma. off. l. j. et dicebant pnciceps vt. ī. ti. j. ſm glo. hic. vel dic melius ſm Bar. q pncipes agentes in rebus de qbus. ī. ti. ij. sunt illi qui palmam laboꝝ emeriti ꝑ lapsum xxv. an. ꝑ principē p⁹ea quieti traditi sunt. ī. ti. ij. l. j. et. iiij.

Liber XII

De prepositis agentibus in reb9

De hoc. s̄. ti. prox.

De principalibus agentibus in rebus

De hoc s̄. ti. ij.

De curiosis et stationarijs.

Dictum est in genere de agẽtibus in rebus et eoruȝ p̄ncipib9. Nũc de duabus spẽb9. Prima de curiosis quoꝝ officiũ erat nũciare crimia ꝛ remittere criosos. ĩ. l. fi. Scd̃a, d̃ q̃busdã q̃ p̄erãt q̃busdã euectõib9 vt ĩ trib9. l. se. tl'es dicunt curiosi forte quia disceptauerũt de his q̃ nõ multũ expediũt. ꝛ plura sapere q̃ oporteat voluerũt. c. j. de remĩ. li. vj. vel qꝛ maiores curas exhibere volebãt q̃ res exigeret. iiij. dis. deniqȝ de ꝯ. dis. v. quiqȝ. hi et stationarij dicti qui forte stabãt certo loco. vñ auscultarẽt cria ꝛ criosos deferrẽt q̃ ꝛ irenarche dicti. ff. de custo. re. l. diuus. ab iron qd̃ ẽ cauillator ꝛ archos princeps. quasi princeps cauillationis ꝛ delationis.

De palatinis sacrarum largitionum et reꝝ priuataꝝ

Palatini p̄micerij. ꝛ tres scrinioꝝ p̄micerij: tribuni p̄toriãi militari dignitate funguntur ꝛ nulla põt eis iniũgi necessitas publica vl' p̄uata. ĩ. l. pe. ꝛ dicunt palatini qui alias vicarij: qꝛ quodãmõ gerũt vices p̄ncipis vt dicit glo. ĩ. l. j. Et ꝯsueuerũt ꝑ ꝓuintias trãsmitti. anno tñ lapso cingulo id ẽ dignitate liberãt. ĩ. l. placuit. et idẽ ẽ d̃ palatis p̄ncipis: qd̃ d̃ his. ĩ. l. fi.

De stratoribus

Stratoriũ id ẽ stabulũ. Vñ in genesi Rachel hoc vidẽs posuit ydola patris sui in stratorio cameli ꝛ sedit suꝑ ipsũ. Vñ stratores dicunt q̃ p̄sũt stabulis seu equis stãtibus in stabulis. vt dicit hic glo.

De castrensianis et ministerianis

In libro. xx. est de castrẽsiarijs ꝛ misteriarijs. q̃ forte p̄erãt castris p̄ncipis ordinãdis vel metãdis. ꝛ erãt p'les ꝛ eligebant de cõmũi vt. ĩ. ti. px. q̃ etiã a ministerio. ministeriani dicti sũt: hi tñ castrẽsianis tãq̃ p̄positis suberãt ꝛ seruiebãt.

De decanis.

Decanus id ẽ decẽ viroꝝ societas s̃m Isi. vl' q̃ p̄est decẽ. vñ decanissa id ẽ vxor decani. Et quattuor ex decanis q̃ p̄mũ locũ ĩ ordĩe tenuerũt ꝑ bienniũ. ad p̄miceriatus officiũ assumũt. ꝛ alij in locũ eoꝝ d̃bẽt surrogari elapso biennio.

De mensoribus.

Mensores dicti sunt q̃ mẽsurabãt mẽia iuxta castrũ vel silia vt dicit glo. in rub. s̄. ti. ij. vel colũnaꝝ vel lignoꝝ vel hominũ. vel dic mẽsores frumẽtarios vt. ff. de excu. tu. l. mẽsores. ꝛ. ff. de iur. immu. l. fi. vt illos q̃ metebant hospicia militũ vt. ĩ. de meta. l. j.

De priuilegijs eoꝝ q̃ in sacro palatio militant

Intellige in quocũqȝ officio vt. ĩ. l. j. vbi dicit q̃ palatini a cũctis muneribus sordidis sunt immunes ipi ꝛ eoꝝ filij nepotes. vt ibi.

De priuilegijs scholariū

Schola ē in quib⁹ tyrones militiā addiscūt. vel id ē societas militum vt ī. l. fi. Et mgr̄ militū. nō pōt suos scholares senatores verberare vl' degradare sed istud spectat ad officium mgr̄i officioꝝ. ī. l. j.

De castrensi oīm palatinoꝝ peculio.

Id ē de militib⁹ palatij q̄ pncipē sequūt̄ vt ⁊ s̄. ti. supiori Sꝫ hic circa peculiū. Et tales hn̄tes aliqđ pͥuilegiū qcūqꝫ qsiuerūt in officio morantes ex donis pncipꝭ aut eoꝝ īdustria pncipe sciēte: ptinēt tāq̄ castrēse peculiū

De equestri dignitate.

Equites romani sunt q̄ romā custodiūt nā ⁊ illi habēt̄ p absentib⁹ reip. eā. vt. ff. ex q̄: cau. ma. l. milites. ⁊ dic q̄ erāt aliqui psidentes alijs nō em̄ simplex militia est dignitas vt. ī. ti. ij. l. fi. in pn. Et hi fm gradū p⁹ clarissimatus id ē ⁊sulat⁹ dignitatē obtinēt vt hic.

De perfectissimatus dignitate

Dignitas erat forte eius q̄ erat pfectissim⁹ miles: ad hoc nō assumebat̄ aliqs fuilis ⁊dictiōis. aut fisco aut curie obnoxi⁹. vel pistores vel in aliq̄ negotio ⁊sistētes: vel q̄ honorē quasi venalē pcio redimere cogitabat sꝫ sola pbitate sic. s̄. de epi. ⁊ cle. l. si quēq̄.

Qui militare possunt vel nō. Et de seruis ad militie dignitatem aspirantibus: Et vt nemo duplici militia: vel dignitate ⁊ militia simul vtat̄.

De armata militia loquit̄. ⁊ de hac prima pte loqt̄. ī. e. l. j. ij. iij. ⁊. iiij. Et de fuis. de hoc. ī. e. l. pe. ⁊ vl. Et vt nemo. de hoc. ī. e. l. eis.

Negociatores ne militent.

Qui psunt ergasterio id est negociationi militare phibent̄: nō nobilitatis defcū. naꝫ ⁊ libertus militat. ff. de testa. mil. l. si duobus. Sed quasi ex vili officio nō debēt assumi i s̄. de dig. l. neqꝫ. ⁊ de pfer. dig. l. j.

De re militari.

Miles captus ab hostibus dū ē ibi stipēdiū vel salariū habere nō dꝫ. ī. l. j. Et īplentes stipēdia militie xx. annis p cohortes ⁊ munera sordida nō cogunt̄ subire. ī. l. ij.

De castrensi peculio militū: ⁊ pfecti annone.

Filius ī ptāte militans ob eā cāꝫ accipiēs dono a pre matre vel alijs ppinquis vel amicis. ⁊ q̄ ei milicie occasiōe sunt qsita in castrēsi peculio numerant̄. Et no. q̄ res empta ex castrēsi peculio dicit̄ esse castrensis vt hic. De vltima parte rubri. nihil dicit̄ in tex. vt sepe s̄.

De erogatione militaris annone

Erogatio dicit distributio: id est quid et vnde habeant milites stipendia

De excoctione et translatione militaris annone.

Ab excoctione panis militibus prestandi nulla domus etiam principis excusatur. Et si procurator eius cui panis coquendus mandatur contumaciter facere neglexerit punitur ipse et dominus eius si fuerit conscius. l. l. ij. Exactores autem id est distributores qui militibus annonam a prouintialibus exactam soluunt, a prouintialibus non petant panis excoctionem si fuerit inter eos consuetudo contraria. l. l. j.

De militari veste.

Canonem vestium militarum a kalendis septembris vsque ad kal. aprilis resp. soluet. l. l. j.

De metatis et epidimeticis.

Metati dicuntur milites in terminis castrorum qui castra vallo vndique circumdabantur. vnde in biblia Castra metati sunt filij israhel. et sic ponitur supra de epi. et cle. l. omnia. Sed epidimetici dicuntur qui supra milites sunt constituti mettentes siue demetientes militibus hospicia. ab epi. quod est supra et meticis id est metatis id est de his qui supra milites demetiuntur: id est diuersis diuersa assignant hospitia.

De Salgamo hospitibus non prestando.

Comites tribuni vel prepositi militum nomine: salgami gratia id est culcitre lignum vel oleum a suis hospitibus non extorqueant. Et dicitur salgamos culcitra. qua milites dormiebant quod et sagulum dicebatur et ex pilis caprinis fiebat Juuenalis. Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

De commeatu.

Commeatus dicitur alimentum quod a militibus vel aliunde tempore expeditionis in castris existentibus a finitimis regionibus et locis pro cibando exercitum adducitur. Et milites a castris et signis pro comeatu discedere non debent nisi vsque ad xxx. vt supra de ero. mil. anno. l. iubemus. pro hac. § vt autem.

De tironibus.

Tiro est nouus miles qui ad huc non est scriptus inter fortissimos milites vt. ff. de testa. mili. l. ex eo. et tyrones in scolis loco semper posteriore ponantur. l. l. fi.

De littorum et itinerum custodia.

Satis clarus est.

De desertoribus et occultatoribus.

Desertores milites dicuntur qui militiam tempore belli deserentes a signis abierint vt dixi. ff. de re. mili. occultatores autem dicuntur priuati homines qui desertores recipiunt.

De veteranis.

De hoc dixi supra. Et gaudent priuilegijs hic descriptis.

De filijs officialium militarium qui in bello moriuntur.

Officia militaria multa sunt et varia vt ex superioribus ti. patet hoꝝ morientiū filij in parentū militiā vocent. ī. l. j. ꝛ. s. ō tab. l. fi.

De oblatione votorum.

Felix annus votis cōmūibus aperitur id est ex volūtate donandi pncipibus: ꝛ hic dicit quomō vna libra auri obrizati id est puri dari debet: et sic de melioribus rebus dare debet qui donat.

De numerarijs et actuarijs et chartularijs et adiutoribus siue scriniarijs. et exceptoribus sedis excelse: ceteroꝝq; iudicuꝫ tā militariū q̄ ciuiliū

Numerarij id est suientes rectoribus in diuersis obsequijs. tormentis ꝛ carceribus puniunt. ī. l. j. et sūt numerarij q̄ hodie tabularij appellāt: q̄ et actuarij: eo q̄ acta publica scribūt: ꝛ chartularij a chartis: ꝛ scriniarij: siue exceptores dicunt

De cursu publico ꝛ angarijs ꝛ pangarijs.

Cursus qñq; ponit ꝑ officio currēdi: qñq; ꝑ loco ꝑ q̄ꝫ currit fm Hu. vt ī. l. ij. erāt em̄ q̄dam officiales q̄ ꝑerant officio vt facerēt ꝑduci militib⁹ annonā ꝛ arma in plaustris q̄ ducebant in equis vel cū ipis equis. ī. e. l. cursum et. s. de fab. l. fi. § quotiens. Angaria aūt sunt obsequia in operibus ꝑsonarum: pangaria aūt in quibus vtrūq; vertit scꝫ opa ꝑsonaꝝ et reruꝫ impendia vt dicit glo. in. l. neminē. C. de epi. et cle. ꝛ glo. in. c. nō minus de immu. ecc. ꝛ glo. in. l. j. s. q̄ꝫ ad. ciui. mu. li. x.

De tractorijs et statuis

Tractoria. erant viri qui tractabāt ꝛ ꝑtractabāt aīalia publica ꝛ equos sacro vsui deputatos. vel forte tractatorie dicunt lr̄e date ꝑ licentia vehēdi aīalia vt s. ti. j. l. cursum in fi. Uel vt liceret ad tractādū vel apprehendendū criminosos impetrare vt s. de defer. l. j. § j.

De apparitoribus ꝑfectoꝝ ꝑtorio ꝛ priuilegijs eoꝝ

Apparitores ꝑfectoꝝ dicebant q̄ et cornicularij q̄ cornua sonabāt quando milites ibant ad bellum fm. Hu. de quibus. ī. l. iij. et s. ō off. diui. iud. l. sciant.

De apparitoribus ꝑfecti vrbis.

Qui administrauerūt multa officia in ꝑuītia: officio finito pncipis purpuram nō adorant. Itē apparitor sedis vrbane de ꝑcussione pistoꝝ ꝑuict⁹ punitur.

De apparitorib⁹ mgr̄oꝝ militū et priuilegijs eoꝝ

Qui in officijs magistroꝝ equitum et peditū militarūt quales sunt numerarij et similes vt. ī. e. l. nūerarios militaris sunt ordinis. ꝛ gaudēt priuilegijs hic insertis.

De apparitoribus ꝑcōsulis et legati.

Proconsul vel legatus non debet esse curialis vel ascriptus alicui cor-

pori et si ascriptus est debet restitui ei. Et apparitores legatorum debent esse quadringenti.

De apparitoribus comitis orientis

In officio comitis orientis non amplius quam sex centos apparitores esse oportet.

De cohartalibus principibus cornicularijs ac primipilarijs.

Cohartales dicti sunt qui officio curie erant coartati et astricti. Et principibus cor. dic ut s. ti. iij. l. numerarios in fi.

De apparitoribus prefecti annone

Apparitores prefec. anno. sunt compulsores qui exactionem canonis annonarij faciunt.

De diuersis officijs et apparitoribus iudicum et approbatoribus eorum.

Duces et apparitores et limitanei castrorum conueniunt sub officio magistro. non tamen per hoc derogatur iurisdictioni magistri militum thracie vel illyrici qui ex consuetudine contra eos iurisdictionem habent. i. l. viros.

De executoribus et exactoribus.

Ne apparitores vel palatini executores per prouintiam vagando inferant prouintialibus molestiam: ideo periculum gestorum per eos spectat ad illos quorum sunt apparitores vel exactores. i. l. j. Et exactor in annum debet ostendere quod exegerit i. l. iij.

De lucris aduocatorum et concussione officiorum siue apparitorum.

De lucris scilicet premiis vt. i. l. j. et. ij. De licito dic. vt s. de suff. l. vna. Exactor id est compulsor de concussione id est depdatione deuictus penam subeat legibus competentem. i. l. fi.

De primipilo.

Primipilarij dicuntur primi administratores et sic accipitur s. de coar. l. fi. solita. et l. ordinariorum. et s. de epi. et cle. l. officiales. Alias pro his qui primum pilum id est telum vel hastam ferunt et secundum hoc potest hic accipi vtroque modo

Publice leticie vel consulum nunciatores vel insinuatores constitutionum et aliarum sacrarum vel iudicialium litterarum ex descriptione vel ab inuitis ne quid accipiant inmodicum.

Leticie scilicet nunciatores et dic quod quando principi aliquod felix nunciabatur factum. vt quod consul eligebatur princeps etiam mittebat eis aliquam constitutionem. et nuntius dabat et scribebat se dedisse. Inmodicum: id est magnum. parum tamen licet accipere ab his quibus talem letitiam portant secundum glo. hic.

Finis trium librorum Codicis.

Incipiūt cōsuetudīes Feudorum Collatio decima. Et primo de his qui feudū dare possunt et qui non: et qualiter acquiratur et retineatur

Uia de feudis tractaturi sumꝰ vidēdū Primo an hic liber sit approbatꝰ ⁊ ꝑcedit hec q̄stio in ꝯstōibus nō editꝭ ab imꝑatore. Et ꝙ sic. pꝫ q꜡ ille ꝯstōes allegāt ꝑ glo. vtriusq꜒ iuris. legūt ī scholis publicꝭ. ⁊ ꝯtinēt in se rōēꝫ ⁊ lex ē quicq̄d in ratiōe ꝯsistit. j. dis. ꝯsuetudo. Jo. an. in. c. ij. e. ti. fa. no. ꝑ Bar. ī. l. j. ff. si cer. pe.

Quid sit feudū et qui feudū dare possunt

Est aūt feudū beneficiū seculariū no. in. c. in p̄ntia de ꝓba. feudū aūt dare p̄nt archiep̄s. ep̄s. abbas. abbatissa. p̄posítꝰ. si antiquitꝰ ꝯsuetudo eoꝝ feudū dare fuerit. Marchio comes simr̄ feudū dare p̄nt qui ꝓprie regni vel regū capitanei dicunt. Sūt ⁊ alij q̄ ab istis feudū accipiūt q̄ ꝓprie regis vl̄ regni valuasores dicunt. Sꝫ hodie capitanei dicunt seu appellant q̄ et ip̄i feuda dare p̄nt. Ip̄i vero q̄ ab eis accipiūt feudū. miōres valuasores dicūt Et q̄dē antiquissimo tp̄e dn̄i qn̄ voluerūt potuerāt rē in feudū a se datā auferre. pꝰea vo ꝯuētū ē vt pꝰ annuꝫ tm̄ firmitatem haberēt. deinde statutū ē vt vsq꜒ ad vitam fidelis ꝑduceret. pꝰea tn̄ sic ꝓgressuꝫ ē vt ad filios deueniret in q̄s scꝫ dn̄s hoc vellet b̄n̄ficiū ꝯfirmare.

De feudo guardie ⁊ castaldie.

Castaldꝰ siue actor dicit cui res dn̄i ꝯmittūt gubernāde. C. d̄ sacro ecc. l. iubemꝰ circa p̄n. q̄ ⁊ guardiāꝰ dicit id est custos. vt al̄ dicit economꝰ cui gubernāda res ecclesiastica mādat Uillicꝰ aūt dicit q̄ fructibus ꝑcipiēdis p̄ponit vt. ff. de insti. l. sꝫ cū villico. Et licꝫ al̄ feudū hodie sit ꝑpetuū. in hoc tn̄ feudo guar. siue castal. quod dat ꝓ mercede alicꝰ rei. post annū p̄ōt auferri etiā p̄cio ꝓ eo dato nō restituto nisi ad certū tp̄s datū sit vt. j.

Qui successores feudā dare tenent

Si ꝑsona ecclesiastica facit inuestiturā de feudo qd̄ ab alio detinet anq̄ꝫ sibi aꝑꝑtiet. nō tenet successor eiꝰ. ⁊ si pure aliq̄ꝫ inuestierit exinanit feu. Si aūt sub ꝯdcōe fecit inuestiturā et eꝯuerso p̄ōce ēte vasallo inuestiturā recusare nō valet. Secꝰ ē in ꝑsona p̄uati. q꜡ tūc vtriusq꜒ successor obligat j. si de feu. controuer. fu. c. morbꝰ.

Si de inuestitura feudi ꝯtrouersia fuerit.

Quidā h̄nt hic glosatū. vacat hoc. c. ꝓpter inferiꝰ. c. de ꝯtro. feu. apud pares. cur. ter. c. si inter dominuꝫ. Noue iuestiture interesse debent pares.

si tamen dominus pares habeat. Si aūt non h; tunc sufficient extranei. ff. qui tes. sint ne. ad pban. no. inuesti.

Quibus modis feudum amittat

Si dominus plium campestre habuerit ꝛ vasallus eū morantē in ipo plio dimisit nō mortuū nec ad mortem vulneratū feudū amittere debet. Itē si vasallus cucurbitauerit dnm: id est cū vxore eius ꝯcubuit vel ꝯcūbere se exercuerit aut cū ea turpiter luserit. vel si cū filia aut nepte ex filio aut cum sorore domini ꝯcubuerit. iure feudū amittere censet. Similiter si dominu; assalierit vel castrū dñi sciens dñm vel dominam ibi esse: vel cum inimicis dñi amicitias copulauerit vel alias ꝯtra dominū se habuerit. amissione feudi multabitur. ꝛ feudum ad dñm reuertitur.

Episcopum vel abbatē vel abbatissam vel dominū plebis feudum dare non posse.

Clerici res ipius ecclesie in feudu; dare nō possunt de nouo. s; alias q̄s datas inuenerūt tpe sui ingressus non ꝓhibent. et hoc est ꝙ hic dicit q̄ vi delicet ei subiecte sunt. ꝛc.

De natura feudi.

Natura feudi hec est vt si quis pnceps inuestierit capitaneos suos de aliquo feudo: non pōt eos deuestire sine culpa. sit ꝫ ff. de feu. sine cul. nō a. c. j. ꝛ ti. quo tpe mil. inues. pe. de. c. iij.

De successione feudi.

Si quis decesserit filijs ꝛ filiabus supstitibus succedūt tm̄ filij equaliter vel nepotes ex filio loco sui patris. nulla ordinatiōe defuncti in feudo manente vel valente.

Qui successores tenentur

Si quis inuestitus fuerit de aliquo feudo post mortē eius vl' si quis fuerit inuestitus sub ꝯditiōe aliqua vel tpe de quo nullus erat inuestit⁹ siue p moriatur tenens feudū siue inuestitor siue inuestitus. inuestitor ꝛ inuestitoris heredes tenant inuestito vel heredi eius veniente tpe vl' ꝯdictione.

De ꝯtentiōe inter dñm ꝛ fidelē de inuestitura feudi.

Si cōtentio fuerit inter dnm̄ et fidele; de inuestitura feudi per pares curie dirimatur istud plenius no. ff. quid sit inuesti. c. j. §. j. ꝛ. ff. si de inuesti. inter do. ꝛ va.

De pignori data feudo quid iuris sit

Si quis voluerit dicere d pignore sibi dato se inuestitū esse nō credatur suo iuramento: sed testibus idoneis paribus domus.

De ꝯtentione inter me et dñm de portiōe feu. fratris mei defuncti.

Si ꝯtentio fuerit inter me et dñm d portiōe id ē dimidietate feu. fratris mei defuncti dicendo paternū esse: ille vo minime: siue possideo p me siue

p alium dabitur mihi iusiurādū scʒ patrem meum iure inuestitū fuisse. ꝛc.

De alienatione feudi.

Si clientulus voluerit ptē sui feu. alienare. id est mediū sine dn̄i volūtate: poterit hoc facere: sed totū alienare nō pōt. al' feu. amittet. ꝛ non valebit q̄ factū est.

De feudo marchie. vel comitatus vel ducatus

De marchia vel ducatu vel comitatu vel aliqua regali dignitate si q̄s inuestitus fuerit p bn̄fitiuʒ ab impatore. ille tm̄ dʒ habere. heres em̄ non succedit vllomō nisi ab impatore p inuestiturā acquisierit.

An maritus succedat vxori in beneficio.

Si femina bn̄s benefitiū ꝛ maritū moriat̄ nullomō succedit in benefitio maritus nisi spēaliter inuestit⁹ fuerit. ꝛ si ipa femina filios dimiserit. licet de iure in benefitium matris succedere nō deberēt qn̄ nō fuit dcm̄ vel inuestiti fuerint qꝛ fm̄ vsum regni ad bn̄fitiū vocat̄ paternū vel maternū. tamē fm̄ equitatē dicam⁹ filios debere succedere.

De feudis datis minoribus valuasoribus quid iuris sit.

Si minores valuasores bn̄fitiū tollere voluerīt mīmis valuasorib⁹. ꝛc. istud totum correctum est s̄. de natur. feu. in fi.

Quibus modis feudum amittatur.

De hoc dixi s̄. in ti. simili.

Apud quem vel quos cōtrouersia feudi diffiniat̄

Dixi s̄. de inuesti. feu.

Constōes feudi dn̄i lotharij impatoris quas ante ianuam bti petri in ciuitate romana cōdidit obseruādas.

Loquitur de feudis militum.

De beneficio fratris ꝛ qualiter frater in beneficio fratris succedit.

Frater non succedat fratri in beneficio sed dn̄s habeat nisi p inuestiturā a dn̄o ordinatū fuerit. vel vbi bn̄ficiū d̄ cōib⁹ bonis fuerit emptū. vl' vtriuq̄ dn̄o sciente si insimul steterunt vel in hostem regis acq̄sierīt.

De feudo sine culpa non amittendo.

Satis clarus est. de hoc dixi s̄. de natu. feu.

Quo tempore miles inuestituram petere debeat.

Nemo miles vltra annum. ꝛ mensem vadat vt inuestituram bn̄ficij sui a filio vel successore dn̄i nō petat. nisi iusta cā interueniēte q̄re nō petierit.

De cōtentiōe inter dn̄m ꝛ vasallū de inuestitura feudi.

Collatio Decima

De hoc s. si de inuesti. inter do. & vas. ptrouer. fu.

Quemadmodū feudū ad filiam ptineat.

Filia non habet bñficium patris nisi a domino redemerit.

Quibus modis feudum ↄstitui potest.

Feudum. sine inuestitura nullio modo pōt ↄstitui etiā si dño iubente qs alicuius rei nomine feudi possessionē nanciscit & teneat.

Si de inuestitura inter dominū et vasallum lis oriatur.

De hoc s. hic tñ tradit forma noua.

De feudo dato inuicem legis cōmissorie re pbādo.

Feudū non sub ptextu pecūie sed amore & honore dñi acquirendum ē. et ideo non potest feudū acquiri fm pactū legis ↄmissorie occasiōe pignoris.

De vsu mediolanēsium fm quosdam.

Non vtimur hoc vsu.

Incipit liber secundus.

De feudi cognitione

Consuetudo in feudis vincit leges. Et feudū nō pōt ↄstitui nisi in reb⁹ soli aut solo coherentibus.

Quid sit inuestitura feudi.

Inuestitura pprie dicit possessio. Abusiue autē mō dicit inuestitura qñ hasta vel aliud quodlibet corporeū porrigat a domino se inuestiturā facere dicenti. et deb; fieri saltē ab eo q̄ hab; vasallos corā duob⁹ ex illis solēnit

Per quos fiat inuestitura & p quos recipiat.

Inuestitura aut fit d̄ veteri beneficio & pōt etiā a minore fieri. Noui aūt inuesti. feu. non ab alio recte fit nisi ab eo q̄ legittime suo℞ bono℞ administratiō; habet. Sed etiā res cui⁹ alienatio phibet nec p beneficiū dari ↄcedit. nisi in casibus.

Quid pcedere debeat an inuestitura vel fidelitas.

Inuestitura debet pcedere fidelitatem id ē iusiurandū q̄ a vasallo prestari debet domino de quo. s.

Qualiter iurare debeat vasallus domino fidelitatem.

Hic ponitur forma. q̄ et xxij. q. v. de forma. habetur.

De forma fidelitatis.

Ecce alia forma.

De noua forma fidelitatis.

Istud.c.in paucis ↄsuetudinibus inuenitur quia nouiter est inuentum vt in prin.ipsius.

De inuestitura de re aliena facta.

Qui aliene rei sciens inuestituram accipit nisi pacto spẽali sibi ꝓspexerit de euictione agere non poterit. Ignorãs vero recte aget vt aliquid eiusdem bonitatis seu quantitatis ei prestetur.

Qualiter olim poterat feudum alienari

Olim vasallus dño inscio vel inuito feudi ꝑtem vendere poterat. retenta videlicet alia ꝑte. hic aũt ponitur optima ↄsuetudo noua.

Quis dicatur marchio. comes. capitaneus. vel valuasor.

Qui a principe de ducatu aliquo inuestit⁹ ẽ dux vocat̃: qui vero de marchia marchio. Dicitur autem marchia qꝛ marcha ꝛ plurimũ iuxta mare sit posita a mari et archia id est ꝑncipatus maris. Qui vero de aliquo comitatu fuerit inuestitus comes appellatur. Qui a principe vel aliqua potestate: de plebe aliqua vel plebis ꝑte est inuestitus capitaneus appellatur. qui ꝓprie valuasores maiores olim vocabant̃. qui vero a capitaneis antiquitus beneficiũ tenent valuasores minores dicũt̃. Qui aũt a valuasorib⁹ feu. ꝙ a capitaneis sũt̃ acceperit receperit. valuasini id est minimi valuasores appellant̃. Soldata aũt est ꝓstatio quedã annua et gratuita q̃ a neutra ꝑte transit in heredem.

De successione fratrum vel de gradibus. succedentium in feudum.

Ad lineas ex transuerso nõ porrigitur nisi antiquũ feudũ. et descendentibus deficientibus vt hic et s̃.de succ.feu.ꝛ s̃.de na.feu.

De fratribus de nouo beneficio inuestitis.

Portio fraterni feudi etiã simul inuestiti altero defuncto non ꝑtinet ad fratrem etiam simul inuestitũ nisi facta fuerit eo pacto inuestitura.

De inuestitura ꝙ ticius accepit a sempronio

Hic est parua dubitatio.

De vasallo decrepite etatis qui feu. refutauit vt filij inuestirentur

Feudum ꝙuis refutatũ sit nihilomin⁹ est paternũ nisi ad hoc refutaret̃ quasi ꝺ nouo ipos bene inuestiret. intellige tñ ↄsentientibus his ad quos ꝑ successionem est ꝑuenturum vt.ĩ.de eo qui.fi.feu.ag.

Collatio X

De inuestitura in maritum facta.

Cum vterq; dñi. feudi vasallũ se asserit licz vnꝰ de nouo alius de veteri ꝯtendat. nõ ipe dñs iudex est. sz ordinariꝰ vel arbiter litigiũ termiabit.

De cõtrouersia feudi apud pares terminãda.

De hoc dixi s. si de cõtro. feu.

De eo qui sibi vel heredibus suis mascu lis vel feminis inuestiturã accepit.

Mo. in hoc ti. potissime q̃ntũ sit potior masculoꝝ q̃ feminaꝝ ꝯditio. naꝫ masculus excludit germanã suam.

De duobus fratribus a capitaneo inuestitis.

Vnusquisq; sibi suisq; heredibus videt̃ ꝓspexisse sit. ff. de ꝓb. si pactuꝫ.

An remoueri debeãt testes qui pares esse desierũt

Dic q̃ sufficit tp̃e inuestiture pares fuisse. etiã si pꝰea pares esse desinãt

De cõtrouersia inter epm ꝛ vasallum.

Quicq̃d inter hos siue de inuestitura siue de fidelitate siue de principali causa agendũ est. ꝑ suam curiam est expediẽdũ.

De vasallo milite qui arma bellica deposuit.

Qui desijt esse miles seculi ꝛ factus est miles xp̄i bñficium amittit cũ nõ possit facere officiũ. ergo nec beneficiũ ad eum ꝑtinebit.

De milite vasallo qui contumax est.

Si miles ad tertiam vocatiõꝫ dñi nõ venerit hoc ipo feudũ amittit.

In quibus causis amittatur feudum.

De hoc s. in simili ti. dixi.

Que fuit prima causa benefitij amittendi.

Hac rubrica raro vtimur qꝛ sub superiori continetur.

Si vasallus ab aliquo interpellatus fuerit et dñs eum defendere noluerit.

Si vasallus cũ de feudo interpellabat auctorem suũ id ẽ dñm vt eũ de- fenderet vocauit ꝛ hoc ꝓbare possit. si in eo iudicio vasallus fuerit victꝰ: dominus sibi imputet.

Si de feu. cõtentio sit inter dñm et cognatos vasalli

Multa specialia ꝯtinet hic ti.

De pace tenenda et eius violatoribus.
Qui pacem iuratā frangit ꝛ quinqꝫ solidos furatur suspendit.

Hic finitur lex Deinde ꝯsuetudies regni incipiunt
Multa capitula continet.

De filijs natis ex matrimonio ad morganicā ꝯtracto.
Morganica dicit donatio facta vxori in recōpensā virginitatis p̄ma nocte amisse.

De feudo femine.
Femininum feudum sine pacto speciali deficientib⁹ filijs masculinis ad filias pertinebit.

Si vasallus feudo priuetur cui deferatur
Dic vt in ti.

Qui testes necessarij sunt ad nouam instōꝫ ꝓbandū.
Semꝑ pares curie sunt necessarij ad ꝓbandū instōꝫ feu.

De consuetudine feudi.
Dic vt in eo.

De lege Conradi.
Hec lex ꝯtinet si inter capitaneos ꝯtrouersia fuerit coram rege finiri.

De clerico qui inuestiturā facit.
Clericus faciens inuestituram de suis bonis eius successor omnino cogitur eam adimplere.

An mutus vel aliter imperfectus feudū teneat.
Dic ꝙ tales non possunt retinere qꝛ ip̄m defuire nō potest. sicut dicim⁹ in clerico et femina et similibus.

An ille qui interfecit fratrē dn̄i sui feudum amittat
Dic ꝙ non.

De vasallo qui contra ꝯstitutionē lotharij regis beneficium alienauit.
Si totum alienauit ꝑdit totū. Si ꝑtē ꝑdet eam ꝛ ad dominū reuertat.

De alienatione paterni feudi.
Alienatio paterni feu. non valet sine domini voluntate.

De capitulis coradi.
Hec sunt capitula q̄ sequuntur.

De cōtrouersia inter masculum et feminā de bn̄ficio.
Credit masculo cū suo iuramēto dicēte feu. esse masculinū.

De cōtrouersia inter dominū et emptorē feudi.
Dic vt in eo.

Collatio Decima

De cōtrouersia inter vasallum et alium de bñficio
Dic vt in eo.

Quid iuris sit si vasallus post alienationē feudum recuperet.
Hic traditur hoc ius.

An agrauatus vel filius defuncti possit retinere feudum repudiata hereditate.
Si paternum fuerit poterit. alias non.

An apud iudicem vel curiam domini q̄stio feudi debeat terminari.
De hoc s̄.

Qualiter dominus ꝓprietate feudi priuetur.
Si dominus apertam feloniam ꝯtra vasallum fecerit. dominus ꝓprieta te feudi priuatur sicut vasallus feudum amitteret hoc casu.

De feudo nō hñte ꝓpriam feudi naturam
Iure tamē feudi censebitur licet ꝓprie non sit feudum.

De eo q̄ finē fecit agnato de feudo paterno.
Finem facere est refutare feudum.

De natura successionis feudi.
De hoc s̄.

De prohibita feudi alienatione ꝑ lotharium.
De hoc s̄. dixi.

De capitaneo qui curiam vendidit an intelligatur beneficium vendidisse.
Dic ꝙ sic.

De pace tenenda inter subditos et iuramēto firmanda ⁊ iudicanda et pena iudicibus apposita qui eaꝫ iudicare et iusticiam facere neglexerint.
Dic vt in eo.

De allodijs.
Allodium dicitur qđ est ꝓprium nō tñ excludit superioritatē pncipio. Et ē res libera de qua tamen pstatur tributum.

De ꝓhibita feudi alienatione ꝑ fredericum.
Dic vt s̄. sepe diximus.

Que sint regalie.
Regalie sunt ius exigendi angarias et pangarias quas hec constitutio exprimit quales sint.

Usus Feudorū

Quot testes sint necessarij ad probandum feudi ingratitudinem.

Dic ꝙ quinq;.

De notis feudorum.

Licet quidam habeant de votis feu. tñ potius puto fore notas siue no- vulas super feu. factas.

Finis ꝯsuetudinum feudi.

Extrauagantes quas nōnulli collationem vndecimā appellant.

Quomodo in lese maiestatis crimine ꝓcedatur

Hanc ꝙstōem dominus Bartolus solemniter ꝯmentauit.

Qui sint rebelles.

Hoc titulo satis exprimitur.

Finis omnium titulorum legalium.

Incipiunt Tituli decretaliũ.

Pereprecium est post titulorũ legalium ꝑ nostra viri li factam interꝑtationem: aliqualem saltem ꝑfunctoriã iuris canonici: diuinaꝝ puta decretalium Gregoriane cõpilationis: rubricarumq; earũdem facere expositionem. saltem illaꝝ quas precedens nostra minus ꝯtigit explanatio. Pro cuius quidem vberiori euidentia sciẽdum: Differre inter se ꝯstõ: decretalẽ: ⁊ ep̃lam. Nam ꝯstitutio ecclesiastica varijs nominibus nuncupat̃. qñq; enĩ appellat̃ canon. qñq; decretum. qñq; decretalis epistola. qñq; dogmsũ qñq; sanctio. qñq; mandatũ. qñq; interdictũ. De quibus glo. iij dis. in a. nia. Decretalis aũt ep̃la ꝓprie est ꝯstõ q̃ papa edidit cũ ꝯsilio cardinaliũ vel sine: ad alicuius ꝯsultationẽ. Decretum vero qñ ad nullius ꝯsultationem. Constitutio aũt qñq; ponit̃ specifice. ⁊ est ꝓprie q̃ p̃nceps statuit vt in. c. ꝯstitutio. dis. ij.

Prohemium huius libri p̃mo p̃mittit salutationem cum nomine scribẽtis. ibi Gregorius. ⁊c. et q̃bus scribit ibi dilectis. ⁊c. et benedictionẽ. ibi. salutem. ⁊c. Secũdo ponit exordiũ ibi rex pacificus. in quo ꝯcludit finalẽ intentum iuris generalis. ponens finẽ viatoris id est hominis ad q̃ a deo dispositus est: allegans causaz deuiatiõis ab hoc fine ibi. sed effrenata. ⁊c. Concludẽs legem necessariã vt ad debitum finem viator deducat̃. et ostendit tres virtutes et ꝓprietates legis ibi. ideoq; lex ꝓditur. ⁊c. Secũda ps ponit euentum circa ꝯstões ecclesiasticas correctiõi submittẽdas. et ponit materiã ⁊ causã impulsiuam hui⁹ cõpilatiõis: cũ causa adiuuatiua siue auxiliatrice ibi per dilectũ. Addens formalez cãz ibi resecatis. ⁊c.

De summa trinitate ⁊ fide catholica.

Glo. ꝯtinuat ⁊ declarat. dixi. C. e. ti.

De constitutionibus.

Dixi s̃. in p̃n. huius. ⁊. ff. de ꝯsti. prin.

De rescriptis.

Rescriptum est illud qd ab appostolico vel a principe rescribit̃ ad ꝯsultationẽ relationẽ seu intimationẽ alterius vel alicui indulgendo s̃m Hos. in sum. e. ti. dixi aliquid. ff. de diuer. et temp. ⁊. C. si ꝯtra ius. vel vti. pub.

De consuetudine.

Consuetudo s̃m Isydo. est quoddã ius moribus vtentiũ approbatũ qd ꝓ lege suscipit̃ cũ deficit lex. j. dis. ꝯsuetudo. dixi. ff. d leg. ⁊. C. q̃ sit lon. ꝯ.

De postulatione p̃latorum.

Postulatio est petitio gr̃e a supiore facta ita dicit glo. in. c. vno. e. ti. li. vj. vel est q̃dã gratie petitio a supiore facta de ꝓmouendo aliq̃z ad p̃latio nem ad q̃ de iure ꝯmuni ꝓpter defectũ aliquem. vel impedimẽtũ eligi seu ꝓmoueri non poterat. Ex quo infertur differẽtia inter electionẽ et postula-

tionem. q2 postulatio innittitur grē. c. pe. ī. c. electio vero innittitur iuri de hoc etiam ti. se.

De electione et electi potestate.

Electio est alterius psone ad plationē vel fraternā societatē canonice facta vocatio. ꝛ licet olim iura pmiscue his vocabulis vterenẗ vt i. §. his omnibus lxj. dis. ꝛ lxiij. dis. litteras. Hodie tñ est maxima differētia inter postulationē et electionē vt dixi s̄. ti. px. vnde ille q̄ de iure pōt eligi nō deb3 postulari de quo in. c. vno de postu. li. vj. in glo. iiij. ꝛ p Inn. in. c. j. s̄. ti. px. Et quia in tractatu electionis pōt dubitari de ptāte electi. ideo ne exigeretur rubrica spēalis hic annectitur.

De translatione episcopi vel electi.

Quia alligati alijs ecclesijs postulandi sunt s̄. de post. pl. c. bone. ꝛ. c. fi. ꝛ oportet tales offerri ad ecclesias ad quas postulanẗ: ideo de hoc dicit. Est aūt translatio q̄dā mutatio sediū vel ecclesiaꝝ auctoritate supioris facta. de hoc vij. q. j. p totum ꝛ xxj. q. ij. p to.

De auctoritate et vsu pallij.

Assumpti ad ecclesias p modos s̄. trib⁹ primis titul' positos: licite pñt vti pallio si hoc habeat dignitas ad q̄ q̄s assumiẗ. Est aūt palliū insigne ornamentū archiepi de corpe beati petri assumptū d̄ hoc. c. dis. p to. ꝛ xxv. q. ij. in galliarum. Et q̄ dixi de epo. intellige q̄ ex puilegio spēali ei possit cōpetere palliū vt pat3 in. c. cū in iuuētute. ī. de psump. regulariter aūt archiepis ꝛ superiorib⁹ puta. pmatib⁹ ꝛ patriarchis cōpetit xxj. dis. cleros.

De renunciatione.

Renunciatio est resignatio iuris sibi cōpetētis ex postula. elec. vel trāsla. de hoc vij. q. j. ꝛ secunda. ꝛ repetitur in sexto. ꝛ clem.

De supplenda negligētia platorum

Quia sepe in platuris de q̄bus s̄. res pfunctorie aguntẗ xl. dis. ante oīa ꝛ quod negligitur supplendū ē. q̄d omittiẗ restaurandū. ideo ꝛc. fm Goff. de materia lxxxiiij. dis. ꝛ lxxxvj. dis. ij. q. vij. negligere. ix. q. iij. cū scim⁹ ꝛ repetitur in sex. ꝛ cle.

De temporibus ordinationū et qualitate ordinādoꝝ

Quia ordinatōes clericoꝝ certis temporib⁹ ꝛ cū scrutinio fieri debēt. ideo d̄ hoc. De pma pte rubrice lxxv. lxxvij. dis. p to. De secunda xxv. dis. vsq3 ad. j. ꝛ ab lxxxj. vsq3 ad xcj. ꝛ repetiẗ in sexto.

De scrutinio in ordine faciendo.

Quia ordinandi examinandi sunt. ideo ꝛc. Et est duplex scrutiniū. vnū quod habetur ante ordinationē. cui⁹ forma habetur xxiij. dis. qn̄ eps. Secundū qn̄ fit post determinatiōe3 de hoc hic. et xxiij. dis. eps. ꝛ. c. se. xxiij. dis. p to. li. dis. q̄ in aliquo.

Liber Primus

De ordinatis ab episcopo qui episcopatui renuntiauit. vel ex ɔmunicato.

De prima pte non habet in decre. sed inducit. j. q j. ventū. 7. q. vij. Daybertum. de secunda ix. q. j. p to. de scis. c. j. 7. ij. 7. f. c. ij. Quid aūt d ipis excōmūicatis ordinatis habet de sen. ex. cū illoꝝ. Et de ordinatis a symoniaco. de symo. p tuas. et alias crimīoso. ix. q. j. in sum.

De etate et qualitate 7 ordine pficiendorum.

Aliqui hnt in rubrica de eta. et quali. ordinandoꝝ fm Jo. an. sed fm eū illud ordinādoꝝ nō dꝫ esse. quia dictū est s. in ti. de temp. or. Nam hic solum tractat de ordinandis rōe dignitatis tn̄. 7 non aliter. De materia rubrice q ad primā pteꝫ lxxvij. dis. 7 lxxviij. eis. p to. De secunda xxxviij. dis. p to. de pte tertia. lx. dis. p to. repetit. in sex. 7 clem.

De sacra vnctione.

Ex ordinandis 7 pficiendis aliqui inunguntur. de qb9 hic de hac materia xcv. dis. p to. de ɔ. dis. v. in prin. De vnctiōe crismatis vi. de ɔsue. qnto. De episcopali. d off. or. c. sedē. De cōsecratiōe ecclesie vel altaris. c. cū fis. De extrema vnctiōe. de X. sig. qsiuit. 7 in clem. j. de pri. de vnctōe impatoris de iurtur. in clem. romani.

De sacramentis nō iterandis.

Quia qdā sunt sacramēta q nō iterant vt est baptismus. ɔfirmatio. 7 si. Ne p iteratione fiat iniuria sacrō prius collato. 7 qliter dicat sacrō fieri iniuria vi. glo. de apo. c. ij. de ɔ. dis. j. ostēdit. d materia. lxviij. dis. qd ergo. cum se. j. q. vij saluberrimū in fi. de cō. dis. iiij. qui bis. 7. c. se. Et solꝫ hic tractari p doc. quid sit sacramentū. 7 vnde dicat. q 7 quot sint. q sint iteirabilia et q non. q voluntaria 7 q necessaria. 7 quō inuicem se excedant. ad quid fuerit instituta. et de ipsoꝝ ppietatibus. vi. p to. hic sup rubro.

De filijs presbiteroꝝ ordinandis vel non

Ordinandi varijs ex causis impediunt. inter quas est vitium originis. de q hic. et licet intituletur de filijs pres. tn̄ dicit in nigro de omnibus illegittimis sine dispensatiōe nō ordinādis ad ordines sacros 7 ad alios. vt in. c. fras. f. e. 7 in. c. nimis. de materia lvj. dis. p to. 7 repetit in sex.

De seruis non ordinandis Et eoꝝ manumissione

De impedimento ɔdictionis ꝑsone puta suilis. loquit. q ante plenam manumissionem ordinari non debet. vt. f. c. j. de materia lx. dis. per to. ad hoc xij. q. ij. liberti. vsqꝫ ad. c. aurū.

De obligatis ad raciocinia ordinandis vel nō.

Ratiocinia fm goff. sunt ratiōes 7 rationū redditiōes quibus ꝗquis obligatus ex administratiōe reip. talis ordinari nō debet nisi deposito onere et reddita ratione. de hoc lvj. dis. p to.

Decretalium

De corpore viciatis.

De impedimento corporis et defectu membrorum loquitur de hoc lv. dis. per to.

De bigamis non ordinandis.

Inter ceteras irregularitates bigamia non modica reputatur. Et est bigamus stricte et vere qui duas vxores habuit. a bis et gamos quod est mulier: large autem vel ficte seu interpretatiue etiam is bigamus dicitur qui cum vna corrupta contraxit. Et ratio quare bigamus non ordinatur est quadruplex. vi. hic per hoc. super rubro. de materia habetur. xxvj. dis. xxiiij. dis. §. quid ergo. vsque ad fi. dis. et lxxxij. dis. quisquis. et xxviij. q. vi. per to. et repetitur in sexto.

De clericis peregrinis.

Quia inter eos qui ab ordinibus prohibentur artantur et peregrini de quibus hic et qui dicuntur peregrini. et quare non admittantur indistincte. et quid sit differentia inter hunc ti. et ti. de peregrinantibus. ponit Hos. in sum. e. ti. de materia habetur lxxj. ij. et. iij. dis. per to. et xcviij. dis. per to. et ix. q. ij. de cle. non resi. fraternitati.

De officio archidiaconi.

De dignitatum officijs post tractatum ordinandorum dicere incipit. Inter quas quia archidiaconus maior est quia primus post episcopum. et oculus episcopi. ideo de hoc. et que pertinent ad officium archi ponitur in nigro. et dicitur archidiaconus quasi princeps vel primus diaconorum. de materia ponitur. xxv. dis. perlectis. lxxiiij. dis. honoratus. xciij. dis. c. si vero.

De officio archipresbiteri.

Post archidiaconum archipresbiter facit gradum et est primior et sub archidiacono. ideo de hoc. et dicitur archipresbiter: quia supra principales presbiteros. eius enim officium principaliter est habere curam super presbiteros et ad officium eius spectat principaliter missam dicere loco episcopi. i. c. i. de materia. xxv. dis. perlectis.

De officio primicerij.

De hoc dixi. C. e. li. xij.

De officio sacriste.

Sacrista id est thesaurarius ad cuius curam spectat custodia vasorum ecclesie et vestimentorum et thesauri. et que ad luminaria lampadum spectant siue in cera siue in oleo. Et dicitur sacrista quasi sacris rebus prefectus vel assistens. de materia xxv. dis. perlectis in fi.

De officio custodis.

Custos est quasi minister sacriste et omnes hi sunt sub archidiacono. debet enim custodire quecunque sibi custodienda committuntur. et significabit horas cum tintinabulis iubente archidiacono. et palia et linteamina altaris et cuncta vtensilia dabuntur ei et habebit sollicitudinem in accendendo lampades et lucernas et extinguendo ne supra modum luceant. de materia xxv. dis. perlectis.

De officio vicarij.

Supradicti seruiunt ecclesie nomine pprio. nūc de his q̄ nomie alieno ꝛ tractatur ꝯmūiter in isto ti. de vicario q̄ deseruit in diuinis. excepto. c. pc. vbi tractatur de vicario iurisdictiōis. ꝛ de hoc secūdo ponit̄ i sexto. de pmo. in clem. de materia xvj. q. vij. noua. xciij. dis. c. fi. xciiij. dis. c. j.

De officio et potestate iudicis delegati.

Delegatus est ſm Spe. e. ti. in pn. q̄ ex ꝯmissione alteri⁹ alic⁹ cause iudicialem cognitionem ꝓsequit̄. de hoc dixi. ff. de off. eius cui. man. ē iuris. Et dicit Jo. an. ꝙ officium respicit id qd̄ dlegat̄. potestas ꝯcernit id quod pōt p delegationē delegat⁹ exercere. licet alias ista duo sepe ponant̄ equiuoce vt no. glo. sup rub. ff. de iuris. om. iudi. repetit̄ in sexto.

De officio legati.

Legatorum officium simile est delegati. cū vterq̄ gerat vices supioris. Et quidam sunt legati nuncij ꝛ nō iudices vt isti quos sepe papa mittit p aliqua ambasiata vel ad aliquod nudū ministeriū exercendū de his. j. dis. ius gentiū ꝛ xcvij. dis. p to. Quidam sunt legati iudices q̄s papa facit ordinarios in certa puintia. de istis tractat̄ hic. Et tales sunt triplices quidā de latere vt sunt cardinales. Alij nati vt archiepis cantuarieñ ꝛ eboraceñ tertij missi. ꝛ isti sunt oēs alij p̄ter supradictos de his vi. qd̄ no. j. e. c. pe. dixi aliquid. ff. de off. prop. et le. repetit̄ hic ti. in sexto ꝛ clem.

De officio ordinarij.

Legatus ordinarius est spēalis. Nūc ponit d ordinario generali ꝛ in genere de officio cuiuslibet ordinarij dicit. repetitur in sexto.

De officio iudicis.

Ad officium iudicis etiam delegati spectat puidere aduocatū pti q̄ nō hz. et poterit dare domesticum. j. c. j.

De maioritate et obedientia

Inter ministros et iudices de quibus s. quidā sunt maiores alij minores. Aliter eñ ecclesia vniuersalis: vel status vniuersi ꝯsistere non posset vt est pulcher tex. in. c. ad hec. lxxxix. dis. ideo hic de maioritate: et eius intuitu obedientia impendenda. q: meli⁹ est obedire q̄ sacrificare. j. c. illud

De treuga et pace.

Ad iudicem spectat discordantes ad pacem reducere. xc. dis. per to. q: q̄libet iudex subditos suos ecclesiasticos et seculares ad pacem fiendam pōt cōpellere. xc. dis. si quis ꝯtristatus. ꝛ. c. placuit. ꝛ ibi no. glo. ꝛ in. c. nouit de iudi. de quo p Bar. in. l. ꝯgruit. ff. de off. ps. Est aūt treuga q̄si quedam pax ad tempus facta. Pax aūt est vinculū amicicie et ꝯcordie dic. c. nouit.

De pactis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De transactionibus.

Dixi satis de hoc.ff.e.ti.

De postulando.

Dixi.ff.e.ti.

De pcuratoribus.

De hoc dixi.ff.e.Et differentiam inter pcuratorem. sindicu. seu iconomu z actorez.vi.glo.in.c.si quis erga.ij.q.vij.z qd no.in.c.petitio.s.e.

De sindico.

Sicut pcurator gerit negocia dni.Ita sindicus negocia vniuersitatis vt in.l.j.ff.de pcu.iuncta.l.j.ff.qr cuiusq vniuer.vi.glo.ij.q.vij.si quis erga. Et dicitur sindicus qsi singulorz causaz dicens vt hic in glo.j. vel melius id e a cmunitate cstitutus. de q glo.in dic.l.j.ff.qr cuiusq.vbi ponit differetia inter sindicu z actorem.

De his q vi.metusve causa fiunt.

Jura dant remedium rescissoriu aduersus ea q gesta sunt p metum.et appellat actio qd metus causa.fall.in quibusdaz casibus qbus metus viciat ipo facto.vt no.s.e.c.abbas.dixi.ff.e.ti.

De restitutione in integrum.

Restituere in integru.est in pristinu statu reponere.ij.q.iij.in fi.z in.l.j.C.de sen.pas.de hoc dixi.ff.e.ti.

De alienatione mutandi iudicij causa facta.

Prouidetur hic illis in quoz piudiciu est facta rei alienatio causa iudicij futuri mutandi.dixi.ff.e.ti.

De arbitris.

Arbitri sunt quodammo iudices cu assumant ad ptentioes sedandas.ido post tractatu iudicu ponit in quo verset officiu arbitroz z de eoz potestate Et qd sit arbitriu dic.vt no.in.c.quintauallis de iniur.dixi aliqd.ff.e.ti.

Decretalium Liber secundus

De iudicijs.

Iudiciu multa habet significata.de qbus Jo.an.in rubrica huius tituli.z no.in regula in iudicijs de re.iu.li.vj.de hoc dixi.ff.e.ti.ad materiaz fa.ij.q.j.z v.q.iiij.xiiij.q.j.xv.q.vij.xvj.q.vj.xxx.q.vl.§.his ita.repetit iste ti.in sex.et clem.

Liber II

De foro cõpetenti.

Quia ante alium actum iudicialem solet discuti de cõpetētia fori iuxta. no. in. c. inter monasterium de re iudi. ⁊ in. c. pe. de excep. ideo de hoc. ⁊ ponitur forum in neutro genere ꝓ territorio cuiusq; iudicij infra quod põt in facinorosos animaduertere. ff. de ꝟ. sig. l. si pupillus. §. territorium. forus vero in masculino. est locꝰ vbi ius reddit̃. ī. de ꝟ. sig. c. forus. ⁊ vtroq; mõ põt hic capi. dicendo de fore cõpe. id ẽ territorio. ī. quod sit cã cõpetẽs vt quis ibi cõueniri possit. vel id est de loco iudicij sc; in quo q̄s debeat cõueniri. dixi. C. si. a. non cõpe. iudi.

De libelli oblatione.

Rei ad iudicia vocati si non declinãt forũ: petũt sibi edi libellum: vt sciant quid et qualiter petat̃. et sup q̄ debeant respondere ideo de hoc. de materia. habetur. ij. q. viij. p to. ⁊ lxxxj. dis. maximianꝰ. Et est libellus s̃m glo. hic. q̄dã scriptura in qua cõtinetur res q̄ petitur. ⁊ causa petendi. ⁊ nomen actoris ⁊ rei. Vñ dicit Hos. Quis. quid. coram quo. quo iure petat̃: ⁊ a q̄. Recte cõpositus quisq; libellꝰ habet. de quo Spe. de lib. cõcep. §. j. ĩ prin. vbi dicit q̄ est scriptura agentis q̄stionẽ cõtinẽs ⁊ futurã actionẽ depmẽs. vel s̃m Cy. in aut̃ offerat̃. C. de lit; cõtes. Est breuis scriptura clarã cõtinẽs intentionem actoris vel accusatoris.

De mutuis petitionibus.

Plerũq; libelli porrigunt̃ ab vtraq; pte. ⁊ fiũt hinc inde mutue petitiones ⁊ dubitat̃ de modo ⁊ practico ꝓcedẽdi. ideo de hoc. de materia. iij. q. viij. cuius in agendo. Et est mutua petitio. cõuẽtio ex pte actoris. ⁊ recõuẽtio ex pte rei. Nam recõuentio est secunda cõuentio. sunt ergo due petitiões

De litis contestatione.

Litis cõtestatio fit p petitionẽ in iure ꝓpositam ⁊ responsionẽ secutã: et sine ea ꝓcessus ẽ nullus. ī. c. j. ⁊ dicit̃ litis cõtes. q̄si cõfirmatio vel cõꝓbatio aut assertio litis. de materia. iij. q. iij. offerat̃. ⁊ repetit̃ in sex. vj. doc. ī. c. j. pꝰ glo. ij.

Ut lite nõ contestata non ꝓcedat̃ ad receptiõ; testium neq; ad diffinitiuam sententiam.

Regulariter lite nõ cõtes. nõ debent testes recipi: vel ad diffinitiuã sentẽtiam ꝓcedi fall. in casibꝰ no. ī. c. fi. p glo.

De iuramento calumnie.

Actione edita et lite cõtes. succedit ex ordine iuramentũ calũnie. ī. c. pe. Et hoc iuramentũ est de calũnia. sc; vitanda in causis. Sicut exponitur illud vnusquisq; habeat suam ꝓpt̃ fornicationẽ sc; deuitandã xiij. dis. nec. ui in fi. vi. in. c. j. e. ti. li. vj. ⁊ Spe. e. ti. post pn. dixi. C. e. ti. aliquid.

De dilationibus.

Cepto iudicio solent litigantes dilatões id ē inducias petere qñz ad po sitiones: qñqꝫ ad ꝓbationes faciendas. ideo de hoc. de materia habet. iij. q. ij. ⁊ vij. q. ij. ꝑ to. dixi. ff. de fer.

De ferijs.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De ordine cognitionum.

Propositis q̄stionibus litigantiũ solet qñz dubitari quo ordine de his sit cognoscendũ ideo ⁊c. de materia. ij. q. ij. ⁊. iij. q. j. nec supe. fluit ꝑ ti. s̄ de mu. pe quia ibi p̄ncipaliter tractat an re⁹ possit recõuenire actorē et coꝛam quo iudice ⁊ an qꝫ in vna causa ſuatur sit seruandũ in alia. Et si q̄d de ordinis cognitiones ibi dicit illud est incidēter. Sed hic tractat p̄ncipalit̄ quo ordine de ipsis cognoscat. dixi. C. e. ti. aliquid.

De causa possessionis et ꝓprietatis.

Causa ꝓprietatis. ⁊ possessionis. ab eodē vel diuersis deducte in iudiciū. habent certum ordinē deducēdi. cognoscēdi et diffiniendi: ideo de his

De restitutione spoliatoꝝ

Causa restitutionis possessoꝛia est. ideo eo ordine ꝓpōi et discuti potest. quo alie possessoꝛie. ⁊ tractat hic an spoliatus sit indistincte restituēd⁹.

De dolo et contumatia

De prima pte dixi. ff. de dol. de ꝯtumatia aũt dixi. ff. ex qui. cau. in poss. agatur. ad materiā fa. iij. q. ix. ⁊. iiij. q. v. ⁊. v. q. ij. ⁊. iij. ꝑ to. xj. q. iij. certum vbi habent tres modi ꝯtumacie. repetit in sex. ⁊ clem.

De eo qui mittit in possessionē cā rei seruādc

Licet in rubꝛo dumtaxat fiat mentio de poss. rei seruande causa. tñ in nigro tractat etiam de interpositione secũdi decreti ꝑ q̄d transfert vera possessio. ſ. c. j. dixi. ff. ex qui. cau. in poss. ⁊ in ti. de bo. auc. iudi. poss.

De sequestratione possessionũ et fructuũ.

Dixi de hoc. C. e. ti.

De confessis.

Quia ꝑ ꝯfessionem aduerse ptis releuatur litigans ab onere ꝓbandi. cum ꝯfessio non sit ꝓpꝛie ꝓbatio sed ꝓbationis releuatio. qꝛ vbi adest confessio nõ est necessaria ꝓbatio. ideo añ ti. de ꝓb. ponit. de hoc dixi. ff. e. ti.

De ꝓbationibus.

Ubi deficit ꝯfessio: necessario ꝓcedit ad ꝓbationē. d̄ qua hic. dixi. ff. e. ti.

De testibus et attestationibus.

Liber II

Post pbationem in genere. incipit p spes tractare q plures sunt vt no. in. c. cū ad sedem s. de ref. spo. dixi. ff. e. ti. Et ponit rubzū in plurali quia regulariter in qlibet cā duo testes exigunt. j. e. licet. j. r. ij. De attestationibus aūt dicit. qz est tractat9 de p se. vt patet in. c. in causis r. c. psentiū. r. c. cū causam cū similibus. de quo Jo. an. in rubzo de bōi. Et dictum testi qnqz appellatur attestatio. qn3 depositio dic. c. cum causam.

De testibus cogendis.

Officium testium q̄si publicum est. ff. de tes. Inn. in. c. mily l de elec. et ad illud interdum inuiti cōpellunt ideo de hoc. Regula rubzi ponit in. c. puenit. j. j. e.

De fide instrumentoz

Dixi. ff. e. ti.

De psumptionibus.

Presumptiones qn3 plene pbant: vt violente. qnqz semiplenā pbationem faciunt qnqz alias pbationes adiuuant. de materia no. in. c. tertio loco s. de pbaci. r no. l. dif. ferrum. dixi. ff. de pb.

De iureiurando.

In defectum pbationis recurrit ad iuramentū. j. c. si. r s. de pcur. ex insinuatione. est em iuramentū maximū litiū expediēdaz remediū. ff. e. l. j. et omnis ptrouersie finis. c. r si xps. j. e. Ad materiam vi. glo. xxij. q. j. in sum. vbi ponit qd sit iuramentu3. quid iurare. q cā instōis. rc. dixi. ff. e. ti.

De exceptionibus.

Fundata intentiōe actozis. reus opponit pemptoziam vel cōtra pbationem actozis excipit ideo. rc. dixi. ff. e. ti. de hoc.

De pzescriptionibus.

Quid sit pscriptio. vi. bo. glo. xvj. q. iij. in sum. dixi. ff. de excep. r. ff. de vsucap. r C. de vsu. trans.

De sententia r re iudicata.

Ad sententias q finem litibus imponūt veniam9. qz vero lata sentētia si non appellat ab ipa: sumit nomē rei iudicate. ideo de re iudicata submittit. Et sic stricte loquendo. dicit sententia cū adest facultas appellandi: cū xo nō subest remediū retractatiuū: appellat res iudicata. large tn̄ pōt etiam ante dici res iudicata. l. litigatozibus. C. de app. de hoc dixi. ff. e. ti.

De appellationibus: recusationib9: r relationib9.

Appellatio impedit effectum rei iudicate. r est remediū ptra sententiam ideo de hoc r qz appellatio. recusatio. r relatio: eque pueniūt in iurisdcōe suspendenda ideo de his simul dicit. De prima pte est glo. ij. q. vj. in sum. dixi. ff. e. ti. De relatione dic vt le. r no. in. c. intimasti. j. e. dixi. C. d rela. De recusatione vi glo. in. c. quotiens. ij. q. vj. no. in. c. cum spāli. j. e.

De clericis peregrinantibus

Peregrinantes in multis gaudent ꝑuilegio appellantiũ. intellige d̃ peregrinantibꝰ ad sedem appostolicã vt dicit̃. t̃. iij. c. j. ⁊ intelligit̃ etiam in alijs accedentibus ad sedem appostolicã alia causa q̃ peregrĩatiõis vt ibi dicitur.

De confirmatione vtili vel inutili.

Sententia seu ꝓcessus iudicialis qñ ꝯfirmatur ꝑ superiorẽ ⁊ posset dubitari de validitate vel inualidicate ꝯfirmationis: merito hic ti. subiũgit̃.

Liber Tertius

De vita et honestate clericorum.

Clerici debent a strepitu iudicioꝝ: de quo s̃. li. px. esse quieti. c. j. de sindico. ⁊ vita et hõestate fulgere. xvj. q. j. sic viue. ido de hoc. et dic q̃ verbũ vita ꝯcernit necessaria ad victũ clericorum. ff. de ver. sig. l. verbo victus. Verbuꝫ honestatis ꝯcernit clericum respectu morũ. de materia. habetur xxiij. dis. his igitur. ⁊ .§. clerici cum. iiij. c. se. ⁊ xl. xlj. ⁊. xliij. dis. ꝑ to. repetit̃ in vj. ⁊ clem.

De cohabitatione clericoꝝ ⁊ mulieꝝ.

Vita clericoꝝ ꝑ ꝯsortia ⁊ cohabitationes mulieꝝ redddit̃ de fornicatione suspecta: ideo qualis habitatio sit ꝑmissa ⁊ q̃ ꝓhibita hic tractat̃. vi. pul. tex. Jeroni. xxxij. dis. hospiciolũ. de hoc etiam in. c. volumꝰ. ⁊. c. cũ omnibus lxxxj. dis.

De clericis coniugatis.

Quõqꝫ clerici habitant cũ mulieribus sine figura matrimonij. de quo s̃. ti. j. qñ ꝯtracto matrimonio de q̃ hoc ti. q² poterat dubitari nũquid clerici ꝯiugati possint tenere bñficia. ⁊ gaudere priuilegio clericali. Et differt hic ti. ab eo. t̃. qui cle. vel vo. quia ibi ꝑncipaliter tractat̃ de validitate matrimonii ꝑ clericũ ꝯtracti. hic ꝑncipaliter tractat vtruꝫ clerici ꝯiugati possint tenere beneficia vel non. Jtẽ an gaudeant ꝑuilegio clericali. ⁊ an teneantur deferre tonsurã. ⁊ incidenter tractat̃ de validitate matrimonij. Repetit̃ in sex. de materia xxxij. dis. si q̃ vero. ⁊ xij. q. j. q² tua.

De clericis non residentibus in ecclesia vel ꝑbenda

Sicut clerici beneficijs ꝑuant̃ ꝑ mulierũ ꝯsortia vt s̃. du. bꝰ ti. j. Jta et remouent̃ ꝓpter nõ residentiã in beneficijs. de hoc xxj. q. j. c. j. lxx. dis. sanctorum. lxxj. dis. c. clericos. xcj. dis. eleutherius.

De prebendis et dignitatibus

Clerici non pñt honeste viuere nisi habeãt ꝑbendas vñ vite necessaria ꝑcipiant. t̃. e. cum s̃m. ⁊ xciij. dis. diacõi. ibi mẽdicat infelix in plateis clericus ⁊c̃. Et ẽ ꝑbenda ius ꝑcipiendi fructus ecclesiasticos ꝓueniens ex institutiõe ⁊ officio. q² ex quo q̃s facit officiũ dꝫ ꝑcipere beneficiũ. c. fi. de rescrip. li. vj. Canonia aũt est ius q̃ ꝓuenit ex electione vel receptione in fra

trem.c.cum.de cõsti.vbi de hoc p glo.τ.ſ.c.cū iā dudū. τ in.c.dilecto. Dignitas aūt quid ſit.τ in quo differt a pſonatu τ officio.tractat.ſ.c.de multa:τ multis modis dicit dignitas.vt eſt glo.ſ.ti.px.c.qz nō.

De clerico egrotante vel debilitato.

Hic tractat nūquid egrotātibus clericis ſint puēt9 eccleſie τ beneficiop ſubtrahēdi.τ rñdet q nō.ne afflictio addat afflictis.vij.q.j.cū pcuſſio cū duob9 ſequētib9.Et quō exiſtentib9 in dignitate det coadiutor τ de ei9 officio.ſ.c.fi.

De inſtitutionibus

Parū eſſet pferre pbendas niſi ſequeretur inſtitutio ideo de hoc.Inſtituere aūt eſt ius canonicū id eſt legittimū in eccleſia vel eccleſiaſtico beneficio tribuere.ſ.e.c.auctoritate τ ſpectat iure cōmuni.ad epm xvj.q.vij.c.nullus omnino.de here.cū exiniūcto in fi.τ ſumit inſtitutio p inueſtitura c.ad hec.de off.archi.τ.ſ.e.cum veniſſet.de hoc glo.in regła.j.de reg.iu.li.vj.vbi ponit q ad inſtōz requirant.Differētia inter collationē.pſētationē.τ inſtitutionē vi.de pben.cū in illis.§.cū aūt.li.vj.Et fm.Hy.inſtō.ē alicuius ōnficij ◊balis collatio.Inueſtitura aūt ē inſtōis vel collatiōis cōfirmatio vel declaratio.Miſſio aūt i poſſeſſionē ē inſtōis vł īueſtiture executio.

De conceſſione pbende et eccleſie non vacantis.

Sepe pbende τ dignitates pferunt ſeu pmittunt anteq vacent.Et qñz ipe vacantes nō pferunt ſed remanēt diu vacātes Ideo hic puidet tā circa pmiſſiones nō vacātiū:q circa negligentiā in pferendo vacātia.

Ne ſede vacante aliquid innouetur.

Circa inſtōes τ collationes potuit dubitari:an ſede vacante capłm ſuccedat in collatione beneficiop.ideo ponit hec rubrica.q negatiue loqt.et ponit orōz pfectā.τ ex ea pōt argui.q nihil poſſit innouari ſede vacāte in piudiciū ipius ſedis.niſi iure expreſſe caueat.vz eni ar.a rubro iuxta ea.q no.doc.ſ.in pꝛh.τ ang.inſti.in pꝛh.et no.glo.C.ne fide.do.den.ſup rub.τ ibi Bar.τ.C.etiam ob chiro.pec ſup rub.

De his que fiunt a plato ſine pſenſu capituli.

Prelat9 ſine pſenſu capituli inſtituere vel deſtituere vel alia negocia eccleſie tractare nō debet.ſ.c.nouit.rō qz plat9 τ canonici ſūt vnū corp9 victum τ repſentatū in ſingulis de corpe:τ qz canonici dicunt fratres epi ſicut cardinales fratres pape.d off.le.c.j.li.vj.vi.glo.xcv.diſ.eſto ſubiect9 τ in.c.q grauı de cri.fal.

De his q fiunt a maiore pte capituli.

Uiſo de his q fiunt a plato τ capitulo.Quia qdā ptinēt ad capłm tm in quib9 pagendis ſepe diſcordāt.τ dubitari pōt qd iuris.ideo de hoc.Et diſponit hic q ordinatio maior ptis capituli.p ptradcōz τ appellatiōz minoris ptis nihil rationabile opponētis:nō dz īpediri.ſ.c.j.

Ut eccleſiaſtica bñficia ſine diminutiōe pferant

Hec rubrica integrā orationē habz.τ tm ptinet in ſe qntū in nigro tractatur.τ ſe ipam cū nigro ſummat.

De rebus ecclesie alienandis vel non.

De hoc dixi in aut. de nō alie. ecc. re. coll. ij.

De pcarijs.

Quia pcarie sunt quedā spēs alienatiōis ideo de hoc. dixi. ff. e. ti.

De comodato.

Contractus comodati similis est pcario qz vterqz fit gratia recipiētis tm̄ reglr. licet comodatū qn̄z fiat grā pcedentis vel vtriusqz. vt no. isti. q. mo. re. ptra. ob. § item is cui. ꝯ hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De deposito.

Iste ptractus gratia cōcedentis fit. dixi. ff. e. ti.

De emptione et venditione.

Hic ptractus fit gratia vtriusqz et transfert etiam possessionez si vēditor erat dominus. de hoc. ff. e. ti.

De locato et pducto.

Locatio magnam similitudinē ꝛ vicinitatē hꝫ cū venditiōe. Adeo ꝙ in quibusdā casib⁹ pbabiliter dubitaꝝ an sit locatio vel emptio. l. i. ff. e. ꝛ ibi dixi. Et modū clare discernendi locationē a venditiōe pōit Bar. in. l. cotē. § qui maximos. ff. de publi.

De rerum pmutatione.

Emptioni pxima est pmutatio vt dixi. ff. de ptra. emp. et est hoc nomē permutationis multum generale nā pueniт omnib⁹ rebus q̄ inter hominū manus versanꝫ ꝛ ppter hoc nō habet nomē spēale sed mā̄it in suo genere qz plura sūt. ꝛc. l. natura. ff. de pscrip. ver. dixi. ff. e. ti.

De feudis.

Per infeudationem transfertur vtile dominiū in vasallum: directo manente apud dn̄m et sic est q̄dā spēs alienationis. ff. de ꝟ. sig. l. alienatiōis de materia dixi in vsu. feu. circa prin.

De pignoribus et alijs cautionibus

Hec rubrica loqꝫ in plurali. ꝛ alijs cautionibus. qz multiplex est cautio vltra pignoraticiā. quedā simplex vt nuda pmissio. quedā iuratoria. q̄daꝫ fideiussoria. de his in. c. p tuas de. do. post diuor. ꝛ in. c. fi. ī. e. appellatiōe tn̄ cautionis in dubio intelligimus de nuda ꝛ simplici. l. sanccimus. C. de ver. sig. de materia dixi. ff. de pig acc. ꝛ. ff. e. ti.

De fideiussoribus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De solutionibus.

Solutione eius quod debeꝝ tolliꝝ omnis obligatio. ꝛc. dixi. ff. e. ti.

De donationibus.

Iste est ptractus gratuitus. dixi de hoc. ff. e. ti.

De peculio clericoꝝ

Peculium capit̃ multis modis vt dixi.ff. de pecu. ⁊ q̃ ad ꝓpositũ dicit̃ patrimoĩũ clericoꝝ. dictũ peculiũ q̃ſi ꝑua pecũia. õ hoc.i.q.iii.in. c.totũ.

De teſtamentis et vltimis voluntatibus

Licet teſtamentũ large cõprehendat in ſe vltimã voluntatẽ ⁊ ecõtra. tñ auctor ad maiorem declarationẽ poſuit vtrũqꝫ ſm Jo.an. vel poteſt dici ꝙ teſtm̃ ꝓprie ſumit̃ ꝓ iuſta ſentẽtia nr̃e volũtatis de eo qđ quis poſt mortem ſuam fieri vult. ⁊c. Sꝫ vltĩe voluntates dicant̃ alie q̃ nõ cũ inſtõe heredis aut tanta ſolẽnitate fiũt vt eſt codicillꝰ. donatio cã mortis. ⁊ mortis cã capio. ⁊c. dixi.ff.e.ti. de hoc.

De ſucceſſionibus ab inteſtato.

De hoc dixi.ff.ſi tab.teſ.null.exti. ⁊ ti.ſe. ⁊ in ti.quis.or.in bo.poſſ.

De ſepulturis.

Omnes morimur ⁊ ſicut aqua dilabimur ſuꝑ terrã.ii.regũ.xiiii. ⁊ in.c. in eccleſiaſtico xiii.q.ii. ideo poſt bona defunctoꝝ q̃ deuolui debeant. vidẽdũ quorſuꝫ corꝑa refuent̃. Eſt aũt ſepultura ſm Jo.an. locꝰ ꝯcauꝰ quo in eccleſiaſtico cimiterio corpꝰ catholici reqeſcit. hoc ꝓbat̃ xii.q.ii.aurum. ⁊ vi.tex.cum glo.in.c.cũ grauia xiii.q.ii.vbi.vi.etiã glo. in ſumma.

De parrochijs et alienis parrochianis

Parrochia ſm Jo.an. eſt locus in quo degit populꝰ alicui eccleſie deputatus certis limitibꝰ ꝯſtitutꝰ. dicta parrochia.a parrochi qđ eſt largitio qꝛ ibi largiunt̃ eccleſiaſtica ſacramẽta. vel ſm Jo.an. dicit̃ quaſi particio cure. nam cura populi ꝑtita fuit inter eccleſias ꝑrochiales.c.i.de cap.mo. de hoc.xiii.q.i.c.i. ⁊.lxxx.diſ.c.i. ⁊.ii.et.xcix.diſ.c.i.

De decimis. primicijs. et oblationibus.

Decime. primicie. ⁊ oblationes ſũt õ iure parrochiali Exo.xxii. decĩas ⁊ p̃micias nõ tardabis offerre. ⁊ leui.xxvii. deutro.xiii. ⁊.ii. paralip.xxii. Numeri.iiii.c.tex. Hiero.xvi.q.j.reuertimini. Aug.xvi.q.iii. decime.et q.vii.maiores. Ambroſii.xvi.q.vii.quicũqꝫ. Gregorii de ꝯ.diſ.v. quadrageſima in fi. Et habet̃ ĩ ꝯcil.generali in.c.maiores.ii.xvi.q. vii. ⁊ ĩ clem. cupientes de pe. Et dicunt̃ decime. qꝛ non nona. neqꝫ vndecima ps ſed decima danda eſt. p̃micie aũt frugum id ẽ p̃me portiões nouaꝝ frugũ. ⁊ vtraꝫ tales ſint in precepto ſicut decime habet̃ ꝑ glo.fi. ⁊ doc.ĩ.c.i. Oblationes autem dicunt̃ q̃s laici hodie faciũt clericis. de q̃bus in.c. oĩs xp̃ianꝰ de ꝯ.diſ.i. ⁊ in.c.cum inter vos.de V.ſig. ⁊.c.cum cauſa. ⁊ x.q.i.de his. ⁊.c.antiquos. ⁊ bo.glo.xc.diſ.clericꝰ. ⁊.xvi.q.i.ſtatuimꝰ. ⁊.xiii.q.ii.q̃ oblationes. ⁊ xxxii.diſ.preter.

De regularibus et tranſeuntibus ad religionẽ.

Viroꝝ eccleſiaſticoꝝ duo ſunt genera. clericoꝝ ſecularĩũ. ⁊ religioſorũ. viſo de p̃mo. ſubiicit̃ de ſecũdo. Et dicit̃ regularis ſm Jo an. a regula. q̃ tñ multiplr̃ capit̃ vt no.glo. ſuꝑ rub.de reg.iur. li.vi. ſed q̃ntũ ad ꝓpoſitum dicitur a rectitudĩe viuẽdi. Et ille dicit̃ ꝓprie habere regulã q̃ ꝓfitet̃ tria

substantialia cuiuslibet approbate religionis. videlicet paupertatem. castitatem. et obedientiam. c. cū ad monasteriū. ī. ꝺ sta. re. Religiōis aūt vocabulum hic capitur stricte ꝯphendēs solū illos q̄ p ꝓfessionē subiecerūt se abbatis imperio ꝼm Jo an.

De conuersione cōiugatorum.

Coniugati aliqn̄ ꝯuertunt et intrāt monasteriū et dubitari posset de eorum ingressu vel ꝯuersione id ē religione an valeret. ideo de hoc. de materia. xxxiij. q. v. et xxvij. q. ij. c. sunt qui. cum. ix. c. se. ī. de rap. c. pe.

De cōuersione infidelium.

Superior titulus tractat de ꝯuersiōe ꝯiugatorum ad religionē. hic subijcitur ꝺ eorum ꝯuersiōe ad fidē ꝺ materia xxviij. q. j. et ij. et. xxxij. q. viij. c. vno.

De voto et voti redemptione

Ponit de voto in genere. et ipsius voti redemptiōe: id ē liberatione. de materia xxvij. q. j. p to. xxxij. q. j. c. fi. repetit in sex. et clem. de fi. instru. et. q super.

De statu monachorum et canonicorum regularium.

Conuersi ad religionē vel vouentes ingredi: efficiunt vt plurimum monachi vel canonici regulares. ideo hic subicit ꝺ eorum statu. id ē vita et habitu.

De religiosis domibus

De statu regulariū et q̄bus subicijant. s. dixit. nūc de eorum domibus et ecclesijs et q̄bus sunt subiecte. de materia habet. xj. q. j. p to. xvj. q. vij. omnes basilice. cū se. xviij. q. ij. quidam. cū se. dixi aliq̄d. C. de. epi. et cle.

De capellis monachorum et aliorum religiosorum.

Hic tractat in specie de domibus religiosis seu capellis monachorum. etc.

De iure patronatus.

Patronus multis modis dicit in iure. qūꝫ aduocatus respectu cause. l. rem non nouā. §. patroni. C. de iudi. xv. q. ij. c. ij. Item dicitur patronus respectu serui. vt in to. ti. ff. de iur. pa. et de istis patronis nō tractat hic. Itē dicit patronus qui ꝯstruxit vel dotauit seu fundauit ecclesiā. Et dicit patronus q: sicut pater ꝓducit filiū de nō esse ad esse. Ita patronus ecclesiam deducit ad esse. et sic capitur hic. Et dicit ius patronatus ꝼm Jo. an. ius honorificum: onerosum: et vtile alicui cōpetens ī ecclesia ꝓ eo q diocesani cōsensu ecclesiam ꝯstruxit: fundauit vel dotauit ipe vel is a quo causam habuit: Quid debeat patrono dixi. ff. de iur. pa.

De censibus et exactionibus. et ꝓcurationibus.

De censibus dixi. ff. e. ti. Exactio aūt est tributū quoddā vel pensio q̄ extra ordinem exigitur. de quib9 in. c. innouam9. ī. e. et in. c. ea q̄. Procuratio aūt est solutio expensarum p visitatores factarum. ꝺ quo in. c. cū appl's. ī. e. et in. c. sopite. et. c. q̄nto. et. c. cū olim. et. c. ꝓcurationes.

De consecratione ecclesie vel altaris.

Ecclesia anteq̄ ꝯsecrat̄ nō appellat̄ ꝓprie ecclesia. sed basilica. post cōsecrationem assumit nomē ecclesie. Sicut electus in epm qui p⁹ ꝯsecrationē assumit nomē epi. de q̄ bo. glo. cum. tex. de reli. do. c. j. et dicit̄ ecclesia: latine idē q̄ cetus. ꝯcilium. concio. ꝯgregatio. q: in eā oēs publice ꝯuocantur. Templū vero iudeoꝝ olim appellabat̄. hodie sinagoga id est coadunatio. Basilica aūt dicit̄ quasi regiū habitaculū a basileo. id est rege.

De celebratione missarum. ⁊ sacramento eucharistie. et diuinis officijs.

Quia in ecclesia ꝯsecrata misse celebrant̄ et alia diuina officia dicūt̄. Et dicit̄ sacramentū eucharistie id est bone gratie: venerabile corpus domini cū q̄ nihil maius in sacrificijs esse pōt. de. ꝯ. dis. ij. nihil. de cuius laudib⁹ ⁊ pconijs amplissimis: atq̄ prerogatiuis pcipuis. est optim⁹ tex. ī clem. vna. de reli. et ve. sanc.

De baptismo et eius effectu.

Baptismus est sacramentū valde necessariū sine quo nemo pōt saluari. ī. e. maiores. de ꝯ. dis. iiij. firmissime. Et producit tres effect⁹. remittit culpam. vitat damnatiōis piculū. et ap̱it regnū celeste. ī. e. maiores. vi. glo. de. ꝯ. dis. iiij. c. ij. ⁊ bo. glo. e dis. c. j. vbi dicit̄ quid sit baptismus. vnde dicatur. et p̄ q̄ verba fuerit institutus. ⁊ de eius effectu.

De presbitero non baptisato

Sepe ꝓmouent̄ aliqui nō baptisati: in quibus ex defectu sacramēti baptismi impedit̄ imp̄ssio characteris alioꝝ sacramentoꝝ. q: vbi non est baptismus ibi non ē validū aliquod aliud sacramentū in quo inp̄mit̄ character. et hoc quia baptismus est ianua alioꝝ sacramētoꝝ. ī. c. fi.

De custodia eucharistie: chrismatis et alioꝝ sacramētoꝝ.

Qualiter eucharistia ꝯsecrat̄ s̄. dixit: nūc de ip̄i⁹ custodia. Et q: in baptismate vtimur chrismate vt in. c. j de sacra. vncc. ideo de hoc. ⁊ generaliter de custodia omniū alioꝝ sacramentoꝝ.

De reliquijs et veneratione sanctoꝝ

Quō venerandi sunt sancti ⁊ eoꝝ reliquie hic ponit. ⁊ q̄ debeāt pcedere canonizationē alicui⁹ sancti ponit glo. in. c. j. e. ti. li. vi. ⁊ qua veneratiōe sint sancti honorandi ponit̄ in. c. si canonici. §. fi. de off. or. e. li.

De obseruatione ieiuniorum.

Propter venerationē ⁊ deuotionem indicta sunt ieiunia ab ecclesia. Et s̄m Jnn. est triplex ieiuniū. p̄mū abstinētie cuiuslibet rei edibilis s̄m ꝓpriam voluntatē ⁊ non s̄m factū ecclesie. ⁊ sic is qui abstinet ab aliq̄ cibo placito pōt dici ieiunator. Dictum ieiuniū a quodā intestino sic vocato qd̄ vt plurimū est vacuū. vnde ad silitudinē illius intestini dicit̄ illud ieiuniū ꝓpter abstinentiā ⁊ euacuationē: Secūdum ieiuniū ē cū q̄s abstinet a rebus humectantib⁹. ꝯmedēdo sicca dumtaxat vt panē et nuces. ⁊ si. Tertiū est abstinentia a cibis s̄m ordinationē seu ꝯsuetudinū ecclesie. ⁊ sic capit̄ hic. Et sic in effectu dicit̄ ieiuniū afflictio carnis ex abstinētia ciboꝝ ꝓuēiēs ⁊c.

De purificatione post partum.

Ob reuerētiam ecclesiarum indictū erat ex lege mosayca ne mulier post partū statim ingrederet ecclesiā. sed expectaret purificationē suā id ē purgationē q̄ qualis sit hic habet. et aliquid. v. dis. c. ad eius.

De ecclesijs edificandis vel reparandis

Ecclesie cōsecrate qn̄ ruunt et sic reparatione indigent. qn̄ vero ex necessitate de nouo edificari debent. Immo ad decus ecclesie ptinet reparare eam vel nouiter edificare. ideo de hoc.

De inmunitate ecclesie.

Ecclesia cum suo ambitu seu cimiterio ⁊ suis rebus premi nō debet oneribus quibus res laicoꝝ ꝑmunt. ideo de inmūitate id ē libertate eaꝝ dicit. Et dicunt ecclesie inmunes ſm Inn. id est extra munera seu officia. Nam munerū triplex est diuisio. vt dixi. ff. de mu. ⁊ ho. vnde ecclesie dicunt habere inmunitatē sc3 ab oneribus ⁊ officijs secularib⁹. Quid sit ecclesia dixi s. d̄ p. ecc. Quid sit cimiteriū. habet xij. q. ij. aurū. ⁊ xvij. q. iiij. sicut āti-quitus. ⁊ c. quisquis. ⁊ dicit cimiteriū q2 cinis mortuoꝝ ibi tegit. de hoc de sepul. c. j. ⁊ pe.

Ne clerici vel monachi secularibus negocijs se inmisceant.

Seculare negociū tribus modis dici potest. pmo q̄libet actus secularis reꝝ. pone exēpla. ī. c. j. a quibus actibus turpibus abstinēdū est. Secūdo dicitur negocium seculare: iudiciū. de rebus secularibus. quod clericis nō licet nisi inter clericos tm̄. xj. q. j. §. ex his. Tertio dicit qd̄ fit inter seculares homines. quod etiā nō licet clericis. nisi de his q̄ ptinēt ad iudiciū ecclesie puta de decimis. de iurepatro. ⁊ si. de iudi. q̄nto ꝑ hoc glo. summe. xxj. q. iij. vbi de hac materia.

Liber Quartus

De sponsalibus et matrimonijs.

Quid sint sponsalia ⁊ vnde dicant dixi. ff. e. ti. Matrimōiū aūt quid sit. vnde dicat. vbi fuit institū. ꝗ quē. quot sint eius cause instituēdi. ⁊ d̄ impedimentis ip̄i⁹. et multis alijs ē ho. glo. xxvij. q. j. in sum. dixi aliquid. ff. de ritu. nup.

De desponsatione impuberum.

Ad sponsalia ꝯtrahenda certa etas determinata ē de iure. sc3 pubertatis q̄ in masculo est in xiiij. an. in puella in xij. insti. de nup. §. j. ⁊ qui mo. tu. fi. circa principiū. ⁊. ī. e. c. puberes. vbi tractat d̄ etate habili ad sponsalia. de materia xxx. q. ij. ⁊. xx. q. j. c. j. repetitur in sex.

De clamdestina desponsatione

Quandoq3 puelle seducunt ⁊ inducunt ad ꝯtrahendum clam parētib⁹

⁊ quia de tali matrimonio posset dubitari. ideo de clādestina despon. dicit. id est in occultum locū destinatū. De materia. xxx. q. v. ⁊. iij. q. iiij. c. ꝯsanguineoꝝ.

De sponsa duoꝝ

Quā3 quis ꝯtrabit successiue bina sponsalia cum diuersis mulierib⁹ vel econtra mulier cū diuersis viris. et posset dubitari q̄ ꝑualeant ideo de hoc

De conditionibus appositis in desponsatione et matrimonio vel in alijs cōtractibus.

Quādoq3 sponsalia ꝯtrahunť pure. vt s̄. qnq3 sub ꝯdcōe. ideo de hoc. ⁊ q2 ꝯdcō apponi pōt nō solū in matrimōio. sed etiam in alijs ꝯtractib⁹. idō subnectit hic de ꝯdcōibus appositis etiam in alijs ꝯtractibus. Et ē ꝯditio quedam adiectio posita vel subintellecta in dispositiōe suspēdēs vel resoluens ipsam dispositionē. et differt a modo. vt. ĩ. c. fi. ꝑ glo. et satis dixi. ff. de ꝯdi. et de.

Qui clerici vel vouentes matrimoniū ꝯtrahere pn̄t.

Ista rubrica nihil ponit dispositiue: sed ꝓcedit īterrogatiue. sc3 qui cle. vel vo. ⁊c̄. Et dic ꝙ clerici in minoribus licite ꝯtrahūt matrimoniū. Si vero sunt ī sacris non possunt ꝯtrahere. ⁊ si ꝯtraxerint. ē nullū. c. vno. ꝺ vo. li. vj. et. s̄. de cle. ꝯ. q̄si. ꝑ to. vbi dixi differentiam inter illū. ti. ⁊ hunc.

De eo qui duxit in matrimoniū q̄ꝫ polluit ꝑ adulteriū.

Subijcit de alio impedimento qꝺ causatur ex adulterio vel ex machinatione in mortem ꝯiugis. vt. ĩ. c. j.

De cōiugio leprosorum.

Morbus lepre superueniens dissoluit sponsalia de futuro. c. quēadmodū de iurur. ⁊. c. l̄ras. ĩ. e. sed non matrimoniū nec matrimonij effectū. ĩ. c. j. ⁊. ij.

De coniugio seruoꝝ

Licet seruus ꝯtradicēdo dn̄o ꝯtrahere pōt matrimoniū. ⁊ ꝓpť hoc non liberať a ſuitijs dn̄o debitis. ĩ. c. j. tn̄ qn̄ libera ignorant cum ſuo vel ecōtra ꝯtraxit: sepať matrimōiū nisi postea hoc sciēs coitū admiserit. ĩ. c. ij.

De natis ex libero ventre

Partus sequitur ventrē insti. de ingen. § j. ⁊ natus ex libero ventre. id est matre libera: iudicandus est liber: nō seruus vt hic.

De cognatione spirituali.

Spiritualis cognatio ꝓprie oriť q̄ ad īpediēdū ⁊ dirimēdū matrimōiū p⁹ ꝯtractū ex duob⁹ sacramētis tm̄. sc3 baptismatis ⁊ ꝯfirmatiōis vt ē tex ĩ. c. fi. ĩ. e. ti. li. vj. Ex cathecismo aūt id ē īstructiōe q̄ fit an̄ baptismū oriť īpedimentum. sed non dirimit vt in. c. per cathecismum. e. ti. li. vj. Et est cōgnatio spiritualis quoddā vinculum proueniens ex eo ꝙ quis aliquem baptisauerit vel ꝯfirmauerit. seu baptisatū leuauerit seu tenuerit ī baptismo

vel ɔfirmatione seu chrismatiōe. Et appellat̃ ista ɔgnatio spūalis q̄n̄z pa-
ternitas respectu leuati seu baptisati ⁊ leuant[i]s seu baptisantis. Q̄n̄z cōpa
ternitas. respectu parentū leuati. seu baptisati et leuātis seu baptisātis. qz
isti sunt simul parētes baptisati. vnus carnaliter alius spūalit̃. Q̄n̄z dicit̃
fraternitas respcū leuati seu baptisati ⁊ filioꝝ leuātis seu baptisantis. q̄a
inter se sunt fratres spūaliter. Nec extēdit̃ ista cognitio ad nepotes. Et xx.
ꝑsonas q̄ ꝓhibent̃ ꝑ hāc cognitionē spūalē pōit Jo. an. in sūmula sua. sup
q̄rto decre. ⁊ in glo. c. e. ti. li. vi. in nouel.

De cognatione legali

Adoptio est quedā ꝓpinq̄tas legalis id est a lege inducta ꝑ q̄ quis effi
citur filius. vel nepos. vel affinis. q̄ ex natura nō ē. de hoc dixi. ff. d adop.

De eo qui cognouit consanguineā vxoris sue.

Ex copula habita cū cōsanguinea vxoris: orit̃ affinitatis cognatio. q̄ nō
dirimit matrimoniū prius cōtractū. Sed soluit spōsalia de futuro. Itē pri
uat facultate ɔtrahendi matrimoniū et exactione debiti in vxore habita.

De consanguinitate et affinitate.

Quid sit affinitas et ɔsanguinitas dixi. ff. de gra.

De frigidis ⁊ maleficiatis ⁊ impotentia coeundi.

Hec rubrica tres habet ꝑtes. tractat em̄ de frigidis. id est de his qui ex
defectu naturalis caloris coire nō p̄nt. Et de maleficiatis id ē ꝑ maleficas
⁊ incantatrices a coitu retardatis aut īhabilitatis. Et de impotētia coeun
di. q̄ multiplex esse pōt. vt si vir est sect⁹: vel caret virilib⁹. vel habeat no-
dosam virgam. de quo in. c. ij. ī. e.

De matrimonio cōtracto ɔtra interdictū ecclesie.

Interdictū ecclesie: id est ꝓhibitio suꝑ matrimonio ɔtrahendo. q̄n̄z im
pedit ip̄m matrimoniū. q̄n̄z impedit et dirimit. de materia. vi. q̄ no. glō.
in. c. tua de spon. du.

Qui filij sint legittimi.

Sepe filij nascunt̃ ex matrimōio ɔtracto ɔtra impedimēta ecclesie. ⁊ du
bitari pōt an ⁊ q̄n sint legittimi. ideo de hoc. vi. c. tanta ī. e. vbi est clauis
totius. ti. dixi aliquid in aut̃. q̄ mo. na. eff. le. coll. [v]ij. d materia. xxvj. dis.
viduam. xv. q. vj. nō nuꝑ. xxxij. q. iij. dicat. ⁊. xxv. q. vij. c. fi.

Qui matrimonium accusare possunt. ⁊ contra illud testificari.

Ista rubrica duas ꝑtes habet. tractat em̄ qui sint accusatores idōei. In
quo distingue an agatur ad sepatiōz chori: vt tūc soli cōiuges admittant̃.
An ad sepatiōz vinculi ɔiugalis. nā tūc omnes admittūt̃. Secūdo tractat
qui testes sint idonei ɔtra matrimoniū. ⁊ dicit Inn. q̄ quis[q̄] ad accusatio-
nem matrimonij est idoneus testis.

De diuorcijs.

Diuorcium fit dupliciter primo quo ad substantiam vinculi matrimonialis. vt quando separatur matrimonium propter impedimentum perpetuum. Quandoque fit quo ad thorum et mutuam seruitutem. vt propter adulterium coniugum. quid sit diuortium dixi. ff. e. ti.

De donationibus inter virum et vxorem Et dote post diuortium restituenda.

De prima parte dixi. ff. e. ti. De secunda. dixi. ff. so. ma. et. ff. de iure. do.

De secundis nuptijs.

Dixi. C. e. ti.

Liber Quintus

De accusationibus et inquisitionibus et denuntiationibus

Tractaturus auctor de criminibus et eorum penis. quia super eis quandoque procedit per accusationem quandoque per inquisitionem. quandoque per denunctiationem. ideo de his dicit. dixi. ff. e. ti.

De calumniatoribus

De hoc dixi. ff. e. ti. et. ff. ad turpil. vi. bo. tex. ij. q. j. notandum. et. ff. de penis.

De Symonia.

Inter cetera crimina symonia obtinet primum locum. nam cetera respectu huius pro nihilo reputantur. j. q. vl. c. fi. Et est symonia voluntas studiosa vel cupiditas emendi vel vendendi aliquid spiritualis: vel spirituali annexum. de quo: et vnde dicatur. quod modis contrahatur. et quis admittitur ad accusandum vel testificandum vi. glo. j. q. j. in. sum. et glo. se

Ne prelati vices suas vel ecclesias sub annuo censu concedant.

Ista est species symonie. et est titulus satis clarus quia negatiuus et totam orationem continet.

De magistris et ne quid exigatur pro licentia docendi.

Hic submittit de quibusdam habentibus instar spiritualium. vt de magistris et licentia docendi. et est satis clarus. presertim secunda pars que negatiua est.

De iudeis et saracenis et eorum seruis.

Judei a iuda dicti quia illa tribus erat prestantior ceteris. dixi. C. e. Saraceni dicuntur a sara vxore abrahe. qui potius agareni dici deberent. ab agar ancilla abrahe. et matre ismahelis. ex quo saraceni descenderunt. Et dicitur hic de eruis siue stricte id est libertate carentibus. Siue large etiam seruientes pro mercedi vt famuli. que etiam serui dicuntur a seruiendo. dixi. C. ne iude. cristi. man.

De hereticis.

Dixi. C. e. ti.

De schismaticis.

Schismatici sunt qui diuidunt se ab vnitate romane ecclesie ꝯstituendo sibi ecclesiam: ⁊ ordinādo clericos ⁊ sacerdotes xxiiij.q.j.loquit̄.⁊.q.iij. inter schisma.

De apostatis et reiterantibus baptismum.

De prima ꝑte dixi.C.e.de secunda.C.ne.sanc.bap.re.

De his qui filios occiderūt.

Inter homicidioꝝ genera: homicidiūilioꝝ est grauiꝰ qꝫ paricidiū.ideo ꝑmittit̄ dixi.C.ad.l.pomp.de par.

De infantibus et languidis expositis.

Exponentes id est eicientes infantes ⁊ languidos eos quasi occidūt ideo de hoc.dixi aliquid.C.de ser.lang.

De homicidio voluntario vel casuali.

De homicidio voluntario dixi.ff.ad.l.cor.de sicc.De casuali dixi.ff.ad. l.acquil.et; vide.glo.bo.in.c.sicut dignum.ſ.e.⁊.glo.xxiij.q.iij.in fum.

De torneamentis.

Torneamenta fieri non debent.⁊ vulnerato in eis concedit̄ pñia. Sꝫ si moriatur denegat̄ ei sepultura ecclesiastica.ſ.c.j.⁊ dicunt̄ torneamenta qꝛ vadunt circum eundo seu ꝑcutiant se circū eūtes.;a torqueo.vel a torno.

De clericis pugnantibus in duello

Duellum dicitur vbi dumtaxit duo pugnāt ⁊ hoc est ꝓhibitū qꝛ temptatur deꝰ.ſ.c.ij.⁊ de pur.vul.ꝑ to.de q̄ glo.isti.ō her.ab.itest.§.ꝑ ꝯtrariū.

De sagittarijs.

Sagittarij ⁊ balistarij sunt q̄ sagittis id ē arcu.⁊ balistis vtunt̄.

De adulterijs et stupro.

Dixi.ff.e.ti.

De raptoribꝰ ⁊ incendiarijs et violatoribꝰ ecclesiaꝝ

Rapina ꝑtim se habet ad mechiā.cū scꝫ rapitur mulier.ꝑtim ad furtū.cum ꝯmittitur in alijs rebus.in quo delicto frequēter incēdia et violationes ecclesiaꝝ ꝯtingunt.ideo de hoc.

De furtis.

Dixi.ff.e.ti.

De vsuris.

Dixi.ff.e.ti.

De crimine falsi.

De materia hēs xix.dis.in mēoria.⁊ xv.q.iij.quisquis.iiij.q.iij.q̄ falso.vide.modos ōꝑhēdēdi falsū.ſ.c.licꝫ.⁊ penā.i.c.ad audiētiā.dixi.ff.e.

De sortilegijs.

Sortilegia dicunt q fiunt p furtis inueniendis vel diuinationibus intemtādis p missionē sortis. d hoc vi. optimā glo. xxvj. q. ij. in sum. z. q. v. c. ptra idolo.

De collusione detegenda

Dixi. ff. c. ti. vi. glo. ij. q. iij. § notandū. z. § fi. fa. tex. in. c. ij. d pc. li. vj.

De delictis puerorum

Omne delictum cadit in puerū. excepto vicio carnis. de materia. xv. q. j. p to. z iiij. q. iij. c. j. z. xxij. q. vj. c. puuli.

De clerico venatore.

De multiplici venatione clericis phibita hic tractat. de hoc lxxxvj. dis. q venatoribus cum. v. c. se. z. xxxiiij. dis. c. j. in pn.

De clerico pcussore.

Cleric9 sepe aliquē pcutiens deponend9 est. de materia. xlv. dis. z. j. q. vij. c. si quis omnem.

De maledicis.

Pena plasphemātis ponit. j. c. ij. dixi aliquid. C. si. qs impe. male.

De clerico excōmunicato: deposito vel interdicto ministrante.

Clerici his censuris innodati celebrātes vel diuinis se ingerētes sūt irregulares vt. j. dicet. de materia. xj. q. iij. placuit. z. c. pe. l. dis. accedēs.

De clerico non ordinato ministrante.

Talis deponendus est et amplius non ordinandus.

De clerico p saltum pmoto.

Per saltū pmoueri dicit q nō gradatim ad ordīes accedit sed ppostere aliqb9 intermedijs obmissis ordinib9. d hoc. lij. dis. solicitudo vbi glo.

De eo, qui furtiue ordines recepit.

Furtiue ordines recipere dicit q sine ordinatione z licentia supioris. et sine examinatiōe vt qz ingerit se cū multitudīe ordinādo ignorāte ordinatore ordinat. de hoc lxiij. dis. salonitane. z. ix. q. ij. lugdunensis.

De excessibus platorum.

De delictis prelatorum ponit z eo penis.

De noui operis nunctiatione.

Dixi. ff. c. ti. no. ple. p glo. j. c. ij.

De priuilegijs et excessibus priuilegiato.

Qn3 delinqūt puilegiati excedētes termios puilegio suo. d materia xxv. q. ij. p to. fa. iij. dis. puilegia. z. ix. q. iij. § sola. z. xi. q. iii. priuilegium repetit in vi. z clem.

De purgatione canonica.
Infamati ex delicto qui cōuici nō possunt. debēt cōpelli ad purgationē id est ostēsionē innocētie. q̄ dicit̄ canonica q̄ canōib⁹ instituta vel inuēta.

De purgatione vulgari.
Hanc purgationē id est ostēsionē Innocētie vulg⁹ ītroduxit. et ē p̄hibita q̄ tēmtat̄ deus. et multotiens p̄ eam ꝯdemnat̄ absoluendus.

De iniurijs et damno dato.
De prima p̄te dixi. ff. e. De secūda. ff. ad. l. acquil.

De penis.
Dixi. ff. e. ti.

De penitentijs et remissionibus.
Pena imponit̄ in foro iudiciali. Sed penitētia in foro penitentiali. q̄ q̄ q̄n̄ relevāt̄ p̄ indulgētias. ideo ponit de remissionib⁹ id ē indulgentijs.

De sententia excōmunicationis.
Excōmunicatio est a qualibet licita cōmunione vel licito actu sep̄atio. Et quedam est maior q̄ priuat p̄ticipatiōe sacramētoꝝ et ꝯmūiōe hominū. quedam minor q̄ solū p̄uat a p̄ticipatiōe sacramētoꝝ. de hoc in. c. a nobis de excep. c. fi. de cle. ex mi.

De verboꝝ significatione.
De hoc dixi. ff. e. ti.

De regulis iuris.
De hoc vi. bo. glo. e. ti. li. vj. sup̄ rub. dixi etiam. ff. e. ti.

b Has easdem rubricas ꝛ si non omnes eas saltem q̄ tibi o lector obuenerit in sexto et clemētinis repetere ac reuisere ex supra positis potes.

Finis omnium tituloꝝ decretalium.

Incipit Decretum

D

E materia decreti paululū quippiā ꝑ eius dūtarat cognitione dicturi: pmittim⁹ Decretū idem esse qḋ statutū vel ꝯstitutionē. ⁊ q̄ sit differētia inter decretū. iussum. auctoritatem ⁊ ꝯsensum no. in. c. j. de re. ecc. non alie. ⁊ Bar. in. l. si quis mihi. §. iussum. ff. de acq̄. here. Et sumitur decretum qn̄ꝙ ꝑ sententia diffinitiua. ff. ḋ off. ꝑ con. l. nec quicꝙ. §. vbi decretum. ⁊. l. p̄tor. §. j. ff. de iudi. ⁊. ff. de re iudi. si decreta. Qn̄ꝙ sumit̄ ꝑ simplici petitione data iudici. C. de p̄c. impe. off. l. j. Qn̄ꝙ ptinet ꝯmissionē vel dispositionem iudicis absolutionē vel ꝯdemnatioꝫ nō ptinētē. vt in iurisdictione p̄cise volūtaria vbi nemo citād⁹ est. ff. de bo. poss. l. iiij. §. pe. Qn̄ꝫ dicit̄ decretū electio ḋ aliquo facta ad aliquod officiū. ff. q̄ cuiuscꝙ vniuer. l. item eorum. §. si decuriones. de elec. innotuit. qn̄ꝙ dicit̄ in integrū restō ff. de postu. l. j. §. de qua. Qn̄ꝙ dicunt̄ decreta patrum statuta vt hic. ct. ī. xx. dis. si decreta. Et fuit cōpilatū a mgr̄o Gratiano anno dn̄i. M. c. v. fm formam appellatiōis q̄ ponitur. ij. q. vj. §. forma. Sed vt glo. ibi dicit colligi ex cronicis q̄ fuerit. M. c. l. Et hoc decretū nō est approbatū q̄ ad dcā Gratiani. sed bene q̄ ad cōpilationē et alia. de quo p Jo. an. ḋ big. debitū. de rescrip. ex pte. j. no. hug. ⁊ arch. xj. dis. quis nesciat. ⁊. l. dis. de his. Et diuidit̄ totū op⁹ in tres ptes. In distinctiōes. causas. ⁊ tractatū ꝯsecrationū. Distinctiōes p̄mittunt̄ q̄ꝝ sunt centū ⁊ vna. in quib⁹ tractat̄ de origine iuris diuini ⁊ humani: ⁊ de ordinatiōe vita ⁊ moribus clericoꝝ. et eoruꝫ officijs. Cause sunt triginta sex. q̄ p modū positionis formāt̄: ⁊ sub eis varie q̄stiones ex causis ip̄is emergentes ⁊ incidētes explanant̄. Sed sub xxxiij. causa. post tertiam eius q̄stiōeꝫ in qua mentionē fecerat de penitentia. inserit̄ tractatus de penitentia. habens septē distinctiōes. Postremo aūt ponitur tractat⁹ ꝯsecratiōis: cū quinꝙ distinctionibus vsꝙ ad finē cōtinuatis. De huius libri diuisione ita solet tradi versus. C. distinguit. ⁊. l. dans causas. x. tria cū vj. Penitet. v. versuꝫ. Sed ꝯsecrat. [v. viceuersum.

Sed de his ad presens satis: ne lōgiores reperiamur q̄ ab inicio polliciti sumus. habes o lector laborem quidem p̄cipitatum: ⁊ quo ad potuimus abbreuiatuꝫ: in plurimis tamē nō ingratum aut inuicundū tibi fore scio. Pensa animum nostrū quem non plebeium lucrum: non popularis aura: sed cōmunis studentium vtilitas: ad huius opusculi cōsummationem allexit. Tuoꝙ faucbis Sebastiano: sibi si quid de te bene meruit longa stamina: fusosꝙ lanificium sororuꝫ non fastiditos Immo vero continuatos precando.

Jamqꝫ: Uale studiose puer: perdisce libellos
Hosce: neqꝫ addubita teqꝫ quia digna leges.
Contigimus portum placidis comitantibus euris
Et premit optatum nostra carina solum.
Lintea fessa quidem: remiqꝫ: ratisqꝫ: manusqꝫ.
Quod meruit naulum nauita ferre cupit.
Disce docendus adhuc: tenerũ bene digere tempus
Est aliquid saltem discere velle. Uale.

Impressum Basilee per Michaelem furter
opera et impensis prestantissimi viri do
ctoris Andree helmut totius iuris
monarche. Anno salutifere
ĩcarnatiõis Millesimo
q̃tercẽtesimo nona
gesimo Kalẽ
dis octo
bri
b.